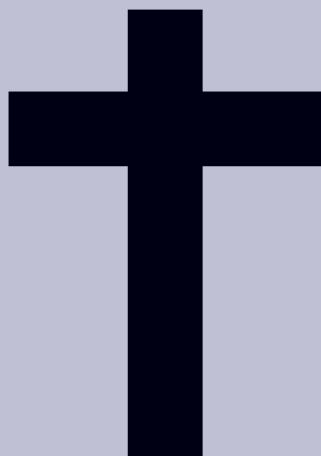

Tuþarã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

Tuparã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

4e379460-3432-5782-bd03-3b795b62c06a

Contents

San Marcos	1
Los Hechos	52
1 Corintios	121
2 Corintios	153
Filipenses	176
1 Tesalonicenses	184
2 Tesalonicenses	191
Santiago	195
1 San Juan	204
Apocalipsis	212

Evangelio según San Marcos

*Ruþuko'a jūjerimaji, Juan imakaki, po'imajare wārōkaki
(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)*

¹ Ikuþaka sime Jesús, Jā'merükika Tuparātē wā'maekaki majaroka. Tuparā Maki kime. Ā'mitirikōñ je'e: jiitakaja ima sime kimajaroka.

² Ikuþakaja simaroyireka're ãrīwa'ri Tuparārō'si bojañirimaji Isaías wāmeiki imaekakite o'oeaka, Tuparātē Kimakire jaika mirāka:

"Miruþubaji aþika yirika bojirimajire yiþüatarāñu. Suþa imarī me-yarüki ruþu yirika bojaweirimaji kimarāñu, ba'iaja nabaaika naja'ataokaro'si.

³ Po'imajamatorā kimarāñurō'ðrā kire ā'mitirirī etarāñurāte jājirokapi ikuþaka kērīrāñu: 'Imatikaja, suþabatirā jia þupajoekaja mijā imabe, Maiþamakire ikuparō'ðpiji etarāka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja þupajoabaraka mijā imabe', kērīrāñu, Tuparātē ãrīka", ãrīwa'ri Isaías imaroyirekakite o'oeaka.

Juanre baarükia þupajoawebaraka i'suþaka Isaías imaroyikakite o'oeaka.

⁴ I'suþaka kio'oeaka be'erō'ð, ñoaka sajaritikarā Juanre etaeka po'imajare imaberikarō'ðrā. Suþa imarī, po'imajare ruþuko'a jūjebaraka, ikuþaka nare kijaika: "Ba'iaja mijā baaika ja'atatirā Tuparārika bojariroka ãñu upakaja mijā baabe. I'suþaka mijā baamaka ïawa'ri, ba'iaja mijā baakopeikareka ye'kariabaraka Tuparātē mijare wayuñarāñu. I'suþaka mijā baarāka be'erō'ðpi ruþuko'a mijā jūjerūjebē", Juanre nare ãrīka. ⁵ Ríkumarāja Judeakarā, supabatirā Jerusalénkarāoka po'imajare kiþō'irā etarijarika kire ā'mitiyakarō'si. I'suþaka netamaka ritaja po'imajare imaeka wājítaji, "Ikuþaka ba'iaja baaiki ñime", ãrīwa'ri Tuparātē nabojaroyika be'erō'ðpi Jordán wāmeiriā Juanre nare ruþuko'a jūjeroika.

⁶ Ruþuko'a nare jūjerimaji camello þoyaþi kíkeka jariroiki kimaeka. Supabatirā wa'ibikirāwēko ajeakaka kiwa'eyoka imaeka. I'suþakajaoka ëorā ñimia, mumiokoþitiyika ba'arijayuka kimaeka.

⁷⁻⁸—Yibe'erō'ðpi þuri aþika etarāki. Yi'i þuri, i'suþakamaríka ñime. Yire tēriwa'ribaji ðñuka kimamaka, yi'i þuri marākā'ã baatirā kiû'þuko'a kuterā yuruþaberijíki ñime. Tuparātē mijā ā'mitiripþeamaka ïawa'ri, okoþitakaja mijare ruþuko'a yijújeyu. Yibe'erō'ðpi etarāki þuri Espíritu Santo mijare ña'ajārāki. I'suþaka mijare kibaarāka simamaka, Tuparātē yaþaika upakaja jia baarijayurā mijā imarāñu,— ãparaka Juanre nare wārōroyika.

*Juan þō'irā eyatirā "Ruþuko'a yire mijújebē", Jesúre ãrīka
(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)*

⁹ I'sia þoto Galilea ka'iaþi Nazaret wāmeika imaekarō'ðrā Jesúre a'rika. Topi a'ririñari Juan þō'irā keyaeka. Torā keyaeka þoto Jordán wāmeiriā ruþuko'a Juanre kire jūjeka. ¹⁰ Riakapi Jesúre marñíkaekarō'ðjíte wejeþemarā yu'awa'ri, kílaeka þoto, wejeþema wiritaeka. I'suþaka sabaaeka þoto okoiþakoa upakaja imaekarā ña'rijáitirā Espíritu Santore kireka ña'ríro'ika. ¹¹ I'suþaka sabaaeka be'erō'ðjíte wejeþemarō'ðpi, ikuþaka Tuparātē ãrīka:

—Mi'i imaki Yimaki wātaka ñoñuka. Jia jījimaka ñime mika,— kire kērīka.

*Satanáre korikopeka Jesúre ba'iaja baarika ūaokaro'si
(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)*

¹² Topi mae po'imajamatorā Jesúre ke'ewa'rika Espíritu Santo.

¹³ I'supaka kire kibaaeka poto ūparā po'imajarakařmi Jesúre torā imatapaeka. Torā kimaeka poto, “¿Yaje ritaitaka Tuparāte takaja yi'yuka kime?”, āriwa'ri kire korirī Satanáre kipō'irā pemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesú. Supabatirāoka po'imajamato imaekarō'ō simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarō'ō simako'omakaja ángelrākare kire ūarīriyika.

*Galilea ka'iarā mamarītaka Jesúre wārōū'mueka
(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)*

¹⁴ Juanre wēkomaka imariwi'iarā Herodete tarūjeka be'erō'ō Galilearā Jesúre a'rika. Torā keyaeka poto, “Ikučaka Tuparārika bojariroka ima”, āriwa'ri po'imajare kiwārōeka. ¹⁵ Torājīrā mae,

—Mae sarā seyarūkia, koyajaja sajariwa'yū, mamarokaři Tuparāte po'imajare jā'meū'murūkia. I'supaka simamaka ba'iaja mijā baaika i'yopiparaka saja'atatiřā, Tuparārika bojariroka takaja mijā ā'mitiripēabe kirirā mijā imaokaro'si,— āriwa'ri nare kiwārōeka.

*Wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre akaeka kika wārūrimaja nimaokaro'si
(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)*

¹⁶ I'tojīrā mae, Galilea pa'warijeři a'ririjsaparaka, Simón, supabatirā kibe'erō'ōkaki Andrés wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre ūatōpoeka. I'supakaja pa'warā wāpua taabaraka nimaekarō'ōrā napō'irā keyaeka. ¹⁷ Napō'irā eyatirā,

—Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imarijotojo, mae puri yire ā'mitiripēawa'ri, po'imajare yiro'si rēarimaja mijare ñimarūjerāñu,— nare kērīka.

¹⁸ I'supaka nare kērīka potojo sarāja nawāpua yiatatirā kika na'rika.

¹⁹ Topi ate sa'riwa'ribaji a'ririjsaparaka, Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanka nimaeka poto Jesúre nare ūatōpoeka. ūrā ūparā nimaeka Zebedeo makarā. Kūmuarā wāpua jiebaraka nimaeka. ²⁰ I'supaka imaekarāte ūatōpotirā nare kiakaeka. I'supaka nare kēpakā'ā kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakūmuarā napaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarimajapitiyika.

*Satanárika ima ña'rījākakite Jesúre jieka
(Lc 4.31-37)*

²¹ Galilea pa'warō'ōpi a'ritirā Capernaúm wejearā kika wārūrimajapitiyika Jesúre eyaeka. Judíotatarāte jērītaroyikarīmi simaeka poto narērīwi'iarā Jesúre kākaeka. Torā kākatirā mae po'imajare kiwārōū'mueka. ²² Tuparāte kire āririjayu upakaja jia nare kiwārōeka ā'mitiriritirā, “Kiwārōika upaka wārōirāte ā'mitirikoribeyurā yija ime. Jia wājítāji pupajoaiki imarī tēritaka wārōrimajī kime”, narīpupajoaeka. ²³⁻²⁴ I'supaka nimaekarō'ōrā ūrīka Satanárika ima ña'rījākakite imaeka.

—Jesús, Nazaretkaki, ¿dakoa oka mika yijareka imamaka, yijare mijō'ayu? ¿Kopakaja yijare riatatiyarīji mi'tayu bai je'e? Mire ñiawārūyu, Tuparāte pūataekaki mima imarī, ba'iaja baakoribeyuka mime,— Jesúre kērīka akaserebaraka.

²⁵ I'supaka kēpakā'ā,

—Mijaia'si. Kire mij'a'atabe,— Jesúre kire ārīka.

²⁶ I'tojīte mae po'imajire taratatirā jājia akasererikaipi ikiipi Satanárika kireka ima porika. ²⁷ I'supaka ima īakoriberikarā imarī, ritaja torā imaekarāte marākā'ā baawārūberijīka najarika. I'supaka imawa'ri, natiyiaja ikupaka narību'aea:

—¿Marākā'ā kibaayu? Mamaka wārōrimiji simarijiyu. I'supakajaoka kijā'meika upakaja Satanárika ima pariij kire yi'yua,— po'imajare ārīka.

²⁸ I'supaka kibaaekarō'ōjīte ritaja Galilea ka'iakarāre sōrīpataeka.

Pedro mañeko wāmarīna imaekekote Jesúre tāäeka

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ I'supaka baaweatirā Jesúre poriwa'rika narērīwi'iareka kimaekarō'ōpi. Santiago, Juan Jesúka a'rirkarā Simón, Andréka īparārika wi'iarā. ³⁰ Torā neyaeka poto ikupaka Jesúre narīka:

—Simón mañeko wāmarītaka imako. Supa imarī kopeyurūkiareka takaja peyuko koime,— narīka.

³¹ Topi kopō'irā eyatirā kopitakarā ū'i'atirā kore kibaimi'mataeka. I'supaka kore kibaaeka potojo wāmarīna koimakopeka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'arij'iabaraka koimaeka mae.

Rīkimarāja risirika nareka imamaka wāmarīna imaekarāte Jesúre jieka

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² I'sirīmi aiyate ka'raeka be'erō'ō rīkimarāja jīñurā, Satanárika ima ū'a'rījākarāteoka Jesús pō'irā ne'eeyaeka. ³³ Nimaupatiji i'sia wejeakarā rērīkarā kimaeka wi'ikoperekarā. ³⁴ I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarāte kijieka. Supabatirāoka Satanárika ima ū'a'rījākarāte jiebaraka, "Tuparā Maki mime", kire ārīwārūrūkirā nimako'omakaja, sakijairūjeberika.

Galilea ka'iarā tuparaka, judiorākare rērīwi'iarā Jesúre wārōroyika

(Lc 4.42-44)

³⁵ Topi ate, bikitojo ūnamiji po'imajamatorā Jesúre a'rika, Tuparāka jairā. ³⁶ I'supaka baarī ke'rika be'erō'ō kimabepakā'ā ūawa'ri, Simón kijeyomarāpitiyika kire mo'arī na'rika. ³⁷ Supa imarī, kimaekarō'ōrā eyatirā,

—Ritaja po'imajare mire mo'ayuma,— kire narīeyaeka.

³⁸ I'supaka kire narīko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Dajoa, apewejearā Tuparārika mabojataparī, i'supakaro'siji yi'taeka simamaka,— nare kērīka.

³⁹ I'supaka nare kērīka be'erō'ōpi Galileaka'ia ritatojo kijeyomarāpitiyika kituritapaecka mae. I'supaka tuparaka torā narērīwi'ia imaekarō'ōrā rakakaja kiwārōroyika. I'supaka baatapabaraka Satanárika ima ū'a'rījākarāteoka kijieka.

Kipo'iarā kāmia po'ijirikakite Jesúre jieka

(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)

⁴⁰ I'supaka turitapabaraka kimaeka poto kipo'iarā kāmia po'ijirikakite* Jesús pō'irā etaeka. Kipō'irā etatirā, kiwājītāji kiñukurupaecka kire jiyipupayeewa'ri. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka:

—Yire mijieriyapaye'e, yire mijiebe.—

⁴¹ I'supaka kēpakā'ā, Jesúre kire wayuñaeka mae. Supa imarī kire rabetirā ikupaka kire kērīka:

* **1:40** Leproso

—Ã'ā yiyaþaika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire këřika.

42 I'supaka kire këřikarõ' õjiteje kâmia kireka imakoþeka yayaeka.

43-44 I'supaka imakoþekakite a'rirã baaeka rupu ikupaka Jesûre kire ãrika:

—Mia'mitiþe. Mire yibayaika majaroka ritaja þo'imajare bojaþibabekaja, wärüaja a'ritirã miþo'ia mibeape kurarâkakakte. Kire samibeawearâka þoto Moisés imaekakite nare jâ'meroyika upakaja mibaabe. I'supakajaoka jia miþo'ia jayua imari, jijimaka imawa'ri ï'parâ wî'ñaka wëkoakaka Tuparâro'si kurare joejirâ kire mijibe. I'supaka kibaarâka be'erõ'ðpi, "Kâmika rataki imakoþeroyiraþakiji jia kiþo'ia jayu mae", þo'imajare mireka ãrïwärürâñu,— kire këřika.

45 I'supaka kire këřiko'omakaja ritaja þo'imajare sakibojaþibapataeka. I'supaka këñua ã'mitiritirâ, Jesûs þõ'irâ ríkimarâja þo'imajare rërïka kire ïarika yaþawa'ri. I'supaka nimaeka simamaka, wejeñe'metâjirâ þuri kituriberiroyika. I'supaka simako'omakaja ríkimarâ þo'imajare imabeyurõ'ðrâ þuri kituritaþaroyika. I'supaka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejeakarâ ríkimarâja þo'imajare kiþo'irâ etaeka.

2

Ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyuka imariþotojo õñia imakakite Jesûre jieka (Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

1-2 I'supaka ñoapañaka kimataþaeka be'erõ'õ, Capernaúm wejeebarâ Jesûre pe'rietaeka ate. I'supaka simamaka ã'mitiritirâ, ríkimarâja þo'imajare kiþo'irâ rërïka mae. I'supaka baawa'ri wi'ia þurutêrïbakarâja nimaeka. I'supakajaoka simaeka þëtepë'rõtopioka koþereka wâ'ta. I'supaka nimamaka nare kiwârõeka mae. ³ I'supaka baabaraka kimaeka þoto botarakamarâre kiþo'irâ etaeka. Ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyukate* kiþeyuruki þemapi ne'era'eka. ⁴ Ríkimarâja þo'imajare imakeka imari marâkâ'ã baatirâ kâkawâruberiwa'ri, wi'ipema ï'râtji imakekarõ'ðrâ kire ne'emirîwa'rika. Topi mae, Jesûre imakeka ko'apito wi'irupututua naþoaeka. I'supaka baatirâ kiþeyurukiþi Jesûs þõ'irâ kire naja'aruetaeka. ⁵ "Jia yire yi'riwa'ri, i'supaka nabaayu", nareka këřipuþajoeka. I'supaka þuþajoabaraka,

—Yijeyomaki, mae ba'aja mibaaikeka mireka sayijieyu,— ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyukate këřika.

6-7 I'supaka kire këřika þoto, ikupaka þuþajoabaraka Moiséte jâ'meka wärôrimajare rupajiyeka: "¿Dako baaerâ i'supakataka ï'ire jaiyu je'e? I'supaka ãþaraka 'Tuparâ uþakatakaja ñime', kiõrïkopeyu ruku bai je'e. Tuparâ ï'râkaja imaki ba'aja mabaaika jûjewârûrimaji", narîþuþajoeka. ⁸ I'supaka þuþajoabaraka nimaeka Jesûre ðrïwärüeka.

—¿Dako baaerâ supa mijá þuþajoayu? ⁹⁻¹⁰ ¿Diroka kire ñarîjkareka jia mijá þuþarijînu ruku? "Ba'aja mibaaikeka jia mijayu mae", kire ñarîjka, "¿Yaje rita kire këřitiyayu?", ni'ioka ãrïwäruberijîka sime. "Mi'mitirâ, miþeyurükia me'ewa'þe", kire ñarîjka þuri ñañu upakaja simamaka ïatirâ "Rita këñu", yireka mijá ãrîrâñu. Po'imaja Ma'mi ñimamaka, Tuparâte yire þuþataeka ika ka'iareka ba'aja þo'imajare baaika yijûjeokaro'si. Supa imari "Rita, i'supaka kibaokaro'si Tuparâja kire jâ'meiki", yireka mijá ãrïwärüerâ, ikupaka mijare yibeaerâ baayu,— nare këřika.

Torâjirâ mae, ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyuka imakakite ikupaka këřika:

* 2:3 Paralítico

11—Mi'mirīkatirā mi'peyurūkia me'epe'riwa'pe miwi'iarā,— kire kērīka.

12 Suþa kērīka þotojo kimi'mirīkaeka. Po'imajare rīkimarāja īaeka wājítāji mi'mirīkatirā, kiþeyurūkiapitiyika kiporiwa'rika. I'suþaka nare kibaabeamaka īatirā ritaja torā imae karā po'imajare jījimaka jarika. Suþa imarī Tuparāreka jia þupajoawa'ri ikuþaka narīka:

—Jiitakaja Tuparāte baaika maekaka þuri samaiyu. Ikuþaka kibaai ka ñakoribeyurā maimaroyiraþe ruþu,— narīka.

*Levíre, "Dajoa yika wārūrimaji mimaerā", Jesúre ārīka
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)*

13 Torajīrā ate, Jesúre þa'warijerā a'rika. Rīkimarāja po'imajare kipō'irā etamaka, Tuparārika nare kiwārōeka. 14 Suþa nare baaweatirā, topi o'riwa'rikōrī Leví, Alfeo makire kīatōþoeka. Romatatarā īparimarāro'si niñerūt jēñeþirūkirō'õrā ruþaki. Naro'si i'suþaka baarimaji imarī, ritaja po'imajare imþuesto kijirūjerijarika. Kire īatōþotirā ikuþaka Jesúre ārīka:

—Dajoa yika.—

I'suþaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, Levíre Jesúka a'rika mae.

15 Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika ba'aeka. I'suþakajaoka rīkimarāja Romawejeakarā īparimarāro'si nañu þupakaja waþa jēñeþirimajare, suþabatirā aþerā "Ba'iaja baarimaja nime", po'imajare ārīroyikarā þariji Jesúka ba'aekarā. I'suþaka nabaaeka kire ã'mitiriþeairā jariwa'ri. Suþabatirā kika wārūrimajaoka imae karā naka. 16 Jesúre i'suþaka baabaraka imae ka þoto fariseokaka þupajoairā imariþotojo, Moiséte jā'meka wārōrimajare nare īaeka. Nare īatirā, ba'iaja baarimajaka imarika yaþabeyurā imarī, Jesúka wārūrimajare ikuþaka narīka:

—¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire ba'ayu?— narīka.

17 I'suþaka naþakā'ā ã'mitiritirā, ikuþaka Jesúre nare yi'rika:

—Jia dako risiriji'yumarīaja imarā þuri ikobaarimajire yaþabeyurā. Wāmarīa imarā þuri ikobaarimajire nare ikobaarika yaþairā. I'suþakaoka sime yiro'si. "Ba'iaja baabeyurā yija ime", ãñurāte jeyobaaokaro'simariā yi'taeka. "Ba'iaja yija baarijayuareka i'yoa yija ime", ãñurāte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yi'taeka. I'suþaka simamaka naka ñimarijau,— nare kērīka.

*"Marākā'ā simamaka, ba'abekaja imatirā Tuparāka jairika sime?",
ārīwa'ri Jesúre najērīaeka*

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

18 Í'rākuri, Juan ruþuko'a jūjerimajika wārūrimaja, suþabatirā fariseokaka þupajoairā í'rārīmi Tuparāte takaja þupajoabaraka ba'abekaja imaroyikarā. I'suþaka nimarijaya ëairā imarī, ikuþaka Jesúre najērīaeka í'rārimarā:

—Juanre wārūkarā Tuparāte takaja þupajoabaraka nimarīmi ba'abeyurā. I'suþakajaoka fariseokaka þupajoairāte ime. ¿Dako baaerā mikha wārūrā þuri i'suþaka baabeyurā je'e?— kire narīka.

19 I'suþaka naþakā'ā ikuþaka nare kērīka:

—Ikuþaka sime. Napitañi'aika niaeñra no'yibojairā þuri sīawa'ri jījimaka imarā. Kika nimarō'õjite takaja jījimakaþi kika naba'ayu ruþu. I'suþakajaoka imarā nime yika wārūrimaja. Yika wārūbaraka nima þototakaja jījimaka ba'abaraka nime ruþu. 20 Yire nañi'arāñurīmi þuri,

yika nimabesarāka simamaka, ba'aja pūpayurā nima imarī, ba'abekaja nimirāñu.

²¹ Aþeroka ã'mitirikõrī je'e: Saya bikijakaka, mamakaþi maþāñj'i aberijïka. Mamaþāpi samapäij'lajïka, samajüjeika þoto, bai'e'wa'ri bikijakato beriwa'ri jã'rïbaji sajarijïka simamaka. Ikuþaka ãrïrikopakaja sime saya bikijakakaþi mijare yibojawäröika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwäröika mamarī imara'ækakuku pitiyika mijia püpajoarukea'si. ²² Æ'mitirikõrī je'e: Iyaokoa mamaka ima wa'ibikirawëko ajea bikijaka baaeka wajorä maþaaberijïka. Bikijaka wajorä samapäamaka berijïka simamaka.[‡] I'suþaka simako'omakaja i'suþakaräja samapäajïka, saräja saririjïnu. I'suþaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikirawëko ajeakaka baaeka mamawajorä samapäajïkareka jia simajïnu. Æ'mitirikõrī je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwäröika ã'mitiripëatirä, bikija mamarī mijia baaroyika uþakatakaja baabekaja mijia imabe,— nare kërika.

*Jëritaririmi simako'omakaja Jesúka wärürimajare trigo rika e'etirä ba'aeka
(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)*

²³ Judiotataräte jëritaroyikarimi riao imae karõ'öpi Jesúre tëri'o'rika kika imae karäka. Torä a'ririjaparaka kika wärürimajare öterikia e'etirä naba'aeka. ²⁴ I'suþaka sanaba'amaka ūatirä, fariseokaka püpajoairä ikuþaka Jesúre najërieka:

—Yaje. Jëritaririmi ba'iraberika imabeyua. Mika wärürimaja öterikia e'etirä naba'aika, ba'irabeirä uþaka nabaayu. Irïmi i'suþaka baarika jääjika maro'si sime,— fariseokaka püpajoairäte ãrïka.

²⁵ I'suþaka kire nariko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Davidka imaroyikarä ba'arika naro'si imabeþakä'ä kësia imawa'ri, maräkä'ä nabaaeka ¿yaje mijia öñu je'e? ²⁶ Æ'mitirikõrī je'e: Tuparäte jiyipuþaka õrïriwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika þoto, kuraräka þämaki imatiyaiki Abiata wâmeiki kimaeka. Kësirabawa'ri Tuparäte jiyipuþaka õrïriwi'iarä kâkatirä pan imatiyaika Tuparäte jia baawa'ri naþââroyikakaka Davidre ba'aeka. Moisés imaroyikaki kuraräka imaräta kaja "Sanaba'arü", kërika simako'omakaja i'suþaka kibaaeka. Sakiba'aeka þoto kijeyomaräte oka Davidre saji'aeka. I'suþaka nare kiruþutamaka ūatirä, Tuparäte kire boebariberika,— nare kërika.

²⁷ I'suþaka nare ãrïweatirä, ikupaka Jesúre nare ãrïka ate:

—Jia þo'imajaro'si simaerä Tuparäte jëritaririmi baaeka. "Jëritaririmi nimarukiakaka takaja yi'þaraka þo'imajare imaräñu", ãrïwa'rimarä Tuparäte nare þo'ijiaeka. ²⁸ Suþa imarī Po'imaja Ma'mi ñimamaka, jëritaririmi imarikakaka Tuparäte yire jã'mewärürüjeka. I'suþaka ñima simamaka, "Ikuþaka irïmi mijia baabe, ika þuri jiamarïa ima", ãrïwärüiki ñime,— nare kërika.

3

*Kiþitaka baikökotaeka imae kaka kite Jesúre jieka
(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)*

¹ I'sia be'erõ'õ narëriwi'iarä Jesúre kâkaeka ate. Torä ï'rïka kiþitaka baikökotaekakite imae ka. ² Jesúre torä kâkamaka ūatirä ikuþaka fariseokaka püpajoairäte ikupaka püpajoae ka: "Jëritaririmi

[‡] 2:22 En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.

ba'irabebeburā maima simako'omakaja, ɿkipitaka baikōkotaekakite Jesúre jierāñu ruku?", kireka narīpuþajoaeka. "Tsirīmi i'supaka kibaarākareka, kire mokabaarāñu. Tuparātē Moisés imaekakite o'orūjeka yi'ribériwa'ri ba'iaja kibaayu', marīrāñu", narīpuþajoaeka. ³ I'supaka naþpuþajoako'omakaja ikupaka Jesúre ārīka ɿpitaka baikōkotaekakite:

—Po'imaja wājítají mimi'miríkabe.—

⁴ I'supaka kire ārīweatirā, ikupaka Jesúre ārīka torā imaekarāte:

—¿Marākā'ā jérītarirīmi nimarijarirū ārīwa'ri Tuparātē i'sirīmi maro'si po'ijiaeka je'e? ¿Jía, ba'ia, supabatirā po'imajare tāārika, nare jāārika, diba'i jiibaji ima je'e?— nare kērīka.

I'supaka nare kērīko'omakaja okamarīja kire na'mitirika. ⁵ I'supaka nimamaka boebakapi nare ūabaraka, ba'iaja kiþparika simauþakaja ɿpitaka baikōkotaekakite nawayuñabepakā'ā. I'supaka imariþotojo mae ikupaka kire kērīka:

—Miþitaka mitíþatabe.—

I'supaka kire kērīka potojo ɿpitaka tīþatatirā jia kijarika mae. ⁶ I'sia kibaamaka ūatirā fariseokaka þupajoairāte poriwa'rika Herodes po'imajapitiyika jaiokaro'si. "¿Marākā'ā baatirā Jesúre majāñjīñu?", ārīokaika naka najaibu'aea.

Rīkimarāja pa'warijerā Jesúre imaekarō'orā po'imajare kiþō'irā etaeka

⁷ I'sia be'erō'ō kimaekarō'ōpi poriwa'ritirā Galilea pa'warijerā Jesúre a'rika kika wārūrimajapitiyika. Torā ke'rīka poto tokarā þariji rīkimarāja po'imajare kika a'rika. ⁸ Torājīrā mae, "Jiitaka Jesúre baabearijayu", po'imajare āþakā'ā ā'mitiriwa'ri, rīkimarāja po'imajare kiþō'irā etaeka. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria i'sipē'rōtorā, Tiro supabatirā Sidónkarā nimaeka. I'siaraka wejekarā ñoakurirā imarā imariþotojo kire ūarī netaeka. ⁹⁻¹⁰ I'supaka netaeka imarī, rīkimarāja jīñurāte tāārijayuka kimamaka, "Kire yija rabejíkareka, jia yija jarijīñu", ārīpuþajoawa'ri kire naraberiyapæeka. I'supaka simamaka kika wārūrimajare ikupakā'ā kērīka: "Kūmua mijá mo'abe, po'imajare rīkimarāja yire rabewā'imarīrījitoika simamaka. Yire natērītajíkareka kūmuarā yijājīñu", nare kērīka.

¹¹ Supabatirā Jesúre ūatirā Satanárika ima ña'riñjākarā ūrīka upakaja kiwājítají ñukurupatirā ikupaka nakasereroyika:

—Tuparā Makitakiji mime,— kire narīka.

¹² I'supaka naþakā'ā,

—Po'imajare samija bojaþiba'si,— jājirokapí nare kērīroyika.

*Íþoñ'þuarāe'earirakamarā kika wārūbaraka imarūkirāte Jesúre wā'maeka
(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)*

¹³⁻¹⁵ I'sia be'erō'ō imimapemarā mirīwa'rirā kibaaeka poto, kire jiuyuekarakamakire kiakaeka. Ímimapemarā kika neyaeka poto ūpoñ'þuarāe'earirakamarāre kiwā'maeka kijeyomarāro'si. I'supaka nare baatirā, "Yirika po'imajare wārōtāparī mijare yipūatarāñu. Supabatirā Satanárika ima ña'riñjārāte po'imajareka 'Mija þope', mijá ārīrāka upakaja naþorirāñu", nare kērīka. ¹⁶ Íþoñ'þuarāe'earirakamarā kiwā'maekarā ikupaka nawāmea imaeaka: Simón wāmeikiteje ūparoka wāmeiki kimarika yapawa'ri, Pedro Jesúre kire wāmejī'aea. ¹⁷ Aperā kijeyomarā wāmea ikupaka imaeaka: Santiago, kibe'erō'ökaki Juanþitiyika, Zebedeo makarā nimaeka. ūrā ūparātē Boanerges Jesúre wāmeyeeaka. Nokapí

samarījkareka, “Wīpo makarā”, ārīrika simaeka. ¹⁸ Aperā imae karā: Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, supabatirā imae kaki, Simón, Celotekaka pupajoaeka mirāki. ¹⁹ Supabatirā Judas Iscariote. Iki imae rā baaekaki Jesúre bojajāārimaji.

*“Satanārikapi Jesúre ba’irabeyu”, ārīwa’ri kire nokabaaeka
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)*

²⁰ Nare e’ewe atirā, kika wārūrimajaka wi’iarā ate Jesúre pe’rika. Torā neyaeka poto rīkimarāja po’imajare napō’irā rērīka ate. Supa imarī no’ojiteoka maba’awārūberijīka naro’si simaeka. ²¹ I’supaka kire nabaaika ā’mitiriwa’ri, “Jiamarāa pupajoaiki kime je’e mae”, kirīrāre kireka ārīka. Supa imarī kire akarī netaeka nawi’iarā kire e’ewa’yaokaro’si.

²² Moiséte jā’meka wārōrimaja Jerusalénpi etaekarā ikuþaka Jesúre ka ārīkarā:

—Satanārika ima īpamaki Beelzebú kiþupakarā ū'a'rījāikaki kime. Supa imarī Beelzeburikapi ba’iaya nareka ū'a'rījāikarāte kipoatayu,— ārīwa’ri ba’iaya kireka naajaika.

²³ I’supaka napakā’ā ā’mitiritirā, “I’supakamarāa sime”, ārīwa’ri nare bojaokaro’si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikuþaka kirikaja Satanāre baajīñu ruku? “Po’imajire ba’iaya jūaerā kireka miñā'rījāibe”, ārīripotojo ñamarākā’ā baatirā “Kireka miþope”, ārīwa’ri kirikaja kērīwārūjīñu ruku? I’supakamarāa sime.

²⁴ Ikuþaka sime apea: Í'rātata imariþotojo najāāribu’atirā, jia Í'rātiji þuparitiirā nimawārūberijīñu. ²⁵ I’supakajaoka simajīñu Í'rāwi’irekaja imarāro’si. ²⁶ I’supakajaoka simajīñu Satanāro’si. Kirika imaka kijīrījīka jājimarīka jariwa’ri dakoa kibaawārūberijīñu,— Jesúre nare ārīka.

²⁷ Ikuþaka aperoka nare kibojaeka ate:

—Í'rīka o’yiokaki wi’iarā kiba’irījia ē’marī eyajīkire, “Aja’ā, miro’si simarū”, ārīwa’ri kire ījiberijīki. I’supaka baabeyuka kimamaka, o’yiokakire werika baatirā, kire kiþi’þejīka be’erō’ðpi puri kiba’irījia kē’majīñu. I’supakajaoka sime yiro’si. Satanāre tērīwa’ribaji imaki imarī, Satanārika ima ū'a'rījāikarāreka yipoatarijayu. I’supaka baawa’ri kijā’mekopeirāte kiro’si yikūmuriarijayu. Supa imarī i’supaka yibaaokaro’si yire jeyobaabeyuka kime Satanās,— Jesúre nare ārīka.

²⁸ Ikuþaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare ū'añu. Po’imajare ritaja ba’iaya baarijayua, supabatirā ritaja ba’iaya Tuparāreka naajaika, i’yoþi’riwa’ri kire sanaye’kariarūjemaka, ye’kariawārūiki kime Tuparā. ²⁹ I’supaka simako’omakaja Espíritu Santorikapi Satanārika ima ū'a'rījāikarāre yijiemaka īatirā, “Beelzeburikapi nare kijieyu”, āñurāte, ba’iaya nabaaika ye’kariaberijīki kime Tuparā,— Jesúre nare ārīka.

³⁰ “Beelzebú kiþupakarā ū'a'rījāikaki imarī, i’supaka Jesúre baawārūyu”, kireka Í'rārimakire ārīka ā’mitiritirā, i’supaka Jesúre nare ārīka.

*“Ikuþaka imarā nime yibe’erō’ðkarā, supabatirā yipakoarā”, Jesúre ārīka
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)*

³¹ Torā po’imajaka jaibaraka Jesúre imae poto kiþakore etaeka, kibe’erō’ðkarāpitiyika. Torā eyatirā pēterāja natuïka. Pētepi imatirā kire nakarūjeka. ³² I’supaka napakā’ā Jesús wā’tarā ruþataekarāte ikuþaka kire ārīka:

—Miþako, mibe'erõ'õkarãþitityika þeeterã imarã. Mire niariyapayu nañu,—kire narïka.

33 I'suþaka naþakã'ã ikupaka nare kërika:

—¿Mako koime yiþako? ¿Nirã nime yibe'erõ'õkarã? Mae mijare yiboaerã baayu.—

34 Suþa nare ãrñitirã kiþõ'irã ruþaekarãte ïabaraka ikupaka kërika:

—Yibe'erõ'õkarã, suþabatirã yiþakoarãjaoka mijia ime yika imarã.

35 Mia je'e, ikupaka sime: Tuþarãte yaþaika uþaka yi'yurã imarã yibe'erõ'õkarã, suþabatirã yiþakoarã,—nare kërika.

4

*Õterikia Õterimajire Õteika þuþajoatirã Jesûre nare bojawârõeka
(Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)*

1 I'sia be'erõ'õ Galilea þa'warijerã Jesûre wârõeka ate. Torã rîkimarãja po'imajare kiþõ'irã etaeka. I'suþaka nimamaka ïawa'ri kûmuarã kijâiruþaeka. Po'imaja þuri nimaupatiji þa'warije ka'iareka oyajia imaekarã. 2 I'suþaka nimamaka ï'râba'ikakamarãpi bojawârõbaraka ikupaka nare kërika:

3-8 —Ã'mitirkõrõ je'e: Õterimaji Õterikiyapea õterõ ke'rika. Sakiõterûkirõ'õrã eyatirã sakitaaeka poto ï'râri'o ma'arã jûjika wi'ñaka ba'aeka. Aþea ña'rïka ãta watoþekarã kûþají ka'ia imarõ'õrã. Torã ña'rïka wârñaja þu'ririþotojo aiyaþeka sajoemaka jia rîkoariberiwa'ri sajirïka. Aþea ña'rïka wi'siwatopekarã. I'suþaka imaekarõ'õrã ña'rïka þuri þu'ririþotojo jia jâjiberiwa'ri saruiberika. Aþea jia ka'ia imaekarõ'õrã ña'rïka. I'suþarõ'õrã ña'rïka þuri jia jâjitirã þu'rïka. Suþa imarõ ï'rârijüki treinta rakao sarikarika, aþerijüki sesenta rakao, aþerijüki þuri cien rakao rikarika,— ãrñwa'ri nare kibojaeka.

9 I'suþaka simamaka ikupaka nare kërika mae:

—I'tojirâja sime sakaka majaroka. Samija ã'mitiriwârûye'e jia samija þuþajoabe þuri,—nare kërika.

¿Marâkã'ã simamaka bojawârõrikakakaþi po'imajare miwârõyu? ãrñwa'ri Jesûre najêrïka

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

10 I'sia be'erõ'õ Jesûre ï'rîkaja imaeka poto kiþõ'irã imaekarã suþabatirã kika wârñrimajapitityika rëñtirã ikupaka kire narïka:

—¿Marâkã'ã ãrñrika mibojawârõyu?—

11 I'suþaka naþakã'ã, ikupaka nare kërika:

—Bikija po'imajare sôrîberika simako'omakaja maekaka þuri ritaja kirirãte jâ'mebaraka jia mijia imaerã Tuþarãte mijare sôrîrûjerijayu. Aþerâte þuri kire ã'mitiripëabeyurã nimamaka bojawârõrikakakaþi yiþoþarijayu. 12 Ð'mitirkõrõ je'e, bikija Tuþarã majaropûñurã no'oeaka ikupaka ãñua: “Saniaika simako'omakaja ïabeyurã uþakaja nimarijayu. I'suþakajaoka yibojaika ã'mitiriyariþotojo ã'mitiripëabeyurã uþakajaoka nimarijayu. I'suþaka imabekaja, kire takaja ã'mitiripëairã imawa'ri, ‘Ba'iaja yibaaika miye'kariabe’, ãrñwa'ri Tuþarãte jêñeirã nimajâæeka. I'suþaka ãñurã nimarikareka sareka nare kiwayuñajâæeka”,—Jesûre nare ãrñka.

"Ikuþaka ãrïka sime ðterikia ðterimajire sõteika majaroka", ãrïwa'ri Jesúre nare sabojaþapu'ataeka

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Suþabatirâ mae ikuþaka Jesúre nare ãrïka ate:

—¿Yaje ðterikia ðterimaji majaroka mijá õrïwârûbeyu bai je'e? I'suþaka mijare yimajarobojako'a mijá õrïþûbesarâkareka, aþea mijare yibojakerâkaaka mijá õrïþûbesarâñu je'e,— nare kërika.

¹⁴ I'suþaka ãrïtirâ ikuþaka nare sakibojajiika:

—Õterikia ðterimaji ãrïwa'ri mijare yibojako'a Tuparârika bojataþarimaji upakaja sime. Suþa imarî Tuparârika majarouþakaja sime ðterikiyapea.

¹⁵ I'rârimarâ po'imaja imarâ ma'arâ ðterikiyapea ña'ataeka upaka imarâ. I'suþaka imarâ nimamaka Tuparârika na'mitirkopeika be'erô'õ Satanâre nareka saye'kariayu, kûþajîji sanorikopeikareka. ¹⁶ Aþerâ po'imaja imarâ, ãta watopekarâr kûþajî ka'ia imarô'õrâ ðterikiyapea ña'rîka upaka imarâ. Tuparârika ã'mitiritirâ jijimaka nimakoþeyu.

¹⁷ I'suþaka nimako'omakaja Tuparârika jia nare ña'rîjâibeyurâ imarî, nayi'yuapi ãrïwa'ri oka nare imamaka, suþabatirâ sapareaoka aþerâte nare ñariþe'yomaka, ñojimarîji Tuparârika na'mitirkopeika naja'atayu.

¹⁸⁻¹⁹ Aþerâ po'imaja imarâ wi'siwatopekarâ ðteriki yapea ña'rîka upaka imarâ. Tuparârika ã'mitiriripotojo naþupakarâja jiitaka oyiaja imarika jitoirâ nime. I'suþakajaoka "Rîkimakaja niñerû yija rikarâka jia yija imarâñu", ãþaraka waþuju naþupakaka nare þakiyu. I'suþaka imawa'ri, sareka takaja þuparibaraka imarijayurâ imarî, Tuparârika naye'kariyu.

Suþa imarî saye'kariyurâ imarî kiyaþaika upakaja baabeyurâ nime. ²⁰ Aþerâ þuri Tuparârika jijimakapi ã'mitiririjayurâ. Ikuþaka nime: Jia ka'ikirô'õrâ ðterikiyapea ña'rîka jia jâjia þu'riwa'ri rîkimakaja saruika.

I'rârijûki treinta rakao sarikarika, aþerijûki sesenta rakao, aþerijûki þuri cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarâ nime Tuparârika jia ã'mitiripêairâ. Jia kire yi'jurâ imarî, kiyaþaika upaka oyiaja baairâ nime, — nare kërika.

Peria yaaboaika upaka þupajoatirâ, Jesúre nare bojawârõeka

(Lc 8.16-18)

²¹ Ikuþaka nare kërika ate:

—Peria mawâayu, jia yaaboairô'õ imarika yaþawa'ri. I'suþaka simamaka jotorokarâ mu'apâärûkimirâ sime. ²² I'suþakajaoka sime ika mijare yiboyaika jia po'imajare õrïþûbeyua simako'omakaja Tuparâja "Ikuþaka sime", kërîrâka þoto sanorîrâñu. ²³ Mijare yiboyaika jia mijá õrïwârûriyapaye'e, jia samija þupajoabe þuri,— nare kërika.

²⁴ I'suþakajaoka nare kërika:

—Mijare ñañua mijá ã'mitiripêabe. Samija ã'mitiripêika ko'apitorâja, "Ikuþaka simekâ'â", mijá ãrïwârûokaro'si Tuparâte mijare jeyobaarâñu. I'suþaka þemawa'ribaji kibaarâñu jiitakarâja mijare jeyobaarûkika imarî. ²⁵ I'suþakajaoka jiibaji õrïrika yaþawa'ri sâ'mitiyukate saþemawa'ribaji sakiõñaokaro'si Tuparâte kire jeyobaarâñu. Sâ'mitiripêariyapabeyukate þuri kûþajî kiõrikopeika, Tuparâte kireka saye'kariarâñu,— nare kërika.

²⁶⁻²⁷ I'suþaka þupajoatirâ ikuþakaoka Jesúre nare ãrïka:

—Maipamaki Tuparârirâ jiikuku kio'arûjerûkiakaka mijare yiboyaerâ baayu mae. Õterikiyapea jia þu'yu upaka nime. ïakõrî je'e: Õterimajire ðterikia ðteika be'erô'õ ñamiareka, ïmiarekaoka, kikâñu þoto, kârîbeyuka

kima potooka sakip'rirūjemakamarīa pū'ritirā, sapu'riweiyu. I'supaka sime "Sōñu upakaja sapu'yu ikupaka sime", kērīberiko'omakaja.²⁸ Jia ka'ia imawa'ri, sōñu upakaja jājia sajayurō'ōrāja pū'ririjayua sime ōterikia. Mamarī sapu'yu poto ritabijikaja sime. I'supaka sima be'erō'ō jo'babajijūki jariwa'ri sapūñuayu. Torājīrā kopakaja saruiyu mae.²⁹ Ōterikia bopakā'ā īatirā, "Saye'eye'e", ārīppaoatirā saba'i

ite se'erī a'yu. Ōterikia pū'ririjayu upakajaoka sime Tuparārirāro'si. "I'supaka sime", narīwārūberiko'omakaja, Tuparāte yapaika upaka jia baairā nare kijarirūjerijayu,— nare kērīka.

*"Ōterikia mostaza wāmeijūki yape upaka sime", āparaka Tuparāte jā'merūkiakaka Jesúre wārōeka
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)*

³⁰ Aperoka ikupaka nare kibojaka ate:

—Tuparāte ritaja kirirā imarāte jā'merūkiakaka jiibaji mijā ññaokaro'si, ikupaka majaroka mijare yiwārōerā baayu.³¹ Ōterikia mostaza yapea moteika upaka nome Tuparārirā. Ritaja apea ōteriki yapea kūpajībajirījiaka sime mostaza yapea.³² I'supaka simako'omakaja sapi pū'ritirā apea ōteriki tēriwa'ribaji īmirā sapu'riweiyu. I'supaka imawa'ri rīkimakaja ñoaka sarīpia imamaka ijia jājia yaaika poto wīñaka sarā ru'yu. Ā'mitirkōrī, i'supakajaoka nome Tuparārirā naro'si. Mamarī rīkimamarīrāja kire ā'mitiripēairāte imako'omakaja, sabe'erō'obaji puri rīkimarāja kire ā'mitiripēairāte imarijarirānū,— nare kērīka.

³³ Norīwap'ataekarō'ōjīrā, i'supaka rīkimaka majarobojarikapi po'imajare kibojawārōroyika.³⁴ I'supakapi oyiaja po'imajare kiwārōroyika. Supa simako'omakaja īrīkaja kika wārūrimajapitiyika kimaroyika poto puri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawap'ataroyika.

*Werika wejea nare baaeka Jesúre o'ataeka
(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)*

³⁵ I'sirīmiji na'irā simaeka poto ikupaka kika wārūrimajare Jesúre ārīka:
—Dajoa, pa'wa mawaata riwa'rīrā.—

³⁶ I'supaka kēpakā'ā, po'imajare a'ribojaweatinā, Jesúre jāmaeka kūmūrā najāika. Supa imarī sapi naka ke'rika mae. Apea kūmuareka imakearāoka nabe'erō'ō tēriwa'rikarā.³⁷ Torā natērīrijarika poto jājia wīrōa baeū'mueka. Sabaemaka jājia pakuwa'ri kūmūrā jīmarīa okoa jāika. Supa imarī kūmūrā okoa purueka mae.³⁸ I'supaka simako'omakaja kirupuko'a ñu'takarā peatatirā kūmūi'topearā Jesúre kārījāmaeka. I'supaka kimamaka īatirā, kika wārūrimajare kire tōrōeka.

—Mia'miti

ipe wārōrimaji. Mañā'mirā baayu. ¿Jia bai miro'si sime je'e?— kire narīka.

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, mi'mirīkatirā ikupaka kērīka:

—Mibaea'si wīrōa, i'supakajaoka paku*uri*,— sakēpakā'ā so'rika mae.

Wīrōa baetiyika, supabatirā okoa paku*rimarīa* jarika⁴⁰ Torājīrā mae,

—¿Dako baaerā mijā kīkiko'o je'e? ¿Jia yire yi'riberiwa'ri "Yijare īarīñwārūki kime", yireka ārībeyukajirā mijā ime bai?— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kērīko'omakaja jīmarīa pūpatawa'ri, "¿Maki kime ruku ūtī? Wīrōa, okoa pariji kire yi'yua", āparaka najērīabu'aea.

5

*Gerasa ka'iareka Satanárika ima ña'rījāikaki majaroka
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)*

¹ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre kika imaekarāpitiyika Geresa ka'iarā tērīeyaeka. ² Tērīeyatirā Jesúre marīwa'rika poto ū'rīka Satanárika ima ña'rījāikakite kire torika. Majaka āta wi'iarā nataroyikarō'ōpi Jesúr pō'irā ketaeka. ³ Torā kimaeka wejabiritika upaka oyiaja imaroyikaki imari. Perumijiaipi kire napiperooyika simako'omakaja ñojimarīji pi'peberikaki upaka kijariroyika. ⁴ Ū'rākurimaria kiāñaraka, kipitakaoka kire napipeko'omakaja sakitūrtataroyika. I'supaka kimamaka pō'imajare marākā'ā kire baawārūberirooyika. ⁵ I'supaka imaki imari, īmi, ñamioka, īmima watopekarā, majaka nataroyikarō'ōrā akaseretapabaraka kituritaþaroyika. I'supaka imataþabaraka tīmarīji ātaþi kipo'la kiwa'etaparoyika.

⁶ I'supaka kimaekarō'ōpi Jesúre īatirā kipō'irā kirīrīra'aka. Kipō'irā eyatirā kiwājtāji kiñukurupaeka, "Marākā'ā yibaaberijīki kime", kipupaka kire ārīka simamaka. ⁷⁻⁸ I'supaka kimamaka, ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Mia'mitiþe Satanárika ima. ū'ire kipupakareka mimarō'ōpi miþope,— kire kērīka.

I'supaka kēþakā'ā,

—Jesús, Tuparā tērīrikaja imatiyaiki Maki mime. ¿Marākā'ā yire mibaaerā baayu mae je'e? Tuparāte īaika wājtāji, "Ba'iaja mibaaika þarea ba'iaja mire baabesarāki yi'i mae', yire meþe",— akasererikaþi Satanárika ima ña'rījāikakite ārīka Jesúre.

⁹ I'supaka kēþakā'ā ikupaka Jesúre kire ārīka:

—¿Marākā'ā miwāmea?—

I'supaka kire kēþakā'ā,

—Legión ñime, rīkimarā ba'irā yija ima simamaka.—

¹⁰ Supabatirā "Ika ka'iaþi yijare miþoata'si", jimarī Jesúre kērīrijarika.

¹¹ I'supaka simaeka poto nakoyikurirā rīkimakaja ba'abara kā jējewēko pa'itaeka īmimajā'areka. ¹² I'supaka simamaka ikupaka Satanárika ima kire ārīka:

—Kireka yijare miþoataye'e, "Jējewēko þupakarā mijā ña'rījāibe", yijare meþe,— ãparaka kire najēñeka.

¹³ I'supaka naþakā'ā,

—Torā mijā a'þe,— nare kērīka.

Toþi mae īmirījireka ña'rījāitiirā imakoþekarāre þorika, jējewēko imaekarā ña'rījāiokaro'si. Supa imari jējewēko dos mil rakamaki imaekarā Satanárika ima nare ña'rījāimaka jājia narīrīwa'rika. Rīrīwa'ritirā þusipemarā eyatirā toþi naña'rīka þa'warā. I'supaka baawa'ri nimaupatiji naña'mipataeka.

¹⁴ I'supaka sabaamaka sīarīrimaja rīrīwa'ritirā, wejearā, wejema-torāoka pō'imajare sanabojaeka. Toþi mae "¿Dakoa supa baaika?", ārīwa'ri pō'imajare īarā a'rika. ¹⁵ Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā, ikupaka Satanárika ima kireka ña'rījāika imakoþeroyikakite imamaka niaeaka: "Jariroaka jāæekaki, i'supakajaoka kimaroyika upakamarīja, jia kipupaka jaþakā'ā, ña'rīyaekaja ruþaki kime mae", pō'imajare ārīþupajaoeyaeka. I'supaka kimamaka īatirā, jimarīa Jesúre nakikika "Tērīritakiji kime", ārīwa'ri.

¹⁶ Supabatirā Satanárika ima kireka Jesúre þoataekakaka, supabatirāoka

jējewēko baaekakaka īākarāte bojaeka aperāte. ¹⁷ I'supaka kibaaika ā'mitiritirā Gerasakarā Jesúre kīkiwa'ri nawejeapí ki'pe'ririka nayaapeka.

¹⁸ I'supaka nimamaka topi pe'rira'aerā kūmuarā kijāika poto ikupaka Satanārika ima kireka poritapaekakite kire ārīka:

—Mika a'ririka ya'patiyariji yiya'payu yi'ioka,— kire kērīkopeka.

¹⁹ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Yika a'peka, miwi'iarā mi'pe'riwa'pe. “Yire wayuīaiki imarī, jia Mai'pamakire yire baayu”, ārīwa'ri mirīrāre miboaokaro'si,— kire kērīka.

²⁰ I'supaka kērīka yi'riwa'ri ki'pe'rika. Pe'riwa'ritirā Decápolireka imaeaka wejeearā Jesúre kire baaeka majaroka kibojataapeka. I'supaka kibaakaa ā'mitiritirā marākā'ā po'imajare ārīwārūberika, i'supaka ima ā'mitirikoriberikarā imarī.

*Jairo makore Jesúre tāāeka
(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)*

²¹ Torājīrā kūmua ke'rikaipi Jesúre pe'rira'aea ate. Sapi pe'rietatirā pa'warijerā kirīkamarika poto, rīkimarāja po'imajare ki'pō'irā rērīka.

²² I'supaka nimaeka poto judiorākare rērīwi'i ūpamaki, Jairo wāmeikite Jesús pō'irā etaeka. Šupabatirā kiwājītāji kiñukurupaeka. ²³ Šupabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yimakore ūpāririrā baayu. Mi'pitaka kopō'iarā mijā'apearika yiya'patiyayu kojājio'karo'si,— kire kērīka.

²⁴ I'supaka kire kēpākā'ā, Jesúre kika a'rika mae. Topi kopakaja rīkimarāja kīrīka po'imajare kika a'rika. ²⁵ Na'rika nawatopekapí ūrāko wāmarā imaeakakote torā imaeaka. ūpoū'puarā'e'earirakakuri wejejē'rāka koeyawa'rika pu'uriweoko jīsia ka'wisijūabaraka. ²⁶ ūrikaremarā ūkobaarimajare kore nikobaarūjekoperoyika. I'supaka nabaaika wa'pa koniñerū imakopeka ritaja nare kōjipataroyika. I'supaka baari'potojo jā'rībaji kojaririjarika. ²⁷ I'supaka baabaraka koimaeka poto “Wāmarā imarāte jimariā Jesúre bayayu”, ārīrika koā'mitiriroyika. I'supaka simamaka koimaeka wā'tarā Jesúre etamaka īatirā, rīkimarāja po'imajare imaeaka watopekapí ki'pēterō'ōrā koeyaeaka. ²⁸ Jesúre imaeakarō'ōrā eyatirā “Kijariroaka yiraberākareka jia yijarirāñu”, kōrīpūpajoaea ka'pō'irā ūpārō'ōpi. I'supaka ūpāpajoawa'ri kijariroaka korabeka mae.

²⁹ I'supaka kobaaeka potojo koreka so'rika mae. “Risirika yireka imakopeika o'yua mae”, kōrīwārūeka. ³⁰ Kijarijoaka korabeka be'erō'ō, “Tērīka ūimapi ūrīkate tāāñu”, ki'pō'akapí Jesúre ārītika. Šupa imarī jorowa'ritirā ikupaka po'imajare kērīka:

—Maki yijariroaka rabeko'oka?—

³¹ I'supaka kēpākā'ā kika wārūrimajare ikupaka ārīka:

—Mi'pō'irā ūkimarāja imarā mire rabeirā. Maki yijariroaka rabeko'oka?", meñu?—

³² I'supaka kire narīka simako'omakaja po'imajare ūbaotabaraka kire rabekakite kimo'arijarika. ³³ I'supaka kimaeka poto “Yi'i, risirika ūima yire o'yaokaro'si mire rabeko'oko”, ārīpūpajoawa'ri ki'pō'irā koeyaeaka. I'supaka kopupaka imako'omakaja kire kīkiwa'ri tarari'potojo kiwājītāji koñukurupaeka. I'supaka baatirā kobaaeka ūpakaja kire kobojaeka.

³⁴ I'supaka kōpākā'ā, wayuīarimajri imarī, ikupaka kore kērīka:

—Mae mia'miti'pe yiwayuīaiko. Yire yi'riwa'ri, jia mijayu mae. “Yirisirika yire o'yua”, ārīwa'ri jījimaka mi'pe'riwa'pe mae,— kore kērīka.

³⁵ I'supaka kore kērīka poto judiorākare rērīwi'i īpamaki Jairo wi'iakarāre etaeka. Torā eyatirā ikupaka Jairote narīka:

—Mimako pupaririko'oko. “Yimakore mibayaþe”, wārōrimajire merīa'si mae,— kire narīka.

³⁶ I'supaka narīko'omakaja,

—Ba'aja þuparibekaja, yire miyi'þe,— Jesúre kire ãrīka.

³⁷ Pedro, Santiago, supabatirā Santiago rī'i Juan maekarakamarā tarāreje Jesúre akawa'rika. ³⁸ Naka a'ritirā, rērīwi'i īpamaki wi'iarā jimirīa oþaraka nimaekarō'õrā keyaeka. ³⁹ I'supaka nimamaka, ikupaka nare kērīeyaeka:

—¿Dako baaerā mijā oyu? Pupariribeyuko me'rōre ime. Kārīkako koime, — kērīka oþaraka imaekarāte.

⁴⁰ “Kopakaja þupariritiyaekako koime”, ãrīwa'ri Jesúre neeka. I'supaka nimamaka ãtirā, nare kiþorirūjeka. Supabatirā þuparirikakote imaeka kurarakarā kopakiarā, supabatirā kika imaekarā maekarakamarāpitiyika kikākaeka. ⁴¹ Naka kākatirā koþitakarā kore ñi'atirā ikupaka kore kērīka:

—Talitá cum,— kore kērīka. (Mokarokaþi marījikareka, “Me'rō, mimi'mibe, mire ñāñu”, ãrīrika sime i'siroka).

⁴² I'supaka kērīka potojji mi'mirikatirā, kojaarīkawa'rika. Í'poú'þuarāe'earirakakuri wejejē'rāka eyawa'yuko koimaeka. Õnia kojaríþe'þakā'ã ñawa'ri, marākā'äoka ãrīwārüberijika najarika kika imaekarā, i'supaka ima ñakoriberikarā imarī. ⁴³ I'tojite,

—Aþerāte samija boja'si,— nare kērīka.

Supabatirā ba'rika koro'si nare ke'era'arūjeka.

6

Nazaretwejearā Jesúre a'rika

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Torājirā mae, kika wārūrimajapitiyika Jesúre a'rika, kime'rārī kimaeka wejearā. ² Torā eyatirā jērītarirīmi simaeka poto po'imajare kiwārōõ'mueka judiorākare rērīwi'iarā. Kire ã'mitiritirā, “Jiitakaja õñuka kime”, ãrīwa'ri marākā'ã narīwārüberika, i'supaka jaikite ã'mitirikoriberikarā imarī. I'supaka kibaamaka ikupaka po'imajare kireka ãrīka:

—¿Marākā'ã baatirā jiitakaja í'íre õrþūayu? ¿Maki kire wārōkaki ruku? Maikoribeyua þariji ritaja baabeaikī kime,— narīka.

³ Supabatirā ikupaka narīka aþea:

—María maki, õ'õrā yaþua yi'yerimaji kime. Supabatirā Santiago, José, Judas, Simónpitiyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erō'õkarā rōmijāoka õ'õrā makaja imarā,— torā imaekarāte ãrīka.

I'supaka simamaka “Yija uþakaja imaki imarī imatiyabeyuka kime”, ãrīwa'ri kire na'mitiripéariyapaberika. ⁴ I'supaka naþupajoamaka, ikupaka nare kērīka:

—Tuþarāro'si bojaþiririmajire “Jiitaka mare kibojayu”, ritaja po'imajare kireka ãñuka kime. I'supaka simako'omakaja kiþo'ijirika wejareka, kitā'omajataka þuri i'supaka ãrībeyurā,— kērīka.

⁵ Suþa imarī jia kire nayi'ribepakā'ã, maikoribeyua nare kibeawārüberika. I'supaka imariþotojo í'rārimarāre takaja kiþitaka ja'aþeatirā wāmarīa nimaeka nareka kijieka. ⁶ Kitā'omajare kire

ã'mitiripẽabepakã'ã marãkã'ã ãrñwärüberijïka Jesúre jarika. I'supaka imariþotojo aþea wejearã þo'imajare wärõtapaþi ke'rika mae.

Jesúre kika wärürimajare Tuparärika nawärõtapaokaro'si mamaři kiþuataü'mueka

(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

7 Íþoü'þuaræ'eearirakamarã kika wärürimaja imaekaräte Jesúre akaeka. Supabatirã kirika nare ja'ajiyetirã,

—Satanárika ima þo'imajareka ña'rjäikaräte mijia þoatabe mijaro'sioka,
—nare kërika.

I'supaka nare ãrñweatirã íþarimaki oyiaja Jesúre nare þüataeka aþea wejearaka imaekaräte wärõtapaokaro'si.

8 —Torã mijia a'riräka þoto þan, yaipi'ia, niñerüoka mijia e'ewa'ria'si. I'supaka simako'omakaja mijia tu'ua takaja mijia e'ewa'þe.

9 Supabatirãoka ü'þuko'a, jariroaka mijia jääika takapiji mijia a'þe,— nare kërika.

10 Ikuþakaoka ate nare kërika:

—Wejearã yirika bojarã mijia eyaü'murãnu, wi'itakaräja mijia imabe, aþe wi'i, aþe wi'irã baabekaja. Aþea wejearã mijia a'riräka þoto takaja topi mijia þope. 11 Mija eyarijariräka wejerakakaja mijare e'etoriberiwa'ri, Tuparärika ã'mitiripẽarika nayaþabesäräkareka, jääpi nare jaika ka'wisijüabekaja nare mijia ja'atabe. Topi a'riräka þoto, ikuþaka mijia baabe: Mija ü'þuko'arã ka'ia uyua eika mijia þajeþatebe "Yijare mijia ã'mitiripẽabeyua simamaka, Tuparäte mijare ba'iaja mijare baarãnu",— ãrñwa'ri kiþa wärülekaräte kërika.

12 I'supaka nare kërika be'erõ'ð þo'imajare wärõrõ na'rika mae. Supa imariñ naþõ'irã eyatirã ikuþaka nare narïka: "Ba'iaja mijia baaika ja'atatirã Tuparäte mijia ã'mitiripẽabe", neyaekarõ'ðrã imaekaräte nabojarijarika. 13 I'supakajaoka Satanárika ima ña'rjäika imaekaräte nareka sanajieroyika. I'supakajaoka ríkumaräja wämariña imaekaräte iyebakapi yo'yebaraka, narisirika nareka ima no'ataroyika.

Ikuþaka sime Juanre reyaekakaka

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

14 Ritaja maikoribeyua Jesúre baabearoyika ã'mitiritirã þo'imajare sabojaþibaeka. Po'imajare i'supaka ãñua íþi Herodesoka söríkaki. I'supaka þo'imajare ãñua ã'mitiritirã ikuþaka í'rârimaräre ãrïka:

—Juan, þo'imajare ruþuko'a jüjermajiji kime je'e aþeyari. Reyariþotojo ate õnia jarijiki imarõ, maikoribeyua kibeayu je'e aþeyari,— narïka.

15 Aþerä ikuþaka ãrïkarä:

—Tuparäro'si bojaþirimaji imaroyikaki Elías kime je'e aþeyari,— narïka. I'supaka narïko'omakaja aþerimarä þuri ikuþaka ãrïkarä:

—Bikija Tuparäro'si bojaþirimaja imaroyikarã uþaka kime je'e aþeyari,— narïka.

16 I'supaka najaimaka ã'mitiritirã, ikuþaka Herodete ãrïka kiro'si:

—Juan bikija kiruþuko'a yita'terüjekaki imariþotojo õnia jariþe'ritirã i'supaka kibaabearijayu je'e aþeyari ate,— kërika.

17-18 I'supaka këþakã'ã, Juanre najääerã baaeka ruþu, kirñ'í Feliþe rümu Herodías wämekore ë'matirã Herodete koka imaeaka. I'supaka kibaamaka, ikuþaka Juanre kire ãrïka:

—Herodías mirñ'í rümu me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuparäte jäämeika yi'riberiwa'ri,— ãrñwa'ri kire kibojakoperoyika.

I'suþaka kẽþakã'ã, koka jia imarika yaþawa'ri Herodete kire ñi'arüjeka kisuraranâkare. Kire ñi'atirã þerumijiaþi pi'þetirã, wëkomaka imariwi'iarã kire natarika.

¹⁹⁻²⁰ "I'suþaka kijaika waþa kire jäärika sime", ãrïþuþajoaekako imarõ, Herodíare kire jäärujerika yaþaeka. I'suþaka koþuþajoako'omakaja, Herodes þuri "Tuparâte yaþaika uþakaja jia wâjia baaiki Juanre ime", ãrïwa'ri jia jiyiþuþaka kireka ðrikaki. Suþa imarõ Juanre kojäärujeriyaþako'omakaja kiyapaberikopeka. I'suþakajaoka Juanre bojaroyika jijimakapi ã'mitirkaki imariþotojo "Kibojaika uþakaja yiyi'riye'e", ãrïriþotojo, sareka ña'rÿaarñ kimawäruberika. ²¹ I'suþaka Juanka kimako'omakaja "Ikuþaka ylbaajikareka, yiþuþajoaika kitá'tewäruberijñu je'e", Herodíasre ãrïþuþajoaekarõmi seyaeka. I'suþaka kõrïþuþajoaekarõmi Herodete þo'ijirika wejejë'râka sarâkutorika. Suþa imarõ kiro'si ba'irabejjirimaja ðparimarâre, suþabatirã surararâka ðparimarâreoka, Galilea ka'iakarã imatiyaramajareoka kiakaeka, "Mabayaarirã", ãrïwa'ri. ²² Ritaja kiakaekarâte rërikarõ'ðrã kâkatirã Herodías makore nare bayatâäbeaeka jijimaka nimaokaro'si. "Jiitaka mare kobaabeayu", Herodes kijeyomarâþitiyika ãrïþuþajoaekarã. I'suþaka imawa'ri ikuþaka kore kërïka:

—¿Dakoa mire ñijirika miyaþayu maekaka jiitakaja mibaaika waþa? Miyaþaikaja mire ïjirã i'suþaka ñañu. ²³ Mire þakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki ïpi imarõ, ritaja yiba'irÿja waþajã'riþakaka ñe'metâjirõ'ðjirã mire ïjijíki imarõ suþa mire ñañu,— Herodías makore kërïka.

²⁴ I'suþaka kore kẽþakã'ã, koþakore jëriarõ ko'rika mae.

—¿Dakoa kire yijëñerãnu ruku, ma'i?— kore kõrïka.

I'suþaka kõþakã'ã,

—“Juan þo'imajare ruþuko'a jüjerimaji ruþuko'a yiyaþayu”, kire meþe,
— kore kõrïka.

²⁵ I'suþaka kore kõþakã'ã, jajuaja a'ritirã koþamaki Herodes þõ'irã koeyaeka. Kiþõ'irã eyatirã ikuþaka kire kõrïka:

—Juan ruþuko'a yiyaþayu. I'suþaka simamaka kimarõ'ðrã a'ritirã, sata'tetirã, seroarâ saþeatatirã yire samijibe maekakaja,— kire kõrïka.

²⁶ I'suþaka kõþakã'ã jimaria Herodete ba'iaja þuparika. Juanre jäärika yaþabeririþotojo, mamarõji kore kërïka kijaita'ariyaþaberika. Po'imajare ã'mitirkika wâjítäji, "Miyaþaikaja mire ñijirãñu", këriñika simamaka, kojëñeikaja kore kijirã baaeka. ²⁷ I'suþaka simamaka ñojimariõ ïrïka kisurarat Juan ruþuko'a ta'teriñ kiþûataeka. ²⁸ Torã eyatirã Juan ruþuko'a ta'tetirã, seroþemarâ saþeatatirã sake'era'aea. I'suþaka baarõ ke'rikarõ'ðpi þe'rietatirã Herodías makore sakjika. Suþa imarõ iko mae koþakore sÿjikako.

²⁹ I'suþaka Juanre nabaaeka ã'mitiritirã, kika wärüeka mirärâte kiþo'imirâka e'erñ etaeka sayayeokaro'si.

*Cinco mil rakamarã imaekarâte Jesúre ji'aeka
(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)*

³⁰ I'suþaka simaeka be'erõ'ð Jesúka wärürimaja kirika bojataþpari turikarâte þe'rietaeka. Suþa imarõ kiþõ'irã etatirã nawärötaþaeka majaroka kire naboyaeka. ³¹ I'suþaka simaeka þoto torã rïkimaräja þo'imaja i'tarijayurã, þe'ririjayurãoka imaekarã. I'suþaka simamaka kika wärürimajaka no'oþteoka maba'awäruberijïka Jesúro'si simaeka. Suþa imarõ ikuþaka kika imaekarâte kërïka:

—Dajoa, po'imajamatorā kūpaži majerītaerā,— nare kērīka.

³² I'supaka nare kērīka be'erō'ō, kūmuapi po'imajamatorā naka ke'rika mae. ³³ Na'rīrā baaeka rupu rīkimarāja īawārūlekarā. I'supaka nabaamaka īatirā, ritaja wejeakarāre rīrīwa'rika Jesúre a'rikarō'ōrā. I'supaka baaekarā imarī, kijeyomarāpitiyika torā keyabeyukajiji torā neyawweitika jājia rīrīwa'rikarā imarī. ³⁴ I'supaka nabaaeka simamaka waata'reyatiā marīwa'rikōrī rīkimarāja po'imajare imamaka Jesúre īaeka. Torā eyatiā, ovejawēkoa nare īarīrimajire imabeyurā upaka po'imajare imamaka kīaeka. I'supaka nimaeka Tuparārika nare wārōrimajire imaberika simamaka. I'supaka imaekarā nimamaka "Jia ōrīwārūbeyurā nime. Supa imarī marākā'ā baawārūberijīñurā nime", ārīwa'ri wayuñaekaki imarī, ritajakaka nare kiwārōō'mueka mae. ³⁵ Aiyate ka'rawa'rīrā baaeka poto kika wārūrimajare kika jairī etaeka. Iku'paka kire narīka:

—Na'irā sajaritiyu mae. Pō'imamato sime ō'ō. Supa imarī ba'arika imabeyua. ³⁶ Supa imarī wejekoyikurirā ba'arika waruaparaka po'imajare imarō'ōrā sawapañjiba'arī na'rīrū,— kire narīka.

³⁷ I'supaka na'pakā'ā iku'paka nare kērīka:

—Mijaja ba'arika nare mijja ji'abe.—

I'supaka kēpakā'ā iku'paka kire narīka:

—¿Pan yija wa'pañjirāñu bai je'e wa'pajā'rītaka simako'omakaja? Rīkimarāja po'imajare imamaka, dosciento rakato denario sawapa simarāñu,— kire narīka.

³⁸ I'supaka na'pakā'ā l'mitiritirā, iku'paka nare kērīka:

—¿No'ojīrārakato pan mijja rikayu je'e? Mija īabe rupu.—

I'supaka kēpakā'ā,

—l'rāpitarakatojīkaja sime. Supabatirā wa'iaoka ī'parājīkaja ima,— kire narīka.

³⁹ I'supaka na'pakā'ā iku'paka nare kērīka:

—“Ritario'ro jia taya imarō'ōrā mijja rupabe”, po'imajare mijja āpe.—

⁴⁰ I'supaka kēpakā'ā, kērīka upakaja po'imajare nabaarūjeka. Supa imarī nare najā'meka upakaja nimaekarō'ōrā ī'rāo'roreka cincuenta, aperio'roreka cien rakamarā nimaeka. ⁴¹ Supa imarī pan l'rāpitarakato imaeaka, wa'ia ī'parā imaeakaoka Jesúre e'erikaeka. Supabatirā wejepemarā yu'ayoitirā, "Jia mibaayu a'bi", ārīweatirā, pan kiñā'kata'ruika mae. Supabatirā "Po'imajare samija pibabe", ārīwa'ri kika wārūrimajare sakjīka mae. I'supakajaoka kibaaeka ī'parā wa'ia imaeaka ritaja po'imajaka sanapibaba'aerā. ⁴² I'supaka kibaamaka ritaja po'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarō'ōjīrā. ⁴³ Sabe'erō'ō, ī'poñ'puarāe'earirakapi'i pururika kika wārūrimajare rēaeka naña'pika piyia. ⁴⁴ Cinco mil rakamarā īmirīja nimaeka saba'aekarā.*

Okopemapi Jesúre turika

(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)

⁴⁵ I'supaka baaweatirā kika wārūrimajare iku'paka Jesúre īrīka:

—Kūmuarā jāitirā i'sipē'rōtorā mijja waata'riwa'pe. Supabatirā Betsaida wejeärā yire mijja ta'abe.—

Kika wārūrimajare waata'riwa'rika poto po'imajare a'yaokaro'si kimajaroka bojabaraka kimaeka rupu. ⁴⁶ I'supaka baaweatirā, īmimakarā kimarīwa'rika, Tuparāka jairī. ⁴⁷ Aiyate ka'raeka be'erō'ō Galilea

* **6:44** Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.

pa'wa ñe'metājirāja kūmua eyawa'rika, sarijeipi rīkamaritirā Jesúre īamaka. 48 Wīrōa jājia baemaka jājia nawē'āko'omakaja sa'ribepakā'ā kīaeka. Supa imarī bikitojo ñamiji okopemapi turitirā nakoyikurirā keyaeka. Nare kio'riwa'rīrā baatikarā kire niatōpoeka. 49-50 Okopemapi kitupakā'ā īatirā, jimarīnakasereka, "Po'imaja opirekoaa sime je'e", ārīpupajoawa'ri. I'supaka nimaeka jērāko'atirā, ikupaka nare kērīka:

—Rikitubaka mijā jaþe, kīkibekaja. Yí'iji ñime,— kērīka.

51 Supa nare ārītirā napō'i kūmuarā kijāika mae. Sarā kijāika poto wīrōa o'rika mae. Supa imarī i'supaka kibaamaka īatirā marākā'ā ārīwārūberijīka najarika, i'supaka īakoriberikarā imarī. 52 Sarupubaji, þan kūþajī imako'api po'imajare Jesúre ji'amaka īako'omakaja, "Tērīwa'ribaji imaki Jesúre ime", ārībeyukajirā nimaeka, īrīwārūberikarā imarī.

Genesaretka'ikarā jīñurāte Jesúre tāāeka

(Mt 14.34-36)

53 Pa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka.

54 Waata'rieyatirā nakūmua ji'aþātirā namarīwa'rika potojīteje torā imae karāte Jesúre īawārūeka. 55 Kire īatirā jajuaja na'rika aperāte bojarī. Sā'mitiritirā wāmarālā imae karāte naþeyurūkiapi ne'era'aea kipō'irā.

56 Ke'riroyikarō'ōrāja kūþajīriwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kipō'irā neyaroyika. Supabatirā rīkimarāja ba'irījia ījibaraka po'imajare imae karō'ōrā, jīñurāte naþāþajiyeroyika nare kitāðokaro'si. Kijariroaka kūþajīji nare kiraberūjerika yaþawa'ri jimarī jīñurāte kire akaeka. Kijariroaka rabekarakamarāreje narisirika o'riþataeka mae.

7

"Mañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, Tuparāte jā'meka yi'ribeyurā nime", ārīwa'ri Jesúre bojaeka

¹ Fariseokaka þupajoairā, supabatirā judiotatarāte jā'meka wārōrimajaoa Jesús pō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ōpi i'tatirā. ² Kipō'irā eyatirā ī'rārimarā kika wārūrimajare þitajūjebekaja ba'amaka niaeka. I'supaka nabaamaka īatirā "Mañekiarā þitajūjetirā oyiaja mare ba'arūjekarā. Kika wārūrimaja puri ba'iaja baawa'ri þitajūjebekaja ba'airā", narīþupajoaka. ³⁻⁴ (Ikuþaka nime, fariseokaka þupajoairā, supabatirā aperā natā'omaja judiorākaoka: Nañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, "Tuparāte jia yijare īajiyurūkiaro'si sime", ārīwa'ri naba'aerā baaika rupu napuriakaja þitajūjeroyija nabaayu. I'supakajaoka nabaarijayu ba'rika waþaþiþe'rietatirā. Supabatirā ko'a, jotoa, seroa þeruakaka baaeka najūjerijayu.* I'supakajaoka nabaayu naba'awearijayu rakakaja ī'rātiji naruparlñumua jia najūjerijayu. "Mañekiarāte yijare wārōeka yija yi'riberririka yaþabeyuka Tuparā. Supa imarī kīaika wājítāji ba'iaja baairā yija imakoreka nawārōeka upakaja yija baayu", ārīþupajoawa'ri, i'supaka nabaakoþeyu). ⁵ Supa imarī Jesúka wārūrāte þitajūjebekaja ba'amaka īatirā,

* 7:3-4 Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

—¿Dako baaerā mikā wārūrimajā pūri mañekiarāte jā'meka yi'ribeyurā? Miabe, pītajūjebekaja naba'ayu, — kire narīka fariseokaka pūpajoairā, supabatirā judforākare jā'meka wārūrimajāoka.

⁶Sā'mitiritirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—“Tuparāte yaþaika upakaja jia baairā yija ime”, ārīriþotojo mijā pūpajoaika upakamarīa mijā ime. I'supaka mijā imakaka pūpajoaweibaraka, Tuparāro'si bojañjokaro'si Isaías imaekakite o'oeaka: “Ikuþaka ika po'imajareka Tuparāte āñu: ‘Yire jiyipuþaka ññurā upaka najaiko'omakaja, naþuþarō'ðpi yire jiyipuþayeebeyurā nime.

⁷ Suþabatirā po'imajare jā'meka upakaja nawārōikakajā “Tuparāte jā'meka sime”, narīrijayu. Suþa imarī dakoa wapamarīa yire najiyipuþayeekoþeyu”, kio'oeaka,— nare kērīka.

⁸Toþi mae, ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—Tuparāte jā'meika ā'mitiriþeabeyurā imarī, mañekiarāte mijare wārōeka pūri jia mijā ā'mitiriþeayu,— nare kērīka.

⁹I'supakajaoka ikupaka nare kērīka:

—Mañekiarāte wārōeka takaja ā'mitiriþeaokaro'si, Tuparāte jā'meika ja'atarika pūri jiitakaja ññurā mijā imema. ¹⁰Ikuþaka Moiséte ārīka mijā īabe: “Miþakire, miþakoreoka yi'riwa'ri jia nare mibaabe”, ārīwa'ri kio'oeaka. I'supakajaoka, “Ārīka kiþakire, kiþakoreoka ba'iaja baarijayukate majāåkopejññu”, ārīwa'ri kio'oeaka. ¹¹Mija pūri “Mañekiarāte ikupaka mare wārōeka”, ārīwa'ri sayi'yurā imarī, ikupakakakapi jā'merijayurā: “Yiþakire, yiþakoreoka jeyobaaberijíki yi'i. Ritaja yirikaika Tuparāro'si oyiaja ima. Iki īrīkateje sapi yijeyobaarāñu”, āñurāteje, “Jia nabaayu”, mijā āñu. ¹²I'supaka pūpajoairāro'si, kiþakiarāte kiarīñberikoþejíka marā imabeyua”, mijā ārīrijayu. ¹³I'supaka mijā jaiyu, mañekiarāte baaroyiroka yi'yurā imarī, Tuparārika yi'ribeyurā mijā jayu. Suþabatirāoka aþea rīkimakaja ima i'supaka mijā baarijayua,— nare kērīka.

¹⁴⁻¹⁶I'supaka nare ārītirā po'imajare kiakaeka ikupaka nare āñaocharo'si:

—Mae mijā imaþatiji yire ā'mitiritirā mijā ðrīþüabe. Ba'arika mijā ba'aikamarīa sime ba'iaja mijare baarüjeika Tuparā ñakoareka. Mija pūpakiþi “Ikuþaka yibaaye'e”, ārīþuþaoatirā ba'iaja mijā baariþarea Tuparāte mijare ñariþe'yoþu,— nare kērīka.

¹⁷I'supaka nare ārīweatirā wi'itōsiarā kika wārūrimajapitiyika Jesúre nare kākatapawā'rika mae. Wi'itōsiarā kika kākatirā,

—Po'imajare miwārōko'akaka yijare mibojajiibe,— kika wārūrimajare kire ārīka.

¹⁸I'supaka naþakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Yiwārōko'a jia mijā ā'mitiriwārūberiko'o bai je'e mijaro'sioka? “Po'imajare ba'aikamarīa ba'iaja nare baarüjeika Tuparā ñakoareka”, ñarīko'ojíkaja ¿mija ðrīwārūberiko'o bai je'e? ¹⁹Maba'aika maþupaka ña'rījäbeyua. Maba'aika mañe'mearā takaja ña'rījäirijayua. Suþabatirāoka maþo'iaþi þorirükiaja sime,— nare kērīka.

(Suþa imarī “Ritaja maba'aika jääþaarmajimarñka Tuparāte ime”, ārīwa'ri i'supaka nare kērīka).[†] ²⁰Ikuþakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja pūpajoairā imarā ba'iaja baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka, Tuparā ñakoareka ba'iaja nare sabaarüjerijayu. ²¹I'supaka

[†] **7:19** Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor.

imarā imarī, ba'iaja ƿupajoairā najayu. Supabatirā "Yirūmumarīko iko, yitīmimarīka ī̄", ārīmarījaja ba'iaja naka nabaawā'imarīrijayu. Supabatirā karee'erimaja, jārimaja, rōmikirā imariþotojo aperā rōmijāka ba'iaja baarijayurā, rōmijā tūmiairā imakoþeirāoka i'supakaja baarijayurā naro'si.²² I'supakajaoka apikate ba'irījia rikaika oakiyurā, ritaja dika jariwa'ririmarījaja ba'iaja baarijayurā, ƿakirimaja, supabatirā nayaþaika ƿakaja i'yopíþekaja ba'iaja baarijayurā, aperā jia kiro'si imarijayurātē ã'mijlāirā imarā. Supabatirā aperātē ba'iaja jaijairibyaokaro'si ƿakirika nareka jairijayurā, "Aperātē tērīwa'ribaji imatiyairā yija ime", āñurā, i'supakajaoka Tuparātē yaþaikakaka ƿupajoabekaja, waþuju naþupaka nare āñu ƿakaja baarijayurā nime.²³ Naþuparō'ðpi ba'iaja ƿupajoairā imarī, i'supaka ritaja nabaarijayu. I'supaka imarā nimamaka Tuparā ñakoareka ba'iaja nimarijayu,— nare kērīka.

*Judíotatamarīko imariþotojo Jesúre ã'mitiribeyuka
(Mt 15.21-28)*

²⁴I'supaka kibojaeka be'erō'ō a'ritirā Tiro† wāmeika wejewā'tarā Jesúre eyaeka. Torā keyaeka ƿoto kareaja wi'iarā keyariyapakopeka. I'supaka kiþupajoaeka imako'omakaja þo'imajare sōrītika.²⁵ I'supaka simamaka sā'mitirirītā ikuparō'ðpijī ī'rākote kiþō'irā etaeka. Satanārika ima ña'rījāikako ƿako koimaeka. I'supaka komakore imamaka, kore ki-wayūtarika yaþawa'ri kiwājtāji koñukurupaea. ²⁶Sirofeniciaka'iakako, judíotatamarīko koimaeka. Topi mae ikupaka kire kōrīka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanārika ima ña'rījāikako koime. I'supaka simamaka koþupakareka simakoþeika miþoatarika yiþaþayu mae,— kire kōrīka.

²⁷I'supaka kōþakā'ā ikupaka kore kērīka:

—Mae judíotatarā, yika wārūrimajaka takaja ñimarāñu rupu. Supa imarī mimakore jierī nare ya'ritaþajīka, jiamariña naro'si simajīñu. īakōrī je'e: I'supaka mire yibaajīkareka þuri me'rāka ña'þibeyukajirā ba'arika ē'matirā nayaiwēkorījāka[§] yiji'aika ƿaka nare yibaajīñu,— kore kērīka.

²⁸I'supaka kēþakā'ā, ikupaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñipamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika þeatarūkia rokarā me'rāka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwēkorījāka,— kōrīka. (Ikuþaka ārīrika i'supaka kire kōrīka: "Mika wārūrimajare wārōbaraka mimako'omakaja, kūþajī yire mijeyobaarāka jia yiro'si simarāñu").*

²⁹I'supaka kōþakā'ā ikupaka kore kērīka:

—Jia miþupajoaika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanārika imakoþeika þoyua mimakoreka mae. Supa imarī miwi'iarā miþe'riwa'pe,— kore kērīka.

³⁰Kowī'iarā pē'rieyatirā koþeyurūkiþemarā jia jājiko komakore þeyumaka kōieyaeka. Koþakaja Satanārika ima koreka þorikako.

Ã'mitiribeyuka imarījaiwārūbeyukate Jesúre jieka

³¹I'tojīrā ate Tirowejeapi Jesúre o'rika. Topi o'riwa'ritirā Sidón wāmeika wejearā keyaeka. Topi ke'rika, Decápolispi kio'rika. Supabatirā topi o'ritirā Galilea ƿa'warā keyaeka.³² Torā kimaeka ƿoto ã'mitiribeyuka,

† 7:24 Una región de gente no judío § 7:27 Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesú les refirió como perritos en este ejemplo. * 7:28 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la respuesta de ella.

jaiwārūbeyuka kipō'irā po'imajare e'eeyaeka. Kire e'eeyatirā "Mipitaka kipō'iarā mijā'aapeabe kijiiokaro'si", kire narīka.³³ I'tojite ā'mitiribeyukate kire takaja aperō'ōrā ke'ewa'rika. Torā mae kika takaja kimaekarō'ōrā ā'mitiribeyuka ā'mukopea ū'papē'rōtowā'tarāja kipitawājoa kikākataeka. Supabatirā kipitawājoapi rijo'kaka e'etirā kirērōkakarā kirabeka.³⁴ Supabatirā wejepemarā yoimiatatirā, kire wayuāawa'ri Jesúre yiataeka. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka mae:

—Epatā,— kire kērīka. (Kiokaipi puri "Sawiritarū", ārīrika simaeka).

³⁵ I'supaka kērīka potojo ā'mitiribeyuka imakopekakite ā'mityuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwārūbeyuka kimakopekareka jia jaiki kijarika mae.³⁶ I'supaka kire baaweatirā, po'imaja pō'irā etatirā ikupaka Jesúre nare arīka:

—Aperāte samija bojaipi'ba'si.—

I'supaka nare kērīrijarika simako'omakaja, jājibaji aperāte sanabojarijaroyika.³⁷ I'supaka kibaamaka jijimaka imawa'ri, ikupaka narīka:

—Ā'mitiribeyurā, jaiwārūbeyurāte pāriji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jiitakaja sime,— narīka.

8

*Cuatro mil rakamarā imaekarā po'imajare Jesúre ji'aea
(Mt 15.32-39)*

¹ Torājirā ate rīkimarāja po'imajare kipō'irā rērīka. Kika nimekā'āja naba'arika purika mae. I'supaka simamaka kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērīka:

² —Irāre wayuoka ūnoñu, maekarakarīmi sajaritiyu yika nima. Supa imarī naba'arika puyua mae. ³ Naba'arika puyua simamaka, "Mija pe'pe", nare ūnarījikareka, ma'a ūne'metājirāja nakēsirabaña'rījīñu yoepi i'taekarā pāriji nima simamaka. I'supaka simamaka nare yiji'ariyapayu rupu, ba'aweatirā nape'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērīka.

⁴ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire narīka:

—Po'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ā baatirā ba'arika nare maji'awārūberijika sime,— kire narīka.

⁵ I'supaka napakā'ā ikupaka kērīka:

—¿No'oju'irā ba'arika mijā rikayu je'e?—

I'supaka kēpakā'ā,

—I'potēñarirakato sime pan,— narīka.

⁶ Topi mae po'imajare ka'iarā kiruparūjeka. Pan e'erikatirā ikupaka kērīka: "Jia mibaayu Tuparā", kire kērīka. Supabatirā pan ūna'kata'ruitirā kika wārūrimajare sakjika. ūrā ritaja po'imajare sapibaekarā mae.

⁷ Supabatirāoka wa'imakarāka kūpajī imaeka. Wa'ia e'erikatirā, "Jia mibaayu Tuparā", kērīka ate. Supabatirā kika wārūrimajare sakipibarūjeka.

⁸ Nimaeka upatiji po'imajare ba'aeka, jia ūna'pirika najarikarō'ōjīrā. Sabe'erō'ō, ū'potēñarirakapi'i' ūpururika kika wārūrimajare rēaeka nañā'pika ūiyia. ⁹ Cuatro mil rakamarā eyaerā baakōrī nimaeka saba'aekarā. Naba'aweaeka be'erō'ō nare ke'ribojaeka. ¹⁰ I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kūmuarā kijāika ate. Sapī Dalmanutaka'iarā na'rika.

*"Maikoribeyua yijare mibaabeabe", Jesúre narīkopeka
(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)*

11 Torā keyaeka poto kire korirā kipō'irā fariseokaka pūpajoairāte eyaeka. “Majēñerāka upakaja kibaawārūbesarākareka ‘Tuparāte pūataekimariķa kime marīye’”, narīka. I'supaka simamaka ikuþaka kire narīka:

—“Tuparāte pūataekaki kime”, mireka yija ārīrā, yija īakoribeyua yijare mibearika yija yaþayu,— kire narīka.

12 I'supaka naþakā'ā ã'mitiritirā, ba'iaja pūpariwa'ri jājia kiysiataeka kire yi'riberikarā nimamaka. I'supaka imawa'ri ikuþaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā maikoribeyua nare yibearika maekukukarāte yaþayu je'e? Ritama sime, mijā īakoribeyua mijare beabesarāki yi'i,— nare kērīka.

13 Supabatirā Galilea pa'wa i'sipē'rōtorā kika wārūrimajapitiyika nare kiwaata'ritapawa'rīka.

*Levadura upaka sime fariseokaka pūpajoarika
(Mt 16.5-12)*

14 Torā Jesúka a'rīkōrī wārūrimajare naba'arika ye'karirika. Supa imarī ūrātojīkaja þan narikaeka kūmuarā. 15 I'supaka simamaka mae ikuþaka Jesúre nare ārīka:

—Fariseokaka pūpajoarika levadura upaka sime. Supa imarī samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mijā rakajebe,— kika wārūrimajare kērīka.

16 I'supaka nare kērīka, norīwārūberika. I'supaka kēþakā'ā natiyiaja jaibu'abaraaka ikuþaka narīka:

—Pan marikabepakā'ā, supa kēñu,— narīka.

17 I'supaka najaika Jesúre ūrīka. Sōrītirā ikuþaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā, “Pan imabeyuakaka”, mijā jaiyu? ¿Yire ūrībeyukajirā mijā ime ruku bai je'e? I'supakajaoka, ¿pūpajoarika ūrīþūaberituyairāja mijā ime bai? 18-19 Mija ñakoa imako'omakaja mijā īawārūbeyu. Supabatirā ã'mukopea mijareka imako'omakaja mijā ã'mitiriwārūbeyu. ¿ī'rāpitarakato þan cinco mil rakamarā imarā po'imajare yiji'araþakakaka mijā ye'kariritiyu bai je'e? ¿Naba'araþaka be'erō'ō, piyia dikarakapi'i sajariwa'raþaka mijā rēarape je'e?— nare kērīka.

I'supaka kēþakā'ā, ikuþaka narīka:

—Í'poõ'þuarā'e'arirakapi'i yija þorotarape.—

20 —Í'potēñarirakato þan, cuatro mil rakamarā po'imajare yipilbararapaka, naba'araþe piyia saro'si, ¿dikarakapi'i sajariwa'raþe je'e?— nare kērīka.

—Í'potēñarirakapi'i saþiyia yija þorotarape,— kire narīka.

21 I'supaka naþakā'ā ikuþaka nare kērīka ate:

—I'supaka yi'riwārūirā imariþotojo, ¿dako baaerā “Pan marikabeyuakaka mare kibojabeyu”, ārīwārūbeyurā mijā ime ruþu bai je'e?— nare kērīka.

Betsaidawejeakaki ñakoåtimarīka imaekakite Jesúre jieka

22 I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka Betsaida wejearā Jesúre eyaeka. Torā neyaeka poto ñakoåtimarīkate po'imajare e'eetaeka kipō'irā. Torā kire e'eyyatirā kire kijierika yaþatiyawa'ri “Kire mirabebe”, åparaka kire najēñeka. 23 I'supaka naþakā'ā Jesúre kire tītiwa'rika weje a'riwa'ri þañakarā. Torā kire e'eyyatirā, rijo'kakaþi kiñakoa wi'etirā, kipitaka kire kija'apeaeka. Supabatirā ikuþaka kire kērīka:

—¿Yaje miyoiyu?—

24 I'suþaka kẽrõka be'erõ'õ kũþají kĩaõ'mueka. Suþa imarõ ikuþaka kiyi'rika mae:

—Mae þuritaka kũþají yiyoia'tawa'yu. I'suþaka simako'omakaja þo'imajare ñiakopemaka, yaþua rí'meika uþaka oyiaja simamaka ñiayu,—kẽrõka.

25 I'suþaka kire kẽþaká'ã kiñakoarã Jesúre kipitaka ja'aþeaeka ate. I'suþaka kire kibaape'aeka be'erõ'õpi þuri, Í'rãkõ'riñmatorãja ñiakoaparaka jia warioyiaja sõipataeka kiro'si mae. 26 I'suþaka kijapaká'ã ikuþaka Jesúre kire ãrõka:

—Miwi'iarã miþe'riwa'þe, wejeaþi o'þekaja þuri,— kire kẽrõka.

*“Jã'merûkika Tuþarâte wã'maekaki mime”, Pedrote ãrõka
(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)*

27 I'sia be'erõ'õ Jesús kika wãrûrimajapitiyika a'ririjarikõri, Cesarea de Filipo wãmeika wejekoyikurirã neyarijarika. Torã ma'aþi na'ririjarika þoto, kika wãrûrimajare ikuþaka kijêrõka:

—Yireka þupajoatirã, “¿Maki kime”, þo'imajare yireka ãñu?— nare kẽrõka.

28 Toþi,

—Ikuþaka þo'imajare mireka ãñu: “Juan þo'imajare ruþuko'a jüjerimaji kime”, aþerã þuri, “Elías imækaki kime”, ãñurã. Aþerã imarã, “Bikija ï'rõka Tuþarâro'si bojañjirimaji imækaki kime”, mireka nañu,— narõka.

I'suþaka naþaká'ã ikuþaka nare kijêrõka:

29 —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mijia ãñu?—

Toþiji ikuþaka Pedrote kire yi'rika:

—Mi'iji mime Jã'merûkika Tuþarâte wã'maekaki,— kire kẽrõka.

30 I'suþaka kire kẽþaká'ã,

—I'suþaka aþerâte mijia bojaþiba'si ruþu,— nare kẽrõka.

*“Najãðarûkikaro'siji ñime”, Jesúre ãrõka
(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)*

31 I'tojite ikuþaka Jesúre nare wãrõõ'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'suþakaja yireka Tuþarâte þupajoatika simamaka, ba'itakaja jüarûkikaro'si ñime. I'suþaka simamaka kurarãka ïþparimarã, Moiséte ja'meka wãrõrimaja, suþabatirã judiorãka ïþparimarâte yire ñariþe'yotirã yire najãðerûjerãñu. Suþa yire nabaako'omakaja maekarakarõmi be'erõ'õjo õñia yijariþe'rirãñu,— nare kẽrõka.

32 I'suþaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si. I'suþaka Jesúre ãþaká'ã ã'mitiriritirã, aþerõ'õrã Pedrote kire e'ewa'rika. Torã mae,

—“I'suþaka simarãñu”, yijare meñua mibojarika yaþabeyuka yi'i,— Pedrote kire ãrñkopëka.

33 I'suþaka kẽþaká'ã, jorowa'ri kika wãrûrimajare Jesúre ñaeka. I'suþaka nare ñatirã ikuþaka Pedrote kẽrõka:

—Yika wãrûrimaji mima simamaka, yibe'erõ'õrã imarûkika mime. I'suþaka simamaka, marákã'ã baatirã yire ja'merimajimarõka mime. Suþa imarõ, Satanâre jaika uþakaja mijaiyu. Tuþarâte yaþaika uþaka þupajoarikopakaja waþuju þo'imajare yaþaika uþakaja þupajoaike mime, — Pedrote kẽrõka.

34 I'suþaka kire ãrñweatirã aþerã kika wãrûrimajare, suþabatirã ritaja aþerã torã imakarâte kiakaeka. Nare rẽrâkõ'atirã, ikuþaka kẽrõka:

—Í'rïka yiriki imarika yaþaräkiro'si, kiyapaikakaka, supabatirä kirikaräkakaka þupajoabekaja yire yi'ririþareaja ba'iaja kijüaräñu. Ikuþaka sime: Ba'iaja jüabaraka yaþua tetaka kõkeiki kiyapaika upakaja baawärübeyuka. I'sirokaþi þupajoaiki imarï, yika a'rirükika kime.³⁵ Ba'iaja jüabaraka reyarika yaþaberowi'a 'Jesúre yaþaika upakaja baabesaräki yi'i", ãñuka õnia imajiparika tõþobesaräki. Yire ã'mitiripëaiki imawa'ri, yirika bojariroka kibojaika ã'mitiripë'yowa'ri najääräki þuri õnia imajiparika tõþoräki.³⁶⁻³⁷ Í'rïka õnia kima poto ba'irïjiareka takaja þupariwa'ri ritaja tõþoiki þuri, kireyaräka poto ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrä a'riräki. Ritaja ba'irïjia tõþoeka miräki imariþotojo, dakoa imabeyua sapi õnia imajiparika kiwapaþirükia. Supa imarï ba'irïjia kitõþokopeka, dako wapamarïaja kiro'si sajariräñu.³⁸ Ikuþaka sime ūakörí je'e: Maekaka po'imaja ba'iaja baarijayurä nima simamaka, Tuparäte ja'atairä nime. Mia, i'supaka imaräte ūaka wäjitäji, yire yaþaberowi'a 'Jesúrikimärka ñime, supabatirä kiwäröikaoka ã'mitiririyapabeyuka ñime", ãñuräte þuri yipe'rietaräñurimi i'supakajaoka naka ñimaräñu yiro'sioka. I'supaka naka ñimaräka simamaka "Yirirämärä mijä ime", nare ñarñañu yiro'sioka. I'sia poto Po'imaja Ma'mi imarï, Yipaki Tuparärika yaaboarikaþi yipe'rietaräñu. Supabatiräoka jiirä ángelräka yika etaräñurä,— Jesúre ãrïka.

9

¹ Ate ikupaka Jesúre nare ãrïka:

—Rita sime, têrïwa'ribaji kirikapi Tuparäte jã'merükia eyaräñu. I'supaka simamaka õnia nimañujuju, ï'rärimarä õ'õrä yika imaräte sîaräñu,— nare kërika.

*Kika wärürimajare ūaka wäjitäji apeaja ūika Jesúre jarika
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)*

² Í'rötëñarirakarämi be'erõ'õ Pedro, Santiago, Juan maekarakamaräre Jesúre þusipemarä akawa'rika. Torä neyaeka poto apea ūika Jesúre jaþakä'ã niaeaka. ³ Kijariroaka boitakaja ya'tarika sajarika, samajûjekopemakaoka pemawa'ribaji boiya'tarika sajarika. ⁴ I'supaka Jesúre jarika poto, torä Elías, Moisés imaroyikarä kipõ'irä pemakotowirikarä. I'supaka baatirä kika najaimaka maekarakamarä kiakawa'rikaräte sîaeka. ⁵⁻⁶ I'supaka sima ūatirä naþupataeka. I'supaka simamaka þupatawu'ri, maräkä'ã ãrïwärüberiwa'riji ikupaka Pedrote ãrïka:

—Mia'mitiþe wärürimaj, õ'õrä maimajika jiitaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i þesiwi'ia yija baaräñu. Miriwi'i, Moisériwi'i, supabatirä Elíariwi'ika yija baaräñu,— kire kërika.

⁷ I'supaka kimaeka poto oko ümakaka upaka ruira'atirä nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirä ikupaka nare sajaika sawatopekaþi:

—Íñ, kime Yimaki. Yiwätaítakiji kime. Supa imarï jia kire mijä ã'mitiripëabe,— sârïka.

⁸ I'supaka nare sârïka be'erõ'õ, ūabaotaerä baakörí ï'rïkaja Jesúre rïkakamaþakä'ã niaeaka mae.

⁹ Ímimapemarä nimaekarõ'õpi kika torä a'rikaräpitiyika Jesúre tu'ara'aea ate. Natu'arijarika poto ikupaka nare kërika:

—Mija ūako'a aperäte mijä boja'si. Yi'i, Po'imaja Ma'mire reyaräka simako'omakaja õnia yijariþe'riräka be'erõ'õ aperäte samija bojaräñu,— nare kërika.

10 I'supaka kērīka jia yi'rikarā imarī, aperāte sanabojaberika. I'supaka simako'omakaja natiyiaja puri ikuþaka narību'ae:—

—¿Marākā'ā ãrīwa'ri “Reyariþotojo ate ñīnia yijariþe'rirāñu”, kērīko'o ruku?— narīka.

11 I'supaka ãrīkarā imarī ikuþaka kire najērīaeka:

—¿Dako baaerā, “Po'imajare jā'merūkika* Tuparāte pūataerā baarāka rupu Elías imaki mamari etañ'murāki”, Moiséte jā'meka wārōrimajare ñīnu?— narīka.

12 I'supaka naþakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamari. Etatirā, ritaja imatikaja nimaokaro'si ikuþaka po'imajare kērīrāñu: “Koyiaya sajariwa'yu Tuparāte pūatarākire etarūkia. I'supaka simamaka Tuparāte yaþaika upakaja baabaraka, kire ta'atikaja mijā imabe.” Ikuþaka ñañua ñrīriþotojo “Ketarāka potorā jia kire mabaaye'e”, po'imajare ãrīþupajoakoþeyu. I'supaka naþupajoaika simako'omakaja, ikuþaka kijūarāñu ãrīwa'ri Tuparārika bikija o'ora'akearāte yireka ãrīka: “Po'imaja Ma'mire ba'iaja ã'mika jūarāñu. Supabatirā ‘Tuparāte pūataekakimarīka mime’, ãparaka po'imajare kire pe'yorāñu.”¹³ Rita sime. Elías imaekaki upaka baarimaji etatirapaki mae. I'supaka simamaka nayaþaika upakaja ba'iaja po'imajare kire baaraþe. I'supaka kijūarākia upakaja ñīua Tuparārika no'oeaka pūñurā,— nare kērīka.

*Me'rī þupakareka Satanārika ima ña'rījāikakite Jesúre þoataeka
(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)*

14 Torājīrā mae aperā kika wārūrimaja þō'irā Jesúre pe'reyeaeka ate. Torā keyaeka poto kika wārūrimaja þō'irā rīkimarāja po'imajare imaeka. Supabatirā Moiséte jā'meka wārōrimajare kika wārūrimajaka okabojibu'abarakā nimamaka kīaeyaeka.¹⁵ “Ikuþarō'ðipi Jesúre etarāñu je'e”, ãrīþupajoabekaja imaekarā imarī, ketamaka īawa'ri, jījimaitakaja po'imajare jarika. Jījimaka jariwa'ri kiþō'irā narīrīwa'rika kire jēñarāñ.¹⁶ I'supaka po'imajare imaekarō'ðrā eyatirā ikuþaka kika wārūrimajare kijērīaeka:

—¿Dakoakaka naka mijā okabojiko'o?— nare kērīka.

17 I'supaka kēþakā'ā, ikuþaka ñrīkate po'imaja watopekapi kire yi'rika:

—Mia'mitiþe wārōrimaji. Yimaki kiþupakarā Satanārika ima kireka ña'rījāika imaki, supabatirāoka okamarīka kime. I'supaka imaki kimamaka, miþō'irā kire ye'era'ako'o.¹⁸ Ikuþaka kire sabaarijayu: Yimakire ba'iaja sabaaika rakakaja jājia kire saña'atarijayu. I'supaka kire sabaaika poto kirijeapi jōpotakaja þoririjayu. Supabatirāoka kiopia kā'rīþaabarakā ritikaja kijiyirijayu. I'supaka kimamaka “Yimaki þupakarā Satanārika ima ña'rījāikakite mijā poatabe”, ñarīkoþeko'o mikā wārūrimajare. Supa ñarīko'omakaja sanapoatawāruberiko'o,— kire kērīka.

19 I'supaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, ikuþaka Jesúre ãrīka po'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijayua īarijjayurā imariþotojo, “Yaje rita Tuparārikaþi yijare kijeyobaatiyajīñu ruku?”, ññurā mijā ime bai je'e rupu. I'supaka imarā imarī, yire mijā ã'mitiriþeaokaro'si ñno'oþirā takaja mijare yiwārōrāñu je'e? Mae, yiþō'irā me'rīre mijā e'era'abe,— nare kērīka.

* 9:11 Mesías

20 I'supaka kēpaka'ā Jesús pō'irā kire ne'ewa'rika. Jesúre īawa'ri, ikuparō'ōpiji me'rīreka imaekakire kire tarataeka. I'supaka kire sabaa-maka, jīñīña'rītirā kitürüka. I'supaka baabaraka jōpoaja kirijokopea jarika. 21 I'supaka kibaamaka īatirā ikupaka kiþakire kijērīka:

—¿Dikarakakuri wejejē'rāka mimakire eyawa'yu i'supaka kima?— kire kērīka.

I'supaka kēpaka'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Kūpajīka kimaeka potorāja i'supaka yimakire imaū'mueka. 22 Ī'rākurimarā pekaō'toarā Satanárika ima kire ña'atarape, supabatirā okoarāoka kire saña'ataroyirape kire riatariyapawa'ri. I'supaka simamaka sakaka jiewārūki mimaye'e, yijare miwayuñarākareka yijaro'si kire mijiebe,— kire kērīka.

23 I'supaka kēpaka'ā ã'mitiriwa'ri, ikupaka kire kērīka:

—¿Dako baaerā, “Jiewārūki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ã'mitiripēaiki mimarākareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merīrāñu,— kire kērīka.

24 I'supaka kēpaka'ā ã'mitiritirā, ikupaka kiþakire ārīka:

—“Yimakire kijejīnu je'e aþeyari”, ārīwa'ri mire ña'mitiripēayu. Supa imarī jiibaji mire ña'mitiripēaokaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikaþi kire kērīka.

25 I'supaka jaibaraka Jesúre imaeka poto rīkimabaji po'imajare naþō'irā rīrīra'amaka kīaeka. Rīkimarāja ni'tamaka kīaekarāre kīpō'irā etabeyukaji ikupaka Satanárika ima kērīka:

—Mia'mitiþe, po'imajare okamarā imaerā, ã'mitiribeyurā nimaokaro'sioka nare imarūjeiki mimamaka me'rī þupakareka mire yiporirūjeyu. Supabatirā aþekurioka kireka miña'rījāibesarāñu,— sakērīka.

26 I'supaka kēpaka'ā ã'mitiriwa'ri tīmarīji akasererikaþi, tararikaþitiyika kire sariaña'taeka. Supa kire baatirā kīþupakareka ña'rījāikakite þorika mae. Kiporitapēaeka be'erō'ō þuparirikaki upaka me'rīte jarika. Topi kire īatirā, “Kopakaja jīrīka kimajaka ime”, po'imajare ārīka. 27 I'supaka narīko'omakaja kiþitakapi kire ñi'atirā Jesúre kire baimi'mataeka. Ikuþaka kire kibaaeka potojo jia rīkamañuka kijarika mae.

28 I'sia be'erō'ō wi'iarā Jesúre kākawa'rika. Torā kika wārūrimajaka takaja kimaeka poto ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā yiija þuri Satanárika ima poatawārūberiko'orā je'e?— kire narīka.

29 Topi ikupaka nare kiyi'rika:

—Tuþarātē takaja jēñetirā, i'supaka ima mijā poatawārūrāñu. Ikiþi takaja sime i'supaka baawārūrika, dakoa imabeyua aþea,— nare kērīka.

“Najārūkika ñime”, ārīwa'ri Jesúre nare bojaeka ate

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

30-31 Topi no'rika poto Galilea ka'iarā a'ririjaparaka kiwārūrimajare kiwārōrijarika. Nare wārōbaraka kimaekarō'ō po'imajare õrīrika kiyaþaberika. Ikuþaka nare kiwārōeka:

—Īrīka imaki yire bojajārūkika po'imajare yire ñi'aokaro'si. Po'imaja Ma'mire ñi'atirā, najārāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ō õnia yijariþe'rīrāñu,— nare kērīka.

32 I'supaka nare kijaibojarijarika kika wārūrimajare ūrīwārūberika. Sōrīwārūberiripotojo, “Ōrīpūawārūbeyurā mijā ime rupu bai je'e', mare kērījīnū apeyari”, ārīpūajoawa'ri kire sanajērīaberika.

“*Maki imaki makaki maro'si imatiyarūkika?*”, āparaka natiyiaja Jesúka wārūrimajare jaibu'akea

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

33 Topi no'riwa'rika Capernaúm wejearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'itōsiarā nimaeka poto, ikupaka nare kijērīeka:

—Ma'aipi mai'tarijariko'o poto *¿dakoakaka mijā jaibu'arijariko'o?*— nare kērīka.

34 I'supaka kērīko'omakaja, kire nayi'ribberika. “*¿Maki imaki ruku imatiyaiki?*”, ārīwa'ri ma'aipi i'tarijaþaraka najaibu'arijarika kire nabajaribi'akea. 35 Kire nayi'ribepakā'ā, yuruþatirā kika wārūrimajare kiakaeka.

—I'rīkate imatiyaiki imariyaþaraka, “*Yipemawa'ribaji imarā aperā*”, ārīwa'ri dako okamirāmarīaja ritaja po'imajaro'si ba'irabejirimaji kimarāñu,— nare kērīka.

36 Supa imarī nawatopekarā imaeakaki me'rīre e'erikatirā ikupaka nare kērīka:

37 —I'í me'rī imatiyaikimarīka kime. I'supaka kimako'omakaja, yire yi'riwa'ri i'rīkate jia kire baajīka, jia yirebaarika kopakaja i'supaka kire kibaayu. Supabaawa'ri yire pūdataekakiteoka i'supakaja baaiki kime,— nare kērīka.

“*Ba'iaja maka imabeyuka puri majeyomaki kime*”, Jesúre ārīka
(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

38 Ikuþaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeaipi Satanárika ima poatarapakire yija ñarape. Maka imakoribeyuka kimarape. Satanárika ima poatarika mijā'meberikaki kimamaka, “*I'supaka mibaa'si*”, kire yija ārāpe,— Juanre kire ārīka.

39 Supa kire kēpakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Jia kibaarape. I'supaka baaikite mijā jājibaa'si. I'rīka yire ã'mitiripēawa'ri maikoribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuyebeyuka kime. 40 Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime. 41 Rita mijare yibojayu. Yirirā mijā imamaka ñawa'ri mijare jeyobaikika jia jījimaka Tuparāte imarāñu. Okoa kūþajī kisīarāka ārīwa'ri þariji “*Jiika kime*”, Tuparāte kireka ārīñu. I'supaka kibaaiaka waþa jia Tuparāte kire jeyobaarāñu,— nare kērīka.

“*Ba'iaja baarika rakajekaja mijā imabe*”, ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

42 Me'rīre ñatirā ikupaka nare kērīka:

—Me'rārījaka ima upaka yire yi'yurāte imarijayu. Supa simamaka, ba'iaja nare baarūjeikite jimarī ba'iaja Tuparāte kire baarāñu. I'supaka kijūakoreka apikate ba'iaja kibaarūki rupubaji, ãta jo'baka kiwāmuarā ji'abaatirā kire naña'metrikareka jia simajāäeka kiro'si. 43-44 Ba'iaja baarika mijā ja'atabe. ñakōrī je'e: Mija þitakaþi ba'iaja mijā baarijariye'e samija toata'tabe sapi ba'iaja mijā baakoreka. Mija þitaka I'rāpē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simakopeko'omakaja Tuparā pō'irā mijā a'rīñu. I'þapē'rōto þitaka mijareka imamaka, ba'iaja mijā baaika, tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiybeyurō'orā

mija a'rirūkia. Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. ⁴⁵⁻⁴⁶ Mija ū'puapí ba'iaja mijá baarijariye'e ī'rāpē'rōto mijá toata'tabe. Mija ū'puá ī'rāpē'rōto imabepakā'ā jiamariá mijaro'si simako'peko'omakaja Tuparā pō'irā mijá a'rirāñu. ī'papē'rōto mijá ū'puá imamaka, ba'iaja mijá baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā mijá a'rirūkia. ⁴⁷ Mija ūnakoa'pi ba'iaja mijá baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija ūnakoa ī'rāpē'rōto imabepakā'ā jiamariá mijaro'si simako'peko'omakaja Tuparā pō'irā mijá a'rirūkia. ⁴⁸ Mija ūnakoa'pi ba'iaja mijá baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija ūnakoa ī'rāpē'rōto imabepakā'ā jiamariá mijaro'si simako'peko'omakaja Tuparā pō'irā mijá a'rirūkia.

⁴⁹ Mae imarā po'imaja ba'iaja jūapatarūkira nime. "Peka'pi mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e", ārīwārūirā mijá ime. I'supakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mijá ja'atarāñu, jiibaji Tuparātē ā'mitiripēaokaro'si. ⁵⁰ Mija īabe. Ba'arika yukiraika simamaka jia sajau. I'supaka simako'omakaja okaka sima sawayu poto puri, marākā'ā baatirāoka okaka samabaawārūbeyu ate.† I'supaka simamaka sataarikaja sime i'tojirā. Yukira pūpajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu upaka jia mijá baabu'aikapi ārīwa'ri jiibaji imarā mijá jarirāñu. Suþa imarā Tuparātē yaþaika upakaja baaria'atabekaja mijá imarijaþe dakoa okamirāmarājaja mijá imakaro'si,— nare kērīka.

10

"Mija rōmia taabekaja", ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

¹ Capernaúm wejeapí imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. A'ririjarikōrī, torā eyatirā Jordán wāmeiria kiwaata'rika. Aþepē'rōtorā keyaeka poto, rīkimarāja po'imajare kipō'irā rērīka ate. Neyairō'ōrāja, nare kiwārōrījariroyika upakaja nare kiwārōeka. ² Po'imajare wārōbaraka kimaeka poto fariseokaka pūpajoairāte kipō'irā etaeka. "Jia kiyi'riwārüberirū", ārīwa'ri ikupaka kire najērīka:

—¿Ímirīji kirūmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narīka.

³ I'supaka naþakā'ā ā'mitiritirā ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Marākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

⁴ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire nayi'rika:

—Ikupaka simaeika Moisés imaroyikakite bojaeka: "Í'rīkate kirūmure taarika yaþajíka, þápera kio'oþiñu. 'Mire yitaaerā baayu', ārīwa'ri þápera o'oeaka kore ñjiweatirā naja'atabu'ajíñu", Moisés imakakite ārīka,— fariseokaka pūpajoairāte ārīka.

⁵ I'supaka naþakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērīka:

—Tuparātē ā'mitiripēarika yaþaberikarā mijá ūnakirātē imamaka i'supaka Moiséte naro'si so'oeka. I'supakajaoka sime mijaro'si.

⁶⁻⁷ I'supaka kibaaeka simako'omakaja po'imajare kipō'ijiaeka potorāja "Ímirīji supabatirā rōmoreoka Tuparātē po'ijiaeka. Suþa imarā rōmie'etirā kiro'siji ñmirījite imarāñu koka. I'supaka simamaka kipakiarare kōrōtaþatirā kipupayariji kimarāñu koka mae. ⁸ I'supaka imaki imarā kirūmuka puri rakakaja pūpajoabeyurā najayu mae. I'þarā imariþotojo

† **9:50** Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarian, no servían para la comida.

ĩ'rīka uþakaja sime naþuþaka", ãrīwa'ri sabojayu Tuþarãrika o'oeka þapera þuñurã. ⁹ "I'suþaka nimarū", Tuþarãte ãñua simamaka, mijā rōmia taabekaja mijā imabe,— nare kērīka.

¹⁰ Wi'iarā kākawa'ritirā kijaikakaka kika wārūrimajare kire jērīaeka.
11 I'suþaka naþakā'ã ikuþaka nare kiyi'rika:

—Mamarī kirūmu imaekakote ja'atatirā aþeko ke'ekopeiko kirūmumarīko koime Tuþarā ñakoareka. Kirūmumarīkoteje kiwā'imañua mamarīkako kirūmutakore ba'iþakaja baawa'ri i'suþaka kibaayu. ¹² I'suþakajaoka sime rōmo kotūmite ja'atatirā aþikaka kotūmiarikopeiki kotūmimarīka kime Tuþarā ñakoareka. Kotūmitakimarīkaka kowā'imañua simamaka mamarīkaki kotūmitakire ba'iþakaja baawa'ri i'suþaka kobaayu,— Jesúre nare ãrīka.

*"Me'rāka yipō'irā i'tairāte mijā jājibaa'si", Jesúre ãrīka
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)*

¹³ Jesúr pō'irā me'rāka po'imajare e'era'aeka. "Nare rabebaraka Jia nare mibaabe, Tuþarā, ãparaka naro'si kijēñerū", ãrīþupajoawa'ri kiþō'irā me'rāka ne'ewa'rika. I'suþaka nabaamaka ïatirā, ikuþaka Jesúka wārūrimajare nare ãrīka:

—Jesúre najo'akoreka, kiþō'irā nare mijā e'era'a'si, — po'imajare narīka.

¹⁴ I'suþaka naþakā'ã ã'mitiritirā Jesúre boebarika. I'suþaka imawa'ri kika wārūrimajare ikuþaka kibojaeka:

—Yipō'irā me'rāka etarika mijā jājibaa'si. Jiiþuparāte jia ã'mitiripēairā nime me'rāka. Nimaþaka yire ã'mitiripēairāte jia Tuþarāte imaruþutarāñu. ¹⁵ Rita mijare yibojayu. Me'rārījaka jia yi'yuakaka þupajoatirā Tuþarāte jia mijā yi'ririþarijīñu. I'suþaka yi'ribeyurāte þuri Tuþarāte e'etoribesarāñu kijā'merükirāro'si imarāñurāte,— kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶ I'suþaka nare ãrīweatirā me'rīre ke'erikaeka. Ke'erikaeka raka-marāre naruþuko'arā kiþitaka ja'aþeatirā ikuþaka kērīka: "Jia nare mibaabe", ãparaka Tuþarāte naro'si kijēñeka.

*Ĩrīka niñerū ba'iþite Jesúka jairī eyaeka
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)*

¹⁷ Topi Jesúre a'rirā baaeka poto kiþō'irā ĩ'rīka ñimirijite rīrīeyaeka. Jesúr wājítaji ñukuruþatirā ikuþaka kire kērīka:

—Jiitaki mime wārōrimaji. Tuþarāka ññia ñimajipariyapayu. I'suþaka imaokaro'si ðmarākā'ã yilbaajīñu ruku?— kire kērīka.

¹⁸ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka kire kērīka:

—Dako baaerā, "Jiitaki mime", yire meñu je'e? Tuþarā ĩ'rīkaja imaki jiika. ¹⁹ Tuþarāka ññia imajipariika miyaþarākareka kijā'meika uþakaja miyi'ririþaje. Æ'mitirkörí je'e: "Po'imaja jääbekaja. Rōmika imako'omakaja, aþekoka wā'imaribekaja. Karee'erimarīa sime. 'Ba'iaja kibaarape', aþparaka waþuju aþerāte bojaþakibekaja. Po'imajare ba'iþiji pakitirā naniñerū mijā ë'ma'si. Miþaki, miþakoreoka jia mijā ã'mitiripēabe", aþparaka sabojayu Tuþarā majaropuñurā o'oeka. I'sia ññuka mime,— kire kērīka.

²⁰ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþakā'ã kire kērīka:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Tuþarāte jā'meika ññwa'ri yime'rārīrāja jia sayi'ririþarijikaki ñime,— kire kērīka.

²¹ I'supaka kēpakā'ā ã'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuñaeka mae. Supa imarī ikupaka kire kērīka:

—Í'rāba'ikaka mibaarika jariwa'yua rupu. Miba'irījia aperāte mijipatabe sawapa tōpoerā. Supabatirā wayuoka baairāte samijibe. Supa mibaarākareka Tuparā pō'irā eyatirā rīkimabaji sawapa mitōporāñu. Supa imarī ñāñu upakaja miyi'rirāka be'erō'ōpi yika wārūrimajimaokaro'si mitabe,— kire kērīka.

²² I'supaka kire kēpakā'ā ã'mitiritirā, rīkimakaja ba'irījika imaki imarī, ba'iaja kiupariwa'rika.

²³ Ke'rika be'erō'ō kika wārūrimajare ñatirā ikupaka Jesúre ãrīka:

—Rīkimakaja ba'irījia rikairāro'si “Tuparāte takaja yi'riwa'ri kiyapaika upakaja yibaarāñu”, ãrīpupajoarika ka'wisika sime,— nare kērīka.

²⁴⁻²⁵ I'supaka kēpakā'ā ã'mitiritirā, marākā'ā marīwārūberijīka naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikupaka nare kiboaeka ate:

—Mija ã'mitiþe yijeyomarā. “Ritaja Tuparāte yapaika upakaja yibaaye'e”, ãrītirā kirirā najayaokaro'si ka'wisitaka sime po'imajaro'si. Æ'mitirkōri je'e: Camello jo'baki imarī, perupota kopea kiwapu'ribeyu. I'supakajaoka “Ñipamaki kimamaka, Tuparāte takaja yapaika upaka yibaarāñu”, rīkimaka ba'irījia rikairāte ãrīwārūbesarāñu,— kērīka.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ã'mitirkoriberikarā imarī, natiyajia jaibu'abaraka ikupaka narīka:

—I'supaka simarākareka maki Tuparāka ñōnia imajiparūkika imabeyuka mirākiyu,— narīka.

²⁷ I'supaka nimamaka ñatirā ikupaka Jesúre nare bojaeka:

—Naþupayariji tārībeyurā po'imaja. I'supaka simako'omakaja kire yi'yurāte Tuparā pō'irā a'rirūkia, ritaja baawārūiki kimamaka,— nare kērīka.

²⁸ Supa kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire yi'rīka:

—Jia mia'mitiþe. Yija ba'irījia ja'ataraparā imarī, mika yija imarijayu,

— kire kērīka.

²⁹⁻³⁰ Topi ikupaka kire kiyi'rīka:

—Rita mijare yibojayu. Aperāte Tuparārika bojarī a'yurā, narīrāre ja'atawa'rīrāñurā. Nabe'erō'ōkarā, naþaki, naþako, namakarā, nawī'ia supabatirā narioaoka naja'atawa'rīrijarirāñu, yirika bojariroka bojarī na'rīrijarirāka poto. Yirirā imarī yirika bojaokaro'si narīrāre ja'atawa'yurāte, jia Tuparātebaarāñu. Maekaka ritaja rikabaraka nima rīkimabaji Tuparāte nare ñijirāñu. Wi'ia, rīo, nabe'erō'ōkarā, naþakoarā supabatirā rīkimarāja makarāritiirā nimaerā Tuparāte nare ja'atarāñu. I'supaka simako'omakaja yire na'mitiriþeaika simamaka ba'iaja aperāte narebaarāñu. I'supaka naro'si simarāka simako'omakaja ñōnia imajiparīka Tuparāte nare ja'atarāñu. ³¹ Rīkimarāja maekaka imatiyarijama imakopeirā, Tuparā pō'irā neyarāka poto imatiyabeyurā najarirāñu. Aperā rīkimarājaoka maekaka imatiyarijamarīrā imarā, Tuparā pō'irā neyarāka poto imatiyairā najarirāñu,— nare kērīka.

“Najāärūkika ñime”, ãrīwa'ri Jesúre nare bojaeka ate

(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

³² I'supaka nare kērīka be'erō'ō Jerusalénrā eyairō'ōrā imaeaka ma'api na'rīka. Torā a'rīrijaparaka kika wārūrimajare kiruputawa'rika. Kibe'erō'ōpi a'paraka ikupaka najaibu'arijarika: “¿Dako baaerā kirupu wayuþi'ribekaja Jerusalénrā ke'yu?”, narīka. Kibe'erō'ōpi i'tarijarikarā

po'imaja þuri jimarĩa ba'iaja þuparikopekarã. I'supaka nimamaka ñatirã, kika wärürimajaka takaja jaiokaro'si, po'imajamatorã nare ke'ewa'rika. Torã eyatirã "Ikuþaka simarãñu", ãrïwa'ri nare kibojaeka ba'iaja kire nabaariwã'imarãñra baaekakaka.

³³ —Jia mijä ä'mitiþe. Jerusalénrã ma'rirã baayu. Torã ï'rïka imaki Po'imaja Ma'mire boajäärükika. I'supaka kibaamaka kuraräka ïparimarã pð'irã, supabatirã Moiséte jä'meka wärürimajä pð'iräoka yire ne'ewa'rirãñu. Supa imarã yire ne'etoriräka poto "Majääärükika kimarü", yireka narirãñu. Supabatirã "Aja'a, kire mijä jääbe", ãrïwa'ri judíotatamarãrâte yire nijirãñu.

³⁴ Supabatirã ba'iaja yire naþo'imajï'irãñu. I'supakajaoka yire nario'kapaterãñu. Ajeapï yire naþajeräka be'erö'õ yire najääärãñu. I'supaka nabaako'omakaja, maekarakarämi be'erö'õ ðña yijariþe'rirãñu,— nare kërlka.

Santiago Juanþitityika "Ikuþaka yija yaþayu", ãrïwa'ri Jesúre najëñeka (Mt 20.20-28)

³⁵ Toþi Zebedeo makarã Santiago, Juanþitityika Jesús pð'irã eyatirã, ikupaka kire narïka:

—Mia'mitiþe wärürimaji. Mire yija jëñeika miyi'ririka yija yaþayu,— kire narïka.

³⁶ I'supaka kire naþakä'ä, ikupaka kiyi'rika:

—¿Maräkä'ä mijaro'si yibaarika mijä yaþayu?—

³⁷ I'supaka këþakä'ä ikupaka kire narïka:

—Pemawa'ribaji wejearaka ritaja po'imajare mijä'meräñurïmi seyaräka poto ikupaka yijare mibaarika yija yaþayu: ï'rïkate ritapë'rõto, aþikate käköpë'rõtopi yijare miruparüjebi mire jeyobaabaraka yija imaokaro'si,— kire narïka.

³⁸ I'supaka naþakä'ä, ikupaka nare kërlka:

—Yire mijä jëñekopeikakaka jia õrïwärübeyurä mijä ime. Ba'iaja po'imajare yire jüarüjeräñu. Yijüaräka upakaja jüaokaro'si ¿yaje mijä rakajepäawärüjñu je'e mijaro'sioka?— nare kërlka.

³⁹ —Ä'ä, rakajepäawärüjñurä yija,— kire narïka.

I'supaka naþakä'ä ikupaka nare kërlka:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijüaräka upakaja ba'iaja mijä jüaräñu mijaro'sioka. ⁴⁰ I'supaka simako'omakaja mijä yaþaika upaka mijare ñimaruþewärübeyu. Ritaþë'rõto, käköpë'rõtorä yika ruparükiräte Yipaki Tuparäte wä'maräñu,— nare kërlka.

⁴¹ I'supaka kire narïka, aþerä Jesúka wärürimaja ï'þapitarakamarä imae karäte ä'mitirika. Supa imarã Santiago, Juanre ä'mitiritirã, "Aþeräte têrïwa'ribaji yija ime", noñu ruku", ãrïwa'ri naboebarika. ⁴² I'supaka nimamaka ñatirã, nare akatirã ikupaka Jesúre nare ãrïka:

—Ritaja wejeakarä ïparimarã naþo'imajare jääjiaþi jäämerijayurä, nayaþaika upakaja nare baawä'imaparaka. I'supaka nare nabaai ka ðñurä mijä ime. ⁴³ Mija þuri, nuþaka imabekaja. Yirirä imaräro'si ikupaka sime: Mija watopekarä ïpi imariyaþaiki, "Ikuþaka po'imajare yaþayu", ãrïwa'ri nayaþaika upakaja aþeräte jia kibaajikareka jia sime.

⁴⁴ Imatiyarimaji imarika yaþaiki þuri, aþeräte kijeyobaajikareka jia sime. I'supaka imawa'ri naro'si ba'irabejirimaji upakaja kiba'iraberijarijikareka jia sime. ⁴⁵ I'supaka simamaka, Po'imaja Ma'mi ñimako'omakaja "Yiro'si po'imajare ba'irabejirü", ãrïwa'rimarã ð'õrä yi'taeka. I'supaka imabekaja po'imajare jeyobaarimaji imaokaro'si

õ'õrā yi'taeka. Suþa imarī ba'iaja nabaaika waþa naro'si reyarī õ'õrā yi'taeka,— nare kērīka.

Bartimeo ñakoa Jesúre jieka

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

⁴⁶ Jesús kika wārūrimajapitityika Jericó wejearā nimaeka be'erō'õ, topi na'rika ríkimarāja aþerāpitityika. Naka ke'rika ma'arijerā ïabeyuka Timeomaki, Bartimeore rupaeka. Wayuoka baaiki imarī, niñerū aþerāte kijéñeroyika. ⁴⁷ "Jesús Nazaretkaki o'yuka", naþakā'ã ã'mitiritirā jājia akasererikapi ïabeyukate kire akaeka.

—Mia'mitiþe Jesús. Ípi David imaekaki riþarāmi mime. Ritaja po'imajare mijā'meokaro'si Tuparāte wā'maekaki, yire miwayuþabe,— ïabeyukate kire ãrīka.

⁴⁸ I'suþaka kiakaseremaka ã'mitiriwa'ri, ríkimarāja po'imajare kire waþeka "Miakaserea'si", aþparaka. I'suþaka naríkopeko'omakaja jājibaji kiakasereka.

—Mia'mitiþe David riþarāmi. Yire miwayuþabe,— kire kērīka.

⁴⁹ I'suþaka kiakasereka ã'mitiritirā, Jesúre tuiríkaeka mae.

—Kire mijā akabe yiþo'irā ki'taokaro'si,— po'imajare kērīka.

Suþa kēþakā'ã ïabeyukate nakaeka.

—Okajājia mijāþe. Suþabatirā mimi'miríkabe. Jesúre mire akayu,— po'imajare kire ãrīka.

⁵⁰ I'suþaka naþakā'ã ã'mitiritirā, þemakato kijariroaka e'etatirā, mi'maari ñojimarijji Jesús po'irā ke'rika. ⁵¹ Kiþo'irā keyaeka þoto, ikuþaka Jesúre kire ãrīka:

—¿Marákā'ã mire yibaarika miyaþayu?—

—Mia'mitiþe wārūrimaji. Jia ñaiki yire mijariþe'rirūjerika yiyaþayu ate,— kire kērīka.

⁵² I'suþaka kēþakā'ã, ikuþaka kire kiyi'rika:

—Yire ã'mitiripéawa'ri "Jesúre yire jierāñu", meríþupajoamaka, mire yijieyu mae,— kire kērīka.

I'suþaka kērīko'omakaja Jesús be'erō'õ ïabeyuka imakopékakite a'rika.

11

Jerusalénra Jesúre eyaeka

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹⁻² Jerusalén i'tara'ari Olivos wāmeika ñimimakarā neyaeka. Torā ï'þaweje wejea imaea. Betagé, Betania wāmeika simaeka. Jerusalén koyikurirā eyatirā, ikuþaka kika wārūrimaja ï'þarāte kērīka:

—Marupurō'õrā imawejeiarā mijā a'þe. Torā burrowëko makarāka ï'rīka ji'aþaáeka mijā tōþorāñu. Ni'i ï'rīkaoka po'imajire maríþeikoribeyuka kime ruþu. Kire kutetirā, kire mijā e'era'abe.

³ Aþerāte mijare jéríamaka: "¿Dako baaerā kire mijā e'ewa'yu?", narírāka, ikuþaka mijā yi'þe: "Maipamakire kire yaþayu. Suþa imarī sayija e'ewa'yu. Ñojimarijji sakipe'atarāñu ate", ãríwa'ri nare mijā bojabe,— nare kērīka.

⁴⁻⁵ I'suþaka kērīka ã'mitiritirā, na'rika. Torā eyatirā ma'arā burrowëko makarāka niatõþoeka. Koþereka wā'tarā naji'aþaáekaki kimaeka. Kire

tō̄potirā kire nakuteka. I'sūpaka nabaamaka ūatirā torā imaekarāre ikūpaka nare jēr̄iaeka:

—Dako baaerā burrowēko makarāka mijā kuteyu?— narīka.

⁶ I'sūpaka nāpākā'ā ã'mitiritirā, Jesúre nare ãr̄irūjeka upakaja nare nay'irika. Sūpa imarī “Jee, samija e'ewa'pe”, narīka burrowēko ba'iparā. ⁷ Sūpa imarī Jesú pō'irā sane'ewarika. Sūpabatirā sayapāia nacamisa pemarā natapiaekapi burrowēko makarā pemarā nāpa'aeka. Sāpa'aweatirā ne'eeyaeaka potojo sāpemarā kimarīro'ika. ⁸ R̄ikimarāja pō'imaja sayapāia pemakato e'etatirā ke'rika wājítāji sanajitapāpēka. “Yija īpamaki mime”, ãr̄iwa'ri i'sūpaka nabaaeka jiyipupaka kire òr̄iwa'ri. Aperā wejeripūñua e'etirā ja'apāpēkarā ke'rika wājítāji. ⁹ Sūpa imarī Jesúre ruputaekarā, kibe'erō'ō imaekarāoka jimari najiiwariarika jijimaka imawa'ri.

—“Ujuitaki kime Tuparā!”, pō'imajare ãr̄irū. Mare kijā'meokaro'si Maipamakite pūñataekakire etayu! Jia Tuparāte kire baarū ãr̄iwa'ri. ¹⁰ Mañeki David imaekekaki riñparāmite etayu mae. Sūpa imarī jia maro'si sime Tuparāte maro'si pūñataekakipi ãr̄iwa'ri. I'sūpaka kibaamaka “Tuparā, mabo'ikakuriipi imaki, tēr̄iwa'ribaji jiika mime”, nimaupatiji pō'imajare ãr̄irū,— ãr̄iwa'ri najaika jijimaka imawa'ri.

¹¹ I'sūpaka nañuju Jerusalén wejearā Jesúre eyaeka. Torā eyatirā Tuparāte jiyipupaka òr̄iriwi'iarā kikākaeka. Torā kākatirā ritaja klapibataeka. I'sia be'erō'ō sarā'irā baamaka, Betaniarā kiþe'riwa'rika, ñ'poñ'puarā'e'earirakamarā kika wārūrimajapitiyika.

*Rikamarījuki simariþareaja Jesúre higuera kumuþurika
(Mt 21.18-19)*

¹² Aperīmi Betaniawejeaþi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'ririñarika poto Jesúre kēsirabaeka. ¹³ Yoepi higuera wāmeika õteriki ritajūkia ðimaka kiaeka. Jia pūñuijūki sōimaka “R̄ikimakaja rikaika sime je'e”, kēr̄ipupajoaeka.* I'sūpaka simako'omakaja sawā'tarā eyatirā sapūñutakaja simamaka kiaeka. Rikamarā simaeka, sarikayu jē'rāmarā simaeka imarī. ¹⁴ Rikamarījuki simamaka ūatirā, ikūpaka sakērīka:

—Aþekurioka mirika pō'imajare ba'arūkimarā mimarāñu,— ãr̄iwa'ri sakikumuþurika. I'sūpaka kijaika kika wārūrirāte ã'mitirika.

Tuparāte jiyipupaka òr̄iriwi'iaþi waruarimaja sūpabatirā waþaþirimajare Jesúre poataeka

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Ate Jerusalénwejearā eyatirā Tuparāte jiyipupaka òr̄iriwi'ipēte imaekarō'ðrā kikākaeka kika wārūrimajapitiyika. Torā kākaeyatirā waruaþaraka, waþaþibaraka imaekarāte kiaeka. Sūpabatirā aþetatarārika niñerū o'ae'ebaraka imaekarāte ūatirāoka nare kipoataeka. Niñerū o'arimajare naniñerū þeatarūkirō'ð kituriña'rūpateka. Sūpabatirāoka niñerū e'eokaro'si okoiþakoa† ïjirimaja ruparikūmua kituriña'rūeka. ¹⁶ I'sūpaka jao, “Tuparāte jiyipupaka òr̄iriwi'ipētepi koyikuriji sime”, ãr̄iwa'ri ba'ir̄ijia ne'ewa'rioyikarō'ðpi nare sake'ewa'rīrūjeberika. ¹⁷ Sūpabatirā ikūpaka pō'imajare kiwārðeka:

—Kimajaropūñurā o'oekarā ikūpaka Tuparāte bojayu: “Ritaja tatarāte yika jaiokaro'si narērūkiki'i simarāñu yiwi'ia”, ãr̄iwa'ri sabojayu

* **11:13** La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga higos no maduros, pero comestibles. † **11:15** Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

Tuþarãika o'oeaka. Suþa imarã torã ba'irõjia ïjitirã niñerû e'ebaraka mijáima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare kẽrïka.

¹⁸ I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã, “¿Marãkã'ã baatirã kire majãajñu?”, kurarãka ïparimarãre ãrõþupajoaka, Moiséte jã'meka wãrõrimajaoka. “Ji-itaka kiwãrõika”, ãrõwa'ri ritaja po'imajare jaimaka ã'mitiritirã Jesúre nakikika. ¹⁹ Na'irã sajaþakã'ã Jerusalénrõ'õpi kika wãrõrimajaþitiyika Jesúre pe'rika.

*Rikamarajuki higuera jírïka
(Mt 21.20-22)*

²⁰ Aþerîmi bikitojo na'rika þoto higuerajuki rikamarã imaeka wã'tarã neyaeka. Torã eyatirã saríko þitiyika ritaja jírõþataeka simamaka ni-aea. ²¹ Topi mae Jesúre jaika mirâka Pedrote þupajoatõpoeka.

—Miabe wãrõrimaji. Samikumuþurapaka be'erõ'õ sajírïka ime mae,— kire kẽrïka.

²² I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã, ikuþaka Jesúre bojaeka kika wãrõrimajare:

—Tuþarâte mijáima ã'mitiriþeabe. “Kire yiþa jêñerâka kiyi'rirãñu”, ãrõþupajoairã mijáima imabe. ²³ Rita mijare ñañu. Tuþarâte ã'mitiriþeaike imarã, “Imimaka riakarã ka'raña'rõrõ”, kẽnu upakaja kiro'si sabarãñu. I'suþaka “Tuþarâte yiro'si baabesarãñu je'e”, ãrõþupajoabekaja mijáima jêñebe. “Yijêñeika upakaja kiyi'rirãñu”, ãrõþupajoabaraka kire mijáima jêñebe. I'suþaka mijáima þupajoarâkareka mijáima yapaika upakaja simarãñu. ²⁴ Suþa imarã Tuþarâte jêñetirã, “Yijêñeika kiyi'rityayu”, mijáima ãrõþupajoabe mijáima þupakaþi. I'suþaka mijáimabaarâkareka “Tuþarâte yi'rirãñu”, ãrõwa'ri mijare yibojayu. ²⁵⁻²⁶ Tuþarâte jaibarakaja, mamarã ba'iaja aþerâte mijare baaika mijáima ye'karipe. I'suþaka mijáima baabe, Maþaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mijáima baaika mijareka kiye'kariaokaro'si. I'suþaka simako'omakaja aþerâte ba'iaja baaika mijáima ye'kaririberijika, Maþaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mijáima baaika ye'kariaberijiki kiro'si,— nare kẽrïka.

*¿Makire mire jã'memaka i'suþaka mibaayu? ãrõwa'ri Jesúre najêrëaka
(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)*

²⁷ I'sia be'erõ'õ Jerusalén wejearã ke'rika ate kika wãrõrimajapituyika. Torã eyatirã Tuþarâte jiyiþupaka õrõriwi'iarã kikâkaeka þoto kurarãka ïparimarãre kiþõ'irã eyarïkaeka, Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judíorâka ïparimarãoka. ²⁸ Torã eyatirã ikuþaka kire najêrëaka:

—¿Dako baaerã Tuþarâte jiyiþupaka õrõriwi'iaþi po'imajare miþoataraþe? Suþabatirã ¿makire jã'meikaþi i'suþaka mibaaraþe? — kire narïka.

²⁹ I'suþaka naþakã'ã, ikuþaka nare kiyi'rika:

—Yi'ioþa 1'rãba'ikaka mijare jêrñariyapaiki. Yire mijáima yi'þakã'ã ã'mitiritirã, yire jã'meiki wãmea mijare yibojarãñu. Ikuþaka mijare yijêrñariyapaþayu: ³⁰ ¿Juanre po'imajare ruþuko'a jûjeokaro'si maki kire jã'mekaki? ¿Tuþarã kire jã'mekakikã'ã? ¿Po'imajaja kire jã'mekarã bai? Yire mijáima yi'þe,— nare kẽrïka.

³¹ I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã, natiyiajaja najaika.

—¿Marãkã'ã kire mayi'rijñu ruku? “Juanre po'imajare ruþuko'a jûjerã Tuþarâte kire þuataeka”, marijika, “¿Dako baaerã Juanre bojaraþaka mijáima yi'riberaþe?”, mare kẽrñrãñu. ³² I'suþaka simako'omakaja, “Po'imajaja Juanre jã'mekarã”, marijika, po'imajare mare boebarirãñu.

“Tuparā Juanre pūataekaki kiro'si bojañjirimaji kimaokaro'si”, po'imajare ārīpūpajoaika simamaka, ñmarākā'ā Jesúre mayi'rirāñu ruku?—natiyiaja najaibu'aea. ³³ Supa imarī,

—Órībeyurā yija,— kire narīka.

I'supaka naþakā'ā,

—Jee, yire jā'mekaki wāmea mijare bojabesarāki yi'ioka,— nare kērīka.

12

“Yire miya yi'ribesarākareka, ‘Aperāte Yimakire yi'rirū’, Tuparāte ārīrāñu”, Jesúre nare ārīka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Bojawārōrikaþi ikupaka po'imajare kiwārōñ'uueka ate.

—Íakōrī je'e: Í'rīka iyarioa õterimajire imaeaka. Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabatirā iyaka mukerūkia kibaaeka iyaoko e'eokaro'si. I'supaka baaweatirā ñipiñakarā wi'ia kibaaeka sīarīparaka nimarūkirō'ō. I'supaka baaweatirā aperāte ikupaka kērīka: “Yirioa miya tuerākareka iyaka miya e'erākakaka mijare ñijirāñu.” Supabatirā turitaþari nare ke'ritaþaeka mae. ² Iyaka rērīka poto Í'rīka kiro'si ba'irabeñjirimajire kiþūataeka iyaka kiro'si imaeaka ke'eokaro'si. ³ Iyarioarā keyaeka poto kire ñi'atirā riao tuerimajare kire þajeka, kire iyaka ïjiriyapabereriwa'ri. Topi mae “Me'pe”, kire narīka. Supa imarī dakomarñaja kiþe'riyeaeka kire jā'mepūataekaki pō'irā. ⁴ Iyaka ke'eetabepakā'ā ñatirā, apika ba'iraberimajire kiþūataeka iyaka kire e'erūjebaraka. Iyarioarā keyaeka poto, kirupuko'arā kire naþajeta'ruika. I'supaka kire baatirā tīmarīji kire najairiwā'imarīka. ⁵ I'supaka kire nabaamaka ñatirā, apikate ate rioba'ipite pūataeka. Torā keyamaka, riao tuerimajare kire jāätorika mae. I'supaka nare nabaawā'imapakā'ā ñawa'ri rīkimarāre rioba'ipite pūataeka. I'supaka nare kiþūatako'omakaja Í'rārimarāre jājia naþajeka, aperāte puri najāäeka.

⁶ Supa imarī kimaki Í'rīkaja jariwa'rikaki mae. Jimarīa kiwātaki ki-maeaka. “Yimakire puri ‘Rioba'ipi maki kime’, ārīwa'ri kire nayi'rirāñu je'e”, kērīpūpajoaeka. I'supaka pūpajoawa'ri kimakire þiyia kiþūataeka mae. ⁷ I'supaka kiþūpajoaeka simako'omakaja rioba'ipi makire eyamaka ñatirā, ikupaka riao tuerimajare jaibu'aea: “Ika rioba'ipi maki kime. Kiþakire reyarāka be'erō'ō kiro'si jariwa'rīrūkia sime ika riao. Kire majāäerā ika riao maro'si sajariwa'yaokaro'si”, narīka. ⁸ I'supaka pūpajoawa'ri kire ñi'atirā kire najāäeka. Supabatirā kiþo'ia riorijerā nataaeka. I'tojirāja sime ika majaroka,— Jesúre nare ārīka.

⁹ I'supaka nare bojaweatirā, ikupaka po'imajare kijērīka:

—¿I'supaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarāte marākā'ā rioba'ipite nare baarāñu ruku? Ikupaka nare kibaarāñu: Riao tuerimajare jāäri ke'rirāñu. Supabatirā aperāte riao kīarīrījerāñu.

¹⁰⁻¹¹ Mija ā'mitipe. Tuparā majaropūñu Í'rākō'rīmato ikupaka bojaika ñyaje miya ñakoyu je'e? Ikupaka Tuparāro'si bojañjirimajire o'oeka:

“Wi'ia baarimajare ãta Í'rō taaeka. I'supaka simako'omakaja, apika i'sio ãtaþi wi'ia kibaamaka apo ãta tērīwa'ribaji imatiyao sajarika. Nayapaberikao imako'omakaja, i'sioþi ārīwa'riji maiþamaki Tuparāte jia jiyya wi'ia baaeka. I'supaka baaiki kimamaka, ‘Jiitaka

sime', jījimakapi marīpuþajoayu", ārīwa'ri kibojaeka Tuþarārika o'ekaki.—*

¹² I'supaka Jesúre āþakā'ā ā'mitiritirā, judíotata Ȑparimarāre kire ū'iariyapaeka. " 'Río ba'iraberimaja upaka nime', mareka ārīwa'ri i'supaka majaroka Jesúre mare bojako'o", narīpuþajoaeka. I'supaka simako'omakaja po'imajare kīkiwa'ri kire nañi'aberika. Supa imarī topi na'rika mae.

"¿Yaje Romawejea Ȑpamakire impuesto mawaþaïjijñu?", ārīwa'ri Jesúre najērīeka

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ Ȑrārimaki fariseokaka puþajoairā, Herodes jeyomarāoka Jesús po'irā eyaekarā, niþamarāre nare pūataeka simamaka. "Jesúre jia yijare y'i'riwārūbesarākareka, kire yija okabaarāñu", ārīwa'ri kiþō'irā neyaeka.

¹⁴ Kiþō'irā eyatirā ikupaka narīka:

—Mia'mitiþe wārōrimaji. Rita oyajaja bojaiki mime. Po'imajare mire jaiuyukeþeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairā, imatiyabeyurāro'sioka kīkibekaja Tuparārikakaka wārōiki mime. Supa imarī ikupaka mire yija jērīayu: ¿Yaje Romawejeakaki Ȑpire jā'meika upakaja impuestos kire yija waþaïjijñu ruku? Kire yija waþaïjikareka ¿Moisés imaekakite jā'meka ba'iaja baairā yija jarijñu bai?

¹⁵ I'supaka jiaþi kire narīko'omakaja kire þakirika naþakatarikopeka Jesúre õrīka. Supa imarī ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Dako baaerā mijare yiyi'yua ā'mitiritirā yire mija okabaariyapayu? Ȑrāto niñerū† yiro'si mija e'era'abe ñiaokaro'si,— nare kērīka.

¹⁶ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, Ȑrāto niñerū kiro'si ne'era'aeka. Sīatirā ikupaka nare kērīka:

—¿Maki þema sime samija ïamaka? Supabatirā, ¿maki wāmea sareka o'eka sime?— nare kērīka.

I'supaka kēþakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—Íþi César þema upaka sime,— kire narīka.

¹⁷ I'supaka naþakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērīka:

—Íþi César rika ima kire samija ïjibe. I'supakajaoka Tuparārika ima kireje samija ïjibe,— nare kērīka.‡ I'supaka Jesúre āþakā'ā ā'mitiritirā okamarājaja najarika õrītiyai kime ārīwa'ri.

"¿Reyaripotojo õñia po'imajare jariþe'rirāñu ruku? ārīwa'ri Jesúre najērīeka

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Supa imarī Ȑrārimaki saduceokaka puþajoairāte eyaeka Jesúka jairī. "Po'imajare reyaräka be'erō'õ õñia jariþe'ririka imabeyua", ãñurā ni-maeka. Supa imarī Jesúre sakaka jērīokaro'si kiþō'irā neyaeka.

¹⁹ —Mia'mitiþe wārōrimaji. Ikupaka maro'si Moisés imaekakite o'eka: "Kima'mi makarāmarājaja rūmure kireyataþajíka, kima'mi rūmu mirākote kibe'erō'õkakire e'ejíka marā imabeyua kika komakarārirā", ārīwa'ri Moisés imaekakite o'eka,— kire naríka.

Supabatirā ikupaka narīka ate:

* **12:10-11** Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente. † **12:15** Denario ‡ **12:17** Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es de Dios: servirle a Él con todo.

20 —Íakōrī je'e: Bikija ū'rikate imaeka. Í'rōtēñarirakamarā kibe'erō'ōkarāre imaeka. Mamarī kirōmie'eū'mueka nama'mi. Makarāmarīlaja kirūmure kireyataþaeka. ²¹ Suþa imarī kotīmite reyataþamaka kibe'erō'ōkakite kore e'eka ate. I'suþakajaoka makarāmarīlaja kireyaeka kiro'si. Suþa imarī kibe'erō'ōjitekaki koka imaekaki. Nuþakajaoka kireyaeka. ²² I'suþakaja oyiaja kirūrāre ritaja koka imakoripatakopeka. Koka makarāririmarlaja nareyapataeka. Nareyapataeka be'erō'ō koreyaeka narūmu imakoperoyikako. ²³ "Po'imaja reyariþotojo ñōnia jariþe'rirāñurā", ãñuka mime. Karemarīlaja rita bojaiki mimarākareka, ¿ritaja narūmu koimaeka simamaka, ni'ika kotīmirityiarāñu ruku ñōnia kojariþe'rirāka þoto? — saduceokaka þuþajoairāte ãrīka Jesúre.

²⁴⁻²⁵ I'suþaka kire naþakā'ã, ikuþaka kiyi'rika:

—Tuparā majaropūñurā o'oeka õrbeyurā mijā ime. Suþabatirā "Ritaja baawārūki kime Tuparā", ãrīwārūbeyurā mijā. I'suþaka imarā imarī, rukubaka þuþajoairā mijā ime. Ñōnia najariþe'rirāka þoto rōmie'ebesarāñurā po'imaja. I'suþakajaoka simarāñu rōmijāro'si. Tuparāte imarō'ōkarā ángelrāka uþaka po'imajare imarāñu. ²⁶ Mae reyariþotojo ñōnia po'imajare jariþe'rirūkiakaka mijare yibojaerā baayu. ¿Moisés imaekakite o'oekakaka ïakoribeyurā mijā bai je'e? Yaþumakarāka jū'rēika watopekaþi Tuparāte ikuþaka ãrīka Moisés imaekakite: "Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'suþakajaoka Isaac suþabatirā Jacob imaekarā jia yire baarijayurā", Tuparāte kire ãrīka. ²⁷ "Í'rā maekarakamarā jia yire baabaraka imarijayurā", Tuparāte ãrīka, ñōnia nimamaka. Tuparā pð'irā nime, reyaekarā imariþotojo naririberika simamaka. Suþa imarī "Óñia po'imajare jariþe'ribesarāñu", ãñurā imarī, tērīrikaja rukubaka þuþajoairā mijā ime, — saduceokaka þuþajoairāte kērīka.

Imatiyairokakaka Tuparāte jā'meika Jesúre bojaeka

(Mt 22.34-40)

²⁸ Topi mae saduceokaka þuþajoairāte Jesúka jaika þoto Moiséte jā'meka wārōrimajire sā'mitiritirā, "Jia Jesúre nare yi'yu", kērīþuþajoaeka. Suþa ãrīwa'ri Jesús pð'irā ke'rika kire jērīaokaro'si.

—¿Dika sime Tuparāte jā'meika imatiyaika? — ãrīwa'ri Jesúre kijērīaeka.

²⁹⁻³⁰ Suþa imarī ikuþaka kire kiyi'rika:

—Tuparāte jā'meika imatiyakakaka ikuþaka sabojayu: "Mija ã'mitiþe Israelka'íakarā. Tuparā í'rīkaja imaki Maiþamaki. Aþerāte mawayuñaika tērīwa'ribaji jia maiþamaki Tuparāte mayi'ririjarijñu. I'suþakajaoka ritaja õrīþuþakirā maipaþitiiyika jia Tuparāte mayi'rrijñu. Suþabatirā í'rāmijipiji þuþajoatirā jia kire mabaarijarijñu", ãrīwa'ri sabojayu imatiyaika Tuparāte jā'meika. ³¹ I'sia rokajitekaka ikuþaka bojaika: "Mapo'ia mawātaika uþakajaoka aþerāte mawātajñu." Dika aþea ika í'þakurikaka Tuparāte jā'meika tērīwa'ribaji imatiyaika imabeyua, — Moiséte jā'meka wārōrimajire kērīka.

³² Suþa kēþakā'ã ikuþaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. Í'rīkaja kime Tuparā. Maki aþika imabeyuka ikuþaka imaki. I'suþaka meñua rita sime. ³³ "Aþerāte mawātaika tērīwa'ribaji jia Tuparāte mayi'ririjarijñu. Ritaja õrīþuþakirā maipaþitiiyika jia Tuparāte mayi'rrijñu. Suþabatirā í'rāmijipiji þuþajoatirā jia kire mabaarijarijñu. I'suþakajaoka mapo'ia mawātaika

upakaja aperäteoka mawätajñiñu”, ãrïwa'ri mibogaika imatiyaika sime. Moisés imaekakite jã'meka upakaja Tuþaräte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si majoeñiju. I'suþaka mabaaika jia ima simako'omakaja Tuþaräte mayi'ririjayua, suþabatirä aperäte mawätarijayuaoka, têrïrikaja imatiyaika sime,— kire këřika.

³⁴ Jia kiyi'þakä'ã ã'mitiritirä, ikuþaka Jesûre kire ãrïka:

—Yire meñuña' mitiyuareka, “Tuþarä, miyapeaika upakatakaja yibaaräñu”, ãrïwärürükika mime. Kirikitaki mimatiyarika kûþajji mire jariwa'yua je'e,— kire këřika.

I'suþaka Jesûre ãþakä'ã ã'mitiritirä, ni'i ï'rïkaoka kire jërïaberikaki mae, “Mare têrïwa'ribaji ðñuka kime”, ãrïþuþajoawa'ri.

“¿Maki riþarämi kime ruku Jã'merükika Tuþaräte wã'maekaki mijareka?”, ãrïwa'ri Jesûre nare jërïaeka

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Tuþaräte jiyiþuþaka ðrïriwi'iarä wäröbaraka kimaekarõ'õpi ikuþaka po'imajare këřika:

—“Jã'merükika Tuþaräte wã'maekaki§ David imaekaki riþarämi kimaräñu”, nañu Moiséte jã'meka wärörimaja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriþarämitakioka kimaräñu je'e mijareka? ³⁶ I'suþaka naþuþajoaika simako'omakaja, kiriþarämireka ïpi Davidre jaika poto, “Ñipamaki mime”, kireka këřika. I'suþaka simamaka, David imaekaki Espíritu Santore kire jeyobaaekapi ikuþaka kio'oeka:

“Ñipamakire ikuþaka Tuþaräte ãrïka: ‘Ritaja po'imajare jã'merimaji mimaräñu. Suþa imarî yiritaþe'rõtorä miruþabe. I'suþaka mimaräka simamaka mimajamaräre yitêrïräñu mire nayi'yaokaro'si’, Tuþaräte kire ãrïka”, ãrïwa'ri David imaekakire o'oeka.

³⁷ “Ñipamaki mime”, ïpi Davidre kire ãþakä'ã, ¿yaje ruku kiriþarämitakiji kime je'e? Davidre têrïwa'ribaji kimema,— nare këřika.

Jia nare kiwärömaka ã'mitiritirä, rïkimaräja torä imaekaräte jijimaka jarika.

“Moiséte jã'meka wärörimaja ikuþaka ba'iaja baarijayurä”, Jesûre ãrïka

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ikuþaka po'imajare kiwärödeka ate:

—Moiséte jã'meka wärörimajare baarijayu upaka mijia baakoreka jia mijia þupajoabe. Mija ñabe, ikuþaka nabaarijayu. “Imatiyairä yija ime”, ãrïþuþajoairä imarî, jariroaka jia jäätirä po'imajare ñaika wäjitäji naturirijayu. Suþabatirä wejeñe'metäji na'ririjayu poto jiaþi aperäte nare jënerika nayaþayu. ³⁹ Rêrïriwi'iarä nakäkaika poto imatiyimajare ruþarõ'õrä oyiaja naruþariyaparijayu. Baya nabaarijayu poto i'suþakajaoka imarika nayaþayu. ⁴⁰ “Jia baairä maime”, ãrïriþotojo, nañu upakaja baabeyurä nime. Natümiaräte reyataþaekaräte paktirä, naba'irijia, nawi'iaoka nareka ne'marijayu. I'suþaka wayuoka baairäte wayuñabeyurä imariþotojo po'imajare ñaika wäjitäji, ñoaka Tuþaräka najaiyu. “Tuþaräte yaþaika upakaja jia baairä nime”, po'imajare ãrïþuþajoarü ãrïwa'ri i'suþaka kika najairijayu. I'suþaka nabaakopeika jiamariña sime. I'suþaka ba'iaja nabaaika waþa, Waþaþibaraka jimarïa

ba'iaja najūarāñu. Nupaka mijā baa'si jia mijā pūpajoabe,— Jesúre ārīka ritaja po'imajare.

Tīmite reyatapaekako wayuoka baaiko imariþotojo niñerū ÿikako maroaka

(Lc 21.1-4)

⁴¹ Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'iarā niñerū jāärükia wā'tarā Jesúre rupaeka. Po'imajare niñerū jāäika kłarijarika. Ríkimaka ba'irijia rikairā ríkimakaja niñerū i'sikotorā jāäekarā. ⁴² I'supaka nabaairō'orā wayuoka baaikote eyaeka. Kotīmite reyatapaekako koimaeka. Í'pato niñerū yabirījika i'sikotorā kojāäeka. Cobrekaka simaeka imarī, waþajā'rīmarīa simaeka koniñerūjika. ⁴³ Suþa imarī kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērīka:

—Jia mijā ã'mitiþe. Wayuoka baaiko imariþotojo jia Tuparāro'si i'kore ïjyu. Ríkimaka ba'irijirā þemajirā ÿiko koime. ⁴⁴ Ríkimakaja ba'irijirā þuri ríkimaka niñerū rikairā. Sakaka nijika simako'omakaja ríkimakaja sajariwa'yu narika ruþu. I'ko þuri wayuoka baaiko imariþotojo krikaikajika simauþatiji ÿipataiko. Ba'arika kowapajirükia imakopeikaja Tuparāte kōjipatayu,— kika wārūrimajare kērīka.

13

Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'ia nakuyepaterāñu ārīwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'ia kimaekarō'õpi kiporika þoto ikupaka ī'rīka kika wārūrimajire kire ārīka:

—Miabe wārōrimaji. Jitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ātakaka baaeka sime,— Jesúre kērīka.

² I'supaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ūaika simako'omakaja, ñamajī po'imajare kuyepaterūkia sime. Suþa imarī ika wi'iakaka ãta ì'pari'o tuaþepéka þeyubesarāka, saririþatarāka simamaka,— nare kērīka.

"Ritatojo wejea ririrā baarāka ruþu ikupaka simarāñu", Jesúre ārīka
(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ I'sia be'erō'õ Olivos wāmeika ìmimapemarā eyatirā Jesúre ruþaeka. I'sia ìmima wājítäji ñoakuri pañakarā Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'ia imaeaka. Pedro, Santiago, Juan, Andrépitiyika Jesús þōlirā na'rika naro'siji kire jērīaokaro'si.

⁴ —Mibojaika, ðmarāþate i'supaka simarāñu? I'supaka simarūki ruþu, ðdakoa yija ūaũ'murāñu ruku?— kire narīka.

⁵ I'supaka naþakā'ã, ikupaka nare kiyi'rika:

—Jia mijā pūpajoabe aþerāte mijare þakikoreka. ⁶ Mija ïabe. “Po'imajare yijā'meokaro'si Tuparāte þuataekaki ñime”, ðparaka ríkimarāja þakirimajare eyarāñu. I'supaka baawa'ri ríkimarāja po'imajare naþakirāñu.

⁷ Mija koyikurirā imarāñurāte jírīrāka ã'mitiritirā, mijā kíkia'si. Aþewejeakarāre þitā'mua jē'rāta'arāka ã'mitiritirā, mijā kíkia'sioka. I'supaka simarijarirāka imariþotojo ñojimarítaka riribesarāka ritatojo wejea ruþu.

⁸ Í'rātata jírīrāñurā aþetataka. Suþabatirā Í'rāka'ireka imarā, aþeka'ireka imarāþitiyika jírīrāñurā. Í'rārikō'rímitorā ka'ia iyirāka. Suþabatirā ba'arika pūpakā'ã, ba'arimarīa po'imajare jarirāñu. I'supaka jūairā imariþotojo satērīwa'ribaji najūarijarirāñu ruþu.

⁹ Rakajekaja mijá imabe. Mijare ñí'atirá ïparimarã pô'irã mijare ne'ewa'rirãñu. Supabatirã rẽririwi'itôsiarã mijare naþajeriwã'imarirãñu. Yire ã'mitiripéairã mijá imamaka, ïparimarã wâjítâji mijare narikamarirûjerãñu. Na'mitirirâka wâjítâji yirika nare bojabaraka, "Jesúre ã'mitiripéairã yija ime", mijá ãrîrãñu. ¹⁰ Ritatojo wejea ririrã baarâka ruþu ritaja þo'imajare yirika bojaþatarükia simarãñu. ¹¹ Mijare ñí'atirá ïparimarã wâjítâji mijare ne'ewa'þakâ'ã, kâkiwa'ri "¿Marâkâ'ã nare mayil'rirãñu?", ãrîþupajoabekaja mijá imabe. Mija ãrîrûkirô'ðjite eyarâka poto "Ikuþaka nare yija ãrîrãñu", ãrîþupajoairã mijá imaokaro'si Espíritu Santore mijare jeyobaarãñu. I'supaka mijare kijeyobaarâka simamaka, ikiþi ãrîwa'ri jia nare mijá yi'riwârûrãñu, mijá ðnu upakaja mijá þupajoikaþimariña,— nare kêrïka.

¹² Ate nare kêrïka:

—Yire yi'yurâte ikupaka nabaarãñu. Írïka makarã imariþotojo yire yi'riþarea írïkate nañii'arûjerãñu kire najâækoko'si. Supabatirã yire yi'yurâ nimamaka naþakiji kimakarâte jääärûjerâki. I'supakajaoka yire yi'yurâte ã'mijlawa'ri naþakiarã majamarã jaritirã namakarâja nare jääärûjerãñurã. ¹³ Yire ã'mitiripéairã mijá imamaka ïawa'ri, ritaja þo'imajare mijare ã'mijlarãñu. I'supaka simako'omakaja yire yi'ririþa'atabeyurâte takaja ba'iaja imarika tiybeyurô'õrã a'rirûkirâ nimakopeikareka Tuparâte nare wayuñarãñu.

¹⁴ Tuparâte bojañjirimaji imaeakakite o'oeaka upakaja "Írârîmi Tuparâte jiyipupaka õrîriwi'iarâ Írïka ba'iaja baarimaji kimarükimatorâja kimarâka mijá ïarãñu." (Yi'i Marcos ika þapera yo'oika ïarãñurã, jia samija õrîwârûbe).* Tuparâte yaþaberitiyaika kibaarâka poto Tuparâte jiyipupaka õrîriwi'ia ba'iaja kijarirûjerãñu. I'supaka simarãka ïawa'ri, ñojimarijji Judea ka'iarâ imarâte þusiarã ru'rimirîrakareka jia naro'si simarãñu. ¹⁵ Kiwi'i þemarâ imarâki topi ruitirâ, kiba'irijia e'erî kiwi'iarâ kâkabekaja ñojimarijji kiru'rirû. ¹⁶ Rioa ba'irabebaraka imarâkioka, wi'iarâ ima kicamisa þemaþi kijâärijayuto e'erî kiþe'riberijîñu. ¹⁷ Rõmijâ yata imarãñurâro'si ka'wisika simarãñu naru'yaokaro'si. Ùpubaka me'râka rikarâñurâro'sioka i'supakaja simarãñu. ¹⁸ Pu'ejë'râka simarãka poto i'supaka simakoreka Tuparâte mijá jëñibe. ¹⁹ I'supaka simarãka poto ba'itakaja ritaja þo'imajare jüarãñu. Tuparâte wejea þo'ijiaekarâja ba'iaja najâajarika þemawa'ribaji ba'iaja þo'imajare jüarãñu i'sia poto. I'supaka simarãka be'erô'õpi þuri aþekurioka i'supaka imarûkiaro'si marña simarãñu mae. ²⁰ I'supaka simako'omakaja "Ñoaitakaja i'supaka jüabaraka nima'si, i'tojirâja simarû", Tuparâte ãrîrûkimariña simarikareka ritaja, írïkaoka jariwa'ririmarijaja þo'imajare þurijâæeka. I'supaka imarûkia simako'omakaja kiwâ'maekarâte wayuñawa'ri ñoaitakamarâja i'supaka imarûjerãñu.

²¹ "Mija ïabe ð'õrâ Cristore ime", írïka mijare ãrîþakikoperâkite mijá ã'mitiripéa'si. Aþika ãrîkaki, "Mija ïabe ð'õrâ kime Mesías, Jâ'merûkika Tuparâte wâ'maekaki kime", mijare ãrîrâkiteoka mijá yi'ria'si. ²² Rîkimarâja þakirimajare eyarãñu. Írârimarã "Yi'i imaki Jâ'merûkika Tuparâte wâ'maekaki", ãrîrãñurã. Aþerâ imarâñurã "Yi'i imaki Tuparâro'si bojañjirimaji", ãñurã. Supabatirã þo'imajare þakiokaro'si niakoribeyua nare baabearãñurã. Tuparâte wâ'maekarâ þarijji nare ã'mitiripéarika yaþawa'ri,

* **13:14** Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús.

i'supaka nabaakoþerāñu. ²³ Jia ðrīwārūtirā, "I'supaka simarāka", mijā ðrīrā ikupaka mijare ñañu. Supa imarī rakajekaja mijā imabe.

*Po'imaja Ma'mire pe'rietarykakaka
(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)*

²⁴ Ba'iaja po'imajare jūarāka be'erō'ō aiyate ñamita'rirāñu. Ñamikakioka yaaboabesaráki. ²⁵ Tā'þia ña'rīrāka. Ritaja wejeþemareka ima Tuþarāte rīmerūjerāñu. ²⁶ I'supaka simarāka potojī ritaja Po'imaja Ma'mire niarāñu ate. Oko ûmakaka watopekapí jia yaaboaika, supabatirā tērīwa'ribaji yirikapi yi'tarāñu. ²⁷ Tuþarāte imarō'ðkarā ángelrākare yipūatarāñu yiwā'maekarāte narēaoñaro'si. I'supaka nare yijā'memaka ritatojo wejeareka po'imaja ima upatataja rēarī napibirāñu.

²⁸ Higuera wāmeika ðterikiakaka þupajoabaraka mijare yiwārōerā baayu mae. Higuera ritajükia saþūñua so'aika iatirā, "Küpajī sajariwa'yu ijijē'rāka seyarükia", marīwārūyu. ²⁹ Supa imarī yibojaika upakaja simaú'murāka poto, "Küpajī sajariwa'yu Po'imaja Ma'mire etarūkia", mijā ãrīwārūrāñu mae. ³⁰ Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika upakaja simarāka poto ðrārimarā maekaka imarāte ñnia imarāñu rupu. ³¹ Ika ka'ia, wejeþemaka ririrūki oyajá sime. I'supaka simako'omakaja yirikat̄ puri ririrūkimañia sime.

³² Maki ðrībeyuka yetarūkirimikaka. Mabo'ikakurirā imarā ángelrākaoka ðrībeyurā. Yi'i, Tuþarā Maki imariþotojo ñoribeyuoka yi'i. Maþaki Tuþarā ðrīkaya ññuka yetarūkirimikaka.

³³ I'supaka simamaka ðrīweitikaja mijā imabe. Sōrībeyurā imarī, rakajekaja mijā imarijaþe. ³⁴ Jia mijā ã'mitiþe, ika bojawārðrikapí mijare yibojaerā baaika: ðrīka wi'iba'ipí imakaki. Turitaþari ke'rika poto, kiro'si ba'irabejirimajare wi'ia kiarīrīrūjeka. Ke'rīra baaeka rupu "Ika mijā ba'iraberika imarāka", nare kērīka. Koþereka tuerimaji "Yire ta'abaraka, ð'ðrāja wi'ia ðarīþaraka mimabe", kire kērīka. ³⁵ Kiupakaja ya'rīrāñu yiro'sioka. Supa imarī jia yire ta'abaraka mijā imabe, yi'tarūkia mijā ðrībeyua simamaka. "Na'irā, ñami ñe'metāji, karaka akarāka potojī, wārīrika ru'ara'arāka poto, i'tojite ki'tarāñu", yireka ãrīwārūbeyurā mijā ime. ³⁶ Ikuþarō'ðipí etatirā, "¿Dako baaerā mijā kāñu, yiyapaika upaka baabekaja?", mijare ñarīkoreka, rakajekaja mijā imarijaþe. ³⁷ Mijaro'sitakamarā ikupaka yibojaweyu ritaja po'imajaro'si. Jia imatikaja yire ta'atikaja mijā imarijaþe,— nare kērīka.

14

"¿Marākā'ā marījikareka Jesúre majāärūjejīñu ruku?", ãparaka najaibu'aeka

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Toþi mae, ðparími sajariwa'rika Pascua baya rupu. Levadura rukeberika þan naba'aribaya simaeka. I'sia poto po'imajare ðrībeyuju Jesúre ñi'arika kurarāka ðparimarâre þakatarikopeka, Moiséte jā'meka wārðrimajapityika. "¿Dikapi kire okabaatirā kire majāärūjejīñu?", ãparaka najaibu'aeka. ² Ikuþaka ðrārimakire ðrīka:

—Pascua baya simarāka poto Jesúre mañi'ajikareka, jimarāha po'imajare boebarijīñu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajikareka, marākā'ā baatirā nare

† 13:31 El mensaje de Jesús

mokajāāwārūberijīñu. Supa imarī Pascua baya simarāka poto, kire mañi'aberijīñu rupu,— narīka.

*Rōmore Jesūs rupuko'a pemanā rupuko'awearūkia yo'yekako
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)*

³ I'sia rupubaji pāñaka Betania wejearā kimaeka potojī, Simón kāmia rabaeka mirāki wi'iarā Jesúre imaeka. Torā ba'abaraka nimaeka poto ī'rāko rōmore napō'irā eyaeka, āta alabastro wāmeikakaka jotoa baaeka rikatirā. Satōsiareka nardo wāmeika iyebaka imaeka jia ji-ijīsiakaka. Supabatirāoka wapjajā'rītakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea pēparu'atatirā Jesūs rupuko'arā iyebaka koyo'yeka kire jiyipupayewa'ri.
⁴ I'supaka kire kobaamaka īatirā, jimarīa ī'rārimarāre kore boebarika. I'supaka imawa'ri,

—¿Dako baaerā kirupuko'arā iyebaka koyo'yeyu? Waþuju sakowe'weþateyu. ⁵ I'sia iyebaka trescientos denario rō'ōjīrā waþajā'rīa sime. Sawaþa tōþotirā wayuoka baairāte koijirī imakoþeyu,— ãparaka ī'rārimarāre jaibu'aea natiyajaja.

I'supaka ãparaka kore najaiuyuþeka.

⁶ I'supaka napakā'ā, ikupaka Jesúre nare īrīka:

—Koimaparū. Jia yire baawa'ri i'supaka kobaayu. ⁷ Mija watopekarā imajiparūkirā nime wayuoka baairā. Supa imarī mijaka yaþarāka potojo nare mijaka jeyobaarijīñu. Yī'i þuri mijaka imajipabesarāki. ⁸ Iko þuri koþupaka kore jiyuika uþakaja jia yire baaiko. Yireyarūki rupu iyebaka jia jiijīsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerūkia þupajoaweiko uþaka i'supaka yire kobaayu. ⁹ Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejearaka Tuparārika wārōbaraka, jia yire kobaækä mirāka po'imajare bojarajarirāñu. Supa imarī jia kobaækä þupajoabaraka, kore naye'kariribesarāñu,— nare kērīka.

Jesúre nañi'aokaro'si karerō'ōpi Judare kire bojajāäeka

(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

¹⁰ Torājīrā mae kurarāka īparimarāka jairī Judas Iscariotere a'rika. Jesúka wārūrimaja ī'poū'puarāe'earirakamarākaki imaki kimaeka. “Jesúre mijā ūñi'aokaro'si, kimarō'ōrā mijare ye'ewa'rīrāñu”, nare kērīka.
¹¹ I'supaka nare kibojamaka ā'mitiritirā, jījimaka najarika. I'supaka jariwa'ri,

—Niñerū mire yija ījirāñu,— kire narīka.

Supa imarī “Po'imajamatorā Jesúre nañi'aerā, īmarākā'ā nare yibaarūjerāñu ruku?”, Judare īrīþupajoaú'mueka.

Jesúre piyia ba'aekakaka

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

¹² Pascua baya ū'muroyikarīmi levadura rukeberika þan naba'aribaya seyaeka. I'sirīmi oveja makarāka jāätirā naba'aroyika. Egiþtoka'iarā nañekiarāte imaeka poto Tuparāte nare tāäeka þupajoabaraka i'supaka nabaaroyika. Supa imarī kika wārūrimajare ikupaka kire jērīaeka:

—¿No'orā ba'arika baaweinī yija a'rīrika miyaþayu, Pascua baya poto maba'arūkia?— kire narīka.

¹³ Topi ī'parā kika wārūrimajare þūataweibaraka ikupaka nare kērīka:

—Wejearā mijā eyarāka poto torā ī'rīka jotoapi okoa kōkewa'yukate mijā īatíþorāñu. Kibe'erō'ō mijā a'pe. ¹⁴ Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākarāñurō'ō īatirā, ikupaka ãparaka saba'iþite mijā jērīabe: “Yijare

wārōrimaji ikuþaka ãrk'o'oka: ‘¿No'orā sime yika wārūrimajaka, Pascua baya þoto ba'arükia nabaaweinrükirō'ð?’, kērīko'o”, mijā ãþe. ¹⁵ I'supaka mijā ãþakā'ã ã'mitiritirā, ðimpē'rōtorā ima kurarakā jo'barō'ðjite mijare kibearāñu. Kopakaja najietikarō'ð simarāñu. Supa imarī'i'sia kurarakarā maba'arükia mijā baaweibe,— nare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare kērīka be'erō'ð, torā na'rika. Torā eyatirā Jesúre nare bojaeka uþakaja simamaka niaeaka. Torā Pascua bayarīmi naba'arükia nabaaka mae.

¹⁷ Rā'iwa'ri neipupurō'ð sajarika þoto Jesúre torā eyaeka kika wārūrimaja, ñ'þoū'þuarā'e'earirakamarā kika imaroyikarāþitiyika. ¹⁸ Naka ba'abaraka ikuþaka nare kibojaeka:

—Mija ã'mitiþe. Rita mijare yibojayu mae. Mawatopekarā ñ'rīka imaki maka ba'ariþotojo, yimajāmarāre yire ñ'i'aokaro'si yire bojajāärükika,— nare kērīka.

¹⁹ I'supaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ba'iaja naþuparika. Topi mae nimarakamakiji ikuþaka kire ãþaraka najērīaú'mueka:

—¿Yi'imarīka i'supakabaarāki ruku?— ãþaraka kire najērīaeka.

²⁰ Topi mae ikuþaka nare kiy'lrika:

—Ñ'þoū'þuarā'e'earirakamaki seroarā yika þan ñu'aba'airākaki kime. ²¹ Tuparā majaroþūñurā sabojaika uþakaja simaerā baayu yiro'si. Po'imaja Ma'mi ñime. Yire ñ'i'atirā þo'imajare yire jāärāñu. “Aþerāte kire ñ'i'arū”, ãrīwa'ri yire bojajāäräki þuri, jimarīa ba'iaja jūarāki. I'supaka simamaka imaberiri kimakopeka,— nare kērīka.

²² Ba'abaraka nimekā'ãja þan Jesúre e'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka ãrītirā sañakatarutirā nare sakjika.

—Aja'a, samija ba'abe. Ika þan kopakaja yipo'ia sime,— nare kērīka.

²³⁻²⁴ Topi ate ko'a ke'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka ãrītirā nare sakjika. Supa imarī nimarakamakiji sanukueka be'erō'ð ikuþaka nare kērīka:

—Ika iyaokoa kopakaja yiriwea sime. Riweajurubaraka yireyarākapi ãrīwa'ri rīkimarāre Tuparāte tārāñu. I'supaka yireyamaka iatirā, “Ba'iaja nabaaika yijūjerāñu”, Tuparāte ãrīka uþakaja kibaarāñu mae. ²⁵ Rita mijare ñañu mae, Tuparāte yire jā'merūjerükia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarīa ñime. Yijā'meñ'murāñurīmi seyarāka þoto þuri, aþeuþaka, mamaka iyaokoa yukurāñu mae,— nare kērīka.

“Jesúre ðrībeyuka yi'i, yireka merīrāñu”, Pedrote kērīka
(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Supa imarī Tuparā baya koyaweatirā Olivos wāmeika þusiarā na'rika.

²⁷ Torā na'rika þoto ikuþaka nare kērīka:

—Yire ã'mitiripēairā imariþotojo yire mijā ja'atarāñu. Supa imarī yire ja'atawa'ri rakakaja mijā þibipaterāñu. Tuparā majaroþūñurā ñañu uþakaja simarāñu. Æ'mitirkōrī je'e: “Oveja ñarīrīrimajire yijāärāñu. I'supaka yibaamaka kioveja ru'riþatarāka”, ãrīwa'ri sabojaeu. ²⁸ Supa imarī yire najāako'omakaja ññia yijariþe'rīrāñu. I'supaka imatirā mijā ruþubaji Galileaka'iarā yeayarāñu. Supabatirā torā mijare ye'etorirāñu,— nare kērīka.

²⁹ I'supaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka Pedrote kire ãrīka:

—Aþerā þuri nimarakamakiji mire ja'atarāñurā je'e. Yi'i þuri mire ja'atabesarāki,— kire kērīka.

³⁰ I'supaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka Jesúre kire ãrīka:

—Rita mire ñaňu. Ire ñamiji karaka ū'pakuri akaerā baarāka ruþubaji, maekarakakuri, “Jesúre ñoribeyuka yi'i”, nare merírâňu,— Pedrote kērïka.

³¹ I'supaka Jesúre kire ãrïko'omakaja, ikupaka Pedrote kire ãrïka:

—Jëno'otaka, “Mire ñoribeyu”, ãrïbesarâki yi'i. Mikaja reyarükika þariji ñima simamaka, “Jesúre ñoribeyuka yi'i”, ñaribesarâňu,— Pedrote kire ãrïka.

Pedrote ãrïka upaka oyajia ñ'rïka upakaja narïka aperäoka.

Getsemani wãmeirõ'õrã Tuparâka jairi Jesúre a'rika

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³² Toþi mae Getsemani wãmeirõ'õrã na'rika. Torã eyatirã kika imakekarâre ikupaka kērïka:

—I'torã Tuparâka jairi ya'yu. Õ'õrâja mijâ ruþabe ruþu,— nare kērïka.

³³ Torâjirâ Pedro, Santiago supabatirâ Juanre, kika ke'ewa'rika. Torã na'ririijayukâ'âja jimari kiwayuþi'riü'mueka. ³⁴ I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērïka:

—Yiþupakaþi yiwayuþi'ritiyayu “Reyatiyaerâ yibaayu”, ãñurõ'õjirâ. Õ'õrâ mijâ tuibe ruþu. Käþekaja yire mijâ ta'abe,— nare kērïka.

³⁵ Supabatirâ ū'okuripaññakarâ ke'rika. Torã eyatirã ka'iarâ mo'ipâñnatirâ, Tuparâka kijaika ba'iaja ã'mika jûarika yaþaberikopewa'ri.

³⁶ Kika jaibaraka ikupaka kire kērïka:

—A'bi, ritaja baawârûki mime. Supa imari yire najâákoreka, yire mijeyobaarika yiyaþayu. I'supaka mire yijëñeko'omakaja yiyaþaika upakamarâ mibaakoþejikaoka marâ imabeyua. Miyaþaika upakaja simarû,— Tuparâte kērïka.

³⁷ Tuparâka jaiweatirâ kiþe'riwa'rika maekarakamarâte imakekarõ'õrã. Kârîrikarekaja nosika þotoþi naþõ'irâ keyaeka. I'supaka nimamaka ñatirâ, ikupaka Pedrote kērïka:

—¿Simón, dako baaerâ mikâňu? ¿J'l'râkuri aiyajérâ rõ'õjirâjikaja kâþekaja imaberijika mime bai je'e? ³⁸ Rakajekaja Tuparâte jêñiebaraka mijâ imabe, ba'iaja mijâ baakoreka. “Tuparâte yaþaika upakaja yija baarâňu”, ãñurâ imariþotojo, mijâ po'iaþi þuri samija rakajepâwârûbeyu. Supa imari Tuparâte yaþaika upakaja mijâ baawârûbeyu,— nare kērïka.

³⁹ I'supaka nare ãrîweatirâ Tuparâka jairi ke'rika ate. Mamarî kire kijëñeka upakajaoka kire kērïka ate. ⁴⁰ I'supaka baaweatirâ kijeyomarâ þõ'irâ kiþe'riwa'rika. Jimaria õõmaka nare baaeka simamaka kârîkarâ nimaeaka. I'supaka nimaekarõ'õrã naþõ'irâ keyamaka, tûrûtirâ kiruþu ni'yoþi'rika. Supa imari marâkâ'â kire ãrîwârûberijifñurâ nimaeaka. ⁴¹ Supa nimekâ'âja Tuparâka jairi ke'rika ate. I'sia be'erô'õ naþõ'irâ etatirâ,

—¿I'supakaja kâþparakaja mijâ imaňuju ruþu? Kopakaja yire naňi'arijë'râka seyayu mae. Po'imaja Ma'mite naňi'aokaro'si bojajâârimajire kopakaja etayuju mae. Ba'iaja baarimajare yire kifii'arûjerâ baayu.

⁴² Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari,— kika wârûrimajare kērïka.

Jesúre naňi'aeka majaroka

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ I'supaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wârûrimaji ū'poú'þuarâe'earirakamarâkaki Judare imaeaka. Rikimarâja po'imajire i'taeka kika. Sara, yaþua rikabaraka Jesúre ñi'arî ni'taeka. Kurarâka ū'parimâra, Moiséte ja'meka wârûrimaja, supabatirâ judiorâka ū'parimâre þûataekarâ nimaeaka. ⁴⁴ “Ikuþaka kire yibaarâňu”, ãrîwa'ri Judare nare bojatikarâ nimaeaka.

—Jesúre mijā ūawārūokaro'si u'surikapí kire yijēñerāñu. I'supaka yibaarāka be'erō'ō kire nī'i'atirā jia kire mijā ūarīñwa'pe,— nare kērīka.

⁴⁵ I'supaka nare kērīweaka be'erō'ō Jesúr pō'irā eyatirā ikupaka kire kērīka:

—¿Yaje mime wārōrimaji?—

I'supaka kire ārītirā kire kiu'sueka. ⁴⁶ I'supaka kibaamaka ūatirā, Jesúre nañi'aeka.

⁴⁷ I'supaka kire nabaamaka ūatirā, Jesúr wā'tarā rīkamarikaki sara bai-wararī ke'etaeka. Saipi kurarāka ūpamaki imatiyaiki ba'irabejirimaji ā'mua kitoakōrōtaeka.

⁴⁸ —¿Dako baaerā sara, yapaupitiyika yire nī'arī mijā i'tayu? ¿Karee'erimajire nī'arirokaipi yire mijā nī'ariopakatayu bai? ⁴⁹ ūrārīmi jariwa'ririmarīja mijā watopekarā Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'iareka mijare wārōbaraka ūmaroyi. Torā ūimarijarapaka poto yire nī'arī mijā etaberape ruþu. Yire mijā nī'aika, Tuparā majaropūñurā sabojaika upakaja sime yiro'si,— Jesúre nare ārīka.

⁵⁰ Supa imarī kire nañi'amaka ūatirā, kika wārūrimajare nimaupatiyi kire ru'ritaþawa'rika. ⁵¹ Kire ne'ewa'rika poto ūrīka bikirimaji kibe'erō'ōpi a'ririþarikaki. Sayapājīlka takaja wā'oþi'atirā kimaeka. Kibe'erō'ō ke'ririþarika poto torā imaekarāte kire nī'ape'rotaeka. ⁵² I'supaka kire baakopewa'ri kisayaþaitakaja kireka naba'itamataka, dakomarīja kiru'riwa'rika.

Judíotatarā ūparimarā imatiyaitata imaekarā, "Oka mireka ima", Jesúre narīka

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

⁵³ Supabatirā kurarāka ūpamaki imatiyaiki imaekaki wi'iarā Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeka poto kurarāka ūparimarāre nimaupatiyi torā rērīka. Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judíorāka ūparimarāoka rērīkarā.* ⁵⁴ I'supaka nabaaeka poto Pedrone ūoakuripi a'ririþaparaka kurarāka ūpamaki imatiyaiki wi'i pēteta'teka imaekarō'ōra keyaeka. Torā kākatirā Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'ia tuerimajaka kiþekajūrīrupaeka.

⁵⁵ I'supaka simaeka poto kurarāka ūparimarā, supabatirā judíotatarā ūparimarā imatiyaitataoka “¿Dakoapi Jesúre majāññujejīñu?”, ūrīwa'ri jaibu'abaraka nimaeka. Supa imarī “Ikuþaka ba'iaja Jesúre baaraþe”, ūrīwa'ri bojarükirāte nayaþakopeka. I'supaka nayaþaeka simako'omakaja ba'iaja oka kireka imaeka natōþoberika. ⁵⁶ “Ika ba'iaja Jesúre baaraþe”, rīkimarīja narīþakiko'omakaja ūrīkate bojaeka upakamarīa nabojakopeka. ⁵⁷⁻⁵⁸ ūrārīmarā mi'mirīkatirā imabeyuapiji ikupaka ãþparaka kire nokabaaeka:

—“Tuþarāte jiyipupaka ūrīriwi'ia po'imajare baaeka yipoaþaterāñu. I'supaka simako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ate sayibaarāñu, po'imajare baaekamarīa”, Jesúre ãþakā'ā yija ã'mitirape,— narīka.

⁵⁹ I'supaka bojariþotojo ūrīka upakamarīa rukubaka oyiaja naboyaþakikopeka ruþu.

⁶⁰ Supa imarī kurarāka ūpamaki imatiyaiki nimaupati wājítāji mi'mirīkatirā ikupaka Jesúre kijérīaeka:

—¿Dako baaerā nare miokae'eberitiyayu je'e? ¿Dakoapi ūrīwa'ri i'supaka tīmarītakaja mire nokabaayu je'e?— kurarāka ūpamakire kire ūrīka.

* ^{14:53} La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos.

⁶¹ I'supaka kērīko'omakaja Jesúre kire okae'eberika. I'supaka kimekā'āja ikupaka kurarāka īpamakite kire jērīeka ate:

—¿Mi'iji bai mime Jā'merūkika Kiwā'maekaki,† Tuparā Maki? — kire kērīka.

⁶² I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire yi'rika mae:

—Ā'ā, yi'iji ñime. Supabatirā ñamajī Tuparā pō'i ritapē'rōtorā Po'imaja Ma'mite ruþamaka mijā ñarāñu. Supabatirā īmipi oko ûmaka watoþekaþi yiruira'amakaoka mijā ñarāñu,— kire kērīka.

⁶³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, boebariwa'ri kiõñu upakaja kijariroaka þemakato kurarāka īpamakire baibebataeka. “Tuparā upakaja ñime', kēñu ruku”, ãrīwa'ri i'supaka kibaaeka. I'supaka baawa'ri ikupaka aperā īparimarare kērīka:

—Dika ba'iaja baaiki kime aperāte ãrīrūkia jariwa'ribeyua mae, kopakaja ritaja ba'iaja kēñua moriñwārūpatayu. ⁶⁴ Mijaoka ā'mitiriko'orā ba'iaja Tuparāreka kijaiko'a. Supa imariñ ðmarākā'ā kire mabaarāñu je'e mijareka? — ãrīwa'ri kijērīeka kīparimarā jeyomarā imaekarāte.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jāärikaja sime kire,— nimaraka-makiji nariþataeka.

⁶⁵ Supabatirā ī'rārimarā Jesúre rijo'kataþatebaraka kiñakoa pi'petätetirā kire napajeka. Kire þajebaraka ikupaka kire najērīaroyika:

—¿Maki mire þajeiki? Karemariña Tuparāte mire bojarākareka, “Iki yire þajeko'oka”, merirāñu,— kire nariñwā'imirīka.

Kire e'ewa'þarako Tuparāte jiyipupaka õrīriwi'ia tuerimajaoka kiþema þajerijarikarā.

“Jesúre õrībeyuka yi'i”, Pedrote ãrīkarō'ō

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-29)

⁶⁶ I'supaka ba'iaja Jesúre baabaraka wi'itōsiarā nimaeka þoto þēterāja Pedrote imaecka rupu. Torā kimaeka þoto kurarāka īpamaki imatiyaikiro'si ba'iraberirōmore kipō'irā etaeka. ⁶⁷ Pedrote þekaõ'to wā'tarā jūrīrupamaka ñatirā, ñoaka kire koyoirīkaeka. Topi ikupaka kire kōrīka:

—Mi'ioka Jesú Nazaretkakika turiroyiraþaki mime,— kire kōrīka.

⁶⁸ I'supaka kire kōþakā'ā, ikupaka kore kiyi'rika:

—I'supaka meñua õrībeyuka yi'i, mijakaoka ā'mitiriwārūbeyuka yi'i,— kore kērīka.

I'supaka kore ãrīweatirā, kopereka imaekarō'ōpi kiporiwa'rika þoto karaka akaeka. ⁶⁹ Topi ate kire ñatō'potirā ikupaka torā imaekarāte kōrīka:

—Íñ imaki Jesúka wārūrimajakijioka kime,— nare kōrīka.

⁷⁰ I'supaka kōþakā'ā “Kika wārūrimajimarīki yi'i”, Pedrote ãrīka ate. Ñoapañaka imatirā ate torā imaekarāte ikupaka kire ãrīka:

—Mi'ioka naka imaeakaki, Galileakaki mime je'e aþeyari, — kire narīka.‡

⁷¹ I'supaka naþakā'ā ikupaka nare kiyi'rika:

—¡I'supaka mijā ññukate õrīberitityaiki're yi'i! Waþuju yipakijikareka ba'iaja Tuparāte yire baajīñu,— kērīka.

⁷² I'supaka kēñukā'āja ate karaka akaeka. Sakamaka ā'mitiritirā, Jesúre kire bojaeka kipupakarā kire ña'rījārarika, “Íþakuri karaka akaerā

† 14:61 Mesías ‡ 14:70 Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discípulos de Jesús eran de Galilea menos Judas.

baarāka ruþu maekarakakuri, ‘Jesúre ñibeyuka yi'i’, merírāñu.’ I'supaka Jesúre ãrïka kire ña'rïjärapakã'â, jimarña Pedrote orika.

15

*Pilato põ'irã Jesúre ne'eeyaeka
(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)*

¹ Supabatirã aperími bikiitojo ñparimara imatiyaramaja nimaupatiji rẽrikarã ate. Kurarãka ñpamarã, Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judiorãka ñparimaraoka torã nimaeka. Rẽritirã “Ikupaka Jesúre mabaajinu”, äparaka najaibu'aeka. Topi mae, Jesúz pitaka pi'petirã Pilato põ'irã kire ne'ewa'rika. ² Kiþo'irã kire ne'eeyaeka poto ikupaka Pilatore kire jẽrñaeka:

—¿Mi'i bai judiotatarã ñpamaki?— kire kẽrïka.

I'supaka kire kẽpakã'â, ikupaka Jesúre kire ãrïka:

—Mi'iji ãñuka i'supaka,— kire kẽrïka.*

³ Supabatirã kurarãka ñpamarã rikimaka ba'aja Pilato wãjítaji Jesúre nokabaaeka. ⁴ Supa imari ñkupaka Pilatore kire jẽrñaeka ate:

—¿Dako baaerã miokae'eberitiyayu je'e? ¿Ritaja mire nokabaaika mia'mitiribeyu bai je'e?— kire kẽrïka.

⁵ I'supaka kire kẽrïko'omakaja Jesúre okae'eberika ruþu. Kiokae'ebeþakã'â ñawa'ri, i'supaka imaekakite ñakoriberiroyikaki imari, marãkã'â ãrïberijïka Pilatore jarika.

*“Jesúre najãþparû”, narïkakaka
(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)*

⁶ Írakuri wejejë'rã rakakaja Pascua bayá simaroyika poto írïka wẽkomaka imariwi'iarã imakite Pilatore poataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka írïka sareka imaekakite kipoatarika po'imajare yapaea. ⁷ I'supaka nabaaeka poto wẽkomaka imariwi'iarã Barrabásre imae ka kika ba'aja baaekarãpitiyika. Roma ñpamakire yi'riberiwa'ri tokarã surararãkaka jíparaka po'imajare jääka miräki kimaeka. ⁸ Supa imari rikimara ja eyaekarã ikupaka Pilatore narïka:

—Mibaarijariroika upakaja, írïkate mipoatarika yija yapayu,— kire narïka.

⁹ I'supaka kire naþakã'â ikupaka nare kẽrïka:

—¿Makire yipoatarika mijia yapayu? ¿Yaje judiotatarã ñpamakire yipoatarika mijia yapayu je'e?— nare kẽrïka.

¹⁰ “Jesúre â'mijairã imari, yiþo'irã kurarãka ñpamarãre kire e'eetayu”, ãrïþupajoækaki imari, kire poatarika yapakopekaki imari, i'supaka kẽrïka. ¹¹ Jesúre poatarika kiyapako'omakaja kurarãka ñparimara puri jãjirokapi ikupaka ritaja po'imajare ãrïkarã:

—“Barrabásre mipoatabe Jesúz ð'toarã”, Pilatore mijia ãpe,— kurarãka ñpamarãre ãrïka.

¹² “Barrabásre mipoatabe”, naþakã'â â'mitiritirã ikupaka Pilatore nare yi'rika:

—I'supaka yibaarãkareka, “Judiotatarã ñpamaki”, mijia ãñukate puri ðmarãkã'â yibaarãnu je'e?— nare kẽrïka.

* ^{15:2} La respuesta puede entenderse como “Sí, como usted dice”, o “Usted es quien lo dice.” Probablemente Jesús no afirmó claramente que era rey de los judíos para que Pilato no pensara que él refiere a un rey político como César o Herodes.

13 I'supaka kēpakā'ā ã'mitiritirā, akasererikaþi,
—¡Yapua tetaekarā kire miþatakñarñejepabe!— kire naríka.

14 I'supaka naríko'omakaja,
—¿Dakoa ba'iaja kibaaeka je'e?— nare kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, jājibaji nakasereka ate,
—¡Yapua tetaekarā kire miþatakñarñejebel— naríka.

15 Suþa imarí þo'imajaka jia imarika yaþawa'ri Barrabásre kipoataeka mae. Jesúre þuri, ajeakaka þajerükia nabaaeka imaroyikaþi surararãkare kiþajerüjeka. I'supaka kire nabaaeka be'erõ'ðpi, "Yapua tetaekarā kire þatakñarí mijia e'ewa'þe", Pilatore nare ãríka.

16 I'supaka kijã'meka simamaka topi a'ritirā ïpi Pilato wi'itõsiarã† nakãkaeka mae. Suþabatirā torã imaekarā surararãkare nakaeka nimaupatiþi Jesúr põ'irã narëñaokaro'si. 17-18 Wi'itõsiarã nimaupatiþi rẽriþpatatirã jairoþemakato iyayapea upaka ïoika Jesúre najããwã'imaríka, ïpire jääroyikakaka. Suþabatirã þotatákobu'ya baatirã, kiruþuko'arã tutatirã ikuþaka kire nawapeperiwã'imaríka:

—Jia ritaja mire najiyipuþayeerû, judiotata ïþamaki,— kire ãþaraka, ba'iaja kire najaiwã'imaríka.

19 Suþabatirã yaþuapi kiruþuko'arã þajerijaparaka kire nario'katapaterijarika. Kiwãjtäji ñukurupatirã eewã'imaparaka kire nawapeka. “¿Mi'l imaki ïpi imatiyaiki bai?”, ãþaraka kire nawapeka. 20 Kire eewã'imaríweatirã kijairoþemakato iyayapea upaka ïoika e'etirã mamarí kijãækatojo kire najããeka ate. Suþabatirã yaþua tetaekarã þatakñarí kire ne'ewa'rika mae.

Yaþua tetaekarã Jesúre þatakñarí ne'ewa'rika

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

21 Kire ne'ewa'rika þoto Simón, Cirenewejeakakire naþõ'irã etaeka. Alejandro, Rufopityika ïþarã þaki kimaeka. Jerusalénwejearã eyatirã Jesúr wã'tapi Simónre o'riwa'rirã baaeka þoto Jesúre naþatakñarükia yaþua tetaeka surararãkare kire kõkerüjeka.

22 Suþabatirã Gólgota wãmeirõ'ðrã Jesúre ne'ewa'rika. “Ruþuko'a û'â þusia”, ãrírika simaeka Gólgota. 23 Torã eyatirã iyaoko, mirra ïko rukeka‡ kire nasñamaka sakiukuberika. 24 Torãjirã mae Jesúre kijapiroaka e'etatirã, yaþua tetaekarã kire naþatakñaeaka. Kijapiroaka yaþawa'ri ikuþaka naríka: “Ni'i kijapiroaka e'rika mairã”, ãþaraka barewã'imarírikapi surararãkare sakorika. I'supaka barewã'imarírirokaþi kijapiroaka kijãækato ne'eka mae.

25 Bikitojo botarakaoteñarirakakuri aiyajërã eyawa'rika þoto kire naþatakñaeaka mae. 26 Kiruþuko'a bo'irã yaþupäia o'oeka nají'ataeka. “Oka kireka imaeaka þareaja i'supaka kijüayu”, naríru ãríwa'ri i'supaka nabaaeka. “Í'í kime judiotata ïþamaki”, ãríwa'ri sarã no'oþi'akea simaeka.

27 Torã ïþarã karee'rimajareoka naþatakñaeaka. Í'ríka kiritaþe'rõtopi, apika kikåkopë'rõtorã nimaeka. 28 I'supaka Tuparã majaroþñureka sabojatika simamaka i'supaka kiro'si simaeka. Æ'mitirkõri je'e: “Ba'iaja baairãþitiyika kimamaka, ba'iaja baalki kime kiro'si”, þo'imajare kireka ãrírãñu, ãríwa'ri o'oeka simaeka.

† 15:16 Llamado pretorio en latín. ‡ 15:23 Un sedante para que no sufra tanto

29 Jesús wā'tapi o'rikarā kire jiyipupayeeberiwa'ri naruþuko'a narī'meka. Ikuþaka ārīroyikarā:

—¡Yaa! “Tuparāte jiyipupaka õrīwi'ia yipoapaterāñu. I'suþaka baatirā, maekarakarīmi be'erō'ō sayibaarāñu ate”, merāpe. ³⁰ I'suþaka baaiki mimaye'e, mirikapi miōñu upakaja mipo'ia mitābe. Suþabatirāoka yaþua tetaekarā mire naþatakīaikapioka miruira'abe, — jaiyuyebaraka kire narīka.

³¹⁻³² Kurarāka ïparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka ikuþaka ãþarakaka kire jaiyuyekarā:

—Aþerāte tāækaki imariþotojo kiõñu upakaja kipo'ia þuri kitāwārūbeyu. Karemarīa Mesías, Israelka'iakarā ïpamakitaki kimarākareka, kiruirāñu. Yaþua tetaekapi kiruimaka īatirā, “Rita, ikiji mime”, kire marīrāñu,— po'imajare narīka.

Jesús wā'tarā yaþua tetaekarā þatakīaekarāoka naka ï'rātji kire jaiyuyekarā.

Jesúre þuþaririka

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Wājítāji aiyate eyawa'rika þoto wejea ñamita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ōjirā saborika ate. ³⁴ Saborika þoto jājirokapi ikuþaka Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ¿lama sabactani?— kērīka. (Hebreo okaþi ikuþaka ārīrika simaeka: “Tuparā, Yipaki, ¿dako baaerā yire miarīrīja'atayu?”, ārīrika simaeka).

³⁵ Kire ã'mitiritirā, ï'rārimarā torā imaekarāte ikuþaka ārīka:

—Tuparāte bojaþirimaji imaeakaki Elíasre kiakakoyu,— narīka.

³⁶ Suþa imarīñrīka torā imaeakaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika § e'erī rīrīwa'rikaki. Se'eetatirā iyaokoaka kā'marikarā sakiñu'aeka. Suþabatirā Jesús rijearā yaþuaþi sakitaarupakopeka sakimi'mirītaokaro'si. I'suþaka kire baakopetirā ikuþaka po'imajare kērīka:

—Jaika ruþu mijā ta'abe. Elías imaeakakire kire ruetamaka mairā,— nare kērīka.

³⁷ I'suþaka kērīka be'erō'ō jājirokapi akaseretirā Jesúre þuþaririka mae.

³⁸ Kiþuþaririkarō'ōjíte Tuparāte jiyipupaka õrīwi'iarā, sayapāia mo'rīa baata'teka imaeaka ñipi beriruika ka'iarā eyabaka. ³⁹ Jesúre þuþaririka þoto surararāka ïpamakire yaþua tetaeka wājítāji yoirīkamarīka. Kiþuþaripakā'ā ïatirā,

—Tuparā Makitakiji ï'ire imakopeka mirākiyu,— kērīka.

⁴⁰ Ñoakuripañakapi rōmijā ï'rārimarāoka kiþuþaripakā'ā kire ñaekarā. Nawatopekarā nimaeka ikarakamarā aþerā: María Magdalena, suþabatirā María, José, kirīñ Santiago ï'parā þako koimaeka María. Suþabatirā aþeko Salomé imaeakako. ⁴¹ Galileawejarā Jesúre imataþaeka þoto kire jeyobaaeka mirārā nimaeka ï'rā rōmijā. Rīkimarāja rōmitika Jerusalénrā kika eyaekarāoka kiþuþaripakā'ā ñaekarā.

Jesúre þuþaripakā'ā ïatirā ñta wi'iarā kire ne'ewa'rika

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Torā aþika, José Arimateawejeakakire imaeaka. (Judíotatarā ïparimarā imatiyaitatakaki kimaeka). Suþabatirāoka jiyipupaka po'imajare kire ñuka kimaeka. “Tuparāte wā'meakaki imarī, ritaja po'imajare jia Jesúre jā'merāñu”, ārīrikaoka ñuka Josére imaeaka. Jesúre

þuparirika poto rā'irikoyiaja sajaritika simamaka, kūþajíji sajariwa'rika jēr̄itarími ruþu jieweibaraka nimaroyikarími þuririka. Suþa imarí ñojimaríji ãta wi'iarā Jesú majaka natariyapæeka. Suþa simamaka okajájia jaritirā kikirimaríja Pilato þō'irā a'ritirā Jesú po'ia Josére jēñeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ I'suþaka këþakā'ã ã'mitiritirā, "Yee, ¿kopakaja kiþuparirityu bai?", Pilatore ãriþupajoeka. Suþa imarí surara ðpamakire Pilatore akaeka "¿Yaje rita simatiyyayu?", kire ãñaokaro'si. "Rita sime", surararâka ðpamakire kire ãrika ã'mitiritirā, Jesú po'ia Josére ke'erûjeka. ⁴⁶ I'suþaka këþakā'ã ã'mitiritirā, Jesúre buteokaro'si ð'râto sayaþâia boia jíakaka Josére waþajika. Suþabatirā kiþo'ia ruerî ke'rika mae. Kire rueweatirâ sayaþâiapí Josére kire buteka. I'suþaka kire baatirâ ãta wi'ia po'imajare baaekarâ kire kitaeka. Sarâ kire tatirâ ãta jo'bakaþi sakitâteka. ⁴⁷ María Magdalena, María, José þakopitiyika kire kitaekarõ'õ niaeaka.

16

Õñia Jesúre jariþe'rika

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Jēr̄itarími, aiyate ka'raeka be'erõ'õ María Magdalena, María Santiago þako suþabatirâ Salomé wâmeikopitiyika maekarakakorâ ruþuko'a wearûkia jia jijíšia nawapaþjika, Jesú po'iarâ yo'yeokaro'si. ² Ba'irabeü'murirími* bikitojo wârîrika ñâ'rîpataeka poto na'rika ãta wi'iarâ. Aiyate warara'ækarõ'õjite torâ na'ririjarika. ³⁻⁴ Suþabatirâ natiyajia ikupaka najaibu'arijarika:

—Ãta jo'bakaþi ãta wi'ia natâteka, ¿maki maro'si se'etarâki ruku?—narîbu'arijarika.

Torâ neyaeka poto ãta jo'baka aperõ'õrâ satapamaka niaeaka. ⁵ Æta aperõ'õrâ tapamaka ðatirâ, sarâ nakâkawa'rika. Torâ kâkawa'ritirâ ðapûataerâ baakörî nakâkawa'rika koperitapê'rôtopi, ð'rîka bikirimaji saya boia jâäkite ruþamaka niaeaka. Kire ðatirâ rômijâte þupatatiyaea.

⁶ Naþupatamaka ðawa'ri, ikupaka nare kérka:

—Mija þupata'si. Jesú Nazaretkaki yaþua tetakearâ naþatakñiarapakite mo'arî mijâ i'tayu. I'suþaka simako'omakaja kimabeyu õ'õrâ. Kiþupariþakâ'ã õ'õrâ kire nayayerapaka be'erõ'õ kopakaja õñia kijariþe'yu. Mia, õ'õrâ kire natakoperaþarõ'õrâ karemariña kimajika. ⁷ Mija a'þe. Kika wârûrimaja mirârâte, suþabatirâ Pedroreoka ikupaka mijâ bojape: "Mija ruþubajirâ Galilearâ eyaokaro'si a'riweitiki Jesú. Mijare kibojatika upakaja torâ kire mijâ ðatõþorâñu", ãriþa'ri nare mijâ bojabe, —nare kérka.

⁸ I'suþaka kérka ã'mitiritirâ, þupatatiyawa'ri tarabaraka rômijâte ru'rîþoriwa'rika. I'suþaka simaeka ðatirâ naþupataeka simamaka, aperâte samajaroka naboþibaberika.

Õñia kijariþe'rika be'erõ'õ María Magdalena wâmeika imakakote Jesúre þemakotowirika

(Jn 20.11-18)

⁹ Najér̄itaroyikarími be'erõ'õkarími bikitojo õñia Jesúre jariþe'rika. Bikitojo ñamiji õñia jariþe'ritirâ María Magdalena þō'irâ mamarítaka Jesúre þemakotowiriñ'mueka. Ð'potëñarirakamaki Satanárika ima koreka ñâ'rîjâikarâte kipoataeka mirâko koimaeka. ¹⁰⁻¹¹ Kire ðatirâ, kika

* 16:2 Domingo

turitaþeka miräräte bojarí ko'rika. Ba'iaja þupariwa'ri oþaraka nimaekarð'õ naþo'irä eyatirä ikupaka nare körïka: "Õnia Jesúre jayu ate. Kire ñiako'a simamaka ñañu", ãþaraka nare kobojakopeka. I'supaka nare kobojako'omakaja kore nayi'riberika.

*Kika wärüeka mirärä ï'þarä þo'irä Jesúre þemakotowirika
(Lc 24.13-35)*

¹² I'supaka nare körïkopeka be'erö'õ ï'þarä Jesúka wärüeka mirärä Jerusalénpi na'ririjarika poto nare kiþemakotowirika aþeaja ïoiki jaritirä.

¹³ Pe'riwa'ritirä aþerä Jesúka wärüeka miräräte sanabojaeka. "Jesúre yija ñiako'o", nare nabojako'omakaja nare nayi'riberika ate.

*"Ikupaka yirika þo'imajare mijä wärðräñu", ãrïwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)*

¹⁴ I'sia be'erö'õ kika wärüeka mirärä ï'rðü'þuaräe'earirakamaki imaekaräre ba'arupaekarð'õrä Jesúre þemakotowirika. Naþo'irä þemakotowiritirä, ikupaka nare kërika:

—Õnia yijarieþrapaka be'erö'õ, ¿dako baaerä aþerä yire ðaraparäte bojaraþaka mijä yi'ririyaþaberitiyaraþe?— ãrïwa'ri nare kiwaþeka.

¹⁵ I'supaka nare ãritirä, ikupaka nare kërika:

—Ritatojo wejearä mijä a'þe, yirika ritaja þo'imajare ðriþatarü, ãrïwa'ri nare sabojataþaokaro'si. ¹⁶ Yirika ã'mitiriþeawa'ri, "Jesúre yi'yuka ñime mae", ãrïwa'ri kirupuko'a jüjerüjeiki, ba'iaja imarika tiybeyurð'õrä a'ribesaräki. I'supaka simako'omakaja yirika ã'mitiriþeabeyukaro'si þuri ba'iaja kibaaika waþa ba'iaja imarika tiybeyurð'õrä Tuparäte kire þüataräñu. ¹⁷ Mija ñabe. Ikupaka yire ã'mitiriþeairäte nabaabearäñu: Yirirä nimamaka têriwa'ribaji yirikapi Satanárika ima ña'rijäikaräreka þoatarijariräñurä. Supabatiräoka aþerä oka noribeyua najairäñu. ¹⁸ Äñaka nañi'akoperäka, supabatirä okoa rîmaka nukukoperäkaoka dakoa nare o'ribesaräñu. Po'imaja jîñurä þo'iarä naþitaka naja'aþearäka þotojo þo'imajare jääjirajariräñu,— nare kërika.

*Mabo'ikakurirä Jesúre a'rika
(Lc 24.50-53)*

¹⁹ I'supaka maiþamaki Jesúre nare ãrika be'erö'õ Tuparäte mabo'ikakurirä kire e'emiawa'rika. Supa imarí kiþo'irä kiritapë'rõtopi Jesúre ruþe mae, têririkaja jiyipupaka ðriþükika imarí. ²⁰ Kimirïwa'rika be'erö'õ kika wärüeka miräräte kirika bojataþarí a'rika. I'supaka bojataþabaraka nimaeka þoto, niakoribeyua þo'imajare nabeaokaro'si Maiþamakite nare jeyobaaroyika, "Rita sime nabojaika", þo'imajare äñaokaro'si.

I'toþrâja sime ruþu.

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yiñ'a'ajāärāñu, Jesúre ãrïka

¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija þápera miro'si yipúataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirã kiwärõroyirapakakaka sapi mire yibojapúaraþe. Ritaja mire yibojaiureka mabo'ikakurirã Tuparâte kire e'emiaekarõ'ójirã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã Tuparâte kire e'emiaeeraã baaeka ruþu kirika bojariroka bojirimaja kiwâ'maekarâka kimaeka. Espíritu Santore kire jeyobamaka kiyaþaeka upakaja nabaarükiakaka nare kibojaeka. ³ Reyariþotojo ñnia kijariþe'rika be'erõ'õ ï'râkurimaria kimajaroka bojataþkirâte kiþemakotowiriroyika. ï'þarâ po'imajarakarîmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. "I'kitakijioka kime", nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka "Ikuþaka yire yi'jurâte jâ'mebaraka Tuparâte nare imaruputarâñu mae", ãparaka nare kiwärõrijarika.

⁴ ï'râkuri naka rẽrítirã ba'abaraka kimaeka þoto, ikuþaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénraja mijia imabe ruþu. Maþaki Tuparâte mijare bojaka upakaja Espíritu Santore mijare kiþúatarâñu. Supa imarî ð'örâja kire mijia ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitirirojiraparâ mijia ime. ⁵ Mamarî þuri okoapi takaja ruþuko'a po'imajare Juanre jûjeka. Maekaka þuri no'oþirâmarâja Espíritu Santore Tuparâte mijare ña'ajâärâñu kiyaþaika upakaja mijia imawârûokaro'si,— kika wârûlekarâte kérïka.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

⁶ ï'rârîmi ate Jesúka rẽrítirã ikuþaka kire narïka:

—Yija ïþamaki, “Maekaka þuri Romatatarâte þoatatirã Israel ka'iakarâre yijâ'merâñu Tuparâte þúataekaki imarî”, ¿yaje meñu je'e?— kire narïka.

⁷ Supa napakâ'ã ikuþaka nare kérïka:

—Marâkâ'ã baatirã mijia ðrîükimarâa sime. Maþaki Tuparâ ï'rîkaja soñuka. ⁸ I'supaka simako'omakaja Espíritu Santore mijare ña'rîjâirâka þoto, okajâjia mijia jarirâñu. I'supaka jariwa'ri aþea wejearâ a'ritirâ, yika imaekearâ imarî, yimajaroka nare mijia bojarâñu. Jerusalénra, Judeaka'iarâ, Samariaka'iarâ, supabatirã ritatojo wejarekaoka, yimajaroka mijia bojarajarirâñu,— nare kérïka.

⁹ I'supaka nare kérïka be'erõ'õ, kire nayoiyukâ'aja, mabo'ikakurirã ke'rika. Oko ûmakakarâ keyawa'rika þoto kopakaja kiðiberika. ¹⁰ Ke'þakâ'ã wejepemarâja nañakoarika. I'supaka nimekâ'aja ikuþparõ'ðþiji ï'þarâ ángelrâka boia jariroaka jâækearâ napõ'irâ þemakotowiriþkaekarâ. ¹¹ Topi ikuþaka nare narïka:

—Galileakarâ, wejepemarâja mijia ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirã Tuparâte kire e'emiamaka mijia ïaikijioka topi mijia þõ'irâ etarâki ate ke'yu upakajaoka,— nare narïka.

Judaswâsa õ'torâ Matíare ne'eka

12 Olivos wāmeika pūsiarā nimaeka apóstolrāka. I'sia be'erō'ō Jerusalénrā nape'rika mae, nimaekarō'ōpi koyikuriji simaeka simamaka. 13 Wejearā eyatirā wi'iarā neyaeka. Ímika wi'iareka mirīwa'ritirā, kurarakarā ī'rākō'rīmatorāja neyaeka. Ikupati nimaeka torā eyaekarā: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabatirā aperā imaekearā Simón Celote, supabatirā Santiago maki Judas. 14 Jesús be'erō'ōkarā, kiþako María, supabatirā aperā rōmijāpitiyika ī'rākō'rīmatorāja narērīroyika ī'rīka upakaja pūpajoawa'ri Tuparāka jairā.

15 I'supaka nabaaroyika poto Jesúre ā'mitiripēarī naka narērīroyika, ciento veinte rō'ōjirā po'imaja nimaeka. ī'rākuri i'sirakamarā watopekapī mi'mirīkatirā ikupaka Pedrote nare bojaeka:

16 —Wātaka ñoñurā, mijā ā'mitipe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espíritu Santore kire apakā'ā, Jesúre nañi'aerā Judare bojajāärūkiakaka, kio'oeka. 17 Mia je'e, yijakakiji Judare imakoperoyirape. Jesúka yija imaocharo'si yijare kiwā'maeka upakaja kiwā'maekaki. 18 (I'supaka imariþotojo niñerū yapawa'ri Jesúre kibojajāärārapaka waþa mirāka kiþe'atarapakapi ka'ia nawaruuarape. Sarā mae kirupuko'api ña'rītirā, kiñe'mea kijāwatarape kitapisia poripateribaka. 19 I'supaka kibaaeka ā'mitiritirā, Acéldama Jerusalénkarāre sawāmejī'aea ka i'sia ka'ia. Nokapi, "Riweka'ia", ārīrika simaeka).* 20 Ikupaka Davidre bikija o'oeka:

“Baiþarāmarīa wi'ia jariwa'rīrāka sarā imaekekite a'ritaþawa'rika simamaka. Aþika etatirā sarā imaberijiki.”

Toþi þuri,

“Aþika o'atirā kiba'iraberū”, ārīwa'ri David imaroyikakite o'oeka upakaja Judare baaeka.

21-22 I'supaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maiþamaki Jesúre mapō'irā imaroyirapeka poto makaja imaroyirapekite ma'eye'e. Juanre ruþuko'a Jesúre jūjemaka īaekaki, mabo'ikakurirā Jesúre a'rikarō'ōjirā maka imaroyirapeki kimajīnu. Supabatirā reyariþotojo õnia Jesúre jariþe'rika be'erō'ō kire īaekakioka kimarākareka jia simarānu,— Pedrote nare ārīka.

23 Torājīrā mae, ī'parā torā imaekearāte nawā'maeka. “José, Matíaspitiyika nime jia pūpakinrā”, narīka. José Barsabás kiwāmea imako'omakaja aþewāme Justo kire narīka. 24-25 Torājīrā mae,

—Yija ïpamaki Jesús, mi'i imaki ritaja po'imajare pūpajoika õñuka. I'supaka simamaka “Í'i kime Judas õ'toarā o'arükika mijaka wārōrimaji”, ārīwa'ri yijare miðrīrūjebe. Mia je'e, Judas þuri yijare a'ritaþaraþaki ba'iaja baarika yapawa'ri. Suþa imarī maekaka ba'iaja baariwapa tiybeyurō'orā kime,— kire narīka.

26 Suþa imarī José wāmea ãtarā no'oþi'aeka, supabatirā Matías wāmea aþorā. Toþi mae jotoarā jäätitirā, sanajājeeka mamaři ña'rīrānuo īaokaro'si. Sīatirā, “Matías kime Tuparāte wā'maiki”, narīka. Torājīteþi ë'þoñ'þuarāe'earirakamakiro'si kijarika mae.

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar el lector entender que pasó a Judás.

2

Espíritu Santore nare ña'rījāika

¹ Pentecostés* bayarīmi seyaeka poto Jesúre yi'yurāte nimaupatiji ï'rākō'rīmatorāja narērīkū'ika. ² Ikuþparō'þipi jājia wīrōa baeika uþaka sokaarika wejeþemapi. I'sia wi'iarā rupataekarā nimaupatiji jia sana'mitirika. ³ Supabatirā þekajū'rēika uþaka simamaka niaeaka. I'suþaka þekajū'rēikapí þibitirā nimaekarakamakireje saña'rīpeika. ⁴ Sapi Tuparāte þuataekaki Espíritu Santore nare ña'rījāika. Nareka ña'rījāitirā aþerā oka na'mitiribeyua imakoþeikaja nare kijaiwārūrūjeka. I'suþaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā najarika kijā'meka uþakaja.

⁵ I'sia poto judiotatarā imariþotojo aþerō'ðrā þo'ijirikarāoka Jerusalénwejearā imaekarā. I'sirokapí ãrīwa'ri rakaka oyajia jairā nimaeka. I'suþaka imariþotojo jia Tuparāte jiyipupayeeirā nimaeka. ⁶⁻⁷ Torājīrā mae wīrōa baeika uþaka okaaririka ã'mitiritirā, ï'rāoka torā rērīkarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariþotojo nokorokapí jairāte ã'mitiyurā nimaeka. I'suþaka simamaka jimariā naþupataeka. Topi nativiýa ikuþaka najaibu'aeka:

—Galileakarā nime. ⁸ Tokarā imariþotojo ðmarākā'ã mijā oka, supabatirā yija oka þariji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹ ï'rātatamarā maime. Mija ñabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, supabatirā Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirā Romakarā maime. Creta, Arabiaþi i'taekarāoka imarā maka. Supabatirā Romapi i'taekarā, judiorāka, supabatirā Tuparāte jiyipupayeerijayurāoka imarā naro'si. Suþa imariþotojo, tērīwa'ribaji jia Tuparāte baarimajaroka mokaþiji maka Galileakarāre jairijiyu,— ãrību'abaraka nimaeka.

¹² þupatatiyawa'ri, marākā'ã ãrīrika imabepakā'ã ikuþaka narīka:

—¿Dakoþi ãrīwa'ri suþa nabaayu?—

¹³ Supabatirā aþerimarā þuri,

—Nukuwejabiyu,— ãparaka ba'iaja neewā'imarīka.

Torā etaekarāte Pedrote bojawārōeka

¹⁴ I'suþaka nañua ã'mitiritirā, Pedro, kijeyomarā ï'rōñþuarāe'earikamarā þityika jia wāärō'ðrā nawirirīkaeka. Torājīrā jājirokapí ikuþaka Pedrote ãrīka ritaja torā imaekarāte ã'mitiyakaro'si:

—Judiorāka aþerō'ðpi i'taekarā, supabatirā Jerusalénkarāoka jia mijā ã'mitiþe rupu. ¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mijā ãrīko'omakaja wejabiribeyurā yija. Sajē'rākamarā simamaka imabeyurā rupu ukuwejabiyurā. ¹⁶ Ikuþaka simatiyayu. Yijare mijā ñaika, “I'suþakaja simarāñu”, Tuparārika bojaþirimaji, Joel imaekakite ãrīka. Mia je'e:

¹⁷ “Ó'ðjíteþi ñamají wejetiyia seyarāñurð'ðjírā Espíritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiñla'ajāãrāñu. Suþa imari mijā makarā yirika bojarimaja nimarāñu. Bikirimajare þuri wāärō'ðrāja yibaarükia ñiarüjerāñu. I'suþakaja simako'omakaja þakiarāte þuri nakärōmarð'ðpi nare sayibearāñu.

¹⁸ Torājīrā mae, Espíritu Santore yiñla'ajāãrāñu yijā'meika uþakaja baairāte. Rõmijáte, ñimiríjareoka i'suþakaja yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

* **2:1** Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

19 Mija jērāko'abeyua wejepeemarā mijare yibearāñu. Supabatirā ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, 'Tērīki kime Tuparā', po'imajare ārīrāñu. I'supakajaoka pītā'muapi puyurā, supabatirā peka jū'rēika ūmakapupakā'ā niarāñu.

20 Mia je'e, īmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōjīrā jū'aka jarirāki. I'supaka simarāka poto wejetiyia seyamaka, jia supabatirā ba'iajaoka po'imajare baaeka īatirā, sawapa maiñamaki Tuparāte nare baarāñu. Imatiyairīmi simarāñu i'supaka kibaarāñurīmi.

21 'Nīpamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire ārīrāñurāte puri, ba'iaja nabaaeka waþa Tuþarāte nare baabeserāñu", Tuþarāro'si Joelre o'oeka,— ārīwa'ri Pedrote nare bojaeka.

22 Sabe'erō'ōjīte ikupaka Pedrote nare ārīka ate:

—Mija ā'mitiþe Israelkarā. Jesú Nazaretkaki Tuþarārikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuþarāte baaeka simamaka "Kijā'meka upakaja Jesúre baaeka", ārīwārūirā mijā ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre ā'mijlāraparā, kire okabaaraþparā mijā ime. Supabatirā yaþua tetakarā kire mijā patakīarūjeka. I'supaka mijā baarūkia ūritikaki Tuþarā puri. "Ba'iaja kire nabaarāka imako'omakaja yi'i puri jia puþapajoawa'ri Jesúre pūatarāki", Tuþarāte ārīka. ²⁴ Ba'itakaja jūabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuþarā puri õñia kire jariþe'rīrūjekaki, reyariba'imarīka Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Suþa imarī mañeki, David, Jesúre imarākakaka puþapajoawa'ri, ikupaka kio'oeka:

"Maiñamaki, yikaja yire jeyobaabaraka mime. Suþa imarī wayuþi'ribeyuka yi'i.

²⁶ Suþa imarī jījimaka yiþupakapi ñime. I'supaka simamaka jījimakapī mikā yijaiyu. Supabatirāoka 'Reyariþotojo õñia yijariþe'rīrāñu', āñuka ñime.

²⁷ Maiñamaki, miyaþamaka, reyairāte nayayeirō'õrā imarūkimarīka ñime. Supabatirā mirikitaki imawa'ri, miyaþaika upakaja baarimaji ñimamaka yiþo'ia mirabarūjebesarāñu.

²⁸ Suþa imarī õñia yire mijariþe'rīrūjerāñu. Supabatirā jia jījimaka ñimamaka ate mikā imawa'ri", āþarakaka David imaekekakire o'oeka're.

²⁹ Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Mañeki David imaekekakite reyamaka o'õrāja kire nayayeka supakaja kimajapema õñuju ruþu. ³⁰ Suþa imarī kiro'si imarūkiakamarīa puþapajoabaraka suþa Davidre ārīka. Ñamajī imarūkiakaka bojirimaji kimaeka. I'supaka imarī, "Ñamajī īrīka yiriþparāmi kimarāñu Tuþarāte pūatarūkika, yupakajaoka īpi imarūkika", ārīwa'ri David imaroyikakite puþapajoaka, Tuþarāte kire ūrīrūjemaka.

³¹ Sõñuka imarī, "Jā'merimaji Tuþarāte pūatarāñuka reyariþotojo õñia jariþe'rīrāki. Supabatirā reyaekarāte imarō'õrā imabeserāki imarī, kiþo'iaoka rababeserāka", ārīwa'ri kio'oeka're. ³² Jesúre reyaraþaka be'erō'õ, kire yija īarape ate. Suþa imarī "Tuþarāja suþa kire baaraþaki", yija ārīwārūyu. ³³ Mabo'ikakurirō'õpi imatirā Tuþarāte akaeka Jesúre. Suþa imarī Tuþarāte imarō'õrā kiritapē'rōto jiyipuþayeerūkirō'õpi kirupe mae. "O'õrā jā'mebaraka ñima upakaja Espíritu Santore miþüatabe", Jesúre kērīka. Suþa imarī Jesús mae yijare Espíritu Santore ña'ajāãekaki. Mae mijā īako'a, mijā ā'mitiriko'a, Espíritu Santore yijare ña'rījāikakaka sime.

³⁴ Ate David imakakirika ikuþaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'suþaka ñimarrñu”, ãrïwa'rimarña Davidre so'oeka. Dakoapí ãrïwa'ri ritikaja Tuparã põ'irã kiþo'ia miriwa'riberiþiki iki. I'suþaka simamaka Jesúre miriwa'ririukia simamaka ikuþaka Davidre o'oeaka:

“Yiritapë'rõto jiyipuþayerükirõ'õpi miruþabe,

³⁵ mimajamaräre yitëriþatayuju”, Tuparäte ãnu Ñipamakire”, ãrïwa'ri David imakakite o'oeaka.

³⁶ Suþa imarñ ritaja Israelkarä, ika jia mijia õpe: Yaþua tetaekarä mijia jääekakitejeoka Jesúre, Tuparäte po'imaja ïpamaki imarüjeka, suþabatirä Jä'merükika kire kiwâ'maeka,— ãrïwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'suþaka këþakä'â ã'mitiritirä, jimarña ba'iaja puþariwa'ri ikuþaka Pedroräkare narïka:

—¿Yija jeyomarä, maräkä'â yijabaarñu je'e mae?—

³⁸ Toþi ikuþaka nare këþika:

—Ba'iaja mijia baaika ja'atatirä jia mijia imabe. Suþabatirä, ruþuko'a mijia jüjerüjebé, “Yijare täärimaji Jesúre ime”, ãrïwa'ri. I'suþaka mijia baamaka, ba'iaja mijia baaika ye'kariatirä Espíritu Santore Tuparäte mijare ña'ajäärñu. ³⁹ Espíritu Santore mijare kiþüatarñu, suþabatirä mijia makarä, mijia riþarämerä, suþabatirä yoepi i'taekaräteoka. “Yimakarä uþakaja mijia imarñu”, këþika uþakaja yi'ririñurä uþatireje Espíritu Santo kiña'ajäärñu,— Pedrote ãrïka.

⁴⁰ Toräjirä mae ikuþaka nare kiockajäärjarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirä, yijare mitääbe”, ãrïwa'ri Tuparäte mijia jëñebe ba'iaja imarika tiybeyurõ'õrã ba'iaja baairä po'imajaþitiyika mijia a'ria'si ãrïwa'ri,— nare këþika.

⁴¹ I'suþaka kibojaeka jijimaka ã'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarä. I'suþaka imawa'ri ruþuko'a najüjerüjeka mae. ⁴² Suþabatirä apóstolräkare wäröika ã'mitirirä naþõ'irã narëriþoyika. Nawäröika yi'riwa'ri sana'mitiriþearija'ataberika. Suþa imarñ ï'rïka ta'iaräja puþajoairä naþarika mae. I'suþaka imawa'ri, ï'räkuri jariwa'ririmarña rërkü'itirä naþibaba'aroyika, suþabatirä Tuparäka najaika. Suþabatirä, “Ika ima Jesùs po'ia uþaka ima. Mare täärimaji kime”, ãrïpuþajoabaraka þan naþibaba'arijarika.

Jesúre yi'yurä ikuþaka imakarä

⁴³ Apóstolräka rïkimakaja maikoribeyua beaekarä, i'suþaka nabaaükia Tuparäte nare ja'ataeka simamaka. I'suþaka nabaaika ñawa'ri jimarña ritaja Jerusalénkaräre puþataeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ Jesúre yi'yurä puri ï'rïka ta'iaräja puþajoekarä. Suþa imawa'ri natiyajia nayaþaika uþakaja najeyobaabu'aeka. Aþerikuri naba'irijia, naka'iaoka nijika sawapa e'etirä najeyomaräte yaþaika ko'apitoräja niñerü nare ïjirä. ⁴⁶⁻⁴⁷ ï'rärimi jariwa'ririmarña, ï'rïka ta'iaräja puþakirä imarñ, Tuparäte jiyipuþaka õrïwi'i pëterä narëriþoyika. Suþabatirä najeyomaräre akawa'ritirä nawi'iarä piyia Jesúre ba'aea uþakaja þan naþibaba'aeika kire jiyipuþaka õrïwa'ri. I'suþaka baatirä jiþroka puþaritirä ba'arika naþibaba'aroyika, Tuparäte jiyipuþaka õñurä imawa'ri. I'suþaka nabaaamaka ñatirä “Ji-itaka baairä nime”, ritaja po'imajare nareka ãrïpuþajoaeka. ï'rärimi uþakaja torä rïkimabaji Maipamakire tääkekaräte þubuwa'rika, kire yi'yurä kimarüjekarä imarñ.

3

Bitamajite Pedrote jieka

¹ Í'rārīmi uþakaja rã'irã Tuparãka jairõ judiorãkare eyaroyika Tuparâte jiyipupaka õrîriwi'iarã. Torâjirã mae ï'rârîmi Pedro, Juançpitiyika torã Tuparãka jairõ na'rika. ² Torã ï'rïka bitamaji po'ijirikakite koþerekarã rupaka. I'supaka kimamaka ï'rârîmi uþakaja kijeyomarâre kire kôkewa'riroyika. I'supaka kire baatirã koþereka Jiyurika âñua wâmeika rô'õrã kire narupataroyika. Torã rupatirã wayuoka kibaayu ârîwa'ri "Niñerû kûþajî yire mijâ ijibe", âparaka kimaeka. ³ Pedrorâkare torã kâkaera baaeka ïatirã,

—Yire mijâ wayuâbe kûþajî,— nare kêrîka.

⁴ Toþi,

—Õ'õrã miabe,— Pedrote kire ârîka.

⁵ Suþa kêþakâ'â "Mae kûþajî yire nijirâñu je'e", ârîwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶ —Niñerû þuri yire imabeyua. Aþeakaka imatiyaika mire yijeyobaarâñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jâ'mekapî ârîwa'ri, "Mi'mirîkatirâ jia a'yuka mijape", mire ñañu,— Pedrote kire ârîka.

⁷ I'supaka kire ârîtirã kiþitaka ritapë'rôtopi ñi'atirã Pedrote kire mi'marîkaeka. I'supaka kire kibaamaka kiû'þua, kiâñarakaoka jiika mae. ⁸ Suþa imarî kibû'rîrîkaeka. Suþabatirã Pedrorâkapitiyika Tuparâte jiyipupaka õrîriwi'iarã buþurîkewa'ritirã kikâkawa'rika mae. "Jia Tuparâte yire baayu, bitamaji uþaka ñimareka yire kijeyu", ârîwa'ri jijimaka kimaeka. ⁹ Kituritapamaka torã imaekarâre kire ïaeka. Suþabatirâoka "Jiitaka Tuparâte yire baayu!", kêþakâ'â na'mitirika. ¹⁰ Suþa imarî kire ïatirã "Niñerû jêñebaraka Jiyurika âñua wâmeika koþereka rô'õrã ruþako'okaja kimema. ¿Marâkâ'â simamaka i'supaka kijayu je'e?", narîka.

Tuparâte jiyipupaka õrîriwi'i þëte Salomón wâmeika imakearõ'õrã po'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakopekaki, Pedrorâkakaja kimajipaeka. Tuparâ jiyipupaka õrîriwi'i þëte Salomón wâmeika imakearõ'õrã i'supaka nimaeka. I'supaka kima ïatirã þupatawa'ri, rîrîra'atirã rîkimarâja po'imajare torã etaeka.

¹² Torã netamaka ïatirã, ikupaka Pedrote nare ârîka:

—Mija þupata'si yitâ'omaja Israelka'iakarã. Yijaþi ârîwa'rimaria i'supaka kijayu. Suþabatirã "Têrîritarã imarî noñu uþakaja kire najieko'o", yijareka mijâ ârîþupajoa'si. Suþabatirã "Aþerâ bo'ibajirã jia Tuparâte yî'yurâ imawa'ri suþa kire nabaako'o", mijâ ârîsa'ioka. ¹³ Ikuþaka simatiyayu: Mañekiarã, Abraham, Isaac, suþabatirã Jacobrâkare jiyipupaka õrîkaki Tuparâte yaþaeka uþakaja baaekaki kime Jesú. I'supaka kimamaka ritaja po'imajare jiyipupaka õrîrûkika Tuparâte kire imarûjeka. Kire ïariþe'yowa'ri ïparimarâre kire mijâ okabaaeka "Kire mijâ jââbe", ârîwa'ri. I'supaka mijâ ârîko'omakaja Pilato þuri ba'iaja kire baarika yaþaberikopekaki. ¹⁴ Tuparâte yaþaika uþakaja baaiki Jesûre þoatarikopekaja Barsabás, po'imajare jâârimajiratakiteje Pilatore mijâ þoatarûjeka. ¹⁵ I'supaka baawa'ri po'imajare ñnia imajiparika ja'atarimajire mijâ jâârûjeka. I'supaka kire mijâ baako'omakaja, Tuparâ þuri ñnia kire jariþe'rîrûjekaki. Kire ïaekarã imarî, "Óñia kime mae", yija ârîwârûyu. ¹⁶ Í'i bitamaji imakoperoyiraþakite ñurâ mijâ ime. Jesûre

yi'yurā yija imamaka kiū'pua kire kijieyu. Kire īatirā "Rita sime, Jesúre kire jieika", mijā ārīwārūyu.

¹⁷ Ñoñua sime yiijeyomarā, mijā īparimarāpitiyika ūriþūaberiwa'ri Jesúre mijā jääärjeka. ¹⁸ "I'supaka simarāñu", Tuparāte ārīka simamaka supa simaraþe. Mia je'e, bikija ikupaka Tuparāro'si bojaþirimajare ārīka: "Cristore ba'aja baawā'imarītirā kire najāärāñu", narīka. ¹⁹ Sōñurā imari, "Ba'aja kire yija baaraþaka yijareka samiye'kariabe", Tuparāte mijā āpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'supaka mijā baarākareka mijare kijey-obaaika jia ñūñra mijā imarāñu. ²⁰ I'supaka mijā imamaka Cristore mijā pō'irā Tuparāte pūñatarāñu ate. Bikijarāja "Iñ nare Jā'merūkika", Tuparāte ārītikaki kime Jesú. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirā Jesucristore ime ruþu. "Mae ritatojo wejea jierī me'þe", Tuparāte kire ārīrāñurīmi õ'õrā etarūkika kime. Ika yibojaika upakaja Tuparāro'si bojaþirimaja bikija kirirā imai'tara'ækarāte ārīka. ²² Mia je'e, ikupaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarāte: "Maiþamaki Tuparāro'si bojarimaji ñima upakaja aþika kirika bojarimajire kiþūñatarāñu. I'supaka baarāñuka matataki imarāki, supabatirā ritaja kērīrāka upakaja mijā yi'þe. ²³ Kēñu upakaja yi'ribeyurāte puri topi kire poatatirā, kire kiriatarāñu", ārīwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Aþea ikupaka Pedrote ārīka:

—Samuel imaroyikaki, supabatirā kibe'erō'õ Tuparāro'si bojaþirimajaoka, maekaka imarūkiakaka, simauþakaja bojaekarā naro'si. ²⁵ Bikija, mañekiarāte Tuparāte bojatika nabojaka kiro'si bojaþirimaja. "Moiséte imaeka upaka aþika yirika bojaþirimajire yiþūñatarāñu", ārīwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojatika simamaka, simauþakaja sime maro'si mae. Ikuþaka Abraham imaekakite Tuparāte bojaeka: "Jia ritaja po'imajare yibaarāñu, miriþarāmipi ārīwa'ri", Tuparāte kire ārīka. ²⁶ Mia yiijeyomarā Israelkarā, Tuparāte yapaika upakaja baarimaji kime Jesú. Õ'õrā Tuparāte kire pūñataeka poto mamarī maro'si kire kiþūñataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'aja mabaaika maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarāro'si kibaaeka,— Pedrote nare ārīka.

4

¹⁻² "Najāäkaki imariþotojo ñnia Jesúre jaríþe'rika. I'supaka kibaaeka simamaka mareoka Tuparāte ñnia jaríþe'rīrūjerāñu", Pedro Juanþituyika po'imajare bojabaraka imaeka poto napō'irā netaeka kurarāka, saduceokaka þupajoairā, supabatirā Tuparāte jiyipuþaka ūriþiwi'ia ñarīrīrimaja þpamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimariña boebaka nimaeka. ³ Suþa nabaamaka Pedro, Juanka ñ'parāte wēkomaka imariwi'iarā nare ne'ewa'rika. Na'itakarā sajaþakā'ã "Waeroka bikitojo naka majaiye'e", narīþupajoeka. ⁴ I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesú majaroka kibojamaka ã'mitiritirā sayi'yurāte rīkimarāja imaeka. Mia je'e, ñimirjatakaja majaojikareka cinco mil rakamarārō'õjīrā Jesúre yi'yurāte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Topi mae bikitojo Jerusalénrājaoka, judíotatarā ëparimarā, supabatirā Moisére jā'meka wārōrimaja, supabatirā þakiarimarāpitiyika torā narērīka. Kurarāka þpamaki imatiyaiki Anás, supabatirā Caifás, Juan, Alejandrórākaoka imaekarā. Supabatirā Anás tāl'õmajaoka torā imaekarā.

* **4:4** Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

⁷Supa imarī Pedro, Juanpitiyika wēkomaka imariwi'iarā imae karāte Anáre akarūjeka. Mae kipō'irā eyatirā kiwā'tarā narikataeka poto, ikupaka nare kijerīaeka:

—¿Maki i'supaka baarika mijare jā'merapaki? Supabatirā, ¿marākā'ā simamaka bitamajite mijā jierape?— nare kērīka.

8-9 I'supaka kēpakā'ā, Espíritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka Pedrote yi'rīka:

—Yija īparimarā, pakiarimarāoka, mijā ā'mitipe rupu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jierape ārīwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae. ¹⁰ Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'meikapī ārīwa'ri ū'bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarūjeraapkite yaþua tetaekarā mijā jārapaka simako'omakaja ūñia Tuparāte kire jaripe'rīrūjerape. ¹¹ Mija ā'mitipe, bikija David imakakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, āta i'rō mijā taaeka. I'supaka simako'omakaja apika i'sio ātaþi wi'ia kibaamaka apo āta tērīwa'ribaji imatiyaio sajarika”, ārīwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparāte pūatarūkikate þupajoaweibaraka.[†]

¹² Jesucristo ū'rīkaja imaki ritatojo wejeareka po'imajare tāärūkika Tuparāte pūataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaiki,— Pedrote nare ārīka.

¹³ Pedro, Juanpitiyika kikirimarāja najaimaka ā'mitiritirā, īparimarāre þupataeka. “Jia þapera wārūtiyaberikarā imariptojo jiitakaja najaiyu, Jesús jeyomarā mirārā imarī”, naripuþaojeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorākaka imamaka ūawa'ri, “Ba'iaya mijā baayu”, īparimarāre nare ārīwārūberika. ¹⁵⁻¹⁶ Torajirā mae, pēterā īparimarāre nare þorirūjeka. Pēterā na'rika be'erō'ō natiyajia ikupaka najaibu'aeka:

—¿Marākā'ā nare mabaarāñu mae? Ritaja Jerusalénkarāre ūriþatayu bitamajite najieka. Supa imarī “Waþuju þakirimaja nome”, marīwārūberijika sime. ¹⁷ I'supaka simamaka bitamaji majaroka ā'mitiririmarā sime. Supa imarī ikupaka nare mariye'e mae: “Jesúrika po'imajare mijā jaimirīrkawa'rīkareka ba'iaya mijā jūarāñu”, nare mariye'e,— ārīwa'ri īparimarāre jaibu'aeka.

¹⁸ I'supaka baaweatirā nimae karō'ōrā nare akatirā, ikupaka nare narīka:

—Jesúmajaroka po'imajare mijā wārō'a'si mae,— nare narikopeka.

¹⁹ I'supaka īparimarāre nare ãþakā'ā, ikupaka nare nayi'rīka:

—Mija āñua yija yi'rījkareka, Tuparāte yi'ribeyurā yija jarijīñu. ¿Tuparāte yi'rīrikopakaja, mijare yija yi'rījīñu bai je'e? Tuparāte ūka wājītāji, ¿dika jibaji imaje'e, mijā þupajoaikareka? ²⁰ Jesúre ārīka yija ā'mitirika mirāka, kibaaroyika yija ūkaoka, bojarija'ataberijirā yija ime,— narīka.

²¹⁻²² I'supaka naþakā'ā,

—Samija bojirimirīrkawa'ria'si. I'supaka mijā baarākareka, ba'iaya mijā jūarāñu,— īparimarāre nare ārīka.

Bitamaji imakoþekakire tuþakā'ā ūawa'ri, jia po'imajare jiyipuþaka Tuparāte ūrīka. Supabatirā najiekaki, ūparā po'imaja þemawa'ribají

[†] **4:11** La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

wejejē'rāka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka po'imajare imamaka kīkiwa'ri ba'iaja Pedrorākare baabekaja īparimarāre nare poataeka.

"Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarū", ārīwa'ri, yijare mijeyobaabe", īparaka Tuparāte najēñeka

²³ Poriwa'ritirā najeyomarā pō'irā Pedrorākare eyaeka. Napō'irā eyatirā kurarāka, supabatirā pakiarimarāre jaika nare nabojaeka. ²⁴ Sā'mitirirā īrīka ta'iarāja pupakirā imarī ikupaka Tuparāte najēñeka:

—Yija īpamaki, ritaja ññuka mime. Supa imarī mi'ijioka imaki wejepema, ka'ia, riapakiaka, supabatirā ritaja sareka imarūkia baaekaki. ²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espíritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“Dako baaerā judiotatarā, judiotamarīrāoka Tuparāte boebariwa'ri, ba'iupakaja kire nabaariþupajoaeka?

²⁶ Ritatojo wejearaka imarā īparimarā, supabatirā po'imajare imaruþutarimajaka rēritirā, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerā. Supabatirā 'Jā'merimaji kimarū', ārīwa'ri miþūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka", ārīwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simaraþe yija wejearā. īpi Herodes, supabatirā Poncio Pilato, apetatarā, supabatirā Israelka'iakarāoka īrīka ta'iarāja puparitiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji miþūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka naþupajoaeka. ²⁸ Bikijarāja "I'supaka nabaarāñu", merīka upakaja imawa'ri supa nabaaraþe. ²⁹ Yija īpamaki, yijare mia'mitiþe. "Ba'iaja mijā jūarāñu", yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'jurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirāoka dako werikimarīja Jesú majaroka yija wārōerā yijare mijeyobaabe. ³⁰ Tērīriki imarī wāmarā imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, "Jesúpi ārīwa'ri i'supaka sime", po'imajare ññaokaro'si,— Tuparāte narīka.

³¹ Tuparāte najaiweaeka poto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekaþi, Espíritu Santore nare ña'riñāika. Sapí ārīwa'ri dakoa werikimarīja Tuparā majaroka po'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'jurā tiyajia ba'irījia naþibabu'aeka

³² Jesúre yi'jurā īrīka ta'iarāja pupakirā imakearā. Supa imarī narikaika, "Yirikatakaja sime", ārībeyurā imarī "Maro'siji sime", ārīwa'ri najeyomarāre najeyobaaeka. ³³⁻³⁵ īrārimarā naro'siji ka'iareka imarā, supabatirā wi'ia aperāte nijirūkia nareka imarā, sawaþa niñerū natōþoika apóstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaaerā. Supa imarī nakaki īrīkaoka wayuitaka baaikite imaberika. Supabatirā Tuparāte nare jeyobaamaka jiitakaþiji "Maiþamaki Jesú reyariþotojo ññia jaripe'rikaki", ārīwa'ri apóstolrākare wārōrīja'ataberika. Supa imarī Jesúre yi'jurā rakamarāja jījimaka nimaokaro'si Tuparāte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúre yi'jurā watopekareka José wāmeiki levita imakea. Chipre wāmeika jūmurikarā po'ijirikaki kimaeka. Apóstolrāka, José Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okapi, "Jījimaka aperāte imarūjerimaji", ārīrika simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia aþikate kijika sawaþa tōþotirā apóstolrākare ñjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

¹ Ananías kirūmu Safiraþitiyika þuri ikuþaka nabaaeka: Ananías kirūmupitiyika narioa ïjitirā sawapa niñerū natōþoeka. ² Í'rātiji þupakirā imarī ka'i wapa imaekekaka kūþajī naya'eka. Suþabatirā sapiyia apóstolrākare kijika poto,

—Ó'ðjirāja yitōþoko'o,— kērīþakika.

³⁻⁴ I'suþaka kēþakā'ā ikuþaka Pedrote kire ārīka:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanáre miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. Sawapa mire nawapāñjika mirikamarīa sime bai je'e? I'suþaka simako'omakaja “Simaja riowaþa mijare ñijipatayu”, merīþakiyu. I'suþaka meñua yijare takajamarīa miþakiyu. Tuparāte, suþabatirā Espíritu Santoreoka þakiwa'ri suþa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'suþaka kire kērīkarō'ðjíteje Ananíare þuþaririña'rīka. I'suþaka ima ã'mitiritirā, jimarātokarāre þupataeka. ⁶ Topi mae Í'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rīka.

⁷ Torājirā mae, maekarakakuri aiyajérā be'erō'õ Ananías rūmu mirākote etaeka, i'suþaka kibaaeka ðrībekaja. ⁸ Koetaeka poto,

—¿Simaupatiji bai sime ika riowaþa mijā tōþorapaka?— Pedrote kore ārīka.

—Ã'ā, simauþatiji sime,— kōrīka.

⁹ I'suþaka kōþakā'ā ikuþaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitimika Í'rātiji þupajoatirā, Tuparāte þuþataekaki Espíritu Santore miþakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitimite yayerī turiko'orā. Mire yayerī na'rīrānu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'suþaka kērīka potojo, koþuþaririña'rīka koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ðatōþoeka. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotimite nayayekarō'õrā kore nayayeka. ¹¹ Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, suþabatirā ritaja þo'imaja, “I'suþaka sime're”, naþakā'ā ã'mitiritirā jimarā naþuþataeka.

Aþóstolrāka ríkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaeka

¹² I'sia poto Jesúre yi'yurā Í'rīka jariwa'ririmariñaja Í'rīka ta'iarāja þupakirā imarī, Tuparāte jiyiþupaka ðrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'õrā narērīrijarika. Jerusalénkarāre ñeka wājítaji Tuparāte kirikaþi nare kijeyobaamaka ríkimakaja maikoribeyu upaka ima apóstolrākare baabeaeka. ¹³ Jesúre yi'yurāte jiyiþupaka ðrīwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalénkarāre ārīko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, “Werika sime je'e”, ðrīþupajoawa'ri. ¹⁴ Topi rōmijā, ðimirījaoka ríkimabaji Maiþamakire yi'yurāte puburijarika. ¹⁵ Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeka ã'mitiritirā, wāmarīa imarāte naþeyurūkiþi e'era'atirā ma'arijerā nare naþāñjyeka. I'suþaka nabaaekarā, Pedrote o'ririka nata'aeka, “Yire kiraberū”, ðrīwa'ri. “Mare kirabeberikoperākaoka, kirärārika mabo'ipi o'rirákapiji matārīrānu je'e”, ðþaraka kire nata'aeka. ¹⁶ I'suþakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, suþabatirā naþuþakareka Satanárika nã'rījāikarāreooka naþō'irā ne'ewa'rika. Topi mae, i'suþaka nimaupatiji jia oyajā najarika.

Aþóstolrākare ba'iþupaka nabaaeka

¹⁷ I'sia ã'mitiritirā kurarāka ðpamaki imatiyaiki, suþabatirā kijeyomarā saduceokaka þupajoairāoka apóstolrākare jimarā ã'mijl'ackarā ba'ija naka imawa'ri. ¹⁸ I'suþaka imawa'ri nare ñi'arūjetirā Jerusalénrā imaeka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka. ¹⁹ Torā nimaeka

simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuparâte pûataekakite naþo'irã þemakotowirika. Supabatirã kopereka wiwatatirã nare kipoataeka.
20 Nare poatadirã,

—Tuparâte jiyipupaka ðrîriwi'iarã mij a'pe. Torã eyatirã, Tuparã pô'irã ñônia imajiparikakaka po'imajare mij bojabe,— nare kérïka.

21 I'supaka këþakâ'ã bikitojo ñamiji, Tuparâte jiyipupaka ðrîriwi'iarã po'imajare nawârðeka mae.

I'supaka nare wârðbaraka nimaeka poto, kurarâka ðpamaki imatiyaiki, kijeyomarâþitityika, Israel'akarã ðparimarâre nakaeka, naka reñaocharo'si. Torâjirã wêkomaka imariwi'iarã surararâkare naþûataeka apóstolrâkare nakayaokaro'si. 22 Wêkomaka imariwi'iarã eyatirã niamaka torã nimaberika. Torã ðakopetirã, surararâkare pe'riwa'rika ðparimarâre bojarí.

23 —Wêkomaka imariwi'ia jia tâteka imarõ'ðrã yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarâja imako'orã. I'supaka simako'omakaja kopereka wiwatatirã, yija ñamaka, torã nimaberiko'o,— narïka.

24 Sâ'mitiritirã, kurarâka ðpamaki supabatirã Tuparâte jiyipupaka ðrîriwi'ia tuerimaja ðpamakioka, marâkâ'ã baaberijïka najüaeka. Supa imarî “¿Marâkâ'âtaka ruku simarâñu mae?”, narïka. 25 I'supaka âparaka nimaeka poto ð'rïka naþo'irã eyatirã ikupaka nare ârïkaki:

—Mia, wêkomaka imariwi'iarã mij takopekarâ, Tuparâte jiyipupaka ðrîriwi'iarã po'imajare wârðbaraka imarã maekaka,— nare kérïka.

26 Supa këþakâ'ã Tuparâte jiyipupaka ðrîriwi'ia tuerimaja ðpamaki, kisururarâkaka apóstolrâkare e'erî ke'rika. Naþo'irã eyatirã ba'iupakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, âtapi po'imajare mare jâärâñu je'e”, naripupajoaeka kikiwa'ri. 27 Nare e'ewa'ritirã, ðparimarâ pô'irâ nare ne'eeyaeka. Torã ne'eeyamaka ñatirã ikupaka kurarâka ðpamakire nare ârïka:

28 —Mijare take puri “Jesús majaroka mij boja'si”, yija ârâp'e're. I'supaka yija ârâpaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarâre samija wârðyu. Supa imarî nimaupatiji sanorîþatayu mae. “Naþareareka Jesúre najâñeka”, yijareka mij añu,— kurarâka ðpamakire nare ârïka.

29 Topi ikupaka apóstolrâkapitityika Pedrore kire yi'rïka:

—Tuparâ kime yi'rityiarûkika, po'imaja bo'ibajirã imaki kimamaka. 30 Jesúr yaþua tetakarâ mij jâärûjekakite, Tuparâte ñônia jarirûjeka. Iki Tuparâ imaki, bikijarâja mañekiarâte jiyipupayeera'aekaki. 31 Mabo'ikakuriþi Tuparâte kire akaeka simamaka kiritapê'rôto jiyipupayeerûkirô'ðrã Jesúre ruþe maekaka. “Po'imaja ðpamaki mimabe”, kire kérïka. I'supakajaoka po'imajare ba'iaja baaikareka tâärûkika Tuparâte kire imarûjeka. “Mi'iþi ârîwa'ri Israel riþarâmerâte ba'iaja baaika naja'ataerâ nareka sayiye'kariarâñu”, kérïka. 32 Ritaja Jesúre imaroyiraþaka ñakarâ imarî, po'imajare sayija bojarijayu. Supabatirâoka “Rita sime nabojarijayua”, po'imajare âñaokaro'si Espíritu Santore i'supaka baarijayu. Tuparâte jâ'meika yi'yurâ rakakaja, Espíritu Santore yijare kiñâ'ajâároyirape,— Pedrote nare ârïka.

33 I'supaka këþakâ'ã â'mitiritirã, jimaria boebariwa'ri nare jâärika nari'kaeka. 34 Naþitityika ð'rïka fariseokaka þupajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite jâ'meka jiitakaja wârðrimaji kimamaka po'imajare jiyipupaka kire ðrïka. Aþerâ ðparimarâþitityika jaiokaro'si

wiririkatirā, topi Pedrorākare kiporirūjeka. ³⁵ Supabatirā ikuþaka kijeyomarāka kijaika:

—Jia mijā ã'mitipe yitā'omaja Israeltatarā. Í'rāre baarika mijā yaþaikakaka, jia mijā þupajoabe. ³⁶ ¿Teudas wāsarebaaroyikakaka mijā ye'kariritiyu bai je'e? "Imatiyaiki imarī þitā'mua Romakarāka ko'apiriritirā nare yipoatarāñu maka'iaþi", kērīkopeka be'erō'ð dikarakakuri wejejé'rākamarāja seyawa'yu. Sā'mitiritirā, "Rita sime je'e", ãrīwa'ri cuatro cientorakamarā Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararākare kire jāâeka. Supa imarī kika imakopekarāre nayaþayu upaka þibipatemaka, kijā'mekopekaoka ritaariberika. ³⁷ Sabe'erō'ð "Isiarakamarā þo'imajare ime", ãrīwa'ri nawāmea no'oírimi seyaeka þoto Galileakaki, Judare ð'ðrā etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rīkimarāja þo'imajare kika imakopeka. Teudare nabaaeka upakajaoka surararākare kire baaeka. Supa imarī kika imakopekarāoka þibipatekarā. ³⁸ I'supaka simaeka ðrīwa'ri "Ba'iaja baabekaja Í'rāre mijā ja'atabe", mijare ñañu. Waþuju naþupaka nare ñañu upakaja nabaaikareka ritaariberijka sime ãrīwa'ri ñañu. ³⁹ I'simajaroka bojarī Tuparāte þūataraparā nimajikareka þuri marākā'ñ nare mijā tá'tewārūbesarāñu. Ba'iaja nare mijā baariyaparākareka jia mijā þupajoabe rupu, Tuparāte yaþaika upakamarā mijā baa'si,— Gamalielre nare ãrīka.

I'supaka nare kēþakā'ñ,

—Rita meñu,— kire narīka.

⁴⁰ Torājirā Pedrorākare nakaeka ate. Naþō'irā netaeka þoto nare þajerūjetirā,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae, — ãrītirā nare napoataeka.

⁴¹ Topi mae jījimakaþi Pedrorākare þorika ðparimarā þð'iþi. "Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'iaja þo'imajare mare baamaka, jiyiþupaka Tuparāte mare ññu", Pedrorākare ãrīka. ⁴² "Po'imajare tāâokaro'si Tuparāte þūataekaki kime Jesú", bojarika ðparimarāre jājibaako'omakaja þo'imajare Tuparāte jiyiþupaka ðrīriwi'iarā Í'rārīmi upakaja apóstolrākare sawārōroyika. Supabatirāoka nawi'iarā þo'imajare imarō'ðrā i'supaka oyajia nabaaroyika.

6

Íþotēñarirakamarā nare jeyobaarmajare ne'eka

¹ Torājirā i'sijé'rāreka rīkimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Supa imarī griego oka jairā ikuþaka ãrīkarā hebreo oka jairāte:

—Í'rārīmi upakaja ba'arika þibariþotojo, jia Í'rātiji samija ïjibeyu. Natūmiarāte reyatapaekarā hebreo oka jairā rōmijāte takaja rīkimabaji mijā ïjirijayu,— narīka griego jairā.

² I'supaka najaimaka ã'mitiritirā, Jesúre yi'yurāte nakaeka apóstolrāka. Supabatirā ikuþaka nare narīka:

—Yija wārōrijayua ba'arika þibarika þemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si þuri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija þupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajāäeka. ³ I'supaka simamaka yija jeyomarā, Íþotēñarirakamarā jia þupajoairā, jiyiþupaka noñurā imawa'ri Espíritu Santore jia yi'yurāte mijā wā'mabe, "Ba'arika þibarimaja mijā imabe", nare yija ãñaokaro'si. ⁴ Yija þuri, Tuparāte takaja jairimaja, supabatirā kirika bojariroka wārōrimaja imarā,— apóstolrākare nare ãrīka.

⁵ I'supaka naþakā'ā “Rita sime”, ãñurā oyajia nimaeka Jesúre yi'yurā. Supa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuparāte yi'yuka imarī, kiyapaika upakaja baarijayuka Espíritu Santore kire jeyobaamaka”, ãrīwa'ri kire ne'eka. Supabatirā ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirā Antioquíakaki Nicolás, judíorákamarāka imariþotojo jia nare yi'yukapitiyika nimaeka ba'arika þibarimaja ne'ekarā. ⁶ Supabatirā apóstolrāka pō'irā nare ne'ewa'rīka. “Trā nime ba'arika þibarimaja yija wā'mako'orā”, nare narīka. Supabatirā apóstolrāka naþitaka naruþuko'a þemarā ja'apeatirā, “Miyapaika upakaja nabaaokaro'si nare mijey-obaabe”, Tuparāte najēñeka.

⁷ Saþi ãrīwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ã'mitiritirā ríkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā þuburijarika. Supabatirāoka kurarākaoka ríkimarāja kimajaroka ã'mitiripéækara.

Estebanre nañi'aea

⁸ Tuparāte kire jeyobaamaka jimarāna maikoribeyua po'imajare ñaeka wājítaji Estebanre baabearoyika. ⁹ I'supaka baabaraka kimaekarō'orā judíorákare rērīwi'iapi i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yaþaberiwa'ri. “Poyerāre a'ritaþaekawi'i”,* ãrīka upaka wāmeirō'õ simaeka. Cirenkarā, Alejandríakarā, Ciliciakarā, supabatirā Asiaka'ikarāþitiyika nimaeka torā rērīkarā. Trā Estebanka okabojikarā. ¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārueka, Espíritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarī marākā'ā baatirā kire nokatéríwāruberika. ¹¹ Kire okatéríwāruberika, aperāte niñerū nawapaijika, Estebanre naboajāäokaro'si. Se'ekarā “Tuparāte, supabatirā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyerapaka ã'mitiraparā yija ime”, ãrīwa'ri aperāte naþakibojaeka. ¹² Naþakika ã'mitiritirā, jimarāna wejeakarā, supabatirā þakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirā judíorāka ðparimarā pō'irā kire ne'ewa'rīka. ¹³ Ðparimarā pō'irā kire ne'eyeaeka poto majaroka þakirimajare nakaeka. Niñerū nawapaijimaka ikupaka nabojaþakika:

—Trākurimarā Tuparāte jiyipupaka õrīwi'ia supabatirā Moiséte jā'mekaoka kijaiuyemaka yija ã'mitiyu. ¹⁴ Supabatirā “Jesús Nazaretkaki Tuparāte jiyipupaka õrīwi'ia kuyepaterāki, supabatirā Moisés imakakite jā'meroyika sapi þupaika maima kio'arāñu”, i'supaka Estebanre ãþakā'ā yija ã'mitiyu,— ãrīwa'ri nabojaþakika.

¹⁵ Supa imarītorā imakarāte kire yoiríkaeka. I'supaka kire nabaamaka ángel þema upaka ya'tarika kiþema jarika.

7

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ãðka kurarāka ðtamakire

¹ Torājírā mae ikupaka Estebanre kéríka kurarāka ðtamaki imatiyaiki: —¿Yaje rita sime i'supaka nañua?— kire kéríka.

² I'supaka këþakā'ā, ikupaka kire kéríka:

—Mija ã'mitiþe yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imakakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka poto tērīwa'ribaji ðñuka Tuparāte kire þemakotowirika, Haránwejeeárā ke'rirā baaeka rupu. ³ Ikuþaka sāñu Tuparā majaropñurā: “Mimarō'õ miþoritapabe, supabatirā mirírãreoka topi me'ewa'pe aþea ka'ia mire yibearañurō'orā”, Tuparāte kire ãrīka.

* **6:9** Sinagoga de Esclavos Libertados

⁴ I'supaka Tuparāte kire āpakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'ōpi p̄oritirā Haránwejearā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kipaki wāsare kire reyatapaea. I'sia be'erō'ō ika maka'iarā Abrahamre imarā Tuparāte kire pūataeka. ⁵ "Torā mimabe", Tuparāte kire ārīko'omakaja, saba'ipimariā kimaeka rupu. Supa imarī "Yirika sime ika ka'ia", Abrahamre āriwārūberika. Topi mae ikupaka simatiyayu Tuparāte kire ārīka: "I'sia ka'ia mire nijirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, miriparāmerārika simarāñu", kire kērīka, makarāmarīka kimako'omakaja. ⁶ Topi ikupaka Tuparāte kire ārīka ate: "Ñamajī topi p̄oritirā aperā ka'iarā miriparāmerāte imarāñu. Torā nimarāka poto cuatro ciento rakakuri wejejē'rākarō'ōjirā nare najā'mewā'imarīrijarirāñu. ⁷ I'supaka simako'omakaja miriparāmerāte ba'iaja nabaarāka wapa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi p̄e'rira'atirā ika ka'iarā miriparāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka ūriwa'ri yika najairijarirāñu", Tuparāte ārīka mañeki Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabatirā ikupaka Abrahamre kērīka ate: "Mire yibojalika ā'mitiripēatirā, T'supaka yibaarāñu", merirākareka, mimakire po'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', ūriwa'ri i'supaka kire mibaarāñu", Abrahamre kērīka. I'supaka Tuparāte kire ārīka simamaka, kimaki Isaacre po'ijirika maekarakaotēñarirakarīmi seyaw'a'rika poto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobbooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā ūpoū'puarā'e'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'í Josére jimarā na'mijīaeka, (nañakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egiptokarāre kire ijitirā kiwapa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egiptokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā p̄uri jia kika imakaki. ¹⁰ Egiptorā Josére ba'iaja jūrūkia imakopekareka Tuparāte kire tāäka. I'supaka kire kibaamaka tokaki ūpi Faraón p̄o'irā Josére imakea. I'supaka kimaeka poto jia kiōriwārūrūkia Tuparāte ja'ataeka Josére. Sapi ūriwa'ri Faraóntre jijimaka Joséka imarijarika. I'supaka kika imawa'ri "Egiptokarā imaupatireje yiwi'iakarāreoka jā'merimaji mimabe", Faraónre kire ārīka.

¹¹ I'sia poto Egiptorā ba'arika purika. Supabatirā Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarī ba'arika imabepakā'ā kēsirabawa'ri, jimarā ba'iaja najūaeka. I'supaka najūaeka mañekiarā no'orā ba'arika tōpowārūberiwa'ri. ¹² Supa imarī mañeki Jacob, "Egiptorā trigo nawaru-ayu're", ārīrika majaroka ā'mitiriwa'ri, José ma'merāre kipūataeka "Samija wapajījaþe", ūriwa'ri. ¹³ Supa imarī torā ba'arika e'erī natuyarika. Sabe'erō'ō torājaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josére nare ārīka: "Yire mijā ūwārūbeyu, mijā rīlī ūnime", nare kērīka. I'supaka Josére nare ārīka majaroka po'imajare kire bojamaka, "Jee, hebreotataki kime kā'ā", Faraónre ārīka. ¹⁴ Torājirā mae, kirīrā nimaupatiji kipakipitiyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josére akarūjeka Egiptorā nimaokaro'si. ¹⁵ Torājirā mae, Egiptorā imarī, Jacobre a'rika. Ñoaka torā kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabatirā kimakarā mañekiarā wāsarāoka torāja reyaekarā. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō'ōrā

* ^{7:9} Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

nare ne'ewa'rika, ãta wi'iarã namajaka tarã. Abraham wãsare Hamor makarãte waþaþikarõ'õ simaeka nare nataekarõ'õ.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rãkimabaji Egiþtorã mañekiarãte imarijarka. I'supaka nimekã'âja, koyia sajaririjarika "Miriparãmerãte ka'ia ñijirãñu", ãriwa'ri Abrahamre Tuparãte ãrïka upaka seyarãkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika poto Josére imaroyika õrbeyuka, supabatirã mañekiarãte imaroyikaoka jiyipupaka õrbeyuka Egiþtorã mamaka ïpire imaeka. ¹⁹ Iki ïpi imaekaki þakibaraka ba'iaja mañekiarãte baaekaki. I'supaka baabaraka, "Rõmijãre makarãáritirã, ñimirõji kimajíkareka kire mijã taabe kijõnaokaro'si", nare kijã'meka. ²⁰ I'supaka kijã'meka poto jiyuritakijka Moiséte po'ijirika. Supa imari maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kiþakiarãte kire ba'iarika. ²¹⁻²² Marãkâ'â baatirã wi'iarã kire ya'ewãrûberiwa'ri kiþakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'ayaokaro'si. Koka kimarijayukâ'âja Egiþtokarãre þupajoaikakaka jia Moiséte õrwãrûeka. Supa imari jia jaiwãrûiki, supabatirãoka imatiyaika oyajia baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka ïatirã jia jiyipupaka kire norïka.

²³ Ìþparã po'imajarakakuri wejejë'râka keyaeka poto "Matikuri yitã'omajare ïarî ya'riye'e mae", keriþupajoaeka. ²⁴ Torã keyaeka poto, kitã'omajire kiþajeka ïrïka Egiþtoka'iakaki. Supa kibaamaka, ruþuwaþae'erã baakõrõ, Moiséte kire jääeka. ²⁵ "Egiþtoka'iakarãte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparãte jã'mekaki Moiséte ime', yitã'omajare yire ãrîrû", keriþupajoaeka. I'supaka kiþupajoako'omakaja, sayi'ribeyurã upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperîmi Ìþparã Israelkarã þajairãte kiaeka. Nare ïatirã ikupaka nare keriþka: "Mija ã'mitiþe. ¿Dako baaerã ïrâtomaja imariþotojo mijã jïñu?", nare keriþka. ²⁷ I'supaka këþakâ'â, Moiséte turitatirã ikupaka þjabaraka imakakite kire ãrïka: "¿Maki 'Maþamaki mimabe', mire ãrâþaki? ²⁸ ¿No'oka Egiþtoka'iakakire mijâârapaka upaka yire jääerã mibaayukâ'â?", Moiséte keriþka. ²⁹ I'supaka kire këþakâ'â 'Kopakaja Faraónte sôrîrã baayu', ãriwa'ri Egiþtopi Madián ka'irõ'õrã Moiséte ru'riwa'rika. Torã mae rõmie'etirã Ìþparã kimakarãrika.

³⁰ Torajirã Ìþparã po'imajarakakuri wejejë'râ be'erõ'õ, ïrârîmi Sinaí wãmeika þusiwâta po'imajamatorã Moiséte imakea. I'suparõ'õrã imariþotojo, kiwâ'tarã ïrâbi yaþumakarãka jû'rêka watopekapî ángelte kire þemakotowirika. ³¹⁻³² Yaþumakarãka jû'rêika yoitirã, Moiséte þupataeka. Pupatariþotojo jia ïatiyaokaro'si sawâ'tabajirã ke'rika poto ikupaka Tuparãte kire ãrïka: "Yi'i imaki Tuparã. Miñekiarã Abraham, Isaac, Jacobrâka jiyipupaka norîroyikaki", kire keriþka. Sâ'mitiritirã kiþupaka kikiwa'ri yaþumakarãka jû'rêka kiyoiberika. ³³ Topi mae ikupaka maiþamaki Tuparãte kire ãrïka: "Ó'õrâja ñima simamaka ba'iaja baarúkimato sime. Supa imari miû'þuko'a e'etatirã yire mijiyipupayeebe.† ³⁴ Yirirã Israelkarã, Egiþtorã ba'iaja najüamaka ñiayu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka ña'mitiyu. Supa imari 'Egiþtokarã imarã judíorâkare ru'rîrû', ãriwa'ri nare jeyobaarî yi'tako'o. Supa imari Egiþtorã mire yipûtatayu mae", Tuparãte ãrïka Moiséte,— ãriwa'ri Estebanre bojaeka ïparimarãre.

³⁵ Topi ikupaka keriþka ate:

† 7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15

—Apika marika Moiséjeoka kime, mañekiarâte kire yi'ribérioyikaki. "Yija ípamaki marika mi'i. Suþa imarí ba'iaja yija baaika ñaríñrimajimarika mime", mañekiarâte kire ñarika. I'suþaka narika simako'omakaja Tuparâte Egíptorâ imaekarâre Moiséte e'ewa'rirújeka nipamaki kimaokaro'si. Ilka ñaňua kúþajíka yapua jú'rëka watoþekapi kiángelpi Tuparâte bojaeka Moiséte.³⁶ I'sia poto ríkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egíptorâ Moiséte imaeaka. I'suþaka baarika þkowearitirâ mañekiarâte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaþparaka, riaþakiaka Oko Jú'ayakareka, suþabatirâoka po'imajamatorâ maikoribeyua Moiséte baabearijarika ñ'parâ po'imajarakakuri wejejé'râkarð'ñjírâ.³⁷ Ikijioka imaeakaki ikuþaka mañekiarâte bojaekaki: "Tuparâte yire ñarika upakaja kiro'si jañjirimaji i'tarâki aþika. I'suþaka Tuparâro'si baarimaji matâ'omajijioka imarâki", Moiséte nare ñarika.³⁸ I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarâka Sinaí wâmeika þusiwâta po'imajamatorâ réríroyikaki. I'suþaka imabaraka ñ'ríkaja þusipemarâ maríwa'ritirâ ángelka jairíke'rika. Torâ Moiséte eyaeka poto Tuparâte jâ'meka ángelte kire bojaeka. Sabe'erð'ó kire kibojaekakaka mañekiarâte bojarimaji kimaeka Moisés. Suþa imarí maimajíþarukiakaka kibojaeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

³⁹ I'suþaka simako'omakaja kibojaeka upaka ima mañekiarâte yi'ribérioyika. I'suþaka imawa'ri, Egíptorâ pe'ririaka nayaþpaeka ate. ⁴⁰ I'suþaka simaeka poto þusipemarâ Moiséte imekâ'âja, ikuþaka kima'mi Aarónte narika: "No'orâ kime mirí'i, Egíptoka'iarâ maimaraþaka poto mare e'era'araþaki. Torâ kime moribérijíki kime mae. Suþa imarí, jérâka yija jiyipupayeerûkirâte[§] mibaapo'ijiaabe. Mare imaruþtarimajaka maimajíkareka, jia maro'si simarâñu. I'suþarâre imarâkareka ma'ririyaþairð'ñrâja mare na'rîjjerâñu", Aarónte narika. ⁴¹ I'suþaka þuþajoawa'ri wa'ibikirâwëko makarâka upaka ñoika jérâka nabaaeka. I'suþaka sapo'ijiatirâ wa'iro'sia sanajoeñjiroyika. Suþabatirâ nabaaapo'ijiaeka jiyipupaka ñrîwa'ri nabayaarika. ⁴² I'suþaka nabaamaka Tuparâte nare ñarîja'ataeka, "Nayaþayu upakaja nabaarû", ñrîwa'ri. Suþa imawa'ri tâ'þia, aiyaka, ñamikaki aiyateoka jiyipupayeebaraka nimaeka. ñakõrî je'e: Tuparâro'si bojañjirimaji imaroyikaki Amós ikuþaka ñrîkaki: "Israélkarâ, yire mijá ã'mitiþe rupu. ñ'parâ po'imajarakakuri wejejé'râka po'imajamatorâ mijá imataþpaeka poto yire jiyipupayeeberikarâ, wa'iro'sia yiro'si mijá joeñjiberika.

⁴³ Yire jiyipupayeerimaríaja mijá þuþaka mijare ñarika upakaja mijá baaeka jiyipupaka ññurâ mijá ime. ñakõrî je'e: Kúþajíka wi'ia baatirâ, sareka Moloc wâmeikite kôketirâ mijá jiyipupayeerijariroyika. I'suþakajaoka tâ'þi upaka mijá baaekaki Refán wâmeikiteoka jiyipupaka mijá ñrîroyika. I'suþaka mijá baamaka, Babilonia a'riwa'rîrâ mijare yitaarâñu", Tuparâte ñarika,— ñrîwa'ri Estebanre bojaeka ñparimarâre.

⁴⁴ Topi ikuþaka nare këríka ate:

—Mañekiarâte po'imajamatorâ imaroyireka poto cabra ajeakaka baaeka wi'i wâ'tarâ imatirâ Tuparâte najiyipupayeeroyireka. I'sia imaeaka "Tuparâte makaja ime", ñrîwa'ri kire najiyipupayeerûkirð'ó. þusipemarâ Tuparâte kire sabeaeka upakaja po'imajamatorâ ruitirâ Moiséte sabaarûjeka. ⁴⁵ Topi mae Moiséte reyaeka be'erð'ó Josuére

[†] **7:37** Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo). [§] **7:40** Dioses ídolos

kiō'toarā o'aeka. Kio'aea be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka jīrīkarāte Tuparāte poataeka. Cabra ajeaipi wi'ia nabaaroyika imaea rupu Davidre judiotatarāte jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jūjimaka Tuparāte imaea mañekiarā ūpamaki David imaroyikakika. Supa imarī Tuparāka jūjimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyipupaka kiōñaoakaro'si wi'ia kiro'si baarika kipupajoakoapeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika. ⁴⁷ David maki Salomón puri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja po'imajare baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, pemawa'ribaji imatiyaiki imari. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojañirimajire o'oeaka:

⁴⁹⁻⁵⁰ "Ritajakaka ūpamaki ūime. Supabatirā yi'iji imaki ritaja po'ijiaeakaki. Supa imarī yiro'si wi'ia mijā baarāka, ¿yikoyajā simarāñu bai je'e?", Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka nare kērīka ate:

—Mija ā'mitipe, Tuparāte yi'ririyaþabeyurā mijā ime. Supabatirāoka kirika ā'mitiririyapabeyurā mijā ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā upakaja Espíritu Santore yi'ribeyurā mijā ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuparāro'si bojañirimajare ba'aja jūarūjerimaja mijā ūekiarāte imaea. Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja yi'ririjsayuki etarūkia bojari-majare najāāeka mijā ūekiarā. Supa imarī maekakaja ketaeka potojo "Kire najāārū", ārīwa'ri kire mijā okabaaeka. ⁵³ Tuparāte jā'meika mijā yi'ribeyu, ángelrākapi ārīwa'ri mijā ūekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ārīka ūparimarāre.

Estebanre najāāeka

⁵⁴ I'supaka kēpakā'ā yaiwēko boibayua upaka noþia Estebanre nabaeaeka, boebatakaja jariwa'ri. ⁵⁵ I'supaka nabaako'omakaja, Espíritu Santore jia kire jeyobaaikaki imari, yu'awa'ri ūerā baakōrī, yaaboaika Tuparārika kīaeka. Supabatirā Tuparā ritapē'rōtorā Jesúre rīkamarika. ⁵⁶ I'sia ūatirā, ikupaka ūparimarāre kērīka:

—¡Aya! Mabo'ikakurirā ūiayu mae. Tuparā ritapē'rōtopi Po'imaja Ma'mire rīkamayu,— Estebanre ārīka.

⁵⁷ Torājīrāja puri kopakaja kijaika ā'mitiririka yapaberiwa'ri, na'mukopea natāteka. I'supaka baatirā okajājirokapi akaserebaraka kipō'irā narīrīwa'rika. ⁵⁸ Supabatirā weje a'riwa'rīrā kire ne'ewa'rika, ātapi kire jāāriataokaro'si. Torā kire e'eyyatirā najariroaka pemakato e'etatirā, Saulote sanijika sakīarīñaokaro'si. Sakīarīñukā'āja ātapi Estebanre najāābareū'mueka. ⁵⁹ I'supaka kire nabaayukā'āja, ikupaka Jesúre kērīka:

—Ñipamaki Jesús, yire me'etope,— kērīka.

⁶⁰ I'supaka ārīweatirā ūukurupatirā, akasererikapi,

—¡Ñipamaki, ba'aja yire nabaaiaka nareka samiye'kariabe! — Jesúre kērīka.

I'supaka kijaika be'erō'ōjite kopakaja kipuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurāte ba'aja Saulote baariyapaeaka

¹⁻³ Topi mae, jia Tuparāte yi'yurā imae karā judiotatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirā ūajoabaraka jimarīa kire norika. I'sirīmjioka tokarā Jesúre yi'yurāka jiamarīa imarijayurāte ba'aja nare

baaū'mueka. Íakōrī je'e: Saulo, "Estebanre najāāparū", ārīpupajoaekaki, i'supakaja ba'iaja nare püpajoarūjerā baaekaki. Í'rāwi'i jariwa'ririmariñaja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōpotirā Ímirīja, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rīka. I'supaka aperāte baaeka imako'omakaja aþóstolrāka þuri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Felipete wārōeka

⁴ Jerusalénrō'ðpi ru'riwa'rīkarā imariþotojo aþerō'ðrā eyatirā Jesúrika bojariroka nawārōeka. ⁵ Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirā, Samariaka'iarā imawejearā eyaekaki. Torā eyatirā, "Po'imajare tāāokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparātē kire þūataeka", ārīwa'ri Jesúrikakaka Felipere nare bojaeka. ⁶ Torājīrā mae, rīkimarāja þo'imajare kipō'irā rērīka kire ã'mitiririyaþawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka ñawa'ri kibojaeka jiaþi na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rīkimarā þo'imaja þupakarā Satanárika ima ña'rījāikarāreka Felipete poataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka þorika. Supabatirāoka rīkimarāja bitamajareoka kijieka. ⁸ Supa imarī i'sia wejeakarāre jījimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejeearā Simónre imaeka. Í'rākuri wejeeþrāmarā ye'oiki imarī, kiþupakaþi baabeabaraka kimaroyika. I'supaka baarijaþaraka "Yi'i imaki imatiyaiki", tokarāre kērīroyika. I'supaka nare kibaamaka rīkimarāja imatiyairā, imatiyabeyurā þariji kire nayi'rika. "Tuparātē kire jeyobaamaka tērītaki kime", ārīwa'ri jiyiþupaka noñuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felipe þuri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. "Tuparātē þūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā þuri jia Tuparātē nare imaruputarañu", ārīwa'ri nare kibojaeka. I'sia ã'mitirirītā Jesúre Ímirīja, rōmijāoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipete narupuko'a najūjerūjeka "Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae", ārīwa'ri. ¹³ Simónoka, ye'oiki imariþotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirā ruþuko'a kijūjerūjeka. Torājīteþi mae Felipeka kijeyoariú'mueka. Kika imarijaþaraka Tuparārikapi maikoribeyua Felipete baabeamaka ñatirā marākā'ā baaberijīkarō'ðjīrā Simónre jarika i'supaka ima ðakoriberikaki imarī.

¹⁴ Apóstolrāka Jerusalénpi, "Samariaka'ikarā rīkimarāja Tuparārika na'mitiripēayu", ārīrika na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka Í'parāte naþuataeka. ¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ã'mitiripēairā ruþuko'a jūjekarā imariþotojo "Tuparātē þūataekaki Espíritu Santore nareka imabeyurā nime ruþu", narīwārūeka. I'supaka nimamaka "Espíritu Santore nare ña'rījāirū", ārīwa'ri Tuparātē naro'si najēñeka. ¹⁷ Supabatirā Jesúre ã'mitiripēairāte Í'rīkate jariwa'ririmariñaja narupuko'a narabemaka Espíritu Santore nare ña'rījāika.

¹⁸⁻¹⁹ Pedrorāka nare narabemaka Espíritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre ñaeka. I'sia ñatirā niñerū nare ïjirika yaþawa'ri ikupaka nare kērīka:

—Mija baaeka upaka yibaamaka Espíritu Santore nare ña'rījāirika yiþayu yiro'sioka. Supa imarī ika sime i'supaka yire mijā baarūjerūki wapa,— nare kērīka.

²⁰ I'supaka kēþakā'ā, ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Wapamarīja Tuparātē ja'ataika, mawapañjirūkimirā sime. I'supaka miþupajoaika simamaka, miniñerūþitityika ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā me'rirū ārīwa'ri. ²¹ Ba'iaja miþupajoaika ñuña Tuparā.

Supa imarī, yijaka aperāte Espíritu Santore ū'a'ajāārimajimarīka mime. 22-23 Kopakaja mae ba'iaja miþupaka mireka ūniawārūyu. Mia, Tuþarāte tēñrika imakakapi yija baarijayua mioakiyu. Supabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ā baatirā ape upaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miþupajoaika ja'atatirā Tuþarāte mijēñebe, "Ba'iaja yiþupajoaika yireka miye'kariabe", ãriwa'ri,— Pedrote kire ãrīka.

²⁴I'supaka kēþakā'ā ikupaka Simónre kire ãrīka:

—Maipamaki Tuþarāka yiro'si mijā jaibe. "Tsuþaka mijūarāñu", yire meñua jūarika yaþabeyuka yi'i puri,— Pedrorākare kērīka.

²⁵I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, supabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā pe'riwa'rikorī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete ruþuko'a jūjeka

²⁶I'sia be'erō'ō Tuþarā Felipete pō'irā ángelte þūataekaki ikupaka kire kēñaocharo'si:

—Jerusalénrā me'pe. Torā meyarāka þoto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'pe. Yaþumatoþi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērīka.

²⁷Supa imarī kire kērīka upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririþaparaka Etiopíaka'iakakire kīaeka. Etiopíaka'iakarā þipamakore niñerū ñarīñrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrā Tuþarāte jiyiþupayerī turikaki, torajīte kiþe'rieyawa'rika. ²⁸Kawarure kitürürükiaþi kire yierijayukā'āja Tuþarāro'si bojarimaji Isaías wāsare o'ekakaka kīarijarika.

²⁹Torajīrā mae, ikupaka Espíritu Santore ãrīka Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririþape,— kire kērīka.

³⁰Supa imarī kire rīrīeyatirā, Tuþarāte bojañirimaji Isaíare o'ekakaka ñabaraka kijaiþatemaka, kiā'mitirika. Topi mae,

—Torā mijaiþateika ¿yaje miõrīwārūyu?— Felipete kire ãrīka.

³¹I'supaka kēþakā'ā,

—"I'supaka sāñu", ãriwārūbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērīka mae.

Topi mae,

—Yipō'irā mimarījāibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire ãrīka.

³²Isaías Tuþarārika o'eka kijaiþatekarō'ō ikupaka bojaeka:

"Oveja jāñokaro'si ne'ewa'yu upakaja l'rīkate ne'ewa'rīrāñu. Kiþoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarāñu."

³³Rīkimarāja po'imajare ñarāka wājítāji ba'iaja kire nabaarāñu. 'Ba'iaja baaiki kime', kireka naþakā'ā ki'þopí'rīrāñu ba'iaja baabesaráki imarī. Supabatirā po'imajare kire jāñamaka, kiriparāmerā imabesarāñurā", ãriwa'ri o'oekarō'ō Etiopíakakire jaipateka.

³⁴Supa imarī kiþo'irā Felipete marjāika.

—Tuþarāro'si bojañirimajite o'ekakaka ñatirā yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Aþikareka þupajoawa'ri i'supaka kio'oeka kā'ā?— Felipete kērīka.

³⁵Topi mae, Isaíare o'ekakaka ã'mitirirā, ikupaka Felipete kire ãrīka:

—Isaías i'supaka o'ekaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka þupajoawa'ri.—

Supabatirā jíá Jesúmajaroka kire kibojaeka. ³⁶A'ririþari ma'arijerā þa'wa imaekarō'orā neyaeka.

—Íakōrī, ð'õrā sime okoa. Maekaka rupuko'a yire mijūjebē ñaríjīka ɿyaje rukuya jia simajīñu?— Etiopíakakire kire ārīka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērīka:

—Yi'ritiyarīji Jesucristore miyi'rījīka, rupuko'a mire yijūjerāñu.— I'supaka kēpakā'ā,

—Ā'ā, Tuparā Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ārīka.*

³⁸ Suþa imarī “Ó'lõrā mituibe”, türürükia tuarimajite ārītirā, sapi merírikatirā þa'warā natu'arīkaeka Felipete Etiopíakaki rupuko'a jūjeokaro'si. ³⁹ Pa'wapi namarírīkaeka þoto, ikuparõ'ðipiji Felipete Espíritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erõ'ð þuri Etiopíakakire kire ïaberika ate. I'supaka simako'omakaja jijimakapí Etiopíakakire o'rika. ⁴⁰ Aþewejeearā Espíritu Santore kire e'ewa'rika be'erõ'ð, “Azotowejeearā ñimekā'ā mae”, Felipete ārīþupajoaeka. Topi o'riwa'rikōrī wejerakakaja Jesúrika wārōrijaparaka Cesareawejeearā keyaeka.

9

Saulote yi'riü'mueka Jesúre

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulo Jesúre yi'yurāte jäärika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika rupu. Suþa imarī “Ba'iaja nare yibaaerā”, ãrīwa'ri kuraräka ïpamaki imatiyaiki þõ'irā ke'rīka. ² “Íí Saulo, yipüataiki Jesúre ã'mitiripéairāte kiñi'arū”, ãrīwa'ri þapera kio'ookaro'si kijéñeka, Damascorā judíoräkare rẽrīwi'i imaruþutarimajare beaokaro'si.

—Ika mijā'meikapí nare ñiatõporāka upakaja ïmirīja, rõmijäteoka ñi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu,— Saulote kire ārīka.

³ Suþa imarī ma'api a'ririñari Damasco wejeearā keyaerā baaekarõ'ðjite, ikuparõ'ðipiji mabo'ikakuriþi yaaboaika kire jääta'aeka. ⁴ Topi mae marákā'ā baaberiwa'ri sarāja Saulote ña'rīka. Torajíte mae, ikupaka kire sãrīka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaariwã'imañu?— kire sãrīka.

⁵ Sã'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e Ñipamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawã'imarírijayuka Jesús ñime,— kire kērīka.

⁶ I'supaka kire ārītirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'pe. Torā meyaräka þoto, “Ikuþaka mibaabe”, ï'ríkate mire ārīrāñu,— Saulote kērīka.

⁷ Sauloka a'rikarā, sajaikakite ã'mitiriripotojo kire niatõþoberika. Pupatakarā imarī torā naiyiríkataeka supabatirā jaiberijíkaoka najarika.

⁸ Sabe'erõ'ð mi'miríkatirā yoibaotaerā kibaakoþeka. Torajírā mae õibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijeyomarâre kire fítiwa'rika.

⁹ Torā kire ne'eeyaeka be'erõ'ð maekarakarími yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarijaja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia wejeearā Jesúre yi'yuka, ï'rīka Ananías wāmeikite imaeka. Makärärñuroka upakapí kire pemakotowiritirā,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

—Ā'ā Ñipamaki, ð'õrā ñime,— kire kērīka.

* ^{8:37} La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

¹¹ —Ã'ā, mae Wājima'a wāmeirō'ōpi me'pe. I'sima'api a'riri jari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje õ'ōrā Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire mepe. Mia, i'supaka merfrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka. ¹² Makārārūñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: Í'rīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Supa imarī kipō'irā kākaeyatirā mipitaka kipemarā mij'aapearāka poto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananíare kērīka

¹³ I'supaka kire kēpākā'ā ikupaka Ananíare ãrīka:

—Jimarīa kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaarijauakaka. ¹⁴ Supabatirā kurarāka ïpamarāre kire jā'mepūtamaka, õ'ōrā Saulote etaeka. Supa imarī mire ã'mitiripēairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananíare kire ãrīka.

¹⁵ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu upakaja kipō'irā me'pe. Yimajaroka po'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judítatarā, judítotamarīrā, supabatirā niþarimarāteoka sawārōrimaji kimarāñu. ¹⁶ I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi Í'rākurimarijāa jimarīa ba'iaja mijūarāñu”, kire ñarīrāñu,— kireka Jesúre ãrīka Ananíare.

¹⁷ Torājīrā kipō'irā Ananíare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo þemarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yijeyomaki mia'mitiþe. Maiþamaki Jesús, mi'tarijaraþaka poto mire þemakotowirapakiji, yire þūatako'oka miñakoa jiirū ãrīwa'ri. Supabatirāoka Espíritu Santore mire ña'rījāirū ãrīwa'ri þariji yire kipūtayu,— kire kērīka.

¹⁸ I'supaka kērīkarō'ōjíteje, wa'itíti upaka ñoika Saulo ñakoapi ña'rīka. Torājīrā þuri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananíare kire rupuko'a jūjeka. ¹⁹ I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā okajājia kijarika. I'supaka jaritirā ñoapāñaka Jesúre yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco wejeakarāre Jesúrika bojariroka Saulote bojañ'mueka

²⁰ Torājīrā mae judíorākare rērīwi'iarā kākatirā, Jesúrika bojariroka wārōbaraka “Tuparā Maki kime Jesús”, Saulote nare ãrīka. ²¹ I'supaka kibaamaka, kopakaja po'imajare þupataeka.

—Mia, Í'íji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji Jerusalénrā. Õ'ōrā kime Jesúre yi'yurāte ñi'atirā, kurarāka ïpamarā pō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— po'imajare ãrīka.

²² I'supaka naþupajoako'omakaja Tuparāte kire jeyobaamaka, jibaji Jesúrika bojariroka kibojamirīkawa'rika. “Rita sime, Jā'merükika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kērīroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judíorāka ïþarimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judítatarāte kire jāãrika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

²³ Damascorā ñoatakaja sawārōbaraka Saulote imamaka, “Kire ma jāãerā”, judíorāka Jesúre yi'ribeyurāte ãrīþupajoaka. ²⁴ Supa imarī ñami, ñiøika kire naþañaroyika wejeapi þoriwa'rīrūkirō'ō koperekarā kire jāãokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sōrīka. ²⁵ Kiõrīka simamaka kibojaeika yi'yurāte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torājīrā mae, ñami wejea nata'tekaro'ōpi imatirā þi'i upaka ñoikarā kire jāãtirā aþeþe'rōtorā kire naruetaeka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrā Saulote imaea mae

26 Topi, ru'riwa'ritirā Jerusalénrā keyaeka mae. Torā Jesúre yi'yurāka jeyoaririka kiyapakopeka. I'supaka kiyapako'omakaja "Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo puri", āriwa'ri kire nakikika. 27 I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jeyobaaekaki. "Mi'tabe, apóstolrākaka majairā", kire kērika. Sauloka naþ'irā eyatirā ikupaka Bernabére nare ārika:

—Saulo kime ñi, ma'api ke'ririjayukā'ā maiþamaki Jesúre kire pemakotowirika. Supabatirā kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erō'ō Damascorā dako werikimarija po'imajare Jesúrika bojariroka wārōrapaki kime,— Bernabére nare ārika.

28 I'supaka nare kēþakā'ā "Maka imarūkika Saulote ime mae", kireka narīka. I'supaka naþakā'ā, Jerusalénrā naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarija tokarāre Jesúrika kiboaeka. 29 Judótatarā imariþotojo griego oka jairāka Saulote jaibaraka imaea. Tuparā majaropūñu ñiua nare bojabaraka, "Sāñu upakaja Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesú", nare kērika. I'supaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri kire jāärika nari'ka. 30 I'supaka kika nima ã'mitiriwa'ri, Cesarearā kijeyomarāre kire e'ewa'rika. Torā eyatirā Tarsowejearā kire naþ'riwa'rījeka.

31 I'sia þoto puri Judea, Samaria, supabatirā Galilea ka'iarāoka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūaberika. Supa simamaka Espíritu Santore nare jeyobaa-maka jījimakapí Jesúre jiibaji yi'yurā nimamirīrkawa'rika. Supa imari rīkimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Supabatirāoka ritaja jiyipupaka Maiþamakire ðparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

32 Supa imari Jesúre yi'yurāte ñ'rāweje jariwa'ririmarija Pedrote ñataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wāmeirō'orā naþ'irā turirī keyaeka. 33 Torā eyatirā Eneas wāmeikite kīaeka. Bitamaji imari, maekarakaotēñarirakakuri wejejē'rāka keyawa'rika kikārīrūkirō'orāja pøyubaraka. 34 Torājīrā mae, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Eneas, mia'mitiþe, Jesucristore mire jieyu mae. Supa imari mimi'mirīkabe. Supabatirā mikārīrūkia mibupebe,— kire kērika.

I'supaka kire kērikarō'ōjiteje, bitamaji imakopekakite mi'mirīkaeka. 35 Rīkimarāja Lidakarā supabatirā Sarónka'iakarāoka ñaekarā supa kibaaeka. Supa imari nimaþpatiji Jesúre yi'yurā oyajaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tāñeka

36 ñ'rāko Jope wāmeirō'ōkako Tabitá wāmeikote imaea, Jesúre yi'yuko. Griego okapi puri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiiko po'irōmo imari wayuoka baairāte jia kojeyobaaroyika. 37 I'supaka imariþotojo ikuparō'ōpiji wāmarīa jariwa'ri coreyaeka mae. Koreyamaka ñatirā reyairāte nabaaika upakaja kopo'ia najūjeka korīrā. Supabatirā ñipiþ'rōtorā imaea kurarakarā koro'siji kore nataeka. 38 I'supaka kore baatirā "Lidarā Pedrote ime", po'imajare ñiua Jopekarā Jesúre yi'yurāte ã'mitirika. Sā'mitirirtirā ñ'parāte Pedrote akarī naþ'ataeka, koyikurirāja kimaeka simamaka. Kipō'irā eyatirā ikupaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

39 I'supaka naþakā'ā ã'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joperā. Torā eyatirā Dorcas majaka natakarō'orā kire ne'ewa'rika. Supa imari

kopō'irā rīkimarāja natīmiarāte reyatapaekarāre oþaraka imamaka kīaeka. Ketamaka kiþō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baarapaka rupu rīkimakaja saya yijare kopu'aþjirape, — ñparaka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire naþakā'ã,

—Mija poriwa'pe rupu,— nare kērīka.

Naporiwa'rika be'erō'õ, ñukurupatirā Tuparāka kijaika. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'rī ñatirā,

—Tabitā mimi'mibe,— kore kērīka.

I'supaka kērīka potojo koñakoa wiritaeka. Supa imarī Pedrote ñatirā komi'mirupaeka. ⁴¹ Topi mae, kopitakapi ñi'atirā Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirā "Mija pōpe rupu", kērīkarāte kiakaeka.

—Kopakaja ñōnia kojayu. Ate kore mijia ñarape mae,— Jesúre yi'yurā natīmiarā reyatapaekarā, supabatirā aperā najeyomarāreoka kērīka.

⁴² I'supaka kojarika ritaja Jopekarāre ã'mitiripataeka. Sā'mitiriritirā rīkimarāja Jesúre nayi'rika. ⁴³ Sabe'erō'õ torā ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón þō'irā.

10

Cornelio þō'irā Pedrote a'rika

¹ Cesareawejeearā Cornelio wāmeikite imaeka. Torā rīkimarāja surararāka Italiakarākaki imatirā ñrāpitarakamarā po'imajarakamaki surararāka ñpamaki kimaeka. ² Judíorākimarīka imariptojo Tuparāte jiyipupaka ññuka, kiwi'iareka imarāpitiyika. Judíorāka wayuoka baairāte rīkimakaja niñerū jeyobaarimaji, supabatirāoka Tuparāte jaijipaki kimaeka. ³ I'supaka kimamaka ñrārimi tres rō'ñjirā aiyate eyawa'rika poto makārārūñuroka upakapi Tuparāte pūataekaki ángelte kiþō'irā etaeka. Jia Cornelio kire ñatiyaeka. Supabatirā kiþō'irā kākaeyatirā,

—Cornelio,— ángelte kire ñrīka.

⁴ Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ñmarākā'ã sime je'e ñipamaki? — pūpatawa'ri kire kērīka. I'supaka kēþakā'ã

—Tuparāte mijeñerijayu rakakaja mire kiā'mitiyu. Supabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaikarekaoka jījimaka kime. I'supaka mimamaka mireka pūpajoajipaiki kime. ⁵ Supa imarī Jopeewejeearā imaki Simónre akarī a'rirūkirāte miþūatabe. Kiwāmeaoka Pedro. ⁶ Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerā imaki þō'irā kime. Torā Simón Pedrote natōþorāñu miþūatarāñurā,— ángelte kire ñrīka.

⁷ I'supaka kire ñrīweatirā ángelte a'rika. Sabe'erō'õ ñþarā kiba'iraberimaja, supabatirā ñrīka surara jia Tuparāte yi'yuka imakakiteoka kiakaeka. ⁸ Supa imarī kiþō'irā netaea ka poto, ángelte kire ñrīkakaka Cornelio nare bojaeka. Nare sabojaweatirā Joperā nare ke'rirūjeka.

⁹ I'supaka kēþakā'ã a'ritirā, aperīmi wājítāji aiya simaeka poto Jope koyikurirā neyaeka. I'tojíte wi'i rupututuarā Pedrote mirīka Tuparāka jairī. ¹⁰ Tuparāka jaibaraka kimaeka poto kopakaja kikēsirabaeka. I'supaka kimamaka aperāte ba'arika kiro'si baayukā'äja ikuþaka makārārūñuroka upakapi kiro'si simaeka: ¹¹ Mabo'ikakurirā kīaeka poto sayapāia jo'bato ñþapē'rōto ñi'atirā majā'aruetaika upaka saruira'aeka. ¹² Satōsiarā ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēko paþiji imaeka.

Wa'ibikirāka uþaka tuyua, wiyua, suþabatirā yiibaraka tuyuaoka simaea. *¹³ Suþa imarī ðimipi ikuþaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijääba'abe,— kire särïkorika.

¹⁴ I'sia oka ä'mitiritirā ikuþaka kiyi'rika:

—Maräkä'ä baatirā yibaaberijïka Niþamaki, Moisés wãsare jääjibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruþu.—

¹⁵ Topi ate sajaikorika

—“Jääjika yiro'si sime”, merña'si, Tuþaräte ba'arüjeika þuri “Miba'abe”,— mabo'ikakuriþi särïkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'suþaka Pedrote sabaaeka. Sabe'erö'ðöpi mae sayapäia Tuþaräte e'eka. ¹⁷ I'sia ïawa'ri “¿Dako baaerä suþa yire sabaaayu jee?”, Pedrote äriþuþajoaka. I'suþaka þuþajoabaraka kimekä'äja, “No'orä Simónre ime”, äþaraka po'imajare jërlarijariji, Simón wi'iarä neyaeka Corneliore þuþataekarä. ¹⁸ Torä eyatirä ikuþaka najërläka:

—Ö'örä yaje Simón Pedro wämekite ime?— narïka.

¹⁹ Klaeka miräka þuþajoabaraka kimekä'äja, Espíritu Santore kire jaika,

—Mia'mitiþe. Maekarakamaki ðimirïja mire mo'arï etairä. ²⁰ Mae miruiwa'þe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judioräkamaräka ya'rijñu je'e?”, äriþuþajoabekaja mimabe. Yipüatairä ñime,— Espíritu Santore kire äriþka.

²¹ Suþa imarï, Corneliore þuþataekarä maekarakamaki pö'irä Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mijä mo'aiki. ¿Dakoa äriwa'ri mijä i'tako'o?— nare kërläka.

²² I'suþaka këþakä'ä ikuþaka nayi'rika:

—Yija ïþamaki Cornelio miþö'irä yijare þuþatarapaki. Jiika po'imaji kime Cornelio. Suþabatirä Tuþaräte jiyipuþayeeiki. Ritaja judiotataräoka kire jiyipuþayeeirä. Suþa imarï ikuþaka ángelte kire äräþe're: “Mia'mitiþe Cornelio, Simón Pedrote miakaþuabe. Suþabatirä mire kibojaräka jia mia'mitiþe”, ángelte yija ïþamakire äräþe,— Simón Pedrote narïka.

²³ Suþa naþakä'ä,

—Ö'örä kâkara'atirä yipö'irä mijä kâþe ruþu,— Pedrote nare äriþka.

Aþerïmi þuri naka Pedrote a'rika mae. Jopewejeakarä ðrärimarä Jesûre yi'yräoka, naka jeyoariwa'rikarä.

²⁴ Aþerïmi Cesareawejearä neyaeka. Neyaerä baaeka ruþu, kirïrä suþabatirä kijeyomaräþitityika rërítirä Corneliore imaeka, “Simón Pedrote bojaräka ma'mitiþye'e”, äriwa'ri nare kiyobojaeka. ²⁵ Torä neyaeka þoto Pedrote e'etorirä Corneliore þorika. Suþabatirä Corneliore ñukuruþaeka kire jiyipuþayeeokaro'si. ²⁶ I'suþaka kibaamaka kiþitakarä ñi'atirä,

—Mimi'mibe. Miupakaja po'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire äriþka.

²⁷ I'suþaka këþakä'ä kim'i'mika mae. Suþa imarï jaibu'arikapïji wi'iarä nakäkaeka mae. Torä kâkawa'ritirä rïkimaräja po'imaja rërikaräte Pedrote ñaeka. ²⁸ I'suþaka nimamaka ñatirä, ikuþaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judiotatarä aþetataräþitityika rukubaka imarika, suþabatirä naþö'irä turirikaoka jääjibaairä yija ime. I'siakaka ðrïwärürä mijä ime. I'suþaka simako'omakaja Tuþarä þuri ikuþaka yire bojarapaki: “Jääjibaaimaräa sime”, ñaÑua ‘Jääjibaarika sime’, mijä äriña'si”, Tuþaräte yire äräþe. Suþa imarï “Judiotataki imariþotojo aþetataräka rukubaka ñima jääjibaaükimaräa sime”, ñarïwärüyu maekaka þuri. ²⁹ Suþa imarï Cornelio

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

majaroka yire nabojaraþaka þotojo ñojimarïji miþõ'irã yi'taraþe. Suþa imarï ðmarákâ'ã ãrïwa'ri oka yire mijä püatarape?— Pedrote nare ãrïka.

³⁰I'suþaka këþakâ'ã, ikuþaka Corneliore kire ãrïka:

—Botarakarïmi sajaritiyu tres rõ'ðjirã aiyate eyawa'raþaka þoto, Tuþaräka jaibaraka ñimaraþaka be'erõ'õ. Ikuþarõ'ðpiji ángelte saya yaaboaika jäätiträ yipõ'irã kiþemakotowirape. ³¹Toþi ikuþaka yire kërâþe mae: "Cornelio. Tuþarâte mijëñeika jíjimakaþi kiâ'mitigu. Suþabatirâ wayuoka baairâte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Sapi ãrïwa'ri jia mire kibaayu. ³²Suþa imarï Joþewejeearä imaki Simón Pedro wâmeikite miakarûjebé. Aþika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarã kime riþakirijerä", ángelte yire ãrâþe. ³³I'suþaka yire kibojamaka ã'mitiriwa'ri, ñojimarïji oka mire yipüatarape. Jia oka mi'tayu ð'õrã. Tuþarâte ñaika wâjítâji yija rërîko'o kioka simauþatiji ññaokaro'si. Tuþarâte mire bojaika yija ã'mitiririyapayu,— Corneliore kire ãrïka.

Cornelio jeyomarâre kiwârõeka Pedro

³⁴Sâ'mitiritirâ, ikuþaka Pedrote jaiü'mueka mae:

—“Aþerimarâre kiwâtaika pemawa'ribaji ð'râtatareje wâtabeyuka kime Tuþarâ”, ñiarwârûyu mae. ³⁵Ritatojo wejareka po'imajatata imauþatirekaja jiyipuþaka kire ðrïwa'ri, kiyaþaika uþakaja baairâka jíjimaka kimarijau. ³⁶Yija tâ'omaja Israel wâsa riþarâmerâro'si Jesucristo, ritatojo wejareka imarâ iþamakite baaekapi ãrïwa'ri jia Tuþaräka nimirûkiakaka nare kibojaeka. ³⁷⁻³⁸Mamarï Galileaka'iarâ, suþabatirâ ritaja Judea ka'ireka Jesús Nazaretkakire baaeka ññurâ mijä ime. Po'imajare wârðbaraka Juanre naruþuko'a jûjeyukâ'äja, mae kirikaþi baawârûiki Jesûre kimaü'murûjeka Tuþarâ. Suþabatirâ Espíritu Santore kire kija'ataeka. I'suþaka kibaaekaki imarï, Galileakarâre suþabatirâ Judeaka'ikarâreoka jia kibaaeka. Suþa imarï ritaja Satanâre ba'iaja jûarûjeroyikarâte kitâäroyireka. I'suþaka kibaaroyireka, Tuþarâte kika imaeaka simamaka. ³⁹Yija, apóstolrâka, Jerusalénwejearâ, suþabatirâ judiotatarâ ka'iarâ ritaja Jesûre baaeka ñaekarâ. Sabe'erõ'õ Jerusalénrâ judiotatarâ iþarimarâte yaþua tetaekarâ kire jâärûjeka. ⁴⁰I'suþaka kire nabaaþo'omakaja maekarakarîmireka, Tuþarâ puri Jesûre ñña jarirûjekaki. Suþabatirâ Jesûre yijare kiþemakotowiataeka. ⁴¹Judiotatarâte nimaþatiremarâ Jesûre pemakotowirirâ Tuþarâte baaeka. Mamarïtaka kiwâ'maekarâ yija imamaka i'suþaka kibaaeka, “Óñia Jesûre ime ate”, yija ãrïwârûokaro'si. Ate ñña Jesûre jariþe'rika be'erõ'õ kika ba'aeakarâ yija ime. ⁴²“Óñia imarâte suþabatirâ reyaekarâteoka, ba'iaja nabaaeka waþa nare jêñerimaji mimabe”, ãrïwa'ri Tuþarâte yire jâ'meka ãrïwa'ri po'imajare mijä bojabe”, Jesûre yijare ãrïka. ⁴³Tuþarâro'si bojaþirimaja imaeaka rakamakiji Jesûre imarûkiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Suþa imarï Jesûre yi'yurâte ba'iaja baaeka waþa Tuþarâte ye'kariarûkiakaka no'oeka,— Pedrote nare ãrïka.

Judiotamarîrâteoka Espíritu Santore ña'rîjâika

⁴⁴I'suþaka ðparaka Pedrote imekâ'äja Espíritu Santore nare ña'rîjâika.

⁴⁵⁻⁴⁶Suþa imawa'ri ð'rârokamarâ po'imaja oka norîbeyuaja jaibaraka niþmaeka Tuþarâte jiyipuþayeebaraka. Sístatirâ “Judiorâkamarîrâteoka Espíritu Santore ña'rîjâiyu mae”, ãrïwa'ri napuþataeka judiorâka Pedroka ð'râtiji etaekarâ. ⁴⁷Toþi ikuþaka judiorâkare Pedrote ãrïka ate:

—Mija ã'mitiþe yijeyomarã. Muþakajaoka Espíritu Santore nare ña'rñjäimaka ð'õrã imarâte ï'rïkaoka "Ruþuko'a nare mijia jüjea'si", ãrïka imaberijïñu,— judíorâkare kërlka.

48 Suþabatirã,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirã maime mae”, ãrïwa'ri ruþuko'a mijia jüjerûjeb,— Corneliorâkare kërlka.

Suþa imari ñaruþuko'a najüjeka Pedroka imaekarã. Sabe'erõ'õ,

—Me'ria'si ruþu. Yijaka mimabe ñojimarïji ruþu,— Pedrote narïka Cornelioka imaekarã.

11

Jerusalénkarã Jesúre yi'yurã imaekarâte Pedrote majarobojaeka

1 Toþi mae, aþostolrâka, suþabatirã Judeaka'iakarã Jesúre ã'mitiripëeakarâoka, “Judíotatamarïrã imariþotojo, Jesúre na'mitiripëayu're”, ãrïka majaroka na'mitirika. 2-3 Suþa imari Jerusalénrã Pedrote pe'rieyaeka poto, ikupaka kire narïka:

—¿Dako baaerã judíotatamarïrã wi'iarã mikäkarape? Suþabatirâoka ñmarâkã'ã ãrïwa'ri naka miba'arape?— Pedrote narïka.

4-5 I'suþaka kire naþakã'ã ikupaka wâjirokaþi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejeearã Tuparâte jaibaraka ñimaraþaka poto ikupaka simaraþe. Makârârñuñuroka upakaþi ikupaka yire saþemakotowirape: Mabo'ikakuriþi sayapâia jo'bato ï'þapë'rõto ñi'atirã majâ'aruetaika upaka ïoika ima yipõ'irã etaraþaka. 6 “¿Dakoa satôsiareka ima?”, ãrïwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwëko pariji imaraþaka. Wa'ibikirâka upaka tuyua, wiyua, suþabatirã yiibaraka tuyuaoka simaraþe. 7 Sañiawearapaka poto mabo'ikakuriþi ikupaka yire sârïkorape: “Pedro mimi'mibe. Jäätitrã samiba'abe”, yire sârïkorape.

8 “Marâkã'ã baatirã yibaaberijika Ñipamaki, Moisés wâsare jâjibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruþu”, ãrïwa'ri yiyi'râpe. 9 Suþa ñapakã'ã ikupaka yire sârïkorape ate: “ Jâjika yiro'si sime', merña'si, Tuparâte ba'arñjeika þuri 'Miba'abe' ”, sârïkorape. 10 Maekarakakuri i'suþaka yire sârâpe. Sabe'erõ'õpi mae Tuparâte sayapâia e'emiarape mabo'ikakurirã.

11 Ikuparõ'õpiji i'suþaka simaraþaka be'erõ'õ maekarakamaki þo'imajare ñimaraþarõ'õrã eyarape. Cesareawejeakaki Cornelio nare þuatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. 12 “Netarâka poto, ba'iaja þuparibekaja naka me'þe”, Espíritu Santore yire âþakã'ã, ya'rapé. Suþabatirã ï'rõtëñiarakamarã Jesúre ã'mitiripëairã yika ð'õrã imarã yijeyoa turaparã. Naka mae Cornelio wi'iarã yija kâkarape. 13 Yija kâkaeyerapaka poto, ikupaka Cornelioye yijare bojarape: “Yiwi'iareka ñimaraþaka poto ángelte yire þemakotowiririkarape. Mia je'e ikupaka yire kërâpe: Jopewejeearã Simónre akarî a'rirûkirâte miþuatabe. Pedrooka kire nañu. 14 Mija þõ'irã eyatirã, “Mire, miwi'iareka imarâteoka ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã mijia a'rirûkia imakoþeikareka ikupaka Tuparâte mijare tâârãñu”, ãrïwa'ri mijare kibojarãñu', Cornelioye yijare ãrâpe”, ángelte kire ãrïka bojabaraka. 15 I'suþaka yire kërâþaka be'erõ'õ, yi'i ate nare bojañ'muraþaki. Nare yijaiñ'muraþaka potojo, ikuparõ'õpi Espíritu Santore nare ña'rñjäirape, mare mamari kibaarapaka upakajaoka.

16 I'suþaka simakaka ïawa'ri, Maiþamakire bojaeka yipuþajoatõþorape. Mia, ikupaka kërlka: “Bikijarã þuri okoaþi Juanre ruþuko'a mijare jüjeka. Tuparã þuri Espíritu Santo mijare ña'ajääräki, kiyapaika upakaja

baawārūirā mijā imaokaro'si", i'supakajaoka mamarīrā Jesúre mare bojatika. ¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espíritu Santore Tuparātē mare ū'ajārapaka upakaja judiorākamarīrā nimako'omakaja nareoka Espíritu Santore kiñā'ajārapē. I'supaka Tuparātē nare baamaka "I'supakamarīa sime. Judiorākamarīrā mijā puri marākā'ā baatirā yijaka imaberijīrā mijā", ārīberijīka ūimaraape,— Pedrote nare ārīka.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā kire najērītiyika. Topi mae ikupaka napupaka no'aeka:

—Jiitakaja baaiki kime Tuparā. Judiorākamarīrāteoka ba'iaja nabaaika naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiparū,— ārīwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹ I'sia rupubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāäekarā. Supabatirā aperā kiupaka imaeckarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaaeka. Supa imarī ū'rārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiprejūmurikarā imawejeareka, supabatirā Antioquia wejeeäröka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judiorākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka. ²⁰ Aperā puri, Chiprekarā, Cirenkarā a'ritirā Antioquíarā eyaekarā. Torā eyatirā judiorākamarīrā imaeckarāteoka maiþamaki Jesúrika nabojaeka. ²¹ "Jia nabojawārūrū", ārīwa'ri Tuparātē nare jeyobaaeka. Supa imarī ū'rikimarāja Jesúrika nabojaeka ã'mitiritirā, mamarī nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejeearā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ã'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquíarā Bernabére napūataeka.

²³ Supa kire napakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuparātē jia nare baaeka klaeyaeka. I'supaka nimaeka ūatirā ikupaka jijimakapi nare kibojaeka:

—Ika mijā ima upakaja jiibaji Jesúre mijā yi'ririmirīñkawa'pe,— nare kērīka.

²⁴ Espíritu Santore kire jeyobaaikaapi jiipupaki kimaeka. Tuparātē yapaika upakaja oyajia imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaecka. Supa imarī ū'rikimarāja kibojaeka ã'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejeearā Bernabéte a'rika, Saulote mo'ari. ²⁶ Kire tōpotirā, "Dajoa Antioquíarā", kire kērīka. Supa kire kēpakā'ā ū'parā najeyoariwa'rika torā. ū'rākuriwejejē'rāka torā ni-maecka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā ū'rikimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejeakarā Jesúre yi'yurātejeoka "Cristianorāka nime", po'imajare ãriū'mueka.*

²⁷ I'sia potojo Jerusalénkarā, Tuparāro'si bojañjirimajare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte ū'rītirā imaeckarō'ōrā. ²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki ū'rīka imaeckaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte ū'rītirā imaeckarō'ōrā eyatirā, Espíritu Santore jeyobaaikaapi puþapaoatirā, ikupaka nare kērīka: "Ritatojo ka'iarā nakēsirabarāñu, ba'arika torā purirāka simamaka", Agabote nare ārīka. (Ñamajibaji ba'arika torā purika Romawejea ñipamaki Claudiore imaecka poto). Sā'mitiritirā, "Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū nare maþuataye'e", Antioquíakarā Jesúre yi'yurāte ārīka. Narīka upakaja, narikaeka ko'apitorāja Saulo, Bernabépitiyika ū'parāwā'taja nijika, "Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruþutarimajare samija ñibje", ārīwa'ri.

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir "Cristo es nuestro Señor."

12

Santiagore najāāeka, supabatirā wēkomaka imariwi'iaipi Pedrote porika

¹ I'sia poto ritaja Jesúre yi'yurā upatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baarūjeū'mueka. Supa imari ī'rārimarā nare imaruputarimajare wēkomaka imariwi'iarā nataeka. ² Supabatirā, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakā'ā, "Kiwāmua mijā toata'tabe", nare kērīka. ³⁻⁴ I'supaka kērīka ā'mitiritirā, jījimaka judíorāka īparimarāre jarika. Topi jījimaka nimamaka ūawa'ri pan levadura rukeberika naba'aroyikarīmi Pedroteoka kiñi'arūjeka wēkomaka imariwi'iarā kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararākare kīarīfrūjeka Herodes. Botarakatata imatirā rakaka tatareka botarakarimārā nimaeka. I'sirakamarā imarī,

—Botarakamaki oyiaja mijā o'arijarirānu kire tuerikareka,— nare kērīka.

Supabatirā "Pascua bayā o'riwa'rīrāka poto, po'imajare ūarāka wājītāji Pedrote ba'iaja jaiwā'imarītirā, kire yijāārūjerāñu", Herodes pūpaka imaeka. ⁵ Supa imari ī'rārimi upakaja jiitakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ā'mitiritirā, kijeyomarā Jesúre yi'yurā jimariā Tuparāte kiro'si jañjika.

⁶ Torā kimaeka ñami simakopeka Herodete kire jāārūjerūkirīmi. Mia, wēkomaka imariwi'iarā ī'parā surararāka kire tuerimaja watopekarā ī'pamiji perumijiaipi pi'pekkaki kikārīpañaeka. ūarītītiyārūkirō'ō simamaka aperā surararāka koperekarā tuekarā. ⁷ Iku'parō'ōpiji, ángelte kipō'irā etaeka. Supabatirā kimaeka kurara yaaboaea jājia jāta'airō'ō jarika. Topi mae, kārīka imaekaki Pedrote ángelte rabetōrōtaeka. Kitūrūuka poto,

—Wārūaja mimi'mibe,— kire kērīka.

I'supaka kire kērīka potojo perumijiaipi kipita arikaka nap'i'pekopeka kutueka. ⁸ I'supaka kijarika poto,

—Mijariroaka mijāñu'mube, miñ'puko'aoka,— Pedrote kērīka.

Topi ikupaka kire kērīka ate:

—Mijariroaka pemakatooka mijāñabe. Supabatirā yibe'erō'ō mi'tabe,— ángelte kire ãrīka.

⁹ I'supaka kire kēpakkā'ā, Pedrote kibe'erō'ō a'rika. I'supaka baariptojo "Supa sime", marīwārūberijīka simaeka kiro'si. "¿Yaje ritaitaka sime je'e?", ãrīriptojo "Makārārūñuroka upaka yiro'si sime je'e", kērīpupajoaeka. ¹⁰ A'ririñariji mamarīkaki surarate tueirō'ō o'ritirā, apikate imarō'ōoka no'rika. Salriwa'ri jiyiakaka peruakaka baaeka wejekuraraka koperekarā neyaeka poto sōñu upakaja sawiritaeka. Topi poritirā na'ririñayukā'āja ikuparō'ōpiji ángelte ririwa'rika. I'supaka simamaka ī'rīkaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, "Rita sime. Kārārūrībeyuka yi'i. Herodete yire jāākoreka yire kipoaerā ángelte kipūtatayu Tuparā. I'supaka simamaka judíorāka ī'pamarā ba'iaja yire nabaariñakatayuareka, yiwaþu'yu mae", Pedrote ãrīpupajoaeka.

¹²⁻¹³ I'supaka kipupaka imekā'āja Juan Marcos pako, María wi'iarā ke'rika. Satōsirō'ōrā rīkimarāja Tuparāte jaibaraka po'imajare imaeka. I'supaka nimaekarō'ōrā eyatirā koperekapi,

—¿Yaje mijā ime?— nare kērīka.

Sā'mitiritirā ī'rāko torā ba'iraberimajo, Rode, koperekarā eyarīkaritirā, ã'mitirkako, "¿Maki kime?", ãrīwa'ri. ¹⁴ Sakowierā baaeka rupu, Pedrote

jaika koã'mitiriwãrûeka. Sã'mitiriwãrûtirã jijimaka jariwa'ri kopereka wiebekaja,

—Péterã Pedrote imakoyu,— ãrïwa'ri torã imaekarâte bojarî ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kôpakkâ'ã,

—Miwejabiyu je'e,— kore narîka.

Toþi,

—Ritama ñaþiu,— nare kôrîka.

I'supaka nare kôpakkâ'ã,

—Kire ïarîrîka mirâki ángel kime je'e aþeyari,— kore narîka.*

¹⁶ I'supaka narîko'omakaja,

—¿Yaje mijia ime?— pêteþi Pedrote ãrîrîkamarika.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirâ kire ïawa'ri kopakaja naþupataeka. ¹⁷ I'supaka nimamaka, kipitaka kimimataeka “Kareaja mijia imabe”, ãrïwa'ri. Toþi mae, “Wêkomaka imariwi'iarâ ñimako'orõ'õpi ikupaka Tuparâte yire baako'o”, nare kêrîka. I'supaka nare ãrîtirâ,

—Majeyomarâ Jesûre yi'yurâte samija bojabe. Supabatirâ i'supakajaoka mijia ãþe Santiagoreoka,— nare kêrîka.[†]

I'supaka nare ãrîweatirâ aþerõ'õrâ ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torâ ïarîrîrimaja imaekarâ surararâkare jimaria ba'iaja þuparika Pedrote imabepakkâ'ã ïatirâ. “¿Marâkâ'ã Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narîka. ¹⁹ Kimabepakkâ'ã ïatirâ, Herodete kire mo'arûjeka. Kire natõþobepakkâ'ã Herodete nare jêrîapeatiyaeka. I'supaka nare kijëpakkâ'ã marâkâ'ã nayi'riwârûberijîka simaeka naro'si. Supa imarî Herodete nare jäärûjeka mae. I'supaka nare baatirâ Judeaþi ke'rika Cesarearâ imarî.

Tuparâ reyarûjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarâ supabatirâ Sidónwejeakarâka jiamaria imawa'ri boebaka naka Herodete imaea. I'supaka tokarâka imawa'ri, niñerû e'eokaro'si ba'arika nare þuatarika kika'iakarâre kijâjibaaeka. Herodes ka'iaþi naba'arika e'etoyurâ nimaeka Tirowejeakarâ supabatirâ Sidónwejeakarâoka. Supa imarî ï'rîka upaka þupajoawa'ri Herodes þõ'irâ okajierî po'imajare naþuataeka. Herodete najairâ baaeka rupu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiaþi kire najaiëjemaka “Jia milka imariyapairâ nime”, ãrïwa'ri Blastore kire ãrîka. I'supaka këpakkâ'ã, “Ý'rârîmi naka yijairânu rupu”, Herodete kire ãrîka. ²¹ Naka kijairâ baaekarîmi, ïpi imarî, jia jariroaka ïparimarâre jääroyika upakakaka kijâäeka. Supabatirâ ïpire ruparoyikarõ'õrâ imatirâ, torâ rêrîkarâre kijaika. ²² Torâjîrâ mae, sã'mitiritirâ,

—Mia, majiyiþupayeeroyikite[‡] mare jaiyu, ïmirîji upakamarâ kime,— ãþparaka jimaria po'imajare akasereka jijimaka imawa'ri.

²³ I'supaka ãþparaka nimaeka þoto, Tuparâte þuataekaki ángel, jimari ba'iaja Herodete kimarûjeka. “I'supaka yireka ãrîbekaja Tuparâte mijia jiyiþupayeebe”, kêrîberiripareareka, wâjua Herodete ba'ariataeka.

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado. † **12:17** Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2). ‡ **12:22** Un dios

²⁴I'supaka simaeka be'erõ'õ Jesúre yi'yurãte kirika bojamaka ríkimabaji sayi'yurãte þubueka.

²⁵I'tojitejeoka Bernabé, Sauloþitiyika Jerusalénkarãre niñerû ñijirî na'rika. Nare ñjiweatirâ, Juanre Antioquiarâ ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawãmeyeka Marcos.

13

Bernabé Sauloþitiyika, Jesúrika bojariroka nabojataþaeka

¹Antioquiarâ Jesúre yi'yurãte rẽrîbaraka imaroyika. Í'rãrimarã nakarã jia kirika bojawapu'atarimaja Tuparâte nare imarûjeka. I'supaka imarã imariþotojo, "Ikuþaka þo'imajare mijá bojawapu'atarijapê", ãriwa'ri kiro'si bojañirimaja þariji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narïka Neika), Lucio Cirenakaki, Menahem Galileakaki (ípi Herodesþitiyika þakiarikaki), supabatirâ Saulooka imaeakaki naka.

²Maiþamakika jaiokaro'si rẽrîtirâ torâ nimaeka. Suþa imarî Tuparâte þupajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'supaka nimaeka þoto ikuþaka Espíritu Santore nare ãrïka:

—Bernabé, Sauloteoka yiþapaika upakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'eraþe. Suþa imarî yimajaroka wãrõtaþarî nare mijá þuñatabe nare yijâ'metika upakaja,— nare kërika.

³I'supaka kërika ã'mitiritirâ ba'abekaja Tuparâka jaibaraka nimaeka ruþu. Supabatirâ, Bernabé'osi, Sauloro'sioka jañijbaraka naþo'iarâ naþitaka naja'aþe amomeka, Tuparâte nare jeyobaarû ãriwa'ri. I'supaka baatirâ nare na'rîrûjeka.

Chipre wãmeika jûmurikarâ na'rika

⁴Suþa imarî Espíritu Santore nare ãrïka upakaja Seleuciarâ Saulote a'rika, Bernabéþitiyika. Torâ eyatirâ waþuruþi na'rika Chipre wãmeika jûmurikarâ. ⁵Torâ, Salamina wãmeika wejea imaekarô'õrâ namarïka. Torâ eyatirâ judiorâkare rẽrîwi'iarâ Tuparârika nawârõeka. Juan Marcos naka imaeakaki, nare jeyobaarimaji imarî.

⁶⁻⁸I'sia jûmurikareka turitaþabaraka Pafoswejea wãmeirõ'õrâ neyaeka. Neyaekarô'õrâ judiotataki Barjesús wãmeikite imaeaka. Elimas wãmeiki kimaeka griego okaþi þuri. Maikoribeyua beþakibaraka "Tuparâro'si jairimaji ñime", þo'imajare ãriñrijayuka kimaeka. Jûmurika ïpamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo þuri jia õriwârûrika þupajoaike kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuparârika ã'mitiritirâ Bernabé, Sauloteoka kiakarûjeka. Elimas, maikoribeyua beþakirimaji þuri Bernabé, Sauloþitiyika naþuþaoika upakamarâa þupajoakaki. Suþa imarî "Jesucristorika najaika mia'mitiriþea'si", i'sia wejeakaki ïþire këriñjarika.

⁹⁻¹⁰Suþa imarî Espíritu Santore jeyobaekapi kire ðarîkatirâ ikuþaka Saulote kire ãrïka (kiwâmeaoka imaeaka Pablo):

—Satanâre yaþaika upakaja baarimaji mime. Suþabatirâ ritaja jia ima yaþabeyuka mime. Saþi ãriwa'ri þakibaraka ba'iaja þo'imajare mibaarijayu. Maiþamaki Tuparârika bojarirokamarâa mibojaþakiyu. I'supaka mibaaika mijá'atabe. ¹¹I'supaka mibaaika waþa maekakaja ba'iaja Tuparâte mire jûarûjerâ baayu. Suþa imarî miñakoa yarirâ baaika mae. I'supaka simamaka ðabeyuka mimatarâñu. Aiyate yaaika þariji miabesarâñu,— Pablote kire ãrïka.

I'supaka kërika þotojo kiñakoa ta'sikâ'äja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire títirimaji ï'rîkate kiyaþakopeka. ¹²I'supaka kijaþakâ'ä

þupatawa'ri jūmurika ïpamaki þuri, Jesúre kiā'mitiripēaeka. "Ritaitaka sime nabojaika", ārīwa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeaka Antioquiarā Pablorākare eyaeka

¹³ Topi mae, Pablo kijeyomarāpitiyika Pafoswejeapi nakūmujāika Panfilia ka'ia, Perge wāmeirō'ō wejeeearā a'yaokaro'si. Torā nare maatatirā Juan Marcos þuri Jerusalénrā pē'rikaki. ¹⁴ Topi mae, Pergepi imatirā Antioquíawejeeearā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imatirā jērītarirīmi simaeka þoto, judiorākare rērīwi'iarā nakākaeka. ¹⁵ Torā narupayukā'āja Moisés imakakite jā'mekakaka suþabatirā Tuparāro'si bojajirimajare o'oekekaka ïabaraka ï'rīkate sajaiþateka. Kiboaeka be'erō'ō, judiorāka rērīwi'i ïparimarā Bernabé, Pabloþitiyika ï'parāte ikuþaka narīþuaeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mijā bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narīka.

¹⁶ I'supaka napakā'ā, Pablotē mi'mirīkaeka. "Jaibekaja mijā ã'mitipe ruþu", ārīwa'ri kipitaka kimimataeka. Torājīrā ikuþaka nare kērīka:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judiorākamarīrā imariþotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia samija ã'mitipe. ¹⁷ Jiyipuþaka kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baaeka. Egíptoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīþoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikapi Egíptoka'iarā nimaeka þoto kiru'rīrūjeka. ¹⁸ Topi ru'ritirā, po'imajamatorā ï'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka Israeltatarāte imaeaka. Torā ï'rākurimariā kire ã'mitiripēabekaja nimako'omakaja nare ïarīrīrimaji Tuparāte imaeaka. ¹⁹ Canaán wāmeika ka'ikarā ï'potēñarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia Israeltatarā ñekiarāte kijiockaro'si. ²⁰ Supa imarī Egíptoka'iarā nimañ'mueka be'erō'ō Canaán ka'ia ne'meekarō'ōjīrā cuatrocientos cincuentarakakuri wejejē'rāka sajarika.

Sabe'erō'ō, Samuel, Tuparāro'si bojañirimaji kimaerā baaeka ruþu, Israeltatarāte ïarīrīrimaja nimaokaro'si ï'rārimarāre Tuparāte imarūjeka.

²¹ Samuelte nare imaruþutayukā'āja "ï'rīka yija ïpamaki yija yaþayu", mañekiarāte ãrīka Tuparāte. I'supaka napakā'ā, Saúl, Quis maki, niþamaki kimaerā Tuparāte kire wā'maeka. Supa imarī ï'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka rō'ōjīrā ïpi kimaeka. Benjamín imaeakaki riþarāmerā riþarāmi kimaeka Saúl. ²² I'tojīrā be'erō'ō Saúlre poatatirā Davidre ïpi Tuparāte imarūjeka. "David, Jesé maki, yiþupajoaika uþakaja þupajoaiki imaki ñiamaka. I'supaka imaki imarī yiþapaoika uþakaja kibaarāñu", Tuparāte kireka ãrīka. ²³ David riþarāmerā riþarāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuparāte bojara'atika uþakaja Israel ka'ikarāre kitāñokaro'si Tuparāte kire þuataeka. ²⁴ Jesúre etaerā baaeka rupubaji Juan, Israelkarāre Tuparārika wārōekaki. Supa imarī ritaja tokarāre ikuþaka kērīka: "Ba'iaja mijā baaiaka ja'atatirā ruþuko'a mijā jūjerūjibe", nare kērīka. ²⁵ Supabatirā kireyaerā baaeka ruþupañaka uþakaja ikuþaka Juanre ãrīka: "Tuparāte þuataekiji kime", yireka mijā ãrīkoþeyu. Jēno'o i'supakamarīa sime. No'oþrāmarīaja sajariwa'yu yire þemawa'ribaji imakite etarūkia", Juanre nare ãrīka're,— ãrīwa'ri Pablotē nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarā Abraham riþarāmerā, supabatirā judiorākamarīrā imariþotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia mijā ã'mitipe. Jesúre

yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoþeikareka Tuparāte mare tāækakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'supaka simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā níparimarāoka, "Mare tārimaji kime", ārīwārūberikarā. Supabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuparāro'si bojaþirimajare o'oeka īatirā aþerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesúre īariþotojo, "Tuparāte þūataekaki kime", nariwārūberika. Sapí ārīwa'ri Jesúre najāärūjemaka, Tuparāro'si bojaþirimajare o'oeka upakaja sajarika. ²⁸ "Ikaþi kiþareayu", ārīwārūbeyurā imariþotojo, "Kire mijāärūjebé", ārīwa'ri Pilatore napakatarika. ²⁹ I'supaka baawa'ri Jesúre najāämaka, Tuparāro'si bojaþirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire nabaaeka be'erō'ō yaþua tetakareka kimakoþekarō'ōpi aþerāte kire rueka. I'supaka kire baatirā ãta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'supaka kire nabaaoko'omakaja Tuparāte õñia kire jariþe'rirūjeka. ³¹ Galileapi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte ī'rākurimaria kipemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka īaeka mirārā nime maekakaoka "Rita sime, õñia jarikaki Jesús", ārīwa'ri þo'imajare bojirimaja.

³²⁻³³ Supa imarī Bernabéþitiyika jía majaroka mijare yibojaetayu. "Jia nare yibaarāñu", ārīwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojaeka upakaja mare kibaaeka nariþarāmerā mirārā maimamaka. Mia, Jesúre najāäka simako'omakaja õñia kire kijariþe'rirūjeka. I'supaka Tuparāte baarūkia þupajoaweibaraka Salmo segundo wāmeiþūñurā ikupaka Davidre o'oeka: "Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja þo'imajare sañorīrūjeyu", Tuparāte ārīka Jesúreka þupajoabaraka. ³⁴ "Kireyako'omakaja õñia kire yijariþe'rirūjerāka simamaka reyarükimarīka kimarāñu mae", Tuparāte ārīka. I'supaka simamaka ikupaka sāñu kimajaroþūñurā: "Davidre ñarītika upakaja, jia mijare baarimajiji ñimarāñu", Tuparāte ārīka. ³⁵ Mia apea: "Jiyipupaka mire õñuka imarī, miyaþaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yipo'ia rabakoreka õñia yire mijariþe'rirūjerāñu", ãþaraka Davidre o'oeka. ³⁶ Õñia kimaeka poto Tuparāte yaþaika upaka baaiki Davidre imaea. I'sia be'erō'ō kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarāte nayayeka wā'tarā kire nataeka. Torā kiþo'ia rabaeka. Supa imarī aþikate þupajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús þuri rababerikaki Tuparāte õñia kire jariþe'rirūjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹ Mija ã'mitiþe yijeyomarā, ikupaka mijā õrīrika yija yaþayu: Moiséte jā'meka ma'mitiripéakopemaka, ba'iaja mabaalikareka mare tāábeyuka Tuparā. I'supaka simako'omakaja Jesúre ã'mitiripéairāte takaja ba'iaja baarikareka Tuparāte ye'kariayu. Supa imarī Jesúre baaekaþi ārīwa'ri, ba'iaja baakoribeyurā maime Tuparā ñakoareka. ⁴⁰⁻⁴¹ Rakajekaja mijā imabe, bikija Tuparāro'si bojaþirimajare bojaeka upaka mijare sima'si ārīwa'ri. Mia je'e, ikupaka sime:

"Jia mijā ã'mitiþe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurāoka. Mija rupurō'ōrā ima ikuparō'ōþipi mijare þupatarāka. I'supaka baawa'ri, mijare sariatarāñu. Mija īarāka wājítāji majérāko'abeyua yibearāñu. Ī'rīkate mijare sabojarikareka samija õrīwārūberijāäeka", Tuparāte ārīka", ārīwa'ri kirika bojirimajire o'oeka,— ārīwa'ri Pablote wārōeka Antioquíakarāre.

⁴² I'supaka jaiweatirā Pablórakare þoriwa'rika judíorāka rērīwi'iaþi. Naporiwa'rika poto,

—Aþea jērītarikareka ate yijare sawārōrī mijā i'tabe,— nare narīka.

⁴³ Tōpi nāporiwa'rika poto r̄ikimarāja judiorākare Pablo, Bernabépitiyika nayejoariwa'rika. Supabatirā judiorākamarārā imariptojo Moiséte jā'meka yi'riwa'ri judiorākare baaroyika ūpákaja baarimajaoka naka a'rikarā. I'supaka nabaamaka ikupaka Pablorākare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi ārīwa'ri j̄ijimaka Tuparāte maka ime”, ārīwa'ri mijare yija bojako'a mijā yi'riri'ata'si,— nare kērīka.

⁴⁴ I'sia be'erō'ō j̄erītarirīmi imaekareka, r̄ikimabaji i'sia wejeakarāre torā rērīka Tuparārika ā'mitiyakaro'si. ⁴⁵ I'supaka nabaamaka jiamaria simaeka judiotatarā īparimarārō'si. I'sirokaipi ārīwa'ri Pablotē bojamaka ā'mitiritirā aperō'ōrā oyajā nayi'rika. Supabatirā kiwārōeka okae'ebaraka ba'iupákaja kire najairiwā'imarīka. ⁴⁶ I'supaka nabaamaka, okajājiapi ikupaka Pablorākare nare ārīka:

—Judiorāka mijā imamaka Tuparārika mijare yibojaū'mutirape. I'supaka simako'omakaja samija yi'ribeyu rūpu. I'siaipi ārīwa'ri, Tuparāka ñōnia imajiparika yāpabeyurā ūpákaja mijā ime. Mijare yija bojaika yāpabeyurā mijā imamaka judiorākamarārāte Tuparārika yija bojaerā baayu mae. ⁴⁷ Mia, ikupaka Tuparāte yijare ārīka:

“Judiorākamarārā pō'irāoka mire yipūtayu yimajaroka mibojaērā. ‘Ritaja po'imajare Tāārūkikate yi'yurāte takaja ñōnia kika Tuparāte imajiparūjerāñu’, āparaka ritaja po'imajare mibojabe”, ārīwa'ri Tuparā majaroñūñurā sabojayu,— nare narīka.

⁴⁸ I'supaka nāpakā'ā judiorākamarārā imaekarā j̄ijimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuparārika bojariroka”, narīka. I'supaka imawa'ri kika ñōnia imajiparūkirāte kire ā'mitiripēaeka. ⁴⁹ Supa imarī Pablo, Bernabépitiyika nabojaeka ā'mitiritirā tokarā sakoyikuri imaekearāoka sabojaipībaekarā. ⁵⁰ I'supaka simako'omakaja judiorāka īparimarā pūri i'sia wejeakarā imatiyairāte supabatirā judiorāka pūpajaoimiji yi'yurā rōmijā imatiyairāpitiyika najaibu'aea. Bernabé Pabloka boebaka imawa'ri, po'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri tōpi nare nāpoataeka. ⁵¹ I'sia wejeaipi nāporika poto nu'puarā ka'ia eika nāpajepeateka. “Ika wejeakarā Jesúrika bojariroka ā'mitiripēyoirā imarī ba'iaja najūarūkiareka wāpū'ribeyurā nime”, ārīwa'ri i'supaka nabaakeka. I'supaka baatirā, Iconio wāmeika wejeearā na'rika. ⁵² I'supaka nabaako'omakaja Antioquíawejeearā nabojaeka yi'rikarā pūri j̄ijimaka imaekarā. Supabatirā Espíritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparāte yāpaea ūpákaja nabaarijarika.

14

Iconiowejeearā imaekearāte Pablorākare Wārōeka

¹ Iconiowejeearā eyatirā judiorākare rērīwi'irā Pablorākare kākaeka. Supabatirā Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judiorāka, judiorākamarārāoka r̄ikimarāja sanayi'rika. ² I'supaka simako'omakaja īrārimarā judiorāka Jesúre ā'mitiripēaberiwa'ri judiorākamarārā imaekearā Pablorākare naboebayaokaro'si nare wāpju najaīpakījarika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irā nime”, nareka narīpūpajaoeka. ³ I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorā ñoaka Pablorākare imatapabaraka okajājirā imarī, “Po'imajare wayuñawa'ri jia Cristore mare baaeka”, ārīwa'ri namajarobojatapaea. “Ritatakama sime”, po'imajare ãñaokaro'si, majérāko'abeyua p̄ariji Pablorākare beaerā Tuparāte nare jeyobaaeka. ⁴ I'supaka simako'omakaja

tokarāre ūrīka ta'iarāja pūpajoaberika. Mia je'e: ūrārimarā judiorāka uþaka pūpajoariþotojo aperā Pabloraðka uþaka pūpajoaekarā.⁵ Supabatirā Pabloraðkare ba'aja baariþupajoawa'ri, judiorāka, judiorākamarārā, ūparimarākaoka jaitirā, "Ātaþi Pabloraðkare majāaye'e", narīka.⁶⁻⁷ I'supaka nareka narīka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarā Pabloraðkare ru'riwa'rika. Torā eyatirā tokarāre Jesúrika bojariroka nabojataþaeka. Listra wāmeirō'õ supabatirā Derbe wāmeika wejarāoka sanawārōtaþaeka. I'supakajaoka nabaaeka sawā'tarā imaekarāte.

Listrakarā Pablote ātaþi najāðbareka

8-9 Listrarā ūrīka bitamaji turiwārūbekaja po'ijirikakite imaeaka. Tokarāre Pablote jaimaka kiā'mitirirupaeka kiro'si. Kire ūarīkatirā, "Yire jiejīki Tuparā", ārīþupajoaike kime", Pablote kireka ārīþupajoaeka.¹⁰ Topi mae,

—Mi'mitirā jia meyarīkaþe,— Pablote kire ārīka.

I'supaka kire kērīka þotojo bu'rirīkatirā kituriü'mueka.¹¹ I'supaka nabaaamaka ūawa'ri,

—Yeeja'a, ūrā ūparā majiyipūþayeeroiyirā nime. Po'imaja po'iupakapi ña'rījāitirā ūmipi mapō'irā netayu, — ārīwa'ri tokarāre akasereka aþetomaja okapi.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes^{*} narīka, "Zeusro'si jia bojawapu'atarimaji kime", ārīwa'ri.

¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'orā Zeusre jiyipūþayeeriwi'ia imaeaka. Tokaki kura uþaka naro'si imaekekaki Pabloraðkare jiyipūþayeeriyaþaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ū'ōrika ja'apeatirā, wejeakurarako koþerekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēko jäärika nayaþaeka, Pabloraðkare jiyipūþayeekaro'si.¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaaariyaþamaka ūatirā, Pabloraðkare najariroaka baibebaruika. "Jiamariä mijä baariyaþayuma", ārīwa'ri i'supaka nabaaeka. Supabatirā, po'imaja watopekarā jorobaraka jääjirokapi ikupaka nare najerīka:

—¿Dako baaerā i'supaka mijä baariyaþayu? ¡Mija uþaka po'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojari yija i'tayu, mijä õnu uþakaja mijä baapo'ijiaekarāte mijä jiyipūþayeeriija'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuparā õñia imajipakite mijä jiyipūþayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejeþema, riaþakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaeoka po'ijiaekaki.¹⁶ Bikija imaekarā nayaþaika uþakaja wapuju imaja jiyipūþayeera'aezarā. Sayapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarüjeberika.¹⁷ Kire najiyipūþayeberiko'omakaja jia nare kibaaeka, "Jia baaiki Tuparāte ime", narīwārūokaro'si. Mia, okoa kijarirüjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirā ña'pirika maimaerā, supabatirā jijimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pabloraðkare nare ārīka.

¹⁸ I'supaka narīko'omakaja wa'ibikirāwēko po'imajare jääriyaþaeka Pabloraðkare jiyipūþayeekaro'si. I'supaka nabaaamaka ūawa'ri, "Yijare jiyipūþayeewa'ri þuri wa'ibikirāwēko mijä jää'sima", Pablote po'imajare ārītataeka.

¹⁹ Torājūrā judiorāka Antioquíakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niariþe'yoerā.

* ^{14:12} Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

I'suþaka naþakā'ã Pablotē ãtaþi najāäbareka. Topi "Kopakaja kire mariatayu mae", ãriwa'ri weje a'riwa'rīrā kire nayiewa'rika. ²⁰ I'suþaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yurāte kipō'irā eyaeka poto Pablotē jājika. I'suþaka imawa'ri wejearā naka kiþe'riwa'rika ate. Aþerīmi mae Derbe wāmeirō'orā ke'rika Bernabépitiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesúrika bojariroka po'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ã'mitiritirā ríkumarāja sanayi'rika. Torā imatatirā, Listrarā, Antioquiarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika pe'ririþaparaka. ²² Wejerakakaja neyarijarikarō'orā Jesúre ã'mitiriþeairāþpitiyika najaika. Sanajaimaka ã'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia tokarāre jarika. "Jesúre mija yi'yuja mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'orā maeyaerā baarāka rupu ríkimakaja ba'iaja jūarijarükirā maime", ãparaka nabojarijarika. ²³ Wejerakakaja neyarijarika upakaja Jesúre yi'yurāte imaruþutarimaja imarükirāte nawā'maeka. Maiþamaki Jesúre jiyipuþayeewa'ri ba'abekaja rupu ikuþaka kire najaika: "Ö'orā mirirāte imaruþutarimajare jia mijeyobaabe", Pabloraðkare kire ãrika.

Siria ka'ikaka Antioquiarā Pabloraðkare pe'riwa'rika

²⁴ I'suþaka nabaaka be'erō'õ Pisidiarō'õpi o'riwa'ritirā Panfiliaka'iarā neyaeka. ²⁵ Perge wāmeika wejearā Jesúrika bojariroka wārōweatirā, Atalía, riapakirijerā imaekarō'orā na'rika. ²⁶ Atalárō'õpi kūmujāitirā Siria ka'iarā imaeaka Antioquiarō'orā na'ririñarika. Mamarī i'sia wejearā Jesúrika bojariroka nabojataþaerā baaeka rupu, "Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawārūerā nare mijeyobaabe", Jesúre ã'mitiriþeakarāte ãrika Tuparāte. Suþa imarī narīka upakaja baataþaweatirā Antioquiarā Pabloraðkare pe'rietaeka. ²⁷ Torā pe'rietatirā Jesúre ã'mitiriþeakarāte narēñirüjeka. Suþabatirā ritaja Tuparāte nare jeyobaaekakaka tokarāre nabojaeka. "Jia Tuparāte yijare jeyobaaraþe. Suþa imarī judiorākamarīra imarāoka Jesúrika bojariroka jia ã'mitiyurā imarī Jesúre nayi'yu", ãriwa'ri nabojaeka. ²⁸ Ñoaka torā Jesúre ã'mitiriþeairāka Pabloraðkare imaeaka.

15

Jerusalénrā Pabloraðkare eyaeka poto apóstolrāka, imaruþutarimajaka narēñika

¹ Antioquiarā nimaeka poto Judeaka'iaþi judiorāka Jesúre yi'yurāte etaeka. Torā eyatirā Jesúre yi'rikarāte judiotatarākare baaroyika nare nawārōeka.

—Bikija Moisés imaeakite jā'meka upaka circuncisión mija baabesarákareka, Tuparāte mijare tāäbesarāñu,— nare narīka.

² I'suþaka narīka ã'mitiritirā Pabloraðkaro'si jiamarīa simaeka. Suþa imarī i'þapë'rōtorāja jājiaþi najaibu'aeka. Suþa imarī "Ritamarīa simeje'e nawārōika", ãriþupajoawa'ri Jerusalénrā Pablotē kijeyomaki Bernabépitiyika, suþabatirā i'rārimarā naka imaekarāteoka na'ririñeka, apóstolrāka, suþabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruþutairāka jaiokaro'si. "Torā eyatirā '¿Dako baaerā circuncisión baarika sime?', ãriwa'ri nare mija jēþe", narīka.

³ Topi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikuþaka nabojaeka: "Judiorākamarīra imariþotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyipuþaka norikopeka ja'atatirā Jesúre yi'yurā", ãriwa'ri nare nabojaeka. Suþa narīka ã'mitiritirā jijimaka najarika.

⁴ Jerusalénrā neyaeka poto apóstolrāka, supabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruputarimajaoka jia nare e'etorikarā. Topi mae, Tuparāpi ãrīwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare naboaeka. ⁵ I'supaka napakā'ã, ã'rārimarā fariseokaka püpajoairā imariptojo Jesúre yi'rikarā imarī aperā Jesúre yi'yurāka jairā nami'mirikaeka.

—Judíotamarirā imariptojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, supabatirā Moiséte jā'meka upakaja yi'ririka sime,— narīka.

⁶ Supa imarī apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruputarimajaoka rērīkarā sajaiokaro'si. ⁷ Ñoaka jaibaraka nimaeka be'erō'õ, mi'mirikatirā ikupaka Pedrote nare ãrīka:

—Yupaka imarā, mijia ã'mitipe. Bikija mijakakiteje e'etirā, Tuparāte yire püataeka judíorākamarirāte Jesús majaroka yibojaerā. Sā'mitiritirā Jesúre nayi'rirū ãrīwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare ñaňua õñurā mijia ime. ⁸⁻⁹ Tuparā imaki ritaja po'imajare püpajoika õñuka. I'supaka imaki imarī "Judíorākamarirāoka yirirā nimarū", ãrīwa'ri Espíritu Santore nare kiña'ajāäeka, mare kiña'ajāäeka upakaja. Supa imarī "Judíorākamarirā nimamaka ba'iaja nabaaika nareka yiye'kariabesaráñu", kērīberika. Muþakaja Jesúre yi'yurā nimamaka kireyaekaþi ãrīwa'ri ba'iaja nima nareka jōjotatirā jiiþuparā nare kimarūjeka. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja "Jijimaka mijaka Tuparāte imaerā mijia baarükia jariwa'yua ruþu", Jesúre yi'yurāte mijia ãrīrijayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuparā. I'supakamarīa simako'omakaja mijia þakatayuþi ãrīwa'ri jiamarīa mijaka Tuparāte ime. Mia, Moisés imaekakite jā'meka simaja yi'riwārüberikarā mañekiarāoka. Sanayi'riþatawārüberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikupaka simatiyayu: Jia maiþamaki Jesúre mare baaekaþi ãrīwa'ri ba'iaja mabaaikeureka Tuparāte mare tāáyu. I'supakajaoka judíorākamarirāro'si sime,— Pedrote nare ãrīka.

¹² I'supaka Pedrote ãrīka ã'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka poto, Tuparāpi ãrīwa'ri maikoribeyu upaka ima judíorākamarirāte nabaabeaeka, Pablo, Bernabéþitiyika nare naboaeka.

¹³ Sabe'erō'õjite Santiago ikupaka ãrīka:

—Ñaňua jia mijia ã'mitipe yiþeyomarā. ¹⁴ Judíorākamarirā majaroka Simónre mare bojaweayu. Sā'mitiritirā, "Judíotamarirāteoka kirirā nimaerā jia Tuparāte baaú'mueka", mariwārūyu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparāro'si bojaþirimajare bikija o'oeaka:

¹⁶ "David wi'ia* po'imajare riatako'omakaja ñamají ate jia sabaapé'aokaro'si yetarāñu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarāñu 'Tuparāte mayi'riye'e', judíorākamarirā yiwā'maekarāte ãñaokaro'si. Yi'i, mijia iþamakiji, i'supaka ñaňu, bikijarāja yirirāte sôrîrûjera'aekaki imarī."

¹⁹ Ika yiþaiweikaþi ãrīwa'ri: Matâ'omajamarirā imarā ba'iaja nabaaika ja'atairā nime Tuparāte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, "Mañekiarāte imara'eka upakaja baarika sime", nare ãrīrûkimirā sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare ãrībekaja, þapera nare mapüataye'e ikupaka nare okajâókaro'si: "Wapuju imaja jérâka† jiþupaka õrīwa'ri sawâ'tarâ ri'ia naþâäeka mijia ba'a'si. Rõmikirâ, tîmiairâ, rõmimarirâ, tîmiamarirâoka ba'iaja baabekaja mijia imabe. Supabatirâoka wa'iro'sia sawâmuá namokoru'ataeka

* **15:16** El reino de David † **15:20-21** ídolo

mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea." Jērītarirīmi rakakaja judiorākare rērīwi'iarā i'supaka nabojara'aea nimata'paekarō'ōrā. Su'a imarī, i'supaka ñañu, jiyubeyua judiorākare naka jarikoreka,— Santiagore nare ãrīka.

Judiorākamarīrāte pāpera naþūataeka

²² I'supaka kēpākā'ā, apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruþutarimaja, supabatirā kire yi'yurā nimaupatiji ikupaka ãrīkarā: "I'supaka mare kibojaika simamaka, ī'rārimarā maka imarāte maþūataerā Pablórākaka ika pāpera ne'ewa'rīrā", narīka. Sayi'rīkarā imarī Judas (kirejeoka narīka Barsabás) supabatirā Silas nimaeka Antioquiarā Pablórākaka jeyoariwa'rīrūkirā. Jesúre yi'yurāte imaruþutarimaja nimamaka i'supaka nare nabaaeka. ²³ Ikuþaka sabojaeka i'sia pāpera:

"Apóstolrāka, supabatirā kire yi'yurāte imaruþutarimaja ika pāpera þūatairā. Antioquía, Siria, Cilicia'rō'ōrā imarāro'si oka yija þūatayu. Judiorākamarīrā imariþotojo Jesúre yi'yurā imarī, yija jeyomarā mijā ime. ²⁴ Ikuþaka sime, mia: ī'rārimarā yijakarā mijā pō'irā eyatirā rukubaka nare naþupajoarūjerape ãrīrika majaroka yija ã'mitiyu. I'supaka mijare wārōrī nare yija þūataekamarīrā nime. ²⁵⁻²⁷ I'supaka simamaka ī'rīka ta'iarāja þupajoatirā 'Naka jairimajare maþūataye'e', yija ãñu. I'supaka þupajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurā Pablo, Bernabépitiyika mijā pō'irā yija þūatarāñu. Pablórāka aþerāte nare jāãrika yaþakopeko'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurā imarā nime ī'parā naruþuko'amarā. Mija pō'irā eyatirā ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime. ²⁸ Espíritu Santore yijare jeyobaaikepi þupajoairā imarī, 'Mañekiarāte imara'aea upakaja yi'rīrika sime', mijare yija ãrīpakataribeyu. Su'a imarī ika takaja mijare yija ãñu: ²⁹ 'Waþuju imaja jērāka jiyipupaka õrīwa'ri sawā'tarā rī'ia napāäika mijā ba'a'si. Supabatirā wa'iro'sia mijā jāäika poto sariwea juruikaoka mijā ba'a'si. Sawāmuu namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirā, tūmairā, rōmimarīrā, tūmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mijā imabe.' Samija yi'rīrākareka, jia mijā imarāñu, mijare yija ãñu. Jia mijā imabe", ãrīwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ãrītirā nare sane'ewa'rīrūjeka. I'supaka na'þakā'ā Antioquiarā eyatirā Jesúre yi'yurāte narērātaeka. Narērīka poto pāpera nare nijika. ³¹ Nare nijika īatirā jijimaka tokarāre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Su'a imarī Judas, Silasoka Tuparāro'si bojañjirimaja imarī, tokarā Jesúre yi'yurā imaekarāte rīkimarāre kirika nabojawārōeka. I'sia majaroka ã'mitiritirā jibaji Jesúre yi'rīwa'ri okajājia najarika. ³³ Torā nuþaka imaekarāka imatatirā "Yijare þūataraparā pō'irā yija pe'rīrā baayu mae", narīka. I'supaka napakā'ā "Jia nimarū mijare þūataraparā", nare narīka Tuparāte yi'yurā. ³⁴⁻³⁵ Topi naþe'riwa'rīka poto Antioquiarā Pablo, Bernabépitiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarī aþerā najey-omarāþitiyika.†

Pabloté Jesúrika bojaþe'arī a'rīka

³⁶ Su'a imarī ī'rārimi ikupaka Pabloté ãrīka Bernabére:
—Jesúrika mawārōdekarāte ñarī ma'rīrā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime ãrīwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēpākā'ā, "Jee, dajoa, supabatirā Juan Marcore maka ma'ewa'riye'e", Bernabére kire ãrīka. ³⁸ I'supaka kērīko'omakaja, Pabloté

† 15:34-35 Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ó'õrā yituirāñu", kērīþupajoaeaka Silas.

yapaberika, “Panfiliarā yija imaeaka poto yijare ja'atatirā Jerusalénrā Juan Marcore yijare pe'ritapawa'rika”, ārīwa'ri kibojaeka. Suþa imarī Pablote kire akariyapaberika ate.³⁹ I'suþaka simamaka ñoaka najaibu'akea simako'omakaja ī'rīka uþakaja naþupajoaberika. I'suþaka imawa'ri þibitirā rakaka oyiaja na'rīka. Juan Marcos, Bernabéka waþurupi, Chipre wāmeika jūmurikarā na'rīka.⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaeakaki kika a'rīrūkika. Torā na'rīrā baaeka ruþu jia Tuparāte nare baarū ārīwa'ri, naro'si kire najēñeka tokarā Jesúre ā'mitiripēairā. I'suþaka nabaaeka be'erō'ð kóþakaja na'rīka mae.⁴¹ Torā a'rīrijarikōrī Siriārā, suþabatirā Ciliciarō'ðrāoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rīkarāka jaitirā jiibaji Jesúre yi'þaraka okajājia nimaerā i'suþaka Pabloraþkare nare jeyobaaeka.

16

Pabloraþkaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pabloraþkare Derbewejeearā a'ritirā, Listra wāmeika wejeearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōpoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kiþako imaeakako judiotatako, Jesúre yi'yuko. Kiþaki þuri griegotataki kimaeka.² Listrawejeakarā, suþabatirā Iconiowejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā jia þupajoabaraka najaika Timoteoreka.³ I'sia ðrīwa'ri Timoteore naka a'rīrika Pablote yapaeka. Naka ke'rīka ruþubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. “Juditotamarīki kiþakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūþjeberika. I'suþaka kireka nimaupatiji noñu”, ārīwa'ri i'suþaka Pablote kire baaeka judiotatarāte kire ðariþ'yoa'si ārīwa'ri.⁴ Listrarā nimaeka be'erō'ð aþea wejeearā na'rīka. Suþa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. ī'rāweje jariwa'ririmariña ikuþaka Jesúre yi'yrāte nabojarijarika: “Jerusalénrā apóstolrāka suþabatirā Jesúre yi'yrāte imaruþutarimajare rērītirā ikuþaka mijare narīþūayu: ‘Juditotatarā ñekiarāte imara'akea uþakaja yi'rīrika sime’, mijare yija ārīþbeyu.” ī'rāriroka takaja mija yi'rījñu”, apóstolrākare ārāþakakaka nare nabojaeka.⁵ I'suþaka naþakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rīkatatarāre jiibaji kire ā'mitiripēamirīrīkawa'rika. Suþabatirā ī'rārīmi uþakaja rīkimabaji naþuburijarika.

Makārārūñuroka uþakapi Macedoniakakire Pablote īaeka

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabojataþaarika naþupajoako'omakaja, topi no'rīrūkumarā simaeerā Espíritu Santore nare ðrīrūjeka. Suþa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pabloraþkare o'ritapawa'rika.⁷ Topi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ðrā neyaeka. Topi Bitiniaka'iarā a'rīrika naþupajoakoþeka. I'suþaka simako'omakaja Espíritu Santore topi nare a'rīrūþjeberika.⁸ Misiaka'iaþi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejeearā natu'aeayaeka.⁹ I'sia wejeearā eyatirā i'sirīmi ñami makārārūñuroka uþakapi Macedoniakakire rīkamapakā'ā Pablote īaeka.

—Ó'ðrā Macedoniariā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si, — Macedoniakakire Pablote ārīka.

¹⁰ “Ikuþaka yikarārūrīko'o”, Pablote ãþakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Macedoniariā kirika bojariroka wārōrī Tuparāte mare þūatayu”, yija ārāþe.* Suþa imarī a'yaokaro'si yija ba'irījia yija jieraþe.

* **16:10** El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

Filiōs wejearā Pablórakare etaeka

¹¹ Tróade wejeapi kūmujāitirā, wājaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Aperīmi Neápolisrā yija eyarape. ¹² Topi Filíposrā yija a'rape. Ríkimarāja Romawejeakarāre imaraape torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simaraape. Ñoapañaka yija imaraape torā. ¹³ Jērltarīmi simaraapaka poto weje a'riwa'ri imaraapaka riakarā yija turape. "Tsia wejearā imarāte Tuparāka jairijayurō'ō sime je'e", yija ñoríkoperape. Torā eyatirā, yija eyaruparimomerape. Topi ruparījī, torā rērībaraka imaraaparā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojaraape. ¹⁴ Ī'rāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imaraapako. Supabatirā sayapāia jía iyayaapea ūika waruaka ījirirōmo koimaraape. Judíorākamarīko imariptojo Tuparāte jiyipupaka ñifuko imarī, Pablotē jaimaka Tuparāte kore ā'mitiripēarūjerape. ¹⁵ Jesúre koā'mitiripēamaka, rupuko'a kore yija jūjerape supabatirā korírāreeoka. I'supaka kore yija baaraapaka be'erō'ō ikupaka yijare kojairape:

—“Ritaoka Jesúre yi'yuko koime”, mijā ārīye'e, mijā i'tabe yiwi'iarā,— jiapi yijare kōrāpe.

I'supaka kōpákā'ā kowī'iarā tuiři yija a'rape.

¹⁶ Ī'rārīmi po'imajare Tuparāka jairoyilkarō'ōrā a'rikōrī bikirirōmore yija īatōporape. Satanárika ima ña'rījāikako koimaraape. I'supaka imaraapako imarī, ñamajī wejearaka o'rirūkia kobojarape. Supa imarī koīparimārāre ríkimaka niñerū tōporape, i'supaka bojaiko koimamaka. ¹⁷ Iko bikirirōmo yija be'erō'ōpi rīrīra'atirā ikupaka koakasereraape:

—Ī'rā īmirīja imarā imatiyaiki Tuparāte yi'yurā. “Jesúre mijā yi'rīrākareka, mijare kitāärāñu”, ārīwa'ri mijare nabojayu,— ārīokaika ritaja po'imajare kobojarape.

¹⁸ Ī'rārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīrīka. I'supaka jajua kobaata'amaka ūawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Supa imarī jororīkatirā Satanárika ima koreka ña'rījāikakite ikupaka Pablotē ārīka:

—Jesucristorikapi koreka mire yiporirūjeyu,— Pablotē ārīka Satanárika ima.

I'supaka kērīka potojo kore ña'rījāikopekakite koreka porika.

¹⁹ Koreka kiporitaþaeka be'erō'ō, ñamajī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka īatirā, “Aþekurioka ate niñerū tōpobesarāñurā maime mae”, koīparimārāre ārīpuþajoaeka. Supa imarī Pablotē, Silareoka naboebarika. Supa baatirā nare ñi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō īparimārā pō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰ īparimārā wājitāji nare e'eeyatirā ikupaka narīka:

—Īrā judíotatarā mawejeakarāre rukubaka þupajoarūjerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejearā oka naþo'ijiayu mae. ²¹ Romatatarāre baaroyika upakamarīa nawārōrijayu. Supa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka niþarimārāre.

²² I'supaka naþakā'ā ã'mitiriwa'ri, Pablórakare jimariña naboebaeka po'imaja. Supa imarī nare naþajeñ'mueka. Topi jariroaka† nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā īparimārā. Supabatirā wajoapi nare naþajerūjeka. ²³ I'supaka jājiaþi nare þajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Supabatirā,

† 16:22 Camisa

—Jia nare miarípe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia ūarīrimajire narīka.

²⁴ I'supaka ūparimarāre āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maporiwārūberijirō'ōrā nare kitarika. Supabatirā nu'pua yaupāia kopera'aika watopekarā kip'i'peka.

²⁵ I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silas pitiyika Tuparāka jaitirā ūnami poto nabayakoyaeka. Aperā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ā'mitirikarā. ²⁶ Ikuparō'ōpiji ka'ia jājia iyika. Supabatirā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju kopereka wiritaapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte perumijia nare nap'i'peka kutupataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ūarīrimajire tūrūeka. ūrākōpereka rakakaja wiritaapataeka imamaka, ūawa'ri, "Wēkomaka imariwi'iarā imakopeirāte ru'ripatayu je'e", kērīpuapajoakoapeka. Supa imarī kisara e'etirā kiōñu upakaja jāäririrā kibaakoapeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka poto ikupaka Pablote kire arīka:

—iMipo'ia jāäbekaja! Yija imaupatiji ū'ōrā yija imapatayu.—

²⁹ Supa imarī yaaboika wēkomaka imariwi'ia ūarīrimajire jēñeka. Supabatirā Pablōrāka pō'irā ūrīlkākawa'ritirā nawājítāji kiñukurupāeka, kīkiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Aperō'ōrā nare e'ewa ritirā, ikupaka nare kijērlāka:

—jMarākā'ā yibaajīñu, ba'iaja yibaaiakareka Tuparāte yire wayūlāokaro'si?— kērīka Pablōrākare.

³¹ I'supaka kēpākā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Mai'pamaki Jesucristore mia'mitiriþērākareka, Tuparāte mire tāärāñu, supabatirā mirīrāreoka,— kire narīka.

³² Supabatirā mai'pamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka nabojaapataeka. ³³ I'siñamiji nare napajeka kāmia kijūjeka Pablōrākareka. I'supaka nare baaweatirā kirupuko'a kijūjerūjeka, kirirāreoka. ³⁴ I'sia be'erō'ō kiwi'iarā Pablōrākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. "Tuparāte yi'yurā yija ime mae", ãrīwa'ri kirirāpitiyika jia jijimaka nimaeka mae.

³⁵ Bikitojo i'sia wejeakarā ūparimarā surararākare pūataekarā, wēkomaka imariwi'ia ūarīrimajire bojari,

—Nare mijā'atabe mae, na'yaokaro'si.—

³⁶ Supa imarī wēkomaka imariwi'ia ūarīrimajire ikupaka ãrīkaki Pablote:

—Ūparimarāre jā'meika upakaja mijare yija'ataerā baayu. Supa imarī dakoa ba'iaja pūparibekaja mijā a'pe mae,— kērīka.

³⁷ I'supaka kēpākā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surararākare:

—Dakoa parea yijare imaberiko'omakaja ika wejea ūparimarā pō'imaja wājítāji yijare napajerūjerape. I'supaka yijare nabaarūjerape ñdakoa ba'iaja nabaako'o? āpēkaja. Supabatirā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjerape. Romakarāt upaka yija imako'omakaja najā'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarī maekaka pō'imajare ūribeyukaji yijare naja'atariyapakopeyu. I'supakamarā simarāñu. Noñu upakaja yijare poarī ni'tarū,— Pablote ãrīka surararākare.

³⁸ I'supaka kēpākā'ā ā'mitiritirā ūparimarāre bojari surararākare a'rika. I'supaka nabojamaka ā'mitiritirā, Romakarāja Pablōrākare imamaka ūrīwārūtirā ūparimarāre kīkika. ³⁹ Supa imarī Pablōrāka pō'irā okajierī

Íparimarāre a'rika. I'supaka baaweatirā, nare naja'ataeka. “Apea wejearā mijā a'pe ruþu”, jiaþi nare naríka.⁴⁰ Wëkomaka imariwi'iapí þoritirā Lidia wi'iarā Pablorákare a'rika. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiripþeaekarāte narérataeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jiibaji Jesúre yi'þaraka okajājia nimaerā. I'supaka naka najaika be'erō'ð apea wejearā na'rika mae.

17

Tesalónica wejearā oka po'ijirika

¹ Filíposwejeaþi a'ritirā, Anfípoliswejea, supabatirā Aþoloniawejeaþi Pablorákare o'ririþarika. I'sia be'erō'ð Tesalónica wãmeika wejearā neyaeka. I'sia wejearā judiotatarāte rẽririwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judiotatarāte rẽririwi'iarā a'rikaki. Supabatirā maekarakakuri jẽritarirõmi Tuparáraka bojariroka torā rẽritirā imaekarāte kibojawapu'ataeka. Tuparâro'si bojaþirimaja imaekarāte o'eka þupajoatirā, ikupaka þo'imajare kibojaka:

³ —“Po'imajare Jã'merûkika, Tuparâte þuatarâñuka ba'iaja júarâki. Supabatirā kireyarâñu. Reyakoþeripotojo ate õnia kijariþe'rîrâñu”, ãriwa'ri Tuparâro'si bojaþirimajare ãñ'o'oeakiji kime Jesucristo, mare Jã'merûkika Tuparâte wã'maekaki,— Pabloté nare ãrika.

⁴ I'supaka kẽþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, ï'rârimarâ judiotatarâ Jesúre yi'rikarâ mae. Supa imarî Pablo, Silasþitiyika ï'rïka upakaja þupajoakarâ imarî nare najeyoarika. Rikimarâja judiotatamarârâ imariþotojo Tuparâte jiyipþuþayeekarâte kibojamaka ã'mitirirâ, Jesúreoka na'mitiripþeaeka mae. Rikimarâ tokarâ rõmijâ imatiyairâ Jesúre ã'mitiripþeakarâ naro'si. ï'râjaoka jeyoarikarâ Pabloté, Silasþitiyika. ⁵ Pablorákare rikimarâja þo'imajare ã'mitiripþamaka ïawa'ri, tokarâ judiotatarâte Pablorákare ã'mijâeka. Supa imarî i'sia wejearaka imaekarâ ba'iaja baairâte narérataeka. “Yijare mijâ jeyobaabe. Ika wejearaka imarâ wâjítâji Pablorákare ba'iaja majaþâñu, Pablorákare naboebayaoðaro'si þo'imaja”, judiotatarâte nare ãrika. I'supaka baawa'ri, rikimarâja þo'imajare narérataeka. Supa imarî Jasón wi'iarâ Pablorákare mo'arî na'rika, nare e'þeoatirâ þo'imajare nare ïjiriþapawa'ri. ⁶ Nare tþoþoberiwa'ri, Jasónre, supabatirâ ï'rârimarâ Jesúre ã'mitiripþeaekarâte ðparimarâ þo'irâ ne'ewa'rika. Ikuþaka jâjirokaþi ðparimarâre nabojaeka:

—Pablo, Silasþitiyika rikimakaja wejearaka rukubaka oka baataþaraþparâ imarâ. Mawejeearâoka rukubaka baarî netayu. ⁷ ï'rï Jasón kiwi'iarâ nare e'etoraþaki. ï'rïka Jesús wãmeikireka, “Iki kime ðpi imatiyaiþki”, ãriwa'ri maiþamaki Césarte jâ'meka yi'ribeyurâ nime,— niþamarâre narîka.

⁸ I'sia oka ã'mitiriwa'ri i'sia wejeakarâ, niþamarâþitiyika jjamarâ naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mijâ yaþaye'e, yijare mijâ waþaþjibe”, narîka Jasónrâkare. Supa imarî ðparimarâre nawaþaþjika.

Pablorákare Bereawewejeearâ imataþaeka

¹⁰ Sarâ'ika be'erô'ð ñami Jesúre ã'mitiripþeaekarâ Pablorákare napuataeka Bereawewejeearâ. Torâ eyatirâ judiotatarâte rẽririwi'iarâ nakâkaeka.

¹¹ Bereawewejeareka imaekarâ Tesalónicawewejeakarâre jiibaji Pablorákare ã'mitiriyapækarâ. Torâ Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jijimakapi na'mitirika. Supabatirâ kire ã'mitirirâ, “¿Yaje Tuparâ oka ãñu upakaja yijare kibojayu?”, ãriwa'ri Tuparâ majaroþûñu niarijarika.

12 "Rita sime kibojaika", ãrïwa'ri rïkimarãja judíorãkare Jesûre yi'rika. I'supakajaoka i'rârimarã judítotamarîrã imatiyairã ïmirîja, rômijäpitiyika Jesûre yi'rikarã. 13 "Berearã Pablote Tuparârika bojarikaroka bojayu", ãrïwa'ri majaroka Tesalónicakarã judítotatarâte ã'mitirika. I'sia ã'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarî Bereawejeearã a'ritirã po'imajare rukubaka naþpajoarûjeka. Supa imarî Bereawejeakarã Pablote boebarikarã. 14 I'supaka nimaeka ã'mitiriwa'ri, ñojimarijî i'rârimarã tokarã Jesûre ã'mitiripêairã Pablote riapakirijerã e'ewa'rikarã. Silas, Timoteopitiyika þuri tuikarã, naka a'ribekaja. 15 Riapakiakarã tu'aeyatirã waþurupi Atenas wâmeika wejeeearã Pablote ne'ewa'rika. Torâ kire taritirã Berearã naþe'rika ate. Naka Pablote majaroka þûataeka, "Silas, Timoteopitiyika ñojimariþaÑakaja ni'tarû", ãrïwa'ri.

Atenawejeearã Pablote imataþaeka

16 Silare, Timoteopitiyika ta'abaraka Atenawejeearã ïataþari Pablote a'rika. I'sia wejeeearã rïkimaka waþuju imaja jérâka najiyipuþayeeika ïawa'ri ba'iaja kiþuparitiyaeka. 17 Supa imarî judíorãkare rërîwi'iarã Jesúrika Pablote bojaeka judítotatarâte, supabatirã judítotamarîrã imariþotojo Tuparâte jiyipuþayeekarâte. I'supakajaoka i'rârimi jariwa'ririmarãja wejeñe'metâjî* turitaparâte i'sirokajaoka Pablote bojaeka. 18 Tokarã epícureoskaka wârûrimaja, supabatirã estoicoskaka wârûrimajaoka Pabloka nokatotoeka. Jesûs majaroka, supabatirã reyakoþeripotojo ate ðñia kijariþe'rika majaroka nare kibojaeka. Supa imarî i'rârimarã ikupaka ãrïkarã:

—¿Dakoakaka ðrîþüabeyukate i'supaka jaiyu?— narïka.

Aþperâ þuri:

—Aþeto wejeeakarã najiyipuþayeerooyirâreka† kijaiyu je'e aþeyari, — narïka.

19 Supa imarî "Areóþago‡ wâmeirõ'ðrâ dajo majaiari", ãrïwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torâ rërîtirã imaeakarã iþparimarãre ikupaka ãrïka:

—Mamaka majaroka mibojinka ã'mitiririka yija yaþayu. 20 Yija ã'mitirkoribeyua majaroka miwârõyu. ¿Marâkâ! ãrïrika miwârõyu? Yijare mibojabe ruþu,— kire narïka.

21 Atenakarã, supabatirã aþeto ka'iakarã torâ imaeakarã mamaka þupajoariroka þupajoabaraka jaikarã, aþea baabekaja. Supa imarî makukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyapæka.

22 Supa imarî nawatopekaþi mi'mirîkatirã ikupaka Pablote nare bojaeka Areóþago wâmeirõ'ðrâ:

—Mija ã'mitiþe Atenareka imabayurã. Rïkimaka jérâka jiyeka mijá jiyipuþayeemaka ñiayu. 23 Mija wejeeakarã, turitapabaraka jérâka jiyipuþayeeri mijá rërîrijayurõ'ð rakakaja ñiataþaraþe. I'râkõ'rîmato ikupaka ãrîo'oekarõ'ð yitôþoraþe: "Ó'ð sime Maikoribeyukate jiyipuþayeerûkirõ'ð", ãrîo'oeka simaraþe. Mija ðrîbeyuka majaroka yiboaerã baayu mae.

24 Ika ka'ia, ritatojo ika wejeeareka ima po'ijiaekaki Tuparã. Ritaja ika ka'iareka imarã, mabo'ikakurirã imarã iþamaki imarî, po'imajare baaoþo'ijiaeka kire jiyipuþaka ðrîriwi'iarãmarã kime. 25 Dika

* 17:17 En la plaza de la ciudad † 17:18 Díoses de extranjeros ‡ 17:19 Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, questiones de religión o moralidad.

jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijitokopeika yaþabeyuka. Iki imaki ritaja ñña maimarükia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamaritaka ïmirïjite takaja Tuparâte po'ijiaeka. Iki ña'riwa'riji ritaja po'imajatatarâte Tuparâte kârîpoaeka. Ika ka'iarâ rakakaja nimaokaro'si Tuparâte nare þibataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki "Ika ka'areka nimarâñu, supabatirâ i'tojirâ wejeareka ñña nimarâñu", ña'riwükika. ²⁷ I'supaka Tuparâte baaeka "¿Marâkâ'â Tuparâte morijîñu je'e?", po'imajare ña'riwâ'ri. "Yire ñorîriyapawa'ri yirirâ po'imajare imarû", Tuparâte ña'rika. Kire morîriyapajikareka puri, yoerâmarîja Tuparâte ime. Makaja imaki kime. ²⁸ "Tuparâpi ña'riwa'ri ñña maime, marîmeyu, supabatirâ ika ka'iarâ mare kimarûjeyu. Kimaberirikareka maimaberijâäeka."[§] Ikuþaka ãparaka ï'rârimarâ mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: "Tuparâ makarâ maime", ña'riwa'ri.* ²⁹ I'supaka simamaka "Ikuþaka kime Tuparâ", ña'riþupajoawa'ri, ãatakaka, orokaka, þlatakakaoka najiyipupayeerükika po'imajare jia baapo'ijiako'omakaja, Tuparâ makarâ imarî "I'supaka nabaapo'ijiaeka ïoiki Tuparâte ime je'e", marîþupajoaberijîñu. ³⁰ I'supaka po'imajare jia ñorîþüaberiripotojo ba'aja baaeka waþa Tuparâte nare jêñeberika ruþu. I'supakamaría sime maekaka. Suþa imarî maekaka ritaja ba'aja mabaaiaka ja'atarika Tuparâte mare jâ'meyu. ³¹ Ñamajî ba'aja po'imajare baaika waþa kijëñerûkirîmi ñorîtiiki Tuparâ. Jia oyajia baaiki imarî, nabaaeka takaja sawaþa nare kijëñerâñu. Írîka kiwâ'maekaki i'supaka baarâki. "Reyakoperipotojo ñña Tuparâte kire jariþe'rirûjeka simamaka Cristo imaki Tuparâte wâ'maekaki", ritaja po'imajare ña'riwârûyu,— Pablote nare ña'rika.

³² Ñña jariþe'ririkakaka ã'mitiriwa'ri eebaraka Pablote ï'rârimarâre boiwâ'imarîka. I'supaka nabaako'omakaja aperâ þuri ikuþaka ña'rikarâ:

—Ate samijaiþe'arika ã'mitiririka yija yaþayu,— Pablote narîka.

³³ Supabatirâ réríbaraka nimaekarô'þpi Pablote poritapawa'rika. ³⁴ Írârimarâ kiupaka þupajoatirâ Jesúre ã'mitiripéaekarâ. Írîka Dionisio wâmeiki naka imaeakaki, Areóþago réríroyikarâkaki. Írâko Dámaris wâmeikooka Jesúre ã'mitiripéaekako. Supabatirâ aperâoka kire yi'rikarâ naro'si.

18

Corintowejearâ Pablote imataþaeka

¹ I'sia be'erô'õ Atenawejeaþi Pablote a'rika, Corintowejearâ. ² Torâ eyatirâ ïrîka Aquila wâmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tõþobu'akea. Aquila kirûmu Priscilaþitâyika Italiaka'iaþi a'ritirâ Pablo ruþubaji Corintorâ neyaweweika. Romakaki þpi Claudio wâmeiki Italiaka'iarâ judiotatarâte imarika yaþaberriwa'ri, nare kipoataeka. Suþa imarî Corintorâ Aquilate a'rika kirûmuþitâyika, judiotatarâ imarî. Sabe'erô'õ napô'irâ wi'iturî Pablote a'rika. ³ Pablo upakaja sayapâia mo'rîakakapi Aquilate wi'ia* baaeka kirûmuþitâyika. Suþa imarî ïrâkô'riñatorâja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarâ. ⁴ Írâkuri jêñtarirîmi jariwa'ririmarâ judiorâkare réríriwi'iarâ Jesúrika bojariroka bojarî Pablote a'riroyika. Judiotatarâ

§ 17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses. * 17:28 Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus. * 18:3 Tiendas de campaña

supabatirā judíotamarīrāteoka Jesúrika na'mitiripēaokaro'si nare kijaijeriyapaeka.

⁵ I'sia be'erō'ō, Macedoniapi i'tatirā, Silas, Timoteopitiyika neyaeka Pablo pō'irā Corintowejearā. Neyaeka poto kiba'iraberika ja'atatirā Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikuapaka judíotatarāte wārōbaraka kijaika: "Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki, kirejeoka yija ãñu Jesús", kērīka. ⁶ I'supaka kērīko'omakaja, aperā apeupaka püpajoawa'ri, jajua kire baata'aekarā. Supabatirā ba'iaja kire napipeka. I'supaka napakā'ā ã'mitiriwa'ri, kijariroaka kijāāpateka "Kopakaja mijare yokajāākopoko'o", ārīpüpajoawa'ri. Supabatirā ikupaka kērīka:

—Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka mijare yibojakopeyu. Supa imarīmija reyarāñurīmi ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrāmija a'rirāka, oka yire imabesarāka. Supa imarīmija ã'mitiririyapabeyua ūawa'ri, irīmipi judíotamarīrā imarāte Jesúrika bojariroka yiboyaū'muerā baayu,—kērīka.

⁷ Topi poriwa'ritirā Ticio Justo wi'iarā Pablote a'rika pō'imajare wārōrī. Judíorākamarīki imariptojo Tuparāte jiyipupaka ūrīkaki ki-maeka Ticio Justo. Kiwi'i wā'tarā simaeka judíorākare rērīwi'ia. ⁸ Crispō wāmeiki imaekaki judíorākare rērīwi'i ipamaki. Iki, kirīrāoka maiipamaki Jesúre ã'mitiripēairā nimaeka. I'supakajaoka Corintowejakarā Jesúrika ã'mitirirārīkimarāja kire ã'mitiripēaekarā. Supabatirā rupeko'a najūjerūjeka. ⁹⁻¹⁰ I'rāñami makārārūñuroka upakapi Jesúre jaika Pablote,

—Mikaja ñime. Supa imarī mikīkia'si. Aperā ba'iaja mire baawārūbesarāñurā. Okajājia jaritirā yimajaroka pō'imajare mibojajipabe. Ika wejareka rīkimarāja yire ã'mitiripēaekarā imamaka, samibojarija'ata'si,—Pablote kērīka.

¹¹ Supa imarī Corintorā ūrākuri wejejē'rā apejē'rā ñe'metājirā pō'imajare Jesúrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erō'ō Galión wāmeiki Acaya ka'iarā ūpi† kimaeka poto ūrīka upaka oyajia püpajoawa'ri Pablote judíotatarāte ñi'akea. Supabatirā Galión wājītāji kire ne'ewa'rika. ¹³ Ikuapaka kire nabojaeka:

—"Ikuapaka Tuparāte majiyipupayeeyu", ārīwa'ri Moiséte yijare jā'meka upakamarīa kiwārōtape ūtī,—Galiónre narīka.

¹⁴ Pablote jairā baaeka potojo ikupaka Galiónre nare ārīka:

—Ba'iaja baaiki kimariureka, supabatirā Romatatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimariureka, mijare ña'mitirijīñu imakopeyu. ¹⁵ Mija ñōu upakaja mija jā'meika simamaka, mija püpayariji oka mija jiebe. Yī'i puri i'sia oka jierimaji marīka imarika yapaiki,—judíotatarāte kērīka.

¹⁶ Supabatirā judíotatarāte Galiónre poatarūjeka surararākare.

¹⁷ Supabatirā judíorākare rērīwi'i ipamaki Sóstene nañi'akea pō'imaja. I'supaka baatirā Galión wājītāji kire napajeka. I'supaka nabaako'omakaja, "¿Dako baaerā kire mija pajeeyu?", Galiónre ārīberika. "Marā imabeyua yire", kērīpüpajoaka.

Antioquiārā pē'reiyatirā ate Tuparā oka Pablote bojata'paeka

¹⁸ Corintorā matikuri Pablote imaeka rupe. I'sia be'erō'ō Jesúre ã'mitiripēaekarāte kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Aquila,

† 18:12 Gobernador

kirūmu Priscilaƿitityika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cencreaswejearā natu'awa'rika. Cencreaswejeapi na'rirā baaeka rupu, "Tuƿarā, miwājitāji mire yibojaraƿaka uƿakaja yibaako'o", ãrīwa'ri kirupua Pablotē wi'epaterūjeka. ¹⁹ Waƿurupi a'ritirā Éfesowejea ƿapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu Priscilaƿitityika torā natuika. Pablo þuri marīwa'ritirā, judiorākare rẽriwi'iarā eyatirā, "Jā'merūkika Tuƿarāte wā'maekaki kime Jesús", ãrīwa'ri nare jaiẽjerī. ²⁰ Matikuriji naka kimarika judiotatarāte yaƿakopeka. I'suƿaka simako'omakaja Pablo þuri yaƿaberikaki. ²¹ Suƿa imarī ikuƿaka nare kimajarobojaeka topi o'yaokaro'si:

—Í'rārīmi Tuƿarāte yaƿarākareka, mijare ūarī yi'tarāñu ate, — nare kērīka.

I'sia be'erō'õ waƿurupi Éfesowejeapi ke'rika. ²² Cesarea ƿapitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ã'mitirip̄eaekarā po'irā Pablotē wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquiarā ke'rika ate. ²³ Torā kimataƿaeka be'erō'õ ke'reiū'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, topi Frigiaka'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ã'mitirip̄eairā imaekarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtapaeka. I'suƿaka kiwārōmaka ã'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuƿarā oka Aƿolore wārōeka

²⁴ I'sia poto Írīka judiotataki Aƿolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. Po'imajare ūika wājítāji jia jaiwārūki kimaeka. Suƿabatirā Tuƿarā majarop̄ūñu o'oeaka jia kiōrīka. ²⁵ "Jesúre yaƿaika uƿakaja maimajīñu", aƿerāte wārōmaka, jia ã'mitirip̄eaekaki kimako'omakaja Juanre ruƿuko'a po'imajare jūjekakaka takaja õñuka kimaeka ruƿu. Tērītaka Jesúraka ðrīberikoƿeripotojo kiōrīkarō'ðjirā kireka wājija ja okajāabaraka jijimakapi po'imajare kibojaeka. ²⁶ Í'rārīmi judiorākare rẽriwi'iarā, dakoa kīkirimarīja jia po'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Priscilaƿitityika kijaimaka ã'mitirkarā. Kijaika be'erō'õ kika jaiokaro'si aƿepañarō'ðrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiōrīp̄uwārūberikakaka jia kire nabojawaƿu'ataeka. ²⁷ I'sia be'erō'õ Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyaƿaeka. "Jia sime. Me'pe", narīka Éfesokarā Jesúre ã'mitirip̄eaekarā. Suƿa imarī "Aƿolore jia mijā e'etop̄e", ãrīwa'ri ƿapera no'oeaka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaaeka. "Jesúre mijā yi'pe", Tuƿarāte ãrīkarā nimaeka. ²⁸ Po'imaja wājítāji, Tuƿarā majarop̄ūñu o'oekekaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuƿarāte wā'maekaki kime, — ãrīwa'ri judiotatarāre kiwārōeka.

I'suƿaka jiitaka nare kibojamaka, "I'suƿakamarīa sime", judiotatarāte ãrīwārūberika.

19

Éfesorā Pablotē imataƿaeka

¹ Aƿolore Corintowejearā imañujuju, þusi watopekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejea Pablotē eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ã'mitirip̄eaekarā Í'rārimarāre kīatōƿoeka. ² Suƿa imarī ikuƿaka nare kijēñeaeka:

—Jesúre mijā ã'mitirip̄eapaka poto ȝyaje Espíritu Santore mijare ña'rījāirape? — nare kērīka.

I'supaka kēpaka'ā iku'paka kire nayi'rika:

—“Espíritu Santore ima”, maki yijare bojabera'paki,— kire narīka.

³ Supa imarī Pablote nare jērīeka:

—¿Makire yi'riwa'ri ru'puko'a mijā jūjerūjerape?— nare kērīka.

—Juanre wārōeka upakaja ru'puko'a yijare najūjerape,— narīka.

⁴ I'supaka na'paka'ā iku'paka Pablote nare ārīka:

—Po'imaja ba'iaja nabaaika ja'ataekarāre ru'puko'a Juanre jūjeka. Supabatirā iku'paka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mijā yi'riri'jape”, ārīwa'ri kiwārōeka. I'supaka kērīkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārīka.

⁵ I'supaka ã'mitiritirā, naru'puko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, ārīwa'ri. ⁶ Supabatirā kipitaka Pablote na'po'iarā ja'apeaeka poto Espíritu Santore nare ña'rījāika. I'supaka simamaka noribeyua imakopeka oka najaika. Supabatirā Tuparātē nare õrīrūjeka nabojaeka. ⁷ Í'po'ñ'puarāe'earirakamaki rō'õjīrā nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jērītarirīmi rakaka judiorākare rērīwi'iarā nare kibojaeka na'mitiripēaokaro'si po'imajare jai'jeriyapaiki Pablote imaeaka. “Iku'paka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparātē nare imaru'putarāñu”, ārīwa'ri kīkirimarīaja nare kibojaeka. ⁹ I'supaka simako'omakaja Í'rārimarā kijaika ã'mitiripēaberikarā, apekurioka sā'mitiririka ya'paberikarā ate. Po'imaja wājītāji Jesúre po'imajare tāāika majaroka ba'iaja najaika. Supa imarī nare a'ritapatirā Jesúre ã'mitiripēaekarāte kika ke'ewa'rika, Tirano wāmeiki wārōriwi'iarā. Torā Í'rārimi jariwa'ririmarīaja nare kiwārōroyika. ¹⁰ Torā Í'pakuri wejejē'rāka wārōbaraka kimaeka. Supa imarī Asia wāmeika ka'iakarā, judiotatarā, judiotatamarīrā imaekekarāoka mai'pamaki Jesúrika bojariroka ã'mitiripēataekarā. ¹¹ Pablopi ãrīwa'riji rīkimakaja maikoribeyua Tuparātē beaeka. ¹² Supa imarī Pablote rabeka mirāka sayapāia, jariroakaoka po'imaja jīñurā pō'irā ne'ewa'paka'ā narisirika o'rioyika. Supabatirā Satanárika ima ña'rījākarāteoka porikarā.

¹³⁻¹⁴ I'sia poto Í'rārimarā judiotatarā po'imajareka Satanárika ima ña'rījāika imaekekarāte na'poatata'paea. Pablote Íaji'awa'ri, “ ‘Jesús, Pablote kireka bojaiki wāmeapi nareka mijā po'pē', marīñ'u'mukoyeye'e”, narīka. I'supaka baairā upakajaoka Esceva, kurarāka Í'pamaki makarāte baata'paea. Í'potēñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ Í'rārimi i'supaka narīko'omakaja, iku'paka Satanárika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, supabatirā Pabloteoka yijērāko'ayu. Mijare puri ñiawārūbeyu. ¿Marā je'e mijā?— nare kērīka.

¹⁶ Supabatirā Satanárika ima ña'rījākite na'pō'irā teritaeka. Tērīrikaja jājiaipi ba'iaja nare kiba'eka. Supabatirā najariroakaoka kibaiwa'ruika. Supa imarī riweju'paraka wi'iapi naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejeakarā nimau'patiji, judiotatarā supabatirā judiotatamarīrāoka i'sia majaroka ã'mitiripēataekarā. Sā'mitirirītā nakīkika. “Tērīritaki kime Jesús”, ãrīwa'ri rīkimarā mai'pamaki Jesúre jiyipu'paka õrīkarā mae.

¹⁸ I'sia majaroka ã'mitiri'wa'ri ba'iaja nabaaika rīkimarāja Jesúre ã'mitiripēaekarāte bojaeka. ¹⁹ Supabatirā iku'paka ye'okirāre baaeka Í'rārimarā ye'oro'ka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika napapera, po'imaja wājītāji e'ewa'ritirā najoeka. I'sia papera najoerita'eka cincuenta mil rakato plata rō'õjīrā wa'pajā'rīa ririka.* ²⁰ I'supaka

* **19:19** Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo.

simamaka maiþamaki Jesú斯 majoroka ñ'râkõ'rîmatomarña sapibimaka, ríkimarãja Jesúre na mitiripëaeka.

²¹ I'supaka so'rika be'erõ'õ Jerusalénrã pe'ririka Pabloté pupajoaeka. "Macedoniaka'ia, supabatirã Acayaka'ia yo'riwa'rîrãñu. Jerusalénrã ñimarãka be'erõ'õ, Romawejearã a'ririka ima yiro'si", kéríþupajoaeka.

²² I'supaka ãrîþupajoatirã Timoteo supabatirã Erastoka kire jeyobaari-majare kirupu kipúataeka Macedoniaka'iarã. Iki puri Asiaka'iarã† matikuriji kituika rupu.

Éfesorã rukubaka naþupajoamaka oka þo'ijirika

²³ Pabloté Éfesorã imaeaka poto, "Jesús ñ'ríkaja imaki þo'imajare tâârimaji", ãrîwa'ri þo'imajare yaþabepakâ'ã jimarña oka naþo'ijiaeaka i'sia wejearã. ²⁴ Demetrio wâmeiki kimaeka i'sia oka bitamataü'muekaki. Artemis-are‡ naiyipupayeerûkiwi'i upaka ñoikarîjaka platakaka baarimaji ki-maeka. Aþerâoka kiupaka baarimaja imarî, aþerâte sñjibaraka ríkimakaja niñerû natõþoroyika. ²⁵ Suþa imarî kire jeyobaarimajare, supabatirã nuþakajaoka ba'iraberimajareoka kirérâtaeka. Supabatirã ikuþaka nare kérîka:

—Maa, ika ba'irabeirã puri, ríkimaka niñerû tõþoirã maime. ²⁶ ¿Pabloté þo'imajare bojaika ã'mitirikoribeyurã mijâ bai? "Mija õñu upakaja baatirã mijâ jiyipupayeekâ, jiyipupayeerûkimarña sime", kēñu. Kijaika ã'mitiritirã ríkimarâja þo'imajare kire ã'mitiripëayu. Éfeso wejeakarã takajamarña kire ã'mitiripëairã. Ritaja Asia ka'iarã imarâ kire ã'mitiripëairã oyiaja nime. ²⁷ Ba'aja maro'si simarãñu. Suþa imarî mabaþo'ijiaika þo'imajare waruaribesarãñu. Suþa simamaka sawaþa matõþowârûbesarãñu. Supabatirã Artemisare jiyipupayeeriwi'iarã þo'imajare a'ribesarãñu. Ritaja Asiaka'iarã, supabatirã ritatojo wejeareka Artemisare jiyipupaka õñurã. I'supaka simako'omakaja, Pabloté ã'mitiripëawa'ri "Imatiyaikamariko Artemisare ime", þo'imajare ãrîrãñu,— Demetriore nare ãrîka.

²⁸ I'supaka këþakâ'ã ã'mitiritirã, jimarña naboebarika. Supabatirã ikuþaka ãparaka nakasereka:

—¡Éfesokarâre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiitako koime!— narîka.

²⁹ Nakasereka ã'mitiritirã, ríkimarã þo'imajare naþõ'irã a'rika. ñ'râoaka boebaritirã, akaserekarã. Suþa imarî ritaja wejeareka oka þo'ijirika. I'supaka simamaka Gayo, Aristarco Pabloté jeyoariwa'rikarâte nañi'aeka. Macedoniakarã nimaeka. Po'imajare rêrîriwi'iarã nare ne'ewa'rika. ³⁰ Kijeyomarâre jaijeyobaarî torã Pabloté kâkariyapakoþeka. Kâkarika kiyaþamaka ñatirã, "Mikâka'si", Jesúre ã'mitiripëaekarâte kire ãrîka. ³¹ ñ'rârimarã i'sia ka'ia ñparimarâre§ torã imaeka. Pablo jeyomarã imarî, majoroka kiro'si þuataekarã: "Naka ñ'râtiji baabekaja", ãrîwa'ri. ³² Rêrîrûkikõ'rîmatorã rukubaka nakasereka. Aþeupaka, aþeupaka nakaseremomeka. ñ'rîka upaka þupajoaberiwa'ri rukubaka þupajoabaraka nimaeka. "¿Dakoa baaerã yija rêrîko'o?", narîwârûberika. ³³ Judíotataki naka imaekaki Alejandrore þo'imaja wâjítâji naro'si kire jairûjekarã judíorâka. Torã rêrîtirã imaekarâte jaiokaro'si, Alejandrote kiþitaka mi'mataeka "Mija jaia'si rupu", ãrîwa'ri. I'supaka

† 19:22 En Éfeso ‡ 19:24 Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico. § 19:31 Oficiales de la provincia

kibaako'omakaja nokata'ribetika. "Dakoa oka imabeyua judíorākaro'si", ārīwa'ri nare kibogaerā baakoþeka. ³⁴ Judíotataki kimaeka õrīwa'ri judíorākamarīrāte tērīwa'ribaji akasereka,

—¡Éfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiitako koime!—

Íþakuri aiyajérārōjírā i'supaka í'rīka upakaja akaserebaraka ni-maeka.

³⁵ Í'rīka tokaki imaruþutarimají þo'imajare okata'rirüjkaki, supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Mija ã'mitiþe Éfeso wejearaka imarā. Majiyipupayeeiko Artemisa wi'ia ñaríñrimaja maime ika wejearaka imarā. Supabatirā kopo'ijérāka ñipi ña'rīka maiaríñrijayu. "I'supaka imarā nime", ritaja þo'imajare árīwārūþatayu mareka. ³⁶ Nirā þo'imaja "Pakirika sime", árībeyurā. Supa imarī mijā jo'ria'si, i'tojírāja samija ja'atabe. Ba'iaja mijā baa'si, jia mijā þupajoabe. ³⁷ Írā ñimiríja mijā e'era'airā majiyipupayeeiko Artemisarika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nime. ³⁸ Demetriore kika ba'irabeirāþitiyika aþerāte nare okabaajíkareka, niþarimarā þð'irā oka jierí nare e'ewa'ritirā jia simajíñu. Oka naro'si imajíkareka, íþarimarāre nabojajíñu. Íþarimarā, jā'merimaja nime oka jierimaja. ³⁹ Aþea oka bojarika mijā yaþajíka, Romakarāre jā'meka ãnu upakaja íþarimarāre rērīrāka þoto nawâjítäji mijā bojaþikareka jia simajíñu. ⁴⁰ Mia, ¿marákā'á Romatatarā íþarimarāte þupajoarāñu ruku i'supaka þo'imajare oka þo'ijiamaka? Ikuþaka naþupajoarāñu je'e aþeyari: "Mare boebariwa'ri í'rāþe'þotorāja mare nabaariyapayu Éfesokarā", naríþupajoarāñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajíñu. Supa imarī ¿Marákā'á oka imamaka, i'supaka piþebaraka mijā ime?", Romatatarāte árīrākareka, marákā'á nare yi'riwārûberijíka maime, —torā imaruþutarimajite árīka.

⁴¹ Sabe'erō'õ "I'tojírāja simarū", árítirā nare kiþe'rirüjeka.

20

Macedoniarā Pabloté a'rika

¹ I'supaka oka imaeka be'erō'õ Jesúre ã'mitiripþeakarāte Pabloté akaeka. Ke'rirā baaeka rupu "Jesúre yi'ririñariwa'ri jia mijā imabe", árīwa'ri naka kijaika. I'supaka árítirā, nare kimajaroka kibogaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Macedoniaka'iarā ke'rika. ² Macedoniaka'iarā a'ririþaparaka í'rāweje upakaja Jesúre ã'mitiripþeakarā þð'irā kituririjarika. Naþð'irā eyatirā "Jia Jesúre ã'mitiripþeabara oka jajíja mijā imabe", nare kērīka. I'sia be'erō'õ Greciaka'iarā keyaeka. ³ Maekarakamaki aiya torā kimaeka be'erō'õ Siriaka'iarā waþurupi a'rirā kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judíotatarāte kire jääerā nari'kaika majaroka kiã'mitirika. Supa imarī "Yi'taraparð'õrā Macedoniaka'iarā yiþe'riwa'rirāñu bo'ipí", Pabloté árīþupajoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raparā ikarakamaki yija imarape: Sóþater Bereakaki Pirro maki, Segundo supabatirā Aristarco, Tesalónicawejekarā, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirā Tíquico, Trófimo Asiaka'iakarā, supabatirā yi'i Lucas. I'siarakamarā Pabloté yija jeyoariwa'rapé. ⁵ Filipoþwejea eyatirā, yijaka imarape a'riweirape Tróadewejea yijare ta'arí.* ⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarā

* **20:5** El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25

yija imaraþaka be'erõ'õ Filipospi yija a'raþe waþuruþi. Ì'rãþitarakarõmi be'erõ'õ Tróadewejarã yija eyaraþe. Yija ruþu a'raparã, yija jeyomarãre torã yija eyaraþe. Torã ì'potẽñiarirakarõmi yija imaraþe.

Tróadewejarã Pablote imataþaeka

⁷ Ba'irabeñ'murirõmi† yija rẽrãþe Jesúre yi'yurãþitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka þupajoabaraka kijã'meka upakaja þan þibaba'aerã yija rẽrãþe. Yija ba'aerã baaraþaka ruþu Pablote yijare bojaraþe. Aþerõmi ke'ririþ baaraþaka simamaka yijare kiwãrõyuju ñami ñe'metãji seyaraþe. ⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurõ'õrã rẽrõtirã yija imaraþe. Ríkimakaja yaaboaika imaraþaka i'sia kurarakarã. ⁹ Supa imarõ'õrãka bikirimaji Eutico wãmeiki ìmirã kurarakapí yoirûkia kopereka ‡ imaraþarõ'õrã ruþparapaki. Ñoaka Pablote jaimaka, koþakaja õõmaka bikirimajite riaraþaka. Koþakaja kãrõtiyawa'ri kiña'rãþe mae. Poriwa'ritirã kire yija kõae'ekoperaþe. Koþakaja reyaekaki kimaraþe. ¹⁰ Supa imarõ ruiwa'ritirã, kimajakarã eyapaÑaritirã Pablote kire wã'wojí'araþe. Supabatirã ikupaka yijare kẽrãþe:

—Mija þupata'si. Õñia jariþe'yuka kime,— yijare kẽrãþe.

¹¹ I'sia be'erõ'õ Pabloþitiyika yija mirõwa'raþe ate. Torã mirõeyatirã þan kiþibaraþe. Yija ba'araþaka be'erõ'õ jairiþi Pablote wãrãþe. I'sia be'erõ'õ Asowejarã turitaþarã ke'raþe. ¹² Jia jãjika bikirimajite jaþakã'ã, kiwi'iarã po'imajare kire e'ewa'raþe. I'supaka kimamaka jia jijimaka najaraþe.

Miletowejearã Pablote a'rika

¹³ Pablote ãrãþaka upakaja waþuruþi Asowejarã yija a'raþe. Topi waþuruþi a'ritirã kire yija ta'araþe, ma'api ke'raþaka simamaka. ¹⁴ Asorã keyaraþaka þoto waþuruþi kire yija jãätoraraþe. Kire jãätoritirã Mitilene wãmeika wejearã yija a'raþe mae. ¹⁵ Aþerõmi topi yija a'raþaka be'erõ'õ Quio wãmeika jõmurika yija o'raþe. Aþerõmi Samos wãmeika jõmurikarã yija eyaraþe. Topi a'ritirã aþerõmi Miletowejearã yija eyaraþe. ¹⁶ "Asiaka'iarã Jesúre ã'mitiriþeairã põ'irã ya'rijikareka yiba'ejíñu", Pablote ãþakã'ã ã'mitiriwa'ri, Éfesowejea wãjiaja yija o'ritaþawa'raþe. "Jerusalén wejearã Pentecostés baya ñaokaro'si wãrûaja ma'rijikareka jia simajíñu", ãrþupajoawa'ri, "Jajuaja ma'riye'e", Pablote yijare ãrãþe.

Éfesokarã imaruþtarimajare þiyia jia kiokajáðeka Pablo

¹⁷ Miletorã imatirã, Éfesowejearã Jesúre ã'mitiriþeairâte imaruþtarimajare Pablote oka þuatarape: "Mija i'tabe õ'õrã. Éfesorã a'ribérijika ñime", ãrïwa'ri nare kibojaþuþaraþe. ¹⁸ Supa imarõ yija põ'irã neyaraþaka þoto ikupaka Pablote nare ãrãþe:

—Mamarõ Asiaka'iarã eyatirã jia mijaka ñimaroyiraþaka mijaka õñu. ¹⁹ Mijaka ñimarapaka þoto Maiþamakiro'si ba'irabeñibaraka, "Mija têrïwa'ribaji õñuka ñime", ãrþerapaki yi'i. Supabatirãoka po'imajare Jesúre ã'mitiriþeabeyua ñawa'ri yoraþe. Supabatirã judiotatarâte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijûþaraþe. ²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yiboþaraþaka þoto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rãþâäberapaki yi'i. "Kirika bojariroka ã'mitiritirã jia nimarû", ãrïwa'ri mijare sayiboþataþaraþe. Ríkimarã wãjítâji, supabatirã mijaka wi'iarâoka mijare sayiboþaroyiraþe. ²¹ "Ba'iaja mijaka baaika þupajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuparâte yi'ririþa yapawa'ri maiþamaki Jesucristore

† 20:7 Domingo ‡ 20:9 Ventana

mija ã'mitiripẽabe", ãr̄wa'ri judiotatarã supabatirã judiotatamarã imarãteoka yibojaroyirape. ²² Espíritu Santore yire jã'meika upakaja maekaka Jerusalénrã ya'rirã baayu. Torã yire o'rirükia ñribeyuka yi'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawärüy. Ritaja wejeearã ya'riri Jayurõ'õrã ikupaka Tuparäro'si bojañirimajare yire bojayu Espíritu Santore nare sõrïrûjemaka: "Wëkomaka imariwi'iarã mire natarãnu. Supabatirã ba'iaja mijüarãnu", yire nañu. ²⁴ Maiþamakiro'si yiba'iraberükia yire kija'ataeka jia simauþatiji yibaawearäka be'erõ'õ yire najâjikareka marã imabeyua. "Po'imajare wayuïawa'ri Kimakire Tuparäte reyarüjeka mare tääokaro'si", ãr̄wa'ri po'imajare yibojaerã maiþamaki Jesûre yire þüataeka.

²⁵ "Kire ã'mitiripẽairäte Tuparäte jia jã'merãnu", ãr̄wa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae þuri "Aþekurioka yire niabesaranu", mijareka ñarîþupajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuparäte po'imajare bojariyaparaþaka upakaja mijare yibojarape, küpají ma'rãþääbekaja. Supa imarã ika mijare yibojayu: Írïka mijakaki Tuparã põ'irã eyabesaranekareka, kireje oka imaräka, yiremarña. ²⁸ Supa imarã rakajekaja mijá õñu upakaja jia mijá þupajoabe, Jesûre yaþaika upakaja mijá baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Ëfesowejearã þe'rieyatirã, Espíritu Santore mijare jã'meika upakaja jia Jesûre ã'mitiripẽairäte mijá ïarîpe. Maiþamaki Jesûre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ãr̄wa'riji, Tuparârirã maime. Supa simamaka jia nare mijá imaruþutabe, oveja ïarîrimajare ïarînu upaka. ²⁹ Yipupajoaikareka, ya'ritaparäka be'erõ'õ aperã, þakirimajaroka bojirimajare etarãnu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesûre ã'mitiripẽairäte þakirimajaroka nawärörãnu, Jesûre nayi'riri'ataru ãr̄wa'ri. ³⁰ Mija watopeka ï'rârimarã imarã þariji þakirimajaroka Jesûre yi'yuräte wärörãnu. "Yija þupajoaika upaka napupajoarú naro'sioka", ãr̄wa'ri supa nabaarãnu. ³¹ Supa imarã rakajekaja mijá imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mijá ã'mitiripẽarija'atakoreka. Maekarakakuri wejejé'räka, ñami, ïmioka mijare yiwärörapaka mijá ñirîjape. Í'râkumirarã oparaka mijare yokajääroyirape.

³² Yijeyomarã, mijaro'si Tuparäka yijairã baayu, mijare kïarînaokaro'si. "Mare wayuïawa'ri ba'iaja mabaalika waþa, Tuparäte ye'kariayu", ãr̄wa'ri mijá þupajoamaka, jiibaji kirika bojariroka mijá ã'mitiripẽerä Tuparäte mijare jeyobaarãnu. Supa imarã "Yiriräte jia yibaarãnu", kérïka upakaja Tuparäte baarãnu. ³³ Aperã niñerû, najariroakaaka oakiriberaþaki yi'i. ³⁴ Ikuþaka simaraþe: Ñoñu upakaja ba'irabetirã ba'arika, jariroaka yitõporape. Supabatirã yika imaraþaräteoka yitõpoñjirape. I'sia õñurã mijá ime. ³⁵ Ritaja yiba'irabekä ïapatawa'ri, "Pablote baaika upaka, jia maba'irabejînu sawaþaþi wayuoka baairäte majeyobaaokaro'si", mijá ãr̄wärüeka. Ikuþaka maiþamaki Jesûre bojaraþaka mijá ye'kariria'si: "Se'etoyukate têrïwa'ribaji jijimaka kime sijirimaji", Jesûre ãrïka,— Pablote nare ãräpe.

³⁶ I'supaka Pablote ãrãþaka be'erõ'õ naka ñukurupatirã Tuparäka kijairape. ³⁷ Tuparäka kijaiwearapaka poto oparaka kire nawâ'ojî'arape, supabatirã kiy'e'tearã nu'suraþe. ³⁸ "Aþekurioka yire ïabesaranu mijá mae", Pablote ãrïka simamaka, jimarña ba'iaja napuparaþe. I'sia be'erõ'õ þapitakarã kire najeyoariwa'raþe.

Jerusalénrā Pablotē a'rika

¹ Jesúre ã'mitiripéairâte a'ribojaweatirâ waþururâ yija jäärape. Suþabatirâ wâjiaja Cos wâmeika jümurikarâ yija a'rape. Aperîmi Rodas wâmeika jümurikarâ yija a'rapê. Topi Pátararâ yija eyarape. ² Suþa imarî marîrûkirô'örâ yija imaraþaka poto, "Feniciaka'iarâ sa'rirâ baayu ika waþuru", naþakâ'ä, i'sia waþurupi yija a'rapê. ³ A'ririjari Chiþre wâmeika jümurika yija ïao'rapê. Wejerîrka pë'rötöpi yija o'rapê i'sia jümurika. Siriaka'i wâjitàji yija a'ririjaraþe. Waþurupi ne'ewa'rapaka ba'irijia Tirowejearâ namaataerâ torâ yija pâþarape. ⁴ Torâ Jesúre ã'mitiripéairâte ïatôpotirâ ï'potëñarirakarîmi naka yija imaraþe. "Jerusalénrâ Pablotê ba'iaja jüarâñu", ãriwa'ri Espíritu Santore nare ðrîrûjemaka, "Jerusalénrâ me'ria'si", kire narîka. ⁵ I'suþaka narîko'omakaja ï'potëñarirakarîmi be'erô'ö a'rirâ yija baaeka ate. Torâ Jesúre ã'mitiripéairâ imaraþarâ, narõmia, namakarâoka yijaka wejeapi jeyoariwa'ritirâ þapitakarâ eyaraparâ. Pô'sirô'örâ eyatirâ ï'râkô'rîmatorâja ñukuruþatirâ Tuparâka yija jairaþe. ⁶ I'sia be'erô'ö nare yija majaroka yija bojaraþe a'yaokaro'si. I'suþaka baaweatirâ waþururâ yija jäärape. ï'râ þuri topi pe'raparâ.

⁷ Tirowejeapi a'ritirâ Tolemaidawejearâ yija eyarape. Torâ eyatirâ Jesúre ã'mitiripéairâte ïatôpotirâ "¿Yaje mijâ ime?", nare yija ãrâpe. Suþabatirâ ï'rârîmi naka yija imaraþe. ⁸ Aperîmi topi a'ritirâ Cesarea wâmeika wejearâ yija eyarape. Torâ eyatirâ Jesúrika bojariroka bojataþarimaji Felipe wi'iarâ yija a'rapê. Iki imaeakaki ï'potëñarirakamarâkaki Jerusalénrâ Jesúre ã'mitiripéairâ apóstolrâkare jeyobaarükika najâmekaki. ⁹ Botarakakorâ makarõmiki kimaraþe. Tîmiamarîrâ nimaraþe. Suþabatirâ Tuparâte nare ðrîrûjeikakaka aperâte bojaramaja rômijâ nimaraþe. ¹⁰ Torâ ï'rârîmimarâ yija imatiraþakarâ, Judeaka'iaþi Tuparâro'si bojañirimaji, Agabo wâmeikite etaraþe. ¹¹ Yija þô'irâ eyatirâ Pablo wa'eyoka kiwareraþe. Sapî kiõñu uþakaja kiû'þua, kiþitaka kiþi'þeraþe. Suþabatirâ ikuþaka kibojaraþe:

— "Jerusalénrâ ikuþaka judiotatarâte ika wa'eyoba'ipite pi'þerâñu. Kire pi'þetirâ judiotatamarîrâ imarâte kire nijirâñu", ãriwa'ri Espíritu Santore yire bojayu,— Agabote ãrâpe.

¹² I'suþaka këþakâ'ä ã'mitiriwa'ri "Jerusalénrâ me'ria'si", ãriwa'ri Pablotê yija bojaraþe Cesareakarâþitiyika. ¹³ I'suþaka yija ãrîko'omakaja ikuþaka Pablotê yi'raþe:

— Mija oria'si. Mija opakâ'ä ïawa'ri, yirîomayu. I'suþaka simako'omakaja yipuþaka þuri simauþakaja ima. Jerusalénrâ yire naþi'þerâka takamarâ, yire jäärika nari'karâkareka, "Yire mijâ jää'si", ñarîbesarâñu. Maiþamaki Jesúre jää'meka uþakaja baarimaji ñime,— Pablotê yijare ãrâpe.

¹⁴ Yija ãrâþaka uþakaja kiyi'riþeþakâ'ä, i'tojîrâja kire yija jaiëjerija'atarape. Suþabatirâ ikuþaka kire yija ãrâpe:

— Maiþamakire yapaika uþakaja simarû.—

¹⁵ I'suþaka ãriweatirâ yija ba'irîja jieweatirâ Jerusalénrâ yija a'rapê. ¹⁶ Cesareewejeakarâ ï'rârimaki Jesúre ã'mitiripéairâka yijaka jeyoariwa'raparâ. ï'rîka Mnasón wâmeiki wi'iarâ yijare ne'ewa'rapê torâ tuiokaro'si. Chiþrekaki mirâki kimaraþe. ï'râjë'râmarâja Jesúre ã'mitiripéatiki kimaraþe.

Santiago þô'irâ wi'iturirî Jerusalénrâ Pablotê eyaeka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyaraþaka þoto jia jijimakapi Jesúre ã'mitiripéairâte yijare e'etorape. ¹⁸ Aþerími bikitojo Santiago þð'irâ wi'iturirí Pablotka yija a'rape. Nimaupatiji Jesúre ã'mitiripéairâte imaruputarimaja imapataraparâ Santiago þð'irâ. ¹⁹ “¿Yaje mijáime?”, ãrïweatirâ, “Judíotatamarirâte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarijia Tuparâte baaraþe”, ãrïwa'ri ritaja o'rikakaka Pablotke nare bojaraþe. ²⁰ I'sia ã'mitiriritirâ jijimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuparâ”, narâþe. Supabatirâ ikupaka Pablotke narâþe:

—Yija jeyomaki, matatarâ rikimarâja imarâ Jesúre yi'yurâ. Kire ã'mitiripéairâ imariþotojo Moiséte jã'meka upaka oyiaja mabaarijau ruþu. I'sia miõñu. ²¹ Aþerâ þuri ð'orâ imarâte ikupaka bojairâ: “Judíotatamarirâ ka'iarâ Pablotke imataþapoto ‘Moisés imaekakite jã'meroyika mayi'rija'atajîñu’, ãrïwa'ri judiorâka torâ imarâte kibojayu. I'supakajaoka ‘Mija makarâ circuncisión baarika, supabatirâ matatarâte baajiriroika yi'ririya'atarika sime’, këñu”, ï'rârimarâte ãrïrijayu,—Pablotke narâþe.

²² —Metaika norirâñu. “Kireka po'imajare bojakopeika majaroka ritamarâ sime”, nañaokaro'si ð'marâkâ'ä mibaarâñu? ²³ Ikupaka mibaajikareka jia simajîñu. Ð'orâ maka botarakamaki ïmirîja imarâ, “Miaika wâjítâji ikupaka yija baarâñu”, Tuparâte ãrïkarâ nime. “Tuparâte yija ãrïka upakaja, yija baaraþe”, ãrïwa'ri, Tuparâte jiyipupaka ðrïriwi'iarâ narupua wi'epaterüjeri na'rîrâñu. ²⁴ Mi'ioka naka me'pe. Ba'iaja nabaaikareka jûjerika yapawa'ri judíotatarâre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joeñiokaro'si mijaro'si samiwaruþe. Tuparâro'si sajoeñitirâ, kurarâkare mijáruaþe. Tuparâro'ri sajoeñitirâ, kurarâkare mijáruaþe. “Tuparâte yija ãrïka upakaja, yija baaraþe”, ãrïwa'ri. I'supaka mibaamaka ïawa'ri, “‘Moiséte jã'meroyika yi'ribeyuka Pablotke ime’, aþerâte ãñua þuri þakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu”, matatarâte ãrïrâñu. ²⁵ Judíotatamarirâ Jesúre ã'mitiripéairâte þaperâra yija þülataraþe. Ikupaka bojabaraka naro'si yija o'orape: “Ikatakaja mijare yija bojaþuayu: Waþuju imaja jêrâka jiyipupaka ðrïwa'ri ri'ia naþâaiakaka mijáruaþe. Riweaoka mijáruaþe. I'supakajaoka wa'iro'sia wâmua namokoru'ataeka ri'ia mijáruaþe. Supabatirâ römkirâ, tîmiakirâ, römmimarirâ, tîmiamarirâoka ba'iaja baabekaja mijáruaþe”, ãrïwa'ri yija o'orape,—Pablotke narâþe.

Tuparâte jiyipupaka ðrïriwi'iarâ Pablotke nañi'aeka

²⁶ Supa imarî aþerími botarakamaki imakarâte Tuparâte jiyipupaka ðrïriwi'iarâ Pablotke e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaika najûjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirâ, ikupaka kurarâkare kibojaka: “Ikarakarîmi sajariwa'yu ruþu ba'iaja yija baaika yija jûjewearûkia. Piyirîmi seyarâka þoto Tuparâro'si oveja mijáruaþe. Joeñiokaro'si yija yapayu, yija imarakamakiro'si”, nare kërîka.

²⁷ Íþotëñnarirakarîmi seyaerâ baaeka þoto Tuparâte jiyipupaka ðrïriwi'iarâ Pablotke imamaka, ï'rârimarâ Asiaka'iakarâ judíotatarâte kire ñatõpoeka. Jâjirokaþi po'imajare wâjítâji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸ Ikupaka kire nokabaaeka:

—Yija tâ'omaja, Israeltatarâ, yijare mijáruaþe. Ílî ïmirîji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka “Moiséte jã'mekakaka mayi'rîkimarâ sime”, ãparaka po'imajare kibojapibayu. Supabatirâ ika Tuparâte jiyipupaka ðrïriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judíotatamarirâte

þariji Tuparâte jiyipupaka ñrîwi'iarâ ke'eetamaka ba'ia sakimarûjeyu Tuparâñ nakoareka,— ãrîwa'ri aperâte nabojaeka.

²⁹ I'sia ruþubajî ñrârirîmi wejeñ'e'metâji Trófimo wâmeikipityika Pablote imamaka niaeaka. Éfesowejeakaki kimaeka Trófimo. Supa imarî, "Kika kime je'e", ãrîþupajoakoþewa'ri "Juditatamarîkate Tuparâte jiyipupaka ñrîwi'iarâ ke'ewa'yu", narîkoþeka).

³⁰ Tuparâte jiyipupaka ñrîwi'iarâ oka po'ijirika majaroka ã'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarâte torâ rîrîwa'rika. Pablote ñi'atirâ kire nayieþoaeka. I'sia wi'iapi poritirâ, simauþatiji koþereka natâtepataeka, torâ oka po'ijirikoreka. ³¹ I'supaka kire jääerâ nabaaeka poto, Jerusalénwejeareka imaekarâte oka po'ijiaeka majaroka Romakaki surararâka ïþamakire ã'mitirika. ³² I'sia majaroka ã'mitiritirâ kisuradarâkare, supabatirâ kirokajitekarâ ïþarimarâ imaekarâteoka kiakaeka. Supabatirâ rîrîwa'ritirâ rukubaka þupajoabaraka po'imajare boebarikarõ'orâ neyaeka. Surara ïþamakire kisuradarâkapitîiyika ketamaka ïawa'ri, Pablote napajerija'ataeka. ³³ Supa imarî surara ïþamaki Pablote ñi'arûjekaki kisuradarâkare. Kire ñi'atirâ, ï'þamiji þerumijiapi nare kire kiþi'þerûjeka. Supabatirâ po'imajare kijerîka: "¿Maki kime ñi? ¿Dakoa kibaako'a?", kérîka. ³⁴ Rakaka oyiaja þupajoawa'ri akasererikeriapi najaika. Nakaseretaruþamaka ã'mitiriwârûberiwa'ri, "I'supaka oka kireka ime", kérîwârûberika. Supa imarî surararâka wi'iarâ Pablote ke'ewa'rîrûjeka surara ïþamaki. ³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarâ kire ne'ewa'þakâ'ä ñatirâ rîkimarâja po'imajare kibe'erõ'õ a'rika. "Kire mijâ jääþabe", ãparaka nakasererîrîka. Surara wi'ia mirîrûkirõ'orâ neyaeka poto, jääibaji boebariwa'ri okajâja najarika. Supa imarî po'imajare kire jääsi ãrîwa'ri Pablote surararâkare e'emiawa'rika.

Po'imajare ðaeka wâjítâji, "Dakoa oka yire imabeyua", Pablote ãrîka

³⁷ Surara wi'iarâ kire ne'ekâkaerâ baaeka poto, ikupaka niþamakire Pablote ãrîka griego okapi:

—Mika jairika yiþapayu,— kérîka.

I'sia ã'mitiritirâ,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ "Bikitakamarîa Egiþtokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairâka jeyoariwa'ritirâ po'imajamatorâ kimaruputaeka. Roma ïþarimarâre ñrâþe'rõtorâja kibaariyapakoþeka. I'supaka baaraþaki kime", mireka ñarîþupajoako'o. I'supaka yiþupajoakoþeko'omakaja griego oka mijaikeka, Egiþtokakimarîka mime,— kire kérîka.

³⁹ I'supaka këþakâ'ä ikupaka Pablote kire ãrîka:

—Jêno'o aþïka ñime. Judiotataki ñime yi'i þuri. Tarso wâmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarâ sime. ¿Yaje po'imajaka yire mijairûjejñu?— Pablote kire ãrîka.

⁴⁰ I'supaka këþakâ'ä,

—Naka mijaiibe,— kire kérîka.

Supa imarî mirîrûkirõ'orâ rîkamaritirâ po'imajare wiriwirijayaokaro'si kipitaka kimi'mataeka. Po'imajare okata'rika be'erõ'õ hebreo okapi Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarā judíorāka, pəkiarimarāoka mijā ā'mitipe rupu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mijā āñaoakaro'si yimajaroka mijare yibojerā baayu rupu,— Pablotē ārīka.

² Nokapi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikuþaka Pablotē nare bojaeka:

³ —Judiotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejearaka þo'ijirikaki ñime. Supabatirā ð'ð Jerusalénrā yipakiarika. Gamaliel wāmeikiþi ārīwa'riji þapera yiwārūrapē. Mañekiarāte jāmekakaka jia yiwārūrapē. Maekaka Tuparāte mijā yi'yu upakaja yi'ririka yiyaþaroyirape yiro'si oka. ⁴ “Jia Tuparāte yi'yuka ñime”, ārīwa'ri, Jesúre ā'mitiripéairāte ba'iaja jūerā supa yibaaraþe. Aþerikuri nare yijāärūjerape. Ímirija, rōmijäteoka ñi'awa'ritirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitarūjerape. ⁵ Kurarāka ïpamaki imatiyaiki supabatirā ïparimarā imatiyarimajaoka “Tsupaka kibaarape”, yireka ārīwārūirā. Í'rājaoka þapera yire baañiraparā, matā'omaja Damascowejeakarāre yibearükia imakoperapaka. I'sia þapera e'etoritirā, so'oeka yire jā'meika upakaja Jesúre ā'mitiripéairāte mo'arī ya'rikoperape. Jerusalénrā nare e'era'atirā ïparimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakoþerape.

*“Ikuþaka Jesúre yiyi'riü'murape”, ārīwa'ri Pablotē bojaeka
(Hch 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ I'supaka baarī ñimi ñe'metāji ma'api ya'rapaka poto, Damascowejewā'tarā ñimarapaka poto, ikuparō'ðøiji wejepemapi jājia yaaboaika yire yaaraþaka. ⁷ Supa imarī ka'iarā yiña'rāpe mae. Supabatirā ikupaka yire sajaikorapaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?” ⁸ I'sia ā'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'rapē: “¿Ñipamaki, maki mime?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka kiyi'rapē: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kérāpe. ⁹ I'supaka sayaaboamaka ñatirā yika a'raparāre þupatarape. I'supaka sayaaboamaka ñatirā yika a'raparāre þupatarape. Í'rā þuri i'supaka yaaboarapaka ñakoperipotojo yire jairaþaki oka na'mitiriberape. ¹⁰ I'supaka yire kijaimaka ā'mitiriwa'ri kire yijerūrapē: “¿Marākā'ā yibaarika miyapayu Ñipamaki?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka yire kiyi'rapē: “Mi'mitirā Damascorā me'pe. Torā Í'ríkate mire bojarāñu ritaja mibaarükia miro'si yija'ataeka”, yire kérāpe. ¹¹ I'sia yaaboaika ñiarapaka poto yiñakoyerape. Supa imarī yika a'raparā Damascorā yire tñieyaraparā.

¹² Torā Í'ríka Ananías wāmeikite imaraþe. Moisés imaekakite jāmekakaka simaupakaja yi'riþataiki kimaraþe. Tokarā judiotatarā, “Jia baaiki kime”, ārīwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearā yeayarapaka be'ero'ð yipø'irā Ananiare etaraþe. Yiwā'tarā ríkamaritirā ikupaka yire kérāpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuparō'ðøiji kire ñiarape. ¹⁴ Supa imarī ikupaka yire kérāpe: “Tuparā, mañekiarāte jiyipuþayeroyikakite wā'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarükia miõñaokaro'si. Supabatirā kiþuataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerā, supabatirā kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuparāte miþø'irā kire þuatarape. ¹⁵ Jesús majaroka mibojataþarijarirāñu. Miaeka mirāka, mia'mitirikaoka ritaja þo'imajare mibojataþarāñu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesúre

* 22:14 Refiere a Cristo, el Mesías

ã'mitiripẽatirã, ba'aja mibaaika kijújerã kire mijéñebé. Supabatirã rupuko'a mijújerüjebe", yire kérãpe.

¹⁷ Ñoapañaka Jerusalénrã imakopeka yiþe'riwa'rape. Torã ñirärími Tuparáte jiyipupaka ñiríwi'iarã Tuparáka jairã ya'rape. Tuparáka jaikõri makárarñuroka upakaþi Maiþamakire jaimaka ñiarape. ¹⁸ Topi ikupaka yire kérãpe: "Nojimariji Jerusalén wejeapi me'pe. Õ'ðrã imarã po'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ã'mitiripẽabesaráñurã", yire kérãpe. ¹⁹ I'supaka këþakã'ã ã'mitiritirã ikupaka kire yiþi'rape: "Maiþamaki, õ'ðrã imarã ritaja yibaaeka mirákã ñurã. Mire ã'mitiripẽabaraka judíorákare réríwi'iarã imarâte e'epoatirã wëkomaka imariwi'iarã nare yitaroyiraþe. Supabatirã nare yiþajewã'imaríroyiraþe. ²⁰ Mimajaroka bojaramaji Estebanre najäämaka yiyoiríkamarãþe. Kire jääbaraka jariroaka nawaratarapaka ñarírimaji ñimarape. Supa imarã Estebanre jääweatirã, T'supakajá kire mabaajíka jia sime', ñaríþupajoaraþe yiro'sioka", Maiþamakire ñarãþe. ²¹ I'supaka ñaríko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape: "Me'pe. Yoerã mire yiþüatayu judíotatamaríräte miwärökaro'si", yire kérãpe,— ãriwa'ri po'imajare Pablote bojaeka.

Surararãka ñipamaki Pablote ñi'arüjekaki

²² I'supaka judíotatamaríräreka kérïka poto po'imajare kire ã'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapi kire naþipeka.

—Kireyaparü. Õñia imaberijíki kime,— narïka.

²³ Ña'rýaarímaríjaja naþipeka. Supabatirã najoroaka pemakato† waratatirã ka'ia uyuakaka ñimirã nabaremiaruika. "Boebaka yija ime", ãriþika i'supaka nabaaka. ²⁴ I'supaka nabaamaka ñawa'ri, surara ñipamaki kisuraranräkare nawi'iarã Pablote ke'ekäkawa'rırüjeka. "¿Dakoa oka imamaka, po'imajare mire ã'mijayu?", ãriwa'ri, "Pablote ajeapi mijá þajebe", surara ñipamakire nare ãrika. ²⁵ Kire þajerã naþi'þeríkaweaeka poto ikupaka Pablote jaika tokaki ñipamakire:

—¿ñi'ðika Romatatakite mijá þajejíka jia simajíñu ruku? ¿Ba'aja yibaaika ñakoribekaya yire mijá þajerã baayu bai?— Pablote kire ãrika.

²⁶ I'supaka këþakã'ã ã'mitiritirã, kíþamaki pð'irã a'ritirã, ikupaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'supaka mibaarüki ruþu. ñi'ñimiríji miþajerüjeiki Romatataki kime,— kérïka surara ñipamakire.

²⁷ I'supaka këþakã'ã ã'mitiriwa'ri surara ñipamakire ikupaka Pablote jérñaeka:

—¿Yaje rita sime Romatatakite mima?—

—Ikijloka ñime,— Pablote ãrika.

²⁸ —Ríkimaka yiþapaþirape Romatatakite imaokaro'si, — surara ñipamakire kire ãrika.

I'supaka këþakã'ã,

—Romatatakite po'ijirikakiji ñime,— Pablote ãrika.

²⁹ Supa imarã kire þajerika yaþakopekarã kíkiwa'ri aþerð'õrã kire na'ritapawa'rika. "Ba'aja Romatatakite yiþajerüjekopeyu", ãriwa'ri surararäka ñipamakioka kíkikaki.

ñiparimara imatiyairã wäjítaji Pablote jaika

30 “¿Dakoa oka imamaka, po'imajare Pablote ã'mijñaeka?”, ãrïwa'ri aperími, kuraräka ïpamarä, judiotatarä ïparimarä imatiyaitataoka surararäka ïpamakire rérätaeka. Supabatirä Pablote perumijia kutetirä, nawâjítâji kire e'ewa'ritirä kire kija'arïkaeka.

23

¹ Judiotatarä ïpamaräre ïarïkatirä ikuþaka Pablote ãrïka:

—Yitâ'omaja, ðñia ñimatiyikuriji Tuparâte yaþaika uþaka baarimaji ñime. Supa imarî kiwâjítâji jajumarñaja ñime,— Pablote nare ãrïka.

² I'sia ã'mitiritirä kuraräka ïpamaki imatiyaiki, Ananías* wâmeiki Pablo þð'irâ ríkamarikarâte “Kirijea mijâ paape”, kérïka. ³ I'supaka nabaamaka ikuþaka Pablote kire ãrïka:

—“Jia baaiki ñime”, ãñuka imariþotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarî sawapa ba'iaja mijûaerâ Tuparâte ba'iaja mire baarâñu. “Moiséte jâ'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merïko'omakaja kijâ'meika yi'ribekaja yire miþemapaarüjeyu,— Pablote ãrïka kuraräka ïpamaki imatiyaikire.

⁴ I'supaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, torâ imaekarâte ikuþaka Pablote ãrïka:

—Tuparâte wâ'mækaki kuraräka ïpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.

⁵ I'supaka naþakâ'ã ã'mitiritirä, ikuþaka Pablote ãrïka:

—Yitâ'omaja, “Kuraräka ïpamaki imatiyaiki kime je'e”, ñarïwârûbeyu. “Mija ïpamakire jaiyuyebekaja”, ãrïwa'ri Tuparâ majaropûnu bojaika. “Ípamaki imatiyaiki kime”, ñarïwârûrikareka, kire yijaiyuyeberijâeka,— Pablote ãrïka.

⁶ Judiotatarä ïparimarä rakaka oyiaja þupajoairâ nimaeka. Í'rârimarâ saduceokaka þupajoae karâ, aperâ fariseokaka þupajoae karâ. I'sia ðrïwa'ri ikuþaka jâjirokapî Pablote jaika:

—Yitâ'omaja, fariseokaka þupajoaiiki ñime yiro'sioka. Yirïrâoka i'supakaja þupajoairâ imarâ. “Reyakoperipotojo po'imajare ðñia jariþe'rîrâñu ate”, ãrïþupajoaiiki ñime. I'supaka þupajoaiiki ñimamaka, mijâ wâjítâji “Oka kire ima”, ãrïwa'ri i'supaka yire mijâ jêrïayu,— Pablote nare ãrïka.

⁷ I'supaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, saduceokaka þupajoairâ okatotoñ'muekarâ fariseokaka þupajoairâka, rakakaja þupajoae karâ imarî. ⁸ (Ikuþaka nañu saduceokaka þupajoairâ: “Reyairâ po'imaja ate ðñia jariþe'ribesarâñurâ, ángelrâkaoka imabeyurâ, supabatirâ Satanárika imaoka imabeyua”, nariþupajoayu. Fariseokaka þupajoairâ þuri, i'supaka ãrïþupajoabeyurâ). ⁹ Supa imarî rakaka oyiaja þupajoairâ imarî, jâjirokapî nokatotoeka ruþu. Topi mae Moiséte jâ'meka wârõrimaja mi'mirïkaekarâ jaiokaro'si. Fariseokaka þupajoairâ nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime i'í. Damascorâ ke'rapaka poto ángelte kire jairaþe je'e aþeyari. “I'supakamarâ sime”, maríberijñu,— ãrïwa'ri najaibu'aeaka.

¹⁰ Jimarâ jâjirokapî okatotobu'abaraka, boebaitaka nimamaka ñawa'ri, “Pablote ba'iaja baawâ'imarîtirâ kire najâäriatarâñu je'e”, surara ïpamakire ãrïþupajoae ka. Supa imarî kisurrarâkare akatirâ ikuþaka nare kijâ'meka: “Pablote nawatopekaþi e'eoatirâ mijâ wi'iarâ kire mijâ taþe ate”, nare kérïka.

¹¹ I'siñami Pablo þð'irâ maiþamaki Jesúre þemakotowirika. Kiwâ'tarâ eyarïkaritirâ, ikuþaka Jesúre kire ãrïka:

* **23:2** El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima poto yimajaroka mibojaika upakajaoka Romawejeearā mimarāka poto mibojarāñu,— Pablotekērika.

Pablotekērika naupakatarika

¹² Aperīmi ū'rārimarā judiotatarā takaja kareaja rērītirā, “Pablotemajāājīñu”, narīpuapajoaka. “Ōñia kimarākarō'ōjīrā maba'abesarāñu, supabatirā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, natiyajaa narību'aea. ¹³ ū'rīka upakaja i'supaka jaibu'abarakama imaeakarā ū'parāpo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā nimaeka. ¹⁴ I'sia be'erō'ō kurarāka ū'pamarā, judiorāka ū'parimarāka jairīna'rīka. Naþō'irā eyatirā ikupaka narīka:

—Yija ū'rīka upakaja puapajoawa'ri, “Pablotemajāājīñu imarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, yija ārīko'o. ¹⁵ Mija, judiotatarā ū'parimarā imatiyaitatarāoka ikupaka mijaa baajikareka jia simajīñu: Maekakaja surara ū'pamakire oka mijaa puatabe, waeroka bikiitojo mijaa þō'irā Pablotekēera'arū. “Yaje rita oka parea kire imarika yija ū'rīriyapayu. Supa imarī ū'orā Pabloteme'era'abe”, ārīpaktirā oka kire mijaa puatabe. I'supaka mijaa ārīrākareka ū'orā Pablotetabeyukajiji kire yija jāātorirāñu,— narīka.

¹⁶ Pablo paka'imaki i'supaka oka imamaka ū'rīkaki. Supa imarī i'sia oka Pablotebajarī, surara wi'iarā kikākaeka. ¹⁷ Torā eyatirā Pablotekibojaeka. Supa imarī torā imaeakaki ū'rīka surara ruþuko'amakite Pablotetakaaka.

—Ū'i bikirimajire miþamaki þō'irā me'ewa'pe. Oka bojaerā kibaarijiju, — Pablotekire ārīka.

¹⁸ I'supaka kēþakā'ā ū'mitiritirā surararāka ū'pamaki þō'irā kire ke'ewa'rika. Ikupaka kīþamakite kibojaeka:

—Yija ū'rīnuka Pablo yire akatirā, “Ū'i miþamaki þō'irā me'ewa'pe”, kēþakā'ā kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijiju,— kire kērīka.

¹⁹ I'supaka kēþakā'ā ū'mitiriwa'ri, aperō'ō pañakarā kire e'ewa'ritirā kire kijērīka:

—¿Dakoa yire bojarika miyapayu?— kērīka.

²⁰ Supa imarī ikupaka kire kibojaeka:

—Juditotatarā ū'rīka upakaja puapajoawa'ri niþparimarā wājiti Pablotemija e'ewa'yaokaro'si oka puatabarāñurā. “Yaje rita oka kire imarika ū'rīrika yija yaþayu”, narīþakirāñu. ²¹ I'supaka mijare narīkopemaka miyī'ria'si. Naka imarā ū'parā po'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā ma'a ū'ne'metāji Pablotekāñurā nata'arāñu. “Pablotemajāājīñu imarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarāñu. Kire majāābesarāka, Tuparāte mare jāārū”, ū'ne'metāji nime. Mire najēñerāka upakaja mijā'merükia ta'atikaja nime,— surara ū'pamakire kērīka.

²² —Me'pe. Yire mibojaika aperāte mibojapiba'si,— surara ū'pamakire kire ārīka.

Félix þō'irā Pablotene'ewa'rirīñjeka

²³ Supa kibaaeka be'erō'ō surararāka ū'pamaki, kirokajite imaeakarā ū'parimarā ū'parāte akatirā ikupaka nare kibojaeka:

—Ire ū'namieueve rō'ōjīrā aiyate eyawa'rirīka poto Cesarearā Pablotemija e'ewa'rirāñu. Ikarakamaki mijaka a'rīrāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā ū'puapi a'rīrāñurā. Supabatirā setenta rakamarā a'rīrāñurā kawaru pemaþi. Supabatirā doscientorakamarā imarāñurā

bejoarikawa'ririmaja. ²⁴ Supabatirā kipemapi Pablote a'yaokaro'si kawaru tōpeweitikaja mijā imabe. Īpi Félix pō'irā ñōnikaja Pablote eyarika yiýapayu,— nare kērīka.

²⁵ Ikuþaka ãrīwa'ri naka surara ïpamakire þapera þūataeka Félixre:

²⁶ "Yi'i Claudio Lisias ika þapera þūataiki. ¿Yaje mime Félix, īpi imatiyaiki? ²⁷ Judiotatarā īī Pablote ñi'atirā kire jääerā nabaakoþeraþe. 'Romatataki kime', naþakā'ā ã'mitiriwa'ri, kire najää'si ãrīwa'ri yisurararäkapitiyika a'ritirā kire yiýa ë'marape nareka. ²⁸ 'Tsiakaka oka kire ima', naþakā'ā ã'mitiyaokaro'si, judiotatarā ïparimarā imatiyaitata pō'irā Pablote ye'ewa'rape. ²⁹ 'Yija ñekiaräte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime', ãrīwa'ri kire naboebaraþe. Pablo þuri Romakarā ïparimarāre jā'meika yi'ribeyukamarika imarī, wēkomaka imariwi'iarā imaberijíki, majääberijíkioka. ³⁰ Judiotatarā kire jäärika nari'kaika õrítirā miþō'irā kire yiþüatayu. Kire okabaarimajareoka yiþüatayu. Supa imarī torā na'yu 'Ikuþaka sime oka kiro'si', mire nañaokaro'si. I'tojirāja sime", ãrīwa'ri Félixre þapera kiþúataeka.

³¹ Supa imarī surara ïpamakire jā'meka upakaja Pablote e'ewa'ritirā Antípatriswejearā neyaeka. ³² Aþerīmi surararäka û'þuapi a'rikaräte nawī'iarā pe'riyeaeka ate. Cabaru þemapi a'rikarā takaja Pabloþitiyika o'rikarā. ³³ Cesarearā eyatirā īpi Félixre þapera naja'ataeka. Supabatirā Pablote kiþō'irā natarika. ³⁴ I'sia þapera ïaweatinā ikupaka Pablote kijērīka:

—¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'þupaka kēþakā'ā,

—Ciliciaka'iakaki ñime,— Pablote ãrīka.

I'þupaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri,

³⁵ —"Mire þarea ima", ãrīrī mire okabaarimajare etaräka þoto nare mijairika ña'mitirirñu ruþu,— Félixre kire ãrīka.

Supa imarī, īpi Herodes wāsare baarñekawi'iarā kisurararäkare kire kiarñirñjeka.

24

Félixre ñaeka wājítäji, "Oka imabeyua yiro'si", Pablote ãrīka

¹ Írāþitarakarīmi be'erō'ō kuraräka ïpamaki imatiyaiki Ananías, supabatirā judiotatarā þakiarimaräþitiyika Cesarearā neyaeka. Nare jañjirī Térbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā īpi pō'irā na'rika, "Pablote oka ima", ãrīrī. ² Supa imarī īpi Félixre akaeka Pablote. "Oka Pablote ima", ãrīwa'ri ikupaka Tértulote ãrīka Félixre:

—Jia mibaayu ñipamaki. Miõñuapi ãrīwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirā jia mijéräko'aikapi ritaja jiibaji simamaka ika ka'iareka imaräte jia mijeyobaayu. ³ I'þupaka mibaarijayua õrítirā ritaja po'imajare jijimaka mika ime. "Ñipamaki jia yiýa jiýipuþayeeiki, jia mibaayu", yiýa ãñu. ⁴ Ima aþea miba'iraberika je'e. Supa imarī ñoaka mika yiýaiberijñu miba'iraberika yiriatakoreka. Ñojimarijíyiýaika mia'mitipe ruþu. ⁵ Íí imaki, Pablo kiokapi þo'imajare rukubaka þupajoarñjeiki. Írāwejerämaría turitirā judiotataräte rukubaka kiþupajoarñjetape. Jesúsz Nazaretkakire ã'mitiriþeairā ruþuko'amaki kime. ⁶ Tuþaräte jiýipuþaka õrñriwi'ia Tuþarā ñakoareka ba'iaja

baarūjeriyapawa'ri torā kākaberijrā uparāka torā kikākarape.* Supa imarī kire yija ñi'arape. Yija ñekiarāte jā'meka upaka, "Oka kire ima", ārīrika yija yapakoperape. 7 I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara īpamaki, Lisias yija pō'irā eyatirā, okajājia baatirā yijareka Pablote kē'marape. 8 Ikuupaka yijare kērāpe: "Oka Pablote ima", ārīrika mijā yaparākareka, ika ka'i īpamaki Félix pō'irā mijā a'pe", yijare kērāpe. Supa imarī, ñipamaki Félix, miōñu upakaja kire jēñakōri je'e parea kire imakaka. I'supaka mijēñarāka be'erō'ō "Kire nokabaaika rita sime", merīñu,— Tértulote ārīka Félixre.

9 Torā judiotatarā kika imaeakarāoka "Rita sime", ārīkarā. 10 Supa imarī Félix jērābaaekaki Pablote kipitakapi, "Mijaibe", ārīwa'ri. I'supaka kibaamaka īatirā, Pablote jaiū'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarā bikija īpi imaū'muekaki mime. Supa imarī miwājitāji "Dakoa oka imabeyua yiro'si", ārīwa'ri jījimakapi yijairā baayu. 11 Ípoū'puarāe'earirakarīmi rō'ōjirāja seyawa'yu rupu Jerusalénrā Tuparāte jiyipupayeerī yituraapaka be'erō'ō. "Rita sime je'e", merīrākareka, aperāte mijēpe. 12 Marāpateoka Tuparāte jiyipupaka õrīwi'larā rērītirā imarāka yokatotomaka īberaparā īrā. Supabatirā simaupatiji judiorākare rērīwi'ia yituriroyiraparō'ōrā rērāparāre rukubaka puapajoarüjeberapaki yi'i. Jerusalén wejareka oka yipo'ijieberapaka simamaka, "I'supaka Pablote ba'iaja baaraapaka poto kire yija īarape", maki ārīwārūberijiki. 13 Supa imarī "Pablote yija okabaaika ritataka sime", narīwārūberijīñu. 14 Ika mijare yibojawapu'aerā baayu. Tuparā, yiniekirāte jiyipupayeeekakite jiyipupaka ñoñu yiro'sioka. I'supaka imariptojo Jesúre yijare wārōeka upakaja Tuparāte yijiyipupayeeeyu. Judiotatarā īparimarā puri "Jesúrika bojariroka pakirimajaroka sime", āñurā. Tuparāte yi'yuka imarī, Moisés imaeakakite jā'mekakaka, supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajare o'oeakaoka yi'yuka ñime. 15 "Nimaupatiji reyairāte ate Tuparāte ñiña jaripe'rirūjerāñu", īrārimarā õ'ōrā imarāte āñu upaka āñuka ñime yiro'sioka. Ba'iaja baairā reyairāte, jia baarijayurā reyairāteoka i'supaka kibaarāñu. 16 Supa imarī jia oyajia yibaariyapayu, Tuparā wājítāji, po'imaja wājítājika, yire oka imakoreka.

17 Írājē'rāmarīa, apea wejearā turitaapatirā, Jerusalénrā yipe'rietarape. Torā pe'reiyatirā wayuoka baairāte niñerū yipibarape. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoeñjirūjerape. 18 Tuparāte jiyipupaka õrīwi'iareka i'supaka baabaraka ñimarapaka poto īrārimarā judiotatarā yire īatōporaparā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijayua najújeika upakaja yibaawearapaka poto, yire niatōporape. I'sia poto ríkumarā imaberaparā po'imaja yika, supabatirāoka, oka imaberapaka. 19 Aperā judiotatarā Asiaka'iakarā puri yire īatōpotirā oka po'ijiaraparā. I'supaka imarā imarī "Oka kire ima", ārīwa'ri, bojarī ni'tarū maekakaja. 20 Bojarī ni'tabesarākareka, īrā õ'ōrā imarāja bojarū. Ípoū'puarāe'earirakarīmi rō'ōjirāja seyawa'yu rupu Jerusalénrā yija judiotatarā īparimarā imatiyaitata wājítāji yimajaroka nare yibojarapaka be'erō'ō. Õ'ōrā imarā, sā'mitiraparā imarī "Ikuupaka Pablote ba'iaja baaraape", ārīwa'ri yijare naboajikareka jia simajīñu. 21 Apeyari

* 24:6 La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

“Reyariþotojo ate ñňia jariþe'rirâñurâ þo'imaja”, ika takaja jääjirokapi torâ ñarâþaka ã'mitiritirâja “Oka kire ima”, mijá ãñuje'e,— Pablote ãrïka.

22 Jesüre þo'imajare ã'mitiriþeaika majaroka õritikaki Félixre imaea ka imarî ikupaka nare kërika:

—I'tojirâja ña'mitirirânu ruþu. Surara ðpamaki Lisiare etarâka poto, “Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si”, ñarîrânu,— Félixre ãrïka.

23 Supa imarî ikupaka surara ðpamakire kërika:

—Wêkomaka imariwi'iarâ Pablote mijá ïarîpe. Torâ tîmarîji kire mijá baa'si. Kijeyomarâre etarâkareka kire najeyobamaka mijá jääjibaa'si,— kërika.

24 I'sia wârîwa'ri aperîmirô'ðjirâ be'erô'ð Félixre etaeka ate kirûmu Drusilaþityika. Judiotatako koimaeka. Torâ eyatirâ Pablote kiakarûjeka. Ketaeka poto, Jesucristore ã'mitiriþearikakaka kibojamaka Félixre ã'mitirika. 25 Ikuþaka Pablote kire bojaeka: “Jia ï'râtiji þupajoawa'ri i'supaka mijá imabe”, ãrîwa'ri Tuparâte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajînu. ï'rârîmi ba'iaja mabaaika wapa Tuparâte mare jêñerânu”, Pablote ãrïka. I'supaka këpakkâ'ã ã'mitiriwa'ri, Félixre þupataeka.

—Me'þe ruþu. Dakoa baabekaja ñimarâñurîmi ate mire yakarânu i'siakaka rîkimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kërika.

26 “Niñerû yire kijirâkareka, kire yija'atarânu”, ãrîþupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairâ. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarâ Pablote baaeka. 27 I'supaka kibaayukâ'âja ï'pakuri wejejë'râka so'rika. I'sia be'erô'ð ïpi kimaekareka Félixre þorika. Supabatirâ Porcio Festo wâmeiki kiõ'toarâ ïpi jääkaki. Félix ðpamaki kimaeka kiporirâ baaeka ruþu judiotatarâþityika jia imarika yaþawa'ri Pablote kija'ataberika ruþu.

25

Festo wâjítâji Pablote jaika

1 Festo ïpi imarî kikâkaeka be'erô'ð maekarakarîmi simaeka poto Cesareapi imatirâ Jerusalénrâ turirî ke'rika. 2 Torâ keyaeka poto kurarâka ðpamarâ supabatirâ, judiotatarâ ïparimarâ imatiyairâ “Oka ima Pablote”, ãrîwa'ri Festore bojarî netaeka.

3 —Jia yijare mibaabe. Õ'ð Jerusalénrâ Pablote etaerâ kire miakaþübe,— ãrîwa'ri Festore naþakatarika.

Sarupubaji natiyiaja ikupaka najaika simamaka: “Pablote kiakarâka poto ma'a ñe'metâjirô'ðrâ kire majâäye'e.” 4 I'supaka naþakâ'ã, ikupaka Festore nare ãrïka:

—Cesarearâ wêkomaka imariwi'iarâ Pablote ime. “Supa imarî ñojimarijî iþupayariji torâ ya'rirânu”, ñarîþupajoayu. 5 Yika na'rirû ï'rârimarâ ïparimarâ mijaka imarâ. Oka kire imarâkareka þuri, yika a'ritirâ, “Oka kire ima”, narîrû,— Festore nare ãrïka.

6 ï'þapitarakarîmi Jerusalénrâ imatirâ, Cesarearâ Festore þe'riwa'rika ate. Aperîmi oka jieriwi'iarâ ke'rika. Torâ eyatirâ Pablote kiakaeka.

7 Pablote kâkaeyaeka poto judiotatarâ Jerusalénpi i'taekarâte kipç'irâ narâkutorirîkaeka. “Rîkimakaja oka kire ima”, ãrîkoperipotojo, “I'siakaka oka kire ima”, narîwâþu'awârûberika. 8 I'supaka naþakâ'ã ã'mitiritirâ, “Oka yire imabeyua”, ãrîwa'ri ikupaka Pablote ãrïka:

—Yija judiotatarāte jā'meika ã'mitiripēabeyukamarīki ūime. Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'iarā ba'iaja baarī kākaberapaki yi'i. Supabatirā Īpi Césarte* yi'ribeyukamarīki yi'i,— Pablote ārika torā ã'mitirirupaekarāte.

⁹ Judiotatarāka jia imarika yapa'wa'ri, iku'paka Pablote kijērīaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrā me'ririya'payu? Jerusalénrā po'imajare īarāka wājītāji, “¿Yaje oka mire ima?”, ārīwa'ri yijērīaika, “¿Yaje miyapayu?”,— Festore kire ārika.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā ã'mitiriwa'ri, iku'paka Pablote yi'rika:

—Jēno'o. Ó'ōrā miwājītāji yirīkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaocharo'si. I'supaka Ó'ōrā baarimaji Īpi Césarte mire imarūjemaka, Ó'ōrāja yire mijērīabe. Judiotatarāte ba'iaja yibaabera'paka jia miōnū. ¹¹ Ba'iaja yibaa'eka miōrīrākareka pūri, yire mijārūjebē. “Yire mijārūjea'si”, ārīberijīki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaai'ka ritamarīa simarākareka, īrīkaoka judiotatarā pō'irā yire mijā pūatawārūberijīnū. Supa imarī, Īpi César kipupakarāja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērīika yiyapayu,— Pablote ārika Festore.

¹² I'supaka kēpakā'ā ã'mitiriwa'ri, kire jaijeyobaarimajaka Festore jaika. Supabatirā iku'paka Pablote kērīka:

—Supa sime, “Īpi Césare yire ārīika yiyapayu”, me'pakā'ā ã'mitiriwa'ri, kipō'irā mire yija pūatarānū,— Festore kire ārika.

Īpi Agripare ūaka wājītāji Pablote jaika

¹³ I'sia wārīwa'ri aperīmirō'ōjīrā īpi imatiyaiki Agripa wāmeiki kibe'erō'ōkako Berenice'pitiiyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka īpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīna'rika. ¹⁴ Nōapañaka torā imatirā Pablo majaroka Festore bojaeka īpi Agripare.

—Īpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā īrīkate kitaeka, Ó'ōrāja kime rupu. ¹⁵ Jerusalénrā ūmarapaka poto kurarāka īpamarā supabatirā judiorāka īparimarā, “Oka kire imamaka kire majājājikareka jia simajīnū”, yire narāpē. ¹⁶ Iku'paka nare yiyi'rape: “Yija Romatatarāte jā'meika iku'paka sime: ‘Oka kire ima’, ūnurā wājītāji rīkamaparaka, ‘Tku'paka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērībeyukaji kire jāārika imabeyua”, nare ūarīka. ¹⁷ Supa imarī Ó'ōrā judiotatarāte etarapaka poto, yiba'eberape. Aperīmi īparimarāre oka jieirō'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjerape.

¹⁸ Yipuparō'ōpi, “T'siakaka ba'iaja baara'paki kime”, Ó'ōrā etairā judiotatarāte kireka ārīrānu je'e”, ūnarīpupajoakooperape. I'supakamarīa simarāpe. Apeakaka oyajā kire nokabaarape. ¹⁹ “Tuparāte yija jiyipupayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime”, ārīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpē. Supabatirā īrīka Jesús wāmeikireka “Reyakoperipotojo ate ñīia kijaripe'rika”, Pablote ãpakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰ Marākā'ā i'siakaka nare jērīwārūberiwa'ri iku'paka Pablote yijērīrapē: “Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua”, ārīwa'ri, oka najieirō'ōrā ¿yaje me'ririya'payu?”, kire ūnarīkooperape. ²¹ “Jēno'o, Romakaki īpi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kērīika yiyapayu”, Pablote ārāpē. I'supaka kēpakā'ā ã'mitiriwa'ri, “Romawejearā kipō'irā mire yipūtarākarō'ōjīrā wēkomaka imariwi'iarā mimarānū rupu”, kire ūnarāpē,— Festore ārīka Agripate.

²² Supa imarī iku'paka Agripate ārīka Festore:

—Yi'ioka Pablote jairika ã'mitiriyapai'ki.—

* 25:8 El emperador de Roma

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirāñu,— Festore kire ārīka.

23 Supa imarī bikitojo Agripa, Berenicepitiyika, Pablotē jaimaka ā'mitirirī neyaeka. Torā eyatirā “Tērīrikaja imatiyairā nime”, po'imajare ārīpupajoaokaro'si jia jariroaka wapajā'rīkaka jāätirā, rērīrūki wi'iarā nakākaeka. Surararāka īpamarāpitiyika, supabatirā i'sia wejeareka īparimarā imatiyairāpitiyika nakākaeka. Nakākamaka īatirā, Festore akarūjeka Pablotē. 24 Pablotē etamaka īatirā, torā rērītirā imaekarāte ikupaka Festore ārīka:

—Nīpamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītirā imarā, mijā īabe, ī'ī kime Pablo. Rīkimarāja judiotatarā “Oka kire imamaka, kireyaapajīñu”, ārīwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijau yire, Jerusalénrā supabatirā ū'ō Cesarearāoka. 25 Yipupajoakareka, oka imatiyaika imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaaparū”, ñarīwārūbeyu. “Maīpamaki César wājītāji, 'Tsiakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua', yire kērīrika yiyapayu”, kērāpaka upakaja “I'pi po'irā kire yipupatirāñu”, ñarīpupajoayu. 26 “Tsiakaka Pablotē oka imatiyaika”, ārīwa'ri nīpamakiro'si pāpera yo'owārūbeyu. Supa imarī Pablotē yakako'o, kire mijēñāokaro'si rita bojarikareka nīpamaki Agripa. I'supaka mijēñārāka be'erō'ō i'sia oka ā'mitirirītirā I'pi César ro'si yo'orāñu. 27 Waپuju “Tsiakaka oka kire ima”, ārīwārūberikoperipotojo, Pablotē yipupatajīka waپuju ñrīpupabeyuka upakaja yibaajīñu,— Festore kire ārīka.

26

“Yibojaika mia'mitiþe, I'pi Agripa”, Pablotē ārīka

¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablotē kijairūjeka Agripa.

—Miōñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, ārīwa'ri mibojabe,— kērīka.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitirirītirā, Pablotē kipitaka mi'mataeka jiyipupaka īpire īrīwa'ri. Supabatirā ikupaka kijaika mae:

2-3.—Nīpamaki Agripa, mia'mitiyaokaro'si jījimakaþi yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miōñu. Pupajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judiotatarāte, “Oka kire ima”, āñuakaka mae sayibojaera baayu. Jia jajumarāja ritaja yibojaika mia'mitiþe,— Pablotē kire ārīka.

4.—Yitā'omaja judiotatarā ritaja ñimaeka mirāka ñurā nime. Yiwejeareka me'rī ñimaeka supabatirā Jerusalénrā ñimatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu ruþu. 5 Yitatarā fariseokaka þupajoairā, ī'rā imarā tērīrikaja Moisés imakakite jā'meroyikakaka yi'yurā. Me'rī ñimaeka þotorāja fariseokaka naþupajoaika yipupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījīka, rita sime. 6 “Reyairāte ate ñōñia yijariþe'rīrūjerāñu”, ārīwa'ri Tuparāte bojaþuaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yipupajoamaka, “Oka kire ima”, ārīwa'ri ū'ōrā yire ne'era'ayu. 7 “Tuparāte ārīka upakaja kibaarāñu”, ārīwa'ri nata'ayu judiorāka l'po'ūþuarā'e'earirakatata imarā. Supa imarī ñimi, ñamioka Tuparāte jiyipupayeebaraka nime. Nupakaja i'siakaka yipupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu. 8 “Reyairāte ñōñia Tuparāte jariþe'rīrūjerāñu”, āñurā imaripotojo ȝdako baaerā “Jesúre ñōñia jariþe'ribikerika”, mijā āñu je'e, judiotatarā ū'ōrā imarā?— Pablotē ārīka.

“Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaaraþe ruþu”, Pablotē ārīka

⁹ Aþea ikupaka Pablotē jaika:

—“Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaaparū”, ñarīroyirape ruþu mamarī. 10 I'supaka yipupajoaraþaka upakaja yibaaraþe

Jerusalénrā. Kurarāka īpamarāre jā'memaka, Jesúre ā'mitiripēairāte wēkomaka imariwi'iarā yitarūjeroiyirape. Jesúre yi'yurāte najāāmaka, "I'supaka mabaapajīñu", ñariñupajoarape yiro'si. ¹¹ Ī'rākurimaria Jesúre ā'mitiripēairāte ba'aja yibaaraape, "Jesúre yi'ribeyurā yija ime", narīrū ãrīwa'ri. Ritaja judíorākare rērīwi'irā nare e'ekākatirā i'supaka ba'aja nare yibaaroyirape. Supabatirā, jimarā nare boebariwa'ri aþewejeearā ya'rape ba'aja nare baaokaro'si.

*"Ikupaka Jesúre yiyi'riñ'murape", Pablote nare ãrīka
(Hch 9.1-19; 22.6-16)*

¹² Kurarāka īpamarāre jā'meika yi'riwa'ri i'supaka baarī Damascowejearā ya'rape. ¹³ Ñipamaki Agripa, ma'api ya'ririijarapaka poto, aiyate tēriwa'ribaji jājia yaaboaika ñiarape ïmīñe'metāji seyawa'rapaka poto. I'supaka yaaboaraþaka ãäтика yire jāñta'arapaka supabatirā yika a'raparāteoka. ¹⁴ Supa imarī yija imarakamarāja yija ña'rāpe ka'iarā. Supabatirā hebreo okaþ ikuþaka yire sajaimaka ña'mitirape: "Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'aja yire mibaarijau?", ãrīwa'ri sajaikorape ïmipi. "I'supaka mibaakopeika miþo'iaja ba'aja mibaayu". Pota miterujikareka, mire sayi'arāñu. I'supaka baariupaka mibaayu", ãrīwa'ri yire sajaikorape. ¹⁵ I'supaka sajaimaka, "¿Maki mime je'e Ñipamaki?", ñarāpe. I'supaka ñapakā'ã ikuþaka Maiþamakire yire ãrāpe: "Yi'iji oka ñime, Jesús ba'aja mibaaiki. ¹⁶ Mimi'mirikabe. Yiyapaika upakaja kibaarū", ãrīwa'ri, miþo'irā yiþemakotowiyu. Supa imarī yimajaroka po'imajare mibojapibarāñu. Maekaka miaika, supabatirā ñamajī mire yibearükiaoka po'imajare mibojapibarāñu. ¹⁷ Judíotatarā, supabatirā judíotatamarīrā imarāte mire jāñrika ri'karāka poto milka ñimarāñu. "Ritaja po'imajare yimajaroka Pablote bojarū", ãrīwa'ri naþo'irā mire yiþuatayu. ¹⁸ Naþo'irā mire yiþuatayu, aþeuþaka naþupajoakaro'si. Supa imarī þakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka noriñwärürāñu. Supabatirā Satanáre ï'rāþē'rōtorāja baatirā, Tuparāte yaþaika upakaja nabaarāñu. I'supaka Tuparāte na'mitiripēarāka ba'aja nabaakopeika kiye'kariarāñu. Supa imarī kirirā nimajiparāñu", ãrīwa'ri yire sajaikorape,— Pablote ãrīka Agripate.

"Jesúre jā'merapaka simauþakaja yiyi'rape", Pablote ãrīka

¹⁹ —Ñipamaki Agripa, i'supaka ïmipi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, kērāþaka upakaja Jesúre yiyi'rape. ²⁰ Kērāþaka upakaja Damascokarāre Jesúrika bojariroka yibojañ'murape. I'sia be'erō'õ Jerusalénkarā Judea ka'iakarāre niimaupatiñi, supabatirā judíotatamarīrāteoka kimajaroka yibojataþarape. "Ba'aja mijā baaika ja'atatirā, Tuparāte yaþaika upakaja mijā þupajoabe. Supabatirā jia baabaraka mijā imabe, 'Tuparāte yi'yurā nime', aþerāte ãrīwärüokaro'si", nare ñarāpe. ²¹ I'supaka yibojamaka ā'mitiriwa'ri, Tuparāte jiyiþupaka õrñriwi'iarā judíotatarāte yire ñi'arape. Supabatirā yire najāñriyaparape. ²² I'supaka nabaariyaþako'omakaja, Tuparāte yire jeyobaaraape. Maekakaoka Tuparāte yire jeyobaayu ruþu. Supa imarī õ'ðrā po'imaja imatiyarimajare, supabatirā waþuju imabayurāteoka Tuparārika yibojayu. "I'supaka simarāñu", Moisés imaekakite bojatika upakaja, supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajare bojatika upakaja i'siakaka mijare yibojayu. ²³ Moisés supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajaka ikuþaka narīka: "Tuparāte þüatarāñuka ba'aja jūatirā, reyarükika. Iki imarāki reyakoþeriþotojo mamarāñi

õnia jaripe'rirāki. Ate õnia jaripe'ritirā Judótatarā, judótatamarñāteoka kitāärükia nare kiðrñüjerāñu", ārīwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simaraþe,— Pablotē nare ārīka.

Cristore kiā'mitiriþēaokaro'si Agripate jaiðjeriyapækaki Pablo

²⁴ I'supaka "Oka yire imabeyua", ārīwa'ri Pablotē jaiyukā'āja jājirokāpi Festore jaita'taeka,

—iWaþuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tērītaka þapera miwärueka simamaka rukubaka miþupajoayu,— Festore kire ārīka.

²⁵ I'supaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablotē yi'rīka:

—Jēno'o ñipamaki Festo, waþuju jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia þupajoatirā yijaiyu, supabatirā ritaitaka oyajā sime. ²⁶ Maiþamaki Agripa, yijaikakaka jia ðrīþūaiki. Supa imarī kikirimarijā i'siakaka kiwājītāji yijaiyu. Wāärō'ðrāja Jesúre wārōeka, i'supakajaoka þo'imajare kijeyobaaeka. Supa imarī Jesús majaroka nimaupatiji þo'imajare ã'mitiriþataika upakaja, ikioka sā'mitiriþatarapaki ñaríþupajoayu,— Festore kērīka.

²⁷ —Ñipamaki Agripa, Tuparāro'si bojaíjirimajare bojaeka ȝyaje mia'mitiriþéayu? "Sā'mitiriþēaiki kime", mireka ña'riþupajoayu,— Pablotē kire ārīka.

²⁸ —¿l'supaka yire mijakajíka "Jesúre kiā'mitiriþearāñu", yireka meriþupajoayu bai?— Agripate ārīka.

²⁹ I'supaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablotē kire ārīka:

—Rikimaka majaroka yijajíka, kūþají yijajíkaoka, miro'si Tuparāte yijēñeyu. Supabatirā ð'ō yijaika ã'mitiyurā ritajaro'si Tuparāte yijēñeyu, Jesúre ña'mitiriþēaika upaka mijā ã'mitiriþēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka þerumijiaþi þi'þekarā mijā imarika yiyapabeyu,— Pablotē nare ārīka.

³⁰⁻³¹ I'supaka kērīka be'erō'ð Agripa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aþerō'ðrā na'rika, ikupaka natiyajā jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Supa imarī "Kireyaþarū", maki kireka ārīberijíki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijīñu,— narīka.

³² Supa imarī Agripate ikupaka ārīka Festore:

—Ípi César þo'irā oka jierika yiyapayu", kērīberirikareka, maekaka kire maja'atajīñu imakopayu,— kire kērīka.

27

Romawejarā Pablotē naþñataeka

¹ Torājīrā mae, "Pablotē, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā mapūatajīñu", ñiparimarāre ārīka þoto surara ñipamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirñüjerape.* Ípi César surara wāmeitatarā ñipamaki kimaraþe. ² Supa imarī Adramitio wāmeika wejeaþi i'taeka waþururā jāitirā yija a'riñ'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea þapitaka turitaparī a'yua simaraþe i'sia waþuru. Írīka Aristarco wāmeikite yijaka a'rapē. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimaraþe iki. ³ Cesareaþi yija a'rapē. Aþerīmi Sidónwejarā yija eyaraþe. Torā eyatirā jia Pablotē ñawārñuwa'ri jia Juliore kire baaraþe. I'sia wejeareka imarā kijeyomarāre Pablotē ñarika yapamaka jājibaaberaþaki

* **27:1** El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

Julio, "Kire jariwa'yua, ba'irījia kire nijirāñu je'e", ārīwa'ri. ⁴ Sidónpi yija o'rapaka poto jājia wīrōa yijare baeraþaka. Wājia a'riwārūberiwa'ri Chipre wāmeika jūmurika jājitaka wīrōa baeberaþaka pē'rōtopi yija o'raþe. ⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājítāji yija o'raþe. Topi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyaraþe.

⁶ Torā eyatirā surara īpamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ī'rākūmu waþuru kīlatðporape. Alejandríakaka simaraþe i'sia waþuru. Sarā yija jāiraþe sapi a'yaokaro'si. ⁷ Jājia wīrōa baemaka, ī'rārīmimaria a'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Cnido wāmeika wejea ko'apito yija eyaraþe. Wājítāji sayija o'ritaparape. Yija a'rapaka wājítāji jājia wīrōa baemaka, wājia yija a'riwārūberape. Wejerīrīka pē'rōtorā tērīwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'raþe. Supabatirā Creta wāmeika jūmurika, wīrōa rārīta'airō'ōpi yija a'ririjaraþe. ⁸ Topi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertos nawāmeyeeirō'ōrā yija eyaraþe.

⁹ ī'rārīmimaria sajaritiraþe yija a'riū'muraþaka be'erō'ō. Pu'ea koyiaja sajariva'rapaka simamaka werika simaraþe riapakiaka mae. Suþa imarī ikupaka Pablote nare okajāþape:

¹⁰ —Yijeyomarā yipúþapajoikareka õ'õpi mo'yua, werika simarāñu maro'si. Waþuru ña'mirāka, supabatirā waruakaoka ña'mipatarāka je'e. Maririrāñu je'e aþeyari,— Pablote nare ārāþe.

¹¹ I'supaka kērīko'omakaja surara īpamakire kire ã'mitiripēaberape. Waþuru īpamaki, supabatirā waþuru temarīkarimajire takaja kiā'mitiripēarape. ¹² "Pu'ea simarāka poto marakajeþābesarāñu õ'õrā", ārīþupapajoawa'ri, i'sia þapitakarā þu'ea nare o'ririka aþerāte yaþaberaþe, yijaka a'raparā. Suþa imarī "Fenicewejearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā þu'ea mareka o'rirū", narāþe. Ka'arirō'ō þaþaka simamaka waþuru þārūkirō'ōrā jājia wīrōa baeberijika simaraþe.

Werika wejea nare baaeka

¹³ Wejerīrīkaþi jājimarāñu wīrōa baemaka īawa'ri, "Fenicerā maeyarāñu je'e", nariþupapajoarape. I'supaka þupapajoatirā Creta jūmurika rijeþē'rōtopi yija rākuñ'muraþe ate. ¹⁴ I'sia be'erō'ō no'oþrāmarīaja jājitaka ma'karoka pē'rōtopi waþururā wīrōa eiñ'muraþaka. Jājia wīrōa Nordeste wāmeika simaraþe. ¹⁵ Jājia wīrōa waþuru baemaka wājítāji yija a'riwārūberape. Suþa simamaka wīrōa e'ewa'rapaka upakaja yija a'raþe mae. ¹⁶ Kūþajīka jūmurika Cauda wāmeika rārīta'ajipē'rōtopi jājitaka baetiþabeyuro'ō yija o'raþe. Suþa imarī ka'wisi be'erō'ō kūmumakarāka naj'iabaawa'rapaka ne'eraþe. Waþurureka sayieþātirā sanapī'þeraþe. ¹⁷ Sanamaajāþrapaka be'erō'ō þaþukārðapi waþuru napī'þeraþe jiyia sañi'aokaro'si, wīrōa bae-maka saña'mia'si ārīwa'ri. I'sia be'erō'ō, "Sirte wāmeika þō'sirō'ōrā wīrōa baepüatarākareka þuri saweriþaþarañu", ārīþupapajoawa'ri, wīrōa sarā eirükia sayapāia naruerape mae, waþuru jājia turikoreka. Suþa imarī wīrōa baepüatarapaka upakaja yija a'raþe mae. ¹⁸ Suþa imarī aþerīmi wīrōa jājia baetēatamaka, waþurureka imaraþaka waruaka riapakiakarā nabareñ'muraþe wiibaþaþaÑaka sajayaokaro'si. ¹⁹ Aþerīmi ate waþurureka imaraþaka þaþukārða, sayapāia, waþuru tuarükia ba'irījia riapakiakarā nabarerape. ²⁰ ī'rārīmimaria jimarī okoa ûmakaka imamaka, tā'þia, aiyakaoka ðiberapaka. Supabatirā yijare jājia wīrōa eimaka, "Õnia imaberijika maime", yija ārīþupapajoarape.

21 Í'rārīmimarñā ba'abekaja yija imaraþe. Suþa imarñi'suþaka simamaka ñawa'ri mi'miríkatirñā ikupaka Pablote jairape:

—Creta þapitakarñā yijairapaka mijā yi'ririkareka, ikupaka ba'ajā majūaberijāárapē. Suþabatirñā waþuru bitamaríberijāárapaka, waru-akaoka ririberijāárapaka. 22 Maekaka þuri mijā wayupi'ria'si. Ika waþuru ririko'omakaja, Í'ríkaoka makaki riribesarñuki. 23 Ikupaka sime: Ñipamaki Tuparārā, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipõ'irā ángelte kiþüatako'o. 24 Yipõ'irā eyatirñā, ikupaka yire kibojako'o: "Pablo, mikñikia'si. Romawejearñā eyatirñā ïpi César wājítāji, 'Oka yire imabeyua', kire merñrāñu. Suþabatirñā Tuparātē mijéñemaka mire kiā'mitirape. Suþa imarñi mika waþurupi a'yurñā nimaupatiji tārñipatarāñurñā", ángelte yire ãriko'o. 25 Suþa imarñi okajājia mijā imabe yijeyomarñā. Tuparātē yi'riwa'ri "Ángelte bojaika upakaja simarñu", ñarñipuþajoayu. 26 I'suþaka simako'omakaja, jñumurikarñā waþuru eirāka þoto torñā matuirñu,— Pablote yijare ãrāpe.

27 Í'þakuri jérñtarika seyawa'raþe Adriático wāmeika riaþakiakareka sayapairõ'ðrāja wîrða yijare baepüatarapaka ruþu. I'siñami ñe'metajirõ'ðjirñā, "Ka'iarñā maeyaerañā baayu", waþuru tuarimajare ãrāpe. 28 Suþabatirñā ñutakárðapi ãta kârðbaatirñā "¿No'oðjirñā ïki sime?", ãrñwa'ri najérñbaarape. Treinta y seis metros rð'ðjirñā ïki simarape. Ñoapañakarñā ate najérñbaamaka veintisiete metros rð'ðjirñā ïki simarape. 29 Ætarñ eiwa'ri yija ñamia'si ãrñwa'ri, botarakao wakaika þota þakiaka† ñutakárða ñoakaþi kârðbaatirñā waþuru itopeþe'rðotopí sanaña'metarape. Waþuru meñamaka sabaiþarñ ãrñwa'ri i'suþaka nabaarape. I'suþaka baatirñā ñojimarijji sawârîrika yapawa'ri Tuparātē najéñerape. 30 I'suþaka simeje waþuru tuarimajare ru'ririka þupajoarape. Suþa imarñi waþuru þú'earñā, wakaika þota þakiaka ña'metaerñ nabaayu ãñu upakaja kûmumakarñā nayieñña'tarape. 31 I'suþaka nabaamaka ñawârñwa'ri, surararñka suþabatirñā ñipamakireoka ikupaka Pablote bojaraþe:

—Waþuru tuarimajare rurirákareka, mijā târñwârûbesarñu,— surararñkare kérñka.

32 I'suþaka këþakâ'á ãl'mitiriwa'ri, kûmumakarñka þi'þekopeka nayi-ita'ruiþe, "Sôñu upakaja sameñaparñ", ãrñwa'ri.

33 Bikitojo ñamiji neipupurõ'ð ikupaka Pablote yijare ãrāpe:

—Mija ba'abe þaþakama kûþají. Í'þakuri jérñtarika sajaritiyu, wayupi'paraka, ba'abekaja mijā ima. 34 Mae mijā ba'abe þaþakama kûþají. "Jia rikitubaritirñā, mijā târñrâñu", ãrñwa'ri mijare yiba'arñjeyu. Mija wayupi'ria'si. Í'ríkaoka mijakarñā reyabesarñurñā,— Pablote yijare ãrāpe.

35 Suþabatirñā þan e'etirñā, "Jia mibaayu", Tuparātē kérñpe yija ñarapaka wâjítâji. Suþabatirñā kûþají ña'kata'arñ e'etirñā kiba'araþe. 36 I'suþaka kibaamaka ñawa'ri, okajājia yija jarape. Suþa imarñi yija imarakamakiji sayija ba'araþe. 37 Doscientos setenta y seis rakamaki þo'imaja yija imaraþe i'sia waþurupi a'raparñ. 38 Yija ba'ariyaparaparõ'ðjirñā yija ba'araþe. Ba'aweatirñā trigo nabarerape, waþuru wiibaka jayaokaro'si.

Waþuru ña'mika

39 Sawârñpaka þoto waþuru tuarimajare jñumurika ñarikoperipotojo "I'suþaka wâmeika sime i'sia jñumurika", ñarñwârûberape. I'suþaka

simako'omakaja jūmuri ritakarā pō'sia ūimaka ūatirā, "Torā mapāāye'e", narīpūpajoaraape.⁴⁰ Supa imarī wakaika poto pakiaka wāpuru ūi'aokaro'si mamarī nañia'metaeka nayiitatarape. Supa imarī ūkirā okowatopekarāja satuika. Supabatirā wāpuru temarīkarūkia sarīmekoreka napī'pekopeka nakutepaterape ate sanatemarīkaokaro'si. Supabatirā wīrōa eirūkia sayapāia sarūpurō'ōpi imaekato namiataraape. Supa imarī pō'sipē'rōtorā wāpuru waawa'rapaka mae.⁴¹ Torā sawaawa'rapaka poto kopakaja wāpuru riarijerā eyaerā baarāpaka poto pō'siarā wāpuru eitirape. Supa imarī kopakaja sapū'erō'ōpi pō'siarā sayairape. Marākā'ā baatirā mo'riberryika simekā'āja wāpuru i'topepē'rōtōpi jājia sapā'kumaka sawa'riū'murape.

⁴² I'supaka sabaamaka ūawa'ri, wēkomarāre najāāerā baaraape surararāka. "Nare majāāpajīnū, nabariru'ria'si ūrīwa'ri", narību'arape.⁴³ I'supaka narīko'omakaja surara ūpamaki puri Pablote ūnia imarika yāparapaki. Supa imarī kisurararākare nare kijāārūjeberape.

—Mija bariwārūrā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mijā a'pe mae,—kērāpe wāpurretuka imarāparāte mamarī.

⁴⁴ Supabatirā aperā bariwārūbeyurāte,

—Wāpuru pāimirākapī mijā a'pe,—kērāpe. Supa imarī ūrīkaoka ririri-marīaja ka'iarā yija eyapatarape.

28

Malta wāmeika jūmurikarā Pablote turitāpaeka

¹ Riarierā eyatirā, "Malta wāmeika sime ika jūmurika", yija ūrīwārūrapē mae. ² I'sia ka'iakarā jia yijare baarāparā. Okoa jarapaka imarī, jijia simamaka peka napē'arape. I'supaka baatirā, "Mija pekajūpe", yijare narāpe. ³ Supa imarī peka pōpōa Pablote rēarape. I'sia peka kisīrapaka poto peka jū'rēika ru'riwa'ri sapi ãñaka porapaka. Kipitakarā sakā'rījī'larape. ⁴ ãñaka kire kukumaka ūatirā, i'sia ka'iareka imarāparā ikupaka natiyiaja najaibu'arape:

—Po'imajare jāārimaji kimarijyu ūtī. Supa imarī riāpakiakarā kiriribepekā'ā jiyipupaka moñuko* jia pūpajoawa'ri ba'iaja kibaalika wāpa kire koriatarūjeyu mae,—narāpe.

⁵ I'supaka narīko'omakaja Pablo puri pekaō'toarā ãñaka teratarapaki. Dakoaoka kire baaberapaka. ⁶ Ritaja torā imarāparā puri "Kire sapīpirānū je'e, supabatirā ūojimarīji kipuparirīnā'rīrānū je'e", narīkoperape. I'sia be'erō'ō ūoaka ta'akopetirā kijīrībepakā'ā ūawa'ri, ape upaka napupajoaraape ate: "Majiyipupayeerijayuka po'imaja po'iāpi ña'rījāitirā ketayu mae", narāpe.

⁷ Peka ūtowā'tarā simaraape ūrākō'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā ūpamakirika. Publio wāmeiki kimaraape iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarūmi torā yija imarāpaka poto jimarī jia yijare kibaarape. ⁸ Torā yija imarāpaka poto Publio paki, yoyaka, jōpirika pitiyika kijīrībayurape. Kipō'irā ūari Pablote a'rape. Kipō'irā eyatirā Tūparāte kijēñeraape. Supabatirā kipitaka wāmarīa imarāpaki p̄emarā kija'apearapaka poto kijājirape. ⁹ I'supaka kibaamaka ã'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aperā wāmarīa imarāparāte kipō'irā etarape. Supa imarī wāmarīa nima o'rapaka nareoka. ¹⁰ Yijare ã'mitiriþeirā imarī, jia yijare

* **28:4** La diosa de justicia

nabaaraape. Yija a'rirā baaraapaka ruþu ritaja yija ba'awa'rirūkia yijare nijiraape dakoa jariwa'ririmarīja.

Romawejeearā Pablote eyaeka

11 Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imaraapaka be'erō'ō a'yaokaro'si waþururā yija jāirape ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simaraape i'sia waþuru. Alejandría wāmeirō'ōpi i'taeka simaraape. Saþū'erō'ōpi, jérāka najiyipuþayeeika Cástor, suþabatirā Pólux ruþuko'a uþaka baaeka simaraape. 12 I'sia waþuruþi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea þapitakarā yija eyaraape. Maekarakarīmi torā yija imaraape. 13 Topi Regiowejeearā yija eyaraape. Wejerírikapi wîrða baeraapaka jia yijare jeyobaaraapaka. Suþa imarī aþerimiji Pozzuolirā eyatirā torā yija marāape. 14 I'sia wejeeureka aþerā Jesúre yi'yrātē yija ïatōþorape. "Yija pō'irā ï'rākuri jérītarika mijā tuibe", yijare narāape. I'sia be'erō'ō ma'api yija a'riū'muraape Romawejeearā. 15 Romareka Jesúre yi'yrā yija a'rapaka ðrīweitirā nimaraape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netaraape. Í'rārimarā, Foro de Apio wāmeika wejeeearā yijare toraparā. Suþabatirā aþerā Tres Tabernas wāmeika wejeeearā yijare toraparā. Torā nare ïatōþotirā, "Jia mibaayu", Tuþarāte kérāpe Pablo. Suþa imarī jia jíjimakapi okajājia kimaraape. 16 Romarā yija eyaraapaka be'erō'ō wēkomaka imariwi'iarā Pablote nataberaape. Kiþapaike uþakaja kiro'siji wi'iarā kire nimarūjeraape. Torā Í'rārimi uþakaja Í'rīka surara kire tueroyirape.

Romarā Pablote imaeka

17 Keyaeka be'erō'ō maekarakarīmireka judiotatarā imatiyarimajare Pablote akarūjeka. Narérípataeka þoto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarā, dikaoka ba'iaja judiotatarāte baaberaapaki yi'i. Mañekiarāte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberaapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarā Jerusalénrā yire nañi'araape. I'sia be'erō'ō surara ïpamakite Cesarearā yire þūatarape, "Oka kire ima, oka kire imabeyua", ãrīwa'ri Romakarāre yire jérīakaro'si. 18 Yire jérīatirā yire ja'atarika nayaþakoperape, "Dika oka mire imabeyua. Suþa imarī mire jāáriatarika imabeyuaoka", ãrīwa'ri. 19 I'supaka simako'omakaja matatarā yire ja'atarika yaþaberaparā. Suþa imarī "Ñíþamaki Romakaki, 'Oka miro'si ima, oka mire imabeyua', yire kérīrika yiþapayu", ñarāape. Roma ïpamaki wājítaji matatarāte yokabaaokaro'simaria i'supaka ñarāape. 20 Suþa imarī i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarūjepúako'o. Judiotatarāte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ã'mitiripéaiki ñimamaka, þerumijiaþi pi'þekakai ñime,— Pablote ãrīka.

21 I'supaka këþakā'ã ikupaka kire narīka:

—Oka mire imakaka þapera Judeaka'iakarāre þūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja topi i'taraparāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaþparā. 22 "Jiamaria sime po'imajare Jesúre ã'mitiripéarika", ãrīrikakaka oyiaja yija ã'mitiyu. Suþa imarī ika mamaka þuþapajoarikakaka, mi'i þuri, ðmarákā'ã samipuþapaoayu? I'siakaka yija ã'mitiririyapayu,— kire narīka.

23 Suþa imarī "I'sirími marëñye'e je'e", narīka. I'supaka ãrīweatirā naþibika. Najë'râþäekarīmi seyaeka þoto ríkimarāja po'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imaekarō'ðrā. Naréþakā'ã ïatirā, "Ikuþaka Jesúre yi'yrātē jā'mebaraka Tuþarāte nare imaruþutarāñu", ãrīwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojañ'mueka, râ'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekakaka suþabatirā Tuþparāro'si

bojañjirimajare o'oekekakaoka kibojaeka "Jesúre na'mitiripēarū", ãrīwa'ri.
 24 Í'rārimarā Pablotē jaika jia ã'mitirikarā. Aperā puri sā'mitiripēaberikarā.
 25 Suþa imarī Í'rīka uþakaja puþajoaberiwā'ri nokabojiū'mueka. Naþibirā baaeka ruþu "Í'rārimarā yire ã'mitiririyapabeyurā", ãrīpuþajoawa'ri, ikuþaka Pablotē nare bojaeka:

—Isaíapī ãrīwa'ri ikuþaka wājia Espíritu Santore bojaeka mañekiarāte:
 26 "Ikupaka judiotatarāte yiro'si mijā bojaþe: "Í'rākurimariña yibojaika ã'mitirikoperipotojo, samija õrīþūawārūbesarāñu. Yibaaroyika ñakoperipotojo, "I'suþaka Tuparāte baayu", mijā ãrīwārūbesarāñu."

27 Ikupakaoka Tuparāte ãrīka Isaíare: "Yirika yi'ririyaþabeyurā imarī, sõrīþūawārūbeyurā nime. Suþa imarī na'mukopea natāteyu. Suþabatirā naþíþiyu, dakoa ñakoreka. Yirika nayi'ririyaþarikareka, nare ñiañua, nare yibojaikaoka noriþūajāäeka. I'suþaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitāäjāäeka", Tuparāte ãrīka Isaíare.

28-29 Maekakaoka mijā judiotatarā Tuparārika bojariroka ã'mitiriyapabeyurā ruþu. Suþa imarī Tuparāte po'imajare tāärimalaroka, judiotatamarīrā imarāte bojarika simarāñu. Í'rā puri sā'mitiritirā jíjimaka sayi'rirāñurā,— Pablotē nare ãrīka.

I'suþaka këþakā'ã ã'mitiriwa'ri, natiyiaja okatotobaraka judiotatarāte a'rika.

30 Í'þakuri wejejē'rāka jia Pablotē torā imaeka. Wi'iareka kima waþa waþañjibaraka kimaeka. Torā kire ñarī etaroyikarā rakamakiteje jia ke'etoriroyika. 31 Kikirimariña, "Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruþutarāñu mae", ãrīwa'ri nare kibojaroyika. Suþabatirā maiþamaki Jesucristorika kiwārōroyika. I'suþaka bojabaraka Pablotē imaeka þoto makioka "Jesús majaroka miwārōa'si", kire ãrīberika.

I'tojírāja sime ruþu.

Primera carta de San Pablo a los Corintios

Pablotē pāpera pūataeka Corintoreka Jesúre yi'yurā imakekarāro'si

¹ ¿Yaje mijā ime Corintokarā? Yí'i Pablo, Sóstenes majeyomakika, "Jia nimarū", mijare yija ārīpūayu ika pāperapí. Kiya pāeka upakaja apóstol ñimaokaro'si Tuparāte yire wā'maeka. Suþa imarī Jesucristorika bojariroka wārōtaþaiki ñime. ² Mija Corintowejeakarāoka Tuparāte jiyipupaka ñimurā imarī, jia kire baawa'ri mijā rērīrijayu. Jesucristorirā mijā imamaka Tuparāte mijare wā'maeka kirirā mijā imaoakaro'si. I'supaka kibaaka "Ba'iaja baabekaja nimarū", ārīwa'ri. I'supaka oyiaja sime ritaja wejearaka Jesucristore ã'mitiripéairāro'si. Maiþamaki kima upakaja ritajaro'sioka niþamaki kime Jesucristo. ³ Maþaki Tuparā, suþabatirā maiþamaki Jesucristoreoka "Jia nare mijā baabe", ãparaka mijaro'si nare yija jēñerijayu. I'supakaja yija baayu jijimaka þupaparaka mijare nimarūjeokaro'si.

⁴⁻⁵ Jesucristorirā mijā imamaka jia Tuparāte mijare jeyobaarijayu. I'supaka kibaamaka, "Jia mibaayu Tuparā", kire ñarīrijayu. Suþa imarī kioka jia mijā jaiokaro'si, suþabatirā kirikakaka jia mijā ñiþwapu'awārūokaro'si mijare kijeyobaayu. I'supakajaoka ritaja kiyaþaika upakaja mijā baawārūokaro'si kirika Tuparāte mijare ja'atayu Jesúrirā mijā imamaka. ⁶ I'supaka mijaro'si kibaaka simamaka, "Jesucristorika bojariroka yijare nabojaeka rita sime", mijā ārīwārūeka. ⁷ Suþa imarī maiþamaki Jesucristore etarükirimi ta'abara mijā ima poto jia mijare jeyobaarijaþaraka Tuparāte ime. I'supaka jia mijare kibaamaka dakoa jariwa'ribeyua mijaro'si, kirika mijā ba'irabewārūrijayaokaro'si. ⁸ I'supakajaoka Jesucristore mijā ã'mitiripéaria'ata'si ārīwa'ri Tuparāte mijaka imajiparāñu. Suþa imarī maiþamaki Jesucristore pe'reietarāñurími "Oka nareka ima", maki mijareka ārīwārūbesarāki. ⁹ Suþa imarī "Ikuþaka yibaarāñu", kērīka upakaja Tuparāte mare baarāñu", ārīwārūirā mijā ime. Suþabatirāoka iki Tuparāja imaki Kimaki Jesucristo Maiþamakika jia jijimaka maimabu'arijarirā mare wā'maekaki.

Corintokarā l'rīka ta'iarāja þupajoarimarāja narakakaja naþupajoaeaka

¹⁰ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Jesucristore pūataekaki ñima imarī ikupaka mijare ñaňu: Í'rīkate þupajoairokapiji mijā imabe, rakaka þupajoabekaja. I'supaka mijā baarākareka Í'rīka ta'iarāja mijā imarāñu. ¹¹⁻¹² "Rakakaja þupajoabaraka Corintokarāre ime", Cloe tā'omajare yire ãñu. "Pablotē yija ã'mitiripéayu", "Yija þuri Apolore ã'mitiripéairā." Suþabatirā 'Pedrote ã'mitiripéairā yija ime', ãñurā, aþerā 'Jesúre yija ã'mitiripéayu', ãñurā naro'siþioka imarā", ārīwa'ri yire nabojayu. ¹³ ¿Dako baaerā i'supaka mijā jaibu'ayu je'e? "Cristo Í'rīkaja kime Maiþamaki", ãñurā imariþotojo "Ríkimarāja maþparimarāre ime", ãñurā upaka mijā ime bai je'e? ¿Yí'i bai yaþua tetekarā mijaro'si reyaþiekaki? "¿Pablórirā yija imaye'e", ãparaka ruþuko'a mijā jūjerūjeka bai je'e? Jēno'o Jesúrirā imawa'ri ruþuko'a mijā jūjerūjeka. ¹⁴⁻¹⁵ Mija þõ'irā imarā, Crisþo suþabatirā Gayore ruþuko'a yijújeraþe. Saþi ārīwa'ri "Kiuþaka oyiaja þupajoairā yija imamaka, Pablotē yijare ruþuko'a jūjeka", mijā ãñaokaro'simariá

simaraape. Suþa imarõ ð'parâte takaja ruþuko'a yijûjeka simamaka, "Jia sime yiro'si", ñarïþuþajoayu. ¹⁶ (Ã'ã, mae aþea ñoñu. Estéfanas rîrâre ruþuko'a yijûjeka. I'suþaka baaekaki ñimako'omakaja aþerâ imabeyurâ ruþuko'a yijûjekarâ ñoñuareka). ¹⁷ "Ruþuko'a mijûjetapaaþe", ãrïwa'rimaria Jesûre yire pûataeka. "Po'imajare tâârimaji kime Cristo", ãþparaka "Yirika bojariroka mibojataþaþe", ãrïwa'ri yire kiþuataeka. Jiyurika yoka ã'mitiririjiyuwa'ri po'imajare yire yi'rirû ãrïwa'rimaria Jesûrika bojariroka yiwârðyu. Yipuþaka yire ãñu uþaka jiyurika na'mitiyuapitakaja nare yiwârðrikareka "Mare tââwa'ri yaþua tetaekarâ Cristore reyaeka", ãrïrika õrïbeyurâ po'imajare imajâæka.

Maro'si Jesucristore reyaeki, ãrïwa'ri jia maimarijau ãñua jairð'õ

¹⁸ Suþa imarõ Jesucristore yaþua tetaekarâ naþatakâekakaka majaroka ã'mitirikopetirâ, "Waþuju õrïþuamarî oka sime", nañu ba'iaja imarika tiyibeyurð'õrâ a'rîrûkirâ. Tuþparâte yi'rîwa'ri kiþõ'irâ a'rîrûkirâ þuri, "Têrîwa'ribaji imaki imarõ, ika majarokaþi Tuþparâte mare tâârñu", ãñurâ maime. ¹⁹ Mija ñabe, ikupaka sabojayu mamarîji kiro'si o'orimajire Tuþparâ majaropuñurâ o'oeaka:

"Jia þuþajoarika õñurâ imarõ, jiitaka sime yija wârðika', nañua dako waþamarâ ñamajî naro'si sayijarîjerâñu. Jia naþuþajoakoþeika ñiariþe'yorâñu", Tuþparâte ãrïka o'oeaka pûñurâ.

²⁰ Jesûre reyaekapi ãrïwa'ri bikija sabojatika uþakaja sajarika. Suþa imarõ jia þuþajoarika õñurâ, noñuaþi Tuþparâte õrïwârðbeyurâ. I'suþakajaoka Moisés imaroyikakite jâ'meka wârðrimaja, saþi natâârûkimaria sime. Suþabatirâ naþuþaka nare ãñu uþakaja þuþajoatirâ jia jaiwârðrijayurâoka, saþi Tuþparâ þõ'irâ eyawârðbesarâñurâ. I'suþaka þuþajoairâre dakoa waþamarâ naþuþajoaika jarirûjeiki kime Tuþparâ. ²¹ Ritaja jérâko'awârðpataiki imarõ, "Naþuþajoaikaþi yire õrïbesarâñurâ po'imaja", Tuþparâte ãrïka. I'suþaka simamaka ikupaka simarika kiyapaeka: Kirika bojariroka yi'yurâte ba'iaja jûarûkia imakopekareka Tuþparâte nare tââeka, "Waþuju þakiriroka sime Jesucristorika bojariroka", kire ã'mitiripëabeyurâte ãrïko'omakaja.

²² "Karemariâ rita ima Pablote yijare bojarikareka, maikoribeyua Tuþparâte jeyobaaikapi yijare kibaabeajâæka", judíotatarâte ãrïþuþajoayu. Judíorâkamarîrâ þuri, "Yija õñumijikakamarâ Jesucristorika bojariroka imamaka, sayija yaþabeyu", ãrïþuþajoairâ. ²³ Tuþparâte yi'yurâ þuri, "Maro'si yaþua tetaekarâ Jesûre reyaeka", ãñua majaroka bojarijayurâ maime. Samabojarika ã'mitiririyapabeyurâ imarõ, judíotatarâte saþe'yoju. Judíotatamarîrâoka sâ'mitiritirâ, "Waþuju õrïþuamarî oka sime", nañu naro'si. ²⁴ I'suþaka narîko'omakaja ð'rârimaki judíorâka, suþabatirâ judíorâkamarîrâoka Tuþparâte wâ'maekarâ imarõ, Jesûrika bojariroka ã'mitiritirâ sayi'yurâ maime. Suþa imarõ "Cristópi ãrïwa'ri mare tââekaki imarõ, ritaja têrîwa'ribaji kime Tuþparâ. Suþabatirâoka ritaja õñuka kime", marîþuþajoarijau. ²⁵ Tuþparâ õrïwârðriroka õrïwârðbeyurâ imarõ, "Kimakire reyaerâ Tuþparâte þuñatamaka waþuju õrïþuþabekaja kibaæka", nañu kire ã'mitiripëabeyurâ. "Dika jariwa'rimaria yija õñu", narîkoþeko'omakaja, norîkoþeika têrîwa'ribaji sime Tuþparâte õñua. I'suþakajaoka, "Kimakire reyaerâ kiþuñatamaka têrîrimaria kimaeka", nañu. I'suþakajaoka, "Kimakire reyaerâ kiþuñatamaka têrîrimaria kimaeka", nañu. I'suþakajaoka, "Kimakire reyaerâ kiþuñatamaka têrîrimaria kimaeka", nañu. I'suþakamarâ sime. Kimakire þuñatawa'ri nare têrîwa'ribaji kimaeka.

²⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarã. "Kûþajjikaja ðrîþüairã nime", þo'imajare mijareka ãrîko'omakaja Tuparâte mijare wâ'maeka. Supabatirâ kûþajjikajaoka mijakarâ þo'imajare jâ'merimaja imakea. I'supakajaoka nimaeka imatiyarimaja makarâ mijâ watopekarâ. ²⁷⁻²⁸ Tuparâte mijare wâ'maeka "Jia ðrîþüabeyurâ nime", kire ðrîbeyurâre mijareka ãrîko'omakaja. "Jia õñurâ yija ime", ãrîkopekarâte "Ba'iaja maþupajoayu", narîwârûrû ãrîwa'ri, i'supaka kibaaeka. Supabatirâ i'supakajaoka baawa'ri "Imatiyabeyurâ nime", narîkarâte Tuparâte wâ'maeka kirirâ nimaokaro'si. I'supaka kibaaeka "Têrîrâ yija ime", ãrîkopekarâte wayupi'rîrû ãrîwa'ri. Supabatirâ þo'imajare jiyipupaka ðrîbeyurâte kiwâ'maeka, Tuparâte yi'ribeyurâte jiyipupayeeikakaka "Dako waþamarâ sime", þo'imajare ãrîwârûokaro'si. ²⁹ I'supaka baaiki Tuparâte imamaka, kâika wâjîtâji, "Imatiyaiki ñimamaka, yire miwâ'maeka", ãrîþupajoarika imabeyua. ³⁰ I'supaka simamaka Tuparâpi ãrîwa'ritakaja Jesûre yi'yurâ majayu. Kimakipi ãrîwa'ri mare kitâeka õñurâ imarî, "Ritaja þupaiki kime", marîwârûyu. Cristore reyaekapi ãrîwa'ri ba'iaja mabaakoþeka waþakoyika simamaka jiirâ maime kiñakoareka mae. Suþa imarî kirirâ mare jarirûjekaki imarî, ba'iaja mabaako'omakaja saja'atabaraka jiaþiji kika imarijayurâ Tuparâte mare imarûjeyu. ³¹ I'supaka maro'si kibaaeka simamaka, ikupaka sabojayu kioka o'oeaka þûñurâ: "Maþupayariji maimakaka jijimaka bojabekaja Tuparâte maro'si baarijayuakaka takaja jijimakapi mabojarijariye'e", ãrîwa'ri sabojayu.

2

"Yaþua tetaekarâ Jesûre reyaeka", ãrîwa'ri samajaroka Pablotê bojaeka

¹ Mija þõ'irâ yeþaraþaka þoto Tuparârika bojariroka, þo'imajare ã'mitirikoribeyua mijare yiwârõõ'muraþaka jia mijâ õþe yijeyomarã. "Jiitaka õñuka kime", yireka narîrû", ãrîwa'rimarâ mijare sayiwârõrapë. I'supaka jaibekaja, jia mijâ ðrîwaþu'airokapî mijare yiwârõrapë. ² Mija þõ'irâ ñimaraþaka þoto "Yaþua tetaekarâ Jesûre reyaekakaka takaja nare yiboþaye'e", ãrîwa'ri mijare yiboþaraþe. ³ Mija þõ'irâ yeþaraþaka þoto "Nare bojawaþu'atawârûberijiki ñime", ãrîwa'ri wâjiaja yitararaþe. ⁴ Cristore reyaekakaka mijare yiboþaraþaka "Jia õñurâ yija ime", ãñurâte jairokapimarâ mijare yiboþaraþe. "Pablotê jia bojaika simamaka Cristore yija ã'mitiripêayu', narîrû", ãrîwa'rimarâ mijare sayiboþaraþe. I'supaka imabekaja, Esþíritu Santorikapî maikoribeyua mijare yibaþearaþaka ïawa'ri yiboþaraþaka mijâ ã'mitiripêearaþe. ⁵ I'supaka simamaka jia jêrâko'airâ uþaka jiaþi yijaiiroka mijâ ã'mitiripêarikopakaja Tuparârika ïatôþowa'ri Jesucristore mijâ yi'ririka yiþaþaraþe.

Jia Tuparâte mare baaeka morîwârûrû Espíritu Santore mare wârõyu

⁶ Suþa simako'omakaja jia þuþaka yija wârõyu Jesucristorika jia õñurâte. Kire ã'mitiripêabeyurâ þuri, supabatirâ niþparimarâ naro'siji, naþupamiji tþikapî najaika uþaka yija wârõbeyu. Niþparimarâre reyarâñurîmi nakaja sarirâñu norîkopeika. ⁷ I'supaka simamaka Tuparârikapî mijare yija wârõyu. Ika wejea kipo'ijjaerâ baaeka ruþubajirâ, "Ikuþaka baatirâ þo'imajare yitârâñu, supabatirâ jiitakaja nare yibaarâñu", kêritika. Ruþu i'siroka þo'imajare Tuparâte ðrîrûjebetika imakopeika nare yija wârõyu. ⁸⁻⁹ Iroka i'sia ni'i ûrîkaoka ïþarimarâkaki ðrîwaþu'abeyua. Norîwaþu'arikareka Maiþamaki têrîrikaka imatiyaikite

yaþua tetaekarā najāäberijāäeka. Iroka norīwaþu'aberiko'omakaja, ikupaka kiro'si bojañjirimajite o'oekakaka moriye'e:

"Jijimakapi kire ðñurāte jia imarükia Tuparāte jieweitika po'imajare ñakoribeyuakaka. Suþabatirā apekurioka naþupajoabeyua, i'supakajaoka na'mitirikoribeyua", sabojayu Tuparāt majoroka o'oeka þūñura.

¹⁰ I'supaka po'imajare ðñberika simako'omakaja, maekaka þuri sayija ñnu Espíritu Santore yijare sõrñrñjemaka. I'supaka Espíritu Santore baayu dakoa jariwa'ririmarña ñuka imarñ. Suþa imarñ ritaja Tuparāte þupajoaimiji þariji ðriþataiki kime.

¹¹ Po'imaja matiyajia, "Iki i'supaka þupajoaiki mae", ãriþupajoawärñbu'abeyurā maime. I'supaka imarñ maimamaka, ñrïka po'imajire þupajoaika, ñrïkaja kiõrñükia sime. I'supakajaoka sime Espíritu Santoro'si ñrïkaja Tuparāte þupajoaika ritaja kiõñua. ¹² Jesúre ã'mitiripëabeyurā naro'siji naþupamiji tþikapi nabojakopeika ã'mitiripëabeyurā yija ime. Espíritu Santore wäröika takaja yija ã'mitiripëayu. Jia Tuparāte mare ja'ataekakaka moriñwärüerä Espíritu Santore maro'si kiþuataeka. ¹³ I'supaka simamaka Espíritu Santore yijare wäröikapi yija jaiyu. Kire ã'mitiripëairä imarñ, yijare kijeyobaikapi aþerä kire ã'mitiripëairäte yija wäröwaþu'atayu. Yija þupajoaimiji tþikapimarña wärörimaja yija ime.

¹⁴ Tuparāte nayi'ribepakä'ã Espíritu Santore nare ña'rijäberikarā þuri, kijeyobaikapi nare yija bojaika ã'mitiriwärñbeyurā. "Waþuju ðriþuaberí oka sime", narñþupajoayu. ¹⁵ Espíritu Santore nare ña'rijäikarā þuri po'imajare imarijayua ñatirä, "Ikuþaka sime jiabaarika, ika þuri ba'ajabaarika ima", ãriþupajoawärñirä. Jesúre yi'ribeyurā þuri Espíritu Santore ña'rijäberikarā imarñ, "I'supaka ba'aja nabaayu", ñrïkaoka ãriþberijíki yijareka. ¹⁶ I'supaka mijare yo'oþuayu ikupaka Tuparāt oka þñnu o'oekarā sabojaika simamaka: "Maipamaki Tuparāte þupajoaika maki ðriþbeyuka. I'supakajaoka maki kire wäröberijíki", ãriþwa'ri sabojayu Tuparāt oka þñnu.

I'supaka simako'omakaja Cristore þupajoaimijkakaþi maþupajoarijau Espíritu Santore mare ña'rijäikarā imarñ.

3

Ikuþaka nime Tuparärika ba'iraberimaja

¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarä. Mija þð'irä ñimaraþaka þoto aþerð'ðkarä Espíritu Santore ña'rijäitikaräte yiwärörapaka uþakamarña mijare yiwärörape. Tuparāte jia yi'riwärñbeyukajirä mijah imamaka, mijaro'siji mijah þupamiji ba'ia tþikarä mijah imaraþaka imarñ me'räka wäröñ'muika uþaka Cristorika mijare yiwärörape. ² I'supaka mijah imaraþaka simamaka jia Jesucristore yi'yuräte ñnuakaka mijare yiwäröberape ruþu. Maekakaoka i'supakaja ka'wisikakaka mijare yiwäröwärñbeyukaji ruþu.

³ I'supaka mijare ñañu Tuparāte ðriþbeyuräte baaika uþakaja baarika yaþairä mijah ime ruþu ãriþwa'ri. Æ'mitirkörí je'e. Mija tiyajia oakiparaka mijah jaiyuyebu'arijau. I'supaka mijah imamaka, ñatirä, "Espíritu Santore ña'rijäberikarä uþaka þupajoawa'ri nayaþaika uþakaja nabaariyayu", mijareka ñañu. ⁴ I'supaka imawa'ri, "Pablote ã'mitiripëairä imarñ yija þuri", ñrârimaräre ãþakä'ã, "Jeno'o, Aþolore yi'yurä yija þuri", ãþaraka mijah ãriþu'arijau. I'supaka mijah imamaka, Tuparāte yi'ribeyuräte baaika uþakaja mijah baarijau ruþu.

5 Yi'i Pablo, Aþolopitiyika Tuparãrika ba'iraberimaja yija ime. I'supaka simamaka, yija wãrõrapaka yi'riwa'ri Jesûre mijá ã'mitiripëarape. "Ikuþaka rakakaja baarimaja mijá imarâñu", ãriwa'ri Maiþamakire yijare jã'meka upakaja yija ba'irabeyu. ⁶⁻⁷ Yi'i mijare mamarí wãrõõ'murapaki. Yibe'erõ'õ Apolo i'supakajaoka mijare wãrõrijarapaki. I'supaka simako'omakaja Tuparã ï'rïkaja imatiyaiki imarí, Jesûre yi'yurã mijare jarirûjetirã, sapi jia kirika mijá õrimirîrïkawa'yaokaro'si jia mijare jeyobaarijayuka. I'supaka kimamaka, mamarí kirika bojariroka aþerâte wãrõrimaja, sabe'erõ'õpi sabojavaþu'atarimajaoka imatiyabeyurã imarã.* ⁸ Tuparãrika bojariroka mamarí wãrõrimaja, sabe'erõ'õpi bojawaþu'atarimajaka ï'râtijji ba'irabeirã nime. Kirika naba'irabekamijikaka kiõnua simamaka sawapa jia Tuparâte nare baarâñu. ⁹ Yi'i, Aþolopitiyika ï'rïka upakaja þupajoatirã Tuparãrika takaja ba'iraberimaja yija ime. Kirirã mijá imamaka, mijá þõ'irã Tuparâte yijare þuataeka. ¹⁰ Supa imarí jia yire jeyobaatirã, mamarítaka kirika bojariroka mijare yiwãrõõ'muerã Tuparâte mijá þõ'irã yire þuataeka. Sabe'erõ'õpi aþerâ mijare sawârõrimaja imarã mae. Jia wâjia þupajoabaraka sanawârõrijarirâkareka jia simarâñu.[†] ¹¹ I'supaka simamaka ikuþaka ãþaraka mamarí mijare yiwãrõõ'mueka: "Jesucristopí Tuparâte mare tâayu", ãþaraka mijare yiwãrõraþe. Aþeupakaþi Tuparâte mare tâärükia maki mijare wãrõberijiki. ¹²⁻¹³ I'supaka simako'omakaja ï'rârimarâ imarâ wâjimiji Tuparãrika bojariroka wãrõruputairã. Aþerâ þuri kirika wãrõrimaja imariþotojo i'supakamaría baairã. Cristore wâ'marâñurîmi, wâärõ'õräja "Ika jia ima, ika þuri jiamaría ima mirâkiyu", ãþaraka kirika maba'irabeka mirâka jia ïatiyarjii sakñarâñu marâkâ'ä sime ãriwa'ri. ïakõrî je'e. Wejejë'râkaja simaokaro'si jiyakaka wi'ia mabaajjñu. Jiamaríakaka samabaajjika þuri, wejejë'râkaja simaberijjñu. Wâärõ'õräja "Jiamaríakaka wi'ia nabaaraþe", þo'imajare ãrîrâñu.[‡] ¹⁴ Jia þo'imajare nawârõeka mirâka kñiarâkareka þuri, "Jia sime", kêrîrâñu. Supa imarí sîatirã jia sawapa Cristore nare baarâñu. ¹⁵ þo'imajare jia wãrõberikarâte ba'irabekopeka ïatirã þuri "Jiamaría sime", kêrîrâñu. Supa imarí naba'iraberiwapa tôþobeririþotojo, Cristoka imarûkirâ nimarâñu imarika. Æ'mitirkõrî je'e: ikuþaka sime: Wi'iba'ipi kiwi'ia oomaka, kiru'yu upaka imarâ nimarâñu. Ritaja kiwi'iareka ima oopatariþotojo saba'ipi þuri ru'riþorikaki imarí, tâñuka. I'supaka simarâñu wâjimijipi wãrõberikarâro'si.

¹⁶ Espíritu Santore ña'rîjâikarâ imarí, mijá watopekarâ Tuparâte imamaka, jiyipuþaka kire õrîriwi'li upaka torâ mijá ime. ¿'siakaka õrbeyurâ mijá ime bai je'e? ¹⁷ Tuparâka imarâ maimamaka, ba'iaja baabekaja maimarika kiyapayu. Supa imarí ï'rârimarâre rukubaka wãrõikapi jiamarí Jesûre yi'yurâre nimabu'arûjeika þareaja ba'iaja Tuparâte nare jûarûjerâñu.

¹⁸ Mija þupakarâja þakirimaja mijá jaria'si. Tuparâte yi'riþe'yobaraka

* **3:6-7** La figura dice que Pablo era como sembrador de semillas y Apolo el que regaba agua al sembrado después. Pero Dios es el que hizo crecer lo sembrado y los creyentes son como su chagra. [†] **3:10** La figura dice que los creyentes eran como la casa de Dios. Pablo y otros maestros ayudaron construir esa casa por medio de enseñar bien a los creyentes para que sean fuertes en fe. [‡] **3:12-13** La figura dice que las personas que enseñan correctamente son como los que construyen un edificio con materias buenas (oro, plata y piedras preciosas). Los que no enseñan enfocado en lo que hizo Jesucristo, son como los que construyen con materias que no dura (madera, paja y cañas).

naro'siji naþupamiji tīpikaþi imarāte ñuña ã'mitiripēatirā "Jia ñurā yija ime", mijā ãrla'si. I'supaka þupakirāre bojaika yi'ribekaja Tuparāte ñutakaja mijā ã'mitiripēajka jia sime. I'supaka mijā baamaka ñatirā "Órlbeyurā nime", mijareka nariko'omakaja, Tuparāte īaika wājitàji þuri jia ñurā mijā ime. ¹⁹ I'supaka Tuparāte mijare īaika simamaka kire yi'ribeyurāte "Jia ñurā yija ime", ãrīkoþeika dakowaþamarā sime Tuparāro'si. Æ'mitirkōri je'e. Ikuþaka sabojayu kimajaroþuñurā: "Tērīka ñurā imarī, aþerāte bo'ibajirā yija ime", narīþupajoakoþeikapiji jiamaþa Tuparāte naro'si sabaarāñu", ãrlwa'ri sabojayu. ²⁰ Topi apea ikuþaka sabojayu: "Yire yi'ririþe'yoirāte þupajoika ñoríþatayu. "Ritaja ñoríþatairā yija ime", nariko'omakaja, norikoþeika dakoa waþamarā sime", Tuparāte ãñu", ãrlwa'ri sabojayu. ²¹⁻²² Supa imarī mijare wārōrimajare ñatirā "I'ire yija ã'mitiripēayu, aþerā wārōrimajare tērīwa'ribaji ñuka kimamaka", ãparaka jijimaka mijā þuparia'si. Jia jijimaka mijā imaokaro'si ritaja Tuparāte mijare ja'atayu. Yi'i Pablo, Apolo, Pedroþitiyika kirika bojariroka mijare yija wārōerā mijā þo'irā yijare kiþūataeka. Jia mijā imarūkia mijaro'si kibaatika simamaka ñña mijā imatiyikuri, reyaekarā mijā imarāka þotooka jia Tuparāka mijā imarāñu. Supabatirāoka maekaka, ñamajī mijā imarijariukia jia mijaro'si simarijariñu. Æ'mitirkōri je'e, ritaja ð'ðrā imakaka, jia oyajia mijaro'si sime. ²³ I'supaka mijaro'si simarijayu Cristore yi'yurā mijā ima simamaka. Supa imarī þemawa'ribaji mijā wārōrimaja þupajoabekaja ikuþaka sime: Mija ruþuko'amaki kime Cristo. I'supakajaoka Cristo ruþuko'amaki kime Tuparā.

4

Aþostolrāka ba'iraberika

¹ "Jesúrikaitakaja ba'iraberimaja nime", yijareka mijā ãrīþupajoabe. I'supaka simamaka yijare kiþūataeka Tuparārika bojariroka þo'imajare ã'mitirkoribeyumiji imakopekakaka yija wārōerā. ² Ikuþaka sime ba'irabejirimaja imarikakaka: Ba'iraberika nare naja'ataekareka jia naba'iraberika ime jijimaka þparimarāre naka imaokaro'si. ³ Mija īabe, ikuþaka sime kirika yiba'iraberikakaka. "Jesúre yapaika upakaja jia Pablote ba'irabeyu", mijā ãrljka, mijā ãrlberijlkaoka marākā'ā imabeyua yiro'si. Supabatirāoka ritaja aþerāte i'supaka yire ãrlberikoþejka marākā'ā imabeyua. "¿Yaje ritaitaka jia Jesúrika yiba'irabeyu jee? Jiamaþa yiba'irabeyu je'e aþeyari", ãrlwārūbeyuka ñime ñoñu upakaja þuri. ⁴ Yipupajoikareka jia Jesúrika yiba'irabeyu. I'supaka simako'omakaja, "Oka imabeyua yire", ãrlrūkimarā sime. Maiþamaki Jesú ñrīkaja ñuka, "Jia Pablote yirika ba'irabeyu", ãrlrika. ⁵ Supa imarī kiþe'rietañurimi mabaakoþeka þo'imajare ðrlbeyua wārō'ðrāja sakibojarāñu. I'supakajaoka kibaarāñu maþupajoaeaka mirākakaka. I'sia þoto ñrīka upakaja kirika maba'irabeka mirāka simamaka ñatirā mabaaeka upakaja sawaþa mare kibaarāñu. Supa simamaka ketarūki ruþubajirā, aþerāte baaika ñatirā "Ba'iaja baairā mijā ime", ãþekaja maimaye'e.

⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. ñrīka ta'iarāja mijā imaokaro'si yirikakaka supabatirā Aþolorika kakaoka mijare yibojayu. Supa imarī simara'aeka upakaja mijā þupajoaeära ikuþaka sabojayu: "Po'imajareka mijā jairā þoto

Tuparā majaroþūñu ãñu þemawa'ribajirā mijā baa'si", ārīwa'ri sāñu. Supa imarī "Yijare wārōrimaji þuri mijariki wārōrimajire tērīwa'ribajī jia ðñuka kime", mijā ārlbu'a'si. ⁷ Dakoa apea apikate tērīwa'ribajī mijare imarūjeika imabeyua. Ritaja mijā baawārūka Tuparāte mijare ja'ataeka sime. I'supaka mijare kija'ataeka simamaka "Yija õñu upakaja jia kirika yija ba'irabewārūyu", mijā ārī'a'si.

⁸ Supabatira "Maekaka þuri ritaja Tuparārikakaka õñurā yija ime", mijā ārīkopey. I'supakajaoka "Kirika yija ba'irabewārūerā ritaja Espíritu Santore yijare ja'atapataeka", mijā ārīþupajoakoþeyu, yipupajoaikareka. Cristoka jā'mebeyukajirā yija imako'omakaja ɬmija þuri kika jā'merimaja jaritirā bai je'e? Karemariñtaka mijā þupajoaika upaka simarikareka, yijaro'sioka jia simajāäka mijā upaka kika jā'merimaja yija imaoñaro'si. ⁹ Ape upaka sime yipupakareka yiro'si þuri. "Apóstolrāka yija imako'omakaja jiyipupaka po'imajare ūrībeyurā upaka Tuparāte yijare þūataeka", yija ārīwārūyu. Īakōrī je'e: Surararākare ñi'aekarā upaka imawa'ri, niþamakite jā'meika poto, po'imajare īaika wājítāji reyarūkirā upaka yija ime. I'supaka simamaka nimaupatiji po'imaja, supabatirā ángelrākaoka yijaro'si simarāka upakaja ūbaraka imarā. ¹⁰ Jesucristore yaþaika upakaja yija baamaka "Dako ūrībeyuratarā nime", po'imajare yijareka ārīþupajoayu. "Yija þuri, Cristorirā yija imamaka, dika jariwa'ririmaria yijare kiõrīrūjeyu", mijā ārīþupajoakoþeyu. "Tuparāro'si jia baakopeirā nime", ī'rārimarāre yijareka ãñu. Mija þuri "Tērīwa'ribajī kiro'si baairā Tuparāte yijare imarūjeyu", mijā ārīþupajoakoþeyu. Supabatirā jijimaka po'imajare mijaka imako'omakaja yijare jiyipupaka noribeyu. ¹¹⁻¹² Bikija ba'iaya yija jūara'aea upakaja maekakaoka yija jūarijau rupu. ī'rākurimaria yija kēsirabarajayu, okoa ukurijitokopeko'omakaja okoa yijaro'si jia yija tōþowārūbeyu. I'supakajaoka jarirorō'ō, yija o'ajārūkia imaberirijayua yijaro'si. Ba'iupaka yijare baawā'imaparaka po'imajare yijare þajewā'imarīrijayu. Supabatirā wi'imarīrā yija ime. Tuparārika bojariroka yija wārōika simako'omakaja yija imarūkiwāpa, yija ba'arūkiwāpaoka tōþoerā jimirāna ba'irabejāparijayurā. Ba'iaya po'imajare yijare jaiwā'imarīko'omakaja, ba'irokapi nare yija okae'ebeyu. I'supaka baabekaja "Jia nare mijeyobaabe, Tuparā", ăparaka naro'si kire yija jēñerijayu. Ba'iaya yijare nabaata'ako'omakaja nare yija rupuwaþae'ebeyu. ¹³ Ba'iaya yijareka najaiyuyeko'omakaja jiaþiji naka yija imarijayu. Burua upaka yijare noririjayu. Bikija niaþe'yora'aea upakaja maekakaoka i'supakaja niaþe'yoirā yija imarijayu rupu.

¹⁴ Mijare waþewā'rimaria ikupaka mijaro'si yo'oyu. Mamakarāka mawātaika upaka mijare yiwātayu. Supa imarī mijare okajāäwa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu. ¹⁵ Diez mil rakamarā Jesúrika bojariroka mijare wārōrimajare imakoþeko'omakaja yi'i ī'rīkaja þuri kirika mijare wārōñ'muraþaki. Mijare yibojamaka ă'mitiritirā Jesúrirā mijā jarika. I'supaka mijare wārōñ'muraþaki imarī, mijapaki upakaja ñime. ¹⁶ Mijapaki upakaja imaki ñimamaka yibaaraþaka upakaja mijā baarika yiyaþayu.

¹⁷ I'supaka mijā imarika yaþawa'ri Timoteore jiibaji mijare wārōerā torā kire yipūtatayu. Yimaki upakaja wātaka ñioñuki imarī, Maiþamakire yaþaika upakaja baaiki kime Timoteo. Supa imarī mijare yiwārōtirapaka mirākaja mijare kiwārōrāñu je'e ate. Supabatirā "Jesúre yil'uka imarī,

ikuþaka Pablote imarijayu”, ãrïwa'ri mijare kibojarãñu. I'sirokajaoka aþerä Jesûre yi'yurâte yiwärõtaþarijayu. ¹⁸ “Maþð'irä þuri Pablote etabesarãñu je'e mare kïkiwa'ri”, ãrïwa'ri ï'rârimarã mijä pð'iþkarâre jii-wariarikopeyu. ¹⁹ “Tuþarâte yire þüatarârîmi, mijare ïarî ya'rirãñu”, ñariþþapajoayu. Mija pð'irä yeyarãñurîmi, marâkâ'ã imawa'ri i'suþaka najaiyu ãrïwa'ri naka sayikorirãñu. “Waþuju jairimirâtakaja sanajaiyu je'e aþeyari”, ãrïwa'ri nare ñiaeyarãñu. I'suþaka jaoka karemârítaka Espíritu Santore nare jeyobaaikaþi najaika uþakaja kika naba'iraberika jia naro'si simamaka ñiaeyarãñu. ²⁰ Naþupapajoaika uþakaja najairijayuapi takaja Tuþarârika naba'iraberijiarirâkareka dako waþamarña simarãñu. Tuþarâte jâ'mekarâ þuri kijeyobaaikaþi ãrïwa'ri kirika ba'iraberijayurâ. ²¹ I'suþaka simamaka, ikupaka mijare yijërñayu mae: ¿Marâkâ'ã mijä yaþayu? ¿Dako baaerä ba'iaya mijä baabu'akû'ñu?, ãrïwa'ri ¿mijare yiwaþeeyarika mijä yaþayu bai? Ba'iaya baarika ja'ataekarâ mijä imamaka, ¿jijimakaþi mijä pð'irä yeyarika mijä yaþayukâ'ã?

5

Waþuju rðmitika wâ'imarñika imabeyua

¹ Aþea ikupaka ima. Mijkakaki majaroka ikupaka ña'mitiyu. “Kiþaki rûmuka ba'iaya kiwâ'imarñrijayu”, ãrïwa'ri sime kimajaroka. I'sia ima ba'itakaja kibaaiaka. Aþerä þuri Tuþarâte yi'ribeyurâ imariþotojo i'suþakaitaka baabeyurâ. ² I'suþaka mijä watopekareka ba'iaya baabaraka imakite imako'omakaja “Aþerä têrïwa'ribaji jia Jesûre yi'yurâ yija ime”, ãþparaka ¿jijimaka mijä imarijayu bai je'e? I'suþaka imabekaja ba'iaya kibaamaka i'yopî'riwa'ri mijaka kire mijä imarñjea'si. ³ Wâärð'ôrâ mijaka imabeririþotojo yiþupakapeþi þuri mijä pð'irä ñimarijayu. Mijkaka imabeririþotojo, “Ikupaka ba'iaya kibaaiaka waþa kiwâþakoyirû”, ãrþupapajoaweitikakiji ñime. ⁴ “Ba'iaya baaiki kimamaka ikupaka sawaþa kijûarãñu”, ãñaokaro'si mijä rðrîrika yiyaþayu. I'suþaka mijä baarâka poto yiþupakapeþi þuri mijä pð'irä imaki uþakaja ñimarijayu. Supabatirâ i'suþakajaoka maiþamaki Jesucristore mijare jeyobaarãñu. ⁵ I'suþaka simamaka rðrîtirâ mijä jairâka be'erð'ô kire mijä ïþeña'si, kiyapaika uþakaja Satanâre kire baaokaro'si. I'suþaka ba'iaya kijûarãñu kiþupapape'yaokaro'si. Suþa imarñ maiþamaki Jesucristore pe'rietarârîmi kire kitâärãñu.

⁶ I'suþaka ba'iaya baaikite mijä watopekarâ imakoþeko'omakaja, “Aþerä têrïwa'ribaji jia Jesûre yi'yurâ yija ime”, ãþekaja mijä imabe. Mija ïabe. Pan baaokaro'si kûþajîji levadura marukekoþeko'omakaja, jia koyirika sarukuka uþaka sime ba'iaya baarikakaka. Ba'iaya baaikite mijä watopekarâ imajîka ba'iaya baairâ uþaka oyiaja mijä jariþatajîñu. ¿I'suþaka simakaka ðrîbeyurâ bai je'e mijä? ⁷ I'suþaka mijaro'si simakoreka mijä watopekarâ kire mijä imarñjea'si, Tuþarâte yaþaika uþaka oyiaja baairâ mijä imaokaro'si. Mija ïabe, Pascua baya naro'si jë'râta'yu poto simauþatiji levadura nawi'iarâ ima judîorâkare taarijayu. Levadura bikijaka nawi'iarâ ima uþaka naro'si sime ba'iaya baarika naþupapajoamaka. Suþa imarñ “Aþekurioka ba'iaya baarûkimarñrâ maimaye'e”, ãrïwa'ri levadura nawi'iarâ ima nataarijayu. I'suþakajaoka Pascua baya poto oveja weiwa'yua najâärijayu uþaka ba'iaya Jesûre maro'si jûaeka. Ba'iaya mabaaiaka maro'si waþaþiwa'ri kireyaeka ðñurâ imarñ, ba'iaya baarika maja'ataye'e. ⁸ Supabatirâ “Jimaria ba'iaya Jesucristore jûaeka mare

tāāokaro'si", ārīwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijaya ja'atatirā jījimakapi, wājimiji takaja pūpajoabaraka maimarijariye'e, pākirimarīja.

⁹ Bikija mamarī pāpera mijare yipūataū'murapākapi ikuāpaka mijare yibojarape: "Rōmijā īmirījaka baariwā'imarīrijayurā, i'supakajaoka īmirīja rōmijāka baariwā'imarīrijayurāka mijā jeyoaria'si", āpāraka o'oekaapi mijare yibojaþūarape bikija. ¹⁰ I'supakā mijare ñarāpe, "Jesúre yī'ribeyurāte mijā waþata'ritapabe", ārīwa'rimariā. Ikuāpaka nime Jesúre yī'ribeyurā: Rōmijā īmirīja aþerāka wā'imarīrijayurā upaka nime, rīkimakaja niñerū rikariþotojo rīkimabaji yaþarijayurā. I'supakajaoka karee'erimaja, supabatirā waþuju imaja jērāka jiyipuþayeerijayurā nime Jesúre yī'ribeyurā. I'supakā baarimaja rīkimarāja nima simamaka, naka imarika yaþaberīwa'ri þo'imajamatorā mijā a'rijīnū. I'supakā simako'omakaja maki i'supakaitaka baaberijīki. ¹¹ "Ikuāpaka mijā baabe", ārīwa'ri i'supakā mijaro'si yo'opūaeka. "Jesucristore yī'yurā yīja ime", ārīriþotojo rōmijā īmirīja aþerāka wā'imarīrijayurāka mijā jeyoaria'si. Supabatirāoka rīkimakaja niñerū rikariþotojo rīkimabaji yaþarijayurā, i'supakajaoka waþuju imaja jērāka jiyipuþayeerijayurā, aþerāte jaiyuyeirā, wejabiaikaka ukutirā wejabiririjayurā, supabatirā waþuju þakitirā karee'erimajakaoka mijā jeyoaria'si. Supabatirāoka naka mijā ba'arijaria'si. ¹²⁻¹³ Jesúre yī'ribeyurāte ba'iaja baamaka "Ikuāpaka nare mabaaye'e", āñaokaro'simariā maime. Tuparā ū'rīkaja imaki ba'iaja nabaaekapi ārīwa'ri sareka jiamařā nare baarūkika. I'supakā simako'omakaja muþaka Jesucristore yī'yurā imariþotojo ba'iaja nabaaika ja'atarika yaþabeyurāka jeyoaribekaja maimaye'e. Ā'mitirikōrī je'e, ikuāpaka sabojayu Tuparārika bojariroka o'oeka pūñurā: "Mija þo'irā ba'iaja baabaraka imarijayukaka mijā jeyoaria'si", ārīwa'ri sabojayu.

6

Jesucristore yī'ribeyurā þo'irā okajierī a'þekaja, mijā tiyiāja oka mijā jiebe

¹ Aþea mijare ñañu mae. Mija bojajāābu'arāka be'erō'ō, Jesúre yī'yurā þo'irā ū'rātji sajierī a'þekaja, Jesúre yī'ribeyurā ū'parimara* þo'irā sajierī mijā a'yu. ¿l'supakā naþo'irā mijā baaika i'yoþi'ribeyurā bai je'e mijā? ² Jesúre yī'yurā imari, ñamajī ū'orā ate kipe'rietaryñurīmi ritaja þo'imajare baaeka mirāka ū'baraka "Ika jiamařā ima, ika þuri jia ima", ārīrūkirā maime. ¿Yaje sōrīwārūrīra mijā ime je'e? Ika ka'iareka imarāte wā'marūkirā imariþotojo ¿maekaka dakomarījikaja oka dajaka imakopeika mijā jiewārūbeyu bai je'e? ³ Ángelrākare baaeka mirāka þariji wā'marūkirā imari, ū'orā dakomarījikaja oka mijare imakaka jia ū'awārūrimaja mijā ime. ⁴ I'supakā imarūkirā imariþotojo ¿dako baaerā oka mijareka ima mijā tiyiāja sajiebekaja Cristore yī'ribeyurā þo'irā sajierī mijā a'rīrijayu je'e? ⁵ Mija i'yoþi'yaokaro'si i'supakā mijare yibojayu. ¿Ni'i ū'rīkaoka mijā watoþekakaki jiiþaňaka ū'riþūatirā okajiewārūiki imaberitiyaikiji bai je'e? Imakopeiki je'e aþeyari yipupajoaikareka. ⁶ Suþa simako'omakaja ū'rārimarā mijaka imarā okajierikopakaja, nokatotorijayu. Jā'ribaji sime ū'parimaki Jesúre yī'ribeyurā þo'irā a'ritirā, nawājítaji nabojāābu'aika.

* **6:1** Jueces que no eran creyentes

7 I'supaka mijā tiyiaja mijā bojajā'bu'arijayua, Jesúre yi'yurā baarükimarā sime. I'supaka baarikopakaja ī'rārimarāre ba'iaja mijare baakopeika samija rakajepāâbe. "Yire jaita'apakitirā me'mae ka i'supaka simaparū", ãparaka mijā imabu'abe. ⁸ I'supaka baarikopakaja ī'rārimarā mijā pō'irā po'imajare jaita'apakitirā karee'erimaja imarijayurā. Najeyomarā Jesúre yi'yurā imariþotojo i'supaka nare ba'iaja nabaarijayu.

⁹⁻¹⁰ "Ba'iaja yija baarijayua marā imabeyua Tuparāro'si", ãparaka þupajoabekaja mijā imabe. "Ba'iaja baarimaja imarī, Tuparāte jā'meirō'orā eyarükirāmarīrā nimarāñu", ãñua ¿mija ñrībeyu bai? Mija ã'mitipe, ikupaka nabaayu ba'iaja baairā: Rōmijā īmirījaka wā'imirīrijayurā upaka nime, supabatirā waþuju imaja jērāka jiyilþupayeerijayurā. I'supakajaoka īmirīja rōmikirā, rōmjā tūmiakirāoka jeyoika jaritkarā imariþotojo aþerāka yaþabu'arijayurā, supabatirā īmirīja natiyiaja yaþabu'arijayurā. Supabatirā karee'erimaja, supabatirā rīkimakaja niñerū rikairā imariþotojo rīkimabaji niñerū yaþarijayurāoka imarā. Aþerimarā imarā wejabiaikaka ukutirā wejabiririjayurā, aþerāte jaiyuyeirā. Supabatirā aþerā imarā aþerāte rikaika jaiþakitirā nare ē'marijayurā. I'supaka baarimaja Tuparā pō'irā eyabesarāñurā. Supa imarī nupaka ba'iaja baariþotojo "Tuparā pō'irā eyarükirā maime", mijā ãrīþupajoarijaria'si. ¹¹ Bikija þuri nimaupaka baabaraka ī'rārimaki mijā imae ka ruþu. Maekaka þuri i'supaka baabeyurā mijā imaoþaro'si Espíritu Santore mijare jeyobaayu Jesucristore mijaro'si reyaeka simamaka. Ba'iaja mijā baaekareka Tuparāte mijare tāeka, supabatirā kirirā mijare kimarūjeka mae. I'supakajaoka "Ba'iaja nabaaeka waþa yire waþariabeyurā nime", Tuparāte mijareka ãñurā mijā ime mae.

¹² Ikuþaka ī'rārimarā mijā watopekareka imarāre ãñu: "Maekaka Jesúre yi'yurā imarī, ritaja yija yaþaika upakaja baajirā yija ime", narikoþeyu. I'supaka simako'omakaja "Ritaja mabaariyaþarijayuareka ī'rāribā'ikaka jiamarā imarijayua sime maro'si. Supabatirā ī'rāribā'i mabaarijayua, marākā'ã baatirā maja'atawārūberijika sime maro'si. Supa imarī i'supaka mabaaberjīnū", ñañu. ¹³ ī'rārimarā ikuþaka ãñurā: "Ba'arika maba'aika ña'rījāirūkiaro'si sime ñe'mea. I'supakaja mamarīrāja Tuparāte po'ijiatikarā maime. I'supaka imarā imarī, imajiparūkimarā sime mañe'mea, ba'arikaoka", narikoþeyu. [†] Kēsia mare baamaka, ba'arijayurā maimako'omakaja rōmitika īmirījaka ba'iaja wā'imañua baarika mare jitoka naka baarimajamarīrā maime. Cristore yaþaika upakaja baairā maimaoþaro'si Tuparāte mare po'ijiaeka. Kirirā imarī, maþo'iaþi i'supaka baarükirā maime. ¹⁴ Tuparāte kirikaþi maiþamaki Jesucristore ñña kijariþe'rījeka upakajaoka mare kibaarāñu.

¹⁵ I'supaka imarā imarī, Jesúpo'iaakakaja sime maþo'ia Tuparāte ñamaka. I'supaka ima ðñurā mijā ime. ¿I'supaka imariþotojo rōmitika īmirījaka wā'imañua niñerūþi waþajitirā, mijā yaþaika upakaja koka mijā baaika jia sime bai? ¹⁶ Ikuþaka mijare ãrīrika ñariko'o, ð'rīka upakaja imarā nime Tuparāte ñamaka. Ika ññañua ñrīwārūekaja mijā imabe. Tuparā majaropūñurā o'oeaka ikuþaka bojaika: "Rōmiki kirūmuþitilyka ī'rīka upakaja imarā", ãrīwa'ri sabojayu. ¹⁷ Rōmika imarikakaka sabojaika upakaja,

† **6:13** Había una creencia o pensamiento que a Dios no le importa lo que uno hace con el cuerpo. Por pensar así, tener relaciones sexuales con cualquiera cuando uno tenía el deseo es lo mismo que comer cuando uno tiene hambre.

Cristorirā maima simamaka kika ū'rīka upakaja pū'pāirā maime Tuparāte ū'amaka.

¹⁸ I'supaka mare kīaika simamaka, ba'iaja baabekaja maimaye'e. I'supaka baairā pūri, aperāka ba'iaja wā'imarīwa'ri ū'rīka pō'i upakaja naka imarā. Su'pa imarī napō'ia nabitatayu. Apea ba'iaja baarika upakamarīa sime rōmitika ūmirījaka ba'iaja wā'imañuaka baarika. ¹⁹ Espíritu Santore mare ū'a'jāäiki kime Tuparā. I'supaka mare kiñ'a'rījāika poto mapo'iaja kiwi'iupaka ima kiro'si. ¿Samija ūrīkopeyu bai je'e? I'supaka simamaka Tuparārika sime mapo'ia, maro'sitakajamarīa. ²⁰ Mija ūabe. Kirirā maimaerā Jesúre reyañiekapi ūrīwa'ri kirirā Tuparāte mare imarūjeka. I'supaka simamaka, maimarijayaureka kiyapaika upaka oyajia baabaraka jiyipupaka kire mijā ūpe.

7

Rōmīe'erika

¹ Ūrīrika ya'pawa'ri pāperapi yire mijā jai'pūäika mijare yibojaerā baayu mae. "Tuparāte ya'paika upakaja imawa'ri kirūmuka baabekaja kimajīka ḡyaje jia simajīnu ruku?", āparaka yire mijā jērīapūika.

² Su'pa imarī iku'paka mijare yibojaerā baayu mae: Torā rīkimarāja ba'iaja baabaraka mijā ima simamaka, rōmīe'ekaki imaki pūri dakoa okamirāmarīja kirūmuka imarimaji kime. I'supakajaoka sime rōmorō'si. ³ Rōmika imakiro'si koya'paika upakaja kiyi'rīrijarirākareka jia simarāñu. I'supakajaoka koimarāñu kirūmu koro'si. ⁴ I'supaka simamaka "Yi'pupajoika upakaja yibaaye'e", kotīmite kōrīberijīnu. I'supakajaoka sime ūmirījiro'si. ⁵ Su'pa imarī tīmiaiko tīmite baarika ya'pamaka "Jēno'o, baabekaja imarimajaja maimaye'e", mijā ūrīrijaya mijā ja'atabe. I'supakajaoka sime ūmirīji rōmika imakiro'si. "Tuparāka jaiokaro'sitakaja mako'apiribu'arijayua maja'ataerā rūpu", ūrīwa'ri ū'parā wā'tarāja sanayi'ribu'ajikareka jia sime. Sabe'erō'ōpi pūri nima upakaja nimarijarijīnu, Satanāre ya'paika upaka ba'iaja aperāka mijā baawā'imarību'aa'si ūrīwa'ri.

⁶ Mija ko'apiribu'arijayua ja'atarūkimarīa mijaro'si simako'omakaja, Tuparāka jairā baaeka kū'pajī ja'atatirā i'supaka mijā imatarijarijīnu mijā ya'pajikareka. "I'supaka oyajia mijā baarijajē", ūrīwa'ri mijare jā'merimajimarīka ūime. ⁷ Rōmimarīkaja ūimako'omakaja jo'rībekaja ūima upaka oyajia ritaja po'imajare imarikareka jia simajāäeka yireka pūri. I'supaka simako'peko'omakaja ū'rīka ta'iarāja imabeyurā maime. I'supaka maima simamaka marakakaja maimarūkia Tuparāte mare ja'ataeka. Su'pabatirā rōmikirāja, rōmimarīkajaoka jia maimaokaro'si mare kijey-obaayu.

Rōmījā natūmirāre reyata'paeakamarā, ūmirīja narōmia reyata'paeakarāka Pablote jaika

⁸ Mae rōmījā natūmirāre reyata'paeakamarā, ūmirīja narōmia reyata'paeakarāre iku'paka ūa'nu: "Rōmimarīa maekaka ūima upaka, ūmirīja rōmimarīa imarā, i'supakajaoka rōmījā tīmiamarīa imarā mijā imarijarijīka jia sime. ⁹ I'supaka simako'omakaja rakaje'pāäwārūbeyurā pūri ne'ebu'ajikā marā imabeyua, dako okamirāmarīja nimarijayaokaro'si."

"Tīmiairā, rōmikirākaoka, mijā ja'atabu'a'si", Pablote ūrīka

¹⁰ Mae "Iku'paka Mai'pamakire jā'meka", ūrīwa'ri tīmiakirāre, rōmikirāreoka yibojaerā baayu ate: Tīmiakirā imarā mijā ja'atabu'a'si.

Ñoñu upakaja yipupajoaika pimariña ikupaka mijare yibojayu, i'supakaja Mai pamakire jā'meka simamaka.¹¹ I'rāko kotīmite ja'atatirā apika ñimirījika tīmiaririka imabeyua. Apikaka tīmiaribekaja kotīmi imatikakikaja jia imape'rirā kika oka kojiejīka jia sime. I'supakajaoka sime ñimirījiro'si.

Jesúre yi'yurā kire yi'ribeyurāka e'ebu'arikakaka "Ikuþaka sime", Pablotे ãrīka

¹² Mae ate Jesúre yi'yuka kire yi'ribeyukoka ne'ebu'aekakaka mijare yibojaerā baayu. Mai pamakire bojaekamarīa sime ika. Yipupajoalika upakaja ikupaka mijare yibojayu: Ikuþaka simarijaya ñ'rārimarāro'si: Jesúre yi'ribeyurā oyajia imabu'atirā, be'erō'õpi puri ñ'rīka kire yi'yuka. I'supaka imariþotojo mija rōmia mijare ja'atarika yaþabesarāka nare mija ja'ata'si. ¹³ I'supakajaoka sime rōmijā Jesúre yi'ribeyurāka tīmiarikarāro'si. Jesúre yi'ribeyurā imariþotojo mijaka nimariyapamaka nare mija ja'ata'si. ¹⁴ Mija tīmiarā Jesucristore yi'ribeyurā nimako'omakaja, ñ'parā imariþotojo ñ'rīka upakaja mija ime Tuparāte ñamaka, kirirā upaka mijare kñarññrijayu. I'supakajaoka ñimirīja Jesúre yi'yurāro'si sime. I'supakamarīa simarikareka, kirirāmarīra mija makarāte imajāëka Tuparāte ñamaka. Kirirā upaka mijare kñamaka puri jiaþi mija makarāte kñarññrijayu. ¹⁵ Jesúre yi'yuka rūmu Jesúre yi'ribeyuko imarī, kire koja'atariyapajīka, koþayu upakaja ko'rijīka marā imabeyua. I'supakajaoka ñimirīji Jesúre yi'ribeyuka kirūmu Jesúre yi'yukote kija'atariyapamaka kiyaþayu upakaja kibaajīñu. I'supaka nayaþayu upakaja "Na'riþarū", ñiañua simako'omakaja ja'atabu'abekaja mija imajīkareka jiibaji simajīñu. I'supakaja þo'imajaka okamirāmarīja maimarika Tuparāte yaþayu. ¹⁶ "Jia natīmiarāka imawa'ri Jesucristore nayi'rirāñu je'e naro'sioka aþeyari", ñirīka'i i'supaka rōmijāro'si ñañu. I'supakajaoka sime ñimirījaro'si.

¹⁷ Rakakaja maimaokaro'si Tuparāte mare ja'ataeka. Supa imarī mare kiwā'maeka þoto maimara'ae ka upakaja maimarijarijīkareka jia sime. Jesúre yi'yurāte rēñurō'õrā yeyailka rakakaja iroka nare yibojarijaya. ¹⁸ ñ'rārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruþubajirā judíotatarā imarī, circuncisión baatikarā imarā. "Mae Jesúre yi'yuka imarī circuncisión kurare yire baakopeka yo'arāñu", ñirīka imabeyua. ñ'rārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruþubajirā judíorákamarīra imarī, circuncisión baaberikarā imarā. "Jesúre yi'riwa'ri circuncisión yibaaerā judíotatakaki jayaokaro'si", ñirīka imabeyua. ¹⁹ Circuncisión baaekarā, circuncisión baaberikarā maimajīkaoka marā imabeyua. Tuparāte mare jā'meika upakaja baarika sime imatiyailka. ²⁰ Supa imarī Tuparāte mare wā'maeka þoto maimara'ae ka upaka maimarijariye'e. ²¹ Mia, Jesúre yi'yurā imariþotojo aþerāte ba'irabeñjibaraka "Ba'itaka naþoyarā yija ime", mija ñirīka'i. I'supaka simako'omakaja mijare naja'atarākareka puri wājaja mija þope. ²² Ikuþaka sime: Aþerāro'si ba'irabeñjirimaja* mija imakopejīka marā imabeyua. Jesúre yi'yurā mija jarirūki ruþubaji ba'iaja baariroka yi'yurā mija imaeka. Maekaka puri Jesúrirā mija imamaka, i'supaka mija imakopeka kija'ataekarā mija ime kiyaþailka upaka baaokaro'si. I'supakajaoka aþerāte ba'irabeñjirimajamarīraoka, kire yi'yaokaro'si mijare kiwāmamaka puri kiro'si ba'irabeñjirimaja upaka mija ime mae. ²³ Ba'iaja Jesúre jūeka waþa kirirā maimaerā Tuparāte mare wā'maeka.

* 7:22 Esclavos

Suþa imar  Tupar   r kaja kime Maiþamaki imatiyaiki. I'suþaka simamaka, "Jia Tupar ka mij  imarijitoye'e yija  n  uþakaja mij  imabe",  n ur te mij  yi'ria'si. ²⁴ Mij   mitipe yijeyomar . Tupar te mare w 'maeka þoto maimaeka uþakaja maimamir kawa'rijikareka jia sime. I'suþaka maimamaka j jimaka Tupar te maka imarijarir nu.

²⁵ Mae þaþeraþi yire mij  j r ap ar p akakaka mijare yibojaer  baayu ate. "Ikuþaka t miamar r re, r  mimar r teoka Maiþamakire nare j 'meyu",  r w r ubeyuka yi'i. I'suþaka simako'omakaja Jes re yire jeyobaarijayuapi yipuþajoikakaka w jiroka mijare yibojaer  baayu. Suþa imar  yire mij   mitirip earika yiþap yu. ²⁶ "Cristore mij  yi'yuapi  r wa'ri ba'itakaja jiamar api mijare nabaata'arijayua simamaka r  mimar nia mij  ima uþakaja mij  imarijarijikareka jia sime",  nar p uþajoayu. ²⁷ "R  mie'etika imar , mij  r  mia mij  ja'ata'si. R  mimar nia imar  r  mie'rika þakataþekaja mij  imabe", mijare  na u. ²⁸ I'suþaka  na ua simako'omakaja  r k a  mir ji r  mie'rika yaþaj kite r  mie'ej ka mar  imabeyua. I'suþakajaoka t miarir y paiko, ba'iaja baawa'rimar nia kot miarir nu. Ka'wisika j uarijayur  maime maekaka. I'suþaka simamaka r  mika jaritikar , t miaika jaritikar 'si ka'wisib ji simar nu. I'suþaka mijaro'si sima'si  r wa'ri "R  mimar nia mij  imarijarijikareka jia sime",  r wa'ri i'suþaka mijare yibojayu.

²⁹ Mij   mitipe yijeyomar . "No'oþr mar nia sajariwa'y   o' r  maima þurir kia. Suþa imar  aþeakaka þuþajoatiyabekaja Cristorika maba'iraberijariye'e",  r wa'ri ikuþaka mijare yibojayu: R  mika imar  r  mimar r  uþakaja kirika mij  ba'iraberij pe. ³⁰ Ba'iaja þuþayur , ba'iaja mij  þuþayu takaja þuþajoabekaja mij  imabe. J jimaka imar oka, j jimaka imarikatakaja mij  þuþaribekaja mij  imabe. I'suþakajaoka waruaka r  kimaka waþa jir j y r , sarekaja þuþaribekaja mij  imabe, " o' r   noaka  n ia imar ukim r  maime",  r p uþajoaw r r  imar . ³¹ "Maekaka ritaja mabaarijayua, ritaja ima maikaoka imaj par ukim ria sime",  n ur  imar , sareka þuþajoatiyabekaja maimaye'e.

³² Ba'iaja mij  þuþaririka yiþap beyu. Maiþamakirika ba'irabeiki þuri r  mimar ka imar , Jes re yaþaikakaka takaja þuþayuka. ³³ R  mika imaki þuri kir mure j a j jimaka kika imaer  j a koka imarikakaka þuþajoarijayuka. ³⁴  ak r  je'e, ikuþaka sime kiro'si: Tupar te yaþaika uþaka, suþabatir  kir mure yaþaika uþakajaoka þuþajoarijayuka kime. I'suþakajaoka sime r  mij ro'si. T miamar nia maiþamaki Jesucristorika ba'iraberika þuþajoair , "Ritaja kiro'si yija baarijayua  atir  j jimaka Cristore imar ",  r rika þuþajoarijayur . T mair  þuri nat miar te j a j jimaka imae  nimar ukiakakaoka þuþajoarijayur .

³⁵ "Mij  t m aria'si, i'suþakajaoka mij  r  mie'ea'si", mijare  r b eyuki yi'i. Tupar te yaþaika uþakaja j a mij  imarika yaþawa'ri i'suþaka mijare  na u, aþer o' r  mij  þuþajoakoreka.

³⁶ Bikijar ja kir muro'si kijaiþ t kakote  r kate e'ebeyua simamaka, "Kopakaja þakiako koj yu mae, kore ye'ep ye'e",  r p uþajoawa'ri kore ke'ej ka mar  imabeyua. ³⁷ Aþika þuri kiþuþaka kire  n  uþakaja r  mimar nia kim j ka mar  imabeyua. Maki j jiaþi kire j 'meberij ki imar , kiyaþaika uþakaja jo'ribekaja kim r   r wa'ri. Suþabatir oka r  mimar nia imarika rakajeþ w r t r  i'suþaka kim j ka j a sime. ³⁸ I'suþaka simamaka kir muro'si imatikakore e'eiki þuri j a baaiki. I'suþaka

simako'omakaja rōmimarīja imarika pūpajoaiki imaki satērīwa'ribaji jia pūpajoaiki.

³⁹ Tīmiaika jaritikako kotūmite ūñia imañujukā'āja apikaka imaberijiko. Kotūmite reyajīka be'erō'ōpi pūri, apīka Jesúre yi'yukakajaoka kotūmiarijīkareka jia sime. ⁴⁰ I'supaka simako'omakaja apikate tūmiaririka pūpajoabekaja koimajīka jiibaji koimajīnū yireka. Yi'ioka Espíritu Santore yire jeyobaika pi i'supaka ārīrijiyuka.

8

Aperāte jia imarūkia pūpajoabekaja, "Dakoa jājibaarika imabeyua yi-jaro'si", āparaka ba'iaja aperāte mijā baarūjea'si

¹ Waþuju imaja jērāka jiyipūpøyeeewa'ri wa'iro'si ri'ia sawājítāji ji'aika upaka naþārījayuakaka pøaperapi yire mijā jērīpūtarapaka mijare yibojaerā baayu mae. "Waþuju naþupajoaika upakaja nabaaeka sime", ārīwārūrā maime. I'supaka simako'omakaja "Aperāte tērīwa'ribaji ūñurā yija pūri", ārīkopeirā mijā ime. I'supaka pūpajoabekaja, jia wayuñabu'abaraka majeyobaabu'arijariye'e. ² "Jia dakoa jariwa'rīmarīja ūrīpūairā jaritikarā yija ime", āparaka waþuju jaiirā jia ūrīpūbeyurā imarā ruþu. ³ Aperā pūri, jījimakapī Tuparāte noñua imarī, "Yirirā nime", kēñurā nime.

⁴ "Waþuju imaja jērāka jiyipūpøyeebaraka wa'iro'si ri'ia naji'aekakaka maba'ajīka", mijā ãnuakaka mijare yibojaerā baayu mae. "Waþuju imaja jiyipūpaka noñua ūñimarīa sime. Tuparā ūrīkaja imaki imatiyaiki", ārīwārūrā maime. ⁵ Waþuju imaja jiyipūpøyeerimaja pūri "Wejepemarā ūika, ka'iarā ima oka majiyipūpøyeerukia sime", narīpūpajoakoþeyu. Rita nañu, rīkimakaja sime waþuju imaja najiyipūpøyeekeoþeika. ⁶ I'supaka naþupajoaika simako'omakaja, "Maþaki Tuparā ūrīkaja imaki majiyipūpøyeeitiyarūkika. Ritaja þo'ijiaekaki imarī, kiyapaika upakaja mabaaerā mare kipo'ijiaeka. I'supaka simamaka Jesucristo ūrīkaja kime Maiþamaki. Ikiþi ārīwa'ri ritaja jia wejea Tuparāte baaeka. Supabatirā ikiþi ārīwa'ri ūñia imajiparika maro'si ima", ārīpūpajoairā maime.

⁷ I'supaka maþupajoako'omakaja aperimara Jesúre yi'yurā imariþotojo jia sakaka ūrīwāpū'abeyukajirā. Jesúre yi'yurā nimaera baaeka ruþubajirā waþuju imaja jērāka najiyipūpøyeeeka. "Po'imaja baarirata sime", ārīwārūbeyurā nime ruþu. Suþa imarī tuparāreka je'awa'ri "Ba'arika naþākopeka mirāka yija ba'aika sajiyipūpøyeeewa'ri yija baayu", narīpūpajoayu. I'supaka pūpajoawa'ri sanaba'akoþeika "Kire yi'rīrīja'ataiki upaka yibaayu Tuparāte ūamaka", ãñurā najayu.

⁸ I'supaka simako'omakaja ba'irījia maba'aika, maba'abeyuaoka imatiyabeyua sime Tuparāro'si. "Samaba'abesarākareka Tuparāte mare wayuñarāñu", ārīrika pūri imabeyua. I'supakajaoka "Samaba'arākareka jījimaka Tuparāte maka imarāñu je'e", ãñaokaro'simarīaoka sime.

⁹ "Dakoa mare jājibaabeyua", ãñurā mijā imako'omakaja mijā yaþaika upakaja imarika mijā rakajebé. I'supaka mijā imamaka jia Tuparāte yi'rīwāpū'abeyukajirāte ūajikareka, mijā ima upakaja nabaañjīnū je'e. "Tuparāreka jia sime, jiamarīa sime je'e", ārīwārūbeyurā nimamaka ba'iaja nare mijā baaruþutaika. ¹⁰ Ikuþaka sime: Jia ūrīwārūrā imawa'ri "Waþuju imaja jērākarō'siji ri'ia naþākopeka mirāka samaba'aye'e", ārīwa'ri ba'arī sajiyipūpøyeeeriwi'iarā mijā kākayu. I'supaka samija ba'amaka ūawa'ri, "Naba'aika upakaja sayiba'arāñu

yiro'sioka", jia Tuparāte yi'riwaþu'abeyukajikate ãrïrãnu kiro'si. 11 I'supaka simamaka "Waþuju imajaro'si ri'ia napãâkopeka miräka maba'ajika marã imabeyua", ãrïwa'ri, mijia ba'amaka ïatirã, jia Tuparāte yi'riwaþu'abeyukajikate saba'awa'ri ba'iaja kibaape'ayu ate. "Jia ãrïwärüirã yija", ãñurã imariþotojo mijia jeyomakiro'si ba'iaja kibaaiaka waþa Cristore reyaþika simako'omakaja ba'iaja kire mijia baaruþatayu. I'supaka baawa'ri Cristore kiyi'rikopeika ja'atatirã mamari kimaeka mijirãja kijayua ba'itakaja sime. 12 I'supaka baawa'ri ba'iaja Jesucristore yi'yurâte mijia baaruþatayu. "I'supaka yija baamaka, ba'iaja yijaro'si simarãnu", ãrïwärüriþotojo, i'supaka mijia baaika ïatirã i'supakajaoka aþerâte baayu. I'supaka mijia baaika naro'si takajamarã ba'iaja ima. "Yirirâte ba'iaja nabaaika simamaka, i'supakajaoka yire nabaayu", mijareka Cristore ãrïþupajoayu. 13 Supa imari ikupaka mijare ñiañu: "Ritaja yibaajika ïaji'atirã yibaalka upakaja baawa'ri ba'iaja aþikate júaa'si ãrïwa'ri i'supaka yibaaberijinu."

9

"Apóstolmaríka Pablote ime", ãrïkarâte "Ikupaka sime", Pablote ãrïka

1 Ritaja Tuparâte mare jãjibaabeyua yibaajikareka, marã imabeyua. ¿Apóstolmaríka ñime bai je'e? ¿I'supakajaoka maiþamaki Jesûre laeka mirâmaríka ñime bai je'e? I'supakajaoka aþea, "Pablote wärõmaka ã'mitiritirã Jesûre mayi'riû'murapé", ¿mija ãrïbeyu bai?* 2 "Apóstolmaríka Pablote ime", aþerâte ãrïko'omakaja mijareka þuri i'supaka þupajoarika imabeyua je'e. Yiwärõrapaka ã'mitiritirã Jesûre mijia yi'raþaka simamaka, "Cristo þuatarimaki kime Pablo", ãñurã mijia þuri.

3-4 Po'imajare yire kërâjaimaka ã'mitiritirã ikupaka nare yiyi'yu: Apóstolrâka yija imakaka mijia þupajoabe. Mijare wärõrimaja yija imamaka, yijare mijia ji'aika, okoa yijare mijia sñaika e'etoririmaja yija ima mijia ñuu. 5-6 Mia, apóstolrâka, Pedro, Jesús be'erõ'ókarã narõmiaþitiyika Jesûre yi'yurâte turirijayu poto nare jeyobaarükirã. Supa imari ritaja nare mijia jeyobaaiaka upakajaoka mijia baarükirã yija ime. Apóstolrâka imari, mijare yija wärõko'omakaja ¿yijare ruku mijia jeyobaaberijinu bai je'e? I'supaka simako'omakaja, Bernabéka ba'irabetirã yija yaþaika yija tõþorijayu. 7 Mija ðpe. Waþa tõþoirâ nime surararâka. I'supakajaoka, iyaka ðteiki sarikayu poto ðkâkaerâmarã sakiðteyu bai je'e? Aþea mia: Oveja ïarîrîrimaji sùþeokoa kibikerijayu poto ¿sukuberijïki bai je'e mijareka? 8-9 I'supakamarã sime, maba'irabeikapi ãrïwa'ri sawaþa matôþoyu. Yija takajamarã imarã i'supaka ãñurã. Tuparârika bojariroka o'oeka þuñurâoka i'supakaja sabojayu. Tuparã ikupaka Moisés imakakite kio'orûjeka: "Trigo yaþea wa'ibikirâwëkoa rî'katî'baaruirâka 'Sakaka kûþají kiba'arû', ãrïwa'ri kiômea mijia pi'þea'si", ãrïwa'ri sabojayu Tuparã oka þuñurã. "Wa'ibikirâwëko takaja jia kimarû", ãrïwa'rimarã i'supaka Tuparâte bojaeka. 10 Po'imajaro'si þariji þupajoawa'ri i'supaka Tuparâte bojaeka. Æ'mitirikõř je'e: Ríoa ba'iraberimaja, supabatirã trigo yaþea ka'rerimajaoka "Sakaka kûþají yitôþoye'e yiro'sioka", ãrïþupajoawa'ri sanaba'irabeyu. 11 Supa imari Tuparârika mijare wärõõ'muraparã imari, "Mare najeyobaarû",

* 9:1 Pablo está afirmando que él es apóstol. Algunos en Corinto, por alegar que Pablo no era un apóstol, no prestaron atención a sus instrucciones y enseñanzas.

mijareka yija ārīpuþajoaika, ȝjiamarña sime bai je'e? 12 Aþerä Jesucristorika wârðrimajare "Mare wârðrimaja nimirū", ārīwa'ri "Nare majeyobaerā", ārīpuþajoairā mijja ime. I'suþaka mijja þupajoaika simamaka, "Mamaritaka mare wârðū'muraparā nime Pabloräka. Suþa simamaka nare majeyobaatiyaye'e", aþeräte têrīwa'ribaji yijareka mijja ārīpuþajoatiyarükirā yija ime. I'suþaka simamaka "Yijare mijja jeyobaabe", mijare yija ārījika, jia simakopeyu.

I'suþaka simako'omakaja, mijare yija jëñeberape. "Niñerū tôþoerä Pabloräkare Jesúrika bojariroka wârðyu", po'imajare ārīpuþajoarikareka yija wârðika na'mitiriþeberijääeka. Suþa imarī rîkimakaja yija yaþaika imako'omakaja sarakajeþääwa'ri mijare yija jëñeberape. 13 Tuparäte jiyipuþaka õrîriwi'iarä wa'iro'sia po'imajare kiro'si tarjayu. Sajäätirä kiro'si najoeñjirijayukakaja torä ba'iraberimajare ba'arijayua jia ññurä mijja ime. Bikijaräja "Yire najoeñjiräkakaka naba'arâñu", Tuparäte ārïtika. 14 I'suþakaja sime Jesúrika bojariroka wârðrimajaro'si. Maiþamaki Jesûre ārïka "Nawârðeka waþa koþakaja nare jeyobaarükirä nime naka wârðekarä." 15 "Tuparä þüataräré majeyobaaye'e", ārïka simako'omakaja ðrâkurioka mijare yijëñeberape. Yiwârðriþaþa mijare jëñeþeyuka imarī, kësia yijirikopejika marä imabeyua yiro'si. Ikuþaka mijaro'si yo'oika "Yire mijja ïjibe", ārīwa'rimarña sayo'oyu. "Waþamarñaja Jesúrika bojariroka yibojataþarijayu", ārīwa'ri jijimaka ñime.

16 I'suþaka þupajoaikí imariþotojo Jesúrika bojariroka po'imajare wârðiki imarī, "Jiitaki ñime", ñiarípuþajoabeyu. Kirika yibojataþaerä Jesucristore þüatariki imarī, yire kijä'meka upakaja baarijarirükika ñime. Po'imajare kirika yiwârðberirikareka yire kijä'meka upaka baabeyuka ñimajññu. 17 Ñoñu upakaja þupajoatirä yiwârðrikareka þuri, "Sawaþa yire njirû", ñiaríjääeka. I'suþakamarña sime. Cristore yire jã'meka upakaja baaiki imarī, aþeräte yiwârðrijayu. Suþa imarī yire najeyobamaka, suþabatirä najeyobaaberikopemakaoka nare yiwârðrijarirâñu. 18 Ikuþaka sime yiro'si: Sawaþa tôþorikopakaja, "Kire ã'mitiriþeairäré Tuparäte tâârû", ãþparaka yiwârðyu. Suþa imarī mijare yiwârðika waþa yiwapajëñeþika simako'omakaja mijare yiwapajëñeberape. I'suþaka baaiki imarī, jijimaka ñime.

19 Suþa imarī yire nawapaþibeyua simamaka marâkâ'ã baatirä po'imajare yire jã'mewârðubeyu. I'suþaka simako'omakaja jia þupaiki imarī, "Rîkimabaji po'imaja Jesucristore na'mitiriþearijarirû", ārīwa'ri i'suþaka yibaayu. 20 Mija ȝabe: Judiotataräka ñima þoto, nima upakaja ñimarijayu. I'suþaka ñimamaka "Jesúrika bojariroka nare yibojaräka þoto yire ã'mitiriþe'yorimariñaja, sanayi'rîrû", ārīwa'ri i'suþaka ñimarijayu. I'suþakajaoka Moisés imaekakite jã'meka yi'yrâka ñima þoto nuþakaja ñimarijayu. I'siakaka yi'riberirükika imariþotojo Jesûre na'mitiriþearika yaþawa'ri, i'suþaka yibaayu. 21 Judiotatamarîrâ imarī Moisére jã'meka õrîbeyuräte Jesúrika bojariroka yibojarijayu. Naka ñima nuþakaja baariþotojo, Tuparäte ȝamaka ba'ia baabekaja, Jesucristore yaþaika upakaja yibaarijayu "Jia Jesucristore nayi'rîrû", ārīwa'ri. 22 Jia Tuparärika õrîwâþu'aberiwa'ri "Iroka takapi imawa'ri jia kika maimajññu je'e", ãñurâka ñima þoto, nuþakaja ñimarijayu. Ritaja najâjibaaiakaka niaika wâjítâji baabeyuka yi'i. Jia naka ñimamaka, yiwârðika ã'mitiritirâ "Jiibaji Jesucristore na'mitiriþeärû", ārīwa'ri i'suþaka naka ñimarijayu. Po'imaja aþetataräka ñima þoto nuþakaja ñimarijayu. I'suþaka yibaarijayu "Kire

ã'mitiripẽairãte Jesúre tãärãñu", ãrïwa'ri yiwãrõika ã'mitiritirã ï'rãrimarãre kire yi'yaokaro'si. ²³ "Kire ã'mitiripẽairãte Jesúre tãärãñu", ãñuakaka þo'imajare ã'mitiripataokaro'si i'siakaka yiba'irabeyu. "Napitiyika yijare jia Tuparãtebaarã", ãrïwa'ri i'supaka yibaarijau.

²⁴ "Tuparã þo'irã jia yija tõporãñu", ãrïwa'ri kiyapaika upakaja baabaraka mijia imarijaþe. Æ'mitirikõrõ je'e. Rïrïrika þo'imajare koyu þoto, rïkimarãja nime rïrïrimaja. Nakaki ï'rïkaja imaki têrïükika. Iki imaki jãjia rïrïtirã aþerâte rupubajirã eyaiki imarã, sawapa tõpoiki. Mamarã eyaü'muiki upaka jia okajâjiaþi Tuparãte yapaika upakaja baabaraka mijia imabe. ²⁵ Narïrïrã baaika rupu "Aþerâte yitêrÿe'e", ãrïwa'ri ï'rãrimi upakaja narïrïkoririjau. Rïrïkoparaka ka'wisitaka najüayu sawapa tõpoerã. Supa imarã rïþparaka têñukate þüñuakaka kïkeka bu'ya nijiyu kirupuko'arã tuaokaro'si. Püñuakaka imarã, ñoaka imarükimaria sime. I'supakamarã sime maro'si þuri. Sawapa imajiparükia mo'abaraka maimarijau. ²⁶ "Ikuþaka yibaarika Tuparãte yaþayu", ãrïþupajoawãrütirã Tuparãrika yiba'irabeyu. ï'rïka waþuju rïrïkopeiki upakamarã yibaayu. Aþea ïakõrõ je'e. ï'rïkaka yitutebu'ajika þoto, waþuju kotorõ'ðrãja tuteberijiki yi'i. "Ikuþaka Tuparãte yaþayu", ãrïwãrütirã kirika yiba'irabeyu. ²⁷ I'supaka ñimarijau nare yiwãrõeka be'erõ'ð i'yoa yipo'ia yibaakoreka. Supa imarã "Jia Tuparãrika yiba'iraberã", ãrïwa'ri ka'wisijüariþotojo yirakajeþärijau. Jia kirika yiba'irabeika waþa kipõ'irã yitõþoye'e ãrïwa'ri.

10

Bikija judiotatarãte baaeka majaroka õñurã imarã, nupakamarã maimaye'e Tuparãteyi'riwa'ri

¹ Mija ã'mitiþe yija jeyomarã. Bikija judiotatarã ñekiarã imaekarã majaroka mijia ye'kariria'si. Nimaupatiji oko ümakakarokapi* Tuparãte nare ruþutawa'rika. Supabatirã Egiptoka'iakarãre ru'þparaka Okojüaka wãmeika riaþakiaka ü'þuapi natêrïwaata'yaokaro'si nare kijeyobaaeka. ² I'supaka Riaþakiaka Okojüaka wãmeika têrïwaata'riwa'ri, oko ümakakarokapi turitaþawa'ri Moiséte bojaeka ã'mitiripẽairã najarika. Cristore yi'riwa'ri ruþuko'a majüjerüjeika upakaja naro'si simaeka. ³ Supabatirã ïmipi Tuparãte ña'atarijarika maná nimarakamakiji naba'arijarika. ⁴ I'sia be'erõ'ð okoa nare jitomaka, ãta watopekapõi Tuparãte okoa jururüjeka sanukuokaro'si. Sukutirã, natãrïka. ãta watopekapõi okoa juruika takajamarã nare tãäeka. Kire jêrâko'abeyurã nimako'omakaja na'yu upakaja Cristore nare ïarïrïka imarã, ikiji i'supaka naro'si baaþikaki. ïakõrõ je'e: I'sia ãta upaka Cristore imaeika. ⁵ Tuparã ï'rïkaja kibaawãrükapi ba'rika, okoa nare kijika simako'omakaja rïkimarãja Tuparãte yapaeka upaka nabaaberika. Ba'iaja nabaarijarika simamaka, jijimaka Tuparãte naka imaberika. Supa imarã kire nayi'ribikerika þl'iwa'ri þo'imajamatorã nareyarijarika.

⁶ "I'supaka yija ñekiarãre jüaeka", ãrïwãrürüþotojo nabaaeka upaka baabekaja maimaye'e. ⁷ Supa imarã waþuju imaja jêrâka ï'rãrimarã yija ñekiarãte jiyiþupayeeka upaka mijia baa'si. Ritaja nimarijarika mirâkakaka Tuparã majoropüñurã ikupaka sabojau: "Waþuju imaja

* **10:1** En el desierto Dios guió a los Israelitas durante el día mediante una columna de nube. Véase Éxodo 13.21, 14.19-22

jiyipupayeebaraka, ukurūkia ukuwejabiparaka, ba'abara nimaeka. Supabatirā ba'aja baawā'imaparaka nabayatāeka", ārīwa'ri sabojayu. 8 I'supaka baawa'ri īmirīja rōmjāpitiyika ba'aja baawā'imaparaka nimaeka. Sapi ārīwa'ri 23,000 rakamarā ī'rārimiji nareyapataeka. I'supaka najūeka ññurā imarī nabaaka upaka baabekaja maimaye'e. 9 Ika ruþubajirā, ba'aja nabaarijarika simako'omakaja "Maiþamakite ba'aja mare baabesarāñu", ārīwa'ri ī'rārimarā yija ñekiarāre baaeka upaka mabaaberije'e. I'supaka ba'aja nabaaka īawa'ri āñaka naþo'irā kipūlataeka sapi ī'rārimarāre jīñaoakaro'si. 10 Ikuþaka sime apea īakōri je'e: Niþamaki kimaerā Tuparāte wā'maekakire nakērājaika ī'rārimarā. "Moisére kiwā'maberiri imakoperape Tuparā", ārīwa'ri ba'aja nabaariþpareaja ī'rīka ángel Tuparāte þūataeka nare kiriataokaro'si. I'supaka najūeka simamaka nabaaka upaka baabekaja mijā imabe.

11 Ritaja yija ñekiarāro'si simaeka upakaja o'oeka sime Tuparā oka þūñurā. Wejetiyia eyaerā baawa'ri i'supakajaoka maro'si sime ika majaroka. I'supaka najūeka ðritirā, nabaaka upaka ba'aja mabaakoreka kiripūñurā o'oeka sime. 12 Supa imarī "Tuparāte yi'rirkakaka jia ðritirā imarī, ba'aja mabaabeyu", ārīriþotojo ba'aja baarika marakajeññu. 13 Supa imarī "Ba'aja baarika yijare jitoika upaka jūabeyurā je'e aperā", mijā ārīþupajoaika, ritamarīa sime. I'supakajaoka sime aperāro'sioka. Mijare kēñika upakaja jeyobaarūkika kime Tuparā. Supa imarī "Ba'aja baarika yijarejitoika", ārīþupajoariþotojo, mijā þupaka mijare āñu upaka baabekaja mijā imawārūrijayu. Ba'aja baarika mijare jitokoperāka poto kirika Tuparāte mijare ja'atarāñu. I'supaka kibaamaka samija rakajeþpāärāñu.

14 Supa imarī ikupaka mijare ñañu yijeyomarā. Ba'aja waþuju imaja jērāka þo'imajare jiyipupaka ññua īapēbekaja mijā imabe. 15 Jia ðritipakirā imarī, "Rita Pablote mare bojayu", ārīþupajoawārūrijayu mijā ime. 16 Piyia Jesúre ba'aekakaka þupajoabaraka maba'arāka poto, "Yiriwea sime iyaokoa", ðparaka maro'si kija'ataeka simamaka iyaokoa maþibaukurijayu. Supa imarī sukuerā baaeka, "Jia mibaayu Jesús. Ba'aja yija baaika waþaþirā yijaro'si mireyaeka", ññaokaro'si marērīrijayu. I'supaka mabaika simamaka "Kirirā maime", marērīrijayu. Supabatirā "Yipo'ia sime þan", ārīwa'ri maro'si sakija'ataeka simamaka, saþibaba'aerā baaeka, "Yapua tetekarā Jesúre maro'si reyaþikatatarā maime", mañu. 17 Jesúrirā maima simamaka ī'rātokakaja þan maþibaba'arrijayu. I'supaka mabaika simamaka, rīkimarā imariþotojo Tuparāka ī'rīka ta'iarāja imarā maime.

18 Israel ka'iakarāre baarijayua þupajoaikōri je'e. Wa'iro'si ri'ia Tuparāte najoeñjirijayuakakaja kūþají naba'arrijayu. I'supaka ba'airā imarī ī'rīka upakaja Tuparāte jiyipupayeeirā nime. 19 I'supaka simako'omakaja "Waþuju imaja jērāka þo'imajare baaeka simamaka, wa'iro'si ri'itakaja sanijirijayu, imatiyabeyua sime", ārīwa'ri i'supaka mijare ñañu. 20 Ikuþaka simatiyyayu mijare yibojaika: Tuparāte ðribeyurā waþuju imajaro'si ri'ia napāäika poto Satanárika ima jiyipupayeeewa'ri supa nabaayu. Supa imarī i'supaka baairāka jeyoþparaka mijā ba'aika poto Tuparāte jiyipupayeerikopakaja, Satanárika ima jiyipupaka mijā ññu. Supa imarī i'supaka mijā baaika yiyapabeyu. 21 Maiþamaki Cristore reyaekakaka þupajoawa'ri iyaokoa þibaukubaraka, þan þibaba'abaraka imarijayurā maime kirirā imarī. I'supaka imarā imarī, waþuju imaja

jiyipupayeeriwi'irā ba'arika napāāikakaka ba'abekaja, ukubekajaoka mijā imabe Satanārika imapitiyika mijā jeyoarikoreka.

²² "Yirirā imariptotojō ba'irāka najeyoarijayu", ārīwa'ri Maiptamakire boebarirūjebekaja maimaye'e. Kire tērīwa'ribaji baawārūbeyurā imarī ba'iaja mijare kibaarukiareka tārīwārūbesarāñurā mijā ime.

Aperāoka jia nimaokaro'si maro'si wājītāji takaja pūpajoabekaja maimaye'e

²³ Mia je'e, ikupaka imaja yi'yurā mijā ime: "Tuparāreka marā imabeyua yijaro'si yija yapaika upakaja baarika", ārīwa'ri mijā bojayu. I'supaka mapupaka mare āñua simako'omakaja ritaja mabaariyapaika mare jeyobaabeyua sime. I'supakajaoka Tuparāte yapaika baairā mahaokaro'si ritaja mabaariyapaika mabaajīka poto mare jeyobaabeyua sime. ²⁴ Supa imarī jia maimarūkitakaja pūpajoabekaja aperāte jia imaokaro'si nare jeyobaarikaoka mapupajoaye'e.

²⁵⁻²⁶ Mia, ika ka'iareka ima ritaja Tuparāte po'ijiaeka sima imarī dika jariwa'ririmarīja kirika oyiaja sime. Sapi ārīwa'ri ritaja maba'aika jia oyiaja ima. I'supaka simamaka wa'iro'si ri'ia apea ritaja nawapañjirōō "¿Wapuju imaja jiyipupayeeriwi'ikakamarī bai sime?", ārīwa'ri jērībekaja sawapañjirī, mijā yo'aba'abe.

²⁷ Jesúre yi'ribeyuka, "Yipō'irā mijā ba'arape", ārīwa'ri, mijare kibajarāka, mijā a'rirāka, kiruputaba'arāka upakaja kire yi'ribi'abekaja mijā ba'abe. Supabatirā "¿No'okaka sime ika ri'ia?", āparaka jērībekaja samija ba'abe. ²⁸ Supa simako'omakaja "Wapuju imaro'si napāāika mirāka simamaka ba'iaja sime je'e apeyari", īrīkate mijare ārīrākareka, kire wayuāwa'ri, mijā ba'a'si. I'supaka mijā baamaka kiwayupi'ribesarāñu. ²⁹⁻³⁰ "Ritaja ba'arika oyiaja sime", mijā āñua simako'omakaja, "Samija ba'a'si", āñukate ba'iaja pūparia'si", ārīwa'ri i'supaka mijare ūñu.

Mija ā'mitiþe. "Ritaja maba'aika marā imabeyua", āñuka imarī, aperāte ba'iaja baawa'rimarīa sayiba'aika imarī, ¿dako baaerā īrārimarī jaijairiþareaja sayiba'aja'atajīñu je'e? Supabatirā ba'aerā baaeka "Jia mibaayu Tuparā", ūñarīrijaya simamaka ba'iaja yireka jairijaririka imabeyua. ³¹ Ikuþaka simatiyayu mijā ūabe. Ritaja maba'aika rakakaja, maba'abeyu potooka, mukurijayu rakakaja, i'supakajaoka ritaja mabaarijayu rakakaja, Tuparāte yapaika upakaja oyiaja mabaarijariye'e po'imajare jiyipupaka kire ñōnokaro'si. ³² Supa imarī "Jia Jesucristore nayi'rīrū", ārīwa'ri judiotatarā, judiotatamarīñōka, aperāte Jesúre yi'yurāre ba'iaja mijā baaruþutakoreka, jia mijā pūpajoabe. ³³ Yi'i þuri ikuþaka pūpajoaiki: Ritaja yibaaika jījimakapi po'imajare ūarika yiyapayu. Supa imarī ūñimarūkia takaja yipuparibeyu. "Jesúre ā'mitiripēawa'ri jia po'imajare imarū", ārīwa'ri, ba'iaja imarika tiybeyurō'orā na'rirūkia imakopeikareka Tuparāte nare tāärika yiyapayu.

11

¹ Jesúre wā'maekaki imarī kire ā'mitiripēawa'ri kimaeka upakaja yibaayu yiro'si. Supa imarī yibaaika upakaja mijā baabe mijaro'sioka.

"Marērīrijayu poto ikuþaka rōmijāte baajīka jia sime", āñua

² Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Mijare yiwārōrapaka upakaja baarijayurā mijā ime. Supa imarī samija ye'kariribeyua simamaka jījimaka ūñe.

³ Apea ikuþaka ima mijā õrīrika yiyapayu. ūñimirīja ruþuko'amaki

kime Jesús. I'supakajaoka rōmijāro'si nime natīmiarā. I'supakajaoka Jesús ruþuko'amaki kime Tuþarā. ⁴ Narērīwi'iarā Tuþarāte najaika poto, kirika kiro'si bojaþibaraka sayapāiaþi naruþuko'arā ja'aþeabekaja ðimirījare jairijayu. Ð'rīka þuri kiruþuko'a kija'aþearikareka "Yiruþuko'amakimariþka kime Cristo", ãñu upaka kire jiyipuþayeebeyuka upaka kibaayu. ⁵ Rōmijā þuri, Tuþarāte jaibaraka, kirika bojariroka kiro'si bojaþibarakaoka, naruþuko'arā sayapāiaþi ja'aþeaeka imarūkīra nime. Rōmo koruþuko'arā ja'aþeabeyuko þuri kotīmite jiyipuþaka ðrībeyuko upaka kobaayu. Koruþua wi'eþatekako upaka i'yoa imako. ⁶ I'supaka simamaka koruþuko'arā ja'aþearika yaþabeyuko þuri, sarekaja koruþua kowi'eþataþarū. Sapi ãrīwa'ri "Jiamariña yiro'si sime", ãñuko imarī, koruþuko'arā koja'aþearū. ⁷ I'supaka simako'omakaja narērīwi'iarā Tuþarāte najairāka poto ðimirīja þuri naruþuko'arā ja'aþearukimariþra imarā Tuþarāte kirika upakaja kiþo'ijiaeka maimamaka. I'supaka mare kibaæeka simamaka "Ritaja jia baaiki Tuþarā", mañu. I'supakajaoka ðimirījika rūmu imarī, koruþuko'arā ja'aþeaiko koime "Kore imaruþutarimaji kotīmite ime", mañaokaro'si. ⁸ Ikuþaka sime: ðimirījire Tuþarāte po'ijiaeka poto rōmo yatawi'iü'apimariña kire kiþo'ijiaeka. Rōmore þuri ðimirīji yatawi'iü'a e'etatirā kiþo'ijiaeka. ⁹ Supa imarī, ðimirījite jeyomariña imamaka, ñawa'ri rōmore Tuþarāte po'ijiaeka. Rōmore, jeyomariña imamaka, ñawa'rimariña. ¹⁰ Supa imarī "Yijare imaruþtarimaja imarī, yija ruþuko'amara nime yija jeyomariña", ãrīwa'ri naruþuko'arā ja'aþeatirā, narērīwi'iarā najaika poto jia sime rōmijāro'si. Supabatirā i'supaka nabaamaka ñawa'ri "Jia sime", ángelrākare ãñaokaro'si, naruþuko'arā rōmijāre ja'aþearū. ¹¹ I'supaka simako'omakaja, maiþamaki Jesucristore yi'yurā imarī, rōmijā naro'siji, ðimirīja naro'sijoika imaberijīrā. Ð'rātiji þupariwa'ri jeyoaþaraka imarūkirā maime. ¹² Á'mitirkōrī. ðimirīji yatawi'iü'api rōmore Tuþarāte po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja rōmijāþpi po'ijiyurā maime. Ð'parawā'taja Tuþarāte po'ijiaekarā oyajia maime.

¹³ Jia þupajoaeka mijia imabe. Rērīwi'iarā sayapāia ruþuko'arā ja'aþeabekaja Tuþarāte kojaijīka ȝyaje jia simajīñu je'e mijareka? Jēno'o jiamarīa simajīñu. ¹⁴ Supabatirāoka, "Ruþua jī'þbeyurā watoþekarā ð'rīka ðimirījite ruþua jī'þjīka i'yoa simajīñu kiro'si", ãrīþupajoaþatairā maime. ¹⁵ Rōmore þuri ruþua ñoaka kojī'þimaka jiyuriko kore maiyu. Supa imarī ruþua ñoaka jī'þwa'ri koruþuko'arā ja'aþeaiko koime. ¹⁶ Ika mijare yibojaïka ã'mitiririyapabereriwa'ri "T'supakamarīa sime", ð'rārimarāre ãrīrākareka ikuþaka nare ñarīrāñu: Yija upaka aþea wejeareka Jesúre ã'mitiripéabaraka imarā "Nare yija bojarijayua yi'riwa'ri ð'rātiji oyajia simauþakaja sabaarijayurā nime", ãrīwa'ri yibojayu.

"Jesúre þiyia ba'aeka upaka ba'abaraka ba'iaja mijia baabu'arijayu",
Pablote nare ãrīka

¹⁷ Mae ate ika mijaro'si yo'oyu: Tuþarāte jiyipuþayeeokaro'si rērītirā jia imarikopakaja ba'iaja mijia baabu'arijayua simamaka "Jia oyajia baairā mijia ime", mijareka ñarīþbeyu. ¹⁸ "Narērīrijayu poto ð'rātiji þupajoabereriwa'ri ba'iaja naro'si simarijayu", nañua mijia majaroka ña'mitiyu. "Rita sime je'e aþeyari", ñarīþupajoayu. ¹⁹ Jia ð'rātiji imabu'abereriwa'ri mijia þibikoþejīka marā imabeyua je'e. Mija rakakaja mijia ãrīþupajoairoka ðrīwārūtirā, "Ð'rā nime wājia þupajoatirā

Tuparāte ya'paika upakaja baairā", marīwārūyu. ²⁰ Jesúre piyia ba'aeka upaka rērītirā mijā ba'aika poto mijā wājítāji takaja pūpajoairā imari, Maiþamakire jiyipupayeebeyurā upaka mijā baayu. ²¹ Īaikōrī je'e. Ba'arika mijā ba'aika poto wayuoka baairāte þibabekaja mijā ba'ayu "Yijarikaja sime", ãriwa'ri. I'supaka mijā baamaka, ba'arimariā imariāre kēsirabarijayu. Aþerā þuri jia ríkimaka ba'atirā, jíjimakapí ukuwejabirijayurā. ²² ¿Jia sime bai je'e? Mijaro'siji ba'arika mijā yaþaye'e mijā wi'iarā a'ritirā mijā ba'abe. Aþerā jia ba'atôþobeyurâte īaika wājítāji mijā ba'aika ba'iaja i'yoa nare mijā jūarūjeyu. Supabatirā Jesúre ã'mitiripéairā nimako'omakaja nare ðariþe'yoirā upaka mijā baayu. I'supaka mijā baaika ðriwa'ri, "Jia baairā mijā ime", ¿mijare ñarîrāñu bai je'e? Jēno'o, jiamariā sime.

*Ikuþaka sime piyia Jesúre ba'aekakaka
(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)*

²³ Maiþamakire yire wārökakaka, kopakaja mijare yiwārōtirape. I'supaka simako'omakaja mijare sayibojaerā baayu ate. Maiþamaki Jesúre nañi'aerā Judare bojajāeka ñami, þan Jesúre e'erikaeka. ²⁴ Se'erikatirā, "Jia mibaayu Tuparā", kērīka. Sañakatarutirā ikupaka kika wārūrimajare kērīka: "Ãja'a, mijā ba'abe. Ika sime yipo'ia. Mijaro'si yireyarāñu. Yireyarāka be'erō'õ mijaro'si yibaaeka mirāka mijā pūpajoabe. Yire pūpajoarija'ataberiwa'ri ikupaka rērībaraka samija ba'arijaþe", kika wārūrimajare kērīka. ²⁵ Naba'eka be'erō'õ i'supakajaoka iyaokoko'a Jesúre e'erikaeka. Torajírā ikupaka nare kērīka: "Ãja'a, mijā ukube. Mijaro'si riwejurubaraka yireyarāñu. 'Kiriweapi ðriwa'ri ikupaka jia þo'imajare yibaarāñu', Tuparāte ãrīka upakaja simarijarirāñu mae. Yireyarāka be'erō'õ mijaro'si yibaaeka mirāka pūpajoabaraka yire ye'kariþekaja ikupaka rērītirā samija ukurijaþe", nare kērīka. ²⁶ Pan maba'arāka, iyaokoa mukurāka kopakaja maro'si Jesúre reyaeka. Maiþamakire etarākarō'ðjírā jérâika, ikupaka baawa'ri maro'si Jesúre reyaekakaka þo'imajare mijā baabeayu.

Ikuþaka baatirā piyia Maiþamakire ba'aekakaka maba'aye'e

²⁷ Ikuþaka simatiyyayu: Jesúre ã'mitiripéairâte wayuñabeyuka imariþotojo Maiþamakire piyia ba'aeka upaka kibaajíka, jiamariā baaiki kime. I'supaka baaiki þuri maro'sitaka Maiþamakire riwejurubaraka reyaeka ðriwārüberiwa'ri, ba'iaja kibaayu. ²⁸ I'supaka simamaka Maiþamakire piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka, ukuerā baaekaoka jia maþupajoaye'e. "Cristorirâre wayuñabekaja ba'itakaja nare yibaayu", maþupakapí marjílkareka, ba'iaja nare mabaarijayua maja'atajíñu. ²⁹ Jesúrirâre wayuñabeyurā imariþotojo þan waþuju maba'amaka, iyaokoa mukumakaoka ba'iaja Tuparāte mare jūarūjeyarāñu. ³⁰ I'supaka simamaka waþuju saba'aekarā ríkimarâja mijā rüetaayu. I'supaka imawa'ri ñ'rârimarâre reyarijayu. ³¹ Maba'aerā baarâka ruþu maimakaka þupajoatirā aþerâte mawayuñabeyua maja'ataye'e. I'supaka mabaamaka sawapa Tuparāte mare waþajéñebesarāñu. ³² Maiþamakite ba'iaja mare jūarūjeyu ate ba'iaja mabaape'akoreka. I'supaka baawa'ri kire yi'ribeyurâte ba'iaja baarükirími seyarâka poto naka ba'iaja mare kijúarújebesarāñu.

³³ Yijeyomarā, Jesúre piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka mijā rērīrâka, ñ'rîka jariwa'ririmariāja ñ'râtiji jajumarâja mijā ba'abe. ³⁴ Mija wi'iapí

jia ña'pirika ba'atirā rērīwi'iarā mijā a'pe kēsia torā mijare baakoreka. Rērīwi'iarā mijā ba'aika pūri jia mijā ña'piokaro'simarīja ima. I'supaka ī'rātiji jia jajumarā mijā ba'arākareka ba'iaja Tuparāte mijare baabeserāñu. Mija pō'irā eyatirā apeakaka mijare yibojarāñu.

12

Jia kirika maba'irabewārūerā Espíritu Santore mare ja'ataika

¹ Mae apea pāperapi yire mijā jērāpūataeka mijare yibojaerā baayu. Jia pūpajoabaraka Cristorika maba'irabewārūerā Espíritu Santore mare ja'ataekakaka mijā õrīrika yiypayu yijeyomarā.

² Jesúre mijā yi'rīra baaeka ruþubajirā, Satanárika þakiriroka yi'rira'akekarā imarī, waþuju imaja jērāka jiye ka maka jaibeyua mijā jiyipuþayeeka. ³ Suþa imarī ikupaka mijare yibojañ'muyu: "Ba'iaja Jesúre jūarū", ãrībeyuka kime Espíritu Santore kireka ña'njāikamaki. Supabatirā Espíritu Santore jeyobaaikapí takaja "Maipamakitaki kime Jesú", ī'rīkate ãrīwārūrijayu.

⁴ Cristorika ī'rīka upakaja maba'irabewārūokaro'si kirika Espíritu Santore mare ja'atayu. Rakakaja mabaarūkia mare kija'ataika simako'omakaja Espíritu Santo ī'rīkaja imaki mare saja'atarimaji. ⁵ Tuparāte yaþaika upakaja Maiþamakirika maba'irabeyu. Rakakaja kirika maba'irabeika simako'omakaja Maiþamaki ī'rīkaro'siji maba'iraberijayu. ⁶ Kirika Tuparāte mare ja'atayu, Jesúre yi'yurāte jia majeyobaaokaro'si. Marakkaja apeba'ikaka kija'ataika imako'omakaja, Tuparā ī'rīkaja i'supaka baaiki. ⁷⁻⁸ Ikupaka Espíritu Santore rakakaja mare ja'ataeka majeyobaabu'awārūokaro'si: ī'rārimarāre "Jia pūpajoatirā bojawārūirā nimarū", ãrīwa'ri norīwārūokaro'si Espíritu Santore nare ja'atayu. Aþerā pūri Tuparāte kirika jia nare õrīwapu'atarūjeyu, "Po'imajare sanabojawārūrū", ãrīwa'ri. ⁹ Aþerā imarā "Yija jēñeika upakaja Tuparāte yi'rīrījariñu", ãñurā. Jīñurāte natāwārūerā kirika Espíritu Santore ja'ataekarā nime aþerā. ¹⁰ Espíritu Santo kirikapi aþerāte jeyobaaiki maikoribeyua nabaabeawārūerā. Aþerā "Nare yibojaika ã'mitiritirā yiro'si bojawaþu'atarimaja nimarū", ãrīwa'ri kirika Espíritu Santore nare ja'atayu. Aþerā imarā, "ī'i kime Espíritu Santore jā'meikapi jaiki. ī'i pūri Satanárika ima kire jā'memaka i'supaka jaiki", narīwārūokaro'si Espíritu Santore nare jeyobaayu. Na'mitiribeyua aþerā oka imakopeikaja najaiwārūerā Espíritu Santore jeyobaayu aþerāte. I'supakajaoka na'mitiribeyua simako'omakaja aþerāte jaika upakaja nabojarikatawārūerā kijeyobaayu aþerāte. ¹¹ ī'rīkaja kime Espíritu Santo kirikapi mabaarijayu rakakaja mare ja'ataiki. Kiyapaika upaka oyiaja mabaawārūerā i'supaka mare kijeyobaayu.

ī'rātijimarīra imariþotojo ī'rīka upakaja imarā maime ãñurō'ō

¹² Mapo'iarā ritaja imariþotojo ī'rā po'iji sime. ã'mitirikōrī je'e. Pitaka, ñakoa, ã'mua, û'þua ritaja ima mapo'iarā. I'supakajaoka maime Jesucristore ã'mitiripéairā. Rīkimarāra imariþotojo Cristore oyiaja ã'mitiripéairā imarī, jeyobaabu'abaraka ī'rīka upaka oyiaja imarā maime. ¹³ Ritaja tatarā maime. Judiotatarā, judiotatamarīraoka, supabatirā aþerāte ba'irabeñirā imarī, nayaþaika upaka baawārūbeyurā, aþerā imarā nabaariyaþaika upaka baawārūrijayurā. I'supaka maimako'omakaja

ruþuko'a majüjerüjeka þoto ð'rïka ta'iaräja Espíritu Santore mare imarüjeka. Jesucristore ã'mitiripëatirä Espíritu Santore ña'rïjäikarä oyiaja majarika.

¹⁴ Ð'rä po'iji maþo'ia imariþotojo ritaja sime sareka. ¹⁵ Ù'þua jaika imarikareka, "Pitaka upakamarña ñima simamaka, po'iarekamarña ñime", ãrikopeko'omakaja po'iarekaja ima sime. ¹⁶ I'supakajaoka ã'mua jaika simarikareka, "Ñakomarña ñima simamaka, po'iarekamarña ñime", ãririþotojo po'iarekajaoka ima sime. ¹⁷ Ñakotaojo maþo'ia imarikareka, dakoapi ma'mitiriberijääeka. Æ'mutakaja simarikarekaoka dakoapi mawï'berijääeka. ¹⁸ Ikuþaka sime. Maþo'ia imarükia kiyapæeka upakaja Tuparäte mare po'ijiaeka. I'supakajaoka sime Jesucristore yi'yuräro'si. "Rïkimaräja imariþotojo ð'rätata upaka nimaräñu", Tuparäte ãritika sime. ¹⁹ Ð'räba'ikakaja* maþo'ia imarikareka po'imariña simajääeka. ²⁰ Ikuþaka simatiyayu: Maþo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ð'räpo'iji sime maþo'ia. I'supakajaoka maime Jesûre ã'mitiripëairä. Rïkimaräja imariþotojo ð'rïka upaka oyiaja þupajoawa'ri jeyobaabu'airä maime.

²¹ Ñakoa jaika imarikareka "Yire jeyobaabeyua sime þitaka", sãrïberijääeka. I'supakajaoka ruþuko'a jaika imarikareka "Yire jeyobaabeyua sime ù'þua", sãrïberijääeka. ²² Ikuþaka sime: Maþo'iakaka ima "Dako waþamarña sime yiro'si", mañurõ'ð simakopeko'omakaja imatiyaika sime. ²³ Maþo'iareka ima "Jiyurimariña sime", ãrïþupajoawa'ri jiibaji aþeräte sayoiokaro'si jia samairïrïrijayu. I'supakajaoka aþea maþo'iareka ima ritaja po'imajare ðakoreka jariroaka jäätiträ oyiaja maime. ²⁴ Ikuþaka simako'omakaja ð'rïrikõ'rïmato ima maþo'iareka sîarïrïrimaräja jariroaka râ'rïta'apatabeyurõ'ð. Kiyapæeka upakaja maþo'ia Tuparäte mare po'ijiaeka. I'supaka kibaæeka simamaka maþo'iareka ima "Imatiybeyua sime yiro'si", mañua simakopeko'omakaja jiibaji mairïñurõ'ð sime. ²⁵ Maþo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ð'rätiji oyiaja sajeyobaabu'ayu. I'supakajaoka maime maro'si. Rïkimaräja maima simako'omakaja ð'rïka upakaja þupairä imarï, majeyobaabu'arijayu. ²⁶ Ð'râkõ'rïmato maþo'ia mare yi'aräka þoto mare yi'abeyurõ'ð þariji sayi'apatabayu. Supabatirä ð'râkõ'rïmato maþo'ia jiyurika po'imajare ðaikapi ritaja jïjimaka maime. I'supakajaoka maime Jesûre ã'mitiripëairä maro'si. Maka imakite ba'iaja þuparirä, maimauþatiji kika ba'iaja maþupariþataräñu. Supabatiräoka maka imakite jïjimaka imaräka, maimauþatiji kika jïjimaka maimauþataräñu.

²⁷ Ikuþaka simatiyayu: Jesúrika ba'irabebaraka jeyobaabu'arijayurä imarï, ð'rïka ta'iaräja Jesùs po'iupakaja imarä maime. I'supaka simamaka ð'rïka upakaja imatiyairä oyiaja maimarijayu. Maka imaki ð'rïkate maro'si ð'totoiräka maimauþatiji Jesúrika ba'irabeiräro'si jiamarña simaräñu. ²⁸ I'supaka Jesùs po'iupakaja ð'rïka ta'iaräja maimamaka, ð'rïka jariwa'ririmarña kirika ba'iraberika Tuparäte mare ja'atayu majeyobaabu'aokaro'si. Mamarïtaka ð'rârimaräre Tuparäte wâ'mæka apóstolräka nimaokaro'si. I'supaka kibaæeka narokabajirä ð'rârimaräre naþuparõ'ðpi nare këñua kiro'si bojañjirimaja nare kimarüjeyu. Narokajïte aþerä kirika bojariroka wârõrimaja, supabatiräoka aþerä Tuparä ð'rïkaja kibaawârûika maikoribeyua bearükiräro'si nare

* **12:19** Por ejemplo, si el cuerpo fuera compuesto solamente de ojos, o de orejas.

kimarūjeyu. I'supakajaoka aperimarañ jīñurāte tāārimaja nare kimarūjeyu. Aperā imarā aperāte jeyobaarūkirā, supabatirā Tuparāte yi'yurā jia natiyija ba'iraberuputarimaja nimaerā aperimarañre kijeyobaarijau. I'supakajaoka apetomaja oka na'mitiribeyua imakoþeikaja najaiwārūerā kijeyobaayu. ²⁹ Ī'rāba'ikaka takaja kiro'si maba'iraberāmarīa Tuparāte ritaja ima mare ja'atayu. Ā'mitirkōri je'e: Ī'rīka ta'iarāja Jesucristorika bojataþarimaja oyiaja marīrā maime. I'supakajaoka ī'rīka ta'iarāja Tuparāte mare ūrīrūjeika kiro'si bojañjirimaja oyiaja marīrā maime. Supabatirā ī'rīka ta'iarāja kirika bojariroka wārōrimaja oyiajamarīa maime. I'supakajaoka ī'rīka ta'iarāja Tuparā upaka maikoribeyua baabearūkirāmarīrā maime. ³⁰ ī'rīka ta'iarāja jīrīrimajare tāārimaja oyiaja marīrā, supabatirā ī'rīka ta'iarāja majaiwārūbeyua oka imakoþeika jaiwārūrimaja oyiaja marīrā maime. Najaika ā'mitiritirā, "Ikuþaka ārīrika nañu", ārīwārūrimaja oyiaja marīrā maime. ³¹ "Jia jeyobaabu'aokaro'si Espíritu Santore mare jeyobaaikaþi imatiyaika yibaariyapayu", ārīwa'ri Tuparāte mijia jēñebe. I'supaka mijia baarākareka jia simarāñu.

I'supaka mijia ārīükia simako'omakaja tērīwa'ribaji imaroka mijare yiwārōerā baayu mae.

13

Aperāte mawayuñajīka, ika sime imatiyaika

¹ Ritaja apetomaja oka jairā imariþotojo, supabatirā ángelrākare jaika þariji jaiwārūirā imariþotojo, aperāte wayuñabeyurā maimajīka, "Dakoa waþamarīja najaiyu", po'imajare mareka ārījīnu. ² Tuparāro'si bojañjirimaja maimaokaro'si ritaja mare kiõrīrūjerikareka, aperāte mawayuñaberijīka, dakoþi ārīwa'ri imatiyairā maimaberijāäeka. I'supaka imarā imarī karerō'ðpi ritaja imarūkiakaka mare kibojarikareka, supabatirā ritaja Tuparāte mare ja'ataika morīrikarekaoka, dako waþamarīa simajāäeka. Supabatirāoka jia Tuparāte yi'riwa'ri "Ika þusia miwiarīkabe Tuparā", mapakā'ä kire mañu upakaja kiyi'rijīka simako'omakaja aperāte mawayuñaberijīka, dakowapamarīa simajīnu. ³ Wayuoka baairāte jeyobaawa'ri marikaika ritaja ïjiriþotojo, aperāte mawayuñaberijīka, dako sawapa Tuparā þo'irā matōþoberijīnu. Tuparārika bojariroka wārōrika maja'atabepakā'ä "Tuparā majamarāre yire joeriataparū", marījīka simako'omakaja aperāte mawayuñaberijīka, dako sawapa jia matōþoberijīnu.

⁴ Mija ïabe. Ikuþaka sime wayuñabu'arikakaka: Po'imajare ba'iaja mare baako'omakaja, sarakajeþääekaja maimaye'e. Sarakajeþääirā imarī, nare boebaririka imabeyua. Supabatirā "Aperā yijare jiibaji imarā", ārīwa'ri nare ā'mijīabekaja maimaye'e, ritaja imarā rokarā maimaokaro'si. ⁵ Po'imajare i'yoþi'rikoreka niaika wājítāji ba'iaja nare mabaabeabesarāñu. Supabatirā maro'si wājítāji takaja jia þupajoabekaja jia po'imajare imarikakaka þupajoarika sime. I'supakajaoka ba'ijikaja mare napakā'ä nare boebaririmarīa sime. Apea i'supakajaoka apikate mare ba'iaja baako'omakaja ñoaka saþi boebaka imapañarimarīa sime. ⁶ Po'imajare ba'iaja baaika ïatirā, "Ba'iaja baairā nime", äparaka jījimaka imarimarīa sime. I'supaka imabekaja Tuparāte yaþaika upakaja baairā imarāte ïatirā jījimaka maimarāñu. ⁷ Wayuñariþupakirā imarī, aperāte ba'iaja mare baako'omakaja nareka majaibeyu. Jia nare þupajoawa'ri

“Ӧr̄pūarūkirā nimamirīrkawa'rirāñu je'e ruþu”, marīpuþajoayu. Ba'iaja rakajepâabaraka aþerâte wayuñarijatarika imabeyua.

⁸ Wâtaka po'imajare ûrîrika ja'atarûkimirâ sime. Tuparâte mare ãñua kiro'si mabojañika þuri tiyrâka. I'supakajaoka simarâñu po'imaja oka majaiþeyua Tuparâte mare jairûjeika, supabatirâ morîrâ Tuparâte mare ja'ataeka. ⁹ Ikuþaka sime: Maekaka ûrîpûrika Tuparâte mare ja'ataika simako'omakaja ritaja ûrîpatabeyurâ maime. I'supakajaoka mare kiõrîrûjeika kiro'si mabojañirkia morîpatabeyuaoka. ¹⁰ I'supaka maima simako'omakaja kiþ'irâ maeyerâka poto þuri jia ûrîwârûtiyairâ Tuparâte mare jarirûjerâñu. Supa imarî i'sirîmi seyarâka poto maekaka morîkopeika waþamarâja jarirâka.

¹¹ Mija ñabe: Me'rî ñimaeka poto, ritaja jia yijaiwârûberika ruþu. Supabatirâ, yipuþaka, supabatirâ ûrîwaþu'atarikakakaoka, i'supakaja simaeka ruþu yiro'si. Pakiariwa'ri yime'rârî ñimaeka upakamarâ ñimarijau mae. ¹² I'supakajaoka maekaka maro'si simañuju ruþu, ritaja Tuparârika morîwârûbeyua simamaka. Úperia majakapi mapema mayaakopeika upakaja maime Tuparârikakaka jia morîbesarâka. I'supaka simako'omakaja ñamajî Tuparâ pô'irâ eyatirâ, kire mairâñu. Isia poto mare kiõrîpatalka upakajaoka kire morîwârûþatarâñu maro'sioka.

¹³ I'supaka simamaka maekarakaba'ikaka ima maekaka mabaari-jarirûkia. Íakörî je'e: Jia Tuparâte ã'mitiripêarijaparaka maimarijariye'e. Supabatirâ “Kiþ'irâ maeyerâka poto mare këñu upakaja jia mare kibaarâñu”, ãriþuþajoabaraka imarijarirûkia sime. I'supakajaoka po'imajare jia wayuñabaraka maimarijariye'e. Maekarakaba'ikaka mabaarijariûkia imako'omakaja wayuñabu'arikakaka sime têrîwa'ribaji imatiyaika.

14

Tuparâte mare jeyobaamaka ikuþaka mabaabu'aye'e

¹ Supa imarî po'imajare jia mawayuñarijariye'e. I'supakajaoka “Po'imajare miro'si yija bojañiwârûerâ yijare miõrîrûjeika yijare mij'a'atabe”, ãparaka Tuparâte mijâ jêñibe. ² Ikuþaka sime: Rêrîtirâ nimirõ'orâ oka kiõrîbeyuapi jaikite po'imajare ã'mitiriwârûbeyua. Kiþuþaka simamaka Tuparâ i'rîkateje sapî kijaiyu. ³ Apika þuri Tuparâte kire bojarûjeika po'imajare bojaiki. Kire ã'mitiritirâ, jiibaji Tuparâte nayi'rirañu. I'supakajaoka jia okajâjia imatirâ Tuparâte yaþaika upaka nabaaokaro'si, supabatirâ jiipuþarâ nimaerâ i'supaka kibojayu. ⁴ Oka kiõrîbeyuapi Tuparâte jaiki, i'supaka kibaaika kiro'si takaja jia sime. Tuparârika na'mitiyuapi aþerâte bojaikite þuri sâ'mitiritirâ jia po'imajare sôrîwaþu'atarijayu. I'supaka kibaaika simamaka jia Jesûre yi'yurâte kiwârõrijayu.

⁵ Í'rîka jariwa'ririmarâ aþetatarâ oka mijâ ûrîbeyua imakoþeika mijâ jaiwârûrikareka, jia simajâäka yiro'si. I'supaka jia simako'omakaja aþerâ oka kiõrîbeyua kijaika têrîwa'ribaji imatiyaika sime Tuparâro'si bojañirika. Aþerâ oka kijaika po'imajare ã'mitiriwârûbeyua í'rîka bojarikatarimajite imajika þuri jia sime. ⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarâ. Mija pô'irâ eyatirâ mijâ ã'mitiribeyua yijaijika, dako waþamarâ mijaro'si simajîñu. Tuparâte yire ûrîrûjeika mijare yibojañika þuri jia mijaro'si simajîñu. I'supakajaoka sime Tuparârika mijâ ã'mitiyurokaþi yiwârõika.

7 Ñ'ritikate ma'saka jia püpewärübeyua ã'mitiritirä, "Tsiroka kiþuþuyu", ãrïwärübeyurä maime. I'supakajaoka arþa wameikaþi bayaoka jia kibirewärüþepakä'ä, "I'siakaka kibireyu", marïwärüberijïñu. 8 Aþea ima. Surararäkare akarimajire tromþeta wämeika jia kiþuþuwärüberijïka, namajamaräka jïrïrä imatikaja nimawärüberijïñu. 9 I'supaka sime, aþetatarä oka mijä ðrïbeyua mijä jaikopeika ã'mitiriwärüberiwa'ri, "I'supaka ãrïrika nañu", aþeräte ãrïwärüberijïñu. I'supaka simamaka, waþuju ko'torö'ðrïja jairä upakaja mijä baajïñu. 10 Rita sime, ika ritatojo wejeareka ritajatata þo'imaja rakakaja noka najaiyu. I'supaka simako'omakaja ï'rätataja imarä imarï najaika ã'mitiribu'awärüirä. 11 I'supaka simako'omakaja majeyomaräkaki ñä'mitiribeyuapi yika kijaijïka ï'rätiji yija ã'mitiribu'abepakä'ä, "Aþetomaji upaka kime", ñarïränu. I'supakajaoka yireka kiþuþajoaränu kiro'sioka. 12 I'supaka mijaro'si simakoreka, Espíritu Santore ja'atarijayua yaþairä imarï, "Jesúre yi'yuräte yija jeyobaarükia yijare mijä'atarika yija yaþayu", kire mijä ãrïrïjaþe.

13 I'supaka simamaka aþeräte jeyobaarika þuþajoairä imarï, "Espíritu Santo yire jeyobaaiþi aþerä oka ñorïbeyua yijaiþi'omakaja aþeräte jia sayibojarikataokaro'si mirikakaka yire mijä'atabe", ãþaraka Tuparäte mijä jëñerijape. 14 Ikuþaka sime: Tuparäte jiyiþuþayeebaraka aþerä oka ñorïbeyua yipupakarä yire ñä'rïjäikaþi upakaja kire jairiþotojo, "I'supaka yijaiyu", ñarïwärübeyu. 15 I'supaka simamaka ikuþaka mabaaye'e: Aþerikuri aþerä oka morïbeyua maþuþakarä mare ñä'rïjäikaþi upakaja Tuparäte majairijariye'e, i'supakajaoka mabayakoyaye'e. Aþerikuri þuri morïwåpu'ataikapi kika majairijariye'e, i'supakajaoka kiro'si mabayakoyarijarän. 16 Ika mijare yiboþaiþa upakaja mijä baabe. I'supaka mijä baaberijikareka, sâ'mitiriberiwa'ri "Jia mibaayu Tuparä", mijare ã'mitiririmajare ãrïwärüberijïñu. 17 Kire jiyiþuþayeebaraka, "Jia mibaayu Tuparä", jia mañua simako'omakaja, majaika ã'mitiriberiwa'ri jiibaji kire nayi'riwärübeyu. 18 Mijare têriwa'ribaji ñorïbeyua oka imakopeika jaiwärüiki ñime. I'supaka imaki imarï, "Jia mibaayu Tuparä", sapi kire ñañu. 19 I'supaka simako'omakaja Jesúre yi'yuräka rërïtirä diez mil rakaroka na'mitiribeyuapi nare yijaijïka dakowaþamaräja simajïñu. Na'mitiriwärüikaþi þuri ï'räpitarakarokatakaja nare yiboþako'omakaja sanõriwärüjïka jiibaji sime yiro'si.

20 Me'räka jia ðrïþuþabeyukajirä upaka mijä þuþajo'si yijeyomarä. I'supaka simako'omakaja me'rârïjaka ba'iaja baakoribeyurä upaka Tuparäte yaþaiþa upakajoabaraka þakiayurä upaka jia mijä imabe. 21 Mija ïabe, ikuþaka Tuparä majaropüñurä sabojayu: "Judiotatarä þo'irä aþetomajare yipuþataränu aþea okapi nare najaiokaro'si yire ã'mitiribeyurä nimamaka. I'supaka nare yibaako'omakaja, yire nayi'ribesaränu ruþu", ãrïwa'ri sabojayu Tuparä oka þuñurä. 22 Suþa imarï i'supaka Tuparäte mare jairüjeka "Wëkomaka yijare baaräki Tuparä", kire ã'mitiririþe'yoiräte ãrïwärüokaro'si. Maro'si þuri kirika Tuparäte mare ðrïrûjeika mabojamaka "Maka kime", marïwärüy. 23 Ikuþaka sime: Mija rëñurð'ðrä aþerä oka mijä ðrïbeyua ï'rïka upakaja jaibaraka mijä imajïka þoto, Jesúre yi'ribeyuräte mijä þo'irä eyajïñu. I'supaka mijä jairijayu þoto ðakoribeyurä imarï, "Wejabisimajataka ï'râre ime", mijareka narïränu. 24-25 I'supaka baabekaja Tuparäro'si bojañibaraka mijä imarð'ðrä ï'rïka Jesúre yi'ribeyuka kâkatirä, Tuparäte mijare ðrïrûjeikarð'ðjïrâja mijä

bojarāka jia sakiōrīwārūpatarāñu. Supa imarī, "Ba'aja baatiyaiki nime. Ya'erō'ōrā yipupajoakoapeika Tuparāte ññua", kērīrāñu. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeewa'ri ñukurupatirā, "Mijaka Tuparāte ime mirākiyu!", kērīrāñu.

Jesúre yi'yurāka rērītirā, ikupaka Tuparāte majiyipupayeeye'e

²⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ikuþaka mijas baarijaþe mijas rērīrījariþaka þoto: Í'rārimarā imarā bayakoyariþapairā. Aþerā imarā wārōrika yaþairā. Supabatirā Tuparāte nare õrīrūjeika bojariyaþapairā nime aþerā. Aþerimarā imarā noribeyua simako'omakaja apea okapi jairika yaþairā. Supabatirāoka imarā sabojarikatariþapairā. Ritaja mijas baarijayuapi Jesúre yi'yurāte jiibaji kire nayi'yaokaro'si nare mijas jeyobaarijarijika jia sime. ²⁷ Aþerā oka mijas õrībeyua mijas jairiyaþaye'e, Í'þarā, maekarakamaki rō'ðjirāja samija jaibe. Í'rīka mamarī, aþika kirokajirā mijas jairijaþe. Ma'mitiribeyurokaþi jaikite jairāka be'ærō'ō aþikla sabojarikatariñu, aþerāte sā'mitiyaokaro'si. ²⁸ Bojarikataramajire imabesarākareka, mijas rēñurō'ōrā aþeroþi jaibekaja mijas imabe. Í'rārimarāja aþerō'ōrā Tuparāka i'supaka mijas jairijaþe. ²⁹ I'supakajaoka, Tuparāte mijare õrīrūjeika mijas bojariyaþparāka, Í'þarā, maekarakamaki rō'ðjirā mijas jaibe. Í'rīkaja mamarī aþika kirokajirā mijas jairijaþe. I'supaka mijas jaimaka aþerā Jesúre yi'yurā jia sā'mitirirāñurā, "Rita, Espíritu Santore kire õrīrūjeikaþi kijaiyu", narīwārūrāñu. ³⁰ Í'rīkate jaika þoto aþika sā'mitirirupakite kijairūkia Tuparāte kire õrīrūjeikareka, mamarīji jaiü'muikite okata'rijñu aþikate jaiü'muokaro'si jia sime. ³¹ Í'rīkaja mamarī kirokajirā aþika Tuparāro'si bojaþirimajare jaimaka Í'rīka jariwa'ririmarijaja mijas jaiwārūrījariñu. I'supaka mijas baarāka, jiibaji Tuparārika õrīwa'ri okajājia þupaparaka jia mijas imarāñu. ³² Tuparāro'si bojaþirimaji þuri, sakibojarūkirō'ðjite ta'awārūuki kiþupayariji. Aþerāte jairāka þoto okamarījaja kime ruþu. ³³ Rukubaka baarika yaþabeyuka kime Tuparā. Supa imarī ritaja jiyipupaka õrību'abaraka mijas rērīrījariþaka jia simarāñu.

I'supaka oyiaja aþerā Jesúre yi'yurāte baarijaya sime narērīrijayurō'ō rakakaja. ³⁴ Rērītirā mijas imarāka þoto, jairī wiriwa'ribekaja ñimirijate jaikatakaja ã'mitirirūkirā nime rōmijā. Kotīmite ã'mitirirūkiko koime, i'supakaja Moiséte o'oeaka simamaka. ³⁵ Kojērīariyapajíka, nawi'iarā þe'rieyatirā kotīmite sakojērīlarū. Mia, narērīwi'iarā Í'rāko rōmore jairāka, "Dako baaerā i'yoþipakaja kijaiyu?", aþerāte ãrīþupapajoarāñu.

³⁶ ¿Marākā'ā mijas þupapajoayu je'e? Mamarī Tuparārika bojaü'muekamarīrā mijas ime. I'supakajaoka mijas tarāja kirika bojariroka yi'rikamarīrā mijas ime. I'supakaja simako'omakaja ¿aþerā Jesúre yi'yurāte baarijaya þupaka baarūkimarīrā mijas ime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime. ³⁷ "Tuparāte yijare kiõrīrūjeika bojaþirimaja yija ime", ãñurā imarā je'e torā. I'supakajaoka "Kirikaþi ba'irabeokaro'si Espíritu Santore yijare ja'atayu", aþerā ãñurā mijakarā. "I'supaka kijeyobaairā yija ime", ãñurā nimaye'e, "Maiþamakire jā'meika upakaja Pablote maro'si o'oyu", naro'sioka narīrū. ³⁸ "Maiþamakire jā'meka upakamarīa Pablote bojaya", ãñukate, "Kiþupapajoika upakaja kijaiyu", Tuparāte kireka ãrīrāñu.

³⁹ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ikuþaka simatiyayu maiماریکا: "Tuparāte yire ãñua bojawārūuki ñimaerā yire kijeyobaarika yiþayu", aþparaka kire mijas jēñebe. I'supaka simako'omakaja, aþerā oka

na'mitiribeyua jairāte jājibaarūkumarīa sime. ⁴⁰ Mija rērīrijayu rakakaja, jia oyiaja mijia imabe rukubaka baabekaja.

15

Jesúre reyariþotojo, õñia kijariþe'rikakaka jiibaji Pablote nare bojajiika ate

¹ Yijeyomarā, Jesúrikakaka mijare yiwārōrapaka jia mijia õrīrika yiyaþayu. Ika majaroka bikija mijia yi'riü'mutika sime. Sayi'ríkarā imarī, jia Jesúre yi'ririjayurā mijia imarijayu. ² Mijare yiwārōrapaka ã'mitiripéawa'ri Cristore mijia yi'ririþa'atabesarákareka ba'iaja mijia jūarūkia imakopeikareka Tuparāte mijare wayuñarāñu. I'supaka mijia baabesarákareka, dakowapamarīa kire mijia yi'rikopeika jarirāka.

³ Imatiyairoka mijare yiwārōrapē Cristore mamarī yire sawārōrapaka upakaja. Ikuþaka sime ūakorī je'e: Ba'iaja mabaaika waþa Cristore reyaekakaka mijare yibojaraþe. I'supaka Tuparā majaropüñurā bojatika upakaja sajarika. ⁴ “Āta wi'iarā kire natako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'ō Tuparāte õñia kire jarirūjeka ate”, ãrīwa'ri bikija sabojetika Tuparārika o'eka püñurā. ⁵ I'supaka simamaka õñia kijarika be'erō'ō Pedrote kire ūaeka. I'sia be'erō'ō i'þou'þuaræ'eearikamaki kika wārueka mirärā pō'irā kipemakotowirika mae. ⁶ I'sia be'erō'ō 500 rakamaki bo'ibajirā kire yi'yurā imaekarā pō'irā keyaeka. I'supaka kibaaeka ūaeka mirärā, ríkimarāja õñia imarā ruþu. I'rārimarā puri reyatikarā. ⁷ I'supaka simaeka be'erō'ō Santiago pō'irāoka keyaeka. Sabe'erō'ō nimaupatiji kirika bojariroka nabolataþaerā kijā'mekarā pō'irāoka keyaeka.

⁸ Nabe'erō'ōpi yireoka kipemakotowirape. Aþerā apóstolrākare kiwā'maeka upakamarīa apóstol yire kimarūjerape. ⁹ “Yire tērīwa'ribaji imatiyairā aþerā apóstolrākare ime”, ūarīpuþajoayu. Mia, Jesúre yi'yurāte ba'iaja baaiki ūimaeka ruþu. I'supaka ūimako'omakaja apóstol ūimaokaro'si Tuparāte yire wā'maeka. ¹⁰ Yire wayuñawa'ri, kirika ba'iraberimaji ūimaokaro'si Tuparāte yire jā'meka. Jiiþaka yire kibaaeka simamaka kirika jia yiba'irabeyu. Sapi ãrīwa'ri “Yirika bojataþarimaji kimarū ãrīwa'ri kire yiþuatakopeka”, yireka ãrībeyuka Tuparā. Aþerā apóstolrāka imarāte þemawa'ribaji Tuparārika ba'irabeiki ūimaeka jia Tuparāte yire jeyobaaeka takapiji. ¹¹ Apóstolrākare Tuparārika mijare wārōeka, supabatirā mijare yiwārōrapakaoka, marākā'ã imabeyua ūrātiji ima simamaka. Sā'mitiritirā samija yi'raþe.

Mareyarāka simako'omakaja õñia Tuparāte mare jaríþe'rirūjerāñu

¹² Apóstolrāka ūrātiji oyiaja bojairā yija ime. “Kireyaeka simako'omakaja õñia Cristore jarika ate”, ãrīwa'ri yija bojarijayu. Mijare sayija bojako'omakaja ðdako baaerā “Óñia jaríþe'rirūkumarīrā maime mareyarāka be'erō'ō”, ūrārimarā tokarāre ãñu je'e? ¹³ ūakorī je'e: Reyariþotojo õñia jaríþe'rirūkumarīrā maimaberirikareka karemarīa Cristore õñia jaríþe'riberryäeka. ¹⁴ I'supaka simaberirikareka kirika bojariroka yija wārōika jiamarīa imajääeka. Supabatirāoka dakoa waþamarīaja Cristore mijia yi'rijääeka. ¹⁵ Reyariþotojo õñia jaríþe'ririka imaberirikareka Tuparāreka mijare þakirimaja yija imajääeka, “Óñia Cristore kijariþe'rirūjeka”, ðparaka. ¹⁶ I'supaka jaoka reyarijayurāte õñia jaríþe'ririka imaberirikareka, Cristooka õñia jaríþe'riberryäekaki. ¹⁷ I'supaka Jesúro'si simaberirikareka waþuju kire mijia yi'rijääeka.

I'supakamarña simarikareka ba'aja mabaaikareka Tuparāte mare wayuñaberijāäeka. ¹⁸ I'supakajaoka ñña Cristore jariberirkareka, kire yi'rirkarā mirārā reyaekarā ba'aja imarika tiybeyurō'orā na'rika. ¹⁹ I'supaka simarikareka, pakirika yi'rirkopewa'ri, "Jesucristo upaka, Tuparāte ñña mare jaripe'rirūjerāñu", ãriwa'ri ñña maimatiyikuriji jia kire yi'rirkareka jiamaritaka simajāäeka. Ba'aja jūariþotojo kire yi'rija'atabeyurā imarī, waþuju kire yi'rirkopeirā maimarikareka, ritaja po'imaja þemawa'ribaji mare nawayuñjāäeka.

²⁰ I'supakamarña sime. Cristore reyaeka simako'omakaja Tuparāte ñña kire jarirūjeka. Suþa imarī iki imaki mamarī ñña jaripe'riú'muekaki. I'supakajaoka kire yi'yrā upatiji i'supaka oyiaja jarirāñurā. ²¹ Mamarī imaü'muekakire ba'aja baaekapi ãriwa'ri reyarika imaü'mueka po'imajaro'si. I'supaka simako'omakaja Jesúre maro'si reyaíjiekapi ãriwa'ri ñña jaripe'rirükia maro'si po'ijirika. ²² Adán imakaki riþarāmerā imarī, reyarükirāro'si oyiaja maime. I'supaka simako'omakaja Cristore yi'riwa'ri kirirā majarika simamaka Tuparāte mare ñña jarirūjerāñu. ²³ Suþa imarī sõrítikaja maimarijau. Cristo imaki reyariþotojo wāärō'orāja mamarī ñña jaripe'riú'muekaki. Ñamaþi ketarāka poto kire yi'rika mirārāte i'supakajaoka naro'si simarāñu. ²⁴⁻²⁵ Ritaja Tuparāte ñaripe'yomijipi jā'meirāte kitērīrāka be'erō'ó wejetiyia seyarāñu. I'supaka nare baatirā "Kopakaja yimajāmarāre yitērītiyu. Mae miyapaika upakaja ritaja mijā'mebe", Kiþaki Tuparāte kērīrāñu. I'supaka Cristore baarāñu "Nare mitērītiyarāñurīmi rō'ñjirāja ritajare jā'merimaji mire ñimarūjerāñu", Tuparāte kire äþakā'ā. ²⁶ I'supaka simarāka poto po'imajare reyaika þariji Cristore tiyetarāñu. Sapí ãriwa'ri ritaja majamarāika maimaoka tiyiþatarāka. ²⁷ Mia je'e, ikupaka sabojayu Tuparārika o'oeka þūñurā: "Ritaja þamaki imarükikaro'si Tuparāte kire þuataeka", ãriwa'ri sabojayu. I'supaka simako'omakaja Tuparāte þuri jā'mebeyuka kime Cristo, "Ritajate yiro'si mijā'mebe", kire kērīka simamaka. ²⁸ Suþa imarī ritaja kimajamarāre Cristore tērīrāka be'erō'ópi nimaupatireje jā'merimaji kijarirāñu. Suþabatirā "Mae ñipamaki mime", Tuparāte kērīrāñu. I'supaka kire kēþakā'ā ritaja dika jariwa'ririmarña þamaki Tuparāte jarirāñu.

²⁹ "Reyariþototaka ñña jaripe'ririka imabeyua", aperāte ãrīkopeikakaka mijare yibojaerā baayu mae. I'supaka ãriþupajoariþotojo ðako baaerā aperāteje reyaekarāro'si ruþuko'a najūjerūjeyu ï'rārimarā je'e? Reyaekarā ñña jaripe'ririka imaberirkareka þuri, waþuju dakowapamarña ja ruþuko'a naro'si najūjejikopejāäeka. ³⁰ Yijaro'si þuri, Tuparārika yija wārōika poto werika sime, rīkimarāja yijare jāärika ri'kairāte imamaka. ðMarākā'ā ãriwa'ri werika yijaro'si simako'omakaja sayija wārōija'atabeyu ruþu bai je'e? ³¹ Rita mijare ñaÑu yijeyomarā. ï'rārimi jariwa'ririmarñaja yire jāärika nari'kayu. I'supaka yiro'si simako'omakaja mijare yiwārōikaþi jia Jesucristore mijia yi'yua simamaka jijimaka ñimarijayaoka rita ima. ³² Éfesowejeará yiwārōrapaka poto, yaiwëko boebaitaka ima upaka imawa'ri yire jāärika ri'kakoperaparā yire yi'ririþapaberaþparā. I'supaka yire nabaamaka "Reyariþotojo ñña majaripe'rirükia imabeyua", ãñuka ñimarikareka dako baaerā ba'aja jūariþotojo nare wārōka'wisijñaberijāäekaki yi'i. Reyariþotojo ñña majaripe'rirükia imaberirkareka þuri "Ñoaka ñña imarükimarñra maime. Suþa imarī ñña maimatiyikuriji

mayaþaika uþakaja ukubaraka, ba'abaraka maimaerã", ãþparaka Jesûre yi'ribeyurâte baaika uþakaja baairã maimajãæka maro'si.

³³ I'suþaka simamaka waþuju bojaþakirimajare mijia ã'mitiripëa'si. Ikuþaka sime: Ba'aja baairãka mijia jeyoarirâka, jia baarijayurã imariþotojo nuþaka ba'aja baairã mijia jarirãnu mijaro'sioka. ³⁴ Jia wâjirokapí mijia þuþajoape'awa'ri ba'aja baarika mijia ja'atabe. Mija þo'irã ï'rârimarã Tuparâte ðrîbeyurã imarã je'e. Mija i'yoþi'yaokaro'si i'suþaka mijare ñañu.

Ikuþaka simarãnu maþo'ia ðnia majariþe'rirâka be'erõ'ð

³⁵ "Reyariþotojo ðnia reyaekarâte jariþe'rirâñu", ñañua simako'omakaja, ikuþaka ï'rârimarâre jérñajñu je'e: "¿Marâkã'ã simamaka reyaeka imariþotojo naþo'ia ðnia jariþe'ritiyarâka ruku? I'suþakajaoka ðmarâkã'ã ïoirã nimarãnu ruku kopakaja rabaekarâ imariþotojo?", nañu. ³⁶ I'suþaka yire jérñairâ jia þuþajoabeyurã imarã. Ikuþaka sime ïakõrï je'e: Õterikiyapea moteika sajetakaja rabaika. I'suþaka simako'omakaja satôsirõ'ðrã imaþi sapu'yu. Sajea rababerijikareka, marâkã'ã baatirâ sapu'riberiþiñu. ³⁷ ïakõrï je'e: Trigo wâmeika õterikia, sayapeapi motemaka sapu'yu, samoteika uþakamarã. ³⁸ Samoterâka be'erõ'ð þu'ritirâ Tuparâte yapatika uþakaja sajayu. Supa imarã õterikiba'i ima uþakaja sapu'ririþayu saro'si. ³⁹ Suþabatirâ i'suþakajaoka sime ika. Æ'mitirikõrï je'e: Wa'ia, wa'iro'sia, wî'ñaka, þo'imajaoka ï'rîka ta'iarã oyiajamarã þo'ikirã maime. ⁴⁰ I'suþakajaoka mabo'ikakurirã imarûkiaro'siji Tuparâte torã þo'ijiaeka. Suþabatirâ ð'ðrã imarûkirâteoka kibaaeka. Ì'râtijitakamarãja imariþotojo ð'þaba'iwã'taja jiyurika sime. ⁴¹ Aiyate yaaika uþakamarã kiyaaboayu ñamikaki aiya. I'suþakajaoka sime tâ'þia saro'si. Tâ'þirâka natiyajaja rakaka oyajaya ya'tairâ nime.

⁴² I'suþakajaoka maimarãnu maro'si. Reyaekakite mayayerâka be'erõ'ð kiþo'ia rabarâka. I'suþaka simako'omakaja Tuparâte ðnia kire jarirûjerâka be'erõ'ð þuri, imajiparûkikaja imarã, aþekurioka reyarûkimarãka kimarãnu. ⁴³ Reyaekakite mayayeika, jiamariã ima kiþo'ia mayayeyu. I'suþaka simako'omakaja ðnia kijariþe'rirârõ'ðjîrã þuri jia jiyurika, rikitubaka kiþo'ia jarirâka. ⁴⁴ "Jia ika ka'iareka nimarû", ãrîwa'ri Tuparâte mare þo'ijiaeka. I'suþaka simako'omakaja mareyarâka be'erõ'ð ðnia mare kijarirûjerâka poto jiibaji kika imarûkirã maime. Ð'ðrã ðnia maime maþo'iaþi. I'suþaka simamaka Tuparâ þo'irâ eyatirâoka aþeupakakaka þo'iaþi maimarãnu, torã jia imarûkia.

⁴⁵ Ikuþaka sabojayu Tuparâ majaroþñurã: "Mamarítaka Adán wâmeiki þo'imajire Tuparâte þo'ijiaeka. Suþabatirâ ðníka kire kimarûjeka", ãrîwa'ri sabojayu. Cristo þuri, Adán uþakamarã imaki, mareyarâka poto Tuparâ þo'irã ðnia mare imajiparûjerimaji kime. ⁴⁶ I'suþaka simako'omakaja ð'ðrã maþo'ia ima sapiþi ðnia mabo'ikakurirã kika maimajiparûkimarã sime ruþu. Mareyarâka be'erõ'ð mare kija'atarãnu þo'i imarâka þuri mabo'ikakurirã kika maimajiparûkia. ⁴⁷ Mamarí imaü'muekakite ka'iaþi Tuparâte þo'ijiaeka. Sapî ãrîwa'ri ð'ðrã imarûkikaro'siji kimaeka. Kibe'erõ'ð Cristo þuri mabo'ikakurikaki imaki. ⁴⁸⁻⁴⁹ Ika ka'iareka imarã maimamaka, Adán þo'ia imaeaka uþakaja sime maþo'ia. Ìmirã Tuparâ þo'irã ðnia majarirâka poto þuri, Jesúþo'ia uþakaja maþo'ia imarâka. I'suþaka maro'si simamaka, kiuþaka maimarijariye'e mae.

50 Ikuþaka mijare yibojaerā baayu yijeyomarā: Maekaka ima maþo'ia wejejē'râkaja imarükimarā imarī, Tuþarâte ritaja jā'merð'ðrā imabesarâka. 51 Mija ã'mitipe. Po'imajare ðrîberika mijare yibojaerā baayu. Cristore þe'rietaerā baarâka rupu ritaja reyapataekarâmarā maimarāñu. I'supaka simako'omakaja l'rîka upakaja Tuþarâte mapo'ia o'apatarâñu. 52 Ikuparð'ðpiji maþi'rûtaika upaka mapo'ia Tuþarâte o'arâñu. Tromþeta wâmeika okaarirâka poto, "Wejetiyia seyayu mirâkiyu", marîwârûrâñu. Sokaarirâka poto reyakopekarâre mamaka naþo'iaþi ðnia jariþe'rîrâñu. I'sirîmi ðnia imarâñurâteoka naþo'ia Tuþarâte o'arâñu. 53 Maekaka maþo'ia ima rabarûkia ima simamaka kika ðnia maimajiparukiapi Tuþarâte mare so'arâñu. I'supaka kibaarâñurâ imarī aþekurioka reyarûkimarâ maimarâñu. 54-55 I'supaka Tuþarâte mare baarâñu kimajaropñurâ sabojaeka upakaja simamaka. Mia je'e: "Maþo'ia mare o'awa'ri po'imajare reyaika Tuþarâte tiyetamaka, reyarika imabesarâka. Supa simamaka 'Yija reyarâñu', ãrîwa'ri kikirika imabesarâka maro'si", sabojayu. 56 Ba'iaja baawa'ri mareyarâñu. Tuþarâte jâ'meika yi'ribeyurâte reyarika simamaka i'supaka mare sariatayu. 57 I'supaka simako'omakaja maiþamaki Jesucristopî ba'iaja imarika tiybeyurð'ðrâ ma'rîrûkia imakoþekareka mare kitâãmaka "Jiitaka mibaayu Tuþarâ", jijimakapi kire marîrijayu.

58 I'supaka simamaka þuparukubekaja, jia Jesucristore yi'paraka mijaijabe yijeyomarâ. Supabatirâoka "Waþuju Tuþarâro'si yija ba'irabekopeyu", ãrîþupajoabekaja, jiaþi kirika mijaijabe ba'iraberijape.

16

Aþerâte jeyobaaokaro'si niñerû rëarika

¹ Aþerâte Jesûre yi'yurâte jeyobaabaraka niñerû mijaijabe rëarûkiakaka mijare yijaijerâ baayu mae. Jesûre yi'yurâ Galacia ka'ikarâre yibojarapaka upakaja mijaijabe baajikareka jia sime mijaro'sioka. ² Ikuþaka mijaijabe: Domingo rakakaja mijaijabe tðþorijayu upaka kûþajirirîjaka mijaijabe. I'supaka mijaijabe baarijayua simamaka, yeyarâñurîmi imatikaja simarâñu. ³ Mija þð'irâ eyatirâ, Jerusalénrâ niñerû e'ewa'rîrûkirâte "Irâ nime se'ewa'rîrûkirâ", mijaijabe ñimarâñu. Supa imarî "Jiirâ po'imaja nime. Nare mijaijabe e'etope", ãrîwa'ri þaperâra nare yo'oñirâñu Jerusalénkarâre nabaeaeyaera. ⁴ "Naka ya'riye'e je'e", ñiarîþupajoarâkareka, naka ya'rîrâñu.

Corintowejearâ a'rîrika Pablote þupajoaeaka

⁵ Óðpi a'ritirâ Macedonia wejearâ yeyarâñu. Topi turitaþabaraka mijaijabe Corintorâ yeyarâñu. ⁶ Ñoaþañaka mijaijabe þð'irâ ñimarâñu je'e aþeyari. Pu'ejë'râkarð'ðjîrâ torâ ñimarâñu je'e aþeyari. I'sia be'ero'ð aþea wejearâ yiyapairð'ðrâja ya'yaokaro'si yire imabeyuakaka yire mijaijabe ñijeyobaarâkareka jia simarâñu yiro'si. ⁷ Jajuapi mijaijabe þð'irâ ñawa'rîrika yaþabeyuka yi'i. I'supaka simamaka, karemarîtaka Maiþamakire yaþarâka poto ñoaka mijaijabe þð'irâ ñimarâñu je'e. ⁸⁻⁹ I'supaka simako'omakaja Éfeso wejearâ yituirâñu Pentecostés bayaijabe o'rîrâñurð'ðjîrâ. Óðrâja ñimariyapayu rupu rîkimarâja yiwârõika ñaþe'yoirâte imako'omakaja, rîkimarâjaoka Tuþarârika yiwârõika jia sana'mitiririyapaijaka simamaka.

¹⁰ Timoteore mijaijabe þð'irâ eyarâka poto jia kire mijaijabe baabe mijare kikibekaja kimaokaro'si. I'supaka kire mijaijabe baabe yuþakajaoka

Maiþamakirika ba'irabeiki kimamaka. 11 Ba'iaja kire baabekaja kire mijā e'etope. Suþabatirā jia kire mijā jeyobaabe yiþō'irā ñarī ketaokaro'si. "Tsuþaka kire mijā baabe", ñañua simamaka ketarika yita'ayu, aþerā Jesúre yi'jurāþituyika.

12 "¿Marāþate majeyomaki Aþolore etarāñu ate?", aþparaka þaperapi yire mijā jérīaeka ñiarape. Suþa imarī aþerā Jesúre yi'jurāka mijā þō'irā turirī keyaokaro'si kire yiþakatarikoþeraþe. I'suþaka yibaako'omakaja, "Torā ya'ririya Tuparāte yaþayu maekaka", kẽrīþuþajoabeyu ruþu. Suþa imarī "Mae ya'rijikareka jia sime", kẽrīþuþajoarāñurīmi mijā þō'irā turirī ke'rirāñu je'e.

Piyia jia Pablote nare bojatiyaeka

13 Jia þuþajoatirā rakajetikarāja mijā imabe. Suþabatirā maiþamaki Jesucristore yi'ririya'atabekaja, okajājiaþi mijā þuþajoabe. 14 Rakakaja ritaja mijā baarijayu aþerāte wayuñarikapitiyika oyiaja samija baarijape.

15 Estéfanas imaki, kika imarāþituyika Acaya ka'iakarā mamarītaka Tuparārika yibojarapaka yi'riñ'muraparā. Suþa imarī maekaka aþerā Jesúre yi'jurāte jeyobaarimaja imarī, i'suþakajaoka nabaarijayu naro'si. I'suþaka simaraþaka ññurā mijā ime. 16 I'suþaka simamaka jiaþi nare mijā yi'ririþaririka yiyaþayu. I'suþakajaoka naka Tuparārika ba'iraberimajaka jia mijā imarika yiyaþayu.

17 Mija tā'omaja Estéfanas, Fortunato suþabatirā Acaicotatarāre etamaka jia jíjimaka ñime. Mija þuri yoepi imarā imarī, yire jeyobaawārübeyurā. I'suþaka simamaka mijā þō'ikarā yiþō'irā etairā tarāja þuri yire jeyobaairā. 18 Okajājia mijā imaerā mijare najeyobaaika uþakaja yiþō'irā etatirā okajājia ñimaerā yire najeyobaayu. I'suþaka baairāte majiyiþuþayeejikareka jia sime.

"Jia nimarū po'imaja", Pablote ãrīþülaeka

19 Asia ka'iakarā Jesúre yi'jurā, "Jia nimarū", mijare ãrīþüairā. Aquila, kirūmu Prisca, suþabatirā nawi'iarā Maiþamakire yi'riwa'ri rēñurāoka, "Jia nimarū", mijare ãrīþüairā. 20 Õ'ðkarā muþaka Jesúre yi'jurāoka, "Jia nimarū", mijare ãrīþüairā naro'si. Tuparāte yi'jurā imarī, jia jíjimakapī mijā jẽñetorib'abe.

21 Yi'i Pablo, ñoñu uþakaja "Jia nimarū", ãrīwa'ri ikuþaka yiþitakaþi mijaro'si yo'opþayu.*

22 Torā maiþamaki Jesucristore yaþabeyurāte "Ba'iaja Tuparāte nare baarū", ãrīwa'ri i'suþaka mijare ñañu. "No'oþrāmarīja Maiþamakire þe'rietarykirīmi seyaþarū", ãrīwa'ri yaþatiyaiki ñime.

23 "Jia maiþamaki Jesúre mijare baarijariðu", mijare ñarīþüayu.

24 I'suþakajaoka "Jesucristore ã'mitiripëairā mijā imamaka, jimarītakaja nare yiwayuñayu", mijareka ñarīþüatayu.

I'tojírāja sime ruþu.

* **16:21** Después de dictar la carta a otra para escribir, Pablo añade su firma para que los lectores sepan que la carta realmente es de él. (Véase 2 Tesalonicenses 3.17)

Segunda carta de San Pablo a los Corintios

Ate Corintowejeakarāro'si Pablotē pāpēra pūataeka

¹ ¿Yaje mijā īme yijeyomarā? Yī'i Pablo, yijeyomaki Timoteo pītiyika, "Jia nimirū", mijareka yija ãñu. Tuþarāte yire jā'meikapi ãrīwa'ri Jesucristorika bojariroka bojataþarimaji ñime*. Corintowejeareka suþabatirā Acayaka'iarāoka imarā Tuþarāte jiyipuþayeeokaro'si rērīrijayurāro'si ika þapera yipūatayu. ² Maþaki Tuþarā, suþabatirā maipamaki Jesucristo pītiyika jia mijare nabaaru. Suþabatirāoka jia þupaparaka mijā imaokaro'si mijare najeyobaarū.

Pablotē ba'iaja jūako'omakaja Tuþarāte kire jeyobaaeka

³ Maipamaki Jesucristo Pakika jījimaka imawa'ri "Jia mibaayu Tuþarā", kire yija ãrīrijayu. Maþaki imarī, mare kiwayuayu. Suþabatirā ba'iaja maþuparirijayu poto mare jeyobaaokaro'si maka imaki kime Tuþarā.

⁴ Ritaja ka'wisika yijaro'si simako'omakaja ba'iaja yija þuparikoreka yijare jeyobaaerā Tuþarāte yijaka imajipe. Suþa imarī yijare kijeyobaaika uþakaja aþerā ka'wisika jūairāte ba'iaja naþuparikoreka nare yija jeyobaawārūyu. ⁵ Cristore yi'yurā imarī, ba'iaja kijūæka uþakaja yija jūayu yijaro'sioka. I'suþaka simako'omakaja Cristorirā yija imamaka, ba'iaja yija þuparikoreka Tuþarāte yijare jeyobaayu. ⁶ Jesucristorika bojariroka bojariþareaja ba'iaja yija jūarijayu. I'suþaka simako'omakaja, sayija rakajepäärijayu jia mijare jeyobaaokaro'si. I'suþaka mijaro'si yija imamaka Cristore mijā yi'yua ja'atabeyurā mijā imarijarirānu. Ba'iaja yija jūarijayu poto Tuþarāte yijare jeyobaarijayu. I'suþaka yija imarijayua õñurā imarī, ba'iaja jūariþotojo okajājia imawa'ri samija rakajepäáyu mijaro'si. ⁷ Yija uþakaja Cristore yi'yurā imarī, ba'iaja jūarijayurā mijā īme. Suþa imarī "Yijare kijeyobaaika uþakaja Tuþarāte nare jeyobaarāñu, jia kire nayi'yaokaro'si", mijareka ãrīþupajoairā imarī, ba'iaja yija þuparibeyu.

⁸ Mija ã'mitipe yija jeyomarā. Asia ka'iarā tuþaraka jimarāba'iaja yija jūarapakakaka mijā õrīrika yija yaþayu. Jimarítaka ba'iaja jūawa'ri, okajājimarā sarakajepäawārūbeyurā rō'õjirārāja yija jarape. Suþa imarī "Reyarūkirāja yija īme je'e mae", ãrīþupajoabaraka ba'iaja yija þuparaþe.

⁹ Suþabatirā "Najāärūkirāja yija īme", yija ãrīþupajoarape. Suþa imarī yija þupayariji marákā'a yija po'ia ïarīñwārūbeyu. I'suþaka simako'omakaja "Reyaekarā imakopeirāte þariji õñia jariþe'rirüjeiki imarī, Tuþarā ð'ríkaja imaki yijare ïarīñwārūki", yija ãrīwārūerā i'suþaka yijaro'si simaraþe.

¹⁰ "Yija reyaerā baayu", yija ãrītirapakarā werikareka Tuþarāte yijare o'atarape. Suþa imarī, "Ñamajíoka i'suþaka oyiaja Tuþarāte werikareka yijare baajiparijarirāñu", ãrīþupajoawa'ri ba'iaja yija þuparityabeyu.

¹¹ I'suþaka yijaro'si simaerā Tuþarāte mijā jēñeijirijayuapi ãrīwa'ri yijare kijeyobaarijayu. Jia Tuþarāte yijare jeyobaamaka ïawa'ri, "Jia mibaayu Tuþarā. Mire yija jēñeika uþakaja mibaaraþe Pabloraðkaro'si", ríkimarāja po'imajare kire ãrīrāñu.

Ikuþaka simamaka Corintowejeearā Pablotē a'ribikerika

* **1:1** Apóstol

¹² Apea ikuþaka þupajoawa'ri jijimaka yija ime. “Tuparâte yaþaika upakaja wâðrõ'ðrâja þo'ímajare jia yija baarijau, nare þakibekaja”, yija þuparð'ðþi yija ãrþupajoayu. Ika wejeareka imarâ waþuju þupajoatirâ nawârðika upaka mijaka yija imawârûbeyu. I'supakamarña sime, Tuparâte yijare jeyobaamaka jia mijaka yija imawârûrijayu. ¹³ Supa imarî rukubaka mijâ þupajoaokaro'simarña þaþera o'otirâ mijaro'si sayija þuatarijayu. Yija wârðika jia mijâ ñiaokaro'si mijaro'si sayija o'oyu. ¹⁴ Ika mijare yibojaika, “Pablo kijeyomarâþitiyika wâjia bojairâ nome”, jia ãrîwârûbeyukajirâ ð'rârimarâre ime ruþu. ð'rârimi jia yijare ðrîtirâ “ð'râ þuri jiitaka yijare wârðekarâ”, yijareka nimaupatiji narîrika yija yaþayu. I'supakajaoka maiþamaki Jesucristore þe'rietaryurîmi “Jia yijare ã'mitiriwa'ri mire nayi'rika”, jijimakaþi kire yija ãrîrâñu.

¹⁵ “Jia yika nome je'e. Supa imarî Macedonia ka'iarâ ya'rîrâka poto naþð'ipi yo'rîrâñu mamari”, ñarîþupajoakoþeraþe. I'supaka yibaarikareka ð'þakuri mijâ þo'irâ eyawa'ri jiibaji mijare yijeyobaa-jâæeka. ¹⁶ “Macedonia ka'iarâ ya'rîrâka poto naþð'i ñimatawa'rîrâñu, supabatirâ yipe'rîrâka potooka i'supakajaoka yibaarâñu ate”, ñarîþupajoakoþeraþe. “Judeaka'iarâ yeyawârûokaro'si Corintowejeakarâ yire jeyobaarâñurâ”, ñarîþupajoaraþe. ¹⁷ “Jia þupajoarimarña ja i'supaka yijare kêrâpe bai je'e”, yireka mijâ ãrþupajoayu bai? Tuparâte ðrîbeyurâ þuri nañu upakaja baabeyurâ imarî, “Ã'â, i'supaka yibaarâñu”, ãrîriþotojo ñamajî ate “Jêno'o, ape upaka yibaarâñu”, ãñurâ. I'supaka ãrîbeyuka ñime yi'i þuri. ¹⁸ Kêñu upakaja baaiki kime Tuparâ. I'supakajaoka, “Ikuþaka yibaarâñu”, ñañua ape upaka baabeyuka ñime. ¹⁹ Kêñua upakaja baarijayuka Tuparâ Maki Jesucristo. Supa imarî “Ã'â ikuþaka yibaarâñu”, ãrîriþotojo, ape upaka baabeyuka kime. Kirika bojariroka mijare yija wârðrijayu, yi'i Pablo, Silvano supabatirâ Timoteopituyika. I'supaka simamaka “Ikuþaka yija baarâñu”, ãrîriþotojo ape upaka yija baabeyu yijaoka. ²⁰ “Ikuþaka jia yibaarâñu yirirâte”, kêrîka upakaja ritaja Tuparâte baaeka Kimaki Jesucristopî ãrîwa'ri. Supa imarî jia Jesucristopî mare kibaarijayua ñurâ imarî “Rita, kêrîka upakaja baaiki kime”, ãrîwa'ri Tuparâte majiyiþupayeerijayu. ²¹⁻²² Jesucristore mayi'yua maja'atakoreka Tuparâte mare jeyobaayu. Supa imarî ikijioka kime Jesucristorâ maimaokaro'si mare wâ'maekaki. Supabatirâ kirirâ maima beaokaro'si Espíritu Santore maþupakarâ kiña'ajâæeka. I'supaka kibaamaka, “Jia yirirâte yibaarâñu”, kêrîka upakaja Tuparâte mare baarâñu”, marîþupajoayu.

²³ “Mija þo'irâ ya'rîrâñu”, ñarâþaka mijare þakiberaþaki yi'i. Okajâjiaþi mijare okajâäriyapaberîwa'ri mijâ þo'irâ ya'rîberaþe ruþu. Tuparâte ñaika wâjítâji ikuþaka mijare ñañua rita sime. ²⁴ Mijare okajâätkarâ imariþotojo, “Ikuþaka mijâ baabe, ikuþaka þuri mijâ baa'si”, ãrîwa'ri mijare jâ'meriyaþabeyurâ yija. Cristore yi'ritikarâ mijâ imamaka, jijimaka mijâ imaokaro'si wârðbaraka mijare jeyobaarika yija yaþayu.

2

¹ Bikija mijâ þo'irâ eyatirâ, mijâ þupape'rîrâ okajâjia mijare yijaimaka ba'iaja mijâ þupape. I'supaka simako'omakaja, “Tuparâte yaþaika upaka baabeyurâte þuri yokajâärañu je'e ruþu”, ñarîþupajoaraþe. I'supaka simamaka “Ba'iaja naþuparia'si ate”, ãrîwa'ri mijâ þo'irâ turirî ya'rîbeyukaji ruþu. ² Jijimaka yire imarûjerimaja mijâ ime. Supa imarî

okajājiaipi mijare yijaijīka ba'iaja pūpariwa'ri, marā aperā jījimaka yire imarūjerimaja imaberijīnurā. ³ "I'suþaka naþuparijīñu", ārīwārūtirā ba'iaja mija pūparirikā yapaberiwa'ri mija þō'irā ya'ribeyu rupu. Mija þō'irā yeyarūki rupu mijaka okajierika yapawa'ri "Ikuþaka mija baabe", āþaraka þaperā takaja mija þō'irā yipūtarape. Okajietirā ba'iaja pūparekaja jījimaka yire pūparirūjerūkirā mija imaokaro'si mijare sayipūtarape. Suþa imarī "Naþō'irā yeyarāka poto jia simamaka ūatirā jījimaka nimirāñu je'e naro'sioka", ñarīþupajoayu. ⁴ I'sia þaperā mijaro'si yo'oraþaka poto jimarīa ba'iaja yipūparape yoraþarō'ðjirā. Suþa simako'omakaja ūatirā ba'iaja mija pūpayaokaro'simarīa þaperā mijare yipūtarape. "Jia mare wayuñaiki kime Pablo", mija ārīwārūokaro'si mijare sayipūtarape.

Ba'iaja mare baakoperaþakiteoka mija wayuñaabe, Pablote ārīka

⁵ Ba'iaja mija watoþekarā baaraþakite jia imarika yapawa'ri jājia kire mija baaraþakakaka mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ba'iaja kibaaraþaka ā'mitiritirā, ba'iaja yipūparapaka simamaka saþemawa'ribaji mija imaraþe je'e, mijaro'sioka. I'suþaka simako'omakaja "Ba'itakaja mijare pūparirūjetiyaberapaki kimaraþe je'e", ñañu ba'itakaja kijūarika yapaberiwa'ri. ⁶ Ba'iaja kibaaraþaka simamaka mija rērāþaka poto "Ikuþaka kire mabaaye'e kiþupape'yaokaro'si", mija ima upatiþaňakaja ārītirā i'suþaka kire mija baaraþe. I'suþaka simamaka maekaka þuri þupape'yuka kijayua simamaka kopakaja samija ja'atabe. ⁷ I'suþaka kire baabekaja, ba'iaja kibaakopékareka ye'kariritirā jia kire mija jeyoape ate. I'suþaka kika mija imabe, tērīritakaja ba'iaja pūpariwa'ri "Marākā'ā baatirā jia naka imawārūbeyuka yi'i", kērīþupajoakoreka. ⁸ Kika mija jeyoapakā'ā, "Rita yire nawayuñaayu ate", kēñaokaro'si i'suþaka kika mija imarika yiþapayu. ⁹ Kire yibaarūjerapaka upakaja mija yi'rirā þaperā mijare yipūtarapaka imarī, "Maekakaoka nare ñañu upakaja baairā nime", mijareka ārīþupajoaliki ñime. ¹⁰ Suþa imarī ba'iaja baakopékakite ba'iaja baaeka mija ye'karirirākareka i'suþakajaoka simarāñu yiro'sioka. Yire ba'iaja kibaaika imakoþejīka sareka kire yiwayuñañu. Ī'rīka upakaja jījimaka mija imarika yapawa'ri Cristore īaika wājítaji i'suþaka ñimarijau. ¹¹ Kire mawayuñaaye'e, ba'iaja pūpawa'ri Satanāre yapaika upakaja kibaa'si. I'suþakajaoka maro'si sima'si, majeyomakite mawayuñañu. Satanāre mare þakiriyapaikakaka ñurā maime.

Corintokarā majaroka Pablote ā'mitiririyapae

¹² Tróadewejeearā yeyaraþaka poto Maiþamakire yire jeyobaaikaipi ārīwa'ri imatikaja po'imajare imaraþe yire na'mitiyaokaro'si. Suþa imarī Jesúrika bojariroka nare yiwārōmaka jījimakapi tokarāre yire ā'mitirape. ¹³ I'suþaka simako'omakaja Tróaderā majeyomaki Titore imabeþakā'ā ba'iaja yipūparape. Torājīrā mae, tokarāre yimajaroka bojaweatirā Macedoniaka'iarā ya'raþe Titore mo'arī.

¹⁴ Ba'iaja yipūpariko'omakaja Cristorirā yija imamaka dakoa imabeyua yijare tērīükia mae. Suþa imarī "Jiitaka mibaayu Tuparā", āþaraka jia yija pūparijayu. Suþabatirā Cristorika bojariroka boþibarimaja yija imaokaro'si Tuparāte yijare pūataeka ritaja po'imajare sōñaokaro'si. I'suþaka simamaka ī'rākō'ñimato jariwa'ririmarijāja sayija bojataþamaka ā'mitiritirā, Cristore nayi'yu. Īakōrī je'e, ikuþaka sime: Maþaõmea majoeika poto ritaja sajjsia

þibika ritaja þo'imajare wī'ika upaka simarijau. ¹⁵ Cristorika bojariroka yija bojaþibamaka īawa'ri jījimaka Tuþarāte yijaka ime. Kirika yija wārōtaþa, Tuþarā þð'irā a'rirükirā, supabatirāoka ba'iaja imarika tiybeyurð'orā a'rirükirā pariþi sā'mitiririjayurā. ¹⁶ Cristore yi'riberirika ima, "Ba'iaja imarika tiybeyurð'orā a'ririwāþaka", ãrīwa'ri nare yija bojamaka nayi'ribeyu Cristorika yija wārōika ã'mitiririyapabeyurā. Tuþarā þð'irā a'rirükirāo'si þuri nare yija wārōika nayi'yu õňia nimajiparukiroka naro'si simamaka. I'supaka Cristorika yija wārōrijayua þemawa'ribaji imatiyaika simamaka Tuþarāte yijare jeyobaaberirikareka, marākā'ã baatirā wājia sayija bojawāruberijāäeka. ¹⁷ I'supaka ñaňua simako'omakaja, ríkimarāja nime niňerū tōþoriyapawa'ri takaja Cristorika bojariroka wārōtarimaja. Nuþaka baarijaribeyurā yija þuri. Jesúrirā imarī, kirika bojariroka þakirimarijāa þo'imajare wārōerā Tuþarāte pūatairā yija ime. I'supaka þupajoairā yija ima simamaka kīika wājitatjī wājirokaþi yija wārōrijayu.

3

"Mamarī imara'aekakukukaka be'erōð mamakukukaka majaroka mayi'ririjarirükia ikuþaka sime", Pablotē ãrīka

¹ I'supaka yo'oko'omakaja "Yija imarā imatiyarimaja", ãrīwa'rimarā i'supaka mijare yija bojayu. Aþerā wārōrimaja þuri "Imatiyarimaja yija ime", ãrīkoperijayurā. Mija þð'irā netarijayu þoto þaperā naro'si aþerāte o'oeaka mijare nabearijayu. I'supaka mijare nabeaïka þaperā ima, "Jia wārōirā nime", ãrīwa'ri nawārōirð'okarāre no'orūjerijayu. I'supakajaoka aþerð'orā na'yú þoto mijare nawārōikakaka þaperā no'orūjerijayu. Yija þuri, i'supaka baabeyurā. ² Mijaja imarā "Jia wārōirā yija ime", ãparaka þaperā yija bearükirā upaka yijaro'si imarā. Yija wārōika yi'riwa'ri ba'iaja mijā baaika ja'atatirā aþeupaka mijā o'amaka īatirā, "Jia Cristorika bojariroka Pablórākare nare wārōyu", ritaja þo'imajare ãrīþupajoarijayu. I'supaka mijā baaika yija þupakarā sayija õňu. ³ Cristo þaperā maika upaka imarā mijā ime. Kirika bojariroka yija wārōikapi ãrīwa'ri Cristore mijā þupaka jia o'aika ritaja þo'imajare īawārūpatayu. Aþerā wārōrimaja þaperā o'oeaka narikaika upakamarā mijā ime. Tuþarā, õňia imajiparimajī Espíritu Santore mijā þupakarā mijare kiňa'ajāäeka simamaka i'supaka sime. Moisés imaroyikakiro'si ãtāþāiarā Tuþarāte o'oeaka upakamarā sime mae. I'supakamarā simamaka maþupaka Espíritu Santojo mare o'arijayuka.

⁴ Jia mijare yija wārōerā Cristore yijare jeyobaayu. I'supaka simamaka "Nare yija wārōikapi ãrīwa'ri Cristore yaþaika upaka baairā nime", Tuþarāte īaika wājitatjī yija ãrīwārūyu. ⁵ I'supaka jījimaka yija ãňua simako'omakaja yija þupayariji yija õňuaþi ãrīwa'rimarā jia yija wārōyu. Tuþarāte yijare jeyobaaiþaki ãrīwa'ri takaja ritaja yija baawārūyu. ⁶ Tuþarājaoka imaki kimajaroka mamakukukaka bojaþirimaja yija imaoþaro'si yijare jeyobaaiþki. Suþa imarī "Yimakire ã'mitiripéairāte yitārāňu", Tuþarāte ãňua bojaika sime mamakukukaka majaroka. Suþa imarī bikija Moisés imaroyikakite o'oeaka ãrīroyika upakamarā yija wārōyu mae. Espíritu Santoþi ãrīwa'ri maþupaka o'amaka kire mayi'rirukiakaka sabojayu mamakukukaka majaroka. Bikija Tuþarāte jā'meka o'oeaka yi'rikopéirā þuri nareyaráka be'erōð kika imajipabesarāňurā. I'supakamarā sime mamakukukaka majaroka

yi'yurāro'si puri. Espíritu Santore nare ña'rījāimaka Tuparāka ñia nimajiparāñu ārīwa'ri sabojayu.

7-8 Kijā'meika āta pāiarā o'otirā, Moisés imaroyirekakite mamarī Tuparāte kire saja'ataeka. I'sia kire kija'ataekarīmi Tuparāte kīaeka be'erō'õ simamaka jimarī jājia Moisés pema yaaboaeka. I'supaka simamaka Israeltatarā marākā'ā baatirā sarakaje pāâberiwa'ri kipema niariyapaberika. Bikija Tuparāte jā'meka jiitaka simaeka. I'supaka simaeka kopakaja Moisés pema jājia yaaboaeka. Supa imariptotojo ī'rārīmi upakaja sariririjarika. Bikija Tuparāte jā'meka o'oeka jājia yaaboaikapitiyika po'imajaro'si kire sakija'ataeka simako'omakaja sayi'riwārūberiwa'ri, Tuparā pō'irā po'imajare a'ribikerika ārīwa'ri sabojayu. Mamarī kijā'meroyika yaaboaikapitiyika sakija'ataeka simako'omakaja satērīwa'ribaji jia sime ika mamakukukaka majaroka. Supa imari ñia imajiparūkiakaka Espíritu Santore maro'si e'era'akea. I'supaka ima imari, ñamajī aperikurioka purirükimarīa sime. ⁹ Bikija Moisés imaroyikakite kijā'merūkia Tuparāte kire ījikakaka puri sayi'riberiwa'ri "Tuparāte yapaika upaka po'imajare baabepakā'ā ba'iaja nare kimarūjerāñu", sāñu. I'supaka imariptotojo jājia yaaboaikapí setaeka. Ika mamakukukaka majaroka puri Tuparāte īaika wājitatāji wājia po'imajare imarūjerikakaka mare bojaika. Supa imari bikijakaka jājia yaaboaikapí setako'omakaja mamakukukaka puri tērīwa'ribaji imatiyaika majaroka sime. ¹⁰ Jia simaroyika mamarī Moiséte jā'meroyika. Supa simako'omakaja satērīwa'ribaji imatiyaika sime ika mamakukukaka majaroka. I'supaka maþupajoika simamaka, "Mamarī imara'aea majaroka imatiyabeyua sime mae", marīþupajoayu. ¹¹ Ñoaka imarūkimarīa imariptotojo Moiséte jā'meroyika jājia yaaboaika watopekapí etaeka. I'supaka simamaka, ika mamakukukaka majaroka Tuparāte mare ja'ataeka puri imajiparūkia imari, tērīwa'ribaji imatiyaika sime.

¹² "Imajiparūkia sime", jia ñorwārūirā imari, kīkirimarīa po'imajare sayija wārōrijayu. ¹³ Imajiparūkia simamaka, Moisés imaroyirekaki upaka yija imabeyu. Kipema jājia yaaboaeka yaririjarika Israelkarāre īakoreka sayapāiaþi kipema kirārīta'royika. Kipema jājia yaaboaeka yaririjarika ārīrikopakaja mamarī Moiséte jā'meroyika tiyirijayua. ¹⁴ I'supaka simarijariko'omakaja Israelkarā puri satiyirijayua ā'mitiripēaberikarā imari, maekakaoka i'supakaja imañujurā rupu. I'supaka imari nimamaka, Moiséte jā'meroyirekakaka niaika poto, "Kopakaja Tuparāte satiyetaeka", ārīwārūbeyurā nime. I'supaka imabekaja, Cristore takaja yi'yurā nimajikareka puri jia sanorīwārūjīñu. ¹⁵ I'supaka imariptotojo maekaka þariji Moiséte o'oeka wārūriptotojo sanorīwārūbeyukaji rupu. ¹⁶ I'supaka simakoþeko'omakaja Maiþamakire ī'rārimarāre yi'riñ'mumaka īatirā nare kijeyobaayu "Saniawārūrū", ārīwa'ri. ¹⁷ Espíritu Santopi ārīwa'ri Maiþamakire mare jeyobaayu. I'supaka mare jeyobaabaraka maka kimarijayua simamaka, Moiséte jā'meroyika mayi'rikopéka ja'atatirā, Cristore yapaika upakaja baawārūirā maime mae. ¹⁸ Kopakaja jia sōrīwāpu'atairā jariwa'ri, Maiþamakire þupajoarijaparaka, tērīwa'ribaji kima morīwārūrijayu mae. I'supaka maimaþi ī'rārīmi upakaja jiibaji Maiþamaki upakaja maimarijarā Espíritu Santore maþupaka mare o'arijayu.

4

¹ Yijare wayuñawa'ri, yijare wā'matirā kimajaroka mamakukukaka po'imajare wārōrimaja Tuparāte yijare imarūjeka. I'supaka simamaka, ba'iaja aperikuri yijaro'si simarijayua imako'omakaja, sayija wārōrija'atabeyu. ² Supa imarī aperāte kareaja i'yoa baarijayu upaka baabeyurā yija ime. I'supakajaoka "Jia po'imajare yijare yi'rīrū", ārīwa'ri waþuju nare þakibeyurā yija ime. I'supaka imarā imarī, Tuparārika bojariroka aþemijipi so'atirā yija ñōñ upakaja yija þupajoaika wārōbeyurā yija ime. Supa imarī Tuparāte īaika wājítāji jia wājiroka norīwaþu'atawārūirokapi po'imajare Tuparārika yija wārōyu. I'supaka yija baamaka "Pakibeyurā nime", po'imajare yijareka ārīwārūyu. ³ I'supaka yija wārōika simako'omakaja "Pablórākare wārōika ī'rārimarāre ñōñwaþu'atabeyu", ññurā mijia ime ī'rārimarā. Ikuþaka sime: Maiþamakire yi'rīriyaþaberiwā'ri, ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā a'rīrūkirā imarī, yija wārōika norīwaþu'atawārūbeyu. ⁴ Cristore nayi'ribeyuaþi ārīwa'ri po'imajare kiþakika upakaja Satanāre nare imarūjerijayu rupu. Supa imarī Jesúrika tērīwa'ribaji imatiyaiki bojariroka ñōñwaþu'atabeyaka nare kimarūjerijayu. I'supaka nimarijayua simamaka, "Tuparāte ima upakaja Jesúre ime", narīwārūbeyu. ⁵ Jesucristore jiyipupaka ññurā imarī, yija baarijayuakaka takaja þupajoabaraka po'imajare wārōbeyurā yija. "Imatiyairā Pablórākare ime mirākiyu", mijia ārīrika yaþaberiwā'ri i'supaka yija baabeyu. I'supaka baabekaja "Jesucristo kime Maiþamaki", aþparaka yija wārōrijayu. Supa imarī mijare īarīþparaka yija ba'irabejirā Jesúre yijare þuataeka simamaka, kiyaþaeka upakaja yija baarijayu. ⁶ Tuparā þuri ika wejea rubu'ataeka, neia simakoþekareka saborirūjekaki. I'supakajaoka Cristore yija ñōñberikopekareka, yijare kire kiõrīwārūrūjeka. Supa imarī Jesucristore yija yi'þakā'ā Tuparāja tērīriki kimaoka yija þuparō'ðrā yijare ñōñberjerapaki.

⁷ Tērītakakaka Tuparārika bojarī kiþūataekarā imariþotojo "Tērīrirā yija ime", ārībeyurā yija. īakōrī je'e: Waþajā'ri marīa jotoka'i jototōsiarā waþajā'ri ñāma upaka imarā yija ime. I'supaka simamaka yija þupakarā Tuparārika yijareka imarā yija ime. Supa imarī "Naþupajoaiþimariā wārōrimaja nime. Tuparā tērīrikaja imakite nare jeyobaaiþaki jia nabaayu", po'imajare yijareka ārīwārūyu mae. ⁸ Po'imajare Jesúrika bojariroka wārōriþpareaja, ī'rākurimarā ba'iaja yija jūarijayu. I'supaka simako'omakaja, sarāja sayija ja'atarijaribeyu. I'supakajaoka "¿Marākā'ā yija baarāñu mae?", ārīþupajoako'omakaja "Tuparāte yijare ja'atayu", ārībeyurā yija ime. ⁹ Ríkimarāja yijare a'mijlairāte imako'omakaja Tuparā þuri yijare ja'atabeyuka. ī'rākurimarā yijare jāärika ri'kakopeirā imarī, yijare nakāmibaaka simako'omakaja Tuparāte yijare jeyobaaiþa simamaka yijare najāäwārūbeyu. ¹⁰ Yija turirijayurō'ð rakakaja nime ī'rārimarā yijare jāärika ri'karijayurā. Jesúre najāäeka upakajaoka yijare najāäriyaþayu. I'supakajaoka ba'iaja kijüaeka upakaja jūariþotojo jia sayija rakajeþāamaka īawa'ri, "Naþupakareka Jesúre imamaka, kirikapi i'supaka nime", po'imajare ārīwārūokaro'si supa yija imarijayu. ¹¹ Jesúrika bojariroka yija wārōriþpareareka, ī'rārīmi upakaja yijare jāärika nari'kaika watopekarekaja yija imarijayu. I'supaka yijaro'si simako'omakaja "Jesúre naþupakareka imapi ārīwa'ri kiuþaka jia sanarakajeþāärijayu", yijareka po'imajare ārīwārūokaro'si i'supaka yija jūarijayu. ¹² I'supaka ba'iaja yija jūaika simako'omakaja, yija wārōika

ã'mitiritirã samija yi'yuapi ãrïwa'ri Tuparãka õnia mijia imajiparãnu.

¹³ I'supaka simamaka ba'iaja yija þuparibeyu. Mija ïabe, ikupaka sãnu Tuþarã majaroþñu o'oekara: "Tuparâte yi'yuka imarî, kirika bojariroka þo'imajare yiwäröyu", ïrïkate ãrïka. I'supakajaoka yija þupajoayu yijaro'si. Tuparâte ã'mitiripëairã imarî, kirika bojariroka ja'atarimarijaja yija wärörijayu. ¹⁴ I'supaka þupajoairã imarî, þo'imaja yi-jare jäärika ri'kakopeika yija kikibeyu. Maipamaki Jesucristo reyaekakite õnia Tuparâte jariþe'rirüjeka ate. Suþa imarî Jesúrirâ yija imamaka, "Yija reyakopeko'omakaja õnia Tuparâte yijare jariþe'rirüjerânu ate", yija ãrïþupajoayu. I'supakajaoka mijare kibaarânu. Supabatirã kimarð'õrã Tuparâte mare e'ewa'rirânu. ¹⁵ Suþa simamaka, "Jia mimo'ri si simarû", ãrïwa'ri ba'iaja jüariþotojo Tuparârika bojariroka mijare yija wärörijayu. I'supaka yija baaika simamaka ï'rârîmi upakaja rïkimabaji Jesucristore yi'yurâ þo'imajare imarijayu. Kire nayi'yuapi ãrïwa'ri jia Tuparâte nare baamaka "Mare wayuiaiki imarî, jia Tuparâte mare baayu", narïrijayu. Suþa imarî "Tërikitaja imatiyaiki kime", ãrïwa'ri þo'imajare kire jiyipupayeerijayu.

¹⁶ I'supaka simamaka ba'iaja þupapékaja Jesúrika bojariroka ja'atarimarijaja yija wärörijayu. Yija þo'ia ba'iaja jüabaraka rüetaka sajaririjariko'omakaja ï'rârîmi upakaja yija þupaka okajäjia imao'karo'si Tuparâte yijare jeyobaarijayu. ¹⁷ Ritaja wejea yija turitaþarð'õ ba'iaja yija jüarijaya þuri wejeþ'râkaja imarûkimañia sime. Suþa yija jüako'omakaja, "Kika õnia yija imajiparükia þuri têrïwa'ribaji jia imarûkia sime yijaro'si", ãrïþupajoawa'ri, maekaka jimarî ba'iaja yija jüakopeika marâ imabeyua yijaro'si. ¹⁸ Suþa imarî ika ka'iareka yija ïarijaya þuri þurirûkia sime. I'supakamarâ yija ïabeyua þuri imajiparükia ima. I'supaka simamaka, maekaka yija ïarijaya þupajoatiyabekaja yija ime. Mabo'ikakurirâ maimarûkiakaka þuri sñabeririþotojo sayija þupajoatiyarijayu.

5

¹ Ika mapo'ia wejejë'râkaja õnia imarûkiro'simaria sime, ñojimarijji reyarûkia. I'supaka simako'omakaja "Mareyârâka be'erð'õ õnia mare jariþe'rirüjetirâ mapo'ia Tuparâte mare o'arânu", marîþupajoayu. I'supaka mare kibaarûki þo'ipuri maekaka mapo'ia ima upakamarâ imarâka, õnia imajiparükia imarî. ² Ika ka'iareka imabaraka ka'wisika majüarijaya poto Tuparâ þð'irâ mamaka þo'iaþi imarika maþupajoarijaya. ³ Yiaþupaka takapijimarijâ Tuparâ þð'irâ maimarâka simamaka i'supaka ñañu. Mamaka þo'ia mare kio'arâkapi kiþð'irâ maimarânu. ⁴ Ba'iaja imarikareka rüñurâ imariþotojo dakoa okamirâmarâjaja aþekukurâ imarika maimariþupajoayu. I'supaka maþupajoaika, "Po'imarîrâ maimariyapayu", ãrïwa'rimarijâ samaþupajoayu. Wâärð'õrâ maima ja'atadirâ, reyariba'ikakamarâ þo'ikirâ maimariyapayu. ⁵ Suþa imarî mareyârâka be'erð'õpi, þo'ia mare kija'atarâkapi maimao'karo'si Tuparâte mare þo'ijiaeaka. Suþa imarî "Tuparâ imaki i'supaka mare baarûkika", marîwärñokaro'si Espíritu Santore mare kiñ'aþâeka.

⁶ I'toþtepi ãrïwa'ri maka kima moñua simamaka, Tuparâte mayi'yu. Õ'ð'õrâ maima poto þuri, maiþamaki Jesucristo þð'irâ maimabeyua simako'omakaja "Mareyârâka be'erð'õpi þuri kika maimarânu", jijimaka marîrijayu. ⁷ Maekaka wâärð'õrâ kire maibeyukaja simamaka i'supaka

mañu. Jesúre yi'yurā imarī, "Mare kērika upakaja maro'si simarāñu", marīpuþajoayu samaibeyua simako'omakaja. ⁸ Suþa imarī "Tuþarāte ārīka upaka baaiki imarī maþo'ia mare kio'arāñu", mañu. I'suþaka simamaka, reyatirā sarekaja Maiþamakika maimariyapakoþeyu. ⁹ I'suþaka puþajoariþotojo ika ka'iareka ñnia maimatiyikuriji jijimaka kīajiyuika mabarijayu. Õ'õrā maima þoto mabarijayu upakajaoka mare-yarāka be'erõ'õpi maimarāñurõ'õrā mabaarāñu. I'suþaka imarijarirūkirā maime. ¹⁰ I'suþaka simamaka ritaja ika wejareka kiro'si mabaañjika ñrāñimi Cristore ñarāñu. I'suþaka kibaarāñurūmi jia, ba'iaoka kiro'si mabaañjika ko'apitorāja sawapa matõporāñu.

Ikupaka sime Tuþarākajia imarika

¹¹ I'suþaka kiro'si yija baañjika "Kīarūkia sime", ārīwa're Tuþarārika bojariroka po'imajare yi'yaokaro'si jia oyiaja nare yija wārōrijayu sayija õriwārūirõ'õjirāja. I'suþaka yija baaika, suþabatirāoka kiyapaika upakaja yija imarijayua ñnuka Tuþarā. I'suþaka simamaka samija ñnu je'e mijaro'sioka. ¹² Mija ñabe. "Jiirā nime", yijareka mijia ãñaokaro'simariña i'suþaka mijare yija bojayu ate. I'suþaka baabekaja "Pablórākare waþuju mijia jaiyuyeyu", yijare jaiyuyeirāte mijia ãñaokaro'si mijare sayija bojarrijayu. Ikupaka nime yijare jaiyuyeirā: "Jia wārōrimaja nime", po'imajare nareka ãñaokaro'si nawārōrijayu. I'suþaka baariþotojo "¿Yaje yija þuparõ'õpi þuri jia Tuþarāka yija ime?", narīri imakoþeyu. ¹³ Tuþarāte yijiyipuþayeetiyariþareaja "Waþuju wejabiritikakiji kime Pablo", ñrāñimarāre yireka ārīkopeikia, marā imabeyua yiro'si. I'suþaka narīko'omakaja "Jia õriþūairā imarī, Tuþarārika bojariroka jia yijare nawārōrijayu", yijareka mijia ārīpuþajoajíka jia sime. Jia mijare jeyobaaokaro'si i'suþaka yija baayu. ¹⁴ "Cristore mare wayuñatiyayu", ārīpuþajoairā imarī, jérñtarimarñaja kirika bojariroka yija wārōrijayu. Mare wayuñawa'rei ba'iaja mabaaika waþa maro'si kireyañjika simamaka, kika reyaekarā upakaja maime maro'sioka. ¹⁵ Ritaja po'imajare wayuñawa'rei ba'iaja nabaaeka waþa Jesúre naro'si reyañjika. Ikijioka imaki reyaripotojo ñnia jariþe'rikaki. Suþa imarī "Jijimaka maimarūkia takaja þupajoabekaja maimaye'e mae", ārīpuþajoawa'rei kīarijiyuika takaja mabarijariye'e.

¹⁶ Suþa imarī po'imajare ñatirā "I'suþaka nime", Tuþarāte õrībeyurāte ārīka upaka yija ārībeyu mae. Cristore yi'ribeyukajirā yija imaroyirapaka þoto þuri "Muþakaja imaki kime", kireka ārīpuþajoairā yija imaroyirape. Maekaka þuri jia Cristore yi'yurā imarī, ape upaka kireka yija þupajoayu. ¹⁷ Suþabatirā Jesucristoriki þuri Tuþarāte kiþupaka o'aekaki imaki. Bikija kimaroyika mirākareka apeupaka kiþupaka o'aekaki imarī, marokapi oyiaja þupajoaike kime mae. ¹⁸ Tuþarā ñrīkaja imaki maþupaka o'aiki. Bikija þuri kire jo'ata'arimaja maimaeka simako'omakaja Jesucristore reyaekapi ārīwa'rei "Jia ylka mijia imabe", Tuþarāte mare ārīka. Suþa imarī i'sia majaroka po'imajare yija wārōkapi jia kika nimaerā, nare bojirimajaro'si yijare kiþñataeka. ¹⁹ Mija ñabe, ikupaka sime po'imajare yija wārōika: Ritaja po'imaja Tuþarāte jo'ata'arimaja upaka nimako'omakaja jia kika nimarika kiyapaeaka. Suþa imarī ritaja ba'iaja nabaaika waþa Jesucristore naro'si reyañjokaro'si kire kiþñataeka. Suþabatirā kire nayi'yuapi ārīwa'rei dakoa oka nare imabeyua Tuþarāte ñaika wājítaji. Suþa imarī jijimakapi kirirā nare kimarñeyu. Ika majaroka ritaja po'imajare yija wārōtaþaokaro'si Tuþarāte yijare

pūataeka.²⁰ I'supaka simamaka Cristoro'si kirika bojariroka bojañirima yija ime. Po'imajare yija bojaika Tuparāja etatirā kibojari kopakaja nare sayija bojayu. I'supaka yija ima simamaka, "Kirika bojariroka yi'riwa'ri jia kika mijia imabe", po'imajare yija ãñuapi ãrīwa'ri Tuparāte nare okajāärrijayu.²¹ Mija ūabe. Írākurioka ba'iaja baakoribeyuka Jesúre imako'omakaja, ba'iaja baarimaji upaka reyarükika Tuparāte kire imarūjeka. I'supaka kibaaekapí ba'iaja mabaaika waþa kiwaþakoyika simamaka "Ba'iaja nabaaikapitiyika nimabesarāñu mae Yimakirirā imarī", mareka Tuparāte ãñu.

6

¹ Tuparāte yijare jeyobaamaka kimajaroka wārōrimaja imarī, ikupaka mijare yija ãñu: "Mijare wayuñabaraka, jia Tuparāte mijare baaika simamaka jia kire ã'mitiripēarijaparaka mijia imabe. Kire mijia yi'riþakiwā'imarīa'si."² Mija ūabe, kimajaroka o'oeka imapi ikupaka kērīka:

"Mijare yijeyobaarükirīmi seyaeka poto, mijia jēñerijayua ã'mitiritirā jia mijare yijeyobaaeka ba'iaja mijia jūækareka mijia waþu'yaokaro'si", ãrīwa'ri sabojayu.

Mija ã'mitipe yija jeyomarā. Maekaka puri po'imajare ã'mitiritikaja, supabatirā ba'iaja nabaaikareka nare tāäerā imatikakiji Tuparāte imarrijayu. Suþa imarī maekaka puri, kire najēñerāka upakaja kibaarāñu.

³ Kirika bojariroka wārōtapaþabara ba'iaja yija baabeyu, "Pakirimajaroka nawārōyu je'e", po'imajare yijareka ãrīa'si ãrīwa'ri.⁴ Suþa imarī "Rita sime, wājia Tuparāro'si ba'irabeñirimaja nime", po'imajare ãñaokaro'si Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija imarrijayu. Suþa imarī Írākurimariña ba'iaja aþerāte yijare baako'omakaja nare yija rupuþaþe'ebeyu. I'supakajaoka ba'iaja yija jūarijayu poto, sarekaja þupapækaja Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija ime. Mija ūabe, ikupaka sime ba'iaja yija jūarijayu:⁵ Yijare napajerijayua, wēkomaka imariwi'iarāoka Írākurimariña yijare natatikopeyu. Aþerikuri boebarā oyija rērītirā, þiperikapi "Nare majāäerā", aþparaka nakasererijayu. Supabatirā ríkimakaja ba'iraberika yijaro'si imamaka, jimariña aþerikuri yija rūrīrijayu. I'supakajaoka ñamiareka kãþekaja yija imarrijayu, aþerikuri ba'arika imabeyu potooka yija kësirabarijayu.⁶ Ritaja i'supaka ima yija rakajepāärrijayu ūawa'ri, "Rita sime Tuparāte yapaika upakaja Pablórākare baarijayu", po'imajare yijareka ãñu. I'supaka simamaka, jiiþuparā imarī, jiirokapi yija imarrijayu. I'supakajaoka jia Tuparārika bojariroka ññurā yija ime. Supabatirā yija yapaþeyua po'imajare yijare baako'omakaja sayija rakajepāärrijayu. Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, jia po'imajare wayuñawa'ri, nare yija jeyobaayu. Eþpíritu Santore yijareka ña'rñjäika imarī, kirikapi jia yijare kijeyobaarijayu. I'supakajaoka þakirimariña, po'imajare wayuñairā imarī, jia nare yija baarijayu.⁷ Tuparāte yijare jeyobaaikapi kimajaroka bojaika upakaja sayija wārōrijayu kiyapaika upakaja simaokaro'si. I'supaka kirika bojariroka yija wārōrijayu poto, jia yija imamaka ūawa'ri "Jiþupairā imarī, rita yijare nabojayu", narñrāñu.⁸ Írārimarā imarā yijare jiyiþupayeeirā, aþerimarā puri jēno'o. I'supakajaoka Írārimarā "Jia baarijayurā nime", ãñurā imariþotojo, aþerā puri i'supaka ãrībeyurā. Tuparāte pūataekarā yija imako'omakaja "Waþuju þakirimaja nime", Írārimarāre yijareka

ãrïkopeyu. ⁹ Rïkimarãjaoka nime yijare õrïriþotojo, “Ba’iratarã nime”, yijareka ãñurã. “Reyarükiräja nime”, yijareka narïko’omakaja, õñia yija ime ruþu. I’supakajaoka jimarã ba’iaja yijare nabaaika simako’omakaja reyabeyukajirã yija ime ruþu. ¹⁰ I’supaka simamaka aþerikuri jimarã ba’iaja þupariþotojo Maiþamakire jia yijare baarijayua þupajoawa’ri jijimaka yija imarijayu. I’supakajaoka wayuoka baairã imariþotojo Tuþarärika bojariroka yija wãðikapi ãrïwa’ri rïkimarã jia Tuþaräte narebaarukiakaka natõþoyu. Maekaka dakomarîrã yija imako’omakaja Jesûrirã yija imamaka, ritaja jia oyiaja kirika Tuþaräte yijare ja’atayu.

¹¹ Mija ã’mitipe yija jeyomarã, Corintowejeakarã. Ritaja yija þupajoaika ya’erimarijäa mijare yija bojayu, mijare wayuñatiyairã imarã. ¹² I’supaka mijaka yija imako’omakaja mija þuri rakajerimakiji yijaka imarã. ¹³ Í’rïka kimakaräte wãtawâ’ri naka kijaika upaka mijare yija bojarijayu. Suþa imarã ba’iaja imabekaja mijare yija wayuñaika upakaja yijare mija wayuñabe mijaro’sioka.

¹⁴ Cristore yi’ribeyurâka rîrâkibiritirã mija ima’si. Tuþaräte yaþaika upaka baairã, ba’iaja baarijayurâpitiyika Í’râtiji þupajoabaraka imawârûberijirã. Mia je’e i’siroka moriþwârûokaro’si sime neirõ’õ boirõ’õka rukubaka imaberijika ãñua. ¹⁵ I’supakajaoka, Cristo majamaki imarã, kika Í’râtiji þupajoawârûbeyuka kime Satanás. I’supakajaoka Cristore yi’yurâ kire yi’ribeyurâka Í’râtiji þupajoabaraka imawârûbeyurã. ¹⁶ Naþupaka nare ãñu upakaja þupajoatirã waþuju imaja jéraka nabaaeka jiyipupaka noñua Tuþaräte jiyipupaka õrïriwi’iarã imaberiri imakopeika. I’supakajaoka sime maro’si. Tuþarã õñia imajipaki maþupakarã ña’rîjäitkarã imarã, i’supaka waþuju ima jiyipupayeeräka jeyoaritiyabekaja maimaye’e. Mia, Tuþarâja ikuþaka bojaekaki kimajaropûñurã:

“Yire yi’yurâ þupakareka ñimajiparâñu. Nimarõ’õpiji naka ñimarijarirâñu.

Suþa imarã najiyipupayeerûkika ñimarâñu. I’supakajaoka yirirâ ñimarâñu naro’si”, ãrïwa’ri sabojayu kimajaropûñurã.

¹⁷ Ikuþaka këñu apea:

“Yirika yi’ribeyurâka Í’râtiji þupakirã mija ima’si. Suþabatirã nare mija jeyoaritiya’si, yiþapabeyu upaka naka mija baakoreka. Ñañu upakaja mija baarâkareka, yirirâ mija imamaka, jijimaka mijaka ñimarâñu”, mare këñu.

¹⁸ “I’supaka mijare yibaarâñu Mijaþaki upaka imawa’ri. I’supaka mijare yibaamaka yimakarã mija imarâñu”, ãrïwa’ri kibojayu Maiþamaki ritaja têrïwa’ribaji imatiyaiki.

7

¹ Mija ã’mitipe yija jeyomarã. I’supaka Tuþaräte mare bojaeka maro’siji ima. Suþa imarã Tuþaräte ïaika wâjítâji ba’iaja baariyaþaberiwa’ri kiyaþabeyua, suþabatirã maþupajoaika upakaja baabekaja maimaye’e. Ritaja i’supaka imarijayua ja’atatirã, Tuþaräte oyiaja jiyipupayeewa’ri, kiyaþaika upakaja baabaraka maimaye’e.

Kire nayi’þakâ’ä, jijimaka Corintowejeakarâka Pablote imaeaka

² Yija jeyomarã, yijare mija wayuñabe. “Ba’iaja baairã nime”, ãrârimarâre yijareka ãrïko’omakaja, nirâreoka yija yaþaika upaka ba’iaja baaberaþparã yija. I’supakajaoka aþerâte ba’iaja baarûjekoribeyurã yija ime. Suþabatirâoka yijaro’si niñerû tôþorika yaþawa’riji þo’imajare

waþuju þakiberaþarā yija. ³ "I'suþaka yijareka jairā mijā ime", ārīwa'rimarīa mijare sayibojayu. Koþakaja jimarīa mijare yija wātatiyayu bikija mijare ñarñtirape. I'suþaka simamaka, mijaka yija imarijayua, yija reyarāñu rō'ðjirārāja mijare yija wayuñarija'atabesarāñu. ⁴ I'suþaka simamaka, "Nare yibojaika uþakaja yire nayi'rirāñu", mijareka ñarñpuþajoayu. "Jia Tuþarāte yaþaika uþakaja baairā nime Corintowejeakarā", ārñpuþajoawa'ri jijimaka mijaka ñime. Suþa imarība'iaja yija jūarijayua simako'omakaja jiitakaja yiþuþayu.

⁵ Tróaderō'ðpi Macedonia ka'iarā yija etaraþaka be'erō'ð ð'rākurioka jiiþaňaka jērñtakoribeyukajirā yija imaraþe. I'suþakajaoka yija eyairō'ð rakakaja ba'iaja oka yijare imarijariroyiraþaka. I'suþaka simamaka, jimarīa tokarāre yijaka okabojiroyiraþe. Ba'iaja þuþaririka yijaro'si simarijariroyiraþe apea. ⁶ I'suþaka yijaro'si simarijariroyiraþaka simako'omakaja Titore yija þō'irā etamaka jia yija þuþarape. Ba'iaja þuþarijayurāte okajājia imarñjeiki imarī, Tuþarāte yijare jeyobaaraþe. ⁷ Titore ð'ørā etaraþakaþi takaja ārīwa'rimarīa jijimaka yija ime. Mija þō'irā kimarapaka þoto, jia mijā imamaka kñarapaka imarī jijimakapi ð'ørā ketaraþe. Saþi ārīwa'ri jijimaka yija ime yijaro'sioka. Ikuþaka Titore yijare bojaetaraþe: "Ba'iaja yija ima ã'mitirirā Pablote ba'iaja þuþayu", ārīwa'ri i'suþakajaoka Corintokarāre ime naro'si. Suþa imarī jimarīa mire niariyaþayu. Suþabatirāoka mire wātawa'ri miyaþaika uþakaja nabaarijayu", ārīwa'ri kibojaetaraþe. Sā'mitirirā, tērīwa'ribaji jijimaka ñime mae.

⁸ Suþabatirā bikija þaperā mijare yiþuþatarapaka ðatirā ba'iaja mijā þuþarapakakaka ña'mitirape. I'suþaka simako'omakaja "T'sia þaperā yiþuþataberiri imakoperaþe", ārñpuþajoabeyuka yi'i. Þaperā mijare yiþuþatarapaka þoto "S̄iatirā ba'iaja naþuþarirāñu je'e", ñarñpuþajoakoperaþe. I'suþaka simako'omakaja, ba'iaja mijā þuþarapaka ñojimarīji mijareka so'raþe. ⁹ Suþa imarī ðatirā ba'iaja mijā þuþayuaþi ārīwa'rimarīa jijimaka ñime. Ikuþaka sime ã'mitirkōrī je'e: "Ba'iaja baarika ja'atatirā Tuþarāte yaþaika uþaka oyiaja nabaarijayu mae", kērñetarapaka ã'mitiriwa'ri jijimaka ñime. I'suþaka simarika Tuþarāte yaþamaka i'suþaka mijaro'si simaraþe. Suþa imarījiaro'si imaraþakaja ba'iaja mijā þuþarika simamaka, "Yija þaperapi ba'iaja nare yija baaberaþe", yija ārñpuþajoayu. ¹⁰ Ba'iaja mabaaiaka ðatirā ba'iaja Tuþarāte mare þuþarirūjeyu. I'suþaka kibaamaka, saja'atatirā kiyaþaika uþaka oyiaja mabaaoðaro'si i'suþaka mare kibaayu. I'suþaka simamaka ba'iaja mabaaiaka ye'kariatirā, t̄marīji mare kibaarūkia imareka mare sakitāäyu. Saþi ārīwa'ri ba'iaja þuþarijariþeyurā maime. Topi Tuþarāte yi'ribeyurā þuri, ba'iaja nabaakareka ba'iaja þuþariþotojo "Sayija ja'ataerā yijare miwayuñabe", Tuþarāte ārībeyurā. Suþa imarī kipð'irā a'rirūkimarīrā nime. ¹¹ Æ'mitirkōrī je'e. Tuþarāte yaþaika uþaka mijaro'si yo'oraþaka ðatirā, ba'iaja mijā þuþarape. I'suþaka imariþotojo jia yijaka imariyaþawa'ri ñojimarīji ikuþaka mijā jarape: "T'þoþrāja, ba'iaja mibaarijayua mijā'atabe", mijā watopekareka imakite mijā ārāþe. Suþabatirā "¿Dako baaerā ñoaitakaja 'Sareka kimaparū', ārñrūjeirā uþaka mabaaraþe jee?", ðparaka i'yoþiyurā mijā jarape. "Ñojimarīji oka yija jiebeririþareaja, t̄marīji Tuþarāte yijare baarāñu je'e", mijā ārñpuþajoarape. I'suþaka imarī imarī yire jiyiþuþaka ðrīwa'ri jimarīa yire mijā ñariyaþayu. Suþa imarī mijā watopekarā ba'iaja baaraþakite t̄marīji mijā baaraþe ki'yoþiyaokaro'si. Suþa jia baaraþarā

mija imamaka dakoa oka imabeyua mijaro'si mae. ¹² I'supaka mijabaařkiakaka mijaro'si yo'orapaka simako'omakaja ba'iaja baarařpakte, supabatirāoka sajūarimajire takaja puřajoawa'rimarā sayo'orape. Tuparāte īaika wājítāji "Rita, jia Pablote majiyipupayeeyu", āñurā mijajayaokaro'si mijaro'si sayo'ořijirape.

¹³ Supa imarī yipaperā īatirā jia yire mijja yi'yua ā'mitiritirā okajāja yija jayu. Supabatirā, jaibaraka mijaka Titore imarařpaka simamaka, jia puřayuka kime mae. Jijimaka kimamaka īawa'ri, tēřiwa'ribaji jijimaka yija jayu mae. ¹⁴ Mija pō'irā ke'rirā baarařpaka poto "Jia mire e'etoritirā, Corintokarāre mire yi'rirāñu", Titore ūaritirape. Kire ūarāřpaka upakaja mijja baarařpe. Supa imarī dikapi āřiwa'ri kirokapi i'yop'iřibeyuka yi'i mae. "Jia mire nabaarāñu", āřiwa'ri Titore yija bojarařpaka rita kire yija āřape mirākyu. I'supakajaoka ī'rākuri upakaja mijare yija bojarařpaka rita simarařpe. ¹⁵ Jia kika imarika yařawa'ri jiyipupakapi kire mijja e'etorape. Supabatirā jiajaoka kire mijja yi'rāpe. Ritaja i'supaka kire mijja baaeka mirāka puřajoabaraka jiibaji mijare kiwayuřiarjayu mae. ¹⁶ Supa imarī "Tuparāte yařaika upaka oyiaja baabaraka nimirāñu", āparaka jijimaka mijaka ūime mae.

8

Wayuoka baairāte jijimakapi majeyobaaye'e

¹ Mija ā'mitiře yija jeyomarā. Ritaja Macedoniakarā* Jesúre yi'yurā majaroka mijare yija bojaerā baayu. Nare wayuřawa'ri jia Tuparāte nare jeyobaaika upakajaoka aperāte jia oyiaja nabaarijayu naro'si. ² Rikimakaja ba'iaja aperāte nare ka'wisijūarūjeko'omakaja jijimaka nime. Supabatirā wayuokatakaja baairā imariřotojo aperāte jeyobaarka puřajoawa'ri rikimarāja niňerū narēarape. ³ I'supaka jijimakapi narēarapaka yiňakoapi ūiarapaka simamaka, "Rita sime", ūaňu. Nijirūkia imarō'ōjirāja ūiripotojo wayuoka baairāte wayuřawa'ri, narikataku tuikopeikakaka ūariji nare nijirape. Nare sayijěňeberiko'omakaja wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niňerū yire nijirape nařō'irā saye'ewa'yaokaro'si. ⁴ "Jesúre yi'yurā wayuoka baairā Jerusalénreka imarāte yija jeyobaayu. Supa imarī ika niňerū naro'si mijja e'ewa'pe", āparaka yijare sanaja'atarape, nare jeyobaatiyawa'ri. "I'supaka nare jeyobaatirā jijimaka yija imarāñu", āřiwa'ri i'supaka nabaarařpe. ⁵ "Ō'ōjirāja najeyobaakořejika marā imabeyua", yija āřipupajoarařpe sanarēaerā baarařpaka rupu. I'supaka yija puřajoarařpaka simako'omakaja satēřiwa'ribaji jia nabaarařpe. Sanarēaerā baaeka ikupaka narāpe mamarī: "Jesús, yija ūamaki, miyapaika upakaja yija baarāñu." Supabatirāoka Tuparāte yařaika upakaja baairā imarī, "Yijare mijja bojarāka upakaja yija yi'rirāñu", narāpe yijareoka. ⁶ Supa imarī mijaro'sioka jijimakapi niňerū rēabaraka mijja ima e'ebaraka Titore imarātorā kire yija puřatarape. Ikijioka imaki mamarītaka niňerū rēarikakaka mijare jaiňumurapaki. I'supakajaoka jijimakapi samija rēaweaerā "Nare kijeyobaarū", āřiwa'ri mijja pō'irā kire yija puřatarape. ⁷ Supa imarī tēřiwa'ribaji Tuparārikakaka jia ūnurā imarī, i'supaka jia tokarāre mijja jeyobaabe. I'supakajaoka "Rita āňuka kime", āřiwa'ri, Jesucristore oyiaja jia mijja yi'ririſayu. Supabatirā kirika bojariroka ūnurā imarī, jia samija

* **8:1** Corinto se encontró en la provincia de Acaya. Macedonia era una provincia al norte de Acaya. Véase el mapa.

bojawārūyu. I'supaka baabaraka jimarīa po'imajare jeyobaairā mijā ime. Supabatirāoka yijare jia wātatiyairā mijā ime. Supa imarī wayuoka baairāte tērīrikaja wayuūawa'ri jia nare mijā jeyobaabe.

⁸ Mijare jā'merimariā sime, bojarika simamaka i'supaka ūnañu. "Jerusalénreka imarāte yija jeyobaarāñu", ārīwa'ri Macedoniakarāre yijare ārāpaka mijā ūrīrika yaþawa'ri mijare sayibojayu. Sā'mitiritirā "Maro'sioka nare majeyobaaerā", mijā ūrīrika yaþawa'ri i'supaka mijare yibojayu. I'supaka nare mijā jeyobaamaka ūatirā, "Ritaoka aperāte wayuūairā nime", mijareka ūarīwārūrāñu. ⁹ "Jia mare baaiki kime maiþamaki Jesucristo", ārīwārūrāñu imarī, wayuoka baairāte jeyobaarika þupajoairā mijā imabe. Tuparāte imarō'orā tērīwa'ribaji imatiyaiki imariþotojo mijare wayuūawa'ri saja'atatirā po'imaji kipō'ijirika. Ika ka'iarā kimariþareaja wayuoka baaiki upaka kimaeka. I'supaka kimaeka, jia Tuparāka dakoa jariwa'ririmariā mijā imaokaro'si.

¹⁰ Jia mijā imarika yaþawa'ri mijare yokajāaerā baayu. Bikija o'rapajē'rārā mijā baaū'murapakarā ate mijā þupajoarika yiþaþayu. "Wayuoka baairāte majeyobaaerā", ārīwa'ri aperā ruþubajirā jījimakapi niñerū mijā rēaū'murape. ¹¹ Mamarī jījimakapi samija baaū'mutirapaka upakajaoka mijā rikaikarō'ōjirāja ūjibaraka jījimakapiji samija rēawearika yiþaþayu. ¹² Marikaika ko'apitorāja maijijīka jia sime. Jeyobaarika yaþawa'ri sakijika simamaka ūrātiji oyajia sime Tuparāro'si. Marikaika tērīwa'ribaji mare jēñebeyuka kime Tuparā.

¹³ Mija rikaika þemawa'ribajirā aperāte jeyobaatirā wayuoka mijā baaerāmarīa i'supaka mijare ūnañu. ūrātiji miha imaokaro'si i'supaka mijare ūnañu. ¹⁴ Mija puri maekaka wayuoka nabaaika þoto ūkimakaja mijā rikayu. I'supaka simamaka nare mijā jeyobaabe. ūnamajī wayuoka mijā baarāka þoto ūrā ate ūkimakaja rikarāñurā je'e aþeyari. I'supaka simajīkareka mijare najeyobaarāñu. Suþa baawa'ri ūrātiji rikaokaro'si jia mijā jeyobaabu'arāñu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparā marjaropūñurā Moisés imaroyikakite bojaeka ikupaka ūnua: "Rikimakaja manā ayeekarā, kūþajī ayeekarāte sanapibaeka. Suþa imarī kūþajī ayekopekarāro'si nayaþaeka upakaja simaeka, supabatirā ūkimaka ay-ekarāro'sioka saþiyia tuiberika", ārīwa'ri sabojayu.

"Titorākare jia mijā e'etope", Pablotē ūrīka

¹⁶ Mijare yijeyobaariyapaika upakajaoka Titore mijare jeyobaariyapaþayu kiro'si. Tuparāte i'supaka kire þupajoarūjeka simamaka "Jia mibaayu Tuparā", kire ūnañu. ¹⁷ "Nare jeyobaakarō'si naþð'irā me'pe ate", kire ūapakā'ā, jia jījimakapi Titore yire yi'raþe. I'supaka kire ūarībeyukajikā'āja, jimarīa mijā pō'irā a'ririyapatikiji kimaraþe. Suþa imarī kiyapaika upakaja mijare ūrā ke'rirā baayu mae.

¹⁸ Titoka ūrīka majeyomakite mijā pō'irā yija þūatayu. Mija ūnuka imarī, Jesucristorika bojariroka jia bojawaþu'atawārūiki kimamaka ritaja Jesucristore ūmitiripēairā jia jiyipuþaka kire noñuka kime. ¹⁹ ūnamajī Corintoþi niñerū yija e'ewa'rirāka þoto, Jerusalénrā yijaka ke'rirā kire naþðatarape. Torā eyatirā wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yija ūjirāñu. I'supaka yija baamaka ūatirā, "Ritaoka wayuoka baairāte jeyobaairā nime Jesúre yi'yurā", yijareka po'imajare ūrīþupajoarāñu. I'supaka imawa'ri maiþamaki Jesucristore najiyipuþayeerāñu. ²⁰ "Rikimakaja niñerū narēarapaka jia naba'iaribeyu", ārīwa'ri yijareka

nakērājairika yaþabeyurā yija. I'suþaka simakoreka ĩ'rīka yijaka a'rirūkika imatiiki.²¹ Ba'iaja yijare nakērājairika yaþaberowi'ri jia oyiaja Tuparāte īaika wājitāji yija baarāñu. Suþabatirā þo'imajare īaika wājitāji i'suþakajaoka yija baarāñu.

²² Suþabatirā imaki aþika majeyomaki mijā þo'irā naka yipūataerā baaiki ate. Kire ññurā imarī, "Jia ba'irabeiki kime", yija ãñu. ĩ'rākurimariñā jia jeyobaatiki kimamaka i'suþaka yija ãñu. "Jia yi'yurā nime Corintowe-jeakarā", Titore aþakā'ã ã'mitiritirā mijare jeyobaarī ke'ririþapatiyyu mae. ²³ Suþa imarī Titore, aþerā ĩ'þarā majeyomarāþitiyika mijā þo'irā yipūatarāñu. Jia Titore ññurā mijā ime. Yijeyomaki imarī, yuþakaja mijare kiwārōrijayu. Kika ĩ'þarā nime aþerā majeyomarā jia Jesúre yi'yurā. "Jia Jesucristore nayi'yu", ãrīwa'ri Macedoniakarāre kika þuþataekarā nime. I'suþaka nimamaka īatirā jia Cristore jiyipuþaka noñu nimaupatiji. ²⁴ Mija þo'irā neyarāka þoto jia nare mijā e'etorika yiyapayu. I'suþaka mijā baamaka, "Ritaoka nare yaþairā nime", Macedoniakarāre ãrīþupajoarāñu. I'suþaka simamaka "Corintokarāre jia nare e'etorirāñu", Pablote yijare ãrāþaka rita sime", narīþupajoarāñu.

9

¹⁻² "Jesucristore yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si jiaþi niñerū narēayu", mijareka ãñuka imariþotojo mijaro'si sakaka yo'oerā baayu ruþu. Acayaka'iareka Corintorā imarāte bikija o'raþajē'rā wayuoka baairāte mijā jeyobaarika þuþapajoau' murapakakaka jijimakapi õ'õrā Macedoniaka'iakarāre yibojarijayu. I'suþaka yibojaika ã'mitiritirā jijimaka jariwa'ri "Maro'sioka i'suþakaja wayuoka baairāte majeyobaaye'e", aþparaka ríkimarāja Macedoniaka'iakarāoka jijimakapi niñerū ïjiriyapairā. ³⁻⁴ I'suþaka mijare ãrīþotojo yiruþurõ'õ Titorākare mijā þo'irā yipūtaweyu niñerū rēaweirika mijare najeyobaaokaro'si. ĩ'rārimarā Macedoniakarāre yika jeyoariwa'rirāñu je'e aþeyari. I'suþaka simamaka Titorākare mijare jeyobaarāñu "Rita sime wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si niñerū rēaweatikarā nimatiyu", yijare merāþaka simako'omakaja, niñerū narēaweabeyu ruþu", Macedoniakarāre yija eyarāka þoto yijare ãrīkoreka. "Jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaþairā nime", aþerāt yija ãñua simako'omakaja i'suþaka mijā baabesarākareka nawājítaji i'yoa yija jūarāñu. Suþabatirā i'suþakajaoka mijā jūarāñu je'e mijaro'sioka. ⁵ I'suþaka simakoreka "Yiruþu a'riweitirā nare mijā jeyobaaweiþe", ãrīwa'ri majeyomarā Titorākare mijā þo'irā yipūtaweyu. Niñerū mijā rēaü' murapaka mijā rēaweakaro'si mijare najeyobaañu. Suþa imarī torā yeyarāka þoto, sarēaweatiika mijā imarāñu. Suþabatirāoka "Ñojimarži samañjirika Pablote þakatayu", ãrīrika imabesarāka. Jia wayuoka baairāte jeyobaariyaþawa'ri jijimakapi mijā ïjirijarirākareka jia simarāñu.

⁶ Nare ïjirā baaeka ikupaka mijā þuþapajoabe: Ríkimaka ba'arika ðtebeyuka kūþajjī ba'arika rikaiki. Ríkimaka ba'arika ðteripuþaiki þuri ríkimakaja ba'arika rikaiki. Ikuþaka ãrīrika sime samarjikareka: Rita jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaþawa'ri ïjirijayukate jia Tuparāte jeyobaarāñu. Kirikaika wātaripotojo kūþajjī ïjikite þuri kūþajjī sawapa Tuparāte ïjirāñu. ⁷ Suþa imarī "O'õjirāja yija ïjirāñu", mijā ãrīþupajoairõ'õjirāja mijā ïjirijape. Wātaripotojo mijā ïjijikareka þuri jiamariñā simajñu. Suþabatirā mijā ïjiriyapaberiko'omakaja aþikate mijare þakataþakā'ã ã'mitiritirā, mijā

Íjijikaoka jiamarā sime. Mija pūpakanāja Íjirika yaþawa'ri mijā Íjijika þuri jia sime. Jíjimakaþi aþerāte jeyobaarijayurāka jíjimaka Tuþparāte ime. ⁸ I'supaka simamaka mijā yapaikā pemawa'ribaji mijare kija'atarāñu jia aþerāte mijā jeyobaarijayaokaro'si. Jia nare mijā baamaka ïatirā mijare kija'ataika ï'rakuri upakaja dakoa jariwa'ribesarāka mijaro'si. ⁹ Mija ïabe. Ikupaka sāñu Tuþparā majaropūñurā o'oeka:

"Tuþparāte jiyipuþayeeiki imaki kirikaika wātarimarāja wayuoka baairāte jeyobaarijayuka. Suþa imarī jia kibaaeka mirāka ye'karirimarāja jia Tuþparāte kire baajiparāñu", ãrīwa'ri sabojayu.

¹⁰ Tuþparā imaki ðterikiyapea moterükia maro'si imarūjerijayuka. Iki-jioka imaki ðterikiyapeapi ba'arika þo'imajare imaokaro'si baarijayuka. I'supaka baaiki imarī, ritaja jia mijare kija'atarijayu, sapi aþerāte jia mijā jeyobaarijayaokaro'si. I'supaka mijā jeyobaarijayuaþi ãrīwa'ri ríkimarāja aþerāte jia imarüjeiki kime Tuþparā. ¹¹ Suþabatirā dakoa jariwa'ririmarāja rikatirā jia aþerāte ï'rakuri upakaja mijā jeyobaaruþia mijare kija'atarāñu. Suþa imarī torā eyatirā mijā jeyobaalka nare yija ja'atarāka þoto, "Jia mibaayu Tuþparā", ãparaka kire najiyipuþayeerāñu.

¹² Ika mijā ïjikapi jia majeyomarā Jerusalénra wayuoka baairāte mijā imarūjerükitakajamarā simarāñu. Suþabatirāoka i'supaka mijā baaikapi ãrīwa'ri, "Jia mibaayu Tuþparā", ãparaka jiibaji kire najiyipuþayeerāñu.

¹³ I'supaka mijā baamaka, "Waþuju þakibekaja ritaitaka Jesúrika bojariroka yi'yurā nime", mijareka naríþuþajoarāñu. Suþabatirā nare jeyobaatirā, i'supakajaoka aþerāte mijā jeyobaarāka simamaka, jia Tuþparāte najiyipuþayeerāñu. ¹⁴ Suþabatirāoka "Mare najeyobaaerā Tuþparāte nare jeyobaaraþakapi, ãrīwa'ri jia mare nabaayu", narírāñu. I'supaka simamaka "Jia yijke nabaayu", ãrīwa'ri jia jíjimaitakapiji Tuþparāte mijaro'si najéñejirijarāñu. ¹⁵ Jia nare baarükirā mijā ima þuþajoatirā jíjimaka nime. I'sia têrīwa'ribaji jia mare baawa'ri Kimakire Tuþparāte maro'si þuataeka. Sõñurā imarī, dika apea marákā'ã ãrīrika imabeyua maro'si. Suþa imarī maimauþatiyi "Jiitaka mibaayu Tuþparā", kire marírijariye'e.

10

"Tuþparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka yiwārōrijayu", Pablote ãrīka

¹ Yi'i Pablo, oka mijaka jierika yaþaike imarī, ika mijare yibojaerā baaika mijā ã'mitiririka yiyaþayu. Po'imajare wayuñarimaji imarī, jiaþipi Jesúre nare jairoyika upakaja mijaka yijairiyapayu yiro'si. Tokarā ï'rārimarā ikupaka yireka ãñurā: "Maka kima þoto kíkirimakiji maka Pablote jairijayu. Aþerö'ðrā imatirā þaperapi maro'si kio'oika þoto þuri okajájiþi maro'si sakio'oyu", ãparaka yireka najajuyerijayu. ² I'supaka simamaka waþuju ba'iaja yireka jairāte mijā ã'mitiritya'si. Yire mijā yi'ritiyabe, sapi ãrīwa'ri mijā þo'irā eyatirā okajája mijare yijaikoreka. I'supaka mijare yijaiberikoperåkaoka, "Jesucristore yi'ribeyurā upaka Pablote ime", ãñurāte þuri okajájiþi jairika yiþuþajoayu. ³ Rita sime, mijā upakajaoka þo'imaja yija ime yijaro'sioka. Jesucristore yi'ribeyurāka yija imarijayua simako'omakaja nimarijayu upakataka baarijaribeyurā yija ime. I'supaka simamaka, noñu upakaja þuþajoatirā þo'imajare okabojirijayu upakamarā þakirimiji majaroka yija jaita'ruijayu. ⁴ Tuþparāte yi'ribeyurāte jia jaikoþeika upakamarāja têrīwa'ribaji Tuþparārikaþi þo'imajare yija wârōrijayu. I'supaka nare yija wârōmaka,

“Waþuju þakirimiji majaroka yija yi'rikopeyu rukuya”, þo'imajare ãrïwärürrijayu. I'suþakajaoka ritaja þakirimiji majaroka yi'yurâte yijare okae'emakaoka nare yija okatêrîrijayu sanaja'ataokaro'si.⁵ “Tuparârika jia wâjia imamiji ã'mitiritirâ jia kire norirû”, ãñurâ imarî, jia naþupajoakoþeikapi wärörimajare yija okatêrîwärüyú Tuparâte jeyobaaikaþi. Suþabatirâ “Aþerâ jiibaji þupajoairâ yija ime”, ãriþupajoawa'ri, naþupajoaimiji Tuparâte nare ðirûjebeyua sime. Suþa imarî yija wäröika yi'riwa'ri, naþupape'yu. Suþabatirâ Tuparâte yijare jeyobaamaka, Cristore yaþaika upaka oyiaja þo'imajare yija þupajoarüjerijayu.⁶ Mija þð'irâ yija eyarâka þoto Jesucristore yaþaika upakaja mijia yi'rîrâka jia simarâñu. Kire yi'ribesarâñurâte þuri sawapa yija yaþarâka upakaja yija baarâñu.

⁷ Mija þð'irâ ima mijia ïawârûbe: Í'rârimarâ mijia watopekarâ “Jesucristore þûataekarâ yija ime”, ãñurâ. I'suþaka ãñurâ imarî, “Pabloraþa Jesucristore þûataekarâjaoka imarâ naro'si”, narirû.⁸ “Maiþamaki Jesucristore þûataekarâ imarî, mijare okajâabaraka yija wäröyu”, ñañu. I'suþaka mijare ñapakâ'â “Yire na'mitiripéarû”, ãriwa'ri i'suþaka mare këñu”, yireka mijia ãriþupajoayu je'e. “Cristore mijia yi'yuua bitatarikoþakaja jiibaji Cristore mijia yi'rîrjayaokaro'si mijare yija jeyobaaerâ, maiþamaki Jesucristore yijare þûatarape”, ñañu. I'suþaka simamaka “Cristore þûataekakimarîka Pablotë ime”, waþuju yireka ãñuaþi maki yire i'yoþi'rîrûjewârûbesarâki.⁹ “Makîkirika yaþawa'ri þaþerapi okajâjia mare kijaipüarijayu”, mijia ãriþupajoajkareka i'suþakamarâ sime.¹⁰ Mija ïabe. Í'rârimarâ mijia watopekareka imarâ yire jaiuyuebaraka, ikupaka ãñurâ: “Þaþera mare kio'oikapi okajâjia jairipotojo maka kima þoto þuri wayuoka Pablotë baaroyi”, nañu. “Suþabatirâoka yijare kiwârðroyika þoto, ã'mitirijiyubeyua upaka kijaikoþeroyi”, ãþaraka yire najaiuyuerijayu.¹¹ I'suþaka yireka jairijayurâ: “Maka kimabeyu þoto þaþerapi okajâjia mare kijaika upakajaoka maka kimarâka þoto mare kibaarâñu je'e”, narirû.

¹² I'suþaka simako'omakaja mijia þð'irâ Í'rârimarâ “Têrîrirâ marâkâ'â mabaaberijika yija ime”, naþuparð'ðpi ãñurâ. Suþabatirâ “Aþerâte têrîwa'ribaji Tuparâro'si jairimaja yija ime”, ãñurâ nime, i'suþakataka ãriþika þe'yoiki yi'i þuri. Natiyajia nima ïajiyutirâ, i'suþaka narîrijayu. I'suþaka naþupaka imarâ imarî, rukubaka naþupajoayu.¹³ I'suþakajaoka “Ritaja Í'râweje jariwa'rîrimarâja þo'imajare yija wärðerâ Tuparâte yijare þûataeka”, ãriþbeyurâ yija. Ikupaka sime: Jesucristorika wärörimajamatorâ Tuparâte yijare þûataeka imarð'ð watopekareka sime Corintowejea. Suþa imarî “Kijâ'meikapi mijare yija wäröyu”, mijare yija ãriþrijayua rita ima.¹⁴ Mijare yija wärðmaka, “Dako baaerâ Pabloraþkare mijia ã'mityu?”, mijare narîko'omakaja, nare ruþubajirâ Jesúrika bojariroka mijare yija wärðou'muraþe. Mija þð'irâ Tuparâte yijare þûataberirkareka þuri, “Mijare wärðirâ yija ime”, mijare yija ãriþberijâæeka. I'suþakamarâ sime. Mijare wärörimaja yija imaerâ Tuparâte mijia þð'irâ yijare þûataeka.¹⁵ Suþabatirâoka Í'rârimarâre jaikopeika upakamarâ yija jaiyu. Aþerâte nare wärðmaka Jesucristore þo'imajare yi'yuua ïatirâ “Nare yija wärðmaka i'suþaka nime”, ãriþakirijaribeyurâ yija. Ikupaka yija yaþayu: Jia Jesucristore yi'yrâ mijia jarirâka rîkimabaji þo'imajare Jesúrika bojariroka yija bojarâñu.¹⁶ Suþa imarî i'suþaka simarâka þoto mijia a'riwa'ribajirâ imarâte Jesucristorika bojariroka bojarî a'riþika yija yaþayu. Wärörimajamatorâ yija eyarâka, Jesúrika bojariroka

ã'mitirikoribeyurâte sayija wârõrâka poto "Ikuþaka jia nare yija wârõrapë", yija ãrïjika jia sime. ¹⁷ I'suþaka jijimakapi nabaarijayuakaka ï'rârimarâre jaikopeko'omakaja, ikuþaka sabojayu Tuparâ majaropññurâ o'oeaka: "Mapupayariji mabaaiakaka jijimaka bojabekaja Tuparâte maro'si baarijayuakaka takaja jijimakapi mabojarijariye'e", ãrïwa'ri sabojayu. ¹⁸ Suþa imari ï'rîka "Jia wârõiki ñime", këriþopejika, dakowapamarâ sime. "I'i kime jia wârõiki", Tuparâte ãrïrijayukate þuri, "Jiitaki kime", marïwârûyu maro'sioka.

11

"Pakirimiji majaroka wârõrimaja Tuparâte þuataekamarârâ nime", Pablotë ãrïka

¹ "Imatiyaiki ñime", ãparaka aperâte bojabaraka õrïþubayeurâte ãñu upaka yijaiko'omakaja yire mijia ã'mitiripëarika yiþapayu rupu. I'suþaka mijia þo'irâ pakirimiji majaroka wârõirâte ã'mitiparaka mijia rakajepâäika upakaja yireoka mijia rakajepâäbe rupu. ² Jesucristore takaja mijia ã'mitiripëarijarika yiþapayu. Æ'mitirkörî je'e: ï'râko rômo aþikaka baakoribeyuko kotimi imarukikaka takaja koþupajoayu. I'suþaka koima upakajaoka Cristore oyiaja ã'mitiripëairâ mijia ime. Yi'i imaki i'suþaka mijia imaerâ mamarâ mijare wârðû'murapaki. Suþa imari Tuparâte þuþapajoika upakajaoka mijare yiþupajoayu yiro'si. "Jesûre na'mitiripëaria'ata'si", ãrïwa'ri i'suþaka ñimarijayu. ³ Mia. Bikija Satanâre ãñakarâ ña'rïjaitirâ Eva imaroyikakote jia kijaiþapika. "I'suþakajaoka nare kibaarâñu je'e aþeyari", mijareka ñarïþupajoayu. "Jia Jesucristore õñurâ imariþotojo þakirimiji majaroka ã'mitiritirâ Cristore jia nayi'ribesarâñu je'e", ãparaka ba'iaja mijareka yiþupayu. ⁴ Ikuþaka sime: Aþerâ waþuju kotorõ'ðipji wârõri netamaka, "Ikuþaka Jesûre ime", ñarïka upakamarâ nawârõko'omakaja jijimakapi nare mijia ã'mitiyu. I'suþakajaoka yija wârõika ã'mitiripëawa'ri Espíritu Santore mijare ña'rïjäikarâ imariþotojo, kima upakamarâkaka mijare nabojaþakâ'ä "Rita, i'suþaka kimekâ'ä", mijia ãñu. Suþabatirâoka "Ikuþaka ba'iaja mabaaika wapa Jesucristore maro'si wapaþjika", ñarïka upakamarâ nawârõko'omakaja nare mijia ã'mitiririjayu. ¿Dako baaerâ jijimakapi naþakimajaroka mijia ã'mitiyu je'e? ⁵ "Tuparâte þuataekarâ aperâte têrïwa'ribaji õñurâ yija ime", ãparaka nawârõrijarikopeyu. I'suþakaja ãñurâ imariþotojo "Yibo'ibajirâ imabeyurâ nime", ñarïþupajoayu. ⁶ Jia jaiwârûtyairâte jaika upaka jaibeririþotojo Tuparârika bojariroka jia wâjia õñuka ñime. I'suþaka simamaka kimajaroka jia mijare yibojawaþu'atawârûrape. ï'râkurimarija yire ã'mitirika mirârâ imari, "Jia Tuparârika õñuka Pablotë ime", yireka ãrïwârûirâ mijia ime.

⁷ Tuparârika bojariroka mijare yiþârõrapaka poto sawaþa mijare jêneberaþaki yi'i. I'suþaka yibaamaka, "Imatiyairâte baaika upakamarâ baaiki kime", ãparaka yireka mijia jaiuyuyeyu je'e. "Tuparâka jia nimarû", ãrïwa'ri waþamarâja jia mijare yiþeyobaþape. ¿Yaje jiamarâtakaja sime je'e i'suþaka mijare yibaaraþaka? Jeno'o, jia baawa'ri i'suþaka mijare yibaaraþape. ⁸ Aþerâ Jesûre ã'mitiripëairâte niñerû yire þuatarapaka e'etoritirâ mijare wârõbaraka ñimaraþe. Mijare jênebeyuka ñimako'omakaja, aþetata Cristore yi'yurâ yire saþuataraparâ. ⁹ Mija þo'irâ ñimaraþaka poto wayuoka yibaaraþape. I'suþaka imariþotojo mijia þo'irâ jia ñimaerâ, "Yire mijia jeyobaabe", mijare ãrïberaþaki yi'i. Macedonia ka'ikarâ

Cristore yi'jurā mijā pō'irā eyatirā jia ūimawārūerā wayuoka yibaaika yire nijirape. Ī'rākurioka niñerū mijare jēñekoriberapaki yi'i. Maekakaoka i'supakaja ūime rupu. ¹⁰ Jesúre wājia yipupaka jarirūjekaki imarī, wājia kiboaeka upakaja mijare yibojayu yiro'sioka. "Mijare sawapa jēñebekaja yiwārōrijayu", ūaňu. I'supaka ūaňuaapi jijimaka ūime. I'supaka ūimamaka ī'rārimarā Acayaka'iakarā Corintorā imarāte yire jaiuyukopeika marā imabeyua. ¹¹ Mijare jēñebeyuka imarī, ¿mijare wayuābeyuka ūime bai je'e? Jēno'o i'supakamarā sime. Jimariā mijare wayuāaiki imarī, i'supaka yibaayu. Tuþarāoka jia sōňuka i'supaka mijaka ūima.

¹² Supa imarī mijare waþa jēñerimarāja yiwārōrijarirāňu. Wapuju þakirika wārōrimaja þuri sawapa mijare jēñerijayurā. "Tuþarāro'si Pablórākare ba'irabejika upakaja yija ba'iraberijayu", narīþakika mijā āriwārūokaro'si, waþamarāja mijare yija wārōrijayu. ¹³ Tuþarāte apóstolrākamarāňra ūime i'supaka baairā. Pakirimaja imarī, "Jesúrika bojariroka yija wārōrā kiþūataekarāoka yija ime yijaro'si", narīþakirijayu. ¹⁴ I'supaka narīrūkia ðritikaja ūimaraþe. Satanásoka ángelrāka jia baairā upaka þemakotowiyuka aþerikuri, þo'imajare þakiokaro'si. ¹⁵ I'supaka kimarijaya simamaka, "Kire yi'jurā þuri koþakaja kiupaka jayurā", mijare ūaňu. Supa imarī "Tuþarāro'si yija jā'meika simamaka ikupaka mijā baabe jia kika mijā imaokaro'si", ūaňu Satanáro'si ba'irabejirimaja þo'imajare þakibaraka. I'supaka nabaaikaþi "Jia Tuþarāro'si ba'irabejirā ūime", þo'imajare āriþupajoarika nayaþayu. Ba'iaja nabaaika waþa tērīrikaja ī'rārīmi ba'iaja jūarūkirā ūime.

"Jesúro'si ba'irabejirimaji imarī, ba'iaja yijūarape", Pablotē ārika

¹⁶ Ikuþaka jairimaji maríka imariþotojo ī'rīka "Ikuþaka jia baaiki ūime", āriwa'ri bojataþarimaji upaka yijairā baayu. I'supaka yijaikopeko'omakaja, "Jia ðriþūabeyuka kime Pablo", yireka mijā āriþupajoa'si. I'supaka simaberikoperākaoka "Jia ðriþūabeyuka upaka Pablotē jaiyu", yireka mijā āriþopeko'omakaja, i'supaka yijairāňu. Koþakaja þakirimajaroka wārōrimajare ā'mitiyurā mijā ime. Supa imarī nare mijā ā'mitiririjayu upakaja yire mijā ā'mitiþe rupu. ¹⁷ Ika mijare yijaika upakamarāja mijare jaijíki maiþamaki Jesucristo þuri. Kiupaka jaibekaja ðriþūabeyurāte jairijayu upaka yijaiyu. ¹⁸ Ritaja wejareka imarā upaka "Ikuþaka jia baairā yija ime", āñurā mijā watopekarā imam simamaka nupakaja mijare yijairā baayu yiro'sioka. ¹⁹ "Jia ðñurā yija ime", āñurā imakoperipotojo "Tuþarāte þūataekarā yija ime", þparaka ðriþūabeyurāte jaikaja mijā ā'mitiripēarijayu. Supa imarī yireoka mijā ā'mitirirāňu je'e. ²⁰ Napoyarā upaka mijare naba'iariko'omakaja nare mijā e'etoririjayu. "Mijare yija wārōika waþa yijare mijā waþajibe", mijare narīrijayua akata'bekaja ūaňu upakaja nare samija ījirijayu. Supabatirā jia nimarijarūkitakaja þupajoatirā nayaþaika upakaja mijare nabaarūjerijayu. Supabatirāoka mijā īparimarrātarā upaka mijare naba'iaririjayu. I'supakajaoka jia nare mijā yi'ribeyu þareareka mijare naþemapaarijayu. Ritaja i'supaka mijare nabaako'omakaja sarūþekaja nawārōika mijā ā'mitiripēarijayu. ²¹ "Okajājimarā ūime", yijareka mijā āñurā imarī, mijare nabaarrijayu upakaja yija baawārūbeyu. ¿I'supaka mijare yija baabeyua, jiamariā ruku sime je'e mijaro'si? Mae ate ī'rārimarā "Ikuþaka jia baairā yija ime", þparaka bojataþarimaja upaka mijare yijairā baayu. I'yorimarāja i'supaka ūaňua simamaka, i'supakajaoka yijaiye'e yiro'sioka.

22 Hebreotatarā imarī, “Aperāte tērīwa'ribaji imatiyairā yija ime”, nañu. I'supaka narikopeika marā imabeyua, hebreotatakihioka ñime yiro'si. Apea “Israelka'iakarā imarī, Tuparārirā yija ime”, nañu. Yi'ioka Israel ka'iakakiji ñime yiro'si. Supabatirā “Abraham ri'parāmerā yija ime”, nañu. Abraham ri'parāmijioka ñime yiro'sioka. ²³ Supabatirāoka “Jia Jesúro'si ba'irabejirā yija ime”, nañu. (I'supakaja ñi'ri'pūtabeyuka upaka yijairijayu yiro'si). Nare pemawa'ribaji Jesúro'si ba'irabejirimají ñime. Mija īabe. “Cristoro'si yija ba'irabejiyu”, wa'puju nañua simako'omakaja yi'i puri jimaritakaja kiro'si ba'irabejirijayuka. Supabatirā nare pemawa'ribaji wēkomaka imariwi'iarā po'imajare yire tarajayu, Tuparārika yiwārōriparea. I'supakajaoka nare tērīwa'ribaji yire na'pajeroyirape. Supabatirāoka ī'rākurimariña yire jāārika nari'kakoperaape. ²⁴ ī'rāpitarakakuri yire nañi'arape. Yire nañi'aroyirapaka rakakaja treinta y nueve rakakuri ajeaipi yire na'pajeroyirape. ²⁵ Supabatirā maekarakakuri tīmaritakaja ya'puapi yire na'pajeroyirape. Supabatirā yire jāāerā ī'rākuri ātaipi yire najāābarekoperape. Sapí ya'rapaka wa'puu maekarakakuri ña'mirapaka. ī'rākuri yiñā'mirapaka poto ī'rārimi supabatirā ī'rā ñami riapakiakareka ya'puarā ñi'ají'ikaki ñimaraape. ²⁶ I'supakajaoka jimaritakaja Tuparārika bojariroka wārōta'abaraka yituriroyirape. I'supakaja turita'abaraka tērīrikaja werika yijūarajayu. Ā'mitirkōrī je'e. Riaka werikirō'ō, kareba'arimajare werika imarō'ō yituritaparoyirape. Supabatirā yitā'omaja imari'potojo werika imarā pō'irā, supabatirāoka apetatarāte werika imarō'ōrā yituritaparoyirape. I'supakajaoka wejea jo'baka werika imarō'ōrā, wejemato, riapakiaka werika imarō'ōrāoka yituritaparape. Supabatirā wa'puju “Jesúre ā'mitiripēairā yija ime”, ārīripotojo werika imarā watopekarā yituritaparape. ²⁷ Niñerū yiba'ariwapa tōpoerā ka'wisika ba'irabebaraka ī'rākurimariña kārīrimariña yiwārōroyirape. I'supakajaoka ī'rākurimariña ba'arika, okoa jia yiro'si imaberiroyirapaka imamaka, aperikuri puri kē'sitakaja ñimarooyirape. I'supakajaoka rīkimaka jaricomarīka ñimaraapaka simamaka jimarīa jijia yijūaroyirape.

²⁸ I'supaka ñimakaka takajamarīa ba'iaja yipuparaape. “¿Marākā'ā ñime ruku aþewejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā? ¿Yaje rita jia kire nayi'ririjayu ruku?”, ārīpu'pajoabaraka jimarīa ba'iaja yipuparijayu. ²⁹ Jesucristore jia ā'mitiripēatiyabeyurā imarī, ba'iaja baabaraka, ba'iaja na'pupayua ñiaika poto, nu'pakaja ba'iaja pu'payuka ñime yiro'sioka. Supabatirā Jesúre ā'mitiripēaikite ba'iaja baarūjeirāka puri boebaka ñime. ³⁰ Yibaaiakakaka jairika yiro'si simajikareka ritaja ka'wisika yire so'rapakakaka ā'mitiritirā “Okajājimarīka kime”, ī'rārimarāre ãñuakaka yijairā baayu. ³¹ Ika mijare yiboaiika, “Rita Pablate ãñu”, Tuparāte yireka ārīwārūyu. Mai'pamaki Jesús Paki majiyu'puyayeeji'parūkika kimamaka, kīaika wājítaji ritaitaka mijare yibojayu. ³² Iku'paka yijūrapaape: Damasco wāmeika wejea ñimaraapaka poto, “Pablate ñi'atirā wēkomaka nabaarū”, ārīwa'ri, wejeta'irō'ōrā ima koperekarā surararākare ki'pūtarape, tokaki īpi Are-tas rokajite jā'merimaji. ³³ Yire wēkomaka nabaarika ya'pari'potojo yire nare kiñi'arūjewāruberape. I'sia wejea ta'tekarā kūpajīka kopereka imara'parō'ō pi'iupakapi yire jāātatirā aþeþe'rótorā yijeyomarāre yire rue-taraape. Okajājimarīka imari'potojo i'supaka Tuparāte yire jeyobaaraapaka simamaka topi yiru'raape.

12

Makārārūñuroka upakapi Tuparātē imarō'ō Pablote kīarūjerape

¹ Naþupayariji þupajoatirā þakirimajaroka wārōrimajare mijare bojarika yiþapabeyu. I'supaka simako'omakaja "Tuparātē þūataekaki Pablote ime", yireka ãñurā mijā jariberiko'omakaja makārārūñuroka upakapi Maiþamakire yire beaeka mirākakaka mijare yibojaerā baayu mae. ²⁻³ Bikija mabo'ikakuri þiyikuku kimarō'orā Tuparātē yire e'eeyaraþaka be'erō'ō botarakao'ūpuarāe'earirakakuri wejejē'rāka seyawa'yu mae. Torā yire ke'eeyaeka, "I'supaka baatirā yire ke'eeyaeka", ãriwārūbeyuka yi'i. ¿Yaje rita ritikataka yire ke'ewa'raþe jee, yiþupakatakaja ke'ewa'raþe je'e aþeyari? Tuparā ï'rīkaja sõñuka. Rita sime, "I'supaka baatirā yire ke'eeyaeka", ãriwārūberiripotojo "Jiirō'orā Tuparātē yire e'eeyaeka", ñañu ate. ⁴ Torā yeyaraþaka poto po'imaja okaþi mabojawārūbeyua ña'mitirape. Torā ña'mitirika mirāka yire bojarūjebeyuka Tuparā. ⁵ I'supaka yiro'si simaraþakapi "Öriþüatiyaiki ñime", ãriþika upaki imakoperipotojo supa ñaribeyu. Yiþupayariji po'imajare yijaika poto tērīrimarīka ñima nare yijairijayu. ⁶ "Ikuþaka yiro'si simaraþe", ãparaka jijimakapi po'imajare yibojataþarikareka, þakirimaji upakamarīa ñimajāäka þakirimajaromarīa bojaiki imawa'ri. I'supaka simako'omakaja, "Ikuþaka yiro'si simaraþe", ãriwa'ri tērīritaki upaka jijimakapi po'imajare sabojataþabeyuka yi'i, "Aþerā þemawa'ribaji ðriþüatiyaiki Pablote ime", yireka narīrika yaþaberiwa'ri. I'supaka ñimaberiko'omakaja jia yibaarijayua ïatirā, i'supakajaoka yiwārōrijayua ã'mitiriratā, yire norīrika puri yiþapayu. ⁷ Makārārūñuroka upakapi Tuparātē yire bearapaka tērīrikaja imatiyaikakaka imarapaka. I'supaka bearipotojo, "Aþerātē ðriwa'ribaji imatiyaiki ñime", ñarīrika yaþaberiwa'ri Satanárikakaka ya'rarka yire rīkarapakareka Tuparātē yire ïarīrīberape. Supa imarī poto mare þaaika be'erō'ō maka'wisijūrijayu upaka yire simarijayu. ⁸ "Yiya'raika yire mibayabe", ãriwa'ri maekarakakuri Maiþamakire yiþenekoþeraþe. ⁹ I'supaka kire ñapakā'ā, ikuþaka yire kiyi'raþe: "Jēno'o, mire yibayaberiko'omakaja, mire yiwayuñaikapi ãriwa'ri yiþeyobaaiaka takaja miyaþayu. Mia, marākā'ā baaberijīka mima poto jiibaji mika imawa'ri mire jeyobaarimajiro'siji ñime", kērāþe. Supa imarī i'supaka ñimakaka jijimakapi yijairijayu. I'supaka simako'omakaja, "Cristorika kire ja'ataikapi jia kiro'si Pablote ba'iraberijayu", po'imajare yireka ãriwārūyu mae. ¹⁰ I'supaka simamaka Cristoriki imarī, marākā'ā baaberijīki imariþotojo yiþupaka puri jia ima. ï'rākurimarīa ba'iaja po'imajare yire jaiwā'imarāþe "Ki'yoþi'rīrū", ãparaka. Supabatirāoka yiþapaika imaberirojyraþaka yiro'si. I'supakajaoka ï'rākurimarīa jajua po'imajare yire baata'aþape. Supabatirā Jesúrika bojariroka yiwārōmaka, ï'rākurimarīa ka'wisika yijūraþe. I'supaka simako'omakaja jijimaka ñime ãriþupajoabaraka, "Marākā'ā baawārūberiwa'ri iamarīa imarāka Cristore jeyoariyapatiyayu." I'supaka simamaka rikitubamarīa ñimakopeikareka jia Cristore yire jeyobaayu.

Corintowejeakarāre þupajoabaraka, ba'iaja Pablote þuparika

¹¹ Kopakaja ðriþüabeyuka upaka yimajārobojaweayu. "Yija pō'irā Tuparātē þūataekaki imarī, mare wārōrimaji Pablote ime", mijā ãriþbeyua simamaka ñoñu upakaja i'supaka mijare ñañu. "Waþamarīki Pablote ime", Tuparārika wārōkoþeirāte yireka ãñu upakaja ñimajāäka

Tuparāte yire jeyobaaberirikareka. I'suþaka simako'omakaja "Jiitaka wârðrimaja nime", mijā ãrïkopeirâ yire þemawa'ribajimarârâ nime. Suþa imarî "Tuparâte kire jeyobaamaka jia Pablote mare wârðyu", mijā ãrîri imakoperaþe. ¹² Mia, mijā þð'irâ ñimaraþaka þoto apôstol imarî maikoribeyu uþaka ima mijare yibearijaraþe. Ì'râkurimariä samija ūaeka simamaka "Rita oka, Tuparâte þuataekaki Pablote ime", yireka mijā ãrîri imakoperaþe. ¹³ "Aþerâ Jesucristore ã'mitiripëairâte jiyipuþayeripotojo, mare þuri Pablote jiyipuþayeebeyu", mijā ãñua ðrita sime bai je'e? "Yire mijâ jeyobaabe jia ñimaerâ", aþerâte ñiarâþaka uþaka mijare ãrîberapaki imaripotojo Ì'râtji oyiaja jiyipuþaka mijare ñoñu. I'suþaka simako'omakaja "Aþerâte kijëñerapaka uþakaja, yijare kijëñeri imakoperaþe", ãrîwa'ri yireka mijâ jairijayu. ðYaje rita ba'iaja mijare yibaaraþe je'e? Ba'iaja mijare baaberaþaki imarî, marâkâ'â baatirâ "Jiamariä yibaaraþakareka yire mijâ wayuñabe", mijare ñariwârûbeyu.

¹⁴ Ì'þakuri mijâ þð'irâ yituritika. Suþa imarî maekarakakurireka mijâ þð'irâ turirî a'yaokaro'si mae þuritaka yipuþajoaü'muyu ate. Æ'mitirköri je'e: Makarâirâ þuri namakarâte yapaika tõþoerâ niñerû jierijayurâ. Me'rárijaka þuri naþakiarâro'si i'suþaka baabeyurâ. Topi ãrîwa'ri yimakarâ uþaka yireka mijâ imamaka, mijâ þð'irâ ñimaraþaka þoto niñerû mijare jëñebesarâki yi'i. Mijare þuri jia yika mijâ imarika yiyaparâñu, jia mijare yiwârðrimirîkawa'yaokaro'si. ¹⁵ Mijare wayuñawa'ri mijare yijeyobaariyapayu. "Jesûre na'mitiripëarû", ãrîwa'ri ritaja yibaawârûika uþakaja rûrîtiyaika rð'ðjîrâ mijare yijeyobaarijarirâñu. Jia mijare wayuñaike ñimamaka yire mijâ wayuñabesârkareka, ba'iaja yipuþarirâñu.

¹⁶ Mijaka ñimaraþaka þoto dakoa mijare yijëñeberapaka ðñurâ mijâ ime. I'suþaka simako'omakaja, "Ritaja þakirika jia ðñuka imarî, Pablote mijare þakiyu niñerû mijare karee'eokaro'si", Ì'rârimarâre yireka ãñu je'e. ¹⁷ "Maþð'irâ kiþuataraparâþioka Pablote mare þakika", ðmija ãrîpuþajoayu bai je'e? Jëno'o mijare þakiberapaki yi'i. ¹⁸ Titore aþika Jesûre ã'mitiripëaþipitiyika mijâ þð'irâ yipuþatarape niñerû mijâ rëawearika na-jeyobaaokaro'si. ðYaje Titore mijare þakirape je'e? Jëno'o mijare þakikoriberapaki kime. Yuþakaja jia þuþajoaiki imarî, mijare jeyobaariyapawâ'ri jia Tuparârika bojariroka mijare kiwârðeka, niñerû mijare jëñebekaja.

¹⁹ "Ba'iaja baabeyurâ nime", yijareka ãrîwa'ri jijimaka yijaka mijâ imaokaro'si takajamarâ, i'suþaka mijare ñañu. Íkuþaka simatiyayu, ïaköri je'e: Jesûrirâ imarî, kiyapaika uþakaja mijare yija jairijayu Tuparâte ūaika wâjítâji. Mija ã'mitipe yija jeyomarâ. Ritaja mijare yija bojarijayua, "Jiibaji Jesûre na'mitiripëarajarirû", ãrîwa'ri mijare sayija bojayu. ²⁰ Mijareka þuþajoabaraka ba'iaja yipuþarijayu. "Mija þð'irâ yeýarâka þoto ba'iaja baabaraka mijâ imarâka ñiaeyarâñu je'e aþeyari", mijareka ñariþuþajoarijayu. Waþabu'abaráka, suþabatirâ aþerâte oakiþaraka mijâ imarâka ñiaeyarâñu je'e. I'suþakajaoka boebaþaraka, suþabatirâ rakakaja naþuþajoaika uþakaja baawa'ri jia jeyoaribekaja mijâ imarijayaoka ñiarâñu je'e. I'suþakajaoka okabaþakibu'abaráka, suþabatirâ waþuju jaijairika baabaraka mijâ imarâka ñiarâñu je'e. Aþerâte têrîwa'ribaji þuþajoairâ uþaka baabaraka, suþabatirâ rakakaja þuþajoawa'ri rukubaka mijâ rëñua ñiaeyarâñu je'e aþeyari. Suþabatirâ, "Jesûre yaþaika uþakaja baabekaja nimañuju je'e", ñariþuþajoaika uþaka mijâ imamaka ūatirâ mijaka yiboëbarirâñu. I'suþakajaoka jijimaka

yika mijā imabesarāñu mijaro'sioka. ²¹ Ate mijā pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mijā ima ūiaeyarākareka "Nare yiwārōrapāka upakaja yi'ribeyurā nime", ārīwa'ri Tuparā wājitatāji yi'yopīrirāñu. Supabatirā "Bikija rīkumarāja ba'iaja nabaaeka saja'atabekaja dajaka nabaarijayu je'e aþeyari. Supabatirāoka ba'iaja rōmijāte nabaariwā'imarīrijayu. I'supakajaoka naþupajoarijayu upakaja wāðrō'lō ba'iaja nabaarijayu rupū", āþparaka ūiaeyarāka, ba'itakaja yiþuparirāñu.

13

Ika þaperaþi þiyia jia Pablote nare okajāñeka

¹ Ika ya'rīrā baaikaþi maekarakakuri mijā pō'irā yeyarāñu. Torā eyatirā Tuparā majaroþūñu o'oekarā ãñu upakaja yibaarāñu. Mia je'e: "I'rīkate ba'iaja baamaka ūaekarā jaijeyobaabaraka ū'parā, maekarakamarā 'Rita sime. I'supakatakaoka kibaaraþe', ãñurāte imajīkareka, okajierika sime kika", ārīwa'ri sabojayu. ² Bikija ū'pakuri mijā pō'irā yituraþakareka, ba'iaja baairāte jia yokajāñaraþe "Ba'iaja nabaaika naja'atarū", ārīwa'ri. Mae mijā pō'irā imabeririþotojo þaperaþi, "Ba'iaja mijā baaika mijā ja'atabe", ūñañu ba'iaja baarijayurāte. Aþerāþituyika ba'iaja baabaraka nimamaka ūiaeyarākareka, ba'iaja nabaaika waþa tīmarīji nare yibaarāñu. ³ " 'Rita Cristore õñuaþi mibojarijayu', yija ārīwārūokaro'si, kirika yijare mibeabe", mijā ãñua sime. I'supaka simamaka, kirikaþi tīmarīji nare yibaamaka ūawa'ri "Cristore jā'meika upakaja kirikaþi jairijayuka Pablote ime", yireka mijā ārīwārūrāñu je'e. Okajājimarā imabeyuka Cristo mijaka. Ba'iaja baairāte jiamarā jūaokaro'si kirika baabearimaji kime. ⁴ Muþaka po'iki imariþotojo, yaþua tetakarā kire naþatakīaeka simamaka, okajājimarīki upaka Cristore reyaeka mijā õñu. I'supaka kire nabaako'omakaja, Tuparārikapi ārīwa'ri õñia kime mae. Cristorirā imarī, kiupakaja okajājimarīrā yija ime po'imaþare yijare ūamaka. I'supaka simako'omakaja kirirā imarī, Tuparārikapi ārīwa'ri kiþapaika upakaja yija baarijayu. I'supaka imarī imarī, sapi ārīwa'ri mijā pō'irā ba'iaja baairāte tīmarīji yija baarāñu, jia nayi'rīrū ārīwa'ri.

⁵⁻⁶ Mija ūabe. Cristore mijā yi'yua þupajoatirā "¿Yaje rita Jesucristore yi'jurā maime?", mijā ārīþupajoabe. "¿Mija þupakareka Cristore ū'a'rījākarā mijā ima ðrībeyurā mijā bai je'e?" Topi þuri "Jesúre maþupakarā ū'a'rījāberikarā maime", ãñurā þuri kire yi'ribeyurā nime. I'supaka simakopeko'omakaja " 'Jia kire yi'jurā yija ime', ãñurā mijā ime", mijareka ūaþupajoayu. Supa imarī mamariþtaka kirika bojariroka mijare yija bojaraþaka ã'mitiritirā jia kire mijā yi'raþaka simamaka, "Rita, Cristore nare ðrīrūjeikapi Pabloraþare yijare bojarijayu", ārīwārūrā mijā ime. ⁷ Ba'iaja baabaraka mijā ima yija ūaeyarākareka, Cristore yijare sajā'metika simamaka, jiamarā mijare yija jūarūjerāñu. I'supaka mijare yija baarākareka "Cristore nare jā'meikapi i'supaka Pabloraþare mare baayu", mijā ārīwārūrāñu. I'supaka mijare baariyapaberiwa'ri ba'ia mijā baakoreka Tuparāte mijaro'si yija jēñeþirijayu. Supa imarī Tuparāte yaþaika upakaja mijā baarākareka þuri, ba'iaja mijare yija baabesarāñu. Supa mijare yija baabepakā'ā ūatirā "Yaje rukuya Cristore jā'meikapi tīmarīji yijare nabaatiyajīñu", yijareka mijā ārīkopejīkaoka, marā imabeyua yijaro'si. I'supaka simako'omakaja kiþapaika upaka oyajā mijā baaritakaja yija yaþayu. ⁸ Supa imarī mijā pō'irā yija eyarūki

ruþu kiyaþaika uþakaja baatikarã mijã imarãkareka þuri kijã'meikapi ba'iaja mijare yija jûarûjebesarãñu. Kiyaþaika uþakaja Cristore yijare jã'metikarã imari, mijare jeyobarimaja yija ime, ba'ia uþakaja mijare baabekaja. ⁹ Supa imari mijã þo'irã eyatirã, jia Cristore yi'yurã mijã ima ïawârûtirã okajâjiapi mijare yijaibesarãñu. "Okajâjimarirã imari, Cristorikaþi Pablôrâkare beabeyu", yijareka mijã ãrîkopejïka, marã imabeyua yijaro'si. Jia mijã yi'þakã'â ðawal'riji, jia jijimaka imarûkirâja yija ime. Supabatirã "Mire ã'mitiripêawa'ri miyaþaika uþaka oyiaja nabaarû", ãrîwa'ri, Tuparâte mijaro'si yija jêñerijayu. ¹⁰ I'supaka simamaka mijã þo'irã eyatirã, okajâjiapi mijare yijairiyapabeyu. Supa imari ya'rirã baaika ruþu, ika þaperä mijare yipûatayu jiibaji Jesûre yi'paraka mijã imaoðaro'si. I'supaka mijare baarimaji ñimaokaro'si Maiþamakite yijare jã'meka. Supa imari kire mijã yi'yuå bitatarikopakaja jiibaji kire mijã yi'ririþayaokaro'si mijare yija jeyobaarijayu.

¹¹ Õ'ðjirâja mijaro'si yo'oyu yijeyomarã. Jia mijã imabe, Jesûre yaþaika uþaka oyiaja baabaraka. Ritaja ika þaperäpi mijare yibojaika jia ã'mitiripêabaraka mijã imabe. Ð'rîka uþakaja þupajoabaraka, oka imarijarirâkaoka jiaþi sajiebaraka mijã imabe. I'supaka mijã baamaka, Tuparã, mare wayuñarimajire, mijaka imajiparâñu. Supabatirã jijimaka mare imarûjeiki kime. ¹² Jesûre ã'mitiripêairã imari, mijã rëririþayu poto jia jijimakaþi jêñebu'abaraka mijã imarijape.

¹³ Ð'ðkarã Jesûre ã'mitiripêairã, "Jia nimarû", ãrîwa'ri oka mijaro'si naþûatayu. ¹⁴ "Jia nare mibaabe", ãrîwa'ri maiþamaki Jesucristore mijaro'si yijêñeyu. "Supabatirã Tuparâte mijare wayuñaika jia ðñurã mijã imaoðaro'si, supabatirâoka Espíritu Santo jia mijaka imajiparijayuka kimarû", ãrîwa'ri ritaja mijaro'si yijêñejirijayu yijeyomarã.

I'tojirâja sime ruþu.

Carta de San Pablo a los Filipenses

Pablo, kijeyomaki Timoteo pitiyika Filiposwejeakarāro'si paþera naþñataeka

¹ Yijeyomarā Filiposkarā, Jesucristore jia baaikaþi kirirā imarijayurā, suþabatirā kire yi'jurāte imaruþutaramaja, i'suþakajaoka nare jeyobaarimaja "Jia mijā imabe", ãrīwa'ri oka mijaro'si yija þūatayu. Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteo pitiyika mijaro'si sayija þūatayu Jesucristoro'si ba'irabejirimaja imarī. ² Suþa imarī, Maþaki Tuparā, suþabatirā maiþamaki Jesucristoreoka "Jia dako okamirāmarīaja nimirū", ãrīwa'ri jia nare mijā jeyobaabe", ãþaraka mijaro'si nare yija jéñerijayu.

"Filiposwejeakarā Jesucristore ã'mitiriþeairāte jia mibaayu Tuparā", Pablote ãrīka

³ Mijareka yipuþajoarijayu rakakaja "Jia mibaayu", Tuparāte narñrijayu. ⁴⁻⁵ Suþabatirā Tuparāte mijaro'si yijéñneika rakakaja jijimakaþi kire yijairijayu. Tuparāte mijā yi'riü'muekarō'ðjítepi, maekakaoka aþerāte Jesúrika bojariroka bojataþabaraka yire mijā jeyobaarijayua simamaka i'suþaka yibaarijayu. ⁶ Rita sime, jia Tuparāte mijā þuþaka baaü'mutika simamaka, kiyapaika uþakaja mijā imamirñikawa'yaokaro'si mijare kijeyobaarijarirāñu, Jesucristore etarñurñmi rō'ðjírāraja. ⁷ Mijare wātaiki imarī, i'suþaka mijareka yipuþajoayu. Yire jeyobaariþuþakirā imarī, i'rākurimaria yiyapaika yire mijā þūatarijayu. Mia je'e, wēkomaka imariwi'iarā imariþotojo Jesúrika bojarirokakaka yaþabeyurā wājítäji "Ikupaka sime", ãrīwa'ri nare okae'ebaaraka, yibojajírrijayu. I'suþaka yibaayu þo'imajare yibojawārōrükia Tuparāte yire ja'ataeka simamaka. I'suþaka ñimarijayua simamaka jia ñimaokaro'si yire mijā þūatarijayua jia sime. ⁸ Jesucristore wātaka mijare ññuuapi ãrīwa'ri i'suþakajaoka mijaka ñima Tuparāte ññua. I'suþaka imaki imarī jimariä mijare ñiariþakatayu ate. ⁹⁻¹¹ I'suþaka imawa'ri, ikupaka Tuparāte mijaro'si yijaijirrijayu. "Jia mire ðrīriþaparaka miyapaika uþakaja imamirñikawa'yurā imarī jübaji wayuþabu'airā nimirū. I'suþaka imawa'ri miyapaika uþaka imarika najéräko'arū", ãrīwa'ri Tuparāte mijaro'si yijaijirrijayu. I'suþaka yiyapayu "Jia baarijariika ja'atabekaja nimirū", ãrīwa'ri. Suþa mijā imamaka ñatirā "Dakoa okamirāmarīaja jia yika nima nareka ñoñu", Cristore pe'rietaryurñmi mijareka kērīrika yiyapayu. Suþabatirāoka Jesucristore mijare jeyobaaiþi "Tuparāte yaþaika uþakaja baarijayurā nimirū mae", mijareka ñañu. Suþa imarī mijare kijeyobaamaka ñatirā, "Tērīwa'ribaji jia baaiki Tuparāte ime", ãþaraka aþerāte kire jiyipuþayeeokaro'si naro'sioka kire yijaijirrijayu.

"Rikimarāja Jesucristorika bojariroka ã'mitiriþeairāte ime", Pablote ãrīka

¹² Yijeyomarā, Jesúrika bojariroka yiwārōriþareareka ba'iaja yijüaika simako'omakaja, þo'imajare yibojarija'atabeyua sime. I'suþaka yiro'si simako'omakaja rikimarāja aþerā yibojaika ã'mitiriwārūtirā kire nayi'ririþayuakaka jia mijā ðrīwārûbe. ¹³ Mia je'e, "Cristore kiyi'yu þi'iwa'ri wēkomaka imariwi'iarā kime", ika wejea ðpamaki wi'ia ñarñrīrimaja surararâkare yireka ãrīrijayu. Suþabatirā þo'imaja ritaja ika

wejearaka imarāoka i'supaka yireka püpajoarijayurā. ¹⁴ Supa imarī, Cristore yi'ririya'ataberiwa'ri wēkomaka imariwi'iarā ñima ñrīwa'ri, rīkimarāja ika wejeearā Maiþamakire yi'yurā jiibaji kirika bojarijayurā ba'iaja jūarika kūkibekaja.

¹⁵ I'supaka simako'omakaja, ū'rārimarā puri, "Wēkomaka imariwi'iarā Pablote ima marā imabeyua", ññurā. I'supaka ññurā imarī, "Pablote bojaikakaka ã'mitiriberiwa'ri rīkimabaji yijare ã'mitiripēairāte imarāñu je'e", nañu yibaarijayaakaka oakiyurā. Aperā puri jia yika imawa'ri jia pi Cristorika bojariroka bojarijayurā. ¹⁶ I'supaka yire wayuñairā imarī, "Tuþarāpi ãrīwa'ri wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. Supa imarī Romawejeakarā ïparimarā Cristorika bojariroka bojarika nayaþabeyua simako'omakaja Pablote sanajērñamaka, nawajitāji jia yi'riwārñiki kime", ññurā nime. ¹⁷ Aperā imarā yire pemawa'ribaji imarika yaþakopewa'ri "Cristorika bojariroka yija wārōmaka yijare takaja ã'mitiripēairāte imarāñu je'e. I'supaka simamaka sã'mitirirā yijare oakiriwa'ri, wēkomaka imariwi'iarā kimarō'õpi ba'iaja Pablote püpærirāñu", naríkopeyу.

¹⁸⁻¹⁹ I'supaka nabaarijaya marā imabeyua yiro'si. Ritaja Cristorika bojariroka nawārōrijayaapi ãrīwa'ri jijimaka ñime. I'supaka imarijayuka imarī, "Tuþarāte yiro'si mijia jéñejimaka, supabatirā Espíritu Santore yire jeyobaamaka þariji ritaja yijūaika jia oyiaja yiro'si sawaþu'rirāñu", ñaríþupajoayu. ²⁰ I'supaka püpajoaiki imarī, ïparimarā wājítāji naka yijairāka poto, "Dakoa i'yomarñaja jaiki ñimarijarirāñu", ññuka ñime. Supa imawa'ri Cristorika bojariroka jia wājia yibojarijariroyika upakaja nare sayibojariyapayu. Supa imarī yire najérñawearāka poto, yire najāâkopejíka, yire napoatajíkaoka, marā imabeyua yiro'si. Ritaja yibaarijaya Cristore jiyipüpøyereükiakaka simarika yiþapayu. ²¹⁻²² Supa imarī, yire najāâbesarākareka ritaja yibaarijayaapi jia Cristore jiyipüpøyeebaraka þo'imajare imarika yiþapayu. Yire najāâkoperākaoka jiibaji yiro'si simarāñu Cristoka jia imarūkika ñima simamaka. I'supaka simako'omakaja yire napoatarākarekaoka, Cristorika bojariroka yibojamaka rīkimarāja sã'mitiripēairāñurā. Supa imarī, "Dika jiitaka imatiyaika je'e?", ãrīwārñubeyuka ñime. ²³ I'supaka simamaka "Ika ū'paba'iwā'taja jia yiro'si ima", ñaríwārñubeyu. I'supaka simako'omakaja reyatirā mabo'ikakurirā jiibaji kika imarika simarāñu je'e yiro'si ñaríþupajoarijayu. ²⁴ I'supaka yiþupaka imako'omakaja mijare jeyobaabaraka õnia imarika yiþapayu jiibaji mijaro'si simaerā. ²⁵ Supa imarī "Jiibaji Tuþarāte yi'þaraka jijimaka kika nimaokaro'si nare wārōbaraka, naka ñimarāñu ate", ãrīþupajoaiki ñime. ²⁶ Topi wēkomaka imariwi'iarā ñima be'erō'õ mijia þo'irā yeyarāka poto, "Wēkomaka imariwi'iarā kimaraþarō'õpi Pablote miþoaeka jiitaka kire mibaayu", Jesucristore ãþaraka jia jijimaka mijia imarāñu.

²⁷⁻²⁸ I'supaka simako'omakaja, wēkomaka imariwi'iarā yiro'si simarāka upakaja simakoperāka marā imabeyua. Jia Cristorika bojariroka yi'yurā imarī, sabojaika upakaja jia baabaraka mijia imarijape. I'supaka mijia baabe mijia þo'irā yeyarāka uparāka, yeyabesarākarekaoka jia ū'rātiji þupajoairā imawa'ri, Cristore yi'ririya'atabeyurā mijia ima ñoñaokaro'si. I'siaþi ãrīwa'ri, aperāte mijare okabaako'omakaja ū'rīka ta'iarāja imarā imarī, Jesúrika bojariroka mijare yiwārōrapaka upakaja mijia imarijayua ñorírāñu. I'supaka imarā imawa'ri ba'iaja mijare baarijayurā

ruþu wayuþi'ribekaja mijā imabe. I'siareka mijā ima īatirā "Rita, Tuþarāka ðñia imajiparūkirā nime. Yija þuri ba'iaja nare jaiwā'imañurā yija imariþareareka, ba'iaja imarika tiybeyurð'ðrā a'rirūkirā imarā", narþupajoarāñu. Mijare yibojaika upatiji Tuparātakiji imaki ritaja sabaarimaji.²⁹ I'supaka imaki imarī, jia mijare baawa'ri kirirāro'si Tuparāte mijare wā'maeka, "Yimakire yi'þarakā nimarū, supabatirāoka jia kire yi'riwalri ba'iaja jūabaraka nimarū", ãriwa'ri. Suþa imarī kire mijā yi'yua ja'atabekaja mijā imamaka īatirā aperāoka Cristore yi'rirāñurā.³⁰ Suþa imarī mijā þð'irā ñimaraþaka þoto ba'iaja yire nabaaraþaka mijā īarapaka upakaja jūairā mijā ime mijaro'sioka mae. I'supakajaoka ð'õ Romawejeärā aperāte ba'iaja yire baaika majaroka mijā ã'mitiyu ate.

2

"Tērīriki imariþotojo 'Imatiyaiki ñime', ãrīberikaki Cristo", Pablotē ãrīka

¹⁻² Kirirā mijā imamaka, jia þupaparaka mijā imaokaro'si Cristore mijare jeyobaayu. I'supakajaoka mijare kiwātayu iamarāja mijā imako-reka. Supabatirāoka rīrākibiparaka Espíritu Santore mijaka imarijaya. Toþi jia Cristore mare wayuñaika simamaka jijimaka ñimaokaro'si ikupaka mijā imarika yiþayu: Mija jeyomarāka ð'rātiji þupakirā mijā imabe. I'supakajaoka ritaja mijā imauþatiji, jia wayuñabu'abaraka ð'rīka ta'iarāja imawa'ri, Cristore yaþaika upakaja ð'rārokarekaja ña'riyaarīji þupajoairā mijā imabe.³ Aperāte þemawa'ribaji imarika yaþabekaja mijā imarijape. I'supakajaoka "Po'imajare yijare jiyipupayeerū", ãriwa'ri mijā baaikakaka mijā jaia'si. I'siroka þupajoaberiwā'ri "Yijare tērīwa'ribaji imatiyairā nime je'e aþeyari aperā", ãriwa'ri jiyipupaka nare mijā ðrīrijaþe.⁴ Mijaro'si takaja jia mijā imarūkia þupajoabekaja aperāte jia imarūkiakakaoka mijā þupajoarijape.

⁵ I'supaka mijare ñaÑu Jesucristore imaekarokapiji ðrītirā kiupaka mijā imarijayaokaro'si. Íakõri je'e, ikupaka sime:

⁶ Tuþarāka ð'rātiji imariþotojo, "Tērīriki Tuþarāte ima upakaja ñima yija'atabesarāñu", ãrībeyuka Cristore imaeaka.

⁷ I'supaka ãrībekaja, tērīwa'ribaji kima ja'atatirā, po'imaji kipo'ijirika. Supabatirā ba'irabejirimaji imatiyabeyuka upaka kijarika.

⁸ Suþa imarī ika ka'iarā kimaeka þoto, "Yire þemawa'ribajika mime", ãñuka upaka Kipakire kiyi'ririjarika. I'supaka imaeakaki imarī, ba'iaja baarimajare najāäroyika upaka yaþua tetakarā kire napatakñaeka, sarā kireyaokaro'si þariji Tuparāte kiyi'rika.

⁹ Supabatirā kireyaeka be'erð'õ ðñia kire jariþe'rirūjetirā, ikupaka Tuparāte kire ãrīka: "Ritaja ima þemawa'ribajirā jiyipupaka ðrīrūkika mimabe. Suþa imarī ritaja imarā þemawa'ribaji ðpi mimarāñu", kire kẽrīka.

¹⁰ I'supaka Tuparāte kire ãrīka seyarāka þoto nimaupatiji kipoiji'aekarā: Mabo'ikakurirā imarā, ð'ðrā imarāoka, ka'irokareka imarā þariji Jesûre najiyipupayeerāñu.

¹¹ Nawājitāji kimarāka þoto "Ritaja imarā ðpamaki Jesucristore ime", wāärð'ðrāja ritaja imarāte kire ãrīrāñu. I'supaka baawa'ri Kipaki Tuparāteoka jiyipupaka norðrāñu.

Jesucristore imaekarokapi ðrītirā sapiji mijā imarijape kire yi'ribeyurā wājtāji

12 Yijeyomarā, i'supaka Cristore baaeka ƿupajoawa'ri i'supakajaoka Tuparāte mijā yi'rījīnū. Mija ƿō'irā ūimaraƿaka poto jia kire yi'yurā mijā imamaka ūiarape. Maekaka ƿuri mijā ƿō'irā ūimabeyua simamaka torā ūimaraƿaka poto jia kire mijā yi'rapaka ƿakaja jiibaji kire yi'paraka mijā imarika yiyapayu. Supa imarī ba'iaja mijā jūarūkiareka Tuparāte mijare satāēka simamaka kire kikibaraka, kiyapaika ƿakaja mijā baarijaƿe. ¹³ I'supaka mijare ūaňu "Yiyapaika takaja baariƿakirā ūimaru", ārīwa'ri Tuparāte mijare jeyobaarijayua simamaka.

14 Ā'mitirkōri je'e: Mija baaika ƿakaja, ba'iaja jaibu'abekaja, jijimakapi mijā imarijape. ¹⁵⁻¹⁶ I'supaka mijare ūaňu, oka baabekaja, jia wājiroka oyiaja baarijayurā mijā imaokaro'si. Supa imarī ika wejeareka ba'iaja baarimaja watopekarā imariƿotojo, "Tuparāte yaƿaika ƿakaja baairā nime. Dakoa oka imabeyua nareka", mijareka narīrāňu. I'supaka jia baairā mijā imarākareka, Tuparāte yaƿairoka nare mijā bearāňu. Supa imarī Cristore ƿe'reietarāňurīmi "Nare yibojaeka ƿakaja baarijayurā nime", āparaka jijimakapi kire sayibojarāňu. ¹⁷⁻¹⁸ Tuparāte yaƿaika ƿakaja Jesúrika bojariroka yibojariƿareaja, yire najārūjerāňu je'e aƿeyari.* I'supakajaoka sayi'yurā imawa'ri, ba'iaja mijā jūarijayua simako'omakaja mijaka jijimaka ūime. I'supaka imaki imarī i'supakajaoka yika mijā imarika yiyapayu yiro'si.

Timoteo, Eƿafroditopityika ūparāte Filiƿoswejearā Pablotē nare ƿūtatarīƿupajojaeka

19 Maiƿamaki Jesúre yaƿarāka ƿakaja, ūojimarījī mijā ƿō'irā Timoteore yipūtatarāňu je'e, yimajaroka mijare kibojamaka jia mijā ƿupayaokaro'si. I'supaka simarākareka ጀ'ōrā ate kiƿe'reietarāka poto mijā majaroka yire kibojamaka ā'mitiritirā jia yipūparirāňu yiro'sioka. ²⁰ Jia mijā imarika ƿupajoatiyaiki kimamaka, mijā ƿō'irā kire yipūtariyapayu. Maki aƿika kiupaka ƿupajoaike imabeyuka ጀ'ōrā. ²¹ Aƿerā ƿuri narīmijitakaja ūimaručiakaka ƿupajoabaraka imarā. I'supaka imawa'ri Jesucristore yaƿaika ƿakaja baarijaririka ƿupajoabeyurā nime. ²² I'supaka ƿupajoairāte ima simako'omakaja, "Timoteo ƿuri Jesucristore yaƿaika ƿakaja baarijayuka", ārīwa'ri mijā ጀ'nuka kime. I'supaka kireka mijā ጀ'ua imarī, "Kimaki ƿakaja jia Pablotē kijeyobaarijayu, rīkimabaji Cristorika bojariroka yi'yurāte imarika yapawa'ri", kireka ጀ'urā mijā ime. ²³ Supa imarī, "Ikuƿaka ūparimarāre yire baarāňu", ūarīwārūrāka poto, Timoteore mijā ƿō'irā yipūtatarāňu yimajaroka mijare kiboaerā. ²⁴ Supabatirā "Yi'ioka ūnamajī naƿō'irā ya'rīrāňu je'e aƿeyari", ūarīƿupajoayu. I'supaka yibaajīka, ūipamakire yire jeyobaarākapi ārīwa'ri supa simarāňu.

25 Majeyomaki Eƿafroditore yire jeyobaaerā mijā ƿūtatarāpaka jia sime. Yijuaike ƿakaja ba'iaja jūaike kime kiro'si Cristorika bojariroka wārōrimaji imarī. Supabatirā "Cristorika bojariroka mijā boja'si", sā'mitiriƿe'yoirāte ጀ'ua imako'omakaja, yire jeyobaarimaji kime Eƿafroditore. Jia yire jeyobaarimaji kimako'omakaja mijā ƿō'irā kire yiƿe'ataerā baayu.

26 Ikuƿaka sime: "Wāmarīa yijaraƿaka majaroka ā'mitiritirā, ba'iaja Filipoškarāre ƿupayu je'e", ārīwa'ri ba'iaja ƿupayuka imarī,

* **2:17-18** Pablo compara su posible muerte con una ofrenda a Dios. También considera la fe de los filipenses como un ofrenda a Dios.

mijare ūarika kiyaþayu. ²⁷ Rita simaraþe, kūþajíkaro'siji kireyarükia jariwa'rikopeko'omakaja Tuparâte kire wayuñamaka kitârâpe. Yire þariji wayuñawa'ri, "Wékomaka imariwi'iarâ kima þoto ba'iaja kiþuþayua þemawa'ribaji Eþafroditore reyamaka ba'iaja Pablotë þuþaria'si", ãrïwa'ri, Tuparâte kire târâpe. ²⁸ I'supaka simamaka ñojimariji mijâ pô'irâ kire yiþe'ataerâ baayu. Supa imarî jia dakoa risirika ba'ijûaberikaki uþakaja mijâ pô'irâ keyamaka ëatirâ jijimaka mijâ imarâñu. I'supaka kire yiþe'atarâka be'erô'ðpi þuri, ba'iaja þuþarituyabekaja ñimarâñu yi'ioka. ²⁹⁻³⁰ Ñoakurirâ mijâ ima simamaka marâkâ'â baatirâ Cristorika bojariroka yiwârõika yire mijâ jeyobaawârûbeyu. "Kire kijeyobaarû", ãrïwa'ri mijâ þuþatarapaki þuri jia yire jeyobaaiki. I'supaka imaki imariþotojo koiteje kireyakoperapaka simamaka jia jiyiþuþaka kire mijâ ðpe. Jia jâjika mijâ pô'irâ keyamaka jijimakapi kire mijâ e'etope mijâ uþakaja Maiþamakiriki kima simamaka. Supabatirâ, i'supakajaoka jia jiyiþuþaka mijâ ðpe kiuþaka imarâte.

3

Maiþamaki Jesucristore õrïrika sime ritaja ima þemawa'ribajî imatiyaika

¹ Yijeyomarâ, jia jijimaka mijâ imabe "Jesucristorirâ yija ime", ãrïwa'ri. Bikija mijaro'si yo'orapakakaka, maekakaoka jiaþi so'otirâ mijare yiþuþatayu ate, sñatirâ waþuju þakirimajaroka bojirimajare mijâ yi'rikoreka. ² Werika yaiwêko* uþaka ba'iaja baairâ nime. Supa imarî þakirikaþi sawârõrimajare rakajekaja mijâ imabe. Supabatirâ "Tuparârirâ imaokaro'si circuncisión baarika sime", narîþakirijayu. ³ "Circuncisión baaekarâ imarî Tuparârirâ yija ime", narîkopeika. Maa þuri Tuparârirâ maime. Cristore yi'yurâ þuri Espíritu Santore mare jeyobaamaka Tuparâte jia jiyiþuþaka morîrijayu. Supabatirâ Jesucristore majiyiþuþayeeyu "Maro'si kireyaekapi Tuparâte mare wayuñarijayu", ãrïwa'ri jijimaka maimarijayu. "Mapo'ia mabaikaþi ãrïwa'ri Tuparârirâ majorâñu", ãrîbeyurâ maime. ⁴⁻⁵ Karemariâ yiñekiarâte þuþajoaekaroka yiþuþajoarikareka "Moisé jâmekakaka aþerâte yi'yua þemawa'ribajirâ jia sayi'yuka ñime", ãñuka ñimaekiñu. Íakðri je'e, ikuþaka ñimaeka bikija: "Tuparâriki kimarû", ãrïwa'ri ï'þotêñarirakarîmi yiþo'ijirika be'erô'ð circuncisión yire nabaaeka. Benjamín imakakaki riþparâmi ñime judiotataki imarî. Supabatirâ aþika yiñekijoaka kimaeka Abraham. Írâtomajaja nimaeka yiñekiarâ. I'supaka imakarâ imarî, judiotataki tiyiaja tîmariþu'atirâ namakarârikaki imarî, judiotataki takiji ñime. Supa imarî fariseokaka þuþajoaiki ñimaeka. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite Tuparâte jâmekakaka jia jiyiþuþaka sôþparaka sayi'yuka ñimakopeka rupu. ⁶ I'supaka sayi'ritiyawa'ri, "Cristore yi'yurâ þuri Moisé jâmekakaka riatarika þakatayurâ imarâ", ãrîþuþajoakoþebarakâ jimariâ ba'iaja nare baawâlmañuka ñimaroþika. I'supaka ñimamaka, "Moisé jâmekakaka yi'ribeyuka Pablotë ime", marâ yireka ãrîberiroþirekarâ. ⁷⁻⁸ I'supaka ñimaeka simako'omakaja "Saþi ãrïwa'ri, jijimaka Tuparâte yika ime", ãrîbeyuka ñime mae. Maekaka þuri Cristore yi'yuka ñimamaka bikija ñimakoperoyiraþaka waþamaria'ima. Supabatirâoka

* **3:2** Los judíos llamaban a los no judíos perros. Pero Pablo dice que estos maestros judíos realmente son los perros por tratar de imponer la circuncisión y otros ritos a los cristianos.

maiþamaki Jesucristore õrïrika ritaja têrïwa'ribaji ima simamaka ritaja imakoþeika waþamarña ima yiro'si. Jibaji kire õrïriyapawa'ri, "Ritaja yibaaroþirapaka miräka jia Tuparäka ñimarükiro'simarñaja sime miräkju", ãrïwârûiki ñime mae. Suþa imarñ ritaja yiro'si jiitaka imaeaka miräka ja'ataekaki ñime, Cristorikitakaja jayaokaro'si. ⁹ Kiriki imarñ, "Moiséte jã'meka yi'riwa'ri Tuparäka jia ñime", ñaribeyu. Cristore yi'riwa'ri takaja þuri jia Tuparäka ñime. Saþi ãrïwa'ri Tuparä ñakoreka ba'ija baabeyuka ñime mae. ¹⁰ Suþa imarñ, ikuþaka simamaka jiibaji Cristore ñorïriyapayu: Reyariþotojo Tuparäte ñña kire jarirüjekapi ãrïwa'ri kiyaþaþika upakaja ñimariyapayu. Suþabatiräoka kika rîrâkibiyuka imarñ, ba'ija Cristore jüaeka upakaja Tuparäte yi'riwa'ri ba'ija yijüarâkareka, marä imabeyua. I'suþaka imawa'ri Cristore reyaeka upakaja jia Tuparäte yiyi'ririyaþayu yireyaräka rô'õjirä. ¹¹ I'suþaka ñime, "Yireyaräka be'erõ'õpi ñña Tuparäte yire jarirüjeräñu", ãrïwa'ri.

"Tuparäte yaþaika upaka oyiaja baabaraka maimaye'e", Pablote ãrïka

¹² Ritaja mijaro'si yo'oika "Yi'i þuri kopakaja sayi'riþatatiþa Tuparäte yaþaika upakaja jaritiki mae", ãrïwa'rimarña ñaañu. I'suþaka simamaka, Cristore ima upakaja imarika yaþawa'ri kiyaþairokapí ñimarijalu, saja'atabekaja. I'suþaka yibaarijalu kiupakaja jia baaiki ñimaerä yire kiwâ'meka simamaka. ¹³ Mija ã'mitiþe yijeyomarä. "Cristore ima upaka takaja jaritiki ñime", ãrïbeyuka yi'i. Ikuþaka sime: Jia sareka baabaraka ñimariyirapaka þuri þuþajoarija'atarijayuka ñime. Saþuþajoabekaja yiruþurõ'õ Cristore yaþaika upaka oyiaja yipuþajoarijalu. Kiyaþaika upakaja yibaaoþaräka rô'õjiräja yibaaräñu. ¹⁴ Cristore imarokapi imaki jaririka yaþawa'ri, ñña ñimatiyikuriji i'suþaka baarika ja'atabeyuka ñime. I'suþaka baawa'ri, sawaþa yitõþoräñu Tuparä põ'irä yeyaräka poto. Suþa imarñ Jesucristore yiro'si reyaeka simamaka mabo'ikakurirä Tuparäte yire imarüjeräñu ñña Jesúka ñimajipaokaro'si.

¹⁵ Suþa imarñ, yipuþajoaika upaka oyiaja mijia þuþajoabe ritaja jia Cristore yi'yrä upatiji. I'suþaka imariþotojo aþerõ'õþaþakarä mijia þuþajoaika waarïkjareka jia samija ññaokaro'si Tuparäte mijare jeyobaaräñu. ¹⁶ Mia je'e: Tuparäte yaþaika morïwapu'atatiþa rô'õjiräraja kiyaþaika upakaja maimaye'e.

¹⁷ Yijeyomarä, suþa imarñ, Tuparäte yaþaika upaka ñimara'aea upakaja mijia imarijape mijaro'si. Mija wâjítaji yija baarapaka upakaja torä imaräte baarijapakâ'ä nareka ïaji'abaraka mijia imabe. ¹⁸⁻¹⁹ Ì'rârimarä þuri "Cristore yi'yrä yija ime", ãrïriþotojo, ba'ija imarijayurä. Suþabatiräoka ba'ija baarika maja'ataokaro'si yaþua tetekarä Cristore reyaekakaka waþamarña upakaja naro'si sime. Tuparäte yaþaika upaka baabekaja, naþupakapi nabaarijitoika upakaja baarijayurä nime. Suþabatiräoka, i'yorimarñaja jijimakapi najeyomarâre sanabojarijalu. I'suþaka nabaarijalu Cristore yi'ribeyurâte baaika takaja þuþajoairä imarñ. I'simijipi ãrïwa'ri ba'ija imarika tiybeyurõ'õrä a'rirükirä nime. I'suþaka nimarijayuakaka Ì'râkurimarña mijare yibojatika upakaja, mijare sayibojaþe'ayu ate ba'ija nareka þupariwa'ri. ²⁰ Jesucristore yi'yrä maimamaka, maro'si þuri i'suþakamarña sime, mabo'ikakuri maimajiparükirõ'õ maro'si ima simamaka. Suþabatiräoka "Mabo'ikakurirõ'õþioka maiþamaki Jesucristore i'tarañu ba'ija majüarükia imaeureka mare tääri", ãrïþuþajoaw'a'ri jijimaka maime.

21 Suþa imar  maþo'ia reyar kia imakoþeika kio'ar n  jiika kima upaka simaokaro'si. I'suþaka mare kibaar n  ritaja baaw r pataiki imar .

4

¹ Suþa imar , yijeyomar , jia mij  a mitiþe. Mijare w taka o nuka imar , jimari  mijare n iariyap ayu. Jijimak pi mijareka n ar p aj oarij ayu. I'suþaka mijare yo'oika upakaja jia maiþamakire Jesucristore jia yi'paraka mij  imarijaþe.

"Mijare yiw r rapaka upakaja jia Cristore yi'paraka mij  imarijaþe", Pablote  r l ka

² Jiama mijare n a n  Evodia, S intiquep itiyika t p akor w 'taja t r k o upakaja mij  p upajoabe, Maiþamakire y riwa'ri kirir  mij  ima simamaka. ³ Suþa imar  tokaki, jia yire jeyobaaraþaki, jia Evodia, S intiquep itiyika t p akor re mijeyobaabe oka najiebu'ar   r iwa'ri. I'suþaka n a n  Cristorika bojariroka bojabaraka tor  n imar p aka p oto jia yire jeyobaaraþar  nimamaka. I'suþaka yika nimar p aka p oto imar p akioka Clemente, suþabatir  ritaja aþer  yire jeyobaarimaja. Yire jeyobaaraþar , "Ikarakamar  n ime yika imajip ar kir ",  r iwa'ri naw mea kiþ ir  Tuþar te o'oj 'akear .

⁴ Mija  abe. Maiþamakir  mij  ima p upajoawa'ri mij  j jimaþe. Suþabatir  i'sirokaoka ate mijare n ar p e'ayu j jimaitakaja mij  imarijaþe  r iwa'ri. ⁵⁻⁶ Suþabatir oaka jia oyiaja aþer te mij  baarijaþe "Jiip par  n ime", ritaja mijareka na aokaro'si. Ikuþaka mij  o pe: No'o j r amar j a sajariwa'yu o or  Maþamakire etar kia.

S api  r iwa'ri wayuþiribekaja mij  imabe. Ba'iaja p uparikop akaja mij  yaþaikareka Tuþar te j nebaraka mij  imarijaþe. Ma n  upakaja a mitiyuka kimamaka, "Jiitaka oyiaja yire mibaayu Tuþar ", kire  paraka mij  imarijaþe. ⁷ Ka'wisika j uriþotojo ba'iaja p up pekaja mij  imaer , Tuþar te mijare jeyobaarijar n  Jesucristor r  mij  imamaka. Suþa imar  ka'wisika j uriþotojo " Mar k '  simamaka ba'iaja p up pekaja sareka maime?",  n ur  mij  imar n .

⁸ Yijeyomar , ikuþaka sime: W ajimijkaka oyiaja p upajoabaraka mij  imarijaþe. I'suþakajaoka po'imajare jiyiþup aka  r irkakaka, jiiroka tak pi oyiaja imar kakakaoka mij  p upajoabe. Suþabatir  jiitakaja ima simamaka j jimaka po'imajare a mitiyu oyiaja p upajoabaraka mij  imabe.

⁹ Suþabatir oaka, mijare yiw r rapaka upakaja baabaraka mij  imabe. Ritaja yibaaraþaka, mijare yijair p akaoka kop akaja o n ur  mij  ime. I'suþaka baabaraka mij  imar kareka okamir amar j a mijare imar jebaraka Tuþar te mijakaja imajip arijar n .

Filiþoskar re kire jeyobaamaka j jimaka Pablote imaeka

¹⁰ Jia yire mij  baayu, yire wayu awa'ri yiyapaika yire mij  p uataika. Suþa imar , j jimak pi "Jiitaka yire mibaayu", Tuþar te n a n . Noaka yire saþuataer  mij  ba'eraþaka simako'omakaja "Mar k '  saþuataberiwa'ri suþa nabaaraþe je'e", mijareka n ar p aj oayu. ¹¹ "Jimar takaja sayiyaþakoper pe",  r iwa'rimar i i'suþaka n a n , r kimaka yirikaj ka, dakomar ia n imakopeikaoka yiyapaika upakaja j jimak pi oyiaja imaw r tikaki n ime. ¹² I'suþaka simamaka yiba'ar kia ima p oto, simabeyu p otooka Cristore yire jeyobaaika simamaka okamir amar j a n imarij ayu. Suþabatir oaka wayuoka baaiki n ima p oto, yiyapaika yireka ima p otooka j jimaka oyiaja n ime. ¹³ Cristore yire jeyobaamaka, ritaja

ka'wisika, ka'wisimariñaoka i'suþaka imawärütikaki ñime. ¹⁴ I'suþaka ñimako'omakaja yire jeyobaawa'ri niñerü yire mijas püatarapaka jiitakaja yire mijas baaraþe.

¹⁵⁻¹⁶ Filipoþkarä, yire mijas jeyobaaraþakapi ãrïwa'ri mijas ka'ia Macedoniaþ ya'raþe aþerö'ðrä wärötapaokaro'si. Mamaritaka Cristorika bojariroka yi'yurä mijas jarapaka be'erö'ð i'suþaka yire mijas jeyobaaraþe. Aþerö'ðkarä þuri nare yiwärömaka Cristore ã'mitiripëearaparä imariþotojo, i'suþaka yire jeyobaaberaþparä. Mija þuri, Tesalonicawejearä ñimaraþaka poto ï'räkurimaria niñerü yire püataraparä. ¹⁷ "Ate i'suþakajaoka niñerü yire mijas püatajiparika yiyaþayu", ãrïwa'rimaria i'suþaka mijare ñaÑu. Jia yire mijas baamaka sawaþa jia Tuparäte mijare ja'atarika þuri yiyaþayu. ¹⁸ Yire mijas püatarapaka þuri simaja Eþafroditore yire ïjirape. Yire sakijirapaka poto sañiamaka yiþupajoaraþaka þemawa'ribajirä yiro'si mijas püataeka miräkirape. I'suþaka mijas baaraþakapi ãrïwa'ri jia ïjimaka Tuparäte mijaka ime. ¹⁹ Suþabatirä ritaja jia oyiaja ima ïþamaki kime Tuparä. I'suþaka imaki imarí Jesucristorirä mijas imamaka ritaja mijas yaþaika uþakaja mijare ïjirimaji kime. ²⁰ I'suþaka simamaka Maþaki Tuparäte ïjimakapi majiyiþupayeejiþaye'e. I'suþaka oyiaja simarijarirü.

"Jia po'imajare imarü", Pablote ãrïka

²¹ Mae torä imarä, Cristore ã'mitiripëairäro'si "Jia mijas imabe", ãrïwa'ri oka yiþülatayu. Suþabatirä yika Jesûre yiþparaka imaräoka i'suþakajaoka mijaro'si püatairä. ²² I'suþakajaoka ritaja Cristore yi'yurä ð'ðrä imaräte mijareka ãñu. Suþabatirä Romakaki ïþiro'si ba'iraberimaja Cristore yi'yurä i'suþakajaoka ãñurä.

²³ Jia maiþamaki Jesucristore mijare baarijarirükiräro'siji mijas imarü mijareka ñaÑu.

I'tojiräja sime ruþu.

Primera carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Tesalónicawejeakarāro'si Pablotē pāpera pūataeka

¹ ¿Yaje mijā ime Tesalónicawejeakarā? Yí'i Pablo, supabatirā majeyomarā Silvano, Timoteo pītiyika ika pāpera mijaro'si yija pūatayu. I'supaka mijaro'si sayija pūatayu Maþaki Tuþarārīrā, supabatirā maiþamaki Jesucristorirāoka mijā imamaka. I'supaka simamaka Maþaki Tuþarātē jia mijare baarū, jia mijā imaokaro'si.

Tesalónicakarā Jesúrika bojariroka jia ã'mitiripēækakarā

²⁻³ I'supakajaoka mijaka jíjimaka imawa'ri, "Jia mibaayu Tuþarā", mijaro'si kire yija ãrīrījayu. I'supaka mijaro'si yija baarijayu, mijaka yija imaroyiraþaka poto, Jesucristore yí'yurā imarī, jia kiro'si mijā baaroyiraþaka yija õñua simamaka. Á'mitirkōrī je'e: Wayuðabu'airā imarī, jia mijā jeyobaabu'aroyiraþe. I'supakajaoka "Rita sime maiþamaki Jesucristore ate þe'rietarükia", ãñurā imarī, ba'iaja jūarika mijā rakajepäärijaroyirape. I'supaka mijā imamaka, ð'rākurimariña Maþaki Tuþarātē mijaro'si yija jéñejirijayu. ⁴ Mija ã'mitiþe yijeyomarā, Tuþarātē mijare wayuðarrijayu. I'supakajaoka "Tuþarātē nare wā'maeka", yija ãrīþupajoayu mijareka. ⁵ Jesucristorika bojariroka mijare yija wārōu'murapaka poto okatakapimariña mijare sayija wārōraþe. Espíritu Santore yijare jeyobaaraþakapi ãrīwa'ri jia mijare sayija wārōraþe. I'supaka yija baaraþaka simamaka "Rita sime ika majaroka", ãrīþupajoawārūraparā imarī, samija ã'mitiripēatiyarape. Supabatirāoka mijā þō'irā yija imaraþaka poto jia yija baaroyiraþaka ðaraparā imarī, "Jia maimaokaro'si maþō'irā netaraþe. Ritaitaka oka namajaroka ma'mitiriroyi mirākiyu", ãrīwārūraparā mijā ime. I'supaka þupajoaraþparā mijā imamaka, "Tuþarātē wā'maekarā nime", mijareka yija ãrīþupajoayu.

⁶ Tuþarārika bojariroka mijā yí'þaka'ã ðawa'ri, aþerāte ba'iaja mijare baako'omakaja, Espíritu Santore jeyobaaraþakapi ãrīwa'ri jíjimakapi samija ã'mitirape. "Pablórākaro'si, Jesúro'sioka i'supakaja simaeka", ãrīwārūwa'ri, jíjimakapi sâ'mitiritirā samija yí'raþe mijaro'sioka. ⁷ I'supaka mijaro'si simaraþaka simamaka Macedonia* ka'iareka imarā supabatirā Acaya ka'iarāoka jia mijā imaroyiraþaka ðaji'raþparā imarī, mijā upakajaoka tokarā Jesucristore ã'mitiripēarijayurāte baaroyiraþe naro'si. ⁸ Suþa imarī Maiþamakirika bojariroka Macedonia ka'iakarā, Acaya ka'iakarā takajamarīa imaraþparā sâ'mitiraparā. Supabatirā "Jesúrika bojariroka jia yí'yurā nime", mijareka narīþupajoarijayu. I'supaka simamaka, aþerāte dirokapi ãrīwa'ri ríkimaitakaja yija bojaberijika sime, koþakaja ritaja sana'mitiriwārūtiika simamaka. ⁹⁻¹⁰ I'supaka simamaka, "Jesucristorika bojariroka nare mijā wārōeka jia Tesalónicakarāre yí'yu", ãrīwa'ri yijare nabojayu. "Wapuju imaja jéräka jiyipupaka noríkoþeroyiraþaka ja'ataraparā nime, Tuþarā õñia imakite takaja jiyipupayeeewa'ri. Supabatirāoka Tuþarā Maki, Jesús mabo'ikakurirā maekaka imaki ð'orā etarükika kime. Ikiji imaki þo'imajare kire jääka

* **1:7** Provincia (o departamento) romana en Grecia. Tesalónica se encontró en Macedonia en el norte de Grecia. Acaya fue el departamento al sur de Macedonia.

simakoþeko'omakaja ðñia Tuparâte kire jarirûjeka. Suþa imarî ba'ija wêkomakareka maimarûkia imakoþeikareka Jesûre mare tâæeka. I'suþaka simamaka jia Tuparâka imarâ imarî, Jesûre etarûkia jijimakapî ta'abara ka maimaerâ', ãþaraka þo'imajare bojabaraka nimarijau", ãrîwa'ri yijare nabojayu.

2

Tesalónicawejearâ Pablote ba'irabeka

¹⁻² Mija ã'mitiþe yija jeyomarâ. Mija þõ'irâ eyarî yija a'rapaka þoto Filiposwejearâ mamarî yija eyaü'murape. Torâ yija imaraþaka þoto yijare jiyipuþayeebekaja jimarîa ba'ija yijare nabaaraþe. Mija we-jearâ yija eyaraþaka þoto rîkimarâja yijare jo'ata'airâte imako'omakaja okajâjia yija imaokaro'si Tuparâte yijare jeyobaaraþe. Suþa imarî, "Ika majaroka mijia bojaþibarika yija yaþabeyu", mijia wejeakarâre yijare ãrîkoþeko'omakaja, kirika bojarirokakakaþi kîkirimarâja mijare yija bo-jarape. Suþa yija baaraþaka ðritiirâ imarî, "Jia maimaerâ Pabloraþkare mare wârðrape. Maþð'irâ nimaraþaka þoto rîkimarâja þo'imaja Jesu-cristorika bojariroka yi'raparâ", yijareka ãñurâ mijia ime. ³ I'suþaka simamaka waþuju jairimirâkamarâ mijare yija majarobojaroyiraþe. Rita imaroka mijare yija wârðrape. Suþabatirâ mijare yija þakiberaþe. Jia yija tôþookaro'si ba'ija þuþarirokaþimariâ mijare yija bojaraþe. ⁴ Yijare ðîwârûki imarî, "Yiyaþaika uþakaja baairâ nime", yijareka ãrîþuþapajoekaki Tuparâ. Suþa imarî yijare kipûataeka kirika bo-jariroka yija wârðokaro'si. I'suþaka simamaka kiyaþaika uþakaja yija baarijau. Æ'mitirköri je'e: ikuþaka sime: Tuparâte jijimaka yijaka imarika takaja yaþarijayurâ yija ime. Jijimaka þo'imaja yijaka imarû ãrîwa'rimarâ nare yija wârðyu. ⁵ Yija wârðoraþaka mijia ã'mitirijuyokaro'si waþuju jia mijaka jaiberaþparâ yija. I'suþakajaoka niñerû sawapa tôþokaro'simariâ mijare sayija wârðrape. Tuparâte yijare ūika wâjîtâji rita mijare ãñurâ yija ime. ⁶ Suþa imarî "Jiitarâ mijia ime", þo'imajare yijareka ãñaokaro'simariâ mijare sayija wârðrape. ⁷ Apôstolrâka yija imako'omakaja, mijare jâ'merûkirâ uþarâ yija imakoþerape. I'suþaka baarimariâja rômo komakarâte wayuþaiko imarî nare kowâtaika uþakaja mijare yija baaraþe. ⁸ Mijare wayuþawa'ri jijimakapî Tuparârika bo-jariroka mijare yija wârðriyapatiyaraþe. I'siatakajaro'simariâ, ritaja yija baawârûkarð ðjirâja mijare yija jeyobaariyaparaþe, mijare wayuþairâ imarî. ⁹ Mija ã'mitiþe yijeyomarâ. Mija þõ'irâ yija imaraþaka þoto jâjia yija ba'iraberaþaka mijia ðñu. Yija ba'iraberiwatoþekarekaja Tuparârika bojariroka mijare yija wârðrape waþamarâja. Ñami, ñimi þariji i'suþaka yija baaraþe yija yaþaraþaka mijare jéñekoreka.

¹⁰ Mija þõ'irâ yija imaraþaka þoto jia oyajia mijaka yija imaroyiraþe. I'suþaka imaroyiraþparâ imarî, Tuparâte yaþaika uþakatakaja yija baar-ijaroyiraþe. I'suþaka yija imamaka ūawa'ri, "Jia oyajia baarijayurâ nime", yijareka ãñurâ mijia ime. I'suþaka simamaka yijare mijia ūika uþakajaoka Tuparâte yijare ūayu kiro'si. ¹¹ Suþa simamaka "Jiitakaja yijare nawârðrape", yijareka ãñurâ mijia ime. Suþa simamaka ūrîka kimakire wayuþaika uþakaja jia mijare yija baamaka mijia ðñu. ¹² I'suþaka baaraþparâ imarî, jia þuþaparaka okajâjia mijia imaaerâ "Tuparâte yaþaika uþaka oyajia mijia baarijaþe jijimaka mijaka kimaokaro'si", ãþaraka mijare yija bojaroyiraþe. I'suþaka mijare yija bojaroyiraþe jiitakapî mijare

kiwā'mayu kijā'merūkirā mijā imaokaro'si. Supabatirā mijare kiakayu tērīwa'ribaji kima mijā ñōñaokaro'si.

¹³ Supa imarī, Tuparārika bojariroka mijare yija bojarapaka poto, "Naþupaka nare ãñua þupajoapakitirāmarīa yijare nawārōraþe. Rita Tuparārika bojariroka sime", ãrīþupajoairā mijā imaraþe. Rita mijā þupajoayu, Tuparārika bojariroka sime. Sayi'yurā mijā imamaka, kiyaþaþika upaka oyajā mijā baawārūerā mijare kijeyobaarijau. I'supaka simamaka, mijare þupajoawa'ri, "Jia mibaayu Tuparā", kire yija ãrīrijayu. ¹⁴ Yijeyomarā, Judeaka'iakarā, Jesucristore jiyipuþaka ñōñaokaro'si rērīrijayurā upaka mijā jayu mae. Mija wejeakarāre ba'iaja mijare baata'amaka ba'iaja mijā jūarijau upakajaoka najūrijayu Judeaka'iarā Jesucristorirā naro'si. ¹⁵ Æ'mitirkōri je'e: Judiorāka kire yi'riberekatata nimaeka maiþamaki Jesucristore jääekarā. Nañekiarāoka i'supakaja baarijarikarā Tuparāro'si bojaþirimaja imaroyirekarāte. I'supaka baara'aekarā upaka imarā maekakaoka ï'rākurimariña nawejeaþi yijare poatarijayurā. I'supaka imarā imarī, ritaja po'imajare majamarā nime. Supa imarī ba'iaja Tuparāte naka ime. ¹⁶ Ritaja po'imaja majamarā imarī, "Judiotatamarīrāteoka Jesúre tāãriyapayu", ãrīwa'ri nare yija bojamaka judiotatarāre yijare sabojarūjebeyu. Ríkimakaja ba'iaja nabaarijayua imatika imako'omakaja ï'rārīmi upakaja ba'iaja nabaarijayu. Bikijarāja i'supaka nabaarijarika ïara'aekaki imarī, "Ba'iaja nabaarijayu waþa ba'iaja nare yijūarūjerükirīmi no'oþrāmarīa sasariwa'yu sarā seyarükia", Tuparāte ãrīþupajoayu.

Tesalónicawejeakarā þo'irā turiþe'ari Pablote a'ririþapæeka

¹⁷ Mija Æ'mitiþe yijeyomarā. Mijare yija þe'ritaþaraþaka be'erō'ðþi no'oþrāmarīaja mijareka yija þupajoaraþe ate. Mija þo'irā imabeririþotojo yija þupakapi þuri mijā þo'irā imarā upakaja yija imaraþe. Supa imarī, ate jimariña mijā þo'irā a'rīrā yija rutukoperape. ¹⁸ Yi'i Pablo ï'rākurimariña mijā þo'irā a'rīrika yirutukoperape. I'supaka ñimako'omakaja, Satanāre yiro'si satá'teroyirape. ¹⁹ I'supaka mijareka þupajoairā imarī, maiþamaki Jesúre etarāka poto, ikuþaka kire yija ãrīrāñu: "Tesalónicakarā mirika bojariroka nare yija wārōrapaka poto, jia sayi'raþparā. Supa imarī, ja'atarimariña jia sayi'rimiririkawa'yurā nime", ãrīwa'ri ñijimakapi kire yija bojarāñu. I'supaka kire bojarükirā imarī, mijaka yija imariþapayu ate. Aþerā tērīwa'ribaji mijareka þupajoawa'ri, ñijimaka yija ime. ²⁰ Rita sime, jia mijareka þuparitirā ñijimaka yija ñōñurā mijā ime.

3

¹⁻² I'supaka simamaka mijā majaroka Æ'mitiririka yaþairā imarī, sarakajeþäawārūberiwa'ri yija jeyomaki Timoteore mijā þo'irā yija þüataraþe. Yuþakajaoka Tuparāte ba'irabejirimaji imarī, Jesucristorika bojariroka bojataþarimaji kima ñōñurā mijā ime. I'supaka imaki kimamaka, jiibaji Jesucristore mijā yi'yaokaro'si, supabatirā ba'iaja jūariþotojo, sarakajeþäekaja mijā imaokaro'si mijā þo'irā kire yija þüataraþe. Yija ï'þarā þuri Atenas wāmeika wejearā tuiraþparā. ³ Ba'iaja jūawa'ri, ba'iaja naþuparia'si ãrīwa'ri Jesucristorika bojariroka mijā ja'atakoreka mijā þo'irā kire yija þüataraþe. Æ'mitirkōri je'e: Jesúre yi'yurā maimamaka, aþerāte ba'iaja mare baayu. "I'supakaja yire yi'yurāro'si simarāñu", Tuparāte ãrītika simamaka, kire yi'þaraka sarakajeþäarükirā maime. ⁴ I'supakajaoka mijaka yija imaraþaka poto "Jesúre yi'yurā mijā

imamaka, ba'iaja aperāte mijare baarāñu", ārīwa'ri mijare yija bojatirape. Mijare yija bojarapaka upakaja mijaro'si simaraapaka simamaka, jia sōriwārūtikarā mijra ime mae. ⁵ I'supaka simamaka "Jesucristore naja'ataokaro'si Satanāre kopakaja nare pākitirape je'e aþeyari", ārīwa'ri ba'iaja mijareka yipuparape. I'supakajaoka "Nare kitērīrākareka waþuju waþamarā nare yija wārōkoperapaka jarirāka je'e aþeyari", mijareka ñiþupajoarape. I'supaka jūairā mijra imamaka, mijra majaroka ðīrika rakajepāãwāruberiwa'ri Timoteore mijra þō'irā yipūtarape.

⁶ Mae mijra þō'irā turaþaki Timoteore ð'orā pe'rietaryu. Supa imarī ð'orā etatirā mijamajaroka yijare kibojayu. Ikuþaka kēñu: "Jesucristore jia yi'rīrijayurā nime ruþu, ārīwa'ri. Supabatirā i'supakajaoka wayuñabu'airā nime. 'Mijareka jia yija þupajoayu', nañu", ārīwa'ri yijare kibojayu. Supabatirāoka "Yijare mijra ñariyaparijayu upakajaoka mijare ñarika yija yaþakoperoyi", nañu", ārīwa'ri kibojayu. ⁷ I'supaka mijareka kēñua ã'mitirirā "Jesúre nayi'rīrīja'atabeyu mirākiyu", ārīwa'ri ba'iaja jūrijayurā imariþotojo jījimaka yija ime. ⁸ "Cristore jiaþi yi'rīñujurā nime ruþu", kēþakālā ã'mitirirā jia yija þupayu mae. ⁹ I'supaka mijra imamaka, mijareka þupajoabaraka, "Jia mibaayu Tuþarā", yija ārīrīja'atabeyu. I'supakajaoka Tuþarāka yija jaika þoto, "Jesucristore jia yi'yurā nimamaka jia mibaayu", ārīþupajoawārūtirā jia jījimaka mijare yija ðñu. ¹⁰ ñimiareka, ñamiareka þariji Tuþarāte yija jēñerijayu, mijra þō'irā yija eyaokaro'si yijare kijeyobaera. Mija þō'irā yija a'rīriyapayu, jiibaji Jesucristore mijra ã'mitiripēaokaro'si mijra ðīrbeyua mijare yija wārōerā.

¹¹ Mija þō'irā ñarī yija a'rīrā Maþaki Tuþarā, supabatirā maiþamaki Jesucristore jia yijare jeyobaarū. ¹² Jiibaji wayuñabu'abbaraka mijra imarījarirā Maiþamakire mijare jeyobaarū, i'supakaja mijaro'sioka aperāte mijra wayuñaeerā kijeyobaarū. I'supaka mijare kibaarū, mijare yija wayuñamirīrkawa'yu upakaja mijra imaokaro'si. ¹³ I'supaka maiþamaki Jesúre yija jēñeyu, jia oyiaja mijra baaerā kijeyobaaokaro'si. I'supaka mijare kijeyobaamaka, wājia þupajoairā mijra imarāñu. Supa imarī, maiþamaki Jesúre, kirirāka pe'rietaryuñurīmi, Maþaki Tuþarāte ñarāka wājítāji, dakoa okamirāmarīja mijra imarāñu. Ikuþaka oyiaja simarijarirū.

4

Tuþarāte jia ñajiyuikakaka

¹ Mae ate yija jeyomarā, aþea mijaro'si yo'oerā baayu. "Ikuþaka mijra imarākareka, jījimaka Tuþarāte mijaka imarāñu", ārīwa'ri mijare yija wārōrāpe. "I'supakaja imarijayurā nime ruþu", mijareka yija ãñu. Kiyapaika upaka oyiaja jiibaji mijra baarijaririka yija yaþayu. I'supaka mijare yija okajāařijayu mijare yija wārōokaro'si Maiþamakire yijare jā'meka simamaka.

² Maiþamaki Jesúre yijare jā'meka upakaja yija wārōrapaka ðītikarā mijra ime. ³ Supa imarī rōmimarīka, tīmiamarīko, supabatirā rōmiki, tīmiaiko, ba'iaja baabu'arika imabeyua. Kirirā mijra ima simamaka, kiyapaika upaka oyiaja mijra baarika Tuþarāte yaþayu. ⁴⁻⁵ Mija rōmimarīrā, tīmiamarīrāka waþuju baabekaja mijra imabe. Tuþarāte yi'ribeyurā þuri, ba'iuþakaja baariwā'imarīrijayurā. Nabaika upaka baabekaja mijra imabe mijra þuri. I'supaka baabekaja, rakajepāãrikakaka ðīwārūrīrā mijra imabe. I'supaka imarī imarā Tuþarāte yaþaika upakaja baabaraka

þo'imajare jiyipupaka õñurã mijä imarãñu. ⁶ Suþa imarí, i'suþaka ba'iaja mijä baawã'imarã'si, rírakibiparaka mijaka imarâte ba'iaja mijä baakoreka. "I'suþaka baairâte ba'iaja Tuparâtebaarãñu", árïwa'ri mijare yija bojatirape. ⁷ Ba'iaja mabaerãmarã Tuparâte mare wâ'meka. Kirirã imarí, kiyapaika upaka oyijah baabaraka maimarika kiyapayu. ⁸ Tuparâte yi'yurã imariþotojo, ika yija wârõika yapabeyurã, yijare takajamariã lariþe'yoirã. I'suþaka imawa'ri Tuparâteoka yi'ribeyurã nime. Espíritu Santore Tuparâte mijareka ña'ajãäeka, ba'iaja nabaaika naja'atarü árïwa'ri.

⁹ Mija ã'mitiþe, wayuñabu'arikakaka mijare yibojaerã baayu. Mija wayuñabu'aokaro'si Tuparâte mijare wârõtika simamaka yija þuri, dakoa árïwa'ri sakaka mijaro'si o'obeyurã. ¹⁰ Rita, jia wayuñabu'airã mijä ime. I'suþaka imarã imarí, ritaja Macedonia ka'iareka Jesûre yi'yurâte jia mijä wayuñayu. I'suþaka simamaka, jiiþaji nare mijä wayuñamirîkawâ'rirkika yija yapayu. ¹¹ I'suþaka oyijah dakoa okamirãmarãja, mijä þupayariji jia mijä imabe. Suþabatirâoka ba'irabebaraka imarâte ba'iaja baata'abekaja mijä imabe. I'suþaka baabekaja jia imaeñã mijä þupayarijikaja ba'irabebaraka mijä imabe mijare yija bojaeka upakaja. ¹² I'suþaka mijä baarâka dakoa wayuoka baaberiwa'ri aþerâte ba'iaja baata'abekaja mijä imarãñu. I'suþaka mijä baamaka ñatirã Jesûre yi'ribeyurã þariji jia jiyipupaka mijare norñãñu.

Ikuþaka sime Maiþamakire þe'rietaryukia

¹³ Mija ã'mitiþe yija jeyomarã. Jesucristore yi'rika mirârâte reyaekakaka mijare yija bojaerã baayu, ba'iaja mijä þuparikoreka. "Reyakoperipotojo õñia najaribesarãñu ate", árïwa'ri naruþurð'ð jijimakapi þupajoabekaja nime Tuparâte yi'ribeyurã þuri. Suþa imarí wayuþi'ritiyairâja nime. Nimaþaka mijä imarika yija yapabeyu. Mija þuri "Jesûre yi'rika mirârã imarí reyaekarã õñia jaritirã Tuparâ þo'irâ a'rirâñurã", árïþupajoairã. ¹⁴ "Jesûre reyariþotojo õñia Tuparâte kire jariþe'rirûjeka", árïþupajoawârûirã imarí, "Jesûre ã'mitiripëaeka mirârâteoka õñia Tuparâte jariþe'rirûjerâñu. Suþabatirâ mabo'ikakuriþi Jesûre þe'rietaryâka poto, kika nare ke'ewa'rirâñu", árïwârûirã maime.

¹⁵ Maiþamakite yire õrîrûjekakaka sime ika mijare yibojaika. Maiþamakire þe'rietaryârîmi kire yi'rika mirârã reyariþotojo õñia jariþe'ritirã, kiþð'irâ a'rirâñurã. Õ'ðrâ õñia imaujurâoka naka ð'râtiji oyijah kiþð'irâ a'rirâñurã. ¹⁶ Ikuþaka simarãñu: Maiþamakire jâ'memaka mabo'ikakuri jâ'jia okaarirâka. Suþabatirâ ángelrâka þipamakite jâjirokapí jairâñu, i'suþakajaoka Tuparâ tromþeta okaarirâka. I'suþaka sokaarirâka watopekapí maiþamaki Jesucristojo ruira'arâki mabo'ikakuriþi. Oko ûmakakarâ kimarâka poto kire ã'mitiripëaeka mirârã reyaekarâte õñia jariþe'rirâñu. ¹⁷ Suþabatirâ Jesûre ã'mitiripëairâ õñia imarâteoka õñia kijarirûjeirâþitityika oko ûmakaka imarð'ðrâ Tuparâte mare akamiarâñu. Torâ a'ritirã Maiþamakika mako'apirirâñu, kika imajipaokaro'si. ¹⁸ I'suþaka imarûkia õñurâ imarí, jia rikitubakaþi sakaka jaibu'abarakâ mijä imabe. "I'sia poto reyaeka mirârã maka õñiajia nimarâñu ate mirâkiyu", ãñurâ imarí ba'iaja þuparituyabekaja mijä imabe.

¹ Yijeyomarā, “I'sirīmi ketarāñu Maiþamaki. I'sijē'rā rō'ōjīte simarāñu”, ārīwa'ri mijaro'si ārīo'obeyuka yi'i. ² I'supaka ñañu “T'sirīmi Jesucristore etarāñu je'e”, ārīwārūberirika sime”, ārīrika õñurā mijā imamaka. “T'toñte mawi'iarā kareba'arimajire etarāñu”, marīwārūbeyu upaka sime Maiþamakire etarūkia. ³ I'sia poto, “Kopakaja dakoa jūarūkimarīrā maime”, ārīwa'ri þupajoabaraka po'imajare imatirāka poto, ikuþarō'ōpiji ba'itakaja naro'si simarāñu. I'supaka najūarāka poto, marākā'ā baatirā ð'rīkaoka nakaki ru'riwārūbesarāki. ⁴ Ä'mitirkōrī je'e: Ikuþarō'ōpiji rōmore makarārīrā þakatayu upaka simarāñu. Makioka satá'tebesarāki. ⁴⁻⁵ Yijeyomarā mijā puri, ketarūkia ðrītikarā imarī, ikuþarō'ōpiji ketarāka poto þupatabesarāñurā. Jesúre yi'ribeyurāro'si puri morībeyu poto, ñami kareba'arimajire etaika upakaja simarāñu. Nima upakamarīa imarā imarī, ketarūkia ta'airā mijā. ⁶ I'supaka simamaka, kārītikarā upakamarīa, Maiþamakire etarūkia ta'atikaja maimaye'e. Supabatirāoka Tuparāte yaþabeyuakaka rakajekaja maimaye'e. Tuparāte ðrībeyurā puri kārītikarā upakaja imarā ketarūkia ðrībeyurā imarī. ⁷ Ä'mitirkōrī je'e: Tuparāte yi'ribeyurā, ñami makāñu poto morībeyu upaka, Jesúre þe'rietaryia ðrībeyurā nime. I'supakajaoka ñami ukuwejabiyurāte rakajebekaja ima upakaja nime. ⁸ Tuparāte yi'yurā puri, boirō'ō simamaka jia ritaja ðairā upaka imarā maime. I'supaka maima simamaka, kiyaþabeyua rakajekaja, jia oyiaja baabaraka maimaye'e. “Kēñu upakaja baaiki kime Jesú”, ārīwa'ri jia kire mayi'riye'e. Supabatirāoka jia mawayuñabu'aye'e. “Jesúre yi'yurā maimamaka ba'iaja mabaaika waþa Tuparāte ba'iaja mare baabeserāñu”, ārīwa'ri þupajoawetikaja maimarāñu. I'supaka oyiaja þupajoabaraka maimarijariye'e Satanāre ba'iaja mare baata'akoþeka mayi'rikoreka. ⁹ “Ba'iaja nabaaika waþa ba'iaja nare yibaarāñu”, ārīwa'rimarīa Tuparāte mare wā'meka. Maiþamaki Jesucristore reyaekaþi ārīwa'ri mare sawaþa kijēñbesarāñu. ¹⁰ Jia mare baawa'ri maro'si kireyaeka kika maimajíþaoþako'si. Supa imarī, kipe'rietaryia ñña imarāte, reyaekarāteoka mare ke'ewa'rīrāñu kika maimajíþaoþako'si. ¹¹ I'siakaka ðrītirā imarī, jaibu'abaraka, jeyobaabu'abaraka, jijimakapí rikitubaka mijā imarijape.

Piyiroka Pablote nare okajāäeka

¹²⁻¹³ Mija ä'mitipe yijeyomarā. Mija þō'irā imarā imaruþutarimaja, “Jesucristore yaþaika upaka mabaarijariye'e”, ārīwa'ri mijare oka-jāärijayurā. I'supaka jia mijare nimaruþutaika simamaka jiyipuþaka nare mijā ðrīrika yiyapayu. Nare mijā wayuñarijape. I'supakajaoka ritajaka jia mijā imabe.

¹⁴ Yijeyomarā, mijā þō'irā ba'irabebekaja imarāte, “Pupape'ritirā, mijā ba'irabebbe”, ārīwa'ri okajājiaþi mijā bojabe. Mija þō'irā imarā ba'iaja þuparibaraka imarāte, jia okajājia naþupajoaoþako'si nare mijā jeyobaabe. I'supakajaoka Tuparāte yaþabeyuakaka rakajebeyurā, supabatirā jia Tuparāte yi'ribeyukajirāteoka mijā jeyobaabe. Jajumarījia jia jijimakapí ritajaka mijā imabe. I'supaka mijā imarijaririka yija yaþayu.

¹⁵ Jia mijā þupajoabe. Aþerāte ba'iaja mijare baakoþeko'omakaja nare mijā ruþuwaþae'a'si. I'supaka baabekaja jia oyiaja mijā imabu'abe. Supabatirā ritaja wejearaka imabayurākaoka i'supakaja mijā imarijape.

16-18 Tuþarâte þupajoabaraka jíjimaka mijá imarijaþe. I'suþakajaoka kika mijá jairijayua mijá ja'ata'asi. I'suþakajaoka jia, jiamaþiaoka mijaro'si simarâka, "Jia mibaayu Tuþarâ", kire mijá ãrîrijape. Jesucristorirâ mijá imamaka, i'suþaka mijá baarika Tuþarâte yaþayu.

19 Mija watopekareka Espíritu Santore mijare jeyobaarâka poto kire mijá ã'mitiriþ'yoa'si. Íakõrî je'e: i'suþaka mijá baajíka okoaþi þekaõ'toa yataika uþaka mijá baajíñu. 20 I'suþakajaoka, "Ikuþaka Espíritu Santore yire ðrîrûjeika", ãrîwa'ri Tuþarâro'si bojaþirrimajare bojaikakaka ã'mitiriþ'yobekaja mijá imabe. 21 Sã'mitiriþ'yobekaja "¿Yaje rita Tuþarârikataka najaiyu? Noñu uþakaja þupajoatirâ najaiyu je'e aþeyari", ãrîwa'ri jia mijá ã'mitiþe ruþu. "Rita Tuþarârika najaiyu", mijá ãrîwârûrârõ'ðjîrâ þuri nare mijá yi'þe. 22 Ritaja Tuþarâte yaþabeyua mijá ã'mitiriþea'si.

23 Tuþarâ imaki jia ña'rîyaarîji maimaokaro'si mare jeyobaarimaji. I'suþaka simamaka ikuþaka mijaro'si kire yija jêñerijayu: "Ba'iaja baabekaja jia oyiaja baabaraka nimarû", ãrîwa'ri nare mijeyobaabe. Suþa imarî, mire takaja ã'mitiriþeabaraka nare mimarûjebe", ãrîwa'ri kire yija ãrîrijayu. I'suþakajaoka, "Jia oyiaja baabaraka Jesûre na'mitiriþearû, kiyaþaika uþakaja þupajoabaraka nimarû", ãrîwa'ri Tuþarâte yija jêñeþirijayu. Suþa imarî, maiþamaki Jesucristore pe'rietaðurîmi dikaoka ba'iaja baabeyurâ mijá imarika yija yaþayu. 24 I'suþaka maimaokaro'si, "Yire takaja mijá ã'mitiriþeabe", Tuþarâte ãrîka. I'suþaka mare ja'meiki imarî, kiyaþaika uþakaja mabaawârûerâ jia mare jeyobaarijarûkika kime.

"Ó'ðjîrâja sime, jia nimarû", Pablote ãrîka

25 Yijeyomarâ, yijaro'sioka Tuþarâte mijá jêñeþjibe.

26 Mija rërîrâka poto jíjimakapí mijá jêñabu'abe, Jesúrirâ imarî.

27 Tokarâ Jesûre ã'mitiriþeairâ imarâ uþatikaja rërîtirâ, ika þaperá nare mijá jaibojabe. Ritaja sâ'mitirika Maiþamakire yaþamaka i'suþaka mijare yijâ'meyu.

28 "Maiþamaki Jesucristore jia mijare baarû", ãrîwa'ri kire yijêñerijayu.

I'toþrâja sime ruþu.

Segunda carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Jesucristore yi'yurā Tesalónicakarāro'si Pablote pāpera pūataeka ate

¹ Jesucristore yi'yurā Tesalónicawejeakarā, ¿yaje mijā ime? Yi'i Pablo, supabatirā majeyomarā Silvano, Timoteo pitiyika ika pāpera mijaro'si yija pūatayu, Maþaki Tuparārīrā, maiþamaki Jesucristorirāoka mijā imamaka. ² "Jia Tesalónicakarāre mijā baabe", ārīwa'ri Maþaki Tuparāte, supabatirā maiþamaki Jesucristoreoka mijaro'si yija jēñerijayu. I'supakajaoka yija baayu jia dako okamirāmarīja mijare nimirūjeokaro'si.

³ Mija ā'mitipē yijeyomarā, jiibaji Jesucristore yi'riwa'ri, ī'rārīmi upakaja jiibaji mijā wayuþabu'arijaya simamaka "Jia mibaayu Tuparā", kire yija ārīrijayu mijareka yija þupajoaika rakakaja. Supa imarī, i'supaka Tuparāte yija ārīrijayu jia sime. ⁴ I'supakajaoka, yija eyarijayurō'orā, aperā Jesúre yi'yurāte i'supaka mijā imakaka jījimakapī yija bojarijaya. "Tesalónicawejeakarā jia Tuparāte yi'yurā imarī, kire yi'ririjs'atabeyurā. I'supakajaoka wayupi'ribekaja, okajājia þupajoaïrā nime, aperāte ba'iaja nare baako'omakaja, sanarakajeþārīrijayu", ārīwa'ri nare yija bojaya. ⁵ Tuparāte yi'yurā mijā imamaka, aperāte ba'iaja mijare baayu. I'supaka simako'omakaja "Tuparāte āñu upakaja kibaarāñu", āñurā imarī kire mijā yi'ririjs'atabeyu. Supa imarī "Ba'iaja nare imabeyua", mijareka ārīwa'ri ritajare kijāmerāka poto kika mijare kimarūjerāñu. I'supaka Tuparāte baarūkia õrīwa'ri, "Rita, jia oyiaja baaiki kime", ārīwārūirā maime.

⁶ Jia wājioyiaja baaiki imarī, ba'iaja mijare baairāte ba'iaja kibaarāñu. ⁷ Maekaka ba'iaja jūairā imaripotojo i'supaka oyiaja imajiparūkimarīrā mijā ime, ī'rārīmi sakitiyetarāka simamaka. I'supakajaoka yijaro'si ba'iaja yija jūakopeika kitiyetarāñu. Maiþamaki Jesús, kiángelrāka tērītaka baawārūirāpitiyika ki'tarāka poto i'supaka kibaarāñu. Mabo'ikakuripi ki'tarāñu, þeka jū'reika upaka jājia yaaboaika watopekapī. ⁸ Torājite Tuparāte õrīriyapabeyurā imarī, Jesúrika bojarirokaoka ā'mitiripē'yoirāte ba'iaja kibaarāñu. ⁹ Ba'iaja jūajiparūkirā nimamaka, Maiþamakire imarō'õ tá'teka oyiaja naro'si imajiparāka. Tērīwa'ribaji kirikapī jiitaka kiyaaboaika īarūkimarīrāro'si nimirāñu. ¹⁰ I'supaka kibaarāñu Jesúre ate etarāñurīmi. Supa imarī jījimakapī kirirāte kire e'etorirāñu. Kire īatirā "Jiitaki kime. Tērīwa'ribaji jia mare baaiki kime", ārīwa'ri kire najiyipupayeerāñu. Mijare yija wārōrapaka yi'yurā imarī, naka mijā imarāñu mijaoaka.

¹¹ Ika þupajoaawa'ri Tuparāte mijaro'si yija jēñejiparijaya. Kiyaþaika upakaja baairā mijā imaokaro'si mijare kiakaeka. Supa imarī, kiyaþaika upaka mijā baamaka īawa'ri "Nare yakaikapī ārīwa'ri yirirā najayua jia sime mae", kēñaokaro'si, kire yija jēñerijayu. Supabatirā "Simaupatiji jia baarika nayaþaika nabawārūokaro'si nare mijeyobaabe. Supabatirā mire yi'riwa'ri nabaarijaya jia saweikaro'si mirikapī nare mijeyobaabe", ãparaka kire yija jēñerijayu. ¹² I'supaka po'imajare īarāka wājítāji jia mijā baamaka īawa'ri maiþamaki Jesucristore najiyipupayeerāñu. Kirirā mijā ima simamaka, i'supakajaoka mijare kibaarāñu. Tuparā,

maiþamaki Jesucristoþitiyika jia mijare nabaamaka i'supaka mijaro'si simarãñu.

2

Ikuþaka simarãñu Jesucristore etaerã baarãka ruþu

¹ Mija ã'mitiþe yija jeyomarã. Maiþamaki Jesucristore etarãñu ate kika maimaokaro'si mare rẽarã. I'supaka simarãka simamaka ketarãkirimikaka mijare yiwãrõerã baayu mae. ² Ikuþarõ'þipiji, "Kopakaja Jesûre etarijë'raka seyatilyu", ãrïwa'ri ï'rãrimarãre mijare bojaþakimaka ã'mitirirã, ðrïþubayurã upakataka rukubaka mijapupajoa'si. Supabatirã "Rita mijare ñañu. Espíritu Santo yijare sôrîrûjerapaki", narîþakikopemakaoka nare mijapupajoa'si. I'supakajaoka "Papérapi Pablotê yijare sabojayu", napakâ'ã nare mijapupajoa'si. ³ I'supaka mijare ãrîkopeirâte mijapupajoa'si. Ketaerã baarãki ruþu ikuþaka simarãñu: Tuparâte ja'atatirã "Kimajamarã yija ime", ãrïwa'ri po'imajare kire yi'ribesarãñu. I'tojite Ba'iaja baarimijkaka jã'meikite etarãñu. Ikiji kime "Ba'iaja imarika tiybeyurõ'orã yipúatarükika", bikijarãja Tuparâte ãrîkaki. ⁴ Ikuþaka Ba'iaja baarimijkaka jã'meikite baarãñu: Ritaja jiyipupaka po'imajare ðrîrijayua imakoþeika nareka kijâjibaarãñu. Tuparâte majamaki kima imarã, "Têrîkiji ñime, yire takaja mijapupajoa'si", po'imajare kêrîrãñu. I'supaka kipupaka ima simamaka Tuparâte jiyipupaka ðrîriwi'iarã kâkatirã imatiyairõ'orã eyaruparitirã, "Tuparâja yil'i", kêrîþakirãñu.

⁵ Mijaka ñimarapaka poto i'supaka imarûkiakaka mijare yibojawãrõtirape. "Ye'kariribeyurã nimarijiju", mijareka ñarîþupajoayu. ⁶ Ba'iaja baarimijkaka jã'meiki i'tawãrûbeyukajika maekaka. "Ikuþaka simamaka ki'tawãrûbeyu ruþu. Ketarãkirimi ruþubajirãja ketakoreka kire satâ'teyu ruþu", ãrïwa'ri mijare yibojarapaka õñurã mijapupajoa'si. ⁷⁻⁸ Supa simako'omakaja, po'imajare ðrîwãrûbeyuapi, ba'iaja wejareka Satanâre baañ'mutiyu. I'supaka baariþotojo, wâaðrõ'orâja etarûkikate etawãrûbeyu ruþu. Kire tá'teikite kire ïapébesarâka poto þuri ritaja po'imaja wâjítâji Ba'iaja baarimijkaka jã'meikite etarãñu. I'supaka kima imako'omakaja maiþamaki Jesûre kire têrîrãñu. Ketarãñurimi têrîwa'ribaji kibaawãrûika beawa'ri, kipuritarâkapiji kire kiriatarãñu. ⁹ Ika yibojalika ruþubajirã, ikuþaka simarãñu: Satanârikapi ãrïwa'ri Ba'iaja baarimijkaka jã'meiki ritaja maikoribeyua po'imajare beapakirõ etarâki. ¹⁰ Ritaja ba'iaja baawãrûika imarã, ba'iaja imarika tiybeyurõ'orã a'rirûkirâte sapi kipakirãñu. Tuparârika bojariroka yi'ririyaþaberiwa'ri, ba'iaja imarika tiybeyurõ'orã na'rîrãñu. Kirika bojariroka nayi'ririakareka þuri sapi natârîrûka simajâæka. ¹¹ Sanayi'riberika simamaka, Tuparâte rukubaka nare þupajoarûjerâñu Ba'iaja baarimijkaka jã'meiki þakrimajaroka nayi'yaokaro'si. ¹² Tuparârika bojariroka ã'mitiripéabekaja, jijimakapi ba'iaja baarijayurâte ba'iaja imarika tiybeyurõ'orã a'yaokaro'si i'supaka kibaawãrûika.

Ikuþaka Jesucristore yi'yurâte ime

¹³ Mija ã'mitiþe yija jeyomarã, jia Maiþamakire wayuñairã. Wejea kipo'ijiaeka potorâja kitâärûkirã mijapupajoa'si Tuparâte wâ'matikarã mijapupajoa'si. Supa imarã, Espíritu Santore mijare jeyobaalkapi ba'iaja baarika ja'atatirã, kirika bojariroka yi'riwa'ri õñia mijapupajoa'si. I'supaka Tuparâte baaekaka. I'supaka mijaro'si simaeka þupajoawa'ri

“Jia mibaayu Tuþarã”, mijaro'si yija ãrïja'atabesärãñu. ¹⁴ Jesucristorika bojariroka mijare yija wârõekapí ãrïwa'ri Tuþarâte mijare wâ'meaka. I'supaka simamaka, mabo'ikakurirâ maeyarâka poto ritaja ima têrïwa'ribaji kirika maiþamaki Jesucristore bearâñu. I'supakajaoka simarãñu mijaro'sioka kika.

¹⁵ Yijeyomarã, i'supaka imarükirâ imarî, Jesucristore mijâ yi'yua ja'atarimariäja mijâ imabe. Ritaja wâjirokakâ mijare yija wârõrapaka, supabatirâ þaperaþi mijare yija o'oraþakaoka mijâ ã'mitiriþearijape. ¹⁶⁻¹⁷ Jia Maþaki Tuþarâ mare baaiki, supabatirâ mare wayuñaiki imarî, jijimaka þupajoabaraka maimaerâ mare kijeyobaaeka. “Kika ðñia maimajiparãñu”, ãrïwa'ri sata'abaraka jia jijimaka mare þuparirüjeiki kime. Supa imarî, jia oyiaja baabaraka, ba'iaja jairimarâja mijâ imaokaro'si mijare kijeyobaarû maiþamaki Jesucristoþitiyika.

3

“Yijaro'si Tuþarâte mijâ jêneþirijape mijaro'sioka”, Pablote ãrïka

¹ Mae þiyia mijare yibojaerâ baayu yijeyomarã. ñojimarîji Maiþamakirika bojariroka aþerö'õrâ yija bojaþibaokaro'si Tuþarâte mijâ jêñebe. Supabatirâoka kirika bojariroka ã'mitiriwa'ri jia jijimaka samija yi'rapaka upakaja aþerâte sayi'yaokaro'si. ² I'supakajaoka, ba'iaja baairâte ba'iaja yijare baakoreka, Tuþarâte nare tá'terâ yijaro'si kire mijâ jêñebe. I'supaka mijâ baabe ríkumarâja aþerâ Jesucristore ã'mitiriþeariyapabeyurâte ima simamaka. ³ I'supaka imarijayurâte ima simako'omakaja mare ja'atabeyuka kime Maiþamaki. I'supaka imaki imarî kire mijâ yi'ririþ'atakoreka mijare kijeyobaarãñu. Supabatirâ Satanâre ba'iaja mijare baakoreka, mijaro'si kire kitâ'terâñu. ⁴ “Këñu upakaja baaiki kime Maiþamaki. Supa imarî, kire yi'yurâ nimamaka, jia oyiaja Tesalónicakarâre baawârûokaro'si nare kijeyobaarãñu. I'supaka simamaka nare yija ãrïka upakaja nayi'ririþiarâñu”, mijareka yija ãrïrijayu. ⁵ Supabatirâ “Tuþarâte nare wayuñaika noriþwârûrû. Supabatirâoka ba'iaja jüariþotojo mirakajeþâæka upakaja sanarakajeþâæwârûokaro'si nare mijeyobaabe”, ãrïwa'ri maiþamaki Jesûre mijaro'si yija jêneþirijayu.

Maimauþatiji ba'irabebaraka oyiaja maimajikareka jia sime

⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarã. Maiþamaki Jesucristore mare jâ'memaka, ikuþaka mijare yija jâ'meyu: ï'rïka Jesûre yi'yuka imariþotojo ba'iraberiyapabeyukaka mijâ jeyoaria'si. Yija wârõeka upaka baabeyuki kime. ⁷ Mija pð'irâ yija imarapaka poto ba'irabebekaja imaberaþparâ yija. I'supaka yija baarapaka mijâ ïrapaka simamaka, i'supakajaoka mijâ baabe mijaro'si. ⁸ Supabatirâ mijaba'arika waþamarâja yija ba'aberaþe. Mijare takaja jêñebekaja, ñamiareka, ñamiarekaoka, jâjia yija ba'iraberaþe yija yaþaraþaka yijare mijâ ïjikoreka. ⁹ Mijare wârõrimaja yija imamaka, yijare mijâ jeyobaarûkirâ imariþotojo mijare sayija jêñeberaþe. Yijare ïatirâ “Nuþakaja mabaaye'e maro'sioka”, mijâ ãñaokaro'si supa yija baaraþe. ¹⁰ Mijaka yija imarapaka poto, “Ba'iraberiyapabeyuka þuri ba'abekaja kimarû”, mijare yija ãrâþe. ¹¹ I'supaka yija ãrâþaka simako'omakaja “Maekaka ï'rârimarâ nawatoþekarâ ba'irabebekaja imarâ. Supabatirâoka aþerâ jia ba'iraberijayurâte najo'ayu're”, ãrïwa'ri yijare nabojayu. ¹² “Jia imaokaro'si, aþerâte jo'arimarâja mijâ ba'irabebbe mijaro'siji, mijâ

ba'iraberiwapaþiji mijā yaþaika mijā waþaþiokaro'si", ãrīwa'ri nare yija jā'meþüayu, maiþamaki Jesucristore jā'meka upakaja.

¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarā. Jia mijā baarijayua mijā rūrīa'si. ¹⁴ Í'rārimarā ika þapera yo'oeka yi'ribeyurā imarā je'e aþeyari. I'supaka nimamaka "Í'rā imarā Pablotē jā'meika yi'ririyaþabeyurā", ãrīwārūtirā naka mijā jeyoaria'si. I'supaka nare mijā baarākareka ni'yop'i'rīrāñu. I'supaka mijā baabe naþupapē'rīrū ãrīwa'ri. ¹⁵ I'supaka nare baariþotojo nare mijā majamarāria'si. Jesúre yi'yurā nimamaka, nare mijā okajāäbe ba'iaja nabaarijarikoreka.

"Jia mijā imabe", ãþparaka Pablotē naro'si o'otiyika

¹⁶ Jia maimaokaro'si mare jeyobaaiki kime Maiþamaki. I'supaka simamaka, Í'rākuri upakaja jíjimakaþi jia mijā imaokaro'si mijare kijeyobaarū. Supabatirā ritaja mijaka kimajiþarū.

¹⁷ "Jia nimarū", ãþparaka yi'í Pablo yiþitakaþi ika mijaro'si yo'oyu. I'supakaja satiyiyu þapera yo'oika. I'supaka o'oiki ñime. Síawa'ri "Rita oka Pablotē þūataeka sime", mijā ãrīwārūokaro'si. ¹⁸ Ritaja mijā imaupatireje jia maiþamaki Jesucristore baajíþarū.

I'tožirāja sime ruþu.

Carta de Santiago

Judíorāka Jesucristore yi'yurāro'si pāpera o'otirā Santagore pūataeka

¹ Yaje mijā ime yijeyomarā. Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka Santiago nime ika pāpera mijaro'si pūataiki. Ba'iaja jūawa'ri pibikarā, apetomaja watopekarā ū'poū'puarā'e'earirakatata judíorāka imarāro'si ika yo'oyu.

Kire majēñemaka ūrīwārūrika Tuparāte mare ja'atayu

² Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Ba'iaja jūarijayurā imariþotojo "Jia oyajā yijaro'si simarāñu", jījimaka ārīþupajoairā mijā imabe. ³⁻⁴ Supa imari ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja jiibaji Tuparāte ā'mitiripēairā mijā jaririjayu. I'supakajacka "Kire mayl'rīja'ataberiye'e", ārīwārūirā mijā ime. Supa imari ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja, wayupi'ribekaja kire yi'riwa'ri samija rakajeþārāñu. I'supaka imawa'ri jiibaji Tuparāte yapaika upakaja imarā mijā japakā'ā dakoa mijaro'si jariwa'ribesaráka.

⁵ Supa imari "Ba'iaja yijūaika poto, ikupaka ñimarika Tuparāte yapayu", mijā ārīwārūberiye'e, kire samija jēñebe. I'supaka mijā baamaka jiaþi mijare sakiõrīrūjerāñu, ritaja nayaþaika upaka po'imajare jeyobaarmaji imari. ⁶⁻⁸ Topi puri kire jēñebaraka, "Yijare sakiõrīrūjebesarāñu je'e aþeyari", mijā ārīþupajoa'si. Ōrikōrī je'e: Rukubaka þupajoabaraka imarijayurā ū'rārokapīji ña'rīyaarīji imawārūbeyurā. Sapī ārīwa'ri, "Tuparāte yija jēñeika upakaja yijare sakija'atabesarāñu je'e", āñurā nimamaka, dakoa nare kiõrīrūjebesarāñu.

⁹ Mija ā'mitiþe aþeroka: "Wayuoka baairā imariþotojo, Jesucristore yija ā'mitiripēaika simamaka, Tuparā ñakoareka imatiyairā yija ime", āñurā puri jījimaka imarijayurā. ¹⁰ Mia, ba'irījia rīkimakaja rikairāoka, ñoaka nare imarūjerükimaria simamaka, Jesucristore yi'yurā jariwa'ri "Imatiyaramajamarīrā yija imaroyikā'ā", āñurā puri jījimaka imarijayurā. ¹¹ Ōrikōrī je'e: Ñoaka ijia yaamaka taya jīñua. I'supakajacka sō'õrika jīrīwa'ri jūjika saro'si. Supa imari jiyurika sōibeyu. Maeje mijare yibojaweaika upaka nime rīkimaka ba'irījia rikairā. "Rīkimabaji mayaþarijaya matõpoerā", āþaraka sawaþa niñerū mo'arīji reyarūkirā nime.

"Ka'wisika jūariþotojo yire yi'riwa'ri sarakajeþārījayurāte jia yibaarāñu", Tuparāte āñu

¹² Ka'wisika jūarijayurā imariþotojo okajājirā imari, saramarakajeþārījaya lātirā "Jia yire nayi'yu", Tuparāte mareka ārīrāñu. Supa imari "Yika rīrākibiriwa'ri yire yi'rīrijayurāte õñia imajiparika yija'atarāñu", Tuparāte ārīka simamaka jia mare kibaarāñu. ¹³ Supa imari ba'iaja mijā baarijitoika, "Tuparā yire sajā'meiki", āþekaja mijā imabe. Tuparā imaki, ba'iaja baarijitobeyuka, supabatirā, ba'iaja mare baarūjebeyuka. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka simako'omakaja, maþupakarāja ba'iaja baarika þupajoatirā, "Jia simapajīñu je'e yiro'si", marīrījayu. I'supaka maþupajoaikapi ārīwa'ri ba'iaja mabaarijaya. Supabatirāoka ba'ioyajā baarijayurā maimarijarirāka, ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā a'rīrūkirā maimarāñu.

Tuparātaki puri ba'iaja mare baarūjebeyuka

¹⁶ I'supaka simamaka, "Tuparāja yijare sajā'meiki ba'iaja yija baaokaro'si", ārīwa'ri pākirika mijā pūpajoa'si yijeyomarā. ¹⁷ I'supaka mare imarūjebeyuka imarī, jia Mapaki Tuparāte mare baayu, kiyapaika upakaja maimamirīrkawa'yaokaro'si. I'supaka baarimaji Tuparājaoka kime, aiyaka, tā'pia ritaja po'ijiaekaki. Kipo'ijiaeka pūri sarāl'rārika, sayaaboikaoka o'arijayua simako'omakaja Tuparā pūri kimarijayuareka o'abeyuka imarī, jia ima oyiaja mare ja'atajiparimaji kime. ¹⁸ Suþa imarī kiyapairokaþi kirika rita bojariroka mayi'þakā'ā ñōnia kika maimajiparükia Tuparāte mare ja'atatika. Suþa imarī "Yirirā nimarū", mareka kērītika simamaka ritaja kipo'ijiaekareka mamarījiji kire yi'riü'muekarā maime.

Tuparārika bojariroka ã'mitiritirā sima upakaja mayi'ririþariye'e

¹⁹ Yijeyomarā, ika mijare yibojaerā baaika mijā ye'kariritiya'si. Tuparārika rita bojariroka mijare jaibojarāñurāte jiaþi mijā ã'mitiripēabe. I'supakajaoka mijā pūpakkareka ima ñojimarītaka nare bojabekaja mijā imabe. Supabatirā ñojimarīji nare mijā boebaria'si. ²⁰ Topi pūri waþuju boebayurā maimarākareka, jiirokapi maimarika Tuparāte yapaika upaka majaribesarāñu. ²¹ I'supakajaoka ritaja ba'iaja baarika imakaka mijā ja'atabe. Supabatirāoka "Tērīriki ñime", ārīkopeikite pūpajoaika upaka pūpajoabekaja mijā imabe. I'supaka imawa'ri, Tuparārika bojariroka mijare kiõrīrūjeikakaka takaja jiaþi mijā yi'ririþape. I'supaka mijā imarākareka pūri ba'iaja imarika tiybeyurō'õrā mijā a'rirükia imakopeikareka Tuparāte mijare tāñurāñu.

²²⁻²⁴ Õrīwärūkörí je'e: Úperiaþi l'rīkate kipema yaeripotojo jiamarāma ima rū'rebekaja ke'rīrāka i'supakaja satuirāñu. Ñojimari i'supakaja ima kiyekaririrāñu. I'supaka mijā imajīñu Tuparārika bojariroka ã'mitiripotojo samija yi'riberijikareka. Tuparārika bojariroka ã'mitiritirā sāñu upakaja yi'rirükia sime. Suþa mabaabesárakareka pūri, "Tuparāte yi'yurā yija ime", mañua, moñu upakaja maþakiyu. ²⁵ Tuparārika bojariroka jia wārūbaraka sayi'ririþayukate pūri, ba'iaja baarika kire saja'atarūjerijayu. Rita sime Tuparārika bojariroka. Suþa imarī saye'kariribekaja, sajā'meika upakaja baarijayukate, ritajareka jia kire sakijeyobaarijarirāñu.

²⁶ Aþerimara pūri "Tuparā ñakoareka, kire jiyipupaka õñurā imarī, kiyapaika upakaja baarijayurā yija ime", ãñurā. I'supaka ãñurā imariþotojo ba'iaja najairijayua ja'atabeyurā imarī, noñu upakaja þakirimaja nime. I'supaka imarā nimamaka "Tuparāte jiyipupaka õñurā yija ime", narīkopeika waþamarāñu sajau. ²⁷ Mapaki Tuparāreka ikuþaka nime kire jiyipupaka õñurā: Pakiamarīra jarikarā wayuoka baairāte, supabatirā natīmiaka reyataþaekarāteoka jia jeyobaairā, i'supakajaoka ba'iaja baarimajare ima upaka jaribeyurā nime.

2

Írātiji oyiaja jia jiyipupaka moribú'aye'e

¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ritaja ima þemawa'ribajirā imatiyaiki maiþamaki Jesucristore ima simamaka, jiyipupaka kire moririjayu. "Jia kire yi'yurā yija ime", ãñurā imariþotojo, wayuoka baairāte wayuþabekaja, ba'irijia rīkimaka rikairāte takaja jia jiyipupaka õrīrijayurā mijā ime. ² Mia je'e: Karemarāñu mijā rērīrijayurō'õrā l'rīka waþajā'rīkaka

jariroaka jäätitä, sajeyoa* i'supakajaoka kipitawäjoarä tak'a'ratatirä etaiki. Äpäka imaki wayuoka baaiki imarä, jaricomajaka jäätitä etaiki. 3-4 Jia jariroaka jäätitä etalkite jiyipupaka öriwa'ri, "Ikarä mirupabe", mijä äñu. Wayuoka baaikite puri, "Toräja mirükamape, meriberiye'e toräja mirupapabe", mijä äririjayu. I'supaka wayuoka baairäte äñurä imariptojo, "Imatiyairä nime", äriwa'ri jia räkimakaja ba'irijia rikairäte mijä baairokapi puri ba'iaja mijä baayu. I'supaka simamaka trätiji jiyipupaka öribu'aberiwä'ri, träka ta'iaräja imarijaribeyurä mijä ime.

5 Ate jia mijä ä'mitipe yijeyomarä. "Yire mijä ä'mitiripäe", Tuparäte äräkaroka yi'yurä räkimaräja nime wayuoka baariptojo sayi'yurä. "Wayuoka baairä ba'iratarä nime", Tuparäte yi'ribeyuräte nareka äririjayua imariptojo, Jesucristore yi'yurä nimamaka, "Jiibaji kire yi'yurä najarirü", äriwa'ri jia Tuparäte nare jeyobaarijaränu. Supa imarä käräka upakaja kika rärikibiriwa'ri kire yi'ririwijurä kijä'merükirö'örä eyarükirä imarä. 6-7 I'supaka käräka simako'omakaja wayuoka baairäte jiyipupaka öribeyurä mijä ime. Wayuoka baairäreka i'supaka öriripotojo, räkimaka ba'irijia rikairäte takaja jiyipupaka öriwijayurä mijä ime. "¿Napareareka ba'iaja majüarijayu", mijä äriwärübeyu bai je'e? Mia: Ba'iaja mijare baawa'ri iparimara pö'irä mijare okabaarí ne'ewa'ririwijayu. Supabatirä jiitakiji Jesúre imako'omakaja kirika bojariroka ä'mitiripäe'yowa'ri ba'iaja kireka jaiyuyeirä nime. Jesúrirä imariptojo ðikäpi äriwa'ri jia nareka mijä pupajoayu je'e?

8 Ikupaka maijamaki Jesúre mare jä'meka: "Mipo'ia miwätai ka upakaja aperäteoka miwayüabe", äriwa'ri sabojayu Tuparä majaropüñureka. I'supaka sareka äñua mijä yi'riräkareka jia baairä mijä imarijaränu. 9 Ika mijare ñaäna öñurä imariptojo, jia mijare eyairäte takaja mijä wayüämaka, "Mija öñu upakaja ba'iaja baairä mijä jayu, yijä'meika yi'ribeyurä imarä", Tuparäte mijare äñu. 10 Mare kijä'meika simaja yi'yurä imariptojo, träba'i mayi'ribeyua imaräkareka, "Ba'iaja baairä nime yijä'meika yi'ribeyurä imarä", mareka käriränu. 11 Ikupaka sime aapeba'i Tuparäte bojaeka: "Römkirä, i'supakajaoka tñimakirä, aperäka ba'iaja baawä'imapekaja mijä imabe. Supabatiräoka po'imajare jääbekaja mijä imabe", mare käräka. Römkirä puri i'supaka käräka yi'paraka imarä, aperäka ba'iaja baawä'imaribeyurä imariptojo po'imajare mijä jääräkareka kijä'meika yi'ribeyurä mijä imaränu. 12-13 Ba'iaja baarika maja'ataokaro'si kirika bojariroka Tuparäte mare öriñjeyu. I'supaka simamaka samayi'rika, mayi'riberaikaoka latirä simauupakaja sawapa mare kibaaränu. Supa imarä mokaipi, maimabaayu upakaja aperäte mijä wayüabe. Íaköri je'e: Aperimaraare wayüäbekaja imarä, nare wayüäbekaja sawapa Tuparäte nare jéñeränu. Aperäte wayüäbaraka imarä puri "Wayuärikaipi Tuparäte yijare Íaränu", äriwa'ri jijimaka imarä.

Jia baariwijurä maima latirä, "Rita jia yire yi'yurä nime", Tuparäte mareka äriñränu

14 Mija ä'mitipe yijeyomarä. Träka "Cristore yi'yuka ñime", äriripotojo, Tuparäte yapaika upaka aperäte kijeyobaabesäräka, dakowapamarä kijaikopeika jariräka. I'supaka simamaka "Cristore yi'yuka ñime", këñutakapiji Tuparäte täärukimaräka kime. 15-16 Ä'mitiriköri je'e: Trärimarä muupaka Tuparäte yi'yuräte kësia baajika, supabatirä jariroakaoka

wayuoka nabaajïka īariþotojo, "Ba'arika, jariroakaoka jia mijä tõpoerä Tuþaräte jia mijare baarü", ãrïrimïrãkaja mijä ãñua jiamarña sime. I'suþaka ãrïriþotojo nare jeyobaariþupamarïrä mijä imajïka waþamarïja simajïnu nare mijä jaikoþeika. ¹⁷ I'suþakajaoka sime Tuþaräte yi'ririkakaka. "Tuþaräte yi'yurä yija ime", ãñurä imariþotojo aþeräte jeyobaariþupamarïrä nimajïka, kire yi'riberiwa'ri suþa nabaajïnu.

¹⁸ Yijaika yi'riberiwa'ri ikuþaka ï'rârimaräre yire ãrijïnu je'e aþeyari: "¿Yaje Tuþaräte miyi'ritiyayu je'e mi'ioka?", yire narijïnu. I'suþaka naþakä'ã, "Â'ã, Tuþaräro'si jia yibaarijayaþi kire yi'yuka ñima mijare yibeayu", nare ñarïrãnu. I'suþaka imaki imarï, jia nabaarijaya yire nabeabeþakä'ã, "Jia Tuþaräte yi'yurä nime", nareka ãrïwärübeyuka yi'i. Yire þuri ritaja jia yibaarijaya ïatirä, "Rita, jia Tuþaräte yi'yuka kime", narïwärürãnu. ¹⁹ Naþupajoaikaþi þuri "Ï'rïkaja kime Tuþarä", ãrïþupajoairä nime. Rita sime. I'suþaka rita ima najaika simako'omakaja aþeräte wayuþabeyurä nimamaka, "Tuþaräte yi'yurä nime", nareka marïwärübeyu. ïakörï je'e: "Ï'rïkaja kime Tuþarä", ãrïþupajoairä nime Satanärika ima naro'si. Sõñurä imariþotojo tararikaþi kire nakkirijayu nare kiwëkomabaarükirä imari. ²⁰⁻²¹ Jia mijä ã'mitiþ õrïþüariþupamarïrä. Aþeräte jeyobaabeyurä mijä imamaka, dako waþamarña sime Tuþaräte yi'yu uþaka mijä imakoþeika. Sõñurä mijä imaerä mañeki Abraham imaroyikaki majarokakaka mijare yibojaerä baayu mae. Jia Tuþaräte yi'yuka imawa'ri kimakireje kiro'si kijoeñirä baakoþeka. I'suþaka kibaa-maka ïawa'ri, "Jiitakaja yi'yuka kime Abraham", Tuþaräte kireka ãrïka. ²²⁻²³ Tuþaräte jiitakaräja yi'ritiyaiki imarï kiyapaeka uþakaja Abrahamre baaeka. I'suþaka kibaaekapi "Jiitakaja Tuþaräte yi'rimirirïkawa'yuki kijarika", kireka ãrïwärürä mijä ime. Bikijarä ikuþaka Tuþarä majaroka bojañirimajire o'oeka: "Jia Tuþaräte yi'yuka Abrahamre imaeka. Suþa imarï 'Dako okamirämarïaja jia yika kima ñoñu', Tuþaräte ãrïka", sãñu. I'suþaka kireka kërïka be'erö'ð Tuþaräte yi'ritiyawa'ri kimakireje kiro'si kijääerä baakoþeka simamaka Tuþarä majaropüñurä o'oeka rita ima.† Suþabatiräoka "Yijeyomaki mime", Abrahamre kërïka", sãñu.

²⁴ I'suþaka Abrahamre baaeka õñurä imarï, "Tuþaräte yija yi'yu", mañujikatakapimaria jia kika majayu", ãrïwärürä maime. Kire yi'riwa'ri, kiyapaika uþakaja baabaraka maimaräkareka "Dakoa okamirämarïräja jia yika nima ñoñu", Tuþaräte mareka ãrïrãnu. ²⁵ Ikuþaka sime aþea: Niñerü e'ekaro'si ñimirijaka ba'iaja wä'imarïrirömo imariþotojo ikuþaka Rahab imaroyikakote baaeka Tuþaräte yi'riwa'ri. Judioräka ðamaräre þüataekaräre etamaka ïatirä, "Mija majamaräre mijare jää'si, yiwi'iarä mijä ru'rikäkabe. Suþabatirä ma'a mijä ru'riwa'rirkirö'ð mijare yibo-jaräñu", nare kõrïka jia nare baawa'ri.‡ I'suþaka kobaamaka ïatirä, "Jiitaka baaiko koime", Tuþaräte koreka ãrïka. ²⁶ Õrïkörï je'e: Mapo'ia õnímakimaria simajïka dakoaþi ãrïwa'ri õñia imaberijïka. I'suþaka imarika uþakajaoka sime, Tuþaräte yaþaika uþakaja baaberikoperiþotojo, "Kire yi'yurä yija ime", marïkoþejïka.

3

Ba'iaja jairikapi ãrïwa'ri rïkimakaja ba'iaja mabaarijaya

† 2:22-23 Véase Génesis 15.1-6; 22.10-12. ‡ 2:25 Véase Josué 2.1-21.

¹ Yijeyomarā, ī'rīka uþakaja Tuparārika bojariroka wārōrimaja oyiaja imarika mijā þupajoa'si. ī'rārimarāja sawārōrimaja mijā imajīkareka jia simajīnū. Ikupaka mijā ðñu: Tuparārika nare nawārōika uþakaja nayi'ribérijīkareka, aþerā þemawa'ribaji sawaþa nare Tuparāte jēñerāñu.

² Rīkimakaja sime ba'iaya mabaaiaka. I'supaka simako'omakaja, sarakajeþpātirā jia jaibaraka imarā tarāja nime ritaja Tuparāte yaþaika uþakaja baawārūrijayurā. ³ Kūþajīka marērōkaka imako'omakaja, sapi jaibaraka rīkimaka ba'iaya maþoajiyeyu. Ā'mitirikōrī je'e: ikupaka sime ba'iaya majaiaka: Jo'baki kawarute imakopeko'omakaja kūþajīka þerumijia kirijokopearā mapi'þeikapi ãrīwa'ri kire mabaarūjeika uþakaja yi'yuka kime. ⁴ I'supakajaoka sime jo'baka kūmua saro'si. Wîrōa jājia baeko'omakaja kūþajīka wērūþāiaþi samatemarīkawārūyu, ma'ririþairō'ðrā sa'rrika yaþawa'ri. ⁵ I'supakajaoka sime marērōkaka. Kūþajīka simako'omakaja sapi ãrīwa'ri aþerāreka ba'iaya majaiyu, "Imatiyairā imarī, aþerāte þemawa'ribajirā yija ime", ãrīþupajoawa'ri. Mia, i'supakajaoka sime þeka saro'si. Kūþajitakajīkapí mawāaika imariþotojo jo'baka riþakiaka sajoeayu. ⁶ I'supaka sime marērōkaka. Sapí ba'iaya jaibaraka rīkimarā aþerāte ba'iaya majūlarūjeyu. Majaiaka ā'mitirirā "Ritaoka ba'iaya baairā nime", aþerāte mareka ãrīwārūrijayu. Ba'iaya jaiwa'ri maimarika mabitatarijayu. Supabatirā aþerāte ba'iaya baairā majarūjeyu. Satanāre ba'iaya mare jairūjemaka, i'supaka maro'si simarijayu. ⁷ Mia. Ritaja ba'irijia ima, wîñaka, ãñaka, supabatirā riakakakaoka þo'imajarūjewārūrā maime. ⁸ I'supaka simako'omakaja ba'iaya majaiaka þoto, "I'supaka jaibekaja maimaye'e", ãrīwārūbeyurā maime, sarakajeþpāwārūberiwa'ri. I'supakajaoka ãñaka mare kukuika þoto sayi'aika uþaka majaikapí ba'iaya aþerāte maimarūjeyu. ⁹⁻¹⁰ I'supaka simamaka "Jia yijare mibaayu", Maþaki Tuparāte ãñurā imariþotojo, "Ba'iaya najūarū", ãrīwa'ri aþerāreka majairijayu. Yijeyomarā, i'supaka jaiuyebu'abekaja maimaye'e, "Nima uþakaja nimarū", ãrīwa'ri Tuparāte þo'ijiaekarā maimamaka. ¹¹ Órikōrī je'e: ðokopea jia waria okoa þoataika, jū'akapitiyika rukubaka porijīka rukuya mijareka?

¹² I'supakajaoka higuerajūki imariþotojo olivo wāmeika ðterikirika uþaka ruþerijīka. I'supakajaoka iyaka, higuerarika uþaka rikariberijīka. Supa imarī okoa rukubaka imabeyu uþaka aþerāreka ba'iaya jaibekaja maimaye'e yijeyomarā.

Tuparāte mare jeyobaamaka ðrīþupairā maimarāñu

¹³ ī'rīka mijā þo'irā "Tuparāte yaþaikakaka ðrīþupaiþi ñime", ãñukate imajīkareka jia oyiaja kibaajīnū. I'supakajaoka aþerāte þemawa'ribaji imabekaja, jia nare kijeyobaarijarijīnū. I'supaka kibaamaka ñatirā, "Jia ðrīþupaiþi imawa'ri, jia baawārūiki kime", aþerāte kireka ãrīrāñu. ¹⁴ Aþerāte oakiriwa'ri nare mijā ã'mijlarāka, supabatirā aþerāte þemawa'ribaji imarika mijaro'si takajīkaja þupajoariþotojo, "Jia ðrīþupairā yija ime", ãþaraka jijimakapí aþerāte mijā jaikopeyeyu. I'supaka imawa'ri jia wājia imakopeikakaka mijā ã'mitirip'e'yorijayu. ¹⁵ I'supaka imarā Tuparāte yaþaika uþakamarīa þupajoawa'ri, ðrīþupakirāmarīrā nime. Wejareka imarāte þupajoairokapí nimarijayu. Supabatirāoka Espíritu Santore ã'mitirip'eþabekaja, ba'iaya naþupaka nare ãñua Satanārikapí i'taika sime. ¹⁶ I'supakajaoka nare oakiparaka aþerāte na'mijlarāka, supabatirā "Nare þemawa'ribaji ðñurā yija

ime", narirāka rukubaka pūpajoairā jariwa'ri, i'supakajaoka ritaja nayañaika upakaja ba'iaja baairā najarirāñu. ¹⁷ I'supaka mare simakoreka, ikupaka sime Tuparāte yapaika upaka imarikakaka: Jia oyajia baabaraka, supabatirāoka jia aperāka imariyapawa'ri oka naka jiebaraka maimarijariñu. I'supaka simamaka aperāte ãñua ã'mitiritirā, mayapaikatakaja pūpajoabekaja, jia nare mawayuñarāñu. Supabatirāoka wayuñabu'awa'ri jia īrātiji jeyobaabu'abaraka maimarijariye'e. I'supakajaoka wañuju pakibu'abekaja, mañu upakaja baabaraka maimaye'e. ¹⁸ Supabatirā aperāka jia imarijariwa'ri, oka jiebaraka jia natiyajia nimaerā aperāte jeyobaarimaja puri jiitakaja baairā imarā. I'supaka imarā nimamaka, najeyobaairāoka jia imarā jarirāñurā naro'si.

4

Ba'iañupakirāre ima upaka imarika yañabereriwa'ri Tuparāte yapaika upaka maimaye'e

¹ I'supaka yi'ribu'abeyurā imarī mijā tiyajia jañirokaipi ba'iaja jaibu'arika imarijaya mijaro'si. īakōrī je'e: Mija pūpaka mijare ãñu upakaja baariyapawa'ri Tuparāte yapaika upaka mijā baabeyu. ² I'supaka imarā imarī mijā yapaika upaka mijare imarūjebeyurāte mijā ri'kakopeyu. Nayañaika upaka ima tōpowārūbeyurāte īatirā nare mijā oakinrijayu nupaka satōpowārūbeyurā imarī. Marākā'ā baatirā satōpowārūbeyurā imarī, boebariwa'ri okajājiapi mijā pīpebu'arijayu. I'supaka mijaro'si sime mijā yapaika Tuparāte mijā jēñerijaribeyua simamaka. ³ Kire mijā jēñekopeika poto ba'iapiji kire mijā jēñeika simamaka mijare sakija'atabeyu. Mia je'e: Mijaro'sitakaja pūpajoabaraka Tuparāte mijā jēñekopeyu, jījimaka mijā imarūkitakaja pūpajoarijajurā imarī. ⁴ I'supaka imawa'ri Tuparāte yañabeyurāte ima upaka mijā ime mijaro'si. Tuparāte yi'ribeyurā puri, õñia nimiriyikuriji nayañaika takaja pūpajoawa'ri ba'iaja baarijajurā nime. Nuñaka pūpajoawa'ri ba'iupakaja Tuparāte baawā'imarīrimaja upaka mijā jayu. ⁵ Rita sime, īakōrī je'e. Ikupaka sabojayu Tuparā majaropūñurā kire bojañirimajire o'oeka: Mare kipo'ijjaeka simamaka, "Yire oyajia ã'mitiripēatiyairā nimarū", ãriwa'ri Tuparāte mare wayuñayu. ⁶ I'supaka simamaka "Jia po'imajare yire ã'mitiripēarū", ãriwa'ri nare jeyobaarika pūpajoarijajayuka kime Tuparā. Rita ñañu īakōrī je'e: "Nañupaka nare pakimakaja 'Orītiyairā yija ime', ãñurāte jeyobaabeyuka kime Tuparā. 'Aperāte pemawa'ribaji imabeyurā yija ime', ãñurāte puri jia kijeyobaayu", ãriwa'ri sabojayu kimajaropūñurā. ⁷ I'supaka ima pūpajoawa'ri "Tuparā, ñipamaki mime", ãriwa'ri kiyañaika upaka oyajia baabaraka mijā imabe. Sañi mijā imarākareka Satanāre mijā pē'yomaka mijare ba'iaja baarūjewārūberiwa'ri mijareka kiru'rirāñu. ⁸ Tuparāka jiibaji rīrākibiparaka mijā imarākareka jiibaji mijare kiwayuñarāñu. Mija ã'mitipe ba'iaja baairā. I'supaka mijare baaiki kimamaka ba'iaja mijā baaika ja'atatirā, jia oyajia mijā imarijape. I'supakajaoka ba'iaja pūpajoabekaja "Tuparāte yapaika takaja yija baarāñu", ãriwa'ri īrārokapiji ña'rÿaarjji mijā imabe. ⁹ Mia je'e: Ba'iaja baariþotojo jījimaka mijā imarijaya. I'supaka imabekaja, "Ba'itakaja baairā yija ime", ãparaka riomarītitirā mijā pūpape'pe. ¹⁰ Topi mae kireka pemawa'ribaji mijā pūpaka baabeyurā mijā ima īatirā "Imatiyairā nimajiparū", Tuparāte mijareka ãriñarāñu.

Majeyomarāre ba'iaja jaiwā'imiribekaja maimaye'e

¹¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ba'iaja jaiwā'imiribekaja mijā imabe. Supabatirā "Ba'iaja imawa'ri ba'iaja jūarūkirā nime", nareka mijā ãrīrijaria'si. Ika mijare ñañua yí'þekaja ba'iaja mijā jeyomarāreka jaiwā'imañurā mijā imarākareka þuri, "Mija po'ia mijā wātaika upakaja aþerāte mijā wātabe", ãrīwa'ri Tuparāte jā'meika yí'ribeyurā mijā imarāñu. "Tuparāte jā'meika yí'rīrūkimariña sime", ñañurā upaka "Ba'iaja jūarūkirā nime", mijā ãrīkoþeyu. ¹² I'supaka simako'omakaja Tuparā ð'rīkaja imaki "Ikuþaka jia mijā baabe", ãrīwa'ri mare jā'mewārūiki. Supa imarī Tuparājaoka imaki ritaja po'imajare baaika ñawārūtitirā, ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā na'rīrūkia imarākareka nare jeyobaaiki. I'supakajaoka, ikijioka imaki ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā po'imajare þūtarimaji. ¿Tuparā ð'rīkaja i'supaka baarimajire imako'omakaja mijā jeyomarāreka "Ba'iaja baarimaja nime", ãrīwārūrūrā mijā ime bai je'e?

Tuparāte jērīlabekaja kibo'ibajirā upaka mapupayariji majē'rāko'aberijññu

¹³ Mia je'e. "Ireje ma'riberiye'e, waeroka apea wejearā a'ritirā ð'rākuri wejejē'rākareka mawaruaka ñipatitatirā rīkimakaja niñerū matōpoari", ð'paraka jījimaka mijā imarijau ð'rārimarā. I'supaka ñañurāte yokajāâerā baayu mae. ¹⁴ "Waeroka i'supaka yijaro'si simarāñu", mijā ãrīwārūbeyua sime. Ñoaka ðñia imarūkimarīrā maime. Íakðrī je'e: Bikitojo namasika ruika ñojimariñji rīrīpataika upaka maime. ¹⁵ "Tuparāte yapajikareka, ðñia yija imatiyikuri ikupaka yija baarāñu, isiaoka yija baajīñu", mijā ãrīrāka jia simarāñu mijaro'si. ¹⁶ I'supaka simako'omakaja Tuparāte yapaika þupajoabekaja mijā þupayariji mijā baarūkitakaja bojarijaþparaka jījimaka mijā ime. I'supaka mijā bojakopeika yapabeyuka Tuparā. ¹⁷ Supa imarī ika mijaro'si yo'orijayua ñatirā, "Ikuþaka maimarika Tuparāte yapayu're", ãrīwārūriþotojo samija baabesarakareka, ba'iaja baairā mijā imarāñu.

5

Aþerāte ba'iaja baawa'ri, wayuoka baabeyurā ba'iaja jūarāñurā", Santiago ãrīka

¹ Dakoa wayuoka baabeyurā imariþotojo Tuparāte yí'ribeyurā, yire mijā ã'mitirityabe. Ñamajī ba'iaja jūarūkirā imarī ba'itakaja þuparibaraka mijā imabe. ² Mia je'e, ritaja mijā rikakopeikaoka butu ba'arikaro'siji sime. Supabatirā, jíá jariroaka mijā rikakopeikaoka butu ba'arikaro'siji sime. ³ Supabatirā mijā oro, i'supakajaoka mijā niñerū rīkimakaja tōþotirā samija jietaruþamaka bitamarīka upaka sajayu. I'supaka simamaka ñawa'ri "Wayuoka baairāte sapi najeyobaari imakopeyu", aþerāte mijareka ãrīrāñu. No'oþrāmarīaja wejetiyia seyarūkia jariwa'riko'omakaja rīkimabaji niñerū mijā mo'arijau. Sapi ãrīwa'ri ba'iaja baarika tiybeyurō'ðrā a'rīrūkirāja mijā ime. ⁴ Aþea, mijā ðteriki riao ba'iraberimajare wapaþjibeyurā mijā ime. I'supaka mijā baaika ñaiki kime Tuparā. Supabatirā "Jia naro'si yija ba'irabeko'omakaja, yijare nawapaþjibeyu", mijareka ñañua ã'mitiyuka kime. ⁵⁻⁶ Supabatirā ba'iaja baabeyurāteje mijā okabaarijau ðparimarā wājítäji. I'supaka nare mijā baariþareareka ð'rārimarā wayuoka baairāteje najääroyika. I'supaka ba'iaja nare mijā baamaka, marākā'ã mabaaberijika naro'si simamaka ba'iaja nare mijā baaeka narakajeþääeka. Dika jariwa'rimarīaja rikairā

imarī õňia mijā imatikurijikaja mijā baariyapaika upakaja baarijayurā mijā ime. Ikuþaka sime ã'mitirikõři je'e: Wa'ibikirawēko najāäerā baaika ruþu ríkimakaja sanaji'ayu jia ūkirika sajarirāka poto sajāäokaro'si. I'suparā mijā imamaka "Õňia nimarō'õjitejika takaja jia nimakoþeyu, ba'iaja jūarükirā imariþotojo", Tuparāte mijareka ãňu.

Ba'iaja jūariþotojo Tuparāte yi'riwa'ri samarakajepääye'e

⁷ Yijeyomarā wātaka ñoňurā, mae aþea ate mijare yibojaerā baayu. ã'mitirikõři je'e: Aþerāte ba'iaja mijare baariwā'imariko'omakaja Maiþamakire i'tarükia þupajoabaraka kiyapaika upakaja baabaraka mijā imarijaþe. Mia aþea, ikuþaka ðeterikia ðeterimajre ime: Sakiðteräka be'erō'õ pu'erō'õ seyaräka poto "Jājia yiro'si jariwa'ri jia saruirāňu je'e", ãrīwa'ri jajumarija sakita'ayu. ⁸ I'supakajaoka mijā imarijaþe mijāoka, Maiþamakire pe'rietarykia ta'abaraka kiyapaika upaka baarija'atabekaja. "No'oþrāmarīja sajariwa'yu po'imajare baaika miräka ñarī ketarükia", ãrīwa'ri i'supaka mijā imabe.

⁹ Yijeyomarā, "Ba'iaja baarimajarata nime", ãparaka Tuparāte yi'yurāreka jaibu'abekaja mijā imabe, sawapa Maiþamakite ba'iaja mijare jūarüjkoreka. "No'oþrāmarīja sajariwa'yu kiþe'rietarykia", ãrīwa'ri i'supaka mijare ñaňu. ¹⁰ Yijeyomarā, ã'mitirikõři je'e. Ikuþaka nimaeka Tuparāro'si bojaþirimaja: Ba'iaja po'imajare nare baako'omakaja, sarakajepääbaraka Tuparāro'si bojaþirimajparaka nimaeka. I'supaka nimaeka simamaka nimaeka upakaja mijā imabe mijaro'si. ¹¹ Òrïkõři je'e: Ba'iaja jūariþotojo Tuparāte yi'riwa'ri sarakajepäärijayurāreka "Jiirā nime Tuparā ñakoareka", ãňurā maime. I'supaka kimaeka Job imaroylkaki kiro'si. Í'râbla'imarña ba'iaja jūariþotojo Tuparāte yi'ririya'atabeyuka kimaeka. Supa imarī ba'iaja kijüäeka be'erō'õpi þuri jia imarika kitóþoeka ñurā mijā ime. Supa simamaka "Mare wayuñatiyaiki imarī, jia Tuparāte mare baarükirā maime", ãňurā mijā ime.

¹² Yijeyomarā ikuþaka sime aþea imatiyaikakaka: "Ikuþaka yija baarāňu", mijā ãňu be'erō'õ simauþakaja mijā baarijaþe. Rita mijā ãňua, "Tuparā þariji ñuka yija ãňua", mijā ãrī'a'si. Supa imarī rita ãrīrijayurā mijā imamaka, "Jee", mijā ãrīräka, "Jēno'o", mijā ãrīräkaoka, mijare nayi'rirāňu. I'supaka imarā mijā imamaka, sawapa Tuparāte mijare jëñebesarāňu.

Ikuþaka sime Tuparāte yi'riwa'ri kire jëñerika

¹³ Aþea mia. Ka'wisika mijā jüaika poto, "Tuparā, yire mijeyobaabe", kire mijā ãrīrijajape. I'supakajaoka jijimaka mijā imaräka poto Tuparāte jiyipupayeebaraka mijā bayakoyabe. ¹⁴⁻¹⁵ I'supakajaoka í'rïkate wāmarña jariräka poto Cristorika yi'yurāte imaruþutrimajare mijā akabe. Nare mijā akamaka wāmarña imaki þõ'irā etatirā küpají iye-baka kipo'iarā nabu'arāňu. Supabatirā "Maräkä'ä baawärüberiwa'ri Tuparā þuri kire tâäräki", ãrīwa'ri kire najëñemaka, wāmarña imakite jâjirāňu. Supabatirā ba'iaja kibaaeka kireka imajikarekaoka sareka kire kiwayuñarāňu. ¹⁶ I'supaka wayuñaiki Tuparāte imamaka ba'iaja mijā baaika mijā bojabu'abe. Samija bojabu'aräka be'erō'õpi mijā tiyija Tuparāte mijā jëñebare sareka mijare kijieokaro'si. Tuparāte yapaika upakaja jiiþuparā maimaräkareka, kire majëñeika upakaja jiaþi mare ã'mitiritirā têrīwa'ribaji mare jeyobaarükika kime. ¹⁷ Tuparāro'si

bojañirimaji, Elías imaroyirekaki, muþaka þo'imajiji imaekaki kiro'si. I'suþaka imariþotojo, Israel ka'iarā okoa jaririka yaþaberowi'ari Tuparâte kijëñeka upakaja, maekarakakuri wejejë'rā apejë'rā ñe'metâjirð'ðjirā okoa jariberika.¹⁸ I'suþaka simaeka be'erð'ō, torā okoa jaririka yaþawa'ri Tuparâte kijëñemaka okoa jarika ate. I'suþaka sabaaeka be'erð'ōþi jia ðterikia ruïka mae.

¹⁹⁻²⁰ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Mija watopekarā ð'rîka Tuparâte yaþaika upakaka imarika ðrîriþotojo saja'atawa'ri ba'iaja baarimaji jarijkite, mijia jeyobaabe. Jia Jesucristore yi'yuka kijariþe'aokaro'si kire jeyobaaiki þuri jia kire baarâki. Ika jia mijia ðþe: I'suþaka jia kire kijeyobaamaka, rîkimaka ba'iaja kibaaikareka Tuparâte kire saye'kariarâñu. I'suþaka simamaka kireyarâka þoto ba'iaja jûarika tiyibeyurð'ðrâ ke'rîrûkia imakopeikareka kire kitâãrâñu.

I'tojirâja sime ruþu.

Primera carta de San Juan

Jesucristore yi'yurāro'si Juanre o'oeka

¹ Yijeyomarā, “Ikupaka Jesucristore ime”, ārīwa'ri mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ā'mitirikōř je'e: Tuparāte āñu upakaja mare baabeaiki imarī, imajiparūkirā mare imarūjerimaji kime. Supabatirāoka wejea po'ijirirā baaeka ruþubajirā imatikaki kime. Yija ññu upakaja kire yija ā'mitirika, kire yija ūaeka, supabatirā kire raberoyikarā imarī, i'supaka mijare sayibojayu. ² Kika yija imaroyika poto kire yija ūaeka simamaka, “Rita sime”, ārīwa'ri mijare sayiboaerā baayu. Ā'mitirikōř je'e: Iki Jesucristojo imaki mareyarāka poto ññia kika mare imajiparūjerūkika. Supabatirāoka, Kiþaki Tuparāka imajiparoyikaki kimaeka. I'supaka simamaka, Tuparāte yija po'irā kire pūataeka kire yija ūakaro'si. ³ I'supaka simamaka yija ūaeka, yija ā'mitirika mirākaoka mijare yibojayu yijaka ī'rīka upakaja mijā püpajoaokaro'si. Maþaki Tuparāte, Kimaki Jesucristopitiyika ī'rīka upakaja naþupaka ima upakaja püpajoairā yija ime yijaro'si. Suþa imarī, i'supakajaoka mijā imarika yaþawa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu. ⁴ Ikupaka mijare sayibojayu ī'rīka upaka oyiaja püpajoatirā jijimaka maimaerā.

Jia Tuparāka maimarijarirā, ba'iaja baabekaja maimaye'e

⁵⁻⁶ Mija ā'mitipe. “Ba'iaja baariroka imabeyua Tuparāreka”, āparaka Jesûre yijare bojaraþe. Ikupaka sime: Ba'iaja baarijayurā imariþotojo “Tuparāte püpajoaika upakajaoka püpakkirā yija ime yijaro'si”, āñurā puri jairimirākatakaja sajairiwā'imañurā. I'supaka imawa'ri, wâjiroka ima y'iribeyurā nime. ⁷ I'supaka baabekaja Tuparāte püpajoaika upaka jia oyiaja baabaraka maimarāka puri, ī'rīka upakaja maimarijarirāñu. I'supaka simamaka Kimaki Jesucristore maro'si riwejurubaraka reyaþikapi ārīwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua marea kkiye'kariarijayu.

⁸ “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurā puri, waþuju imaja yi'yurā imariþotojo noñu upakaja naþo'iaja þarebaarijayurā. ī'rājaoka imarā wâjiroka püpajoarika yaþaberirijayurā. ⁹ I'supaka baabekaja “Ikupaka ba'iaja yibaayu”, āparaka wâärō'ðrāja Tuparāte samabojarākareka, sakiye'kariarijarirāñu. I'supaka mare baatirā “Oka nare imabeyua mae”, mare kērīrāñu. I'supaka jia mare kibaarāñu wâjirokapi kēñu upaka oyiaja baaiki imarī. ¹⁰ “Ba'iaja baairā oyiaja po'imajare ime”, Tuparāte ārtika sime. I'supaka simako'omakaja “Ba'iaja baakoribeyurā yija ime”, āñurā puri “Tuparāte āñua þakirika sime”, āñurā upaka nime.

2

Tuparāka maro'si maimakaka jaiþjirimaji kime Jesucristo

¹ Ā'mitirikōř je'e. Yimakarā upakaja wâtaka ñoñurā mijā ime. Suþa imarī, ba'iaja mijā baakoreka, ikupaka mijaro'si yo'oyu. Aþerikuri ba'iaja mabaarijayua simako'omakaja, Jesucristore maro'si Maþaki Tuparāka jaïjirijayu. Tuparāte ñarijuyika oyiaja baaiki imarī, i'supaka maro'si baawârūiki kime. ² I'supaka baaiki imarī, ba'iaja mabaaika waþa maro'si kireyaeka, sapi ārīwa'ri ba'iaja mabaaika Tuparāte mare

ye'kiarūkia simamaka. Maro'si takajamarā, ritaja po'imajaro'si pariij i'supaka simaokaro'si supa kibaaeka.

³ Ikuþaka sime: Tuparāte jā'meika upakaja yi'riwa'ri, "Kire ññurā maime", marīwārūyu. ⁴ "Tuparāte ññurā yija ime", ārīripotojo, kijā'meika yi'ribeyurā puri, waþuju þakirimaja nime. I'supaka nabaarijau Tuparārikakaka wājia ima upaka imarijariþbeyurā. ⁵ Tuparāte jā'meika upakaja baarijayuka puri, kire yaþatiyarīji yaþaiki. I'supaka imawa'ri, "Tuparāka ī'rātiji þupþaika maime", marīwārūrāñu. ⁶ Supa imarī, "Tuparāka ī'rātiji þupþakirā maime", mañaokaro'si Jesucristore imaroyika upakaja imarijariþa sime.

Bikijakaka jā'merika simako'omakaja mamaka upakaja jā'meika

⁷ Yijeyomarā, ika þaperapi maekaka jā'merikakaka po'ijiyumarā mijare yiboþayu. Bikijarāja mawayuñabu'arūkia mijā ã'mitiriñ'mura'atikaja sime.

⁸ Maejekakamarā simako'omakaja, po'imajare wayuñabaraka Jesucristore imaroyika þupþajoatirā "Mamamiji yi'rimirīrkawa'rīkario'si sime", marīwārūyu mae. Mijaoka sā'mitiripēairā imawa'ri aþerāte wayuñairā mijā imarijau mae. Supa imarī, "Ba'iaja baarika ja'atatirā, mamaka jia imarūkia yijare beairā nime", po'imajare mijareka ãñu.

⁹ ī'rīka, "Ba'iaja baabekaja Tuparāka ī'rātiji þupþajoabaraka ñime", ārīripotojo, Cristore yi'yukate īariþe'yoiki Tuparāka jia imabeyuka ruþu.

¹⁰ Cristore yi'rīrijayurāte wayuñaiki puri, Tuparāte þupþajoaka upaka jia oyajia baarijayuka kime. I'supaka imaki imarī, ba'ia þupþajoaberwa'ri jia oyajia Tuparāka kimarijau. ¹¹ Supabatirā Cristore yi'yurāte īariþe'yoiki puri Tuparāka ī'rātiji þupþajoabeyuka kime. I'supaka baarijari, Tuparārikakaka yi'rīriyapabeyuka imarī, ba'iaja kibaarijariðñu. Órīkōrī je'e: Neirō'orā mawejapayu upaka imaki kime.

¹² Yimakarā upakaja wātaka ññurā, "Jesucristore reyaekapi ārīwa'riji ba'iaja mabaaika Tuparāte mare saye'kariaeka", ãñurā mijā imamaka, ika þaperapi mijaro'si yo'oyu.

¹³ Pakiarimarā, jia Cristore yi'yurā imarī, mijā ã'mitiþe mijaro'sioka. Wejea po'ijirirā baaeka ruþubajirā imañ'muekakite ññurā mijā imamaka, ika þaperapi mijaro'si yo'opþayu. Mija ã'mitiþe bikirimaja, kire yi'rimirīrkawa'yurā. Satanás, ba'iaja baarimajite ī'rāþē'rōtorāja taairā mijā ime. I'supaka imarā mijā imamaka, ika þaperapi mijaro'si yo'oyu.

¹⁴ Yimakarā upaka wātaka ññurāro'si sayo'oyu ika, Maþaki Tuparāte ññurā mijā imamaka. Mija þakiarimarā, wejea po'ijirirā baaeka ruþubajirā imañ'muekakite ññurā mijā imamaka, ika þaperapi mijaro'si yo'opþayu. Mija bikirimaja, okajājirā imawa'ri, Tuparārika bojariroka jia yi'rīrijayurā mijā ime. Supa imarī, Satanás, ba'iaja baarimajite ī'rāþē'rōtorāja taairā mijā ime. I'supaka mijā imamaka, ika þaperapi mijare yiþüatayu.

¹⁵ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare baarijayuakaka baarika þupþapekaja mijā imabe. Supabatirāoka ba'irījia mijā yaþaikareka takaja mijā þupþaria'si. Wejeareka ba'iaja imakopeika yaþatiyaiki puri, Maþaki Tuparāte yaþabeyuka kime. ¹⁶ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare þupþajoirokapi mijā þupþaoa'si. Ñ'mitirikōrī, ikuþaka þupþajoairā nime: Ba'iaja baaritakaja yaþawa'ri, naþupaka nare ãñu upaka ba'iaja nabaarijau. Supabatirā ritaja ima jiyurika ñawa'ri, ritaja rikarika

nayaþayu. I'supakajaoka "Mia. Dakoareka wayuoka baabeyuka ñime", ãrïwa'ri jijimaka nare simapakirüjeyu. I'supaka ba'aja nabaarijaya ika wejeakarä po'imajapiji po'ijiyua imarä, Mapakirikamarä sime. ¹⁷ Ika wejeareka Tuparäte yi'ribeyurä, supabatirä ba'aja nabaarijitoikaoka puriräka. Tuparäte yaþaika upaka oyaja baairä þuri õnia imajiparänurä.

Rikimaräja Cristore yaþabeyurä imarä

¹⁸ Mija ã'mitiþe yijeyomarä. Küpajiji sajariwa'yu wejetiyiarä seyarükia. I'supaka simaerä baaräka rupu "Cristore Jo'ata'aikite* i'taräñu", ãrïwärütikarä mijá ime. I'supaka simaräka simako'omakaja, aperä rikimaräja Cristore jo'ata'airä imatirijayurä maekakaoka. I'supaka simamaka, "Koyaja sajariwa'yu wejetiyiarä maeyerükia", maríþupajoawärürijayu. ¹⁹ Ikuþaka nome, ã'mitirkörí je'e: "Maka imakoperaþparä Jesucristore mayi'yurokamarä yi'rikopeirä nimaraþe", nareka ãrïwärürirä maime. I'supaka imawa'ri mare nakörötþaparape. I'supaka Jesucristore mayi'yu upakaja nimarikareka þuri mare nakörötþapaberijääeka. Suþa nabaamaka, "Jesucristorirämarirä nome", maríwärürijayu.

²⁰ Mija þuri jia rita wâjimijkaka Tuparärika õñurä imarä. I'supaka mijá ime Espíritu Santore mijareka Jesúre ña'ajääeka simamaka. I'supaka mijare kibaaeka simamaka, "Ika nawäröika rita sime, ika þuri þakirika ima", ãrïwärürirä mijá ime. ²¹ Rita ima õrïbeyurä mijá imamakamarä ikuþaka mijaro'si yo'oyu. Rita ima mijá õrïwärüy. I'supakajaoka rita wâjimijkakamarä ï'rärimaräre wärörapaka ã'mitiritirä, "Pakirimaja nome", ãrïwärürirä mijá imamaka, ika þaperapi mijare sayibojayu. ²² Ikuþaka nañu þakirimaja: "Jä'merükika Tuparäte wâ'maekakimarika kime Jesú" I'supaka þakirimaja Cristore jo'ata'airä nome. Suþa imawa'ri "Jesús Pakimarika Tuparäte ime, supabatirä Kimakimarika kime Jesú", ãñurä nome þakirimaja. ²³ "Tuparämakimarika kime Jesú", ãñuka þuri, Tuparärikimarika kime. "Tuparä Makitaki Jesúre ime", ãñuka þuri Jesús Pakika ï'rätijiþi þupaiki kime.

²⁴ Cristorika bojariroka ã'mitiþparaka mijá imara'aea ã'mitiriþabaraka mijá imabe. I'supaka mijá baarijariräkareka Jesú, Kiþakika ï'rätiji þupaparaka rïräkibiritürrä mijá imarijariräñu. ²⁵ I'supaka simaräñu, "Yire ã'mitiriþeairä õnia imajiparänurä", Jesucristore mare ãrtika simamaka.

²⁶ Æ'mitirkörí je'e: ï'rärimarä napupajoaika upakaja waþuju þakirika mijare wäröriþapairä. I'supaka õñurä imarä, rakajekaja mijá imaokaro'si ika þaperapi mijaro'si yo'opüayu. ²⁷ Jesucristore mijareka Espíritu Santo ña'ajääekarä imarä mijá þuri. Mijaka imaki imarä, mijare wärörimaji Espíritu Santore imarijayu. I'supaka imarä imarä, aperäte mijare wärörika yaþabeyurä mijá ime. Dika jariwa'ririmarä, þakirimaräja Espíritu Santore mijare wärörijayurä imarä, rita imatiyaika mijare kiwärörijayu upakaja mijá imarijape. I'supaka imawa'ri Jesucristoka ï'rätiji þupaparaka jia mijá imarijape.

²⁸ Yimakarä upakaja wäktaka ñioñurä, ika jia mijá ã'mitiþe. Jesúka ï'rätijiþi þupaparaka, kiyapaika upakaja jia mijá imarijape. I'supaka mijá baarijariräkareka, ate ketaräñurimi kiñakoareka i'yoþi'ribekaja mijá imaräñu.

²⁹ "Tuparäte ïrijiyuika oyaja baaiki kime Jesú", mijá ãrïwärüika simamaka, "Jia oyialja baarijayurä nome Tuparä makarä", ãrïwärürirä mijá ime.

* **2:18** El Anticristo

3

Tuparārirā maimakaka

¹ Mija ã'mitiþe. Maþaki Tuparā imaki mare wayuñatiyaiki. I'supaka maka imawa'ri, "Yimakarā mija ime", mare kẽñu. Rita sime i'supaka mare kẽñua, kimakarā tarājaoka maime. I'supaka simako'omakaja, ríkimarāja nime þo'imaja i'supaka maima ūawārūbeyurā. Tuparāte ðr̄ibeyurā imarī, kimakarā maima niawārūbeyu. ² Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Tuparā makarā maime mae. I'supaka simako'omakaja kimakarā maimamaka, ñamajī apeupaka mare kimarūjerūkia þuri, mare kiðr̄ijebeyua sime. Maekaka sõr̄ibeyurā imariþotojo "Jesúre etarāñur̄imi þuri, kire ūawa'ri kima uþakaja maimarāñu", ãr̄wārūirā maime. ³ "Rita, kima yija ūarāñu", ãñurā ba'iaja baabekaja nimarijayu, "Cristore ba'iaja baakoribeyu uþaka yija imariyapayu", ãr̄iwa'ri.

⁴ Ba'iaja baarijayurā þuri Tuparāte jā'meika yi'ribeyurā imarā. Mia, kijā'meika yi'ribeyerika sime ba'iaja baarika. ⁵ I'supaka simamaka, ba'iaja baakoribeyuka Jesucristore ima ñurā mija ime. I'supaka imaki imawa'ri, "Ba'iaja nabaaika yiwaþakoyimaka, ba'iaja baape'abekaja nimarū", ãr̄iwa'ri, ika ka'iarā ketaeka", ãr̄wārūirā mija ime. ⁶ Jesúka rír̄akibiritiirā imarā, ba'iaja baarijaribekaja nime. Ba'iaja baarijayurā þuri Jesucristore jérākoaberowi'a kika ï'rātji þuparibeyurā imarā. ⁷ Yimakarā uþakaja wātaka ñoñurā, "Ba'iaja mabaajíka marā imabeyua", mijare bojayurāte mija ã'mitiripéa'si. Tuparāte yaþaika uþakaja baarijayurā mija imajíkareka, Cristo jia oyiaja baaiki uþaka mija ime. ⁸ Ba'ioyiaja baarijayuka þuri Satanáre kire jā'meika uþakaja baarijayuka imaki. I'supaka ñañu, wejea þo'ijirirā baaeka ruþubajirā ba'iaja baarimajiji imara'ækaki Satanáre imatika simamaka. I'supaka imara'ækaki imarī ba'iaja þo'imajare kibaarújerijayua riataokaro'si ð'ðrā Tuparā Makire etaeka.

⁹ Ba'iaja baabeyuka Tuparāte imamaka, i'supakajaoka nime kimakarā naro'si. Jia oyiaja imarūkirā Tuparāte nare jarirūjeika simamaka ba'iaja baarúkimarirā nime. ¹⁰ Ikuþaka nime Tuparārirā, supabatirā Satanárirā. Mia je'e: "Jesucristore yi'yurā yija ime", ãr̄iriþotojo, Tuparāte ūajiyubeyua baairā kirirāmarirā nime. Supabatirā Tuparāte yi'yurāte ba'iþakaja ñurāoka kirirāmarirāoka imarā.

Í'rātji wayuñabu'abaraka maimarijariye'e

¹¹ Bikijarāja Cristore mija yi'riñ'muekarō'ðjiteþi "Matiyiaja jia mawayuñabu'arijariye'e", ãñua ðritirā mija ime. ¹² Caín imakakite baaeka uþaka mabaaberijínu. Satanáre yi'riwa'ri jiþupaki kibe'erō'ðkaki imakakite kijāäeka. Ikuþaka ãr̄iwa'ri kire kijāäeka. Æ'mitirkörí je'e: Ba'ika imarī, "Jiika kime yirñ'l", ãþaraka kire ã'mijñawa'ri i'supaka kire kibaaeka.

¹³ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ika wejareka ba'iaja baarimaja imarāte mijare ã'mijñamaka, "Aya, ðdako baaerā yijare na'mijñay?", ãr̄iþupajoabekaja mija imabe. ¹⁴ Cristore yi'ribeyukajirā maimaroyika þoto reyatikarā uþakaja maimaeka ruþu Tuparāte ñakoareka. Maekaka þuri ñña imajíþarúkirā imarī, apeupaka mapuþaka mare o'ækarakā maime. I'supaka maima ñurā maime aperā kire yi'yurāte mawayuñarijayua simamaka. Nare wayuñabeyurā þuri reyatika uþakaja imarā. ¹⁵ I'supaka simamaka Cristore yi'yukate ã'mijñlaiki þuri kire

jāārimaji uþakaja kime, Tuþarāte ūamaka. Suþabatirā “Po’imajare jāārimaji ðñia imajiparūkimarikaja kime”, ãrīwārūirā mijā ime. ¹⁶ Ikuþaka sime: Jesucristore maro’si reyaekakaka ðñurā imarī, “Mare wayuñaiki kime”, ãrīwārūirā maime. Sōñurā imarī, i’suþakajaoka aþerā kire yi’urāte wayuña’ri mareyarāka rō’ðjirā jēräika nare jeyobaabaraka maimarijariye’e. ¹⁷ Aþeroka, kikoyiaja ba’irijia rikaiki, “Tuþarāka rīrākibiritiiki ñime”, ãrīripotojo Jesûre yi’urā wayuoka baairāte jeyobaabeyuka kima simamaka i’suþaka kērīkopeika þakirika oyiaja kiro’si jayua. ¹⁸ Wātaka ñoñurā, rita jia aþerāte wayuña’riþakirā imawa’ri nare majeyobaarijariye’e. Moka mirâkaþi takaja nare mawayuñaþopejika þuri jiamarīa sime.

Jesûre yi’urā imarī Tuþarāte kîkibekaja imarika

¹⁹ I’suþaka nare wayuña’riþakirā imarī, nare jeyobaarijayurā nime. Suþa imarī “Tuþarāte rita wājia bojaika yi’ririayurā maime”, marīwārūrijayu. I’suþaka simamaka Tuþarāte ūaika wājítaji kîkirimirajā maimarijayu. ²⁰ “Tuþarārika bojariroka jia yi’ribeyurā yija ime je’e”, maþupaka ãñuaja ba’iaya maþuparirâkareka, “Jia Tuþarāka maimabesarâñu je’e”, marīþupajoarijayu. Ba’iaya maþupayua simako’omakaja, saþemawa’ribaji mare wayuñaiki Tuþarāte ime. Suþabatirāoka maimarijayuakaka ritaja ðñuka kime. I’suþaka imaki imarī, ba’iaya maþupayuareka mare jeyobaawârūiki kime. ²¹ Yijeyomarā, mijā ã’mitiþe. Moñu uþakaja ba’iaya maþuparibesarâkareka, kîkibekaja maimarijariñu Tuþarāte ūaika wājítaji. ²² Suþabatirāoka Tuþarāte ãñua yi’riwa’ri kiyapaika uþakaja baairā maimamaka, kire majëñeika poto mayapaika uþakaja mare kiyi’ririñu. ²³ Mija ã’mitiþe, ikupaka Tuþarāte mare jā’meka: “Yimaki Jesucristore yi’þaraka mijā imarijape. Suþabatirā mijare kijā’meka uþakaja wayuña’riþakirā imarī”, ²⁴ I’suþaka kērīka jiyipuþaka ðrīrijayurā þuri Tuþarāte yaþaika uþakaja kika ðrātiji þuþajoairā imarī rīrākibiritiirā imarā. Espíritu Santore mare kiñajāñeka simamaka, i’suþaka maima moñu.

4

“¿Yaje rita Espíritu Santore jeyobaaiþitaka nawârōtiayu je’e?”, ãrīwa’ri jia mijā ã’mitiþirijape

¹ Mija ã’mitiþe yijeyomarā. “Tuþarā oka bojañirimaja yija ime Espíritu Santore yijare jeyobaamaka”, ãñurāte mijā þo’irā etarâñu. I’suþaka naþakâ’ñ “¿Yaje rita oka Espíritu Santore nare jeyobaaiþitaka nawârōtiayu je’e?”, ãrīwa’ri jia nare mijā ã’mitiþe. “Pakirimaja nimarâkareka nare mayi’riberiye’e”, ãrīwa’ri i’suþaka mijare ñañu. Ika wejea sareka maima ritatojoreka rîkimirajā þakiriwârðrimajare ime. ² “Maþo’ia uþaka kip’ojirirā ika wejeareka Tuþarāte þuataekaki kime Jesucristo”, ãñua wârðrâñurâte þuri “Rita oka, Espíritu Santore jeyobaaiþitaka jairâ nime”, nareka mijā ãrīwârûrâñu. ³ Aþerimarā þuri i’sirokaþi wârðbeyurâ imarī, Espíritu Santore jeyobaaiþitaka wârðrimajare imarī. I’suþaka nabaayu, Cristore Jo’ata’akirikakaka wârðrimajare imarī. I’suþaka simamaka “I’suþaka ima wârðrimajare imarâñu”, ãñua ðr̄itikarâ’ mijā ime. Maekakaoka “Ika wejea ritatorekaja nimatiyu i’suþaka ima wârðrimajae”, ãrīwa’ri mijare yibojayu.

⁴ Mija ã'mitiþe wãtaka ñoñurã. Tuparãrirã mijá ime. Supabatirã þakimajaroka nawãrõika mijá ã'mitiriþe'you. Satanáre þakirika wãrõrimajare jeyobaako'omakaja ï'rãþe'rõtorâja nare mijá baayu Satanáre têrïwa'ribaji õñuka kimamaka Tuparã. ⁵ Tuparâte yaþabeyumiji wãrõrimaja þuri po'imajare waþuju þupajoairokapiji wãrõirã. I'supaka nawãrõmaka, ika ritatojo wejeareka imarâte nare ã'mitiriþeayu Tuparâte õñberiwa'ri. ⁶ Maa þuri, Tuparãrirã maime. I'supaka simamaka mawãrõrijayua ã'mitiriþeairã nime Tuparâte yi'jurã þuri. Tuparâte yi'ribeyurã þuri, mawãrõrijayua ã'mitiriþe'yoirã. Supa imarí nawãrõika ã'mitiritirã, "Ika rita bojariroka sime. I'sia þuri waþuju þakirimajaroka sime", ãrïwãrûirã maime.

Mare wayuñarimaji Tuparâte ime

⁷ Mija ã'mitiþe yijeyomarã, mawayuñabu'arijariye'e, aþerâte mare wayuñarûjerijayuki Tuparâte ima simamaka. Supa imarí wayuñabu'arijayurã nime Tuparã makarã, supabatirã jia kire õñurã nime. ⁸ Po'imajare wayuñarimaji Tuparâte imamaka, wayuñabu'abeyurã þuri kire õñbeyurã nime. ⁹ Ikuþaka Tuparâte maro'si baaeka mare wayuñawa'ri: Kimaki ï'rïkaja imakteje maro'si kiþüataeka õñia maimajiparü ãrïwa'ri. ¹⁰ Ikuþaka sime aþerâte wayuñarika: Tuparâte mayapaika upakamarña sime. Ikuþaka sime, ïakõrï je'e: Têrïrikaja mare wayuñawa'ri Kimakire maro'si Tuparâte þüataeka kireyaekapi ãrïwa'ri ba'iaja mabaaika ye'kariaokaro'si.

¹¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarã, i'supaka Tuparâte jimaria mare wayuñatiyaeka simamaka, mawayuñabu'ajññu maaoka. ¹² Maki imabeyuka Tuparâte ïaiki. I'supaka simako'omakaja mawayuñabu'ajikareka kika ï'râtiji þupakirã maime. Supabatirã kiupakaja mare kijarirûjeyu. Supa imarí kire yaþatiyarîji yaþairã majayu. ¹³ Tuparâte Espíritu Santore mare ña'ajääeka simamaka, "Kika ï'râtiji þupakirã maime, supabatirã kiupakaja mare kijarirûjeyu", ãrïwãrûirã maime. ¹⁴ Supabatirã yija ïaeka miräka mijare yija bojaerã baayu. Ritatojo wejeareka imarâte tâärimali imarükikaro'si Kimakire maro'si þüataekaki Maþaki. ¹⁵ "Tuparã Maki kime Jesúš", ãñurã þuri, Tuparâka ï'râtiji þupakirã nime. I'supakajaoka naka kime kiro'si.

¹⁶ Tuparâte mare wãtaika koritiirã imarí, mare kiwayuñaiakaka yi'ririjayurã maime.

Mija ïabe: Po'imajare wayuñarijayuka kime Tuparã. Supa imarí, kiupakaja aþerâte wayuñarijayurã þuri, Tuparâka ï'râtiji þupakirã nime, supabatirã kiupakaja nare kijarirûjeyu. ¹⁷ I'supaka imarã imarí, Tuparâte yaþaika upakaja po'imajare wayuñairã majayu. Supa simamaka po'imajare kiwâ'marãñurîmi seyarâka þoto "Ba'iaja mare kibaarãnu je'e", ãrïwa'ri kïkibekaja maimarãnu, Jesucristore imarijarika upakaja õ'õrã maimarijayua simamaka. ¹⁸ Tuparâte yaþatiyarîji yaþairã imarí kire makikibesarãnu. I'supaka imawa'ri kire makikirûkia imakopeika ï'rãþe'rõtorâja mataayu. "Ba'iaja yibaaika waþa ba'iaja Tuparâte yire baarãnu je'e", ãrïþupajoairã þuri saruþu kïkibaraka ba'iaja þupayurã. "I'supaka nimamaka jia kire yaþatiyarîji yaþabeyukajirã nime ruþu", nareka marïwãrûyu.

¹⁹ Mamarîji Tuparâte mare wayuñau'mutika simamaka, kire, supabatirã po'imajareoka yaþatiyarîji yaþarijayurã maime maaoka. ²⁰ "Tuparâka rîrakibiriiki ñime", ãrïriþotojo, aþika kire yi'yukate ïaripë'yoiki þuri

þakirimaji kime. Wāärō'örā imarāte wayuñabeyuka þuri, wāärō'öräja imabeyuka Tuparäteoka yaþawärüþbeyuka kime. ²¹ Ikuþaka Tuparäte mare jā'meka: "Yire mijā yaþarâkareka Jesûre yi'yrâteoka mijā wayuñabe."

5

Tuparā makarā imarī, kiyaþaika upakaja baarijarirükirā maime

¹ "Mare kitâærä Tuparäte wā'maekaki kime Jesûs", ãrïwa'ri sayi'yrâ þuri Tuparä makarä nime. Supabatirä Mapaki Tuparäte yaþatiyarîji yaþairâ imarī, kire yi'yrâteoka nawayuñayu. ² I'supaka simamaka Tuparäte yaþawa'ri i'supakajaoka kijâ'meika ãñu upakaja yi'riwa'ri "Kire yi'yrâte wayuñarükirâ maime", marîwârûrijayu. ³ Tuparäte jā'meika yi'yrâ imarī, "Tuparäte yaþatiyarîji yaþarijayurâ maime", marîwârûju. Supabatiräoka "Kijâ'meika ka'wisitakamarâja sime", marîwârûju. ⁴ I'supaka mañu Tuparä makarä imawa'ri, wejeearitatorâja ima ba'iaja baarimijkaka i'râþe'rötörâja mataarijayu. I'supaka ba'iaja baarimijkaka nabaaika upakaja mabaabeyu Jesucristore yi'riwa'ri. ⁵ Supabatirä "Tuparä Maki kime Jesûs", ãrîrijayurâ imarâ, wejeareka ima ba'iaja baabeyurâ.

"Yimaki Jesûre ime", Tuparäte ãrîka

⁶⁻⁸ Ö'örâ kimaeka þoto maekarakaba'ikaka kireka õrîwa'ri "Tuparäte þuataekaki kime Jesucristo", mañu. Mamarî, okoapi Jesucristore kiruþuko'a jûjerûjeka. Supabatiräoka sab'e'erö'þpi yaþua tetaekareka riwejurubaraka kireyaeka. I'supakajaoka rita ãñuka imarī, "Tuparä Maki kime Jesucristo", Espíritu Santore mare ãrîrijayu. Ika maekarakaba'i õñurâ imawa'ri, "Tuparä Maki kime Jesucristo", marîwârûju. Jesûre kiruþuko'a jûjerûjeka, supabatirâ yaþua tetaekareka kiriwejurusueka, Espíritu Santore mare bojarijayua maekarakawâme imariþotojo i'râtiji oyiaja sabojayu. ⁹ Po'imajare mare ãñua yi'rîrükia oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja "Yimaki kime i'I", Tuparäte ãrîkaroka takaja ima saþemawa'ribajirâ mayi'rîrükia. ¹⁰ Tuparä Makire yi'yrâ þuri, "Kimakireka Tuparäte bojaeka rita sime", ãrîwa'ri naþupakarâ sôñurâ nime. "Tuparä Makimarîka Jesûre ime", ãñurâ þuri Tuparäte kireka bojaeka yi'ribeyurâ nime. I'supaka ãñurâ imarī, "Waþuju þakirika sime 'Yimaki Jesûre ime', Tuparäte ãñua", narîrijayu. ¹¹ Mija ã'mitiþe, ikuþaka sime Tuparäte kireka bojaekakaka: Kimakiþi ãrîwa'ri õñia mare kimajiparûjeka. ¹² Tuparä Makika i'râtiji þupakirâ, õñia kika imajipatiirâ imarâ. Kika i'râtiji þupamarîrâ þuri kika õñia imajipabeyurâ.

Bojajibaraka piyia Juanre naro'si o'oeka

¹³ Tuparä Makire yi'yrâ imarī, kika õñia imajiparâ mijâ ime. I'sia jia mijâ õñaokaro'si ika þaperâ o'otirâ mijaro'si yiþuatayu.

¹⁴ I'supaka simamaka jia kika i'râtiji þupakirâ imarī "Tuparäte yaþairokaþi kire majëñerâkareka, mare kiâ'mitiripêarâñu", ãñurâ maime. ¹⁵ "Mare ã'mitiripêaiki kime Tuparâ", ãñurâ imarī, "Kire majëñeika upakaja mare ja'ataiki kime", ãrîþupajoairâoka maime.

¹⁶ Ikuþaka sime aþea: I'rîka Jesûre yi'yuka, mijâ watopekakaki imariþotojo ba'iaja kibaaika mijâ ñarâkareka, Tuparäte kiro'si mijâ jëñejibe. Ba'iaja jûarûkiwaþa imakoþeikareka Tuparäte ye'kariariba'ikaka simaye'e i'supaka kiro'si mijâ baarâka. I'supaka

kiro'si mijā baamaka ba'iaja kibaaiakareka Tuþarâte kire wayuñarâñu ate jia kika kimaokaro'si. Aþeba'i ba'iaja baarika ima, sawaþa ba'iaja imarika tiybeyurð'orâ a'rirûkia. I'supaka Þ'rîkate baarâkareka, "Kiro'si Tuþarâte mijā jêñebe", mijare ãrlþeyuka yi'i.¹⁷ Ritaja ba'iaja mabaaika jiamařia oyiaja ima Tuþarâte ūaika wâjítâji. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mabaaika simauþatimarña sime Maipamakire imarð'õ mare tá'terûkia.

¹⁸ Ikuþaka moñu: Tuþarâmakarâ imarñ ba'iaja baarijaribeyurâ maime, Tuþarâ Makire mare ūarînua simamaka. Suþa imarñ Satanâre ba'iaja mare baarûjewârûbeyu. ¹⁹ "Tuþarâ makarâ maime", ãrlwârûirâ maime. Kire yi'ribeyurâ ika wejearitatojoreka imarâte þuri ba'iaja Satanâre baarûjerijayu. ²⁰ Mia je'e, ikuþakaoka moñua sime: Ika maima ka'iarâ Tuþarâ Makire þo'ijirika. Suþabatirâ Tuþarâ imatiyaikite moñiaokaro'si mare kiðrlwârûrûjeka. Suþabatirâ Kimaki Jesucristoka Þ'râtiji uþakaja þupakirâ imarijayurâ imarñ, Tuþarârirâoka maime. Ikiji Tuþarâ kime, suþabatirâ ikijioka kime mare õñia imajíþarûjeiki. ²¹ Yijeyomarâ, i'supaka kima õñurâ imarñ, waþuju þo'imajare baþo'ijiaeka mijā yi'ririjsaria'si.*

I'toþirâja sime ruþu.

* **5:21** Juan quería que los creyentes rechazan las enseñanzas falsas que no dicen la verdad de como es Jesucristo. Lo mismo como los ídolos de dioses falsos no muestran la verdad de como es Dios.

Apocalipsis

Makārārūñuroka uþakapi Jesucristore Juanre bojaeka

¹ Ika þaþerareka o'oeaka bojaika ikuþarð'õþiji imarðkiakaka. I'suþaka imarðkia kiyaþaika uþaka baarijayurâte sõñaocharo'si Kimaki Jesucristore sakija'ataeka Tuþarâ, nare sakibojaokaro'si. Suþa imarî ángelte yipõ'irâ kiþüataeka yire sakiõrïwârûrjeokaro'si. Juan, kiyaþaika uþaka baarijayuka ñime. ² Yi'i Juan, yire þemakotowiritirâ ángelte ritaja yire bearapakarð'õjirâja yibojayu, saþemawa'ribaji þañakarâja þeawa'ri þakibekaja. I'suþaka yiro'si simaraþe Tuþarârika bojariroka Jesucristore yire õrîrûjemaka.

³ I'suþaka ima ikuþarð'õþiji etararirâka simamaka ikuþaka mijare ñañu mae. Suþa imarî ika ñañua bojirimaja, suþabatirâ sayi'rirâñurâoka jia jijimaka imarijarirâñurâ.

Íþotëñarirakaweje Jesúre yi'yurâ imaekarâro'si Juanre o'oeaka

⁴⁻⁵ Mae, Asia ka'iarâ íþotëñarirakawejareka Jesúre yi'ririþparaka imarâro'si ika yo'oyu yi'i Juan. Suþa imarî Tuþarâ, Jesucristo, Espíritu Santoþitiyika maekarakamarâ jia mijare najeyobaarû, jia naka mijare imarðjewa'ri. Bikija imara'aekaki imariþotojo maekakaoka imarijayuka Tuþarâte ime. I'suþakajaoka ñamajî imajíþparâki kime. I'suþakajaoka Tuþarâte jâ'meruþa wâjtâji imarijayurâ íþotëñarirakamarâ imarâ*. Espíritu Santo ritaja õrîþataiki kime árîrikopakaja i'suþaka kiwâjtâji nimarijayu. Suþabatirâ Jesucristo imaki Kiþakire ãñua uþakatakaja bojirimaji. I'suþaka imaki imarî, reyariþotojo õnia kijariþe'rika ate. I'suþaka kibaaú'muekaþi árîwa'ri ríkimarâja reyariþotojo sabe'erô'õ õnia jarípearâñurâ ate. Suþa imarî ritatojo wejeareka íþamarâre jâ'meiki kime. I'suþakajaoka mare wâtawa'ri maro'si riwejurubaraka kireyaekapi ba'iaja mabaaika kiwaþakoyika. ⁶ I'suþaka mare kibaaeka simamaka, kijâ'merûkirâro'siji maimarâñu. Suþabatirâ kurarâka uþakajaoka Kiþaki Tuþarâte yþaika uþakaja baarimaja maime. Suþa imarî, "Ritaja íþamaki imarî dika jariwa'ririmarâja jâ'mewârûþataiki kime. I'suþaka kimamaka aþea ima þemawa'ribaji jiitakaja jiyiþuþaka morîrûkika kime", áþarakaka jijimaka kika maimarijarirâñu. I'suþaka oyajia imarijarirûkikaro'si simarû.

⁷ Ikuþaka imarðkiaoka jia mijâ õrîrijape, ïakõrî je'e:

Oko ûmaka watopekaþi Cristore i'tarâñu. Ritatojo wejeareka imarâ, suþabatirâ kire jâækarâ þariþioka ïþatarâñurâ i'suþaka imarâka. "Ba'iaja yijare kijârûjerâñu", árîwa'ri orirâñurâ. I'suþaka simarû.

⁸ Ikuþaka kibojayu: "Alfa,† Omega uþaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja þo'ijiaekaki imarî. Suþabatirâ Omega ñañua 'Ñamajî wejea tiyirûjerûkika ñime', árîrika sime. Ritaja ima têrîwa'ribaji imaki ñime. Bikija imara'aekaki imariþotojo maekakaoka imarijayuka ñime. Suþabatirâ yi'jiþioka imaki imajíþparârûkika", árîwa'ri Tuþarâte bojayu.

Juan, makârârûñuroka uþakapi Cristore kâeka

* **1:4-5** Siete espíritus † **1:8** En el alfabeto griego, alfa es la primera letra y omega es la última.

⁹ Yí'i Juan, Jesucristore yi'yuka ñime mijá jeyomaki imarí. Mija uþakaja Tuparâte yire jâ'mérükikaoka ñime yiro'si. I'supaka imaki imarí, mijá uþakajaoka po'imajare yire ba'iaja júlarüjerijayu, Maiþamakirirâ uþatiji i'supaka oyiaja júarükirâ maima simamaka. I'supaka júariþotojo Jesucristore ã'mitiriþeaike imarí, sayirakajeþääyu. Suþa imarí Patmos wâmeirô'õ júmurikarâ yire nataaraþe Tuparârika bojariroka yibojarapaka pareaja wêkomakareka ñimaokaro'si. ¹⁰ Domingorîmi Tuparâte jiyipuþayeebaraka ñimaraþaka poto, Espíritu Santorikaþi yire ña'ajääekaki. Ikuþarô'ðipi makârârûñuroka uþakapi yire kíarüjerape. I'supaka ñimaraþaka poto yiþeterô'ðipi tromþeta naþpuþika jâjia okaayurô'ðíjrâ jâjirokaþi ð'ríkate jaímaka ña'mitirape. ¹¹ Topi mae ikuþaka yire kërikorape:

—Maekaka mire yibeïka þaperarâ samio'obe. Suþabatirâ Asiaka'iarâ Jesûre yi'yurâ ð'potëñarirakawejareka imarâro'si samipüatabe. Ikuþaka wâmeika sime wejea samipüatarükirô'õ: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadelfia, suþabatirâ Laodiceakarâ nime,— kërikorape.

¹² Torâjirâ mae “¿Maki torâ yire jaiki?”, ðþapaka jorowa'ri yiyoirape kire ðarika yaþawa'ri. Yoirâ baakörî ð'potëñarirakabi peritêrâ yaaboïka orokaka baaeka imamaka ñiarape. ¹³ Suþabatirâ sawatopekarâ ð'ríka po'imaji uþaka ðoikite imaraþe. Kijarioaka saya uþaka ima kiûpusikarô'ðíjrâ ñoaka jâäiki kimaraþe. I'supakajaoka orokaka baaeka kikârîmaki wâjítâji jâäpiækaki kimaraþe. ¹⁴ Suþabatirâ kiruþuko'a kiruþua boitaka sôirape. Kiñakoa puri þeka jû'rêika uþaka ðirapaka. ¹⁵ I'supakajaoka kiû'þua bronce najoeika poto ya'taika uþaka sôirape. Kijaika ãta jâjia we'rîrîkaika uþaka okaaraþaka. ¹⁶ Suþabatirâ kiþitaka ritapë'ròtopi ð'potëñarirakamaki tâ'þia kirikarape. Kirijokopeapî ð'þapë'ròtowâ'taja opijieka sara wararaþaka. Kiþema jiitakaja aiyate yaaika uþaka ðirapaka.

¹⁷ Torâjirâ mae kire ðakopekaja kiwâjítâji ña'rîtirâ, jaiberijïka, rî'meberijïka yijarape. I'supaka yibaamaka kiþitaka ritapë'ròtopi yire rabetirâ, ikuþaka yire kërâpe:

—Mikïkia'si. Ritaja po'ijiaekaki imarí, suþabatirâ ñamají wejea tiyirüjerükika ñime. ¹⁸ Õnia imajiparükika ñime, reyaripotojo õnia yijariþe'rika be'erô'õ aþekurioka reyarükimarïka ñima simamaka. I'supaka imaki imarí, nareyaikareka po'imajare e'etorirükika ñime õnia nimajipaokaro'si. Suþabatirâoka topi nare ja'ajiyerükimarïka ñime. Suþa imarí reyaeka mirârâte imarô'õ koþereka wierimajiji ñime,— yire kërâpe makârârûñuroka uþakapi yiþô'irâ þemakotowiritirâ.

¹⁹ I'supaka yire ðrîweatirâ ikuþaka yire kërâpe ate:

—Maekaka, ñamají imarükiano'si samiaika simamaka ika miaika uþakaja samio'obe. ²⁰ Mia, ritapë'ròto ð'potëñarirakamaki tâ'þia yirikaika ðaripotojo, “I'supakaro'si simekâ'â”, ðrîwârûbeyuka mime. Ikuþaka imarükiano'si i'supaka sime: ð'potëñarirakamarâ tâ'þia miaika ima ð'potëñarirakawejekarâ yire ã'mitiriþearimajare imaruþutarimaja ðrîrikopakaja. I'supakajaoka sime peritêrâ yaaboïka miaika. ð'potëñarirakawejerâ yire yi'yurâte ime ðrîrikopakaja sime,— yire kërâpe.

[‡] **1:17** La traducción en español dice: “Yo soy el primero y el último.” También en Apocalipsis 2.8 y 22.13, y Isaías 41.4; 44.6; 48.12

2

Éfeso wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

¹ I'toijirā, yire pēmakotowirapakire ikuþaka yire ārāþe ate:

—Éfesoreka imaki yire ã'mitiriþearimajare imaruþutarimajiro'si ikuþaka mio'obe: “I'þotēñarirakamarā tā'þia rikaiki, i'siarakatēñoka þeritēri watopekarā turitaþaki imarī ikuþaka yibojayu: ² Æ'mitirkōri je'e. Ritaja mijā baarijayua ññuka ñime. I'suþaka simamaka, po'imajare yire yi'rrika yaþawa'ri mijā ka'wisijüayu. I'suþakajaoka aþerāte ba'iaja mijare baako'omakaja yire mijā yi'riri'atabayua jia ñoñua sime. I'suþakajaoka 'Cristorika bojariroka bojirimaja yija ime', Írārimarāre ãrīþakiko'omakaja, '¿Yaje rita nañu?', ãñurā mijā ime. Suþa imarī nabaarijayua jia ñawārütirā, i'suþakajaoka nawārōika ã'mitiritirā, 'Wapuju pakibaraka ba'iaja baairā nome', mijā ãñua ñoríþataika sime. ³ I'suþaka imarijayurā imarī, aþerāte ba'iaja mijare baako'omakaja yire ã'mitiriþearija'atabeyurā mijā ime. Ka'wisika imarijayuareka wayuþi'þekaja sarakajeþäärijayurā imarī, yire mijā yi'yua ja'atabeyurā mijā ime. ⁴ I'suþaka simako'omakaja mamarítaka yire yi'riü'mubaraka yika mijā rírakibirapaka uþakamaría imarā mijā jayu mae. I'suþaka simamaka mijaka jia jíjimaka imabeyukajika ruþu yi'i. ⁵ Suþa imarī, yika rírakibiriwa'ri jia yire mijā yi'riü'muraþarð'ð þuþape'ritirā, 'Jia mikā yija imaraþaka uþakamaría yija jayu ba'itaka sime', ãñurā mijā jaþe. Suþa ãþaraka mamarī yika jia imatiyawa'ri jia mijā baaraþaka uþakaja mijā baabe ate. I'suþaka mijā baabesarāka no'oþirāmarīja mijā þeritēria yaaboabaraka imakopeika mijareka se'marī yetarāñu. I'suþaka yibaarākareka yire jiyiþuþayeerimajare rērīrijaribesarāñu torā mae. ⁶ Mae mijare ñañu, jia yika mijā imaraþaka uþakamaría jayurā imariþotojo Írāba'i jia mijā baayu ñiamaka. Nicolaítas tatarāte ba'iaja baaika mijā ñariþe'yoika jia sime. I'suþakajaoka sime yiro'si. ⁷ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurā. Jia samija õriþuariyape'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijā ã'mitiþe. Ba'iaja nabaakopeka naja'atayu Satanáre Írāþe'þotorāja baairā. I'suþaka baarāñurāte Tuparā rioñe'metäji ññioyapuriка nare yiji'arāñu", ãrīwa'ri mio'obe,— yire kërāþe makärärñuroka uþakapi yire pēmakotowirapaki.

Esmirna wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

⁸ Saþemajirā ikuþaka yire kërāþe ate:

—Esmirna wejeareka yire ã'mitiriþearimajare imaruþutarimajiro'si ikuþaka mio'obe: "Ritaja po'ijiaekaki imarī, suþabatirā ñamají wejea tiyirüjerükika ñime. Yi'ijioka imaki reyariþotojo ññia jariþe'rikaki. I'suþaka jarikaki imarī ikuþaka mire ñañu: ⁹ Mia je'e. Ba'iaja mijare nabaamaka, jiamaría mijā jüarijayua ññuka ñime. Suþabatirā wayuoka baairā mijā imacka floríþataika sime. I'suþaka mijā imamakao'omakaja Tuparāte mijare saja'ataekapi ãrīwa'ri, imatiyaika rikairā mijā ime. I'suþakajaoka 'Judíoråka imarī, Tuparârirâtakaja yija ime', ãþaraka, 'Ba'iaja baarimaja nome', ãþaraka mijareka kë'râjairimajareoka ññuka ñime. I'suþaka nabaayu Tuparâte yi'ribériwa'ri Satanáre yaþaika uþaka baarijayurā imarī. ¹⁰ Wêkomaka imariwi'iarā ba'iaja mijā jüarijaråka kíkibekaja mijā imabe. I'suþaka Satanáre nare puþajoarñjemaka Írârimarâre torā natarāñu. Yire mijā ã'mitiriþeaika mijā ja'atarika yaþakopewa'ri i'suþaka mijare kibaata'arāñu

Í'þapitarakarímirõ'ðjírã. I'supaka júariþotojo mijare najäääräkarõ'ðjírãoka, yire mijä ã'mitiripéearija'ata'si. I'supaka samija rakajepäääräkareka, 'Önia imajiparükirä nimarü', mijareka ñiarírãñu. ¹¹ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þarakaka imarijayurã. Jia samija õriþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijä ã'mitiþe. Ba'aja júariþotojo yire ã'mitiripéabaraka imarijayurã þuri, ba'aja júarika tiybeyurõ'ðrã yipüatarãñuräka a'rirükimarirã nime", ãrïwa'ri mio'obe, — yire þemakotowiraþakire mijare bojayu.

Pérgamo wämeika wejeareka imaekaräro'si þápera o'otirã Juanre þüataeka
¹² Toräjírã ate yire þemakotowiraþakire ikupaka yire ãrãþe:

—Pérgamo wejeeareka yire ã'mitiripéearimajare imaruþutarimajiro'si ikupaka mio'obe: "Mia je'e ikuþaka ñañu Í'þapé'rõto opika sara rikaiki imarí. ¹³ Ritaja mijä imarijayua ñiaika simamaka, Satanáre jä'meirõ'ðrã mijä imaoka ñorípatayu. Torä imariþotojo yire yi'riwa'ri Satanáre ã'mitiripéabeyurã mijä ime. Mia je'e, torä jia yire yi'riwa'ri Antipas wämeikite yirika bojariroka bojaja'atabeyuka kimamaka, kire najääeka. I'supaka tokaräre kire baako'omakaja yire mijä yi'yua ja'atabeyurã mijä imaraþe. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka simako'omakaja Balaam imaroyirekaki, Balac imaroyikate kiwârõekamijkaka yi'yurâte ã'mitiripéarijayurã nime Í'rârimarä mijä þð'irã. Suþa imarí jijimaka mijaka imabeyukajika yi'i. Mia je'e, ikuþaka sime Balaamre wârõekamijkaka: 'Israelkaräre ikupaka mibojabe ba'aja nabaaokaro'si: "Jéräka jiyeka jiyipupaka ðrïwa'ri, wa'iro'si ri'ia yija þäärijayua mijä ba'aräka marä imabeyua. I'supakajaoka yija tâ'omaja römitikaka mijä yapaika upakaja mijä wâ'imirikopebe", ãrïwa'ri Balaamre kire wârõeka. Bikija Israelkaräre Balaamre wârõeka yi'riwa'ri ba'aja nabaaeka. I'supakajaoka Í'rârimaräre mijä watopekarä ba'aja baarijaya Nicolaitas tataräte wârõika yi'riwa'ri. ¹⁶ I'supaka simamaka 'Pakirimajaroka ã'mitiripéawa'ri ba'aja mijä baa'si', nare ãrïbeyurã mijä imaräkareka no'ojírãmaríaja mijä þð'irã yeyaräka poto yirijokopearä sara imapi ba'aja nare yibaarâñu sana'mitiripéearija'atabepakä'ä. ¹⁷ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þarakaka imarijayurã. Jia samija õriþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijä ã'mitiþe. Ba'aja nabaaika ja'ataeka imaräte þuri ba'arika maikoribeyua manä wämeika yiji'arâñu. Suþabatirä äta boia mamaka wämea sarä o'oeka ima nare ñijirâñu, so'oeka maräoka ñawârûbeyua simarâñu. I'supaka simako'omakaja se'etoriräki Í'rïkaja siawârûrâki", ãrïwa'ri mio'obe, — makärärûñuroka upakapi yire þemakotowiraþakire bojaraþe.

Tiatira wämeika wejeareka imaekaräro'si þápera o'otirã Juanre þüataeka

¹⁸ Toþi ikuþaka makärärûñuroka upakapi þemakotowiraþakire yire ãrãþe ate:

—Tiatirarä yire ã'mitiripéearimajare imaruþutarimajiro'si ikupaka o'otirä miþüatabe: "Peka jürëika upaka yiñakoa ya'taiki ñime. I'supakajaoka, bronce najoemaka saya'taika upaka saya'tayu ñu'þua', yi'i Tuparä Makiji mijare yibojayu. ¹⁹ Ritaja mijä baaika õriþataiki ñime. Suþa imarí 'Po'imajare wayuñarimaja, suþabatirä yire ã'mitiripéairä nime', mijareka ñiarírijayu. I'supakajaoka ritaja aþeräte mijä jeyobaaika õriþataiki ñime. Yire ã'mitiripéairä mijä imamaka, ba'aja aþeräte mijare baarijaya. I'supaka mijare nabaako'omakaja yire mijä

ã'mitiripẽaika ja'atabeyurã mijia ime. I'supaka simamaka 'Mamarĩ yire nayi'riũ'muraþaka þemawa'ribaji jia baairã nime', mijareka ñaňu. ²⁰ I'supaka simako'omakaja ikupaka mijia baarijau: Í'rãko rõmo Jezabel wãmeikote ba'iaja jaiko'omakaja 'Koþakaja, mijaitiyibe mae', kore ãþekaja wiriwirikã'âja kore mijia ã'mitirikopeyu. Supa imarĩ mijaka jiitakaja jijimaka ñimabeyukaji ruþu. Mia je'e ikupaka kõrîrijau: 'Tuþarâro'si jaijirirõmo ñime.' I'supaka imako imarĩ 'Aþerâka mijia yaþaika upakaja mijia wã'imarikopebe. I'supakajaoka jêrâka jiyipuþayeeewa'ri saþõ'irã wa'iro'si ri'ia naþâika mijia ba'akopejïka', ãþparaka kobojaþakirijau. I'supaka kõþakâ'â ã'mitiritirã, rukubaka þupajoairã jariwa'ri, yire yi'yurâte ba'iaja baayu. ²¹ I'supaka simamaka ba'iaja kobaika ja'atarika yaþawa'ri, yita'akoperape ruþu. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja kowã'imarîrijayua ja'atariyapabeyuko koime. ²² Mia, i'supaka koima simamaka, 'Jimaria wãmaria jaritirã, kokãrîþeyurukiareka ba'iaja kojûaþeyurãňu', koreka ñaňu. Supabatirã koka wã'imarîrijayurã upatireje i'supakajaoka yibaarãňu i'supaka ima ja'atabekaja nimarâkareka. ²³ Supabatirã kowârõika ã'mitiripẽawa'ri i'sirokaþi imarijayurâteoka yiriataþatarãňu. I'supaka yibaarâka ïatirã, 'Ritaja mapupajoika õrîþataiki kime', yireka narîwârûrãňu ika wejareka yire yi'yurã upatiji. Supabatirãoka 'Maimarijayu upakaja, têrîrika ima, þemakapañakaja imaoka mare sakiwapajaiyu', mijia ãrîwârûrãňu. ²⁴⁻²⁵ Tiatirareka imarã ï'rârimarã þuri kowârõika ã'mitiripẽabeyurã. 'Ikupaka sime imatiyaika bojariroka makioka õrîþeyua', ãrîwa'ri þakirirõmore wârõika ã'mitiripẽarimajare mijare bojako'omakaja samija ã'mitiripiþyoyu. 'Imatiyaika bojariroka sime', narîþakiyu Satanárika simako'omakaja. I'supaka ima ã'mitiripiþyoirä mijia imamaka aþea mijare jâ'mebesarâki yi'i. Mae mijare ñarîrã baaika upakatakaja mijia imarijaþe. Mia je'e: Yipe'rietarûkia ta'abaraka jia yire ã'mitiripẽarija'atabekaja mijia imarijaþe. ²⁶⁻²⁸ Yire ã'mitiripẽarija'atabekaja, supabatirã õnia nimatiyikuri yiyaþaika upaka baarija'atabeyurâte ikupaka ñarîrãňu: 'Ritaja wejeakarâre mijâ'mebe', Yipakire yire ãrîka upakaja, 'Ritaja wejeakarâre jâ'meirâ mijia imarãňu', nare ñarîrãňu. I'supaka simamaka Tuparâte yi'ririþapabeyurã ritatojo ika wejareka imarâte wã'imakaja mijia riatarãňu. Supabatirã yire ã'mitiripẽarija'atabeyurã mijia imamaka, wârîrika ru'ara'aerâ baaika þoto tâ'þia ðaika mijare yija'atarãňu 'Ba'iaja baarika têñurâ nime', ãrîwa'ri. ²⁹ Mija ã'mitipe ritaja wejareka yire yi'þparaka imarijayurã. Jia samija õrîþuariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijia ã'mitipe", ãrîwa'ri mio'obe,— yire kibojaraþe.

3

Sardes wãmeika wejareka imaekarâro'si þaperá o'otirâ Juanre þûataeka

¹ I'sia þemajîrã ikupaka yire kërâpe ate:

—Sardes wejareka yire ã'mitiripẽairâte imaruþutarimajiro'si ikupaka mio'oijibe: "Í'þotêñarirakamarã upaka têrîwa'ribaji imatiyaiki Espíritu Santo þupakapi baarijayuka ñime. Supabatirã ï'þotêñarirakamarã tâ'þia* rikaiki ñime. Mia je'e: Ritaja mijia baaika õrîþataiki ñime. Mijare ïatirã 'Cristore jia yi'yurã nime', þo'imajare mijareka ãrîko'omakaja

* **3:1** Véase versículo 1.20. Los siete líderes de las siete iglesias

yireka þuri yiþaþaika upaka baabeyurā imarī, yire ã'mitiripëabeyurā upakaja mijā ime. ² Jia mijā þupajoabe! Yire yi'ribeyurā upakaja mijā jayua simamaka, jia þupape'ritirā yire mijā ã'mitiripëabe ate, yire mijā yi'yua mijā ja'atakoreka. Tuparā ñakoarekaoka kiyapaika upakata baabeyurā mijā ime ruþu. ³ Supabatirā mamarī yirika bojarioka mijā wärū' murapakakaka jia mijā þupajoþe'abe. I'supaka jia sõriwāpu'ape'atirā, ba'aja mijā baaika mijā ja'atabe. I'supaka mijā baabesárakareka, ikuparō'ðþiji karee'erimajire etaika upakaja mijā ðr̄ibeyurð'ðþiji mijā pð'irā etatirā mijare sayiwaþajairāñu. ⁴ I'supaka simako'omakaja, ð'rārimarā takaja imarā Sardereka ba'aja baabeyurā. I'supaka imarā þuri jariroaka ka'imarā jääirā upaka imarā. Suþa imarī 'Ba'aja baariþe'yoirā imarī, jia boia jariroaka jäätirā yika nimarāñu', ñaňua jia sime. ⁵ I'supaka simamaka imarāreje Satanāre ð'rāþe'ðotorðja baairāte jariroaka jia boia yijäärþjerāñu. Suþa imarī 'Ikarakamarā nime yika imajiþarükirā', þapera püñurā ñaňua yirū'rēbesarāñu. I'supakajaoka, Yipakire ðarāka wājítaji, supabatirāoka kiángelrākare ðarāka wājítaji 'Yire yi'yurā nime', nareka ñarñrāñu. ⁶ Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurā. Jia samija ðr̄iþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijā ã'mitipe", ðr̄iwa'ri mio'obe,— yire kibojaraþe.

Filadelfia wāmeika wejeareka imaekarāro'si þapera o'otirā Juanre þüataeka

⁷ —Toþi ate Filadelfia wejeareka yire ã'mitiripëairāte imaruþutarimajiro'si ikupaka mio'oþibe: "Tuparāpi imarijayuka imarī ñaňua upakaja baarijayuka ñime. Supabatirā ðpi David imaroyikaki riþarāmi imarī, kiuþakajaoka Tuparārirāre jā'merimaji ñime. I'supaka simamaka ð'rākate yijā'merükirð'ðrā kákakoreka'koþereka yiwierāka, maki satātewāruberijiki. Supabatirāoka ð'rākate sarā kákakoreka koþereka yitáterāka maki wieberijiki. ⁸ Ritaja mijā baarijayua ðñuka ñime. Po'imajare mijare ðaikareka þuri 'Imatiyarimaja nime', mijareka ðr̄ibeyurā. I'supaka mijareka ñaňua simako'omakaja yiwārðeka jia yi'ririþayurā mijā ime. Supabatirāoka aþerāte kíkiwa'ri 'Jesucristore yi'ribeyurā yija', ðr̄ibeyurā mijā ime. Mija ðabe, maki mijare jääibaakoreka, koþereka mijaro'si yiþieyu, yibojariroka mijā wärðrijayaokaro'si. ⁹ Mija ã'mitipe. Torā imarā þakirika jaibaraka 'Tuparārirā yija ime', ðr̄iþotojo Satanāre yaþaika upaka baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka ñamajī mijā wājítaji nare yiñukuruparýjerāñu mijare najiyiþupayeeokaro'si. I'supaka nare yibaarāñu 'Jesucristore wātairā nime', mijareka nañaokaro'si. ¹⁰ 'Ba'aja aþerāte mijare baako'omakaja, yire ã'mitiripëabaraka mijā imabe', mijare ñarþpaka upakaja yi'yurā mijā ime. Suþa imarī ritaja þo'imajare ba'aja jüarijē'rāka seyarāka poto mijare ðarþparaka ñimarijirāñu. I'tojite ritatojo wejeareka imarāte ðatirā 'Irā imarā ba'aja jüawa'ri þupape'ritirā yire ã'mitiripëairā, aþerimarā þuri jēno'o bajijayurā', ñarñwārûrāñu. ¹¹ Mia, no'oþrāmarīa ikuparð'ðþiji eyarükika ñime. I'supaka simamaka yire mijā ã'mitiripëarijaya ja'atabekaja mijā imabe. I'supaka mijā imamaka, ñamajī jüibaji Tuparāte mijare baarāñu. Suþa imarī ba'aja baairāte mijā ã'mitiripëa'si. ¹² Yire ã'mitiripëarija'atabesarāñurāte, Yipaki pð'irā yeyarýjerāñu. Suþa imarī Yipaki Tuparāte jiyiþupaka ðr̄iþiwi'iarā bota ima upaka torā imajiþarükirāro'si nimarāñu, toþi þorirükimarāñrā. I'supaka nimamaka, maekarakawāme nare yiwāmej'iarāñu. Ikuþaka

sime i'sia: Yipaki Tuparā wāmea, mamaka Jerusalén wāmea, supabatirā mamaka yiwāmea nareka yo'oe karā nimarāñu. Ikuþaka sime: Ímipi Yipakire wejea mamaka ruetarāñu.¹³ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurā. Jia samija õrþþariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaikaþi yibojaika jia mijia ã'mitiþe", ãrīwa'ri mio'obe.—

Laodicea wāmeika wejeareka imae karā'o'si þapera o'otirā Juanre þūataeka

¹⁴ Torājirā yire þemakotowirapakire ikupaka yire jairape ate:

—Laodiceawejareka yire ã'mitiriþeairâte imaruþutaramajiro'si ikupaka mio'oñjibe: “ ‘Yí'ípi ãrīwa'ri Tuparâte þupajoai ka upakaja simaokaro'si baarimaji ñime. Ritaja ñarîka upakaja baawa'ri, wâjiroka Tuparâte ima bojarijayuka ñime. Supabatirâ yi'ípi ãrīwa'rijo ka ritatojo ika wejeareka ima Tuparâte po'ijiaeka. I'supaka imaki kime, ika mijare bojaiki', ãrīwa'ri naro'si mio'obe. ¹⁵ Ritaja mijia baaika õrþpataiki ñime. Yire yi'riri ja'atabeyurā mijia imako'omakaja, 'Jibaji kika marîrâkibipakâ'á jia sime', yireka ãrîbeyurâ mijia ime. I'supaka imarâ imarî, ukurûkia ijitakamaria, supabatirâ jijitakamarâ upaka mijia ime. I'supaka mijia imarika yaþabeyuka yi'i. ¹⁶ I'supaka yîka imarâ mijia imamaka, jiamařia imawa'ri, koþakaja mijare yîja'ataerâ baayu mae. ¹⁷ Mia, 'Ritaja Tuparârikakaka õrîwârûirâ maime. Supa imarî rikimakaja ba'irîjia rikairâ upaka imawa'ri, dakoa mare jariwa'ribeyua', mijia ãñu. I'supaka mijia ãrîko'omakaja, yiñakoareka imatiyaika õrþþabeyurâ mijia ime jia yire ã'mitiriþeabeyurâ imarî. Ba'irîjimarîrâ, supabatirâ jaricomarîrâ, yoibeyurâ upaka mijia ime mijare ñiafareka. ¹⁸ I'supaka mijia imamaka, ikupaka mijare yibojaerâ baayu mae. Mija ã'mitiþe, yire yi'riþeawâ'ri jia okajâjia mijia imarijapaye'e, ba'iaja mijia þupaka ima ja'atatirâ, yire mijia jêñebe. I'supaka mijia baamaka 'Tuparâte yaþaika upakaja maimaye'e', ãñurâ mijare ñimarûjerâñu. Íakõrî je'e: I'supaka mijia imamaka, oro rukuberika yireka waruayurâ upaka yirika imatiyaikakaka mijia õrîwapu'arâñu. Jaricomarîrâ imarî i'yoa jûarikopakaja jariroaka boia yire jêñetirâ sajâäirâ upaka mijia imabe yiñakoareka ba'iaja baabeyurâ mijia imao karô'si. I'supakajaoka jia ūakaro'si ñakoþko yaþairâ upaka kikirimariña yire mijia jêñebe yiþupajoai ka õñurâ mijia imao karô'si. ¹⁹ Mija ã'mitiþe. Wâtaka ñoñurâ upatata yokajâämaka, ba'iaja mijia baaika mijia ja'atabe. Saja'atatirâ yire takaja ã'mitiriþeairâ mijia imabe. ²⁰ Mija ïabe, 'Naka rîrâkibiparaka ñimarû', ãrīwa'ri mijare yakayu. I'supaka simamaka yoka ã'mitiriþeairâ, 'A'ã, i'supakaja mikia yîja imarû', yire ãñurâka jia ñimarâñu. ²¹ Supa imarî ba'iaja jûaripotojo yire ã'mitiriþearija'atabekaja imarijayurâte, mabo'ikakurirõ'ðrâ yire jâ'mejeyobaarimaja ñimarûjerâñu. Yipakire yi'riri ja'atabeyuka imarî, kire jâ'mejeyobaarimaji ñima upakaja nimarâñu yîka naro'si. ²² Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurâ. Jia samija õrþþariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaikaþi yibojaika jia mijia ã'mitiþe", ãrīwa'ri mio'obe,— yire kibojaraþe.

4

Ikuþaka mabo'ikakurirâ Tuparâte jiyiþupayeebaraka nimamaka Juanre ñaeka

¹ I'supaka simaraþaka be'erõ'õ ikuþaka simaraþe ate: Mabo'ikakurirã koþereka wieka imamaka ñiarape. Sañiarapeka þoto tromþeta jâjia okaayu upakaþi yire jaiú'murapakite ikuþaka yire ãrâpe ate:

—Ó'ðrã mi'tabe, ñamají imarukiakaka mire yibeakaro'si, — yire kërikorape.

² Topi mae makârârûñuroka upakaþi ñimaraþaka þoto mabo'ikakurirã Espíritu Santore yire eyarüjeraþe. Torã eyatirã ïpi ruparikûmuareka* ð'rïkate rupamaka ñiarape. ³ Äta jasþe, supabatirã cornalina ya'tarika ima upaka ya'taiki kimaraþe torã ruparaþaki. Torã ruparaþaki wâ'tarã ne'eþurea, esmeralda wâmeika äta upaka ya'taika imaraþaka. ⁴ Supabatirã kiruparaþarõ'ðrã ð'rïka po'imaji baatirã botarakamaki þakiarimarã saya boia jäätiirã kiwâ'tarã narâkuruparaþe ruparikûmuapitiyika. Íparimarâro'si simaraþe ruparikûmu. Supabatirã orokaka baaeka bu'ya tuaekarã nimaraþe. ⁵ Supabatirã nañe'metäji niþamakire ruparaþakûmuþi wîpoa yaajiyeyeika upaka sabaarape. I'supaka baawa'ri jäätitaka wîpoa jaika upaka sokaarape. Kiruparaþaka wâjitäji ð'potëñarirakabi þeka jû'rëika imaraþaka. I'supaka þeka jû'rërapaka Espíritu Santo koþakaja ima simaraþe. ⁶I'supakajaoka Tuparâ ruparikûmuwâjitäji riapakiaka jia waria okoika imaraþaka.

Supabatirã, botarakamarã maikoribeyu upaka ðoirâ watopekarã kiruparaþe. Naþemape'ðotopí, naþeterõ'ðpioka rïkimakaja ñakoirã nimaraþe. ⁷Mamari õiú'murapaki yaia león upaka ðoika imaraþaki. Apika imaraþaki wa'ibikirâwëko upaka ðoiki. Kibe'erõ'ðjite kimaraþe po'imaja þema upakaja þemaiki. Piyika imaraþaki awaþakiaka wiyu upaka imaki. ⁸Maikoribeyurâ upaka ðoirâ nimaraþaka imari, ð'rotëñarirakato kajekirâ nimaraþe. Naþo'iareka rïkimakaja ñakoirã nimaraþe, nakajerokarõ'ðpioka. Ími, ñami þariji Tuparâte jiyipupayeebaraka ikuþaka nabayakoyarijau:

—Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. I'supakajaoka ritaja ima têrïwa'ribaji imaki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariþotojo, maekakaoka imarijauka mime. Supabatirã mi'ijioka imaki imajiparijarûkika,— ãparaka nabayakoyaraþe.

⁹ Ípire kiruparikûmuarã rupamaka ðatirã kire jiyipupayeebaraka ikuþaka narîrijau:

—Ritaja ima þemawa'ribajirâ jiitakiji mime. Supa imari mi'i ð'rïkaja têrïrikaja jiyipupaka ðrîrûkika mimarijau. Jiitaka mibaayu,— ãparaka reyariba'imarika imakite najiyipupayeeyu.

¹⁰ Í'râkurimariña i'supaka baabaraka nima þoto veinticuatro raka-marã þakiarimarã kiwâjitäji mo'ipâñawa'yurâ reyariba'imarika imakite jiyipupayeebaraka. Supabatirã nabu'ya orokaka baaeka e'etatirã kiwâ'tarã pâjâjyetirã ikuþaka kire narîrijau ate:

¹¹ —Yija ïþamaki Tuparâ, mi'i ð'rïkaja imaki jiyipupaka yija ðrîrûkika. Supabatirã mi'ijioka imaki ritaja po'ijiaekaki, miyapæka upakaja miþo'ijiaeka ritaja imañuju ruþu. I'supaka simamaka ikuþaka þo'imajare mire ðrîrijarûkika mime: "Ritaja ima þemawa'ribajirâ jiitakiji imari, mi'i ð'rïkaja têrïrikaja jiyipupaka ðrîrûkika mime. I'supakajaoka ritaja jâ'merimaji mime",— kire narâpe.

* **4:2** En la Biblia el trono de un rey es un symbolo de autoridad y poder.

Papera bupeka wierimaji

¹ I'supaka simaraþaka be'erõ'õ ñpire kiruparikumuarã ruparaþaki þitaka ritapẽ'rõtopi þapera buþeka kirikamaka ñiarape. Sapemarã, sarokaþioka o'oeka, supabatirã ñpotenñarirakaba'i þapatateka simaraþe sareka. ²Toþi mae ángel têriwa'ribaji imatiyaiki þemakotowiritirã ikuþaka ãrãþaki:

—¿Maki imaki Tuþarã ñakoareka, ika þapera buþeka þapatateka bebetirã sawierükika?— ãriwa'ri jãjirokapi kijerikoperape.

³⁻⁴ I'supaka këriko'omakaja ni'ioka, ñimirã imaki, ika wejareka imakioka, supabatirã marokakakurikakioka sawierükika Tuþarã ñakoareka imaberapeki. ñrka sñatirã jairimajire imabepakã'ã ñawa'ri jimaria yoraþe.

⁵ I'supaka ñimamaka ñatirã, ñrka þakiaki ikuþaka yire bojaraþaki:

—I-tojirãja mioritiyibe. Õ'orã miyoibe mae. Õ'orã ñrka te imi Satanáre têrikaki. León jãjika upaka ñpi marakã'ã mabaaberijiki Judátatarakaki, supabatirã David ñpi imaroyirekaki riþparãmi imarã, ñpotenñarirakaku þapera þapatateka wierükika kime,— ãriwa'ri yire kibojaraþe.

⁶ I'supaka simaraþaka poto, þakiarimarã watopeka, supabatirã botarakamarã maikoribeyu upaka imaraþparã watopekarã, ñpi ruparikumua imaraþparõ'õrã ñrka Oveja weiwa'yua upaka ñoikite* imaraþe. Po'imajare kire jãäeka kãmia kire imako'omakaja ñnia imakite ñiarape. Supabatirã ñpotenñarirakabi wakaiki kimaraþe okajäjiki imarã. Topi i'sirakaojoka ñakoika kimaraþe. Espíritu Santo, têriritakire ika ka'ia ñrakõ'ñmatomaria Tuþarate þuatayu ãrrikopakaja simaraþe kiñakoa. ⁷ Topi mae Tuþarã ruparikumurõ'õrã ke'raþe þapera buþeka e'erí. Sarã keyaraþaka poto kiþitaka ritapẽ'rõtopi Tuþarate kire sñjirape. ⁸ I'supakajaoka botarakamarã maikoribeyu upaka imaraþparã, supabatirã veinticuatro rakamarã þakiarimarã, kiwajitãji namo'ipañawa'rapé kire jiyipuþayeewa'ri. Nimirakamarãja baya koyabaraka nabirerijayua arþa rikatirã, i'supakajaoka orokaka seroa nariþaraþe. Sareka sajäitarape samajoemaka jia jiijsia ooika. Sanajoeika ümakaka miriwa'yua, Tuþarate yi'jurã kire najenþerijayu upakaja imaraþaka. ⁹⁻¹⁰ Supabatirã kiwajitãji mo'ipañawa'raparã ikuþaka mamaroka ma'mitirikoribeyua bayakoyaraþarã:

—Po'imajare mire jãäeka. I'supaka mire nabaako'omakaja ritaja wejareka imarã po'imajaro'si, i'supakajaoka ritaja po'imajatatarate imabayu upakaja, supabatirã noka ima upakaja jaibaraka imarate mireyaeka riweapi ãriwa'ri ba'iaja nabaaika miwapekoyika, Tuþarirã nimaokaro'si. I'supaka mibaaka simamaka kurarãka upakaja, Miþaki Tuþarate yapaika upakaja baairã nime naro'si. Supabatirãoka mi'ipi ãriwa'ri ritatojo wejareka imarate jã'mewärürükirã nime. I'supaka simamaka mi'ijioka imaki þapera buþeka wierükika,— ãparaka nabayakoyaraþe.

¹¹ Torajirã ate, Tuþarã ruparikumu wã'tarã botarakamarã maikoribeyu upaka imaraþparã, supabatirã veinticuatro rakamarã þakiarimarãre ima

* 5:6 El cordero representa a Jesucristo.

þēterō'ðpi, narupurō'ðpioka rīkimarāja ángelrāka imaraþarāre bayakoyaraþe. Rīkimarāja majoaþataberijīñurā nimamaka ñiarape. ¹² Toþi mae jājirokapi ikupaka nabayakoyaraþe:

—Po'imajare ba'iaja baaikareka nare tāawa'ri, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka. I'supaka baaekaki imarī tēriki, supabatirāoka jia wājia õñuka kime. I'supakajaoka dika jariwa'ririmaria jā'mewārūki kimamaka, ritaja kirika oyiaja sime. I'supakaja imaki imarī kire oyiaja jiyipuþayerükika kime. Supabatirā "Ritaja ima tēriwa'ribaji jūtakiji kime", po'imajare ãrīrükika Oveja weiwa'yua upaka imakite ime, — ãparaka jiyipuþakapi ángelrākare kireka bayakoyaraþe.

¹³ Supabatirā ritaja õñirā Tuparāte po'ijiaekarā mabo'ikakurirā imarā, ð'orā imarāoka jaimaka ña'mitirape. I'supakajaoka ka'ia watopekarā imarā, okowatopekareka ima þariji jaimaka ña'mitirape. Supabatirāoka Tuparā, Oveja weiwa'yua upaka imakite þariji jiyipuþayeebaraka ikupakā'ñ nabayakoyaraþe:

—Ípi kiruparikūmuareka rupakite, kiwā'tarā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka majiyipuþayerükirā nime. Jiyipuþaka mijare ðrijarowi'ri, "Jiitarā mijā ime", ritaja mijare narīrijarirū. Ritaja ima pemawa'ribajirā jiitarāja, supabatirā ritaja jā'merimaja imarijayurā mijā ime. I'supaka oyiaja simarijarirū,— nareka najaikoþakā'ñ ña'mitirape.

¹⁴ Toþi mae,

—I'supaka oyiaja baarijarirūkia simarū,— botarakamarā maikoribeyu upaka imaraþarāte ãrīkorape.

Supa imarī i'toþiteje, ïpiruparikūmuarā ruparapakite, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipuþayeewa'ri veinticuatro rakamarā þakiarimarāre nawājtāji mo'ipāñawa'rapē.

6

Írōtēñarirakaba'i saþapatäteka ima þaperabuþeka

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ð Oveja weiwa'yua upaka imakite, marīkakuku þaperabuþeka þapatäteka kiwiemaka ñiarape. Torājīrā mae, botarakamarā maikoribeyu upaka imaraþakaki wīpoa jājitaka jā'mitaika upaka jaibaraka ikupaka ãrāþaki:

—Mi'tabe.—

² I'supaka kēþakā'ñ ïapūataerā baakōrī, ïrīka kawaru boikate i'tarijapakā'ñ ñiarape. Kipemarā tuyuraþaki tēmupāia rikatirā, kirupuko'arā bu'ya Tuparāte kire tuaekaki kimamaka ñiarape. Sapī ãrīwa'ri tēririmaji imarī, aþeka'iarā imarāte tēririjari ke'rapē mae.

³ Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ate aþekuku þaperabuþeka þapatäteka kiwieraþaka þoto ikupaka aþika maikoribeyu upaka imaraþakite ãrīkorape:

—Mi'tabe.—

⁴ I'supaka kēþakā'ñ kawaru jū'akite i'tarijapakā'ñ ñiarape. Kipemarā tuyuraþakite sara po'imajare jāðrükia Tuparāte ïjikakite imamaka ñiarape. Po'imajare jāðbu'abaraka imaokaro'si Tuparāte jā'mekaki kimarape.

⁵ I'kire a'ritaþaraþaka be'erō'ð Oveja weiwa'yua upaka imaki aþekuku þaperabuþeka þapatäteka kiwieraþe. I'toþite ate aþika maikoribeyu upaka imaraþakite ãrīkorape,

—Mi'tabe.—

Torājīrā yoirā baakōrī kawaru neikate ñiarape. Kipemarā tuyuraþaki no'ojīrā ríkia jērābaarūkia rikaiki kimaraþe. ⁶ Suþabatirā maikoribeyurā upaka imaraþparā watopekaþi ikupaka sârkorape kawaru þemarā tuyuraþakite:

—Trigo, suþabatirā cebada ïjitirā kûþajîrîti niñerû sawapa e'erükia samijarirûjebe. I'supaka simamaka ï'rârîmi ba'iraberiwapa ï'râwajojíkaja trigo tôþorika simarâñu. I'supakajaoka simarâñu ï'rârîmi ba'iraberiwapa maekarakawajojíka cebada tôþorika simarâñu. I'supaka simako'omakaja, olivoþitiyika, iyaka ï'þaba'i ôterikia mirûetarirûjebesarâñu. Iyaoko, olivo iyebaka yo'arûkiaoka waþajâ'rîmarânia mijarirûjerâñu,— âþaraka sajaikorape kawaru þemarâ tuyuraþakite.

⁷ I'kire a'raþaka be'erõ'õ, aþekuku þáþera buþeka þapatâteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaaraþaka be'erõ'õjíte ikupaka þiyika maikoribeyu upaka imaraþaki ârîkorape:

—Mi'tabe.—

⁸ Suþa kérâþaka be'erõ'õjíte, þo'ibosirika jûaiki upaka ðoika þoyaiki kawarute ñiarape. Kipemareka tuyuraþaki reyarika jâ'merimaji wâmeiki kimaraþe. Kibe'erõ'õ imaraþaki, "Reyaeka mirârâte imarõ'õ", wâmeiki kimaraþe. I'supaka nimaraþaka poto ikupaka Tuparâte nare ârîkorape:

—Ika wejearaka imarâ þo'imaja pitâ'muapi, kësiapi, risirikapi, makapoyamajakapioka mijâ jääþatabe. I'supaka baawa'ri ritaja þo'imajare botarakario'ro þibatirâ ï'râo'ro þurirâñu,— kérîkorape.

⁹ Torâjîrâ ate aþekuku þáþera buþeka þapatâteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. Suþa kibaaraþaka poto joejirifêrî wâ'tarâ na-jääþekarâte imamaka ñiarape. I'supaka torâ nimamaka ñiaraparâ ðonia nimaeka poto Tuparâ majoroka wârðobaraka "Jesûre yi'yrâ yija ime", nañua ja'atabeyurâ nimamaka Tuparâte ã'mitiripéabeyurâre jääþekarâ nimaraþe. ¹⁰ Í'râ mae jääþirokapi ikupaka ârâþarâ:

—Ritaja jâ'merimaji, ï'râkuri ba'iaya baakoribeyuka mime, suþabatirâ wâjia bojarijayuka imarî, meñu upakaja baaiki mime. I'supaka simamaka, yijare jääþaparâte ba'iaya baamaka ïatirâ, "Ba'iaya imarika tiyibesarâka mijaro'si", nare merîrûkia, ¿no'ojîrâ yaje sarâ seyarûkia jariwa'yua?— kire narâpe.

¹¹ I'supaka napakâ'ã saya upaka jariroaka jia boia nare kijirape. Nare sijitirâ,

—Jajua baabekaja mijâ imabe. Aþerâ imañujurâ ruþu mijâ upakaja yimajaroka bojirimaja. Sapî'iwa'ri ba'iaya baarimajare nare jääþukirâ nime,— Tuparâte ârâpe.

¹² Torâjîrâ ate, aþekuku þáþera buþeka þapatâteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaaraþakarõ'õjíte jâjia ka'ia iyirape. I'supaka sabaaraþaka poto ïmikaki aiyate ta'sikâ'âja ririwa'rape. Suþabatirâ ñamikaki jû'aitakaja riwerõ'õjîrâ jarapaki kiro'si. ¹³ Suþabatirâ tâ'þia ka'iarâ jûjirapeka, ríkimaka higuerarika wîrða baeþatemaka jûjika upaka. ¹⁴ Torâjîrâ mae wejepema ñe'metâjirâ ta'ritatirâ sarirape. I'itojíteje pusia, jûmurika imakopeikaoka aþerõ'õrâ oyajâ Tuparâte wiataþatarape. ¹⁵ I'supaka simamaka ãta wi'iarâ, þusiareka ãta watopekarâ þo'imajare ru'rape. ïþarimarâ, suþabatirâ jâ'merimaja, imatiyabeyurâoka, suþabatirâ aþerâ'o'si ba'iraberimaja,

aþerāro'si ba'irabeijibeyurāoka, sareka naru'rikākaraþe. I'suþakajaoka rikimaka niñerū rikairā, wayuoka baairāpitiyika ritaja þo'imajare sarā ru'raþe. ¹⁶⁻¹⁷ Suþabatirā ikuþaka þusia narāþe mae:

—Yijare mik'a ratâtebe ïpi ruþarikümuarā ruþarapakite yijare ïatôþokoreka. Suþabatirāoka Oveja weiw'a yua uþaka imakite ba'iaja yijare jūarûjekoreka. Koþakaja i'suþaka þo'imajaro'si imarükirîmi yijare seyayu mae. I'suþaka simamaka ni'ioka sareka ru'riwârûbesarâki,—aþparaka þusia najairape.

7

144,000 rakamarā Israel ka'ikarāre Tuþarâte ïarîrîrâñu

1 Torâjîrâ mae botarakamarā ángelrâkare ñiarape. ï'rîka jâ'âtipê'rôtopi rikamarapaki. Aþika wayerupitikapi, aþika rikamarapaki wejerîrîkapî. Suþabatirâ aþika aþepê'rôto wejerîrîkapî rikamarapaki. I'suþaka rikamaritirâ wîrõa riabo'i, yaþubo'irâ, ka'iarâ baekopeikaoka nabaetiyirûjerape. 2 Torâjîrâ aþika ángel jâ'âtipê'i tamaka ñiarape, Tuþarâ, oñia imajiparimaji wâmea kio'oþi'arûkia* rikatirâ. Suþabatirâ aþerâ ángelrâka riapakiaka, ka'ia Tuþarâte ba'iaja baarûjekarâ þo'irâ etatirâ jâjirokapî ikuþaka nare kérâþe:

3 —Yaþua, riaka, ka'ia mijâ bitata'si, Tuþarâte yaþaika uþakaja baarmaja kû'arâ kiwâmea yija o'oþi'arûñu ruþu. I'suþaka nare yija baarûka be'erô'ðþi þuri, samija bitataþuarâñu,— nare kérâþe.

4-8 Torâjîrâ mae,

—Nimaupatiji þuri 144,000 rakamarâ nime Israelkarâ Tuþarâ wâmea yija o'oþi'arûñu,— sârûkorapaka ña'mitirape.

Â'mitirkôrî je'e: ikuþaka wâmeirâ nimaraþe ï'þoñ'þuarâ'e'earirakatata imaraþarâ: Judá imaroyirekaki tatakarâ doce mil rakamarâ imaraþarâ. Topi aþerâ i'siarakamarâ oyiaja nimaraþe ikuþaka wâmeirâ:

Rubén,
Gad,
Aser,
Neftalí,
Manasés,
Simeón,
Leví,
Isacar,
Zabulón,
José,
Benjamín

Í'þoñ'þuarâ'e'earirakatata nimaraþe. Í'râtata uþakaja doce mil rakamarâ nimaraþe.

Rikimarâja saya boia jâaïrâ Tuþarâte jiyiþuþayeebaraka imaraþarâ

9 I'sia be'erô'ð Tuþarâ ruþarikümu wâjítâji, suþabatirâ Oveja weiw'a yua uþaka imaki wâjítâji rikimarâja þo'imajare rikamarapakâ'ã ñiarape. Í'râka'ikarâmarîrâ, Í'râwejekarâmarîrâ, ritaja þo'imaja oka jairâ, suþabatirâoka ritaja þo'imajatata uþatikarâ nimaraþe. Suþa imari marâkâ'ã baatirâ majoaþuaberijîñurâ nimaraþe. Nimaupatiji saya boia jâaïtârâ ne'ejþoia ñoika rikabaraka nimaraþe. ¹⁰⁻¹¹ Topi mae jijimaka imawa'ri jâjirokapî ikuþaka narâþe:

* 7:2 El sello de Dios

—Tuparāte jā'mebaraka ruparijayurō'orā rupaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakipitiyika ī'parāwā'taja jiamarīareka mare tārimaja nime,— naþakā'ā ña'mitirape.

I'supaka po'imajare āñukā'āja, Tuparā ruparikūmu wā'tarā botarakamarā maikoribeyu upaka imarāte imarape. Supabatirā veinticuatro rakamarā þakiarimarāre ima pēterō'ōpi, narupurō'ōpioka ritaja ángelrākare ríkajiyerape. Topi nimaupatiji kiruparikūmu wājitāji Tuparāte jiyipupayeebaraka namo'ipāñawa'rapē. ¹² Supabatirā kire jiyipupaka ñiwa'ri, ikupaka jaibaraka nimarape:

—Rita sime. “Jiitakiji mime”, mire po'imajare ārīrijarirūkika mime. I'supakajaoka ritaja pemawa'ribajirā juitakiji mime, ritaja ñuka, “Jiitaka yijare mibaarijau”, mire po'imajare ārīrijarirūkika mime. Ritaja po'imaja jiyipupaka mire ñurā, tērīritakiji mimamaka, maki apika mire pemawa'ribaji tērīriki imabeyuka. Tuparā, i'supaka oyajia miro'si simajiparijarirū,— ãparaka nimarape.

¹³ I'supaka narāpaka be'erō'ō, ī'rīka þakiakite ikupaka yire ãrāpe:
—¿Marā nime saya upaka ima jariroaka boia jāätirā imarā? ¿No'okarā nime?— yire kērāpe.

¹⁴ Supa kēþakā'ā ikupaka kire yiyi'rapē:

—Ñiwbeyuka yi'i. Mi'i pañaka ñuka je'e, yire samibojabe,— kire ñarāpe. I'supaka kire ñapakā'ā ikupaka yire kibojarape:

—Jimari jūarūkjē'rāka seyamaka sareka aperāte nare ba'aja baamaka rakajeþāwa'ri nareyarijarika simako'omakaja Jesúre yi'ririya'ataberikarā nime. I'supaka imarā imarī, ba'aja baakoribeyurā nime Tuparāte ñamaka. Supa imarī Oveja weiwa'yua upaka imaki riweapi nasaya upaka ima jariroaka jūjetirā, jia boioyajia jāätirā upaka nime.

¹⁵ I'supaka simamaka īpire kiruparikūmuarā ruparapaki wājitāji kire jiyipupayeebaraka nime. Supabatirā kiwi'iarā, īmi, ñamioka kiyapaika upakaja baarijayurā imarī, dakoa jūarūkimarīrā nime, Tuparāte nare ñarīrīrijarirāñurā imarī.

¹⁶ Supabatirā kēsirababeyurā, okoa ukurijitobeyurā, supabatirā aiyapékareka ijia jūarūkimarīrā nimarāñu.

¹⁷ I'supaka nimaerā Tuparā ruparikūmuwājtāji imaki imarī, jia oveja tuerimaji upaka Oveja weiwa'yua upaka imakite nare ñarīrāñu kiro'si. Supabatirā ñoño okoa imarō'orā nare sasiarī kiruputawa'rīrāñu. Supa imarī “Apekurioka ba'aja jūarūkimarīrā, i'supakajaoka oripe'arūkimarīrā nimarū”, ãparaka jia Tuparāte nare baarāñu,— ãrīwa'ri yire kibojarape.

8

Piyikuku þápera buþeka þápatâteka imaraþaka kiwieraþarō'ō

¹ Torājīrā mae Oveja weiwa'yua upaka imaki ī'potēñarirakakuku þápera buþeka þápatâteka ima kiwieraþe. Sakiwieraþakarō'ōjite treinta minuto rō'ōjīrā mabo'ikakurirō'ō ña'kikā'āja jarapaka. ² I'supaka simaraþaka be'erō'ō ī'potēñarirakamarā ángelrākare Tuparā wājitāji narikamapakā'ā ñiarape. Supabatirā ī'potēñarirakao trompeta Tuparāte nare ïjikarā nimarape. ³ I'tojīrā ate apika ángel orokaka baaeka ñioka pearükia rikatirā etaraþaki. Tuparāte jiyipupayewa'ri joeñiritēria orokaka baaeka wājitāji þemaari keyaríkarape. Torā kimaraþaka þoto, ríkimakaja ñioka ima ñipi ruparikūmuarā ruparapakite kire ñijirape joeñiritēria

kijoeokaro'si. Tuþarðo'si sajoeijibaraka kirirâre kire jêñerapaka kiþð'irâ eyaraþaka ûmakakaka ð'râtiji. ⁴ Õñioka kijoeika ûmakajijisâ pitiyika kire najêñerijayua Tuþarða þð'irâ eyaraþaka. ⁵ Torâjîrâ õñioka þearûkia kirikarapakarâ Tuþarâte jiyipupayeebaraka joeñjiritêrâkaka þeka ya'tarika sarâ kijâþorotaraþe. I'supaka sabaatirâ ika wejeearitatorâja sakiwe'aña'tarape. Suþa kibaaraþakarð'õjîte jimarâja jâjia wîpoa yaaraþaka. Jâjia jaitirâ yoepi aþea jâ'mijiyeriocabayurâpe. Torâjîte ka'ia iyiraþaka mae.

Tromþeta ángelrâkare þupueka

⁶ Torâjîrâ mae, tromþeta þupuokaro'si sarikatikaja ð'þotêñiarirakamarâ ángelrâkare imarape.

⁷ Mamarîtaka saþupuraþakite þupuraþakaka, ð'râtiji riwerukubaka okoa jiyikapitiyika þeka ya'tarika jûjirâpe. I'supaka sabaaraþaka be'erð'ðpi ka'ia wejeareka ima ñe'metâji rokajîrâ* ru'ari ojibakarâja ooraþaka. I'supakajaoka yaþua, taya ñânia ñe'metâji rokajîrâ ooraþaka.

⁸ Kirokajîte imarapakite þupuraþaka þoto þusia rîkamaka upaka jû'rëtitâriapakiakarâ saña'râpe. Suþabatirâ riapakiaka ñe'metâji rokajîrâ sokoa riwearo'si jarâpe. ⁹ I'supaka simamaka riapakiakareka imakopeika ñe'metâji rokajîrâ jîrîþatarapaka. I'tojîrâ rð'õjîrâjaoka kûmuþakiaka sareka imaraþaka ñâ'miþatarapaka.

¹⁰ I'tojîrâ aþika ángel þupuraþaki ate. I'kire þupuraþakarð'õjîte, ðimipi tâ'þiþakiaka þeka jû'rëika upaka jû'rëñâ'râþaka ñiarape. Riaka, suþabatirâ okoa kopeapi juruika nukuroyika imaoka ñe'metâji rokajîrâ ru'ajîari saña'râpe. ¹¹ I'supaka baaraþaki Jîmia wâmeiki tâ'þire imarape. Ikiþi ãrîwa'ri ñe'metâji rokajîrâ ru'ajîari jîmia okoa jarâpe. I'supaka simamaka sukutirâ rîkimarâja po'imajare reyaraþe.

¹² I'tojîte kirokajîkaki ángelte þupuraþe. Sakipuþuraþaka þoto aiyaka, ñamikakioka, ñe'metâji rokajîrâ sayaaboaika ruiþkarapaka. Rîkamakaja tâ'þiaoka imaraþaka ñe'metâji rokajîrâ ririþatarijaraþaka. I'supaka imawa'ri botarakakuri aiyajérâ rð'õjîrâ ð'rârîmi upakaja aiyate neiñamita'râpe. Ñamikaki i'tojîrâjaoka ñoaka ð'râñami upakaja neiñamita'rîrîjaraþaki.

¹³ Toþi mae yu'awa'ri ðaerâ baakðrî awaka wiraþaka ñiarape. Iki mae jâjirokapi ikupaka ðrîkorapaki:

—Aya, ba'itakaja ritatojo wejeareka imarâte jûaerâ baayu. Maekarakamarâ ángelrâka tromþeta þupubeyukajirâ imarâte saþupurâñu þoto i'supaka simarâñu,— kêrîkorapaka ñâ'mitirape.

9

Kopea tiybeyuakaka

¹ Torâjîrâ aþika saþupuraþaki. I'kire saþupuraþakarð'õjîte tâ'þi upaka ðioka ñâ'râþaka ate. I'ki imaraþaki kopea tiybeyua wierûkia Tuþarða kire ðjikaki. ² Suþa imarî, sapi mae kopea kiwieraþe. Sakiwieraþaka þoto, þeka jâjia jû'rëwa'ri ûmakapuyu upaka sapi þorapaka. I'sia ritatojo wejeþemarâ koyimaka aiyate neiñamita'râpe. ³ I'supakajaoka ûmaka watopekapî rîkimakaja ñimia kârîþorapaka no'ojarîwa'rîrimarâ ritatojo wejeareka simaraþe. Ñimia imako'omakaja kûaþarâka upaka tuteika Tuþarâte nare imarûjeraþe. ⁴ Suþa imarî "Taya, yaþua, ðterikia þuri mijâ bitata'si",

* 8:7 La tercera parte de la tierra

ãr̄iwa'ri Tuparâte okajãäeka simaraþe. “Tuparâriki kime ï'í, ãñua wãmea nakû'areka o'oñ'abeyurâte oyiaja ba'iaja mijá baabe”, Tuparâte ãr̄itikarâ simaraþe. ⁵ “Ba'iaja po'imajare mijá júarújebé”, Tuparâte ãr̄ikarâ ni-mako'omakaja, “Po'imajare mijá jääbe”, këribéríkarâ nimaraþe. Supa imarî ï'râpitarakamarâ aiyarõ'õjírâ po'imajare tutebaraka nare kimarújeraþe. I'supaka kijã'merapakaþi ãr̄iwa'ri nare satuteka kúaparâka tuteika yi'aika upaka nare sayi'amaka jimariä ba'iaja najúaraþe.

⁶ I'supaka simarâka þoto jimariä po'imajare reyariþakata'rikoperâñu. I'sia yaþariþotojo reywârûbeyurâ nimarâñu.

⁷⁻⁸ Ñiarapakareka ñimi upaka imakoperaparâ kawarurâka jíñaoakaro'si imatikarâ upakaja nimaraþe. Supabatirâ po'imapema upaka þemakirâ, orokaka baaeka bu'ya narupuko'arâ tuaekarâ, supabatirâ römitirupua upaka rupukirâ nimaraþe. Nopia puri yaiopia upaka ïoka imaraþaka. ⁹ I'supaka imaraþparâ imarî þeruakaka baaeka wa'itüta ïoka jääirâ nimaraþe. Nawirapaka þoto jimariä sokaarikoraþe, ka'iaþi türürükia yiewaþparaka ríkimaka kawaru ríñua okaayu upaka. ¹⁰ Írâjaoka ñimia imariþotojo kúaparâka upaka þíkokirâ imaraþparâ. I'supaka imaraþparâ imarî ï'râpitarakamarâ aiyarõ'õjírâ po'imajare tutebaraka nimaraþe. ¹¹ Supabatirâ niþamaki ángel mirâki imaroyikaki, koþea tiybeyua ïþamaki kimaraþe. Hebreo okaþi kiwâmea imaraþaka Abadón. Supabatirâ griego okapi puri Apolión wãmeiki kimaraþe. Riatarimaji ãr̄irika simaraþe i'supaka kiwâmea imaraþaka.

¹² I'supaka simaraþe mamarítaka ba'iaja júau'murükia. Mija ïabe, i'sia be'erõ'õpi i'þakurikaka jariwa'riñujurapaka ruþu.

¹³ I'supaka simaraþaka be'erõ'õ apika tromþeta þupuraþaki. Kiþupuraþakarõ'õjíte Tuparâ wãjitâji kire joejiritêria orokaka baaeka botarakaba'i wakaika imaraþaka watopekapi sajaiþaka. ¹⁴ Supabatirâ torâ tromþeta þupuraþaki ángelte ikupaka sârþaka ña'mitirape:

—Riaþakiaka Éufrates wãmeiriarijerâ botarakamarâ ángelrâka ji'apairâte mikototabe,—sâpakaþi ña'mitirape.

¹⁵ I'supaka sârþorapaka þoto botarakamarâ ángelrâkate kikototaraþe. Ritatojo wejareka imarâ po'imajare ñe'metâji rokajírâ* najãäþuaokaro'si, “I'siwejejé'râreka, i'ki aiyareka, i'sirímireka, i'tojírâ aiyajéraka imarâka þoto nare mijá jääbe”, ãr̄iwa'ri kijã'metikarâ nimaraþe. ¹⁶ Nare kikototaraþaka be'erõ'õ ríkimarâja surararâka kawaru þemarâ tuyumaka ñiarape. I'supaka nimaraþaka þoto, “Doscientos millones rakamarâ nime”, sârþorapaka ña'mitirape.

¹⁷ Supa imarî makârârûñuroka upakaþi naro'si oyiaja þeruakaka baaeka jääirâ nimamaka ñiarape. Jú'apañaka ya'tarika, supabatirâ neipañakarâja jí'mia, supabatirâ apea azufre upaka jú'sipoa simaraþe najírîko'a. I'supakajakoa kawaru imariþotojo yaia león ruþuko'a upaka ruþuko'akirâ nimaraþe. Narijokoþeapâ peka, ümakaka þorapaka, supabatirâ dajaka jísia azufre sapijioka þorapaka. ¹⁸ I'siarakaba'i kawaru rijokoþeareka þorapakaþi ãr̄iwa'ri, ritatojo wejareka imarâ po'imajare ñe'metâji rokajírâ þuajiyerapaka. ¹⁹ Supabatirâ ãñaruþuko'a upaka þíkoika imatiirâ, narijokoþeapâ, naþíkorõ'õþioka po'imajare jäärika õñurâ nimaraþe.

²⁰ Ríkimarâja po'imajare najãärapaka ñaripotojo, ba'iaja nabaarijaya ja'ataberaþparâ aperimarâ ruþu. Supabatirâoka Satanárika ima

* 9:15 La tercera parte de la humanidad

jiyipupayeerimaja imarī, waþuju imaja jērāka oro, þlata, bronce, ãtakaka, yaþuakakaoka baabaraka nimiroyiraþe jiyipupaka noñaokaro'si. Nabaaraþaka yoibeyua, turibeyua, ã'mitiribeyua simako'omakaja jiyipupaka sõriþijaparaka nimarijaraþe ruþu. ²¹ Suþabatirā þo'imajare jäärika, ye'oapi aþeräte nabitarijayua, römitika nawä'imañua, nakaree'erijayuaoka ja'atabeyurä nimaraþe.

10

Ángel þápera buþeka rikaekakite imaekarð'ó

1-2 I'suþaka simamaka ñiarapaka be'erð'ó, ð'ríka ángel jääjika ümakakapi butekaki, mabo'ikakuripi ruira'amaka ñiarape. Mae mia, kiruþuko'a bo'i ne'epurea imarapaka. Kiþema aiyaka upaka yaaríkaiki imatirä kiñika þeka jü'reika upaka kimaraþe. Íkijioka þápera buþekajíka wietikaja rikaraþaki. Kiü'þua ritapë'rõto riapakiakarä rí'karipotojo, aþepë'rõtopi þuri bo'irä kirí'karaþe. ³ Suþabatirä yaia león akaika upaka jääjirokapi kiakaseremaka, í'potëñiarirakakuri wíþoa kire yi'rikoraþaka. ⁴ Wíþoa jaikoraþaka upaka yo'oerä baamaka, mabo'ikakurirð'ópi ikupaka yire sâríkorape:

—Wíþoa jairapaka aþeräte miboja'si. Suþabatirä samio'oa'si,— yire sâríkorape.

5-7 Toräjirä ate ð'räpë'rõto kiü'þua riapakiakarä ríkamaritirä aþepë'rõto ka'iarä ríkamañukate ritapë'rõto kiþitaka ïmirä mi'matatirä, ikupaka kéräpe:

—Túparä õnia imajipaki wejeþema, ka'ia, riapakiaka suþabatirä ritaja sareka ima þo'ijiae kaki. I'suþaka simamaka, rita sime kïaika wâjítäji ikupaka ñiañua: Kopakaja i'tojírä sime mae, dakoa mata'arükia imabeyua aþea. Piyika ángelte þupuräka poto "Ikuþaka yibaarãñu", kéríka upakaja Túparäte baarãñu. Bikija þuri ritaja þo'imajare kibojaberika ruþu. I'suþaka simako'omakaja kiro'si bojaþirimajare takaja sakiboaþeka. I'suþaka simamaka nare kiboaþeka upakaja simarãñu piyikate saþupuräka poto,— kéräpe.

⁸ Topi ate ïmipi ikupaka yire sâríkorape:

—Ángel, ð'räpë'rõto kiü'þua riapakiakarä ríkamaritirä, aþepë'rõto bo'irä ríkamañuka þð'irä me'þe. Kiþð'irä a'ritirä þápera buþeka kirikaika me'ebe, — yire sâríkorapaka ña'mitirape.

⁹ I'suþaka sâríkorapaka ã'mitiritirä kiþð'irä ya'raþe. Kiþð'irä eyatirä þápera buþeka kireka yijéñeraþe. Topi ikupaka yire kéräpe:

—Äja'a, samiba'abe. Samiba'aräka poto mumioko upaka mirijokopearä sajarko'omakaja mise'kurarirãñu,— yire kéräpe.

¹⁰ I'suþaka këpakkä'ã, se'etirä, yiba'araþe. Sayiba'araþaka be'erð'ó mumioko mukuika upaka yirijokopearä sajaraþe. I'suþaka simako'omakaja sayiba'araþaka be'erð'ó yiñe'meã yire yi'araþaka. ¹¹ Topi ikupaka yire kéräpe ate:

—Po'imata imaþatiþi, naka'iareka noka jaibaraka imarä upatiro'si, suþabatirä ritaja ðparimaräre, "Ikuþaka mijare simaerä baayu", Túparäro'si bojaþirimika ima mire ate,— ángelte yire ãräpe.

11

Íþarä rita ima jaiwaþu'ataþirimajá

¹ I'sia be'erō'ō jērābaarūkia ángelte yire ījirape. Sījiturā ikuþaka Tuparātē ãñua ángelte yire ãrāpe:

—Ikapi yire jiyipupaka õrīriwi'ia mijérabaape, supabatirāoka sareka joeñjiriterāa mijérabaabe. I'supakajaoka yiwi'iarā dikarakamarā yire jiyipupayeerimajare imarika mioabe. ² Yiwi'ipēte ī'rākō'rīmato þuri mijéraba'si, yire yi'ribeyurāte imarükirō'ō simarū ãrīwa'ri nare ñijikarō'ō simamaka. ī'rā imarā maekarakakuri wejejē'rāka apejē'rā ñe'metājirā Jerusalénwejeakarāre ba'iaja baataþarijarirāñurā. ³ Supa simako'omakaja ī'parā yire jaiwapu'atajirimajare yipūatarāñu. Jariromajaka kíkeka najãāmaka ïatirā "Ba'iaja yija baaikareka yija þupape'riri imakopeyu", po'imajare ãrīrū ãrīwa'ri. Maekarakakuri wejejē'rāka apejē'rā ñe'metājirō'ōjirā nare ñorīrūjeika po'imajare bojabaraka imarāñurā,— Tuparāro'si ángelte yire ãrāpe.

⁴ Ika ī'paba'i upaka imarā nime Tuparātē jaiwapu'atajirimaja, īkōrīje'e: Wejeñpamaki Tuparā wājitāji olivo ī'pajuki, supabatirā i'siarakabijoika peritērā yaaboaika upaka nime. * ⁵ Supa imarī namajamarāre ba'iaja nare baakopemaka, narijokopeapi jū'rēþoyua. I'supaka ima simamaka saþi nare najoeriatapayu. ⁶ Supabatirā okoa najarirūjebepakā'ā, jaribesarāka. Supa imarī "Tuparāro'si jaibaraka yija imarāka wejejē'rārō'ōjirā okoa jaribesarāka", nañu. I'supakajaoka okoa riwearo'si jarirāka, supabatirā ika wejearaka imarāteoka ba'iaja najūaerā nayaþaika upakaja† baarimaja nime.

⁷ Torājirā, Tuparātē jaiwapu'atajibaraka nima þuyarirāka poto werikapakiaki kopea tiyibeyurō'okakite naka jirī mir̄eyarañu. I'supaka baawa'ri, nare kijāärāñu. ⁸ I'supaka nare baatirā ma'a ñe'metājirā nare kiþājyerāñu, wejearaka bikija yaþua tetaekarā niþamakire napatakīekarō'ōrā. Torā imatiyaika wejearaka imarā ba'iaja baairā imarī, Sodoma, supabatirā Egiptoka'iakarāre ba'iaja baaroyika upaka baairā nime. ⁹ Maekarakarīmi imaeaka aþerīmi wājitāji aiyaro'ōjirā namajaka torā imarāka. Torājirā ritaja po'imatatarāte namajaka ïarāñu. Namajaka ïariþotojo nare ã'mijīaekarā imarī, nare nayayerūjebesarāñu. ¹⁰ Torājirā mae, jaiwapu'atarimajare reyamaka, rīkimarāja po'imajare jijimaka jarirāñu. I'supaka imawa'ri "Maekaka kopakaja ī'parā ba'iaja mare baata'arimajare riyu", ãparaka rērītirā jijimakapi ba'irījia þibabu'abaraka nimarāñu.

¹¹ Supa nimaraþaka poto maekarakarīmi be'erō'ō aþerīmi ïmi ñe'metājirō'ōjirā simaraþaka poto, ññia Tuparātē nare jarirūjeraþe ate. I'supaka nare kibaamaka, nami'mir̄ikarāka ïatirā, jimarīa po'imajare nare kikirape. ¹² Topiji mabo'ikakuripi,

—Ó'óra mijā i'tabe,— jājirkapi nare sārīkorape.

Sā'mitiritirā, nare ã'mijīarimaja ñakoarekaja, oko ûmaka watopekaþi na'rape. ¹³ Mabo'ikakurirā na'rapakarō'ōjite jimarī jājia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaamaka rīkimaitakaja wi'ia imaraþakakaka kūþajī sakuyupaterape†. I'supaka baawa'ri siete mil rakamarā po'imajare sariatarape. Ññia jariwa'raparā þuri sīfatirā þupatawa'ri "Tērīritakaji mabo'ikakurirā imakite ime", narāpe Tuparāreka.

* **11:4** Véase el libro de Zacarías 4.1-4, 11-14 † **11:6** Hacerles sufrir con toda clase de plagas.

† **11:13** Se derrumbó la décima parte

14 Mamar̄okajitekaka ba'iaja jūarūkia ima kopakaja yibojaweayu. Sabe'erō'ōjīte no'oijirāmar̄aja ba'iaja najūarika jariwa'rapaka.

Piyika ángelte trompeta puþueka

15 Ka'ia jimar̄i jājia iyirapaka be'erō'ō, piyika ángelte trompeta puþurape. Sakipupurapaka poto mabo'ikakurirō'ōpi r̄ikimarāja jājirokapi ikupaka nar̄ikorape:

—Ritatojo wejeareka imarāte najā'meika kopakaja Tuparāte tiyetayu mae. Maiþamaki Tuparā, supabatirā Cristoþitiyika, po'imaja ðamarā nayanu. Supa imar̄i ritatojo wejeareka imarāte jā'mejiparimaji kimarāñu,— nar̄ikorape.

16-17 I'supaka simekā'āja veinticuatro rakamarā þakiarimarā Tuparā wājitāji ðparimarāre ruþarūkiareka naruparaþe. Sapí mi'mitirā ka'iareka namo'ipāñawa'rape, Tuparāte jiyipupayeewa'ri. Topi ikupaka nar̄ape:

—Yija ðamaki Tuparā, ritaja ima pemawa'ribaji imaki mime. Supa imar̄i bikija imara'ækaki imariþotojo, maekakaoka imaki mime. Jia mibaayu yija ðamaki, tēr̄iri ki imar̄i, maekaka ritatojo wejeareka imar̄a po'imajare jā'merimaji mijayu.

18 Mia je'e, nimaupatiji po'imata mire yi'ribeyurā jimar̄ia mire naþe'yorijarika. I'supaka ñatirā, nare miboearityaeka. Supa imar̄i reyaeka mirārā ba'iaja nabaaeka þareareka nare ba'iaja mibaarūkir̄mi kopakaja seyayu mae. Simako'omakaja mire yi'yurāte ikupaka mibaarāñu: Miro'si bojawapu'atarimaja, ðparimarā, supabatirā imatiyabeyurāoka, mire yi'riwa'ri jia nabaaeka mirāka simamaka sawapa jia nare mibaarāñu mae. Ika wejeareka po'imajare riatarijayurā þuri, nare miriatarāñur̄mi seyayu mae,— nar̄ape.

19 I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirā Tuparāte jiyipupaka ðr̄iriwi'ia wieka ñiarape. Satōsiarā imatiyaikoto imaraþaka. I'sikoto tōsiarā "Ikupaka yire yi'yrāro'si yibaarāñu", ñua o'oeaka imaraþaka. Sañiarapaka poto ikuparō'ōpiji jājia w̄ipoa þaarapakarō'ōjīte ka'iaoka iyirapaka. Supabatirā okojiyia werikitaka jūjirapaka.

12

Rōmo þō'irā kajuyaiþakiaka uþaka ðoika eyaeka

1-2 Sabe'erō'ō mabo'ikakurirā imatiyaika þemakotowiþakā'ā ñiarape. Mia, aiyate yaaika upaka saya jāâekako koimaraþe. Ñamikakirā r̄ikamañukoreka ðpoü'þuarðe'earirakamaki tā'þia kou'bareka imaraþaka. Yataarikako imawa'ri sarikarika þakataþaraka ba'iaja kojūarape.

3 Be'erō'ōjīte ate ñiarape: Kowā'tarā kajuyaiþakiaka uþaka ðoika jū'apakiaka, ðpotēñiararakao ðparimarā bu'yakaka tuaeka rupuko'aika simaraþe. Supabatirāoka ðþapitarakabi sawaka imaraþaka. 4 Tā'þia ñe'metāji rokajirā* kipikoapi kipaña'ruirape. Supabatirā rōmo wā'tarā keyarikarape, komakarāka po'ijipakā'ā ba'aokaro'si. 5 I'supaka kimekā'āja ritaja po'imaja ðamaki imarūkkite korikarape. Tuparāte þūataekaki imar̄i, jia jā'mewārūrkika kimaraþe. Kajuyaiþakiaka uþaka ðoika kire ba'ariyapamaka kire korikarapaka be'erō'ō Tuparāte ruparō'ōrā kire kija'apearape, kika jā'merimaji kimaokaro'si. 6 I'supaka kibaaraþaka potojo po'imajamatorā kipako mirākote ru'rapa. "Ó'ðrā jia kore

* 12:4 La tercera parte de las estrellas

ñiarīrīrāñu”, Tuparāte ãrītikarō'õrā ko'raþe. Torā koimaraþaka þoto maekarakakuri wejejē'rā aþejē'rā ñe'metājirō'õjīrā kore īarīparaka Tuparāte imaraþe.

⁷ I'supaka kore kibaaraþaka be'erō'õ mabo'ikakurirō'õrā þitā'muareka imarāte ñiarape. Miguelrirā ángelrāka, kajuyaþakiaka upaka ïoikirirāka najīrāpe. ⁸ I'supaka simako'omakaja Miguelrākare natērīwārūberape. Supa imarī mabo'ikakuri Tuparāte imarō'õrā imarūkimarīñ najaraþe. ⁹ I'supaka nare baatirā kajuyaþakiaka upaka ïokire kirirāþitiyika Tuparāte þoatarape ika ka'iarā takaja nimaokaro'si. Tuparāte þoatarapakiji kime Satanás wāmeiki. Ikijioka imaki bikija ãñakarā ña'rījäiroiyaki. Supabatirā ritatojo wejeareka imarāte þakirimaji kime. I'supakajaoka Diablo wāmeika kime ba'iaja jaita'arimaji ãrīrirokaþi. ¹⁰ Torājīrā mae jääjirokaþi ikupaka säríkorape:

—Kopakaja Tuparāte yi'ririþaparaka imarā þo'imajare tāärūkirīmi seyyu. Supabatirā ritaja ima tērīwa'ribaji imaki imarī, ritaja wejeareka þo'imajare kijā'meñ'muyu. Supabatirā "Yiro'si ritaja wejeareka imarāte mijā'mebe", Tuparāte kire ãñua simamaka, nare jā'merimaji Cristore ime kiro'si. I'supaka kime Tuparā, Satanáre þoataekaki imarī. Kipoataekaki imaki Jesúre yi'yurāte ba'iaja baata'arimaji. Ími, ñami þariji Tuparāte īaika wājítäji muþaka Cristore yi'yurāte jaita'rubaraka, "Ba'irā nime", Tuparāte ãrīrijarikopeiki.

¹¹ I'supaka nare kijaiþakiko'omakaja, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka riweaþi ba'iaja nabaarijayua kijūjemaka, Satanáre tērīkarā majeyomarā. "Jesúrika bojariroka mawārõmaka õrīwārūbeyurāte mare jäärāñu je'e', marīko'omakaja okajājiaþi rakajebekaja maimaye'e. Supa imarī samabojarija'ata'si", narīþupajoaeka. I'supaka imawa'ri ba'ikate natērīka.

¹² Satanáre õ'õrā imawārūþepakā'ã, jia jijimaka maime mae. Mija ka'iareka imarā þuri, supabatirā waþuruþi riaþakiakareka imarijayurāteoka ba'iaja sabaarāñu. I'supaka mijaro'si simarāñu mija þo'irā Satanáre ruiwa'yua simamaka. "Ñojimarīji Tuparāte wēkomaka yire baarūkia jariwa'yua", ãrīwa'ri jimarīña kiboebayu mae. Supa imarī ba'iaja mijare jūarüebaraka kimarijau, — säríkorape.

¹³ "Mabo'ikakurireka ñimapi kopakaja ka'iarā Tuparāte yire þoatayu", ãrīwa'ri makarāþapako mirāko rōmore sarīrāpe kajuyaþakiaka upaka ïoika. ¹⁴ Kore kirirīko'omakaja awaþakikajea ï'þato jo'barito Tuparāte kore ïjirape kowiyaoakaro'si. Supa imarī þo'imajamatorā eyaerā kajuyaþakiaka upaka ïoika kowiritaþawa'rape. Torā maekarakakuri wejejē'rāka aþejē'rā ñe'metājirā ba'arika kore ji'abaraka Tuparāte kore ïarīrāpe. ¹⁵ Koru'þakā'ã ïatirā, kore jäärika kiri'kakopeape. Supa imarī kirijokopeapi rīkimakaja okoa kipoatarape kore ña'metarika yaþakopewa'ri. ¹⁶ I'supaka kibaako'omakaja Tuparāte kore jeyobaamaka, ka'ia ru'ritaraparō'õrā okoa kipoatakoþerapeþaka ririwa'rapaka. ¹⁷ I'supaka simamaka ïatirā, jimarīña rōmore kiboebaraþe. Kore jääwārūberiwa'ri koriparāmeräka jīrīrī ke'rape. Í'rā nimaraþe, Tuparāte jäämeika yi'yurā, supabatirā ritaja Jesucristore nare bojaekakaka ja'atabeyurā. ¹⁸ Topi mae riaþakirijerā kajuyaþakiaka upaka ïoikite tuirīkarape.

13

Í'ríka werika maikoribeyu upaka ūiki riaþakiakakaki

1-2 I'sia be'erō'ō Í'ríka werikapakiaki maikoribeyukate riaþakiakapi maríra'arape. Í'potēñarirakao rupuko'a, supabatirā Í'paþitarakabi bu'ya tuaeka wakaiki kimaraþe.* Supabatirā jiamariña Tuparāreka jaika kirupuko'a upatikaja o'oþ'aeka kimaraþe. Yaiupaka ūiki imariþotojo oso wāmeika upaka jo'baka ū'þuiki kimaraþe. Supabatirā león rijokope upaka simaraþe kirijokopea. Kajuyaiþakiaka upaka ūiki kiðňua kire ja'ataekaki kimaraþe. Supa imarī, "Yiruparikumuarā Ípi upaka miruþabe. Tēñtaka ñima upaka mire ñimarújeyu. Supabatirā ritaja wejeareka imarā po'imajare yijā'meika upaka nare mijā'mebe", kajuyaiþakiaka upaka ūikit kire ãrâpe. 3 Í'rō kirupuko'arā matârberijikarō'õjirā jo'baka kâmimirâka yayaeka sareka imaraþaka. I'supaka imariþotojo "¿Dako baaerā kireyatiyaberika jee?", ãparaka ríkumarāja ritatojo wejeareka imarā kire yi'ririþayurâte imaraþe. 4 Supabatirāoka, kajuyaiþakiaka upaka ūikit jiyipuþayeebaraka po'imajare imaraþe, werikapakiakite kijā'merükia kija'atamaka. I'supakajaoka werikapakiakite jiyipuþayeebaraka ikupaka narâpe:

—Maki apika Í'í rō'õjirā imaki imabeyuka, supa imarī marā pitā'muareka kire tēñwârûberijirā,— ãparaka nimaraþe.

5-6 "Yi'i Í'ríkaja imaki tēñwa'ribaji imatiyaiki. Maki apika ñima upaka imabeyuka", werikapakiakite ãrâpe. I'supaka ãparaka, "Tuparâte ima upaka imaki yi'i", ba'iaja ãparaka kimaraþe, "I'supaka jaibekaja mimabe", Tuparâte kire ãrîþepakâ'ā. Supa imarī maekarakakuri wejeþ'râka apejé'râ ñe'metâjirō'õjirā "Tuparâ, kika imarā, kimarō'ō oka waþamarâna ima", ãparaka ba'iaja po'imajare jairuþutabaraka kimaraþe. 7 I'supakajaoka Tuparâte ã'mitiripêairâte têrâþaki kimaraþe. Supabatirâ ritatojo wejeareka imabayurâte jâ'merimaji kijarape, "Jeno'o, ba'iaja nare mibaa'si", Tuparâte kire ãrîþeyukaji simamaka ruþu. 8 Ritatojo wejeareka imaraþarâima upatipañakaja kire jiyipuþayeeirâ oyiaja jaraparâ. Oveja weiwa'yua upaka imaki, najâækakite rikarapapûñurâ nawâmea o'oberikarâ nimaraþe. Ika wejea Tuparâte po'ijiaerâ baaeka ruþubajirâ "Írâ nimarâñu yire yi'riwa'ri õnia imajiparûkirâ", ãrîwa'ri nawâmea kipaþera pûñurâ Jesûre o'otikarâ nime.

9 Tuparâte bojaika mijâ ðrîwaþu'atariyapaye'e jia samija ã'mitiþe:

10 "Yirirâ imawa'ri Cristore na'mitiripêamaka wêkomaka imariwi'iarâ Í'rârimarâre ne'ewa'rirâñu", Tuparâte ãñua upakaja naro'si simarâñu. I'supakajaoka "Aþerimâra najâärûkirâ nime", këñu upakaja naro'si simarâñu.

Supa simamaka yirirâ imarī, i'supaka jüariþotojo, rakajepâäka mijâ imabe. Supabatirâ, yire mijâ yi'yua ja'atabekaja mijâ imabe.

Aþika weriki maikoribeyu upaka ūiki ka'iaakaki

11 I'sia be'erō'ō apika weriki waþuju ko'torô'õþiji ka'iaþi kiwararikamaka ñiarape. Í'þabi waka yabirijaka oveja weiwa'yua waka upaka wakaiki imariþotojo, kajuyaiþakiaka jairapaka upaka kijairape kiro'si. 12 Mamarikaki werikapakiaka kâmimirâka yayaekakite jâ'merapaka upakaja kibaaraþe. Supa imarī jiyipuþaka ritaja po'imajare

* 13:1-2 Los diez cuernos coronados representan diez reyes.

kire yi'yaokaro'si kibe'erō'ōjī etaraꝝakite kiro'si ba'iraberaꝝe. ¹³ I'suꝝaka mamarīkakiro'si ba'irabewa'ri maikoribeyua uꝝaka kibaaroyiraꝝe. Ā'mitirikōrī je'e, ikupaka pāriji kibaaroyiraꝝe: Po'imajare ūaika wājītāji pēka jū'rēika ūmipi kiñā'aroyiraꝝe. ¹⁴ I'suꝝaka mamarīkakite jeyobaairokaþi ba'irabewa'ri ritatojo wejeareka imarā þo'imajare kiþakiraꝝe. I'suꝝaka nare kiþakimaka, "Tuparā uꝝakaja imaki kime", mamarīkakireka āriþupajoairā najaraꝝe. Mamarīkaki matārīberijika uꝝaka kāmia yayaeka mīrāki jērāka þo'imajare kibaapō'ijiarūjerā. I'suꝝaka kibaaraꝝe "Ba'itakaja þo'imajare þakibekaja mimabe", Tuparāte kire ārībepakā'ā. ¹⁵ I'suꝝaka Tuparāte kire ārīberapaka simamaka, mamarīkaki jērāka kiyiatarūjerā. Po'imaja uꝝaka jaika sakijarūjerā. I'suꝝaka imawa'ri, "Yire jiyipuþaka õrībeyurā, jārūkirkā oyiaja imarāñurā", ārīwa'ri sajairā. ¹⁶ Topi imaraþarā uþatireje mamarīkaki wāmea kio'oþi'arūjerā. ūrārimarā naþitaka ritapē'rōtorā, aþerimarā nakū'arā kiwāmea o'oþi'aekarā nimaraꝝe. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, rīkimakaja niñerū rikairā, wayuoka baairā, jia naþupayariji imarāteoka, aþerāte naþoyerā uþakaja ba'irabejjirimajareoka ni'ioka jariwa'ririmarīja mamarīkaki werikapakiaki wāmea kio'oþi'arūjerā. ¹⁷ Sawapa waþaþirika nari'kako'omakaja kiwāmea o'oþi'aberikarāte nayaþakoperapaka jjirika kijājibaaraꝝe. I'suþakajaoka simaraꝝe kiwāmea o'oþi'abeyurā niñerū tōþoerā ba'irījia jjirika imaberaþaka. Kire ūawārūrkia koþakaja kiwāmea, suþabatirā kinúmero simaraꝝe.

¹⁸ Kiwāme koþakaja simaraꝝe 666. Po'imaja wāmea ārīrika simaraꝝe samarījkareka. "I'suþaka ārīrikopakaja sime", ārīwārūokaro'si jia samija ūlawārūbe.

14

Oveja weiwa'yua uþaka imaki, kirirā ciento cuarenta y cuatro mil rakamarāþitiyika imaraþaki

¹ I'suþaka simaraþaka be'erō'ō Sión wāmeika þusipemarā Oveja weiwa'yua uþaka imakite rīkamapakā'ā fíiarape. Ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā þo'imajare kika imaraꝝe. Nakū'arā kiwāmea, Kiþaki wāmeaoka nareka o'oþi'amo'mekarā nimaraꝝe. ² Sabe'erō'ōjīte mabo'ikakurirō'þpi ikupaka sokaarikorape ate. Āta jājia okaayu uþaka, wīpoa jājia þaaika uþaka, suþabatirā rīkimarāja arþa birebaraka nimarō'ð uþaka sokarīkamarā. ³ Botarakamarā maikoribeyu uþarā, suþabatirā veinticuatro rakamarā þakiarimarā þipre ruþparapaka wājītāji imaraþarā. Nawājītāji ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā mamaka baya koyabaraka imaraþarā. Nirā aþerā imaberaþarā nabayakoyarapaka ññurā. Ritatojo wejeareka imarāte Satanáre jā'merūkiareka waþu'rikarā nimaraꝝe. ⁴ Waþuju rōmitika baariwā'imirībeyurā uþaka imarika þupajoairā, waþuju ima jiyipuþayeebeyurā imarī, Tuparāte takaja jiyipuþayeeirā nimaraꝝe. Suþabatirāoka Oveja weiwa'yua uþaka imakite a'yu uþakaja, kika a'ririjayurā. Ritatojo wejeareka imaraþarāre ūatirā kirirā, Tuparārirāoka nimaerā ba'irokareka mamarī kitāæekarā nimaraꝝe. ⁵ Suþa imarī ūrīkaoka þakirimaji imaberaþaki naka, Tuparāte ūaika wājītāji þaremarirā nimaraꝝe.

Maekarakamarā ángelrāka Tuparāte bojawapu'atajjirimaja

⁶ Sabe'erō'ō ūrīka ángelte mabo'ikakurirō'orā wiþakā'ā ñiarape. Iki imaraþaki, "Kimakiþi ãrīwa'ri þo'imajare õñia imajíparükia Tuparā ja'ataikaki", majaroka o'ariba'imarīa ãñua bojarimaji. Ritaja ka'iareka dikaoka jariwa'ririmarīa, supabatirā po'imajatata jariwa'ririmarīa, noka imabayu upakaja jairā, supabatirā ritaja wejearaka imarāte sabojarimaji kimaraþe. ⁷ Supa imarī ikupaka jãjirokapi kijaikorape:

—Ritaja ima tẽriwa'ribaji imaki Tuparāte imamaka, sapi ãrīwa'ri kire mijia jiyipuþayeebe. I'supaka ñañu þo'imajare ba'iaja baaika wapa jêñerükirimi seyaika simamaka. Tuparā imaki wejepema, ka'ia, ríaka, okoa jurupoajyeikaoka baaekaki. I'supaka baaekaki kimamaka jiyipuþaka kire õrirükirā mijia ime,— ángelte ãrïkorape.

⁸ Sabe'erō'ō apika ángelte wirapaka ñiarape. Ikuþaka kijaikorape:

—Babiloniawejea, supabatirā sareka imarāte ba'iaja baariþareareka Tuparāte sariatarape. Babiloniakarā ba'iaja ritatojo wejearaka imarā Tuparāte naja'ataokaro'si baata'airā imaraþarā,— ángelte ãrïkorape.

⁹⁻¹⁰ I'sia be'erō'ō apika ángelte ñiarape. I'kioka ikupaka jãjirokapi jaikorapaki:

—Werikaþakiakite jiyipuþayeeirā, supabatirā kijéraka nabaaþo'ijiaraþakite jiyipuþayeeirāoka, kiwâmea naþitakarā, nakū'arā o'oþi'arþejkarâte boebariwa'ri Tuparāte ba'iaja nare júarþerâñu. Mia je'e, i'supaka nimamaka sawapa azufre þeka jú'reirō'orā ba'iaja júarñ na'rirâñu. Tuparârirâ ángelrâkare ñarâka wâjítâji, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite ñarâka wâjítâjioka, ba'iaja najúarâñu. ¹¹ Ba'iaja nabaaeka þareaaja nare joerâka ûmakaka þuri tiyirükimarīa imarâka. I'supaka werikaþakiaki upaka imaraþakite jiyipuþaka õñurâ, supabatirâ kijéraka baaakaoka jiyipuþayewa'ri kiwâmea o'oþi'aekarâ ba'iaja júajiparâñurâ,— kérïkorape.

¹² I'supaka simamaka, Tuparârirâ, kijâ'meika yi'þaraka Jesúreoka yi'ririþayurâ imarī, kire yi'ririþa'atarimarīa sime naro'si.*

¹³ I'sia be'erō'ō mabo'ikakuriþi ikupaka yire sârïkorape:

—Mire yiboojaika mio'obe. Maiþamaki Jesúre yi'ririþa'atabekaja reyaekarâ, jíjimaka mijia imabe,— yire sârïkorape.

I'supaka sârïkorapaka ã'mitiritirâ, ikupaka Espíritu Santore ãrïkorape:

—Rita sime, i'supakatakajaoka simarû. Ka'wisi be'erō'ō naba'iraberijayua ja'atadirâ, najérîtarâñu. Mabo'ikakurirâ neyarâka þoto, ba'iaja júaekekarâ imariþotojo kiyapaika upakaja jia nabaaeka õñuka imarī, jia sawapa Tuparâte nare baarâñu,— Espíritu Santore ãrïkorape.

"Ritatojo wejearaka imarāte ba'iaja baaeka ñatirâ, wëkomaka nare mibaabe", ángelte ãrïkorape

¹⁴ I'toþirâ oko ûmakaka boia ima þemarâ þo'imaji upaka imakite rupamaka ñiarape. Orokaka baaeka bu'ya tuaekaki sara oþika rikaiki kimaraþe. ¹⁵ Torâjirâ mae, apika ángel Tuparâte jiyipuþaka õrþiwi'iþi kiþopakâ'á ñiarape. Oko ûmakapeþemarâ ruþaraþakite jãjirokapi ikupaka ãrïkorape:

—Kopakaja ka'iareka ima õterikia rabaerâ baaika mae, supa imarī sata'tepatetirâ same'þatabe,— kire kérïkorape.†

* **14:12** Posiblemente este versículo es un comentario de Juan al oír lo que dijo el ángel. † **14:15** La primera cosecha puede ser la recogida de la gente rebelde para castigarla, o posiblemente es la recogida de los creyentes para rescatarlos.

¹⁶ I'supaka kēpākā'ā ã'mitiritirā, ta'tepatetirā oko ūmakaka p̄emarā ruparapakite se'erape.

¹⁷ I'sia be'erō'ō, īmirā Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'iapi apika ángelte porape ate. I'kioka sara opika rikarapaki kiro'si. ¹⁸ I'sia be'erō'ō, apika ángel, joejiritērā īarīrimaji, apika pō'irā ke'pākā'ā ñiarape. Topi mae opika sara rikarapakite jājirokapi ikupaka kērīkorape:

—Ka'ireka ima iyaka rēñua mae. Suþa imari misara opikapi sata'tetirā same'ebe,— kire kērīkopakā'ā ña'mitirape. (Kire na'mitiripēaberika waþa Jesúre nare jēñerāñu ãrīrikopakaja simarape i'supaka baarika).‡

¹⁹ I'supaka kēpākā'ā ã'mitiritirā, kisarapi ka'ireka imarapaka õterikia ta'tepatetirā ke'erape. Se'etirā, sokoa bikerūkirō'orā sakitaarape. "Po'imajare ba'iaja baaika īatirā jimarā ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu", ãrīrika upaka sime i'sia. ²⁰ Suþa imari weje a'riwa'rīra iyaka narī'kapa'serape. Sanarī'kapa'semaka riaka upaka sajuruape riwea. Suþabatirā trescientos kilómetro rō'ōjirā yoerā sajuruwa'rape. I'supaka baawa'ri kawaru wāmujā'ārō'ōjirā īkiri saarape.

15

I'potēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja po'imajare jūarūkia rikarimaja

¹ I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirō'orā apea maikoribeyua imatiyaikakaka ñiarape. Ángelrāka I'potēñarirakamarā narakakaja ba'iaja po'imajare jūarūkiakaka narikarape. Jimarā po'imajare boebariwa'ri, sapi piyia ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu, "Ba'iaja nabaarijayua naja'atarū", ãrīwa'ri.

² Suþabatirā riaþakiaka jia waria okoika peka jū'rēika upaka ima rukubaka imaria simamaka ñiarape. I'siriarijerā ríkimakaja po'imajare ríkajiyerape. Werikapakiaki upaka imaki, suþabatirā kijérāka po'imajare baaeka jiyipupayeebeyurā, suþabatirāoka kinúmero jī'itabeyurā imari werikapakiakite tērikarā nimarape. Suþabatirāoka arpa Tuparāte nare ījika pariji naríkajiyerape. ³ Sapi Tuparāro'si kipo'imajare imaruputarimaji imaroyirekaki, Moiséte bayakoyaroyireka mirāka bayakoyabaraka nimarape. I'supakajaoka Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeeokaro'si ikupaka nabayakoyarape:

—Tuparā, ritaja ima tērīwa'ribaji imaki imari, ritaja ima p̄emawa'ribaji jiitaka mibaaika ime. Jia wājirokapí meñu upakaja jia oyajia baaiki mime. ī'rākō'rīmato ka'ireka jariwa'ririmarīa po'imaja ritaja īpamaki imajiparijayuka mime.

⁴ Yija īpamaki, marā mire kīkibekaja, suþabatirāoka mire jiyipupayeebekaja imabesarāñurā. Mi'i ī'rīkaja ī'rākurioka ba'iaja baakoribeyuka mimamaka, i'supaka nimarāñu. Ritatojo wejareka mire yi'ribeyurāte jiaþi miwēkomabaarāka p̄oto ritaja po'imaja ima upatataja miþō'irā rērīrāñurā mire jiyipupayeeokaro'si,— bayakoyabaraka narāpe.

⁵ I'supaka bayakoyabaraka nimarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'orā Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'iarā kima kuraraka wiritamaka ñiarape.

⁶ Torā Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'iapi I'potēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja po'imajare jūarūkia rikairāte popakā'ā ñiarape. Jariroaka jia boia ka'imaria jāätirā, wa'eyoka orokaka õñimaki wājítajirō'ōjirā jērāya

‡ **14:18** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

naj'iaraþe. ⁷ Toräjirä mae ū'potëñarirakato seroa orokaka baaeka botarakamarä maikoribeyu upaka imaraþaräkakite rikarape. Suþa imari ū'potëñarirakamarä ángelräkare nimarakamakireje sakjimaka ñiarape. Kire yi'ribeyurä ríkumaräja þo'imajare imamaka, Tuparä, õnia imajiparimajire boebayuakaka õñijürika þururapaka sareka. ⁸ Seroa nare kijirapaka poto Tuparäte jiyipupaka õririwi'iarä ûmakaka þururapaka. I'supaka sabaaraþe ritaja ima þemawa'ribajirä jiitakiji Tuparäte ima beawa'ri. Tëritakiji imakite torä imaraþaka simamaka, i'supaka simaraþe. ū'potëñarirakamarä ángelräkare ba'iaja þo'imajare jüarükia rikairäte saba'irabetiyibeyukaji ûmakaka torä þurumaka, makioka kâkaberijirö'ô simaraþe.

16

Tuparäte boebayuakaka õñijürika þururika seroareka ima

¹ Sabe'erö'ô Tuparäte jiyipupaka õririwi'iapí ikupaka ū'potëñarirakamarä jâjirokapi ángelräkare sârïkorapaka ña'mitirape ate:

—Tuparäte ïariþe'yorirä þo'imajare ba'iaja jüaerä, seroareka mijia rikaika õñijürika ka'iarä mijia we'aña'tabe. I'supaka samija baabe, Tuparäte boebayuakaka sarä ima simamaka,—sârïkorape.

² Topi mae mamarïkaki ángelte seroareka kirikarapaka ka'iarä kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto werikapakiaki jëräka nabaaekakite jiyipupayeeirä, suþabatirä kiwâmea o'oj'ækäräte naþo'iarä dajaka ã'mika kâmia nare þo'ijirapaka.

³ Kibe'erö'ojí imaraþaki ángelte seroapi kirikarapaka riapakiakarä kiwe'aña'tarape. Sakiwe'aña'tarapaka poto, reyaekarä riweupakaja okoa jararaþaka mae. I'supaka sabaamaka, riapakiakareka ima, ba'irjia ritaja jiripatarapaka.

⁴ I'parä be'erö'ojíkaki ángel seroapi kirikarapaka riakarä, suþabatirä okokopeapi þoyurö'ôrâ sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto riwearo'si okoa jarapaka saro'si mae. ⁵ Ángel okoa ïarirrimajire ikupaka jaikorape:

—Tuparä, jia wâjirokapi meñu upakaja jia oyajia baaiki mime. I'supakajaoka bikija imara'ækaki imariþotojo, maekakaoka imarijayuka mime. I'supaka simamaka þo'imajare ba'iaja baaika ïakopeka boebariwa'ri, ikupaka nare mibaayu:

⁶ Miyi'yurâte najâämaka, jimaria nariwea jururapaka. Suþabatirä miro'si bojaðirimajare i'supakajaoka nabaaraþe. I'supaka baaraþarä nimamaka okoa naro'si imabeþakâ'â, "Riwearo'si jayuaja nukurû", meñua jia sime,—kêrïkorape ángel okoa ïarirrimaj.

⁷ I'supaka kêrïkorapaka be'erö'ô joeñjiritëria imarö'ôpi ikupaka kire sayi'rikorape:

—Rita sime Tuparä, i'supakatakaoka sime. Yija ïpamaki, ritaja ima têrîwa'ribaji imatiyaikiji mime. Ritaja ïawârûki imari, þo'imajare ba'iaja baaeka imarö'ojírâja jiirokapi nare sawapa jêñeiki mime,—sârïkorape topi.

⁸ Maekarakamarä be'erö'ojíkaki ángel seroapi kirikarapaka aiyakarä sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto aiyapeka jâjia þo'imajare joeraþaka. ⁹ I'supaka kibaarapakapi oobaraka ba'itakaja þo'imajare jüarape. I'supaka nare sabaako'omakaja, ba'iaja nabaaika ja'atabekaja nimaraþe. Suþabatirä kijâ'meraþakapi ritaja ba'iaja jüawa'ri Tuparäte

jijiyipuþayeerika po'imajare yaþaberaþe. I'suþaka imawa'ri kire jijiyipuþayeerikopakaja ba'iaja Tuparâreka jaibaraka nimaraþe.

¹⁰⁻¹¹ Botarakamarâ be'erô'ðjî imaraþaki ángelte, ikuþaka baaraþe: Werikapakiaki jâ'meruparikûmu þemarâ seroareka kirikaraþaka kiwe'aña'tarape. I'suþaka kibaaraþaka þoto jâ'mebaraka kimaraþarô'ð neiñamita'rapaka. I'suþaka imawa'ri ritaja nare sayi'amaka marâ baaþeriwa'ri narêrökaka þariji nakukurijaraþe. I'suþaka imariþotojo ba'iaja nabaaika ja'atabekaja, Tuparâ, mabo'ikakurirô'ðrâ jâ'merimajireka ba'iaja jaibaraka nimaraþe.

¹² Ð'râpitarakamarâ be'erô'ðjîte imaraþaki ángelte seroapi kirikaraþaka riþakiaka Êufrates wâmeiriarâ sakiwe'aña'tarape. I'suþaka kibaamaka riaka sarekaja þöþorapaka. I'suþaka sajarape jâ'atika þë'rôtopi i'taraþarâ ðparimarâre nasurararâkapitiyika nawaata'yaokaro'si.

¹³ I'suþaka simaraþaka be'erô'ð Satanârika ima maekarakamarâ ðparuka uþaka ñoika ñiarape. Ð'rîka imaraþaki kajuyaiþakiaka uþaka ñoiki rijokopeapi þoraþaki. Aþika ðparuka þoraþaki werikapakiaki rijokopeapi. Aþika ðparuka imaraþaki weriki waþuju þakibaraka, "Tuparâro'si bojajirimaji ñime", ãrâþaki rijokopeapi þoraþaki. ¹⁴ Ð'râ maekarakamarâ Satanârika ima ðparuka uþaka ñoirâ imaraþarâ maikoribeyua baabearimaja. I'suþaka simamaka ritatojo wejeareka imarâ ðparimarâte, nasurararâkapitiyika Ð'rîka jariwa'ririmaria narêrîrûjerape. Tuparâ, ritaja ima têrîwa'ribaji imaki, þiyia po'imajare ba'iaja baaika waþa kijêñerârîmi seyarâka þoto þitâ'mua po'ijiataokaro'si torâ na'raþe. ¹⁵ "Yire mijâ ã'mitiþe", Jesucristore ãrîkorape: " T'tojite mawi'iarâ kareba'arimajire etarâñu", mijâ ãrîwârûbeyu mijaro'si ima uþaka sime yetarûkia saro'si. Yetarûkia ta'abaraka yiþapaika uþakaja baabaraka imatikaja imarâñurâ þuri jijimaka imarâñurâ. I'suþaka imarâ imarî, rakajetikaja najarioaka jäätkarâja imarâ uþaka nimarâñu. I'suþaka imarâñurâ þuri jariromaria imawa'ri aperâ wâjítâji i'yoþ'ribeyurâ uþaka nimarâñu", kêrîkorape.

¹⁶ Suþa imarî Satanârika ima ka'iareka imarâ ðparimarâre narêrîrûjerârô'ð Harmagedón wâmeika sime boarikarô'ð Hebreo okaþi.

¹⁷ Piyika ángel seroapi kirikaraþaka waþuko'torô'ðrâ sakiwe'aña'tarape. I'suþaka kibaaraþaka þoto Tuparâte jiyipuþaka õrîriwi'iarâ kiruþarikûmu imarô'ðpi ikuþaka jâjirokapi sajakorape:

—Kopakaja satiyiyu mae,— sârîriokaabayurape.

¹⁸ I'suþaka sârîkorapaka tiyiwa'raþarô'ðjîte wîþoa yaataira'katirâ, þaaraþaka. Suþabatirâ werika okaaribaraka ka'ia jâjia iyirapaka, sareka po'imajare imaeþa þoto siyika þemawa'ribajirâ. ¹⁹ Siyirapakaka ðrâtiji Babiloniaweweja imakoperapaka maekarakaweweje uþaka sajarirîkarape. I'suþakajaoka ritaja wejeareka imakopeika wejea ririþatarapaka. Babiloniakarâ ba'iaja nabaaika ye'kariribeyuka imarî, nare boebariwa'ri ba'itakaja naþareareka Tuparâte nare jûarûjerape. ²⁰ I'suþakajaoka ka'ia iyimaka jûmurika, suþabatirâ þusia ririþatarapaka. ²¹ Suþabatirâ ðmipi okojiyia cuarenta y cinco kilos rô'ðjîrâ ima jûjirapaka. I'suþaka jûjirapaka nare þa'semaka jimarâ ba'iaja Tuparâreka jaibaraka po'imajare imaraþe.

¹ Supabatirā ī'potēñarirakamarā ángelrāka seroa rikaraþarākakite yipō'irā etaraþe. Toþi mae ikupaka yire kērāþe:

—Ó'rā mi'tabe, ríkimaka riamaþairō'orā ima ba'iaja baariwejea, sakaka mire ylbojaerā baayu. Mia je'e: Ritaja ìmirjaka wā'imarītiyaiko upaka sareka imarā nimamaka, Tuþarāte ba'iaja nare jūarūjerāñu.

² I'supaka i'sia wejeakarāre ba'iaja nare baaruþutamaka, ritatojo wejeareka imarā ïþarimarrāre ba'iaja naka baaraþe. Ìmirjaka wā'imarīrirōmote ba'iaja nare baaruþutaeka imarī, ikupaka nimaraþe i'sia wejeakarā: Waþuju imaja jiyipupaka ññurā imarī, ritatojo wejeareka imarāte jiyipupaka sanoñaokaro'si maerumajaka upaka nare nimarūjerape,— ángelte yire ãrāþe.

³ I'supaka yire kērāþaka þoto Espíritu Santore jeyobaaikaþi ãrīwa'ri ikupaka yire sabaaraþe: ī'rīka ángel po'imajamatorā yire e'ewa'rapaki. Torā eyatirā werikapakiaki jū'aka imaraþaki pemaþā rōmore roþamaka ñiarape. Tuparāte jaiyuyerikakaka wāmea o'oeaka kireka jī'ijiyerapaka. Supabatirā ī'potēñarirakao ruþuko'a, ī'þapitarakabi wakaiki kimaraþe.

⁴ Kosaya iyayaþea upaka ñoika, supabatirā jū'aka imaraþaka. Supabatirā ríkimakaja, orokaka, supabatirā ãta waþajā'rīakaka, þerlas wameikakaka baaekaoka kojiioka kopo'iareka imaraþaka. Supabatirāoka ikupaka seroa orokaka baaeka þururika: Noñu upakaja þupajoatirā dajaitakaja nabaaeka waþuju imaja kojiyipupayeerijayua, supabatirāoka ba'itakaja kowā'imañua korikaraþe.

⁵ Ikuþaka ãrīrikopakaja kokū'arā majérako'abeyua wāmea o'oþra'eka imaraþaka. Æ'mitirkōri je'e: "Babiloniawejea", ãñua simaraþe kowāmea. "Ritajaka ba'iaja baawā'imarīrimajare wārōrimajo imarī, naþako upaka koime. Supabatirā ritaja ba'ia Tuparāte yaþabeyuakaka po'imajare wārōrimaja Babiloniawejakarāre ime", ãrīrika simaraþe kokū'arā o'oþra'eka.

⁶ Kore ñiawārūmaka, ikupaka koimaraþe: Iyaþko ukuþirā wejabiyuko upaka koimaraþe. Tuparārirā, supabatirā kirika bojariroka yi'riwa'ri bojirimajare najāðrapaka riwea kopakaja simaraþe i'sia iyaþko. I'supaka koimamaka marākā'ã ãrīberijíka yijaraþe.

⁷ I'supaka ñimamaka, ikupaka ángelte yire bojarape:

—¿Dako baaera i'supaka mime? Rōmo miako'oko, "Ikuþakaro'si simekā'ã", meriþwārūokaro'si mire sayibojawaþu'ataerā baayu. Supabatirā werikapakiaki ī'potēñarirakao ruþuko'aiki, ī'þapitarakabi wakaiki kore e'ewa'þakā'ã miako'oki, "Ikuþakaro'si simekā'ã", jia meriþwārūerā ī'þaba'iwā'taja mire sayibojawaþu'ataerā baayu.

⁸ Werikapakiaki miako'oka bikija ññia kimaraþe ruþu. Imariþotojo maekaka þuri kimabeyu. I'supaka simako'omakaja torā kime moribeyu þoto kopea tiybeyurō'þpi þorira'atirā kimarāñu. I'supaka kibaamaka ñatirā, jimariá ritatojo wejeareka imarāte þupatarāñu. I'supaka imariþotojo sabe'erō'þpi þuri Tuparāte kire riatarūkirō'orā ke'rirāñu. Kipþpera þññurā Tuparāte nawāmea o'oberikarā nime werikapakiaki upaka imakite ñatirā þupatarūkirā. Ika wejea kipo'ijiaerā baaeka ruþubajirā kipþpera þññurā Tuparāte o'oeaka, "Ikarakamarā nime ññia imajiparūkirā", ãrīwa'ri sakio'oeaka.

⁹ Sarekaja ã'mitiriwārūkiro'si þuri ðrīrūkia sime. ī'potēñarirakao ruþuko'aiki miako'a ī'potēñarirakabi þusi upaka sime. I'supakajaoka koime rōmo saþemarā roþako'oko. Aþeroka ī'potēñarirakamarā ïþarimarrā upaka sime kiruþuko'a.

¹⁰ I'supaka simako'omakaja ī'rāþitarakamarā

nime īparimarā bikija reyaekarā. Nabe'erō'ō tuikaki imaki maekaka po'imajare jā'merijayuka. Kibe'erō'ōjī imarūkika puri ëibeyukajika rupu. Namajī puri matikurijikaja po'imajare kijā'mekoperāñu. I'supaka imariþotojo Tuparāte ãrîrāka upakaja kiro'si simarāñu.¹¹ Werikaþakiaki imaroyirekaki, maekaka puri õnia imabeririþotojo ñamajī puri nabe'erō'ō piyia jā'merimaji kimarāñu. Í'potēñarirakamarā jā'meka mirärâte jā'meka upakaja jā'merimaji kimarāñu. I'supaka ba'iaja kibaarāka be'erō'ōpi puri Tuparāte riatarükikaro'siji kime.

¹² Í'þapitarakabi waka miako'a, í'þapitarakamaki īparimarā upaka ima. I'supaka simako'omakaja, po'imajare jā'meñ'mubeyukajirā nime rupu. Namajī werikaþakiakika jā'merûkirâro'si nime. I'supaka baari-maja imariþotojo ñoaka jā'mebaraka nimabesarāñu. ¹³ Í'þapitarakamarā imariþotojo í'rîka ta'iarâja þupajoairā nimarāñu. I'supaka imarā imarī, "Miyapaika upakaja mibaarika yaþawa'ri mikaja mire jeyobaabaraka yija imarāñu", werikaþakiakite narîrāñu. ¹⁴ I'supaka imawa'ri Oveja weiwa'yua upaka imakika najîrîrāñu. Supa simako'omakaja nare kitérîrāñu. Supa imarī aperā imatiyaramaja têrîwa'ribaji imaki imarī supa kibaarāñu. Supabatirâ īparimarâtarâ imarâ ïpamaki kime. Oveja weiwa'yua upaka imakika imarâ Tuparâte wâ'maekarâ imarī, kire ye'kariribekaja kiyapaika upakaja baarijayurâ nime, — ángelte yire ãrâpe.

¹⁵ Ikuþaka apea ángelte yire bojarape:

—Rõmore rupairô'orâ, rîkimakaja ima riamaka miako'a, po'imaja kopakaja riamaka ime. Supa imarī í'râ wejekarâ jariwa'ririmarîa, í'râtata po'imaja þââwa'rimarîa, supabatirâ naka'ireka imabayurâ upatataja sime miako'a. ¹⁶ Í'þapitarakamaki īparimarâ werikaþakiaki upaka imakika miako'orâ, rõmore ïariþe'yorimaja nime. Supa imarī ba'iaja kore baawa'ri, ritaja koba'irîjia ë'matirâ jariromarîko kore naja'atarâñu. Supa imarī kore jäätirâ, kori'ia ba'apuatirâ, koú'a puri þekarâ najoeriatarâka. Iko rõmore ima upaka ima weje simamaka i'supaka sanariatarâñu.* ¹⁷ I'supaka i'sia wejeakarâre nabaarâñu kipupajoika upakaja Tuparâte nare baarûjemaka. Supabatirâ í'rîka ta'iarâja þupajoawa'ri werikaþakiakite niþamaki nimarûjerâñu. Supa imarī kiyapaika upakaja kire najeyobaarâñu, "Kopakaja sajë'râka ñarîkarâ seyayu mae", Tuparâte ãrîrâñu rô'õjite. ¹⁸ I'ko rõmo miako'oko ba'itaka wejea kopakaja koime. I'supaka simamaka tokarâ īparimarâ apea wejeakarâ īparimarâte jā'merimaja imarâ,— ángelte yire ãrâpe.

18

Babiloniareka imakekarâte ba'iaja jûaeka

¹ I'supaka simarapaka be'erô'ō mabo'ikakurirô'ōpi ángel jā'merimajite ruira'amaka ñiarape. Jäjia ya'tariki imarī, ka'ia ritatojo kiyaaboarape.

² I'toþrâ mae, jâjirokapi ikuþaka kërikorape:

—Babiloniawejea ririrûkiaro'si sime. I'supakajaoka sareka imakopeirâte purirâñu. I'supaka baawa'ri Satanárika ima wejea, supabatirâ ritaja wiriba'ia, ba'irîjia dajaka wejearo'si sajarirâñu.

³ Mia, ikuþaka baarijayurâ nimarape: Babiloniakarâ ba'iaja baarirõmo upaka imarī, ritatojo wejeareka imarâte waþuju imaja

* **17:16** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

jiyipupaka ñurā najayaokaro'si nare sīawejabiarijayuko koime. Supa imarī ritatojo wejearaka imarā īparimarā ba'iaja koka nabaaraþe. I'supakajaoka aþerō'ðkarāreka ba'irijia waþajā'rīkaka yaþatiyawa'ri, sanawapaþijape. Supa imarī ritatojo wejearaka waruomarāre rīkimakaja niñerū tōpoirā najaraþe,— ángelte ãrāpe.

4 I'supaka kērāþaka be'erō'ð mabo'ikakurirō'ðpi ikupaka Tuparāro'si sārīkorape:

—Yire ã'mitiripēarijayurā, i'sia wejearā mijā ima'si. I'supakajaoka ba'iaja nabaaraþaka upaka baabekaja mijā imabe, ba'iaja najūaraþaka upaka mijā jūakoreka.

5 Tokarāre ba'itakaja baarijaparaka ima kopakaja ñiarūñaayu,— kiro'si sārīkorape.

6 I'supaka simamaka boebariwa'ri ba'iaja baarimajare riatarūkirāte ikupaka sārīkorape:

—Aþerāte ba'iaja nabaaraþaka simamaka, saþemawa'ribaji ba'iaja nare mijā baarāñu.

7-8 Mia je'e, rīkimakaja dakoa jariwa'ririmarīaja rikairā nime. "Imatiyairā maime", ãrīþupajoairā imarī, nayaþaika upakaja nabaarijau. I'supaka nabaarijau ko'apitorō'ðjirāja ba'iaja nare mijā jūarūjebé. "Jā'merimaja rōmijā maime. Nañimiarā nare reyataþamaka ba'iaja þupayurā upakamarīa maime", ãrīþupajoairā nimako'omakaja, ï'rārīmi tokarāre ba'iaja jūarāñu. Supa imarī reyairā, kësia jūarūkirā, supabatirā aþerā ba'iaja þuparirikarekaja imarāñurā riomaka imawa'ri. Supabatirā nawejea oorāka. Ika ñañu ritaja i'sia wejearaka imarāte yijoeriatrāka simamaka. I'supaka ñañu ritaja ima tēriwa'ribaji yirikapi sayibaarāka simamaka,— Tuparāro'si sārīkopakā'ā ña'mitirape.

9 —I'sia wejea ooriþakā'ā ñatirā, jimariā aþea ka'iareka imarā īparimarāre ba'iaja þuparirāñu, "Nimamaka dako jariwa'ririmarīaja yiþa yapaika upakaja naka yiþa baakoperoyirape", aþparaka. I'supaka īparimarāre ãrīrāñu Babiloniakarāka ba'iaja baarijeyoarika mirārā. **10** I'supaka simako'omakaja Babiloniakarāka ba'iaja jūrika yaþaberiwa'ri ñoakurirāja natuirāñu. Topi oþparaka ikupaka narirāñu:

"¡Aya! Jimariā jo'baka wejepakiaka imariþotojo sooriyu. Ritaja ima aþeriweje bo'ibajirā imatiyairō'ð simakoþeraþe. I'supaka simako'omakaja tokarāre ba'iaja baariþareareka ikuparō'ðpiji i'supaka Tuparāte sabaayu", nawejeareka imabayurā īparimarāre ãrīrāñu.

11-14 I'supakajaoka oro, þlata, ãta waþajā'rīa, þerlas, sayaþaia waþajā'rīkaka*, supabatirā jia jiijīsia jīlaikakaka yaþua waþajā'rīa ima, marfilkaka nabaaeka, þeuakaka, supabatirā jiijīsia naþo'ia imaeerā iyebaka naþukerükia, supabatirā canela, ba'irijia ba'arika rukerükia jiibaji jīsika, iyaokoa, iyebaka yo'aba'arükia, trigo, trigo jía oyeka, naþoyerā, wa'libikirāwēko, oveja, kawaru, supabatirāoka kawaruþi tūrūrūki upaka na'ririþayuaoka, ritaja ð'orā yiþa bojaekarakaba'i Babiloniakarāre e'etoparaka imakoþeroyirape. I'supaka simamaka ñakopeka ritaja waruaka nare ñjirimaja mirārā oribaraka nimarāñu. I'supaka nimarāñu ritaja narikakopeika þupajoawa'ri,

* **18:11-14** Telas de lino fino, seda, de color púrpura y rojo

“No'orā aþekurioka sayija ðjibesarāñu mae. Jýakaka nayaþakoperoyiraþaka, suþabatirā ritaja ba'irijia waþajā'rīa narikakoperoyiraþaka þitiyika naririwa'yu mae, aþekurioka sanarikaerāmarīa”, narírāñu.

¹⁵ Suþa imarī Babiloniarā ba'irijia ðjitirā ríkimakaja niñerū tóþokopeka mirärā, soorāñurími yoepi oribaraka nimarāñu, “Naka ð'rätiji ba'iaja torā yija jüua'si”, ãñrīwa'ri. ¹⁶ Topi imatirā ikupaka ba'iaja þuparibaraka narírāñu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea. Rõmo jiýuritaka imakote ima uþaka imaweje simakoperoyiraþe. Suþabatirā sayaþáia waþajā'rīa iyayaþea ðoika suþabatirā jü'aka jäätitrā, ríkimakaja kojioka kopo'ireka imaraþaka, orokaka baaeka, suþabatirā ðta waþajā'rīakaka baaeka, þerlas wameikakaka baaeka uþaka imaweje simakoperoyiraþe.

¹⁷ Suþabatirāoka ritaja narikakoperoyiraþaka ñojimarīji ooþataika”, ba'irijia torā ðjikoperoyikaräte ãñrāñu.

Waþuru ðparimara, naro'si ba'iraberimaja, suþabatirā waþuruþi waruaka e'ewa'ritirā ðjirimaja ñoakuriþi i'suþaka imarāka ðñumarāñurā. ¹⁸ I'suþakajaoka ate, Babilonia oobarakajimariña súmakaþuþakā'ã ðawa'ri þaÑebaabaraka ikupaka nakasererāñu: “I'siweje imaroyiraþarō'ðjírā ima weje imabeyua mae”, narírāñu. ¹⁹ Tëriþikaja ba'iaja þupariwa'ri naruþuko'areka ka'ia naþearāñu. I'suþaka baatirā þaÑebaabaraka ikupaka narírāñu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea imakoperoyiraþaka. Waþuru jo'baka rikairā saþi waruaka torā e'ewa'þaraka nare ðjitirā, ríkimakaja niñerū tóþokoperoyiraþarā. Ñojimarīji soopatayu mae”, narírāñu waþurureka imarā,— mabo'ikakurirō'ðpi Tuþarāro'si sârïkorape.

²⁰ Toräjírā ikupaka sajaikoþakā'ã ña'mitirape ate:

—I'sia wejea ooþamatama ðatirā, ðjijimaka mijia imabe mabo'ikakurirō'ðreka imarā. Kirika bojariroka mijia bojaerä Cristore þuataekarä, Tuþaräte nare ãñua bojañjirimajao, suþabatirā Tuþaräte yi'yurā uþatiji ðjijimaka mijia jaþe. I'suþaka mijia imabe torā imaroyiraþaräte ba'iaja mijare baawā'imarïka waþa ba'iaja najüaika simamaka,— sârïkorape.

²¹ Toräjírā ate aþika ángel jääkate ñiarape. Suþa imarī, jo'baka ðta trigo mukerükia uþaka ima e'etirā riakarä kiyiataraþe. I'suþaka sabaatirā, ikupaka kéräpe:

—Áta yiýiataika uþakaja, Babilonia Tuþaräte riataþatarāñu. Suþa imarī aþekurioka po'imajare ðape'arükimarīa simarāñu.

²² I'suþaka simamaka torā arþa birebaraka nabayakoyarijaya, suþabatirā ma'saka naþuþurijaya, tromþeta naþuþurijaya, aþekurioka ð'mitirirükimarīa sajarirāñu. Suþa imarī i'sia wejareka jia oyiaja ba'irijia baarika ðñurā aþekurioka sarā ba'irabebaraka imabeserāñurā. I'suþakajaoka simarāñu trigo oyerimajaro'sioka.

²³ I'suþakajaoka jia yaaboabaraka torā ima aþekurioka yaaboabaraka imabeseräka. Suþabatirā ðjijimaka pitañi'awa'ri nimarijaya imabeseräka mae. Mija ð'mitiripe Babiloniawejeakarä. Ritatojo wejareka imabayurā bo'ibajirā waruamarä mijakarä imakoperape. Mija ye'oapi ritatojo wejareka imaräte mijia

pakirape mijā waruaka takaja nayaþatiyaokaro'si. Suþa imarī Tuparāte jiyipupayeebeyurā najarape.

- ²⁴ Tuparāte nare ãñua bojaþirimajare, supabatirā kire yi'yrāte, i'supakajaoka ritaja po'imajatatakarāre jääbaraka mijā imaroyirape. I'supaka mijā baaroyirapaka waþa ba'itakaja mijā jūyu mae,— ãta jo'baka riakarā yiatarapakite ãrāpe.

19

¹ I'supaka simaraþaka be'erō'õ rïkimarā mabo'ikakuriþi najaimaka ña'mitirape. Ikuþaka jäärikoþi narïkorape:

—“Aleluya. Tëriþikaja jiika maiþamaki Tuparāte ime”, kireka marïrijariye'e. I'ki Tuparāja imaki ba'iaja imarika tiybeyurō'õrä ma'rirükia imakoþekareka mare tääekaki. Ritaja ima bo'ibajirä imaki kime, supabatirā ritaja ima þemawa'ribajirä jüitakiji kime.

² “Ba'iaja ritajaka wä'imarïtiyaiko upaka po'imajare Babiloniawejeakarā ba'iaja imaruþutairā imamaka i'supaka naräpe.

Ba'iaja ritajaka wä'imarïtiyaiko upaka po'imajare Babiloniawejeakarā ba'iaja imaruþutairā imamaka i'supaka naräpe.

³ Supabatirā ikuþaka narïriokabayurape ū'räjaka ate:

—“Tëriþikaja jiika maiþamaki Tuparāte ime”, kireka marïrijariye'e, Babiloniawejea ooeka ūmakapuritiyirükimarā ima simamaka, — narïkorape.

⁴ I'supaka narïkorapaka þoto, Tuparā ruþarikümu wäjítäji veinticuatro rakamarā þakiarimarā, supabatirā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparāte mo'ipäñawa'rape. Topi imatirā ikuþaka naräpe:

—I'supaka ñaÑua rita sime. Tëriþikaja jiika maiþamaki Tuparāte ime,— naräpe kire jiyipupayeewa'ri.

⁵ I'supaka simaraþaka be'erō'õ Tuparā ruþarikümu imarō'õpi ikuþaka sajikorape:

—“Tëriþikaja jiika mime”, ãparaka jijimaka Tuparāka maimaye'e. Po'imajare īaika wäjítäji imatiyarimaja, imatiyabeyurā upaka imakoþeiräoka, ritaja kiyaþaika upakaja kiro'si baarijayurä kire jiyipupayeebaraka jijimaka maimarijariye'e,— särïkorape.

Jesús, Oveja weiwa'yua upaka imakiro'si nabayakoyaeka

⁶ I'supaka simaraþaka be'erō'õ, rïkimarāja jairiokabayurā, supabatirā ãta okaayu upaka, supabatirā wîþoa jaika upaka baatirā ikuþaka narïkorape:

—Aleluya. I'supaka imaki imarī, ritajare kijä'merijayu. Suþa imarī “Ritaja imabo'ibajirä tëriþikiji imaki kime”, ãparaka kire mäjiyipupayeeerijariye'e.

⁷ Oveja weiwa'yua upaka imakite þitañi'airä upaka mijā imarimi seyayu mae. I'supaka simamaka Tuparāte jijimakapi jiyipupaka õparaka maimaye'e, kika maimajiparäka imarī. Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomakore* ketarükia jijimakapi ta'atikaja koima upaka kirupu nimarijayu.

* **19:7** La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

8 Jíakaka boia ka'imarña jariroaka najāärükia Tuþaräte nare ïjirape,— sârïkorape.

Najāäika ka'imarña ima, “Ba'aja baabekaja Tuþaräte yi'yurä”, ãrïrikopakaja simaraape.

9 Sarokajite ikupaka ángelte yire ãräpe ate:

—Mae mire ñarïrä baaika jia samio'obe: “Oveja weiwa'yua upaka imakite ðitañi'aika upaka baaräka bayia niaerä kioyibojaekaräre jijimaka jariräñu jiitaka Tuþaräte nare baamaka”, ãñua mio'obe,— ángelte yire ãräpe.

Supabatirä,

—Rita sime ika mire yibojaika, Tuþarärika bojariroka imatiyaika simamaka,— yire këräpe.

10 I'supaka këþakä'ä, jiyipupaka kire ðrïwa'ri kiwâjitäji yimo'ipäñaraape.

—Mimo'ipäñi'si yiwâjitäji. Mima upakaja, supabatirä mijeyomarä Jesûre yi'yurä upakajaoka Tuþaräte yapaika baaiki ñime yiro'si. Supabatirä “Ikupaka kime Tuþarä”, ãrïwa'ri Jesûre wârõekakaka bojarijayurä maime. I'supaka ï'râtiji bojarijayurä maimamaka, Tuþaräte takaja mijiyipupayeeitiyabe,— ángelte yire ãräpe.

Kawaru boika þemarä tuyuki têrîritakaja imarimaji

11 I'supaka kërâþaka be'erö'ö, mabo'ikakurirä kopereka upaka wiritamaka ñiarape. Sawiritarapaka poto kawaru boika torä rïkamarapaki þemarä, ï'rïka po'imajire tuyurape. “Kêrîrijayu upakaja baaiki, wâjimiji bojarimaji”, wâmeiki kimaraape kireka tuyurapaki. Wâjia po'imajare jâ'meiki, supabatirä kimajamaräre ba'aja baaeka pi'iwa'ri pitä'mua po'ijiaiki kimaraape. 12 Kiñakoa peka jûrëika upaka yaaboarapaka. Kirupuko'areka rïkimakaja niþarimarä mirära bu'ya tuaekaki kimaraape. Wâmea kireka o'oñ'aea, i'ki ï'rïkaja kiõñua simaraape. 13 Riwearä ñu'aeka saya upaka jariroaka jâäiki kimaraape. “Tuþaräte nare ãñua upakaja po'imajare baabeaiki ñime”, ãñua wâmeiki kimaraape. 14 Supa imari kisuraranäka mabo'ikakurirä jariro boia ka'imarña jâäkarä imaraparä. Supabatirä kawaru boirä þemarä tuyutirä kibe'erö'ö na'ririijarape. 15 Narupurö'ö a'ririijarapaki rijokopeareka sara opika imarapaka. Sara kopakaja kioka imaräñu. I'supaka kiokapi kimajamaräre ï'râpë'rôtoräja kibaaräka simamaka. I'supaka imawa'ri ritaja jâ'mewärüki imarñ, ba'aja baarimajare baaika ïariþe'yowa'ri nare kiwëkomabaaräñu. Ritaja ima têrîwa'ribaji imaki Tuþaräte nare boebaþakä'ä ba'itakaja nare bairimaji kimaräñu kiro'si. 16 Kijariroakarä supabatirä kirijoaräoka ikupaka ãñua o'oeka jî'itarapaka: “I'I kime ritaja ïparimarä ïpamaki, supabatiräoka ritaja imatiyarimajare jâ'merimaji”, ãñua simaraape.

17-18 I'supaka simaraapaka be'erö'ö ï'rïka ángelte aiyakareka rïkamapakä'ä ñiarape. Wejepemareka wiuya wayurika rabarika ba'arimajaka simamaka ikupaka jâjirokapi nare këräpe:

—Tuþaräte mijaro'si baaweiräka mijia ïara'abe. Kawaru boiareka tuyukate jâäþateräkakaka rëñira'atirä po'imaja rabarika mijia ba'arape. ïparimarä, supabatirä jâjirä, kawaruräka, napemapi a'ririijayuräteoka supabatirä surararäka ïparimarä, napupayariji imarijayurä, topi i'supakajaoka aperäte ba'irabeñjirimaja, imatiyarimaja, imatiyarimajamaräroka nari'ia mijia ba'arape,— ángelte nare ãräpe.

19-20 I'supaka simaraapaka be'erö'ö werikapakiaki upaka imaraapaki ritaja ïparimarä nasurararäkapitiiyika nare kirëamaka ñiarape. Supabatirä

torā imaraþaki kijeyomakioka "Yi'i imaki Tuparārō'si bojañjirimaji", ãrïkopebaraka werikaþakiakite ūaika wājítäji maikoribeyua baabeawa'ri, werikaþakiaki jéräka jiyipupaka ðrâparâ po'imajare, supabatirâ kiwâmea o'ojl'araparâre kipakirape. I'supaka imaraparâte rérâpe, kawaru þemarâ tuyuraþaki, supabatirâ kisuradarâkapitityika þitâ'mua ko'api'yaokaro'si. Kawaru boika þemarâ tuyuraþaki naka jíparaka l'parâ ba'iaja baarimajare kiñi'arape. Suþa imarî werikaþakiaki, supabatirâ, "Tuparârō'si bojañjirimaji ñime", ãrïroyirapakiteoka ññirâja þeka azufrepi jü'rëiritarâ nare kitaaraþe. ²¹ Supabatirâ l'parimarâ, nasuradarâkapitityika etaraþparâte þuri kawaru boika þemarâ tuyuraþaki kirijokopearâ sara imaraþakapi ba'iuþakaja nare jääþateraþaki. I'supaka simamaka dajaka ima ba'aika wayurika kopakaja ña'þirapaka kijâaþateraþparâ ri'ia ba'abaraka.

20

Mil rakakuri wejejë'râka jää'mebaraka Jesûre imarükia

¹ I'sia be'erô'õ, mabo'ikakurirô'õpi þerumijia jo'baka, kajuyaipakiaka upaka ūoikite kipî'þerükia rikatirâ ángelte ruira'amaka ñiarape. Supabatirâ kopea tiybeyua ima kiwierükiaoka kirikarape. ²⁻³ Ruietatirâ kajuyaipakiaka upaka ūoikite kiñi'arape. Mia je'e mae, i'supaka kibaaraþaki kime Satanás, bikija ãñaka upaka ūoiki po'ijiritirâ þakiroyirekaki. Kire ñi'atirâ þerumijiaþi ángelte kire pi'þerape, ñoaka mil rakakuri wejejë'râ rô'ðjirâ kopea tiybeyurô'õrâ kimaokaro'si. Supabatirâ sareka kire kitäterape ñoaka po'imajare þakibekaja kimaokaro'si. I'sia be'erô'õpi þuri matikuriji kimaera kire kija'ataerâ baaraþe.

⁴ Topi mae jää'mebaraka narupairô'õrâ rupajiyeraparâte ñiarape. Mia je'e mae, Jesûre ye'kariberiwa'ri, kimajaroka ja'atabeyurâ, werikaþakiakire kijérâkapitityika jiyipupayeeberiwa'ri kiwâmea nakü'arâ, supabatirâ napitakarâ o'ojl'aberika mirärâ nimarape. Suþa imarî wâmuña natoata'ruekarâ imariþotojo, ññia jariþe'ritirâ mil rakakuri wejejë'râka Cristoka jää'merimaja nimarape. ⁵ Aþerâ reyaekarâ þuri mil rakakuri wejejë'râka kijâa'merâka be'erô'õrâ ññia jariþe'rirükirâ imaraþparâ. ⁶ Suþa imarî wâmuña natoata'ruekarâte mamariji ññia Tuparâte jariþe'rirûjemaka jíjimaka nimarâñu. Kire ã'mitiriþeairâ imarî, aþekurioka nareyabesarâñu. Suþa imarî Tuparâte yaþaika kurarâkare baaika upaka baarimaja nimarâñu. I'supakaja Cristoro'sioka baarimaja imarî, mil rakakuri wejejë'râka kika najâ'merâñu.

Piyia Satanâre nakutekopeka

⁷ Mil rakakuri wejejë'râka o'rîrâka be'erô'õ ja'atarükika kime Satanás. ⁸⁻⁹ Topi þoritirâ Gog wâmeirâ, supabatirâ Magog wâmeirâte kiyapaka upakaja baarûþebaraka kimarâñu ate. Gog, supabatirâ Magog kopakaja ritatojo wejareka Tuparâte yaþabeyutatarâ nimarâñu.

I'sirokaþi nare kipakirâka ã'mitiritirâ ritaja ka'iaþi narêrîrâñu, þitâ'mua Tuparârirâka ko'api'yaokaro'si. Têrîrikaja rîkumarâ nimarâñu ritaja tatakarâ po'imaja. Suþa imarî, Tuparâte wâtaka ññurâre imaweje namorape. I'supaka nabaako'omakaja ñmipi þeka Tuparâte kimajamarâre ña'atarâñu, nimaupatiji nooriyaokaro'si. ¹⁰ I'supakajaoka þeka azufrepi jü'rëiritarâ Satanâre, po'imajare þakirimajire, kitaarâñu. I'sia rupubaji sarekajaoka werikaþakiaki, supabatirâ "Tuparâte bojañjirimaji ñime", ãrïþakiroyikakite kitaekarô'õrâ simarape. I'supaka nare kibaamaka ñmiareka, ñamiarekaoka ba'iaja júarâji torâ nimarâñu.

Po'imajare imaeka mirāka upakaja ūatirā piyitaka sawapa Tuparāte nare jēñerūkia

¹¹ I'supaka simaraþaka be'erō'õ jo'baka tērīki ruparikūmua boitaka imaraþakarā ūrīkate rupamaka ñiarape. Ritaja ima bo'ibajirā tērīrikiji kimamaka, kíarapaka wājítaji ritatojo wejea rirapaka. I'supaka baawa'ri aþekurioka maiberijika sajaraþe. ¹²⁻¹³ Riaþakiakarā ña'miririkarā þupamirāka supabatirā reyaekarā þupamirāka tuikarō'õrā ima poatirā õnia kijariþe'rirújeraþe ate. Reyaeka mirārā õnia jariþe'ritirā, torā ruparapaki wājítaji naríkajiyemaka ñiarape. Imatiyaramaja, imatiyabeyurāoka nimaraþe. Torā naríkajiyerapaka poto þapera þūñu Tuparāte wieraþe. I'sipúñurā ritaja po'imajare baaeka mirāka o'oeaka imaraþaka. I'supaka simamaka sareka ūatirā, "Ikupaka baaeka mirārā mijā ime", torā ruparapakite nare ãrāþe. Supabatirā "Ikarakamarā nime yika imarūkirā", ãrīwa'ri kio'oeaka þūñuoka kiwieraþe. ¹⁴⁻¹⁵ I'sia be'erō'õ reyaeka mirārāte imaeka mirārō'õ rērārī e'etirā þeka azufreþi jū'reñiritarā Tuparāte sataaraþe. Supabatirā þapera þūñurā "Ikarakamarā nime yika imajiparúkirā", ãñua kirikaraþapúñurā nawāmea o'ojl'aberikarāte ūatirā þeka jū'reñiritarā nare kitaaraþe. I'supaka baawa'ri aþekurioka nare kíabesarāñu.

21

Wejea mamaka, wejeþema mamaka imarūkia

¹ Ritatajo ka'ia, riaþakiaka, wejeþema rirapaka be'erō'õ, mamaka ate Tuparāte ka'ia, wejeþema po'ijiamaka ñiarape. ² I'supaka simamaka jia oyiaja baabaraka nimarūkirō'õ mamaka Jerusalén Tuparā þö'ipi ruira'atirā saña'rípañamaka ñiarape. Íakörí je'e: Römo pitañi'aerā baaeka kotimite kore ïajiyuokaro'si saya jia jääweitirā koima upaka jiyurika imarō'õ simaraþe. ³ I'supaka sabaaraþaka be'erō'õjite, Tuparā ruparikūmua imarō'õpi ikupaka jääjirokapi sãríkorape:

—Mija ïabe. ¡Po'imajaka Tuparāte ime mae! I'supaka simamaka, "Mabo'ikakurireka Tuparāte ime", ãrīrika imabeyua. Po'imajaka Tuparāte ima simamaka, i'supakajaoka nime naro'si, "Yija þipamaki mime", kire ãþapaka. ⁴ Tuparāka imarimaja nimamaka reyarika, ba'iaja þuparirika, oririka, ã'mika najüakopekaoka imabesarāka mae. Supabatirā nare kijiyipupayeerāñu ate norikoreka. I'supaka simarāñu bikija ba'iaja jüarika imakopeka imabepakā'ä,— sãríkorape mabo'ikakurirō'õpi.

⁵ Torajírā kiruparikūmuarā rupatiirā ikupaka Tuparāte yire ãríkorape:

—Miabe, ritaja bikija imakoperoyireka, mamaka oyiaja sõ'toarā yo'ayu mae,— këříkorape.

I'supakajaoka,

—Ika mire yibojaika upakaja samio'obe. Mire þakibeyuka yi'i. Mire yibojaika upakaja ñamají simarāñu,— yire këříkorape.

⁶ I'supaka yire ãrīweatirā, ikupaka yire kibojakorape ate:

—Kopakaja ritaja yijieyu mae. I'supaka simamaka Alfa, Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja po'ijiae kaki imarī. I'supakajaoka Omega ñañua "Ñamají wejea tiyirújerükika ñime", ãrīrika sime. Okoa ukurika mare jitotiyaika upaka yire þupajoatirā, yire jéñeirāte ba'iaja najüaeka be'erō'õ yipó'irā netarāka poto õnio okoa waþamaríja nare yislarāñu nimajipao karo'si. ⁷ I'supakajaoka yibaarāñu yire ã'mitiripéaria'atabesarāñurāte. Yire takaja jiyipupaka õrírāñurā

þuri, yimakarā upakaja yika imarāñurā. ⁸ Jesúre ã'mitiripéabeyurā þuri ikupaka baarijayurā: "Po'imajare mare ã'mijſa'si", ãrīwa'ri kire ã'mitiripéabeyurā, i'supakajaoka yiyaþabeyua baairā, po'imaja jāãrimaja, nayaþaika upakaja rōmitikaka wā'imarīrijayurā, supabatirā po'imajare bitarijayurāteoka wēkomaka yibaarāñu. I'supakajaoka waþuju imaja jērāka jiyipupayeeirā, supabatirā þakirimajareoka þeka jū'rēiritarā nare yitaarāñu aþekurioka nare ūkoreka,— yire kērīkorape.

Mamaka Jerusalén wāmeika

⁹ I'supaka simaraþaka be'erō'õ ñ'rīka ángelte yipõ'irā etaraþe. Iki imaraþaki ñ'potēñiarakamarākaki ba'iaja po'imajare jūarūkia seroarā rikaeka mirāki. Mae, ikupaka yire kērāþe:

—Dajoa, Oveja weiwa'yua upaka imaki rūmuro'si imarūkikote mire yibeaerā,— yire kērāþe.

¹⁰ I'supaka yire kērāþaka be'erō'õ, Espíritu Santore yire jeyobaamaka ikupaka yire sabearape: Pusia jo'baka ñimitakarāja ima ruþututuarā yire ke'ewa'raþe. Torā kika yeyaraþaka þoto ba'iaja baarūkimato, mamaka Jerusalénwejea Tuparā þð'iþi ruira'atirā sañña'ñrañaþaka yire kibearape.

¹¹ Mia je'e, i'siwejea þuri Tuparāte yaaboaiþiji yaaboaiweje imaraþaka. I'supaka imawa'ri ãta jaspe wāmeika jia waria mayoiwápu'ataika upaka õirō'õ simaraþe. ¹²⁻¹³ I'sia wejerijerā jia ñimirā jaarākueka simaraþe. Supabatirā ñ'poú'puarāe'earirakao koþerekaika simaraþe. Jā'ñtipé'rōtopi maekaraka koþereka, wayerupiþipé'rōtopi i'siaraka koþerekajaoka. Supabatirā wejerírīka þe'rōtopioka i'siraka koþereka, ma'karoka þe'rōtopi i'toñrājaoka koþerekaika simaraþe. Israelkarā ñ'poú'puarāe'earirakatatarā imarā wāmea ñ'rāba'iji koþereka rakakaja o'oþ'aeka imaraþaka. I'supakajaoka koþereka rakakaja ñ'rārimaki ángelrākare sareka rīkarape. ¹⁴ I'supaka simamaka, ãta þäätateka õrla'si ãrīwa'ri ñ'poú'puarāe'earirakao sajā'ñrā ãta jo'bari'okapi turirupamo'meka simaraþe. ñ'pawājoú'puarāe'earirakamaki Oveja weiwa'yua upaka imakite þūataekarā, apóstolrāka wāmea jññitarapaka, nimaraþaka upatiji ãta imaraþaka simamaka.

¹⁵ Ángel yika jairapaki wejea kijérābaarūkia orokaka baaeka rikarapaki, koþereka, supabatirā ãta þäätateka jérābaarūkiaro'si. ¹⁶ Supa imarī sakijérābaamaka, dos mil doscientorakakuri kilómetro rō'ðjírā oyiaja sajérāka simaraþe, sajo'baka, sañoakaoka. ¹⁷ Ñata þäätateka po'imajare jérābaaikapi sakijérābaamaka, sesenta y cinco metros rō'ðjírā mo'rīa simaraþe.

¹⁸ Jaspe wāmeika ãatakaka baaeka simaraþe wejea ãta þäätateka. Supabatirā aþeapi rukebekaja orotakakaka baaekaweje simaraþe.

¹⁹ Supabatirā ãta þäätateka rokarā ñ'poú'puarāe'earirakao ãta ima, jia jiyurika ãta waþajá'ñiakaka baaeka simaraþe. Mamaríkao, jaspe, jia waria ya'tarikakaka imaraþaka. Rokajíkao zafiro wejeþema jññ'mia upaka imaraþaka. ñ'porokajíkao wāmea ágata þūñua upaka jññ'mia imaraþaka. Maekarakaorokajíkao esmeralda imaraþaka. ²⁰ Supabatirā botarakaorokajíkao ãta ónica jū'aka boiaþitiyika yariraka imaraþaka. ñ'rōptarakaoorokajíkao jia jū'aka cornalina imaraþaka. ñ'rōptarakaoorokajíkao jū'sipoa crisólito imaraþaka. ñ'potēñiarakaoorokajíkao jññ'mia berilo imaraþaka. Maekarakaotēñiarirokajíkao jū'sipoa topacio imaraþaka. Botarakaotēñiarirokajíkao crisoþrasa jññ'miajaka imaraþaka. Piyio bo'io

wejepeema upaka jī'mia āta jacinto imaraþaka. Piyio imaraþaka amatista arebosiakaka. ²¹ Í'poú'puarāe'earirakato kopereka ñiarape. Sarakakaja í'rō perlakaka baaeka simarape. Supabatirāoka wejeñe'metāji imaraþaka ma'a apeaþitiiyka rukubekaja orotakakaka baaeka imaraþaka.

²² I'sia wejareka Tuþarāte jiyipuþaka õrñriwi'ia ðatðþoberaþaki yi'i. Maiþamaki Tuþarā ritaja ima bo'ibajirā tērñrikaja imaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka naþó'irāja nimamaka nayaþairō'irāja þo'imajare nare jiyipuþayeeraþe. I'supaka simamaka nare jiyipuþayeerüki wi'ia imabeyurō'ð simarape. ²³ I'supakajaoka ritaja ima þemawa'ribajirā jiitakiji Tuþarāte imaraþarō'ð imari, ikiji torā yaaboarapaki. Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakioka i'supakajaoka kiyaaboarape. Suþa imari aiyate yaaika, ñamikakite yaaboaiaka yaþabeyurō'ð simarape. ²⁴ I'sia wejea yaaboaiaka ritatojo wejareka imarāte jia imarijarirāñu. Niþarimara narikarijayua waþajá'rña imatiyaikakaka e'era'atirā Tuþarāte nijirāñu kire jiyipuþaka õrñwa'ri. ²⁵ I'supaka nabaarükirō'ð imari, wiekaja kopereka imajiþarijarirükirō'ð simarāñu. I'supaka simarāñu ñamia imabesarāñurō'ð imari. ²⁶ Torā ritaja waþajá'rña imatiyaikakaka ritatojo wejareka imarāoka narikaika e'era'atirā Tuþarāte nijirāñu kire jiyipuþayeewa'ri. ²⁷ I'supaka simamaka Tuþarāte yaþabeyua imarükimarirō'ð imari ba'iaja baarimaja, þakirimajareoka sakâkabesarāñu. Oveja weiwa'yua upaka imaki þaperä þññurā, "Ikarakamarā nime yika imarükirā", ãrñwa'ri nawâmea sareka o'oþi'akekarā takaja kâkarükirō'ð simarāñu.

22

¹ I'supaka yire kibearapaka be'erō'ð, jia waria ima riaka õñio okoraka imajiþarükiria ángelte yire bearape. Tuþarā ruþarikümu, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ruþarikümuñarã saruþaka imaria simarape. ² Wejeñe'metāji ma'a imaraþakarā sañe'metājite juruteparia simarape. Supabatirā i'siriarijereka í'þapé'rõto wã'tarāja õñio yaþua ríkajiyerapaka. Í'rïka aiya o'atarimarijaya rurijayua simamaka, í'râkuri wejejë'râkareka í'poú'puarāe'earirakakuri rurijayua simarape. Ritatojo wejareka imarāte jiuokaro'si õñioka simarape saþñnu. ³ Supabatirā Tuþarāte ñariþe'yoika imabeyurō'ð simamaka, "Ba'iaja simarü", kërñrükimoto simarāñu. Torā Tuþarârika, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ruþarikümu imarâka. I'supaka simamaka ritaja torā imarâñurā Tuþarāte yaþaika upaka oyiaja baabaraka kire najiyipuþayeerijarirāñu. ⁴ Maekaka maki Tuþarāte ñabeyua simako'omakaja, wejea mamaka kiþo'ijiarâñurō'ðrã þuri kire ñarika imarâka. Supabatirā kiwâmea nakû'areka kio'oþi'arâñu. ⁵ Supabatirā maiþamaki Tuþarâja nare kiyaaboarâñurō'ð imari, aiyaka, yaaboaiaka yaþabeyurō'ð simarâñu. Supabatirâoka ñamia imabeyurō'ð simarâñu. I'supakajaoka torâ kika jâ'mebaraka nimajíþarâñu.

Jesucristore etarükia koyiaja jariwa'yua

⁶ I'sia be'erō'ð ikupaka ángelte yire ãrâpe ate:

—Ritaja makârârûñuroka upakapi Tuþarâte mire ñarûjeika, mire kiâ'mitirirûjeikaoka rita ima. I'supaka simamaka ritaja mire yibojaika upakaja simarâñu. Maiþamaki Tuþarâ imaki kiro'si bojañrimajare jia

jaiwār̄erā nare jeyobaarijayuka. I'supaka imaki imarī, ikijioka imaki ika ritaja mire yibojaerā yire pūatarapaki,— yire kērāpe.

⁷ Supabatirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Ikuþaka Jesúre ãñu: “Mija ã'mitiþe. Ñojimarīji mijas pō'irā ya'rirāñu ate. I'supaka simamaka, ika majaroka ‘Ikupaka simarāñu’, ãrīwa'ri Tuparāte bojaekakaka o'oeka pūñurā yi'yurā jijimakapi imarāñurā”, kērībojayu,— ángelte yire ãrāpe.

⁸ Juan ñime ika ritaja ïatirā, sā'mitiritirāoka so'oiki. Ángelte yire sabearapaka poto jiyipupaka kire õrīwa'ri kiwājítaji yimo'ipāñarape.
⁹ Ikuþaka puri yire kērāpe:

—Mimo'ipāña'si. Miupakaja Tuparāte yapaika upakaja baaiki ñime yiro'sioka. Tuparāro'si bojañirimaja, supabatirā ika þapera pūñu o'oeka yi'yurā upakaja imaki ñime. I'supaka simamaka, Tuparāte takaja mi'iyipupayeebe,— ángelte yire ãrāpe.

¹⁰ Torajirā ate ikuþaka yire kērāpe:

—Ika majaroka mio'oika, po'imajare miõrīrūjebe, samio'oika upakaja simarūkia koyiaja jariwa'yua simamaka. ¹¹ Koyiaja sajariwa'þakā'ã, ba'iaja baarimaja puri nima upakaja nabaarijaririþay'e nayaþaika upakaja nimaparū. I'supakajaoka ba'iaja þupajoairā naþupaka nare ãñu upakaja naþupajoaparū. Supabatirā “Jia baairā nime”, Tuparāte nare ãñurā puri jijimaka kiyaþaika baabaraka nimirū. I'supakajaoka Tuparāte jiyipupaka õrīwa'ri ba'iaja baarika ja'atarika yaþairāja sanaja'atarijarirū,— ángelte yire ãrāpe.

¹² Ikuþaka Jesúre ãrāpe:

—Mija ïabe. Ñojimarīji mijas pō'irā ya'rirāñu ate. Mija pō'irā eyatirā po'imajare baaeka upakaja jia baaekarāte, i'supakajaoka ba'iaja baaekarāte simauþakaja sawaþa nare yibaarāñu. ¹³ I'supaka yibaarāñu Alfa, Omega upaka imaki imarī. Yi'ipi ãrīwa'riji ritaja simaü'mueka. Supabatirā yi'ipi ãrīwa'rijioka ritaja ima tiyirāka.

¹⁴ Ba'iaja nabaaika jújerūjekarā saya upaka ima jariroaka ka'imariña jääirā upaka imarā. Írātarāja imarā wejea mamaka Tuparāte po'ijiarāñurō'ðrā kākarükirā. Supabatirāoka torā eyatirā ðñio yaþurika ba'arükirā. I'supaka imarāñurā imawa'ri, jijimaka torā nimirijarirāñu. ¹⁵ Mia je'e: Aþerāte bitarijayurā, nare sajitoika upakaja aþerāka wā'imirīrijayurā, po'imajare jäärijayurā, waþuju imaja jērāka jiyipupayeeirā, supabatirā þakirkapiji imarijayurā, Tuparāte yaþabeyua baawa'ri, kiþo'irā aþekurioka eyabesarāñurā.

¹⁶ I'supaka simamaka yi'i, Jesús, i'sia majaroka mijare ángelte bojaerā kire yiþñataeka, yire yi'riwa'ri rērīriþaparaka jijimakapi sõrīwārūrijayurā mijas imamaka. David imaroyikaki riþparāmi mirâki ñime. Yireka þupajoawoitirā “Wārīrika ru'ara'aerā baaika ruþujite warara'aiki tā'þia jo'baki upaka Tuparāte pūataräki kimarāñu”, Moisés imaeakakite o'oeka,— Jesúre ãrāpe.

¹⁷ Espíritu Santo, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomako* ðrātiji oyiaja jairā.

—Mija i'tabe Cristore yi'yurā mijas jayaokaro'si,— po'imajare nañu.

I'supakajaoka aþerāte narñu sā'mitiyurā naro'si.

* 22:17 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

—Öñio okoa ukurika mijare jitomaka, waþamarïja sukurï mijä i'tabe,
— ñañu.

¹⁸—Ika þäpera jaiika ã'mitiririjarirãñuräte, yi'i, Jesùs ikupaka nare sabo-jarijayuka: Ika þäpera þüñurã o'oeaka ima þemawa'ribaji noñu upakaja þupajoatirã o'orãñuräte ba'iaja Tuparätebaarãñu ika þäpera þüñurã ãñu upakaja. ¹⁹ Suþabatirã ika ñañua waþuju þakibaraka ï'râriba'i e'etairä öñio yaþurika ba'arûkimarîrã nimarâñu. I'suþaka imarâñurã imarï, wejea mamaka Tuparäte po'ijiarãñurõ'õrã eyarûkimarîrã nime. Iþüñurã ñañu upakaja simarãñu ba'iaja baarimajaro'si.

²⁰“Rita iþüñurã sâñu”, ãñuka imarï, “Ñojimarïji mijä þõ'irã ya'rirãñu ate”,
— Jesûre ãñu.

—Meñu upakaja simarû. Mi'tabe Ñiþamaki Jesùs,— mire ñañu.

²¹ Maiþamaki Jesùs ritaja jia oyiaja Tuparâriräte kibaarû. I'suþaka oyiaja simarijarirû.

I'tojirâja sime ruþu.